

ΝΙΚΗ ΤΣΑΤΣΑΚΗ

**ΜΕΤΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΚΝΩΣΟ. ΥΠΟΜΙΝΩΙΚΗ ΕΩΣ ΑΝΑΤΟΛΙΖΟΥΣΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ**

ΡΙΘΥΜΝΑ 22 Α-Β

**ISBN 960-7143-32-9
ISBN 960-7143-33-7**

ΡΕΘΥΜΝΟ 2004

Η μελέτη αυτή κατατίθεται ως διδακτορική διατριβή στο Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης

Επιβλέπων καθηγητής: Ν. Φαράκλας

Μέλη συμβουλευτικής επιτροπής: Αθ. Καλαξής
Αικ. Κόπακα

Στους γονείς μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	12
ΜΕΡΟΣ Α΄	
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	14
II. Η ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΚΝΩΣΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΟΜΙΝΩΙΚΗ ΕΩΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΖΟΥΣΑ ΠΕΡΙΟΔΟ. ΧΩΡΟΙ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	19-139
A. ΙΕΡΑ	19
• «Θάλαμος της Άνοιξης»	19
• Ιερό της Δήμητρας	21
• Το ελληνικό ιερό πάνω από το Ανάκτορο – Ιερό της «Ρέας»	22
B. ΟΙΚΙΣΤΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ	23
• Περιοχή Δυτικά του Στρωματογραφικού Μουσείου	26
• Περιοχή “ <i>Royal Road</i> ” και Βενιζέλειου Νοσοκομείου	31
• Περιοχή των Νοτιοδυτικών οικιών	43
• «Ανεξερευνήτο Μέγαρο»	53
• Ανατολική πλευρά του κεντρικού δρόμου προς Ηράκλειο, στρώμα TP/68 και «Ανεξερευνήτο Μέγαρο», πηγάδι 12	63
• Πηγάδι στη θέση Βλυχιά	67
• Η περιοχή στα όρια του μινωικού Ανακτόρου και πάνω από αυτό: οι μαρτυρίες από τα ελληνικά ευρήματα του Evans	71
Γ. ΤΑΦΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ	84
• Το νεκροταφείο στο Μαύρο Σπήλαιο	84
• Ταφικό σύνολο από τομή στο σύγχρονο χωριό Μπουγάδα Μετόχι	86
• Οι τάφοι στον Χανιαλή Τεκέ	87
• Τάφος στον Τεκέ	94
• Το νεκροταφείο στους Πάνω Γυψάδες	95
• Τάφος στους Κάτω Γυψάδες	96
• Οι τάφοι στον Άγιο Ιωάννη	100
• Τάφοι στον Τεκέ, κοντά στα Ισόπατα, στην Κεφάλα και ταφή κοντά στη Βίλα Αριάδνη	106
• Τάφοι στο Ατσαλένιο	109
• Τάφοι στη Ζαφέρ Παπούρα	111
• Τάφοι ΝΔ του κεντρικού δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλειο (Φορτέτσα)	114
• Το νεκροταφείο στη Φορτέτσα	116
• Φορτέτσα, τάφος	125
• Το Βόρειο Νεκροταφείο	126

III. ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΓΧΩΡΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ
ΤΗΣ ΚΝΩΣΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΟΜΙΝΩΙΚΗ ΕΩΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΖΟΥΣΑ
ΠΕΡΙΟΔΟ. ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ, ΧΩΡΟΙ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ 140-222

A. ΕΓΧΩΡΙΑ ΚΕΡΑΜΙΚΗ 145

1. ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

- Κρατήρες 145
- Σκύφοι 148
- Κύλικα 150
- Κοτύλες 150
- Κύπελλα 151
- Κάνθαροι 153
- Πίθοι 153
- Αμφορείς 157
- Πώματα 159
- Πυξίδες 162
- Πινάκια 164
- Αρύβαλλοι 165
- Λήκυθοι/ληκύθια 166
- Αλάβαστρα 167
- «Μποτίλιες» 168
- Φακοειδή φλασκιά 168
- Πρόχοι 168
- Οινοχόες 169
- Όλπες 171
- Υδρίες 171
- Θήλαστρα 172
- Κάλαθοι 172
- Καδοειδή αγγεία/λεκανίδες 173
- Λεκάνες 174
- Λεκανίδες 174
- Κάδοι 175
- Δίσκος κοσμημένος 175
- Μαγειρικά σκεύη 175
- Κέρνοι 176
- Ασκοί 177
- Πυριατήρια 177
- Λυχνάρια 177
- Υποστατά 178
- Πήλινα ομοιώματα «Σπιτιών» - «Ιερών» 178

2. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 179

B. ΕΙΣΗΓΜΕΝΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ 197

1. ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

- Όλπες 197
- Οινοχόες 197
- Λήκυθοι/ληκύθια 198
- Αρύβαλλοι 199

• Αλάβαστρα	200
• Κάλαθοι	201
• Κρατήρες	201
• Κάνθαροι	203
• Σκύφοι	203
• Κοτύλες	204
• Κύπελλα	205
• Κύλικες	205
• Φιάλη	206
• Προχοϊσκες	206
• Αμφορείς	206
• Ωοειδής πίθος	209
• Ωοειδής πίθος χωρίς λαιμό = Πίθος με δύο λαβές	209
• Πυξίδες	209
• Ασκός	211
• Τριποδικό υποστατό	211
2. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	212
IV. ΠΙΝΑΚΕΣ ΜΕ ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΥποΜ – Αν ΕΓΧΩΡΙΑ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΜΕΝΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΝΩΣΟ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	223-402
ΜΕΡΟΣ Β΄	
I. Η ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ	403-438
A. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	403
B. ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΣΤΟΝ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ	419
II. Η ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΝΩΣΙΑΚΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΥΠΟΜΙΝΩΙΚΗΣ ΕΩΣ ΑΝΑΤΟΛΙΖΟΥΣΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ	439-529
1. ΠΙΘΟΙ	440
A. Ωοειδείς πίθοι χωρίς λαιμό = πίθοι με δύο λαβές	440
B. Πίθοι με λαιμό	441
Γ. Πίθοι με ευθέα τοιχώματα	443
Δ. Πολύχρωμοι πίθοι	444
2. ΠΥΞΙΔΕΣ	445
A. Πυξίδες με ευθέα τοιχώματα	445
B. Σφαιρικές πυξίδες	446
3. ΑΜΦΟΡΕΙΣ	451
A. Αμφορείς με λαβές στην κοιλιά	451
B. Αμφορείς με λαβές στον ώμο	453
Γ. Αμφορείς με λαβές στο λαιμό	453
Δ. Αμφορίσκοι με λαβές στο λαιμό	455
E. Αμφορίσκοι με λαβές στην κοιλιά ή με λαβές στον ώμο	456
Στ. Αμφορίσκοι	457
Ζ. Ψευδόστομοι αμφορείς	459
4. ΥΔΡΙΕΣ	462

5. ΠΡΟΧΟΙ-ΠΡΟΧΟΪΣΚΕΣ	463
Α. Πρόχοι	464
Β. Προχοΐσκες	465
Γ. Τριποδική προχοΐσκη/ληκύθιο	466
Δ. Πρόχοι ή οινοχόες	467
6. ΟΙΝΟΧΟΕΣ	468
Α. Οινοχόες	468
Β. Οινοχόη με προχοή	472
Γ. Οινοχόες (;)	473
7. ΟΛΠΕΣ	474
8. ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ	474
Α. Λήκυθοι/ληκύθια	474
Β. Λήκυθοι τύπου Πραισού	476
Γ. Ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου	477
9. ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ	480
Α. Αρύβαλλοι	480
Β. Αρύβαλλος με ευθέα τοιχώματα	482
Γ. Αρυβαλλοειδή ληκύθια	482
10. ΘΗΛΑΣΤΡΑ	483
11. ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ	484
Α. Μαγειρικά σκεύη «πρόχοι»	484
Β. Μαγειρικά αγγεία «πίθιοι»/χύτρες	485
12. ΚΡΑΤΗΡΕΣ	486
Α. Κρατήρες	486
Β. Μικρός κρατήρας χονδροειδούς κεραμικής	488
Γ. Κωδωνόσχημοι κρατήρες	488
Δ. Υψίποδες κρατήρες	490
Ε. Κωδωνόσχημοι κρατήρες/σκύφοι	491
Στ. Κρατηρίσκοι	492
Ζ. Κρατηρίσκος χωρίς πόδι	496
13. ΣΚΥΦΟΙ	497
Α. Σκύφοι	497
Β. Μικρογραφικοί σκύφοι	505
Γ. Σκύφος με προχή και στόμιο διαμορφωμένο σε σουρωτήρι	506
Δ. Υψίποδες σκύφοι	506
Ε. Άωτος σκύφος	508
ΣΤ. Άωτος σκύφος με έσω νεύον χείλος	509
Ζ. Κωνικός σκύφος	509
14. ΚΟΤΥΛΕΣ	510
15. ΚΑΝΘΑΡΟΣ	512
16. ΚΥΠΕΛΛΑ	512
Α. Κύπελλα	513
Β. Μικρογραφικά κύπελλα	524
Γ. Κωνικά κύπελλα	526
Δ. Κύπελλα με έσω νεύον χείλος	527
Ε. Κύπελλο με έσω νεύον χείλος και οριζόντια λαβή	527
Στ. Κωδωνόσχημα κύπελλα	528
Ζ. Κύπελλο με πόδι	528
Η. Τριποδικό κύπελλο	529

III. ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΡΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΑ ΥποΜ-Αν ΑΓΓΕΙΑ ΤΗΣ ΚΝΩΣΟΥ	530
IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	625

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

639

ΠΙΝΑΚΕΣ

649

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το ενδιαφέρον για την υπομινωική – ανατολίζουσα κεραμική της Κρήτης είχε ήδη αρχίσει από το τέλος του προπερασμένου αιώνα και συνεχίζεται έως και τη σύγχρονη έρευνα. Οι σχετικές δημοσιεύσεις αφορούν κυρίως στη μελέτη της κεραμικής από τις ανασκαφές, ενώ υπάρχουν και κάποιες προσπάθειες συνολικότερης θεώρησης σε βιβλία ευρύτερου περιεχομένου (για παράδειγμα V. R. Desborough, *Protogeometric Pottery*, Oxford, 1952· A. M. Snodgrass, *The Dark Age of Greece*, Edinburgh, 1971· J. N. Coldstream, *Geometric Greece*, London, 1977 κ.ά.). Σε κάθε περίπτωση όμως η εξέταση γίνεται στο πλαίσιο της τυπολογικής κατάταξης, της χρονολόγησης, της στυλιστικής ανάλυσης και της διερεύνησης μέσω της κεραμικής των σχέσεων με άλλες περιοχές.

Στόχος της μελέτης αυτής, το περιεχόμενο της οποίας αναλύεται στα εισαγωγικά σημειώματα των δύο ενοτήτων από τις οποίες αποτελείται (σελ. 14, 403, 439-440), είναι η μετρολογική προσέγγιση της υπομινωικής έως ανατολίζουσας κεραμικής από την Κνωσό και η απάντηση ερωτημάτων που πηγάζουν από αυτή. Η κεραμική στην οποία έχει βασιστεί είναι στο σύνολό της δημοσιευμένη.

Στην πρώτη ενότητα συγκεντρώσαμε όλη τη δημοσιευμένη κεραμική της Κνωσού κατά χώρους προέλευσης και τα σχήματα ταξινομήθηκαν σε σχέση με το είδος της εγκατάστασης στο οποίο βρέθηκαν (οικισμός – τάφοι – ιερά), για να διαπιστωθεί αν ίδια αγγεία κατασκευάζονταν για να εξυπηρετήσουν όλους τους σκοπούς. Εξετάζουμε και τα σχήματα των εισηγμένων αγγείων για να διερευνηθούν οι λόγοι εισαγωγής τους σε σχέση και με τα αγγεία της εγχώριας παραγωγής και έτσι οδηγούμαστε στα σχήματα και στα αγγεία εκείνα στα οποία θα μετρηθεί η χωρητικότητα και τα οποία προέρχονται τόσο από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού, όσο και από τα εισηγμένα στην Κνωσό αγγεία για μεταξύ τους σύγκριση. Σε ελάχιστες περιπτώσεις για λόγους σύγκρισης μετρήσαμε τη χωρητικότητα και σε αγγεία που προέρχονται από άλλες περιοχές εκτός Κρήτης, όπως, για παράδειγμα, σε αττικά αγγεία που έχουν βρεθεί στην Αττική ή σε αγγεία από τη Βόρεια Ελλάδα.

Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζουμε την πορεία της έρευνας σε θέματα μετρολογίας στην κεραμική. Διαπιστώσαμε ότι μέχρι τώρα έχει εξεταστεί η

χωρητικότητα σε πολύ λίγα, μεμονωμένα σχήματα και σε συγκεκριμένες περιόδους και ότι δεν υπάρχει συνολικότερη θεώρηση του θέματος με μελέτη που να εξετάζει τη χωρητικότητα διαφορετικών σχημάτων μέσα από το σύνολο της κεραμικής μιας περιοχής. Στη συνέχεια προτείνουμε μέθοδο μέτρησης της χωρητικότητας των αγγείων μέσω των σχεδίων τους στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, την οποία και εφαρμόζουμε για τη μέτρηση της χωρητικότητας των εξεταζομένων αγγείων. Τις μετρήσεις αυτές ερμηνεύουμε και επιχειρούμε την απάντηση ποικίλων ερωτημάτων.

Το θέμα της μελέτης αυτής, που με οδήγησε σε καινούργια μονοπάτια της έρευνας, μου προτάθηκε από τον καθηγητή κ. Νικόλα Φαράκλα. Τον ευχαριστώ για αυτό, αλλά και για την πάντα πρόθυμη και ουσιαστική βοήθειά του σε όλη τη διάρκεια εκπόνησής της. Τα μέλη της συμβουλευτικής επιτροπής, καθηγητές κ. Θανάση Καλπαξή και κ. Κατερίνα Κόπακα, ευχαριστώ για τις παρατηρήσεις τους. Τον καθηγητή κ. Θανάση Καλπαξή ευχαριστώ επίσης για τη βοήθειά του στην κατεύθυνση της χρήσης του ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Καθοριστική για την πραγματοποίηση της μελέτης αυτής ήταν η συμβολή του Αν. καθηγητή κ. Πάνου Τραχανιά και του συνεργάτη του κ. Ξενοφόντα Ζαμπούλη στη δημιουργία του λογισμικού εκείνου μέσω του οποίου έγιναν οι μετρήσεις χωρητικότητας στα εξεταζόμενα αγγεία και τους ευχαριστώ για αυτό.

Τους γονείς μου Γιώργο και Μαρία, που όλα αυτά τα χρόνια με στήριξαν και ήταν πάντα δίπλα μου με αγάπη, ευχαριστώ θερμά.

ΜΕΡΟΣ Α΄

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο εντοπισμός της πρωτογεωμετρικής και γεωμετρικής κεραμικής από την Κρήτη που θα αποτελούσε το αντικείμενο της παρούσας μελέτης, έγινε μέσα από το δημοσιευμένο υλικό και με το σκεπτικό ότι θα μπορούσε να επιλεγεί και να εξεταστεί ένα σχήμα από διάφορες θέσεις του νησιού ή μία θέση με όλα τα σχήματα που έχουν βρεθεί σε αυτήν κατά τις συγκεκριμένες περιόδους. Σε κάθε περίπτωση, για την επάρκεια του στατιστικού δείγματος και για τη δυνατότητα απάντησης διαφόρων ερωτημάτων όπως, για παράδειγμα, αυτών που αφορούν στη μετρολογία και στη χρήση, θα έπρεπε να υπάρχουν αρκετά ακέραια ή αποσπασματικά σωζόμενα αγγεία, με ολόκληρη όμως την κατατομή έστω και μόνο σχεδιαστικά, να είναι δε κατά το δυνατόν και σχεδιασμένα. Το κριτήριο αυτό περιορίσε την επιλογή. Έτσι, τόσο η κατάσταση διατήρησης και η επαρκής δημοσίευση του υλικού, όσο και η πεποίθηση ότι η συνολική εικόνα της κεραμικής από μία περιοχή θα βοηθούσε περισσότερο στα συμπεράσματα, αφού έτσι κι αλλιώς θα ήταν δυνατόν να επιχειρηθούν συγκρίσεις ως προς ορισμένα σχήματα και με άλλες περιοχές, οδήγησαν στην επιλογή της κεραμικής από την Κνωσό, που και εκείνα τα χρόνια, όπως και σε μεταγενέστερα, αποτελούσε κέντρο στην Κρήτη, και η οποία:

- Είναι η πληρέστερα δημοσιευμένη και συνεπώς γνωστή πρωτογεωμετρική – γεωμετρική θέση της Κρήτης.
- Έχει δώσει μεγάλη ποσότητα κεραμικής από διαφορετικούς χώρους προέλευσης, κυρίως από οικιστικά και από ταφικά σύνολα, ενώ ελάχιστη είναι αυτή από τα λατρευτικά.
- Στην κεραμική αυτή αντιπροσωπεύονται συνεχείς φάσεις από την υπομινωική έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Για την υπομινωική έως την ύστερη ανατολίζουσα κεραμική της Κνωσού καθιερώθηκε για πρώτη φορά ένα σύστημα χρονολόγησης με τη δημοσίευση των τάφων της Φορτέτσας από τον Brock (1957, 214). Αυτό είναι:

Υπομινωική	1020 – 970 π.Χ.
Πρώιμη πρωτογεωμετρική	970 – 920 π.Χ.
Μέση Πρωτογεωμετρική	920 – 870 π.Χ.
Ύστερη Πρωτογεωμετρική	870 – 850 π.Χ.
Πρωτογεωμετρική Β΄	850 – 820 π.Χ.
Πρώιμη Γεωμετρική	820 – 800 π.Χ.
Μέση Γεωμετρική	800 – 770 π.Χ.
Ύστερη Γεωμετρική	770 – 735 π.Χ.
Πρώιμη Ανατολίζουσα	735 - 680 π.Χ.
Ύστερη Ανατολίζουσα	680 – 630 π.Χ.

Οι χρονολογήσεις αυτές με πολύ μικρές αλλαγές υιοθετήθηκαν από τον Coldstream, ο οποίος στη μελέτη του για την ελληνική γεωμετρική κεραμική (Coldstream, 1968, 330) παραθέτει γενικότερα για την Κρήτη τις ακόλουθες χρονολογήσεις, που αφορούν όμως μόνο στις περιόδους από τη μέση πρωτογεωμετρική έως την πρώιμη ανατολίζουσα:

Μέση Πρωτογεωμετρική	900 – 870 π.Χ.
Ύστερη Πρωτογεωμετρική	870 – 840 π.Χ.
Πρωτογεωμετρική Β΄	840 – 810 π.Χ.
Πρώιμη Γεωμετρική	810 – 790 π.Χ.
Μέση Γεωμετρική	790 – 745 π.Χ.
Ύστερη Γεωμετρική	745 – 710 π.Χ.
Μεταβατική ¹	710 – 700 π.Χ.
Πρώιμη Ανατολίζουσα	700 – 670 π.Χ.

Και για την ύστερη ανατολίζουσα αλλάζει -ανεβάζει- λίγο τη χρονολόγηση του Brock. Όπως διευκρινίζει στη δημοσίευση της ανατολίζουσας κεραμικής από την περιοχή του «*Royal Road*» και του Βενιζέλειου Νοσοκομείου (J. N. Coldstream, 1973(β), 36) ακολουθεί τον Brock ως προς το ότι χρησιμοποιεί δύο υποδιαιρέσεις για την ανατολίζουσα περίοδο, την πρώιμη και την ύστερη, ωστόσο πιστεύει ότι η χρονολόγησή τους μπορεί να είναι λίγο υστερότερη από αυτή που προτείνει ο Brock. Έτσι τοποθετεί την πρώιμη ανατολίζουσα στο πρώτο τρίτο του 7^{ου} π.Χ. αιώνα, ενώ για την ύστερη ανατολίζουσα θεωρεί ότι διαρκεί πιθανότατα τουλάχιστον έως το 610 π.Χ.

¹ Στη μεταβατική αυτή φάση ανάμεσα στην ύστερη γεωμετρική και στην πρώιμη ανατολίζουσα εντάσσονται αγγεία που συνδυάζουν στοιχεία και των δύο ρυθμών.

Μέσα από μία σειρά δημοσιεύσεων άλλων συνόλων της Κνωσού ο Coldstream διαπιστώνει ότι ισχύει η διάκριση των επιμέρους φάσεων από τον Brock και μόνο με τη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου (Coldstream, 1996(α), 409-412) προχωρά σε ορισμένες επανεκτιμήσεις ως προς τη χρονολόγησή τους. Στην ίδια δημοσίευση ο Catling (Catling, 1996(α), 305-310) διακρίνει τρεις φάσεις στην εξεταζόμενη υπομινωική κεραμική, στις οποίες και εντάσσει όλη την υπόλοιπη γνωστή υπομινωική κεραμική από την Κνωσό, ενώ ως προς την ανατολίζουσα περίοδο η Moignard (Moignard, 1996, 461-462) δεν έχει να προτείνει κάτι καινούργιο. Συγκεκριμένα τα στοιχεία που προκύπτουν από τη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου είναι:

ΥΠΟΜΙΝΩΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Χωρίς να δίνονται συγκεκριμένες χρονολογήσεις διακρίνονται στην υπομινωική κεραμική, καταρχήν σε αυτήν από το Βόρειο Νεκροταφείο τρεις φάσεις, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως φάσεις ένα, δύο και τρία. Σε σχέση με αυτές ταξινομείται και η υπόλοιπη γνωστή υπομινωική κεραμική από την Κνωσό ως εξής:

ΦΑΣΗ ΕΝΑ

Τάφοι 200-202, 112, 186, 18, και πιθανόν οι 98 και F/67:5 από το Βόρειο Νεκροταφείο

Τάφος στον Άγιο Ιωάννη

Τάφος Ρί στη Φορτέτσα (τμήμα του)

Τάφος VI στους Γυψάδες

ΦΑΣΗ ΔΥΟ

Τάφοι 40, 121, 160, F/67:14 και ίσως ο 24 από το Βόρειο Νεκροταφείο

Τάφος VIA στους Γυψάδες

Τάφος Ρί στη Φορτέτσα (τμήμα του)

(;)Τάφος VI στη Φορτέτσα (τμήμα του)

Στρωματογραφικό Μουσείο επέκταση

Θάλαμος της Άνοιξης

Τάφος IV στον Άγιο Ιωάννη

Τάφος VIII στον Άγιο Ιωάννη (τμήμα του)

ΦΑΣΗ ΤΡΙΑ

Τάφοι 45, 48, 207 από το Βόρειο Νεκροταφείο

Τάφος VIII στον Άγιο Ιωάννη (τμήμα του)

Τάφος VI στη Φορτέτσα (τμήμα του)

Στρωματογραφικό Μουσείο επέκταση

Τάφος στα Ισόπατα

Τάφος στον Τεκέ

ΠΡΩΤΟΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Σύμφωνα με τον Coldstream, από τα σύνολα του Βόρειου Νεκροταφείου τα πιο χρήσιμα για τη χρονολόγηση είναι εκείνα στα οποία μία εισαγωγή μπορεί σαφώς να συσχετισθεί με κοσμημένο τεφροδόχο πίθο, αγγείο που χρονολογείται εύκολα στην τοπική διαδοχή. Σχολιάζοντας συγκεκριμένα σύνολα από το Βόρειο Νεκροταφείο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ως προς την ΠΡΩΤΟΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ πρέπει να γίνουν δύο τροποποιήσεις στις χρονολογήσεις που έχουν προταθεί από τον Brock. Σύμφωνα με τον Coldstream από την πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο, που έχει τοποθετηθεί από τον Brock στο 970 – 920 π.Χ. και συμπίπτει με την αττική ύστερη πρωτογεωμετρική, θα πρέπει να προηγηθεί μία **μεταβατική υπομινωική/πρώιμη πρωτογεωμετρική φάση από το 1000 – 970 π.Χ.** Για την **ύστερη πρωτογεωμετρική** προτείνει μία μικρή επέκταση του διαστήματος των είκοσι χρόνων που είχε προτείνει ο Brock (870 – 850 π.Χ.) σε ένα διάστημα τριάντα χρόνων από το **870 – 840 π.Χ.** Για τη ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ παρατηρεί ότι οι ενδείξεις από το Βόρειο Νεκροταφείο συμφωνούν με τους συσχετισμούς που είχαν γίνει με βάση άλλα ευρήματα. Πολύ λιγότερα είναι τα στοιχεία για την ύστερη γεωμετρική, ενώ οι συσχετισμοί που προκύπτουν από το Βόρειο Νεκροταφείο δεν αναιρούν παλιότερα διατυπωμένη υπόθεση, σύμφωνα με την οποία η μετάβαση από την ύστερη γεωμετρική στην πρώιμη ανατολίζουσα ολοκληρώθηκε στο τέλος της πρώιμης πρωτοκορινθιακής, δηλαδή κατά προσέγγιση στο τέλος του 8^{ου} π.Χ. αιώνα. Τόσο η υπόθεση αυτή, όσο και οι παλιότεροι συσχετισμοί για τη γεωμετρική περίοδο, είχαν γίνει από τον Coldstream στο Greek Geometric Pottery, στο οποίο και παραπέμπει.

ΑΝΑΤΟΛΙΖΟΥΣΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Όπως επισημαίνει η Moignard οι χρονολογήσεις που έχουν προταθεί για την ανατολίζουσα κεραμική από το Βόρειο Νεκροταφείο είναι σχεδόν εξ ολοκλήρου σχετικές, καθώς ο αριθμός των εισαγωγών είναι συγκριτικά μικρός. Έτσι το υλικό δεν προσφέρεται για να προταθεί κάτι διαφορετικό.

Σε μία συνοπτική παρουσίαση των σχημάτων και της διακόσμησης της κνωσιακής κεραμικής από την υπομινωική έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο στο εγχειρίδιο για την κνωσιακή κεραμική, οι χρονολογήσεις που δίνονται από τον

Coldstream (J. N. Coldstream, 2001, 22) για τις κνωσιακές φάσεις και η αντιστοιχία τους με τις αττικές είναι οι ακόλουθες:

ΦΑΣΕΙΣ ΚΝΩΣΟΥ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΦΑΣΕΙΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ
Υπομινωική	1050 – 970 π.Χ.	Πρώιμη πρωτογεωμετρική και μέση πρωτογεωμετρική	1050 – 1000 π.Χ.
Πρώιμη πρωτογεωμετρική	970 – 920 π.Χ.	Ύστερη πρωτογεωμετρική	1000 – 900 π.Χ.
Μέση πρωτογεωμετρική	920 – 875 π.Χ.	Πρώιμη γεωμετρική Ι	900 – 875 π.Χ.
Ύστερη πρωτογεωμετρική	875 – 850 π.Χ.	Πρώιμη γεωμετρική ΙΙ	875 – 850 π.Χ.
Πρωτογεωμετρική Β΄	850 – 810 π.Χ.	Μέση γεωμετρική Ι	850 – 800 π.Χ.
Πρώιμη γεωμετρική	810 – 790 π.Χ.	Μέση γεωμετρική ΙΙ	800 – 760 π.Χ.
Μέση γεωμετρική	790 – 745 π.Χ.	Ύστερη γεωμετρική Ι	760 – 735 π.Χ.
Ύστερη γεωμετρική	745 – 710/700 π.Χ.	Ύστερη γεωμετρική ΙΙ	735 – 700 π.Χ.
Πρώιμη ανατολίζουσα	710/700 – 670 π.Χ.		
(Μέση ανατολίζουσα;) Ύστερη ανατολίζουσα (κατά Brock)	670 – 630 π.Χ.		
Ύστερη ανατολίζουσα (υστερότερη)	630 – 600 π.Χ.		

II. Η ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΚΝΩΣΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΟΜΙΝΩΙΚΗ ΕΩΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΖΟΥΣΑ ΠΕΡΙΟΔΟ. ΧΩΡΟΙ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ

Η κεραμική της Κνωσού από την υπομινωική εως την ανατολίζουσα περίοδο παρουσιάζεται στη συνέχεια κατά χώρους εύρεσης, οι οποίοι κατατάσσονται σε τρία είδη ανασκαφικών συνόλων α. ιερά, β. οικιστικά σύνολα και γ. ταφικά σύνολα, με σκοπό να δοθεί η εικόνα των σχημάτων κατά χώρους προέλευσης και να απαντηθούν ερωτήματα όπως: συναντώνται ίδια σχήματα σε οικισμούς, νεκροταφεία και ιερά και σε ποιες περιόδους αντιστοιχεί το καθένα από αυτά; Υπήρχε κοινή παραγωγή αγγείων για την εξυπηρέτηση όλων των σκοπών ή μήπως για παράδειγμα υπήρχε ειδική παραγωγή σχημάτων για ταφική ή για οικιακή χρήση; Σύμφωνα με τον Coldstream (2000, 263) οι πρόσφατες πρόοδοι στην κατανόηση της διαδοχής της κνωσιακής κεραμικής όχι μόνο έχουν κάνει πολύ πιο εύκολη τη χρονολόγησή της και την ένταξή της μέσα σε πιο στενά πλαίσια, αλλά συχνά κάνουν δυνατή τη διάκριση μεταξύ των σχημάτων και της υφής του πηλού που προορίζονταν για οικιακή, ταφική και αναθηματική χρήση. Ισχύει πράγματι αυτό; Βασικό κριτήριο είναι το ίδιο το σχήμα και όχι πάντα η χρησιμοποίηση ή μη του αγγείου, αφού αχρησιμοποίητα αγγεία μπορεί να βρεθούν, για παράδειγμα, σε ιερά, σε εργαστήρια, σε τάφους, παράλληλα όμως αγγεία ίδιου σχήματος μπορεί να βρισκόταν σε χρήση στον οικισμό. Υπάρχουν σχήματα με διάρκεια και άλλα που σταματούν και έχει αυτό σχέση με τη χρήση τους; Ποια είναι τα σχήματα που εισάγονταν και για ποιο λόγο;

A. ΙΕΡΑ

- «Θάλαμος της Άνοιξης» (*Spring Chamber*)

Ο υπόγειος αυτός θάλαμος ξαναχρησιμοποιήθηκε ως ιερό κατά τα υπομινωικά χρόνια. Από αυτόν προέρχεται αναθηματικό στρώμα, όπως χαρακτηρίζεται από τον A. Evans², που περιλαμβάνει τα αγγεία που αφιερώνονταν και τα οποία σε ορισμένες περιπτώσεις διατηρούσαν απανθρακωμένο το περιεχόμενό τους. Ισχυρότερη ένδειξη για την ερμηνεία της λειτουργίας του χώρου

---

² A. Evans, 1964, 128

ως ιερού έχει θεωρηθεί³ η εύρεση πήλινου ομοιώματος «ιερού» με ειδώλιο θεότητας στο εσωτερικό του, που σύμφωνα με τον Evans⁴ δύσκολα μπορεί να χρονολογηθεί υστερότερα από το τέλος του 12^{ου} αιώνα π.Χ., χρονολόγηση που πιθανολογείται και για το υποστατό, ενώ η υπόλοιπη ομάδα «αναθηματικής» κεραμικής χρονολογείται γύρω στο 1000 π.Χ.

Η εξέταση των αγγείων βασίζεται στη διάκριση κοσμημένων – ακόσμητων. Στα κοσμημένα υπάρχουν και σχήματα που διακρίνονται στη φωτογραφία, αλλά δεν σχολιάζονται. Απεικονίζονται σε δύο φωτογραφίες, από τις οποίες η μία περιλαμβάνει τα ακόσμητα και η άλλη τα κοσμημένα. Σχολιάζεται η χρήση ορισμένων σχημάτων. Κανένα από αυτά τα αγγεία δεν είναι σχεδιασμένο, ενώ προσπάθεια σχεδιαστικής απόδοσης έχει γίνει για το ομοίωμα ιερού με κλίμακα και για το υποστατό χωρίς κλίμακα. Αυτό που φαίνεται να ενδιαφέρει περισσότερο είναι η διακόσμηση παρά το ίδιο το σχήμα, αφού και για τους κωδωνόσχημους κρατήρες /σκύφους υπάρχει σχεδιαστική απόδοση της διακόσμησης.

Τα σχήματα των αγγείων και τα άλλα πήλινα αντικείμενα που αντιπροσωπεύονται είναι:

ΠΗΛΙΝΟ ΟΜΟΙΩΜΑ ΙΕΡΟΥ

ΥΠΟΣΤΑΤΟ

ΠΥΡΙΑΤΗΡΙΑ (*THYMIATERIA*)

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΠΤΗΝΟΜΟΡΦΟΣ ΑΣΚΟΣ

ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΟ ΛΗΚΥΘΙΟ

ΚΑΛΑΘΟΙ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ Ή ΧΩΡΙΣ, ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ

ΚΑΛΑΘΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (*PLAIN SHALLOW BOWLS*,
τα έχω εντάξει στους καλάθους χονδροειδούς κεραμικής)

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ /ΣΚΥΦΟΙ

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ

ΚΥΠΕΛΛΑ

---

³ Evans, στο ίδιο., 128

⁴ Evans, στο ίδιο, 132,138

- **Ιερό της Δήμητρας**

Ιερό με αρκετές φάσεις χρήσης⁵, η πρωιμότερη από τις οποίες βάσει των στρωματογραφημένων συνόλων εντοπίζεται στην ΥΓ – ΠΑν περίοδο. Η κεραμική από αυτή τη φάση αντιπροσωπεύεται με το στρώμα Α, το οποίο έχει βρεθεί στη ΝΑ γωνία του χώρου, ακριβώς πάνω από τα κατάλοιπα ΥΜ ΙΙ κτιρίου και διακόπτεται από «σκάμμα λεηλάτησης» (*robber trench*) του 4^{ου} αιώνα μ.Χ. Πρόκειται για απορρίμματα που δεν συνδέονται με αρχιτεκτονικά κατάλοιπα και είναι πρωιμότερα οποιασδήποτε γνωστής κατασκευής που ανήκει στο ιερό. Ωστόσο, κατά τον Coldstream⁶ ειδώλια αντίστοιχης περιόδου με την κεραμική του στρώματος Α φανερώσουν πως το ιερό δεχόταν αναθήματα ήδη την περίοδο αυτή και έτσι του φαίνεται λογικό να συνδεθεί η συγκεκριμένη κεραμική με το ιερό, αν και ως στρώμα δεν έχει κάτι που να του αποδίδει αναθηματικό χαρακτήρα. Η παρατήρηση αυτή προφανώς οφείλεται στο ότι τα ειδώλια προέρχονται από διαφορετικά στρώματα ή ενδεχομένως να αναμενόταν και διαφορετικός ο χαρακτήρας της κεραμικής; Θεωρείται⁷ πάντως ότι η λατρεία κατά τα χρόνια αυτά ασκούσαν σε υπαίθριο χώρο.

Με εξαίρεση χείλος κρατήρα που έχει χρονολογηθεί με πιθανότητα στην ΠΡΓ Β' περίοδο⁸, όστρακο από ώμο κοσμημένου πίθου ΜΓ – ΥΓ και λαιμό αμφορέα ΜΓ – ΥΓ, τα υπόλοιπα έχουν χρονολογηθεί στον ύστερο 8^ο – πρώιμο 7^ο αιώνα π.Χ.

Η παρουσίαση της κεραμικής γίνεται κατά σχήματα στη βάση τριών κατηγοριών που είναι η ντόπια, η εισηγμένη και η χονδροειδής. Η κατάσταση διατήρησης είναι πολύ αποσπασματική, δεν σώζεται κανένα ολόκληρο αγγείο, κάτι αναμενόμενο σε στρώμα απορριμμάτων. Δίνονται φωτογραφίες τους, ενώ ελάχιστα είναι σχεδιασμένα.

Στην ντόπια⁹ κεραμική τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

ΚΡΑΤΗΡΕΣ, στους οποίους διακρίνονται δύο τύποι: α) με επίπεδο χείλος, αυλάκωση και σχεδόν κάθετα τοιχώματα β) με έξω νεύον κάθετο χείλος, χαρακτηρίζεται ως ο συνηθισμένος ΥΓ – ΠΑν τύπος.

ΣΚΥΦΟΙ

---

⁵ Οι περισσότερες και αλληπάλληλες χρονολογούνται στα κλασικά και ελληνοιστικά χρόνια.

⁶ J. N. Coldstream, 1973(α), 18

⁷ Coldstream, στο ίδιο, 182

⁸ Ακολουθούνται οι χρονολογήσεις που έχουν δοθεί από τους μελετητές.

⁹ Η διάκριση που ακολουθείται εδώ στην παρουσίαση των σχημάτων είναι μεταξύ ντόπιας και εισηγμένης κεραμικής με σκοπό τη μεταξύ τους σύγκριση.

ΚΟΤΥΛΕΣ

ΠΙΝΑΚΙΟ

ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ ΠΙΘΟΙ

ΠΩΜΑΤΑ ΓΙΑ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΥΣ ΠΙΘΟΥΣ

ΠΙΘΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ ΜΕ ΑΝΑΓΛΥΦΗ
ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ¹⁰

ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

Στην εισηγμένη κεραμική τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

Πιθανόν ΟΙΝΟΧΟΗ ή ΛΗΚΥΘΟΣ

ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ

Ακόμα από το σύνολο **ευρημάτων Κ**, το οποίο περιλαμβάνει κεραμική από μη στρωματογραφημένα σύνολα, που όμως σύμφωνα με τον Coldstream¹¹ εξετάζεται είτε επειδή παρουσιάζει πραγματικό ενδιαφέρον είτε επειδή βοηθάει στην κατανόηση της υστερότερης ιστορίας της θέσης, προέρχονται τρία γεωμετρικά όστρακα από εισηγμένα αγγεία. Δεν δίνονται σχέδια τους παρά μόνο φωτογραφίες. Τα σχήματα είναι:

ΣΚΥΦΟΙ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

- **Το ελληνικό ιερό πάνω από το Ανάκτορο – ιερό της «Ρέας»**

Κτίριο ορθογώνιας κάτοψης χτισμένο από επαναχρησιμοποιημένους μινωικούς λίθους πάνω από το ανάκτορο και συγκεκριμένα πάνω από το ερείπια του Νότιου Προπυλαίου, έχει ερμηνευθεί από διάφορους μελετητές είτε ως μυκηναϊκό μέγαρο¹² είτε ως ελληνικό ιερό¹³. Η ταύτισή του με ιερό της Ρέας οφείλεται στον Evans, ο οποίος βασίστηκε σε μαρτυρία του Διόδωρου του

---

¹⁰ Όταν από πίθους χονδροειδούς κεραμικής σώζονται μόνο θραύσματα, από τα οποία δεν είναι δυνατό να προσδιορισθεί το σχήμα τους, ταξινομούνται εδώ γενικά ως πίθοι χονδροειδούς κεραμικής.

¹¹ Coldstream, ό.π., 52

¹² Για την άποψη υπέρ του μυκηναϊκού μεγάρου που έχει διατυπωθεί από τους Mackenzie, Evans, Palmer κ.ά. βλ. M. Popham, 1978, 185-186, υπ. 33, 35 και J. N. Coldstream, 2000, 284, 286, υπ. 45, 46.

¹³ A. Evans, 1964, 5-7, M. Hartley, 1930-1931, 92, M. Popham, 1978, 185-187 και J. N. Coldstream, 2000, 284, 286-288, 296.

Σικελιώτη (v.66). Σύμφωνα με τον Coldstream¹⁴ η ερμηνεία του ως ιερού ενισχύεται από τις τομές που έκανε ο Evans το 1923-1924 στη ΝΔ γωνία της κεντρικής Αυλής και οι οποίες είναι γειτονικές με τον θεωρούμενο ως ελληνικό ναό. Σε αυτές βρέθηκαν νομίσματα και ελληνική «αναθηματική» κεραμική που έχει χρονολογηθεί από τις αρχές του 5^{ου} π.Χ. αιώνα έως και τα ελληνιστικά χρόνια. Πρωιμότερη κεραμική αναφέρεται από τη Hartley, που την τοποθετεί στη γεωμετρική και πιθανόν και στην πρωτογεωμετρική περίοδο. Πρόκειται για θραύσματα που ανήκουν στα ακόλουθα σχήματα:

ΚΥΠΕΛΛΑ γεωμετρικά και πιθανόν πρωτογεωμετρικά, διακρίνονται μελαμβαφή

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΡΑΤΗΡΑΣ γεωμετρικός

ΣΚΥΦΟΣ (;) με λαβή (*BOWL*)

Από την ίδια αναφέρεται και ειδώλιο.

Η κεραμική αυτή δεν στάθηκε δυνατό στη συνέχεια να εντοπιστεί από τον Porham και από τον Callaghan, οι οποίοι αναφέρονται μόνο σε δύο γεωμετρικά ειδώλια από τη συγκεκριμένη θέση, αλλά ούτε και από τον Coldstream, ο οποίος θεωρεί ότι στα αναθήματα μπορεί να ανήκει μεσογεωμετρικός ΠΤΗΝΟΜΟΡΦΟΣ ΑΣΚΟΣ που βρέθηκε από τον Καλοκαιρινό στην περιοχή του ανακτόρου. Τον έχει εντάξει στο σύνολο ευρημάτων Κ, το οποίο περιλαμβάνει ποικίλη κεραμική πάνω από το Ανάκτορο.

Τα γεωμετρικά ειδώλια, η γεωμετρική κεραμική που έχει πλέον χαθεί και ίσως και ο γεωμετρικός πτηνόμορφος ασκός Κ1 ανήκουν στα πρώιμα αναθήματα του ιερού, στο οποίο σύμφωνα με τον Coldstream η λατρεία στα χρόνια αυτά θα ήταν υπαίθρια, όπως ήταν και στο ιερό της Δήμητρας κατά τους ύστερους γεωμετρικούς χρόνους.

B. ΟΙΚΙΣΤΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ

Στις δημοσιεύσεις οικιστικών συνόλων από την Κνωσό αυτό που επισημαίνεται συνήθως είναι ότι *«αν και τα κατάλοιπα του οικισμού των Σκοτεινών Χρόνων είναι κάπως δυσδιάκριτα, τα νεκροταφεία είναι πολύ*

---

¹⁴J. N. Coldstream, 2000, 286

περισσότερο κατατοπιστικά» (Coldstream, 1994, 106), όπως και ότι «μετά από ένα αιώνα ανασκαφών η πρώιμη ελληνική πόλη της Κνωσού ακόμα είναι πολύ λιγότερο γνωστή σε σχέση με τα νεκροταφεία της» (Coldstream, 2000, 259). Στην Κνωσό δεν έχει αποκαλυφθεί σε έκταση ο οικισμός των υπομινωικών έως ανατολιζόντων χρόνων, όπως για παράδειγμα στη Φαιστό ή στο Καβούσι, παρά μόνο αποσπασματικά σωζόμενα κατάλοιπα τοίχων, δαπέδων, στρώματα που δεν συνδέονται με αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, λάκκοι και αρκετά πηγάδια. Ενδεχομένως αυτό να οφείλεται τόσο στην αλλεπάλληλη κατοίκηση, όσο όμως και στις θέσεις που έχουν ανασκαφεί. Στη δημοσίευση για την πρώιμη ελληνική κατοίκηση στην περιοχή των ΝΔ οικιών, που είναι από τις πιο πρόσφατες για οικιστικά σύνολα της Κνωσού¹⁵, συνοψίζονται οι γνωστές ανασκαμμένες θέσεις με οικιστικά κατάλοιπα οι οποίες είναι:

1. Οι τομές βόρεια και νότια του “*Royal Road*”.
2. Τα επίπεδα πάνω από το «Ανεξερεύνητο Μέγαρο».
3. Η περιοχή δυτικά του Στρωματογραφικού Μουσείου.
4. Μικρότερη ανασκαφή για διαπλάτυνση του σύγχρονου κεντρικού δρόμου Ν του ανακτόρου έχει δώσει ενδείξεις για επαναχρησιμοποίηση μινωικού σπιτιού κατά τους πρωτογεωμετρικούς χρόνους.
5. Νοτιοδυτικά του Ανακτόρου βρίσκεται η θέση που δημοσιεύεται στο παραπάνω άρθρο ως περιοχή των ΝΔ οικιών.

Βάσει αυτών των θέσεων διακρίνονται δύο περιοχές κατοίκησης κατά την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου, η μία στα δυτικά και η άλλη στα ανατολικά. Αυτές είναι:

A. Στα δυτικά η θέση του Στρωματογραφικού Μουσείου και τα επίπεδα πάνω από το «Ανεξερεύνητο Μέγαρο».

B. Στα ανατολικά η θέση του “*Royal Road*” και η θέση στα ΝΔ του Ανακτόρου.

Ως προς τις χρονολογικές ενδείξεις που παρέχουν οι δύο περιοχές αναφέρεται ότι και στις δύο δυτικές θέσεις φαίνεται να υπάρχει συνέχεια της κατοίκησης με αρχιτεκτονικά κατάλοιπα από την ΥΜ ΙΙΙΓ έως την υπομινωική και πιθανότατα την αρχή της πρωτογεωμετρικής περιόδου. Στη συνέχεια διαπιστώνεται κενό που

---

¹⁵ J. N. Coldstream, C. F. MacDonald, 1997, 244-245

καλύπτεται από το περιεχόμενο λάκκων και «σκαμμάτων ληλάτησης» (*robber trenches*).

Οι δύο ανατολικές θέσεις ξανακατοικήθηκαν μετά από μεγάλο κενό στην ΥΜ III Γ και στην υπομινωική περίοδο. Μόνο κοντά στη μετάβαση από την υπομινωική στην πρώιμη πρωτογεωμετρική υπάρχει ένδειξη κατοίκησης με κατάλοιπα τοίχων και δαπέδων, που εκτείνεται λίγο ως τη μέση πρωτογεωμετρική. Έπειτα ακολουθεί εγκατάλειψη, ώσπου να σημειωθεί πάλι εκτεταμένη κατοίκηση κατά την πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο.

Ως προς τον 7^ο αιώνα π.Χ., εκτός από τα γεμίσματα λάκκων και τα απορρίμματα στα πηγάδια, έχουν αποκαλυφθεί και στρώματα σε σπίτι και στον περιβάλλοντα χώρο του, καθώς και το περιεχόμενο κλιβάνου κεραμικής.

Στην πιο πρόσφατη δημοσίευση του Coldstream¹⁶ για ευρήματα του Evans που αφορούν στην πρώιμη ελληνική πόλη της Κνωσού και προέρχονται από τα όρια του μινωικού ανακτόρου, συνοψίζονται και πάλι τα έως τότε γνωστά οικιστικά σύνολα, στα οποία περιλαμβάνονται ανάμεσα σε άλλα οι αποσπασματικά σωζόμενοι τοίχοι και τα δάπεδα της πρώιμης Εποχής του Σιδήρου. Δεν διαφέρουν από αυτά που προκύπτουν από τη δημοσίευση των ΝΔ οικιών και είναι:

1. Τα επίπεδα πάνω από το μινωικό «Ανεξερεύνητο Μέγαρο».
2. Τα ανώτερα στρώματα πίσω από το Στρωματογραφικό Μουσείο.
3. Οι τομές για τη διαπλάτυνση του σύγχρονου δρόμου το 1960.
4. Τα στρώματα της πρώιμης Εποχής του Σιδήρου στις ανασκαφές βόρεια και νότια του “*Royal Road*”.
5. Η πρώιμη ελληνική εγκατάσταση ακριβώς δυτικά της Δυτικής Αυλής του Ανακτόρου, στην περιοχή της «ΝΔ οικίας» του Evans.

Σημειώνει ωστόσο ότι οι παραπάνω ανασκαφές περικλείουν μια εκτεταμένη περιοχή περίπου 1200 τετραγωνικών μέτρων μέσα στην οποία πολλά άλλα σημεία έχουν δώσει οικιακή κεραμική των πρώιμων αυτών χρόνων. Επισημαίνει ακόμα ότι κατά την ύστερη γεωμετρική περίοδο υπάρχουν ενδείξεις για επέκταση προς τα βόρεια, προς την περιοχή του Βενιζέλειου Νοσοκομείου, όπου βρέθηκαν πηγάδια με ύστερη γεωμετρική κεραμική κατά τις ανασκαφές του 1951 (βλ. παρακάτω σελ. 33-34).

---

¹⁶ J. N. Coldstream, 2000, 260-261

Όσον αφορά στα πηγάδια τα οποία μπορεί να ανήκουν είτε σε σπίτια είτε σε ιερά και συνεπώς κατά πόσο μπορεί να υποδηλώνουν οικιστικά σύνολα, διαπιστώθηκε ότι αυτά που έχουν δημοσιευθεί από την περιοχή της Κνωσού εντάσσονται από τους μελετητές της περιοχής στην εγκατάσταση κατοικίας και έτσι και εδώ κατατάσσονται στα οικιστικά σύνολα. Έτσι οι L. H. Sackett, J. E. Jones et al. στη δημοσίευση των ανασκαφών που έγιναν στο «Ανεξερεύνητο Μέγαρο»¹⁷, αναφερόμενοι στην ανατολίζουσα περίοδο παρατηρούν ότι πρέπει να υπήρχε κάποια εγκατάσταση κατά τον 7^ο π.Χ. αιώνα σε αυτή την κεντρική περιοχή, αφού ύστερο ανατολίζον στρώμα έχει βρεθεί μόνο 8 περίπου μέτρα μακριά, στο γέμισμα του ΠΗΓΑΔΙΟΥ 12 και θεωρείται από τους ίδιους ότι υποδηλώνει κατοίκηση κάποιας ποιότητας. Το στρώμα αυτό έχει δημοσιευθεί στο BSA 73, 1978, 49. Βάσει αυτού είναι προφανές ότι πρόκειται για οικιστικό σύνολο και ότι θα πρέπει να συμπεριληφθεί σε αυτά.

Επίσης ο Coldstream (2000, 279-280, 297) προσδιορίζοντας την έκταση της εγκατάστασης κατοικίας λαμβάνει υπ' όψιν του τα πηγάδια, θεωρώντας ότι αποτελούν ένδειξη γι' αυτήν. Έτσι ως τέτοια ένδειξη συμπεριλαμβάνει το σύνολο Η που προέρχεται από το «γεωμετρικό πηγάδι», όπως το αποκαλεί και το οποίο βρίσκεται στη μινωική Βόρεια Αίθουσα των Πεσσών. Για τρία υστερογεωμετρικά – ανατολίζοντα πηγάδια που βρίσκονται στα βορειοδυτικά, σε απόσταση περίπου 900 μέτρων από το Ανάκτορο, αναρωτιέται αν θα εξυπηρετούσαν ένα καινούργιο χωριό (*village*) που θα αναπτύχθηκε εκεί κατά την ύστερη γεωμετρική περίοδο ή αν υποδηλώνουν μία σημαντική επέκταση του κεντρικού οικισμού προς τα βόρεια. Αναφέρει ότι η ερώτηση δεν μπορεί να απαντηθεί από τη στιγμή που η περιοχή βόρεια του Ανακτόρου δεν έχει ανασκαφεί.

Ακόμα στο εγχειρίδιο για την κνωσιακή κεραμική (J. N. Coldstream, *The Early Greek period: Subminoan to Late Orientalizing in: J. N. Coldstream, L. J. Eiring, G. Forster, Knossos Pottery Handbook. Greek and Roman*, 2001, 73-74) ο Coldstream, εξετάζοντας την υπομινωική έως ύστερη ανατολίζουσα περίοδο, διακρίνει τρεις κατηγορίες συνόλων που προέρχονται α) από τα ιερά, β) από τον οικισμό και γ) από τα νεκροταφεία. Τα στρώματα από τα πηγάδια τα έχει εντάξει στον οικισμό.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα οικιστικά σύνολα με την κεραμική τους.

---

¹⁷ L. H. Sackett, J. E. Jones et al, 1992, 6

- **Περιοχή Δυτικά του Στρωματογραφικού Μουσείου**

Τα στοιχεία για τη θέση αυτή είναι γνωστά από τις αναφορές των ανασκαφών που έχουν γίνει στη δυτική πλευρά του Στρωματογραφικού Μουσείου και καλύπτουν από τις υπό εξέταση περιόδους, την υπομινωική με πιθανότητα έως την πρώιμη πρωτογεωμετρική, την πρωτογεωμετρική Β'/πρώιμη γεωμετρική περίοδο, τη μέση γεωμετρική και τη μετάβαση από την ύστερη γεωμετρική στην πρώιμη ανατολίζουσα.

Πρόκειται για μία σειρά τριών αναφορών, όπου παρουσιάζονται εκτενέστερα τα αποτελέσματα¹⁸.

Στο πρώτο μέρος των αναφορών, σε αυτή του 1980-1981¹⁹, που αφορά στις ανασκαφές που έγιναν το 1978-1980, παρουσιάζονται οι ενδείξεις που έχουν προκύψει για τη ΜΜ Ι-ΙΙ, ΜΜ ΙΙΙ-ΥΜ ΙΑ και ΥΜ ΙΒ.

Στην αναφορά του 1983²⁰ περιγράφεται η διαδοχή της κατοίκησης από την ΥΜ ΙΙ έως την υπομινωική/πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο, που αποκαλύφθηκε στις ανασκαφές που έγιναν από το 1978 έως το 1982. Για την υπομινωική περίοδο δύο είναι οι χώροι που έχουν δώσει τις ενδείξεις:

Α. Στρώμα από λάκκο στο κεντρικό τμήμα της περιοχής, που χαρακτηρίζεται ως το σημαντικότερο έως τότε γνωστό. Έχουν βρεθεί δέκα αγγεία, για τέσσερα από τα οποία δίνονται σχέδια. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΑ ΚΥΠΕΛΛΑ με διακόσμηση κυματοειδούς γραμμής

ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΣ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΣΦΑΙΡΙΚΟ ΣΩΜΑ

ΛΕΚΑΝΕΣ

ΤΡΙΠΟΔΙΚΟ ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΣΚΕΥΟΣ

Β. Τέσσερις φάσεις, χρονολογημένες όλες στην υπομινωική περίοδο με την τέταρτη να φθάνει πιθανόν έως την πρώιμη πρωτογεωμετρική, υποδηλώνονται από

---

¹⁸ Για την ίδια θέση υπάρχουν και προηγούμενες αναφορές όπως αυτή του 1979 (H. W. Catling, 1979-1980, 48), στην οποία όμως απλά δηλώνεται η εύρεση τμημάτων πρωτογεωμετρικών κτιρίων, καθώς και καταλοίπων κατοίκησης των γεωμετρικών χρόνων και συγκεκριμένα του 8^{ου} αιώνα π.Χ., χωρίς καμία αναφορά σε κεραμική από αυτά. Το ίδιο διαπιστώνεται και σε αναφορά στη συγκεκριμένη θέση στο S. Hood, D. Smyth, 1981, 48, θέση 188, όπου βάσει των ανασκαφών που έγιναν από τον G. Cadogan το 1962 και τον P. Warren το 1978 αναφέρονται ίχνη κατοίκησης πρωτογεωμετρικής και γεωμετρικής περιόδου καθώς και ΥΜ ΙΙΙ Γ/ΥποΜ λάκκοι.

¹⁹ P. M. Warren, 1980-1981, 73-92

²⁰ P. M. Warren, 1983, 63, 76-87

αποσπασματικά σωζόμενους τοίχους και κατασκευές που έχουν αποκαλυφθεί στο ΝΑ τμήμα της περιοχής. Οι φάσεις αυτές είναι:

1. Κτίριο ανήκει στην πρώτη φάση με τοίχο του να ανάγεται στην ΥΜ ΙΙΙ Γ περίοδο. Στο βορειότερό του δωμάτιο βρέθηκε **κρατηρίσκος**, ο οποίος αναφέρεται²¹ ότι μοιάζει με αυτούς από το ιερό του «Θαλάμου της Άνοιξης».
2. Στη δεύτερη φάση ανήκουν δύο λάκκοι. Ο ένας έχει διαταράξει λιθόστρωτο, που βρίσκεται δυτικά του νοτιότερου δωματίου του κτιρίου. Από αυτόν προέρχονται τέσσερις **κρατηρίσκοι**, ενώ **κάλαθος** δεν είναι σαφές αν έχει βρεθεί στο λάκκο ή κοντά σ' αυτόν. Από το δεύτερο λάκκο που βρίσκεται προς τα νότια προέρχεται **κρατηρίσκος**.
3. Στην τρίτη φάση έγιναν αλλαγές σε ορισμένα τμήματα του κτιρίου. **Κρατηρίσκος** αυτής της φάσης προέρχεται από το κεντρικό δωμάτιο και από το επίπεδο του δαπέδου.
4. Από τα τμήματα που εντάσσονται στην τέταρτη φάση, η οποία θεωρείται ως η τελική φάση της υπομινωικής, προέρχονται τρεις **κρατηρίσκοι**. Από κατασκευή που έχει προστεθεί σε παλιότερο τοίχο κτιρίου προέρχεται ο ένας και αναφέρεται²² ότι είναι όμοιος με αυτούς που βρέθηκαν στους λάκκους της δεύτερης φάσης. Κοντά σε λιθόστρωτο βρέθηκε ο δεύτερος, για τον οποίο αναφέρεται ότι θα μπορούσε εξίσου καλά να αποδοθεί στην πρωτογεωμετρική περίοδο, εντάσσεται όμως τελικά στην υπομινωική, ενώ ανάλογος με αυτόν είναι ο τρίτος, ο οποίος προέρχεται από ίδιο επίπεδο.

Για τέσσερα από τα παραπάνω αγγεία δίνονται σχέδια. Τρεις κρατηρίσκοι από τη δεύτερη και από την τέταρτη φάση απεικονίζονται σε φωτογραφία (P. M. Warren, 1983, 86, εικ. 65), στην οποία είναι φανερή μία σχέση μεγέθους μεταξύ τους –αντιπροσωπεύονται τρία μεγέθη, μικρό, μεσαίο, μεγάλο -. Το ερώτημα είναι αν υπάρχει ανάλογη σχέση και στη χωρητικότητά τους και αν η χρήση τους μπορεί να είναι ίδια.

Όπως διαπιστώνουμε από τις παραπάνω φάσεις είναι περιορισμένα τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται:

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ

ΚΑΛΑΘΟΣ

---

²¹ P. M. Warren, στο ίδιο, 80

²² P. M. Warren, στο ίδιο, 83

Οι ανασκαφές του 1978-1982 εξετάζονται και στο τρίτο μέρος της αναφοράς, αλλά σε αυτήν όσον αφορά στα στοιχεία που έχουν προκύψει για τις περιόδους μετά την υπομινωική/πρώιμη πρωτογεωμετρική και οι οποίες είναι η πρωτογεωμετρική Β'/πρώιμη γεωμετρική, η μέση γεωμετρική, η ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα, η κλασική – ελληνιστική και η ελληνιστική. Επισημαίνεται²³ ότι το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό για την κατοίκηση κατά την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου στη θέση αυτή είναι η απουσία αρχιτεκτονικών καταλοίπων από το τέλος της υπομινωικής ή πιθανόν της πρώιμης πρωτογεωμετρικής, γύρω στο 970 π.Χ., έως την ελληνιστική περίοδο στον ύστερο 3^ο αιώνα π.Χ., όπου οι ενδείξεις προέρχονται κυρίως από πηγάδια και λάκκους και διατυπώνεται η υπόθεση ότι η κτισμένη περιοχή του άστεως κατά τα πρώιμα χρόνια πρέπει να βρίσκεται προς τα ανατολικά, στην περιοχή του μινωικού Ανακτόρου.

Η παρουσίαση των στοιχείων γίνεται χρονολογικά, ενώ η αναφορά στην κεραμική δεν είναι αναλυτική και γίνεται σε σχέση με τη χρονολόγηση. Σχέδια δεν δίνονται, ενώ μόνο για ορισμένα δίνονται φωτογραφίες.

1. Για την πρωτογεωμετρική Β'/πρώιμη γεωμετρική περίοδο ενδείξεις προέρχονται από δύο διαφορετικά σημεία. Στη ΒΑ γωνία της θέσης, σε ημιτελές πηγάδι, έχουν βρεθεί απορρίμματα που περιλαμβάνουν δεκατρία αποσπασματικά σωζόμενα αγγεία. Από τη διακόσμηση ορισμένων, τα οποία απεικονίζονται, αλλά δεν προσδιορίζεται το σχήμα τους, το πηγάδι χρονολογείται στο 840-790 π.Χ. Στα υπόλοιπα αγγεία αναφέρεται ότι συμπεριλαμβάνεται αρύβαλλος ή αρυβαλλοειδές ληκύθιο. Από ανασκαφικό σύνολο, που έχει βρεθεί κάτω από ελληνιστικό δάπεδο στα ΝΑ της θέσης, προέρχεται **αρύβαλλος**, ο οποίος χρονολογείται γύρω στο 800 π.Χ. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

2. Στη μέση γεωμετρική περίοδο χρονολογείται μικρός λάκκος που έχει βρεθεί στο κέντρο της θέσης. Από αυτόν προέρχονται **μελαμβαφή κύπελλα** και **πρόχους**, η οποία έχει δώσει και τη χρονολόγηση στη μέση γεωμετρική περίοδο (790-745 π.Χ.). Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

ΠΡΟΧΟΥΣ

ΚΥΠΕΛΛΑ

---

²³ P. M. Warren, 1985, 124

3. Από την ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο, διάστημα που τοποθετείται γύρω στο 710/690 π.Χ., η κεραμική είναι πολύ περισσότερη και προέρχεται από δύο ημιτελή πηγάδια²⁴ στα ΒΑ της θέσης.

Από το νοτιότερο προέρχεται ομοιογενές γέμισμα με απορρίμματα, το οποίο έχει δώσει εξήντα τέσσερα αποσπασματικά σωζόμενα αγγεία. Επισημαίνεται²⁵ ότι η κεραμική είναι πολύ ομοιογενής και αρκετά από τα υστερότερα αγγεία έχουν βρεθεί κοντά στον πυθμένα. Από την ομοιογένεια του γεμίσματος, τη θέση και τη χρονολόγηση των αγγείων, συμπεραίνεται ότι άλλα βρισκόταν σε χρήση, ενώ άλλα πετάχτηκαν κατά την ίδια περίοδο. Για ορισμένα από τα αγγεία προσδιορίζεται²⁶ ότι είναι σαφώς πρώιμα ανατολίζοντα, όπως, για παράδειγμα, κοτύλη και μόνη εξαίρεση στην ομοιογένεια του γεμίσματος αποτελεί **κωδωνόσχημος κρατήρας**, που έχει χρονολογηθεί με πιθανότητα στην πρωτογεωμετρική Β' περίοδο και όπως αναφέρεται από τον Warren²⁷ ήταν έως 150 χρόνων παλιός όταν πετάχτηκε. Μικρή λήκυθος ανήκει στις μιμήσεις των κυπριακών, ενώ η διακόσμηση σε μικρογραφική οινοχόη και λήκυθο αποτελεί μίμηση κυπριακής. Σκύφος είναι εισαγμένος από τις Κυκλάδες.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην ντόπια κεραμική είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕΛΑΜΒΑΦΗ

ΚΟΤΥΛΕΣ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΠΡΟΧΟΙ ΛΕΠΤΗΣ ΚΑΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΛΕΚΑΝΕΣ

ΛΗΚΥΘΟΙ

ΛΥΧΝΑΡΙ

ΠΩΜΑΤΑ

---

²⁴ Ο Warren αναφερόμενος (1985, 126-127) στο ότι ο Coldstream έχει επισημάνει την προσοχή στη σημαντική καταστροφή από σεισμό που συνέβη στη Φαιστό κατά την ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο διατυπώνει την άποψη ότι μπορεί τα γεμίσματα των πηγαδιών στην Κνωσό να αποτελούν ένδειξη καθαρισμού μετά από καταστροφή σύγχρονη με αυτή της Φαιστού και πιθανόν επομένως προκαλούμενη από την ίδια αιτία.

²⁵ P. M. Warren, στο ίδιο, 125

²⁶ P. M. Warren, στο ίδιο, 125

²⁷ P. M. Warren, στο ίδιο, 126

Στην εισηγμένη κεραμική τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

ΣΚΥΦΟΣ

Το δεύτερο ημιτελές πηγάδι βρίσκεται βόρεια του προηγούμενου και, όπως αναφέρεται από τον Warren²⁸, το υλικό του είναι ανάλογο με αυτό του άλλου πηγαδιού, είναι της ίδιας χρονολόγησης, πετάχτηκε μία φορά και ενισχύει τις ερμηνείες που διατυπώθηκαν για το νοτιότερο πηγάδι. Σε αυτό βρέθηκαν είκοσι ένα αποσπασματικά σωζόμενα αγγεία. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

ΠΤΗΝΟΜΟΡΦΟΣ ΑΣΚΟΣ (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)

ΥΔΡΙΕΣ

ΠΡΟΧΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕΛΑΜΒΑΦΗ

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΑΝΘΑΡΟΣ

ΠΥΞΙΔΕΣ

ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΛΕΚΑΝΗ

ΠΩΜΑ

- **Περιοχή “*Royal Road*” και Βενιζέλειου Νοσοκομείου**

Από τις ανασκαφές της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ των ετών 1951 και 1961 κυρίως στις δύο πλευρές του μινωικού «*Royal Road*», αλλά και στο σύγχρονο κεντρικό δρόμο για τη διαπλάτυνσή του (“*Road Trials*”), καθώς και στην περιοχή του Βενιζέλειου Νοσοκομείου, προέκυψαν σύνολα οικιακής κεραμικής πρωτογεωμετρικής, γεωμετρικής, ανατολίζουσας, αρχαϊκής, κλασικής και ελληνιστικής περιόδου.

Από την πρωτογεωμετρική περίοδο προέρχονται τρία σύνολα και από τη γεωμετρική τέσσερα. Σε αυτά έχουν βρεθεί ολόκληρα αγγεία, τα περισσότερα ωστόσο σώζονται αποσπασματικά. Το υλικό εξετάζεται²⁹ κατά περίοδο και κατά στρώματα-σύνολα ευρημάτων. Φωτογραφίες δίνονται σχεδόν για όλα, ενώ σχέδια έχουν γίνει για αρκετά από αυτά.

Δύο στρώματα πρωτογεωμετρικής περιόδου, τα Α και Β που συνδέονται με τα κατάλοιπα πρωτογεωμετρικού σπιτιού, έχουν βρεθεί νότια του «*Royal Road*».

---

²⁸ P. M. Warren, στο ίδιο, 127

²⁹ J. N. Coldstream, 1972, 63-98

Το **στρώμα Α** έχει βρεθεί κάτω από το σπίτι και δίνει σύμφωνα με τον Coldstream³⁰ τη χρονολόγηση για την κατασκευή του σπιτιού, η οποία τοποθετείται λίγο μετά την αρχή της πρώιμης πρωτογεωμετρικής. Η χρονολόγηση που δίνεται για το στρώμα είναι από την υπομινωική έως την πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο. Από την επιμέρους χρονολόγηση της κεραμικής διαπιστώνεται ότι ελάχιστα κομμάτια έχουν χρονολογηθεί στην υπομινωική, ενώ τα περισσότερα έχουν τοποθετηθεί στην πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο. Έχει βρεθεί και αγγείο εισηγμένο από την Αττική. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στη ντόπια κεραμική είναι:

ΥΔΡΙΑ

ΠΡΟΧΟΙ ΜΕ ΣΦΑΙΡΙΚΟ ΣΩΜΑ

ΥΠΟΣΤΑΤΟ

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΚΑΛΑΘΟΙ

ΠΩΜΑ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΟΣ ΔΙΣΚΟΣ «ΤΑΨΙ»

ΠΙΘΟΣ

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εισηγμένη κεραμική είναι:

ΟΙΝΟΧΟΗ

Το **στρώμα Β** αντιπροσωπεύει τη φάση κατοίκησης του σπιτιού και έχει χρονολογηθεί από την πρώιμη έως τη μέση πρωτογεωμετρική περίοδο. Και σε αυτό υπάρχουν τρία αγγεία εισαγμένα από την Αττική. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στη ντόπια κεραμική είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΥΔΡΙΕΣ

ΠΡΟΧΟΙ ΜΕ ΣΦΑΙΡΙΚΟ ΣΩΜΑ

ΟΙΝΟΧΟΗ Ή ΑΓΓΕΙΟ ΠΟΣΕΩΣ

---

³⁰ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 64

ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ
ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ
ΠΩΜΑ
ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ
ΚΡΑΤΗΡΑΣ
ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ
ΚΥΠΕΛΛΑ
ΚΑΛΑΘΟΣ
ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ

ΠΙΘΟΙ

ΛΕΚΑΝΕΣ

Στην εισηγμένη κεραμική τα σχήματα είναι:

ΜΙΚΡΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΤΡΙΠΟΔΙΚΟ ΥΠΟΣΤΑΤΟ

Στο **σύνολο ευρημάτων C** που είναι επίσης πρωτογεωμετρικό, έχει συμπεριληφθεί κεραμική από διάφορες θέσεις, η οποία, όπως δηλώνεται, δεν προέρχεται από καλά στρωματογραφημένα σύνολα. Διευκρινίζεται ότι όσα κομμάτια προέρχονται από το “*Royal Road*” έχουν βρεθεί κοντά στο πρωτογεωμετρικό σπίτι, συμπεριλαμβάνονται όμως εδώ γιατί δεν μπορούσαν με βεβαιότητα να αποδοθούν στο στρώμα Α ή Β. Στο σύνολο αυτό ωστόσο εντάσσονται και τρία αποσπασματικά σωζόμενα αγγεία από μικρό στρώμα κατοίκησης δυτικά του μινωικού Ανακτόρου (“*Road Trials*”) που προέρχεται από την επαναχρησιμοποίηση υστερομινωικού σπιτιού κατά την πρώτη πρωτογεωμετρική περίοδο. Και στο σύνολο αυτό αναφέρονται τέσσερα αγγεία εισαγμένα από την Αττική και ένα ίσως από την Εύβοια. Τα σχήματα στην εγχώρια κεραμική είναι:

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΠΡΟΧΟΥΣ Ή ΟΙΝΟΧΟΗ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΥΔΡΙΕΣ

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΑΛΑΘΟΙ, δύο με διάτρητα τοιχώματα (*openwork*)

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΥΨΙΠΟΥΣ ΣΚΥΦΟΣ

ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΣ ΚΩΝΙΚΟΣ ΣΚΥΦΟΣ

ΛΕΚΑΝΗ

ΠΙΘΟΙ

Στην εισηγμένη κεραμική τα σχήματα είναι:

Από την Αττική ΣΚΥΦΟΙ, ΚΡΑΤΗΡΑΣ, ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ.

Ίσως από την Εύβοια ΑΜΦΟΡΕΑΣ.

Από τη **γεωμετρική περίοδο** τρία μικρά στρώματα, που έχουν ονομασθεί D, E, F, προέρχονται από πηγάδια, από τα οποία το ένα είναι ημιτελές. Οι ενδείξεις από αυτά αφορούν στο δεύτερο μισό του 8^{ου} αιώνα π.Χ. Το **στρώμα D** προέρχεται από το πηγάδι 1 στην περιοχή του Βενιζέλειου Νοσοκομείου, αντιπροσωπεύει σύμφωνα με τον Coldstream³¹ την περίοδο χρήσης του πηγαδιού και δείχνει ότι αυτό ανοίχθηκε και χρησιμοποιήθηκε στους γεωμετρικούς χρόνους. Η περίοδος χρήσης του έχει τοποθετηθεί στην πρώιμη ύστερη γεωμετρική περίοδο ή στη ΜΓ – ΥΓ περίοδο (κατά Coldstream, 2001, 74), κυρίως στο μέσο και στο τρίτο τέταρτο του 8^{ου} αιώνα π.Χ. Περιλαμβάνει αγγείο εισηγμένο από την Αττική. Τα σχήματα στη ντόπια κεραμική είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΥΔΡΙΕΣ

ΠΡΟΧΟΙ ΜΕ ΣΦΑΙΡΙΚΟ ΣΩΜΑ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΠΙΘΟΣ Ή ΜΕΓΑΛΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΠΩΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΙΑ

ΒΑΘΥ ΠΙΝΑΚΙΟ

ΕΠΙΠΕΔΗ ΠΥΞΙΔΑ

ΕΠΙΠΕΔΗ ΠΥΞΙΔΑ Ή ΠΙΝΑΚΙΟ

---

³¹ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 77

Στην εισηγμένη κεραμική το σχήμα που αντιπροσωπεύεται είναι:

ΚΑΝΘΑΡΟΣ

Από το πηγάδι 6, που βρίσκεται και αυτό στην περιοχή του Βενιζέλειου Νοσοκομείου, προέρχεται το μικρό **στρώμα Ε**, που έχει χρονολογηθεί στην ύστερη γεωμετρική περίοδο. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην κεραμική του είναι:

ΜΕΓΑΛΟΣ ΣΚΥΦΟΣ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΠΩΜΑ

Το **στρώμα F** έχει χαρακτηριστεί από τον Coldstream³² ως το καλύτερο στρώμα κατοίκησης του ύστερου 8^{ου} αιώνα π.Χ. με αρκετές εισαγωγές από την Κόρινθο (πράγματι αρκετές; αφού όπως φαίνεται από τον κατάλογο μόνο δύο από τα αγγεία είναι εισηγμένα; Και τα δύο έχουν εισαχθεί από την Κόρινθο). Προέρχεται από ημιτελές πηγάδι που βρέθηκε στις τομές για τη διαπλάτυνση του σύγχρονου δρόμου (“*Road Trials*”). Στην παρουσίαση της κεραμικής του η χρονολόγηση που δίνεται είναι στην ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική είναι:

ΥΔΡΙΕΣ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ-ΟΙΝΟΧΟΗ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΣΦΑΙΡΙΚΗ ΠΥΞΙΔΑ

ΠΩΜΑ

ΒΑΘΥ ΠΙΝΑΚΙΟ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΑΝΘΑΡΟΣ

ΚΟΤΥΛΕΣ

ΑΩΤΟΣ ΣΚΥΦΟΣ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΚΩΝΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ

ΤΡΙΠΟΔΙΚΟ ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΣΚΕΥΟΣ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΣΚΕΥΗ

ΛΕΚΑΝΕΣ

ΠΙΘΟΣ

---

³² J. N. Coldstream, στο ίδιο, 77

Στην εισηγμένη κεραμική τα σχήματα είναι:

ΣΚΥΦΟΣ

ΚΟΤΥΛΗ

Ήδη παρατηρούμε ότι σχήματα που εισάγονται μπορεί παράλληλα να παράγονται στη ντόπια κεραμική. Οι λόγοι εισαγωγής τους προφανώς ποικίλουν: μία περίπτωση είναι να πρόκειται για καινούργια σχήματα ή τύπους που δεν υπήρχαν στη συγκεκριμένη περιοχή και τα οποία μετά την εισαγωγή τους μπορεί να τα μιμούνται οι ντόπιοι κεραμείς. Μπορεί όμως ένα σχήμα-τύπος να εισάγεται, ενώ παράλληλα είναι ήδη γνωστός και στην τοπική παραγωγή. Τότε πρέπει να αναζητηθούν άλλοι λόγοι όπως, για παράδειγμα, ότι μπορεί να εισάγεται λόγω του περιεχομένου του ή ως αντικείμενο πολυτελείας.

Και για τη γεωμετρική περίοδο ο Coldstream έχει σχηματίσει **σύνολο κεραμικής**, το **G**, στο οποίο περιλαμβάνει διάφορα κομμάτια, κυρίως από τις ανασκαφές στο “*Royal Road*”. Αναφέρει ότι προέρχονται από μη στρωματογραφημένα σύνολα, εντούτοις έχει επισημάνει³³ ότι συμπεριλαμβάνονται δύο μικρά στρώματα κατοίκησης που, επειδή σώζονταν πολύ αποσπασματικά, δεν τα εξέτασε ξεχωριστά. Το ένα από τα δύο συνδέεται με πιθανό τμήμα δωματίου και διασκορπισμένα κατάλοιπα τοίχων, καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του 8^{ου} αιώνα π.Χ. και τελειώνει πριν το 700 π.Χ. Σε αυτό βρέθηκε αγγείο εισηγμένο από την Αττική. Το δεύτερο προέρχεται από κοντινό λάκκο, χαρακτηρίζεται ομοιογενές, και έχει χρονολογηθεί γύρω στο 800 π.Χ. Και σε αυτό έχει εντοπιστεί αγγείο που ίσως να είναι εισηγμένο από την Αττική ή διαφορετικά αποτελεί μίμηση. Στην υπόλοιπη κεραμική του συνόλου συμπεριλαμβάνονται και αρκετά θραύσματα αγγείων εισηγμένων από την Αττική, την Κόρινθο, τις Κυκλάδες με πιθανούς χώρους προέλευσης τη Μήλο και την Πάρο, και με βεβαιότητα από τη Θήρα. Επίσης εξετάζονται δύο μιμήσεις κυπριακών ληκύθων. Τα σχήματα στη ντόπια κεραμική είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΩΟΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΠΩΜΑΤΑ

ΥΔΡΙΕΣ

---

³³ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 77, 87

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΠΡΟΧΟΙ

ΛΗΚΥΘΟΙ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ, στη δημοσίευση έχουν
χαρακτηρισθεί ως ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΛΗΚΥΘΟΙ, μιμήσεις κυπριακών

ΛΗΚΥΘΟΙ ΤΥΠΟΥ ΠΡΑΙΣΟΥ

ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ

ΠΥΞΙΔΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΚΑΛΑΘΟΣ

ΠΙΝΑΚΙΑ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ

ΛΕΚΑΝΕΣ

ΠΙΘΟΙ

Στην εισηγμένη κεραμική τα σχήματα είναι:

Από την Αττική ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ, ΣΚΥΦΟΙ, ΑΜΦΟΡΕΑΣ

Ίσως από την Αττική ΩΟΕΙΔΗΣ ΠΙΘΟΣ

Από την Κόρινθο ΥΨΙΠΟΥΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ και ΚΟΤΥΛΗ

Από τις Κυκλάδες, πιθανόν από τη Μήλο ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ, ΣΚΥΦΟΣ,
ΚΥΠΕΛΛΟ

Από τις Κυκλάδες, πιθανόν από την Πάρο ΚΡΑΤΗΡΑΣ

Από τη Θήρα ΑΜΦΟΡΕΙΣ

Από τη σύγκριση της κεραμικής των παραπάνω συνόλων με την υπόλοιπη μέχρι τότε γνωστή κεραμική από την Κνωσό, ο Coldstream καταλήγει σε ορισμένες απόψεις ως προς τη σχέση οικιακής και ταφικής κεραμικής. Για την πρωτογεωμετρική οικιακή κεραμική παρατηρεί³⁴ ότι δεν διαφέρει σημαντικά από αυτή των τάφων, αφού τα γνωστά από αυτή σχήματα με μόνη εξαίρεση την **υδρία**, μπορούν εύκολα να εντοπισθούν ανάμεσα στα κτερίσματα των τάφων. Όπως αναφέρει οι υδρίες ήταν άγνωστες στα νεκροταφεία πριν από την ύστερη πρωτογεωμετρική, ενώ οι **πρόχοι** και οι **οινοχόες**, όπως και οι **ψευδόστομοι αμφορείς** αντιπροσωπεύονται και στα δύο είδη συνόλων. Οι **κωδωνόσχημοι**

---

³⁴ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 65-68

κρατήρες θεωρούνται ως το κυρίαρχο ανοιχτό αγγείο της κνωσιακής πρωτογεωμετρικής κεραμικής, με ξεχωριστή θέση τόσο στα ταφικά, όσο και στα οικιστικά σύνολα. Στα νεκροταφεία χρησιμοποιούνταν ως τεφροδόχο αγγείο. Τα παραδείγματα από τα οικιστικά σύνολα που εξετάζονται στο συγκεκριμένο άρθρο χωρίζονται ως προς το μέγεθος σε δύο κατηγορίες, μία μεγαλύτερη και μία μικρότερη, με διάμετρο αντίστοιχα μεγαλύτερη από 0,25 μ. και μικρότερη από 0,20 μ. Οι μικρότεροι αναφέρεται ότι είναι συνήθως εμβαπτισμένοι, όπως και οι κρατηρίσκοι, ενώ οι μεγαλύτεροι ότι είναι από τα επιμελέστερα κοσμημένα αγγεία της περιόδου. Για τους καλάθους τέλος παρατηρείται ότι ο συνηθισμένος τύπος με τα συμπαγή τοιχώματα και τις οριζόντιες λαβές αντιπροσωπεύεται και στα νεκροταφεία, ενώ οι κάλαθοι με διάτρητα τοιχώματα ήταν μέχρι τη συγκεκριμένη δημοσίευση άγνωστοι στην κνωσιακή πρωτογεωμετρική κεραμική.

Για τη γεωμετρική περίοδο επισημαίνει³⁵ ότι όλα σχεδόν τα σχήματα που εξετάζονται απαντούν και στους τάφους του νεκροταφείου στη Φορτέτσα, η συχνότητα όμως με την οποία βρίσκονται είναι διαφορετική. Οι διαπιστώσεις που κάνει είναι οι ακόλουθες. Ο **κοσμημένος τεφροδόχος πίθος** και ο **σφαιρικός αρύβαλλος** που αναφέρονται ως τα δύο πιο απαραίτητα ταφικά σχήματα, δεν είναι καθόλου συνηθισμένα στα οικιστικά σύνολα. Αντίθετα τα πιο δημοφιλή οικιακά κλειστά σχήματα, που είναι οι **λεπτοί αμφορείς με λαβές στο λαιμό**, οι **υδρίες** και οι **πρόχοι** με σφαιρικό σώμα, σπάνια βρίσκονται σε τάφους. Για τους αμφορείς με λαβές στο λαιμό αναφέρει ότι παραδείγματα μικρού μεγέθους, με ύψος όχι μεγαλύτερο από 0,35μ., είναι συνηθισμένα στα οικιστικά σύνολα. Τα **κοσμημένα πώματα** συναντώνται εξίσου και στα δύο είδη συνόλων, ενώ ο **κρατήρας**, που χαρακτηρίζεται ως το κυρίαρχο ανοιχτό σχήμα και για τη γεωμετρική περίοδο, παρατηρείται ότι είναι σπάνιος στους τάφους. Με το τέλος της πρωτογεωμετρικής Β περιόδου οι **κωδωνόσχημοι κρατήρες** δεν ήταν πια στη «μόδα». Στα νεκροταφεία ως τεφροδόχο αγγείο τους διαδέχθηκε ο **κοσμημένος πίθος**. Θεωρείται ότι εξαιτίας αυτής της αντικατάστασης υπάρχει έντονη απουσία μεγάλων ανοιχτών αγγείων ανάμεσα στα κτερίσματα των τάφων κατά τα γεωμετρικά χρόνια. Στα οικιστικά σύνολα τον κωδωνόσχημο κρατήρα διαδέχθηκε άλλος τύπος κρατήρα, ενώ μεγάλοι **υψίποδες** κρατήρες σποραδικά εισάγονταν από την Αττική, μιμήσεις των οποίων αναφέρονται σπάνια από τους πλουσιότερους τάφους, αλλά

---

³⁵ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 78-80

όχι από οικιστικά σύνολα. Η διαπίστωση αυτή του Coldstream δεν ισχύει, βλ. παρακάτω «Ανεξερεύνητο Μέγαρο»). Κατά το τέλος της μέσης γεωμετρικής εμφανίζεται ο τύπος του κρατήρα που καθιερώνεται στο δεύτερο μισό του 8^{ου} αιώνα π.Χ. Οι σκύφοι είναι επίσης πολύ περισσότεροι στα οικιστικά σύνολα από ότι στους τάφους της Φορτέτσας. Παρατηρείται ότι η εξέλιξή τους είναι παράλληλη με αυτή των κρατήρων. Στο τελευταίο μισό της ύστερης γεωμετρικής περιόδου ο σκύφος είχε ήδη αρχίσει να φεύγει από τη «μόδα» και να αντικαθίσταται από την καινούργιοεισηγμένη **κοτύλη**. Για τα μεγάλα βαμμένα κύπελλα αναφέρεται ότι βρίσκονται στον ίδιο βαθμό και στα δύο είδη συνόλων. Ωστόσο τύπος κυπέλλου, τα κωνικά κύπελλα με γυαλιστερή κιτρινωπή επιφάνεια, επισημαίνεται ότι είναι άγνωστος στα μέχρι τότε γνωστά ταφικά σύνολα. Τέλος, τα **τριποδικά μαγειρικά αγγεία** θεωρούνται αναβίωση κατά την ύστερη γεωμετρική περίοδο μινωικού σχήματος μαγειρικού αγγείου, συμπέρασμα που προκύπτει από το ότι δεν είχε βρεθεί κανένα σε κλειστό σύνολο ανάμεσα στην πρώιμη πρωτογεωμετρική και στη μέση γεωμετρική περίοδο.

Ελάχιστες παρατηρήσεις γίνονται για τη χρήση των σχημάτων.

Ξεχωριστά έχουν δημοσιευθεί τα τρία σύνολα ανατολίζουσας περιόδου που δεν συνδέονται με αρχιτεκτονικά κατάλοιπα.

Το υλικό παρουσιάζεται³⁶ κατά σύνολο. Σε όλα στην αρχή εξετάζεται η λεπτή κεραμική με πρώτα τα κλειστά και έπειτα τα ανοιχτά σχήματα, στη συνέχεια οι εισαγωγές και τέλος η χονδροειδής κεραμική. Σώζονται ολόκληρα αγγεία, αλλά των περισσότερων η κατάσταση διατήρησης είναι αρκετά αποσπασματική. Φωτογραφίες δίνονται σχεδόν για όλα και σχέδια για ορισμένα μόνο από αυτά. Για τη χρονολόγηση διευκρινίζεται από τον Coldstream³⁷ ότι ακολουθεί τον Brock ως προς το ότι χρησιμοποιεί δύο υποδιαιρέσεις για την ανατολίζουσα περίοδο, την πρώιμη και την ύστερη, πιστεύει ωστόσο ότι η χρονολόγησή τους μπορεί να είναι λίγο υστερότερη από αυτή που έχει προταθεί από τον Brock. Έτσι τοποθετεί την πρώιμη ανατολίζουσα στο πρώτο τρίτο του 7^{ου} π.Χ. αιώνα και την ύστερη ανατολίζουσα πιθανότατα έως το 610 π.Χ.

Το πρώτο **σύνολο**, που χαρακτηρίζεται ως **H**, προέρχεται από πηγάδι, το πηγάδι VW/59, που βρέθηκε περίπου 150 μέτρα βόρεια-βορειοδυτικά της βίλας Αριάδνη με αφορμή την τοποθέτηση σωλήνα νερού στο Βενιζέλειο Νοσοκομείο.

³⁶ J. N. Coldstream, 1973(β), 33-45

³⁷ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 36

Κάτω από το επιφανειακό αποκαλύφθηκαν δύο στρώματα, το ένα πάνω από το άλλο. Σύμφωνα με τον Coldstream³⁸ το κατώτερο αντιπροσωπεύει τη φάση χρήσης του πηγαδιού, περιλαμβάνει ολόκληρα ή σχεδόν ολόκληρα αγγεία και τουλάχιστον ένα μέρος του χρονολογείται στο πρώτο μισό του 7^{ου} π.Χ. αιώνα (ΠΑν), ενώ το ανώτερο περιέχει τα απορρίμματα που πετάχτηκαν αμέσως μόλις σταμάτησε να χρησιμοποιείται και χρονολογείται γύρω στο 640 έως 610 π.Χ. (ΥΑν). Στον κατάλογο, όπου παρουσιάζεται το υλικό, δεν γίνεται διάκριση των στρωμάτων.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική είναι:

ΜΙΚΡΟΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΛΑΙΜΟ

ΟΙΝΟΧΟΗ

ΠΡΟΧΟΙ ΜΕ ΣΦΑΙΡΙΚΟ ΣΩΜΑ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΚΛΕΙΣΤΑ ΑΓΓΕΙΑ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ ΟΙΝΟΧΟΗ

ΟΙΝΟΧΟΗ Ή ΜΕΓΑΛΟΣ ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ

ΛΗΚΥΘΟΣ Ή ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ

ΛΗΚΥΘΟΣ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ

ΥΔΡΙΕΣ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΔΙΝΟΣ

ΚΡΑΤΗΡΑΣ Ή ΠΙΘΟΣ

ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ

ΠΙΝΑΚΙΑ

ΒΑΘΙΑ ΠΙΝΑΚΙΑ

ΚΥΠΕΛΛΟ Ή ΚΟΤΥΛΗ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΚΑΔΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΠΡΟΧΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΠΡΟΧΟΥΣ ΜΕ ΣΦΑΙΡΙΚΟ ΣΩΜΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

«ΠΛΑΚΟΥΤΣΩΤΗ» ΠΡΟΧΟΥΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

---

³⁸ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 34

ΜΙΚΡΟΣ ΠΙΘΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΠΙΘΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

Η εισηγμένη κεραμική στο σύνολό της προέρχεται από την Κόρινθο. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται σε αυτή είναι:

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

ΑΛΑΒΑΣΤΡΟ

ΟΙΝΟΧΟΗ Ή ΟΛΠΗ

ΟΙΝΟΧΟΗ

ΕΠΠΕΔΗ ΠΥΞΙΔΑ (*POWDER PYXIS*)

ΚΟΤΥΛΕΣ

Το **στρώμα J** προέρχεται από άλλο πηγάδι, το πηγάδι LA, που βρέθηκε κατά τις ανασκαφές βόρεια του «*Royal Road*» το 1960 (RR/LA/60). Πρόκειται για το γέμισμα του πηγαδιού που, όπως αναφέρεται από τον Coldstream³⁹, συνιστά ομοιογενές στρώμα απορριμμάτων και χρονολογείται στον ύστερο 7^ο π.Χ. αιώνα, γύρω στο 650 έως το 620 π.Χ. (ΥΑν).

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική είναι:

ΚΛΕΙΣΤΑ ΑΓΓΕΙΑ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ Ή ΥΔΡΙΑ

ΠΩΜΑ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΥΔΡΙΑ

ΠΥΞΙΔΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΔΙΝΟΣ

ΚΑΛΑΘΟΣ ΜΕ ΔΙΑΤΡΗΤΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ

ΒΑΘΙΑ ΠΙΝΑΚΙΑ

ΠΙΝΑΚΙΟ

ΚΥΠΕΛΛΟ Ή ΚΟΤΥΛΗ

ΚΥΠΕΛΛΟ

ΠΙΘΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

---

³⁹ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 34

Στην εισηγμένη κεραμική που προέρχεται από την Κόρινθο τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ

ΚΟΤΥΛΕΣ

Τέλος, αγγεία και θραύσματα που δεν προέρχονται από καλά στρωματογραφημένα σύνολα, παρουσιάζουν όμως σύμφωνα με τον Coldstream⁴⁰ πραγματικό ενδιαφέρον, έχουν ενταχθεί από αυτόν σε ένα σύνολο, το **σύνολο ευρημάτων Κ**. Το σύνολο αυτό περιλαμβάνει κεραμική από την περιοχή του “*Royal Road*” και από την περιοχή του Βενιζέλειου Νοσοκομείου. Από την περιοχή του “*Royal Road*” περιλαμβάνει: α) λεπτό στρώμα στα βόρεια του “*Royal Road*” (τομή JK, επίπεδο 9) με κεραμική του 7^{ου} π.Χ. αιώνα, αλλά με κάποια διατάραξη σε υστερότερες περιόδους, β) μικρό λάκκο στη νότια πλευρά του “*Royal Road*” που περιείχε όστρακα του 7^{ου} π.Χ. αιώνα, ανάμεικτα με υλικό του 4^{ου} π.Χ. αιώνα, γ) δύο όστρακα που φαίνεται να είναι υστερότερες παρεισφρήσεις στο ίδιο σύνολο με το ΥΓ στρώμα F, δ) ένα όστρακο που βρέθηκε στο επιφανειακό στρώμα του πηγαδιού της βίλας, πάνω από το στρώμα Η. Από την περιοχή του Βενιζέλειου Νοσοκομείου συμπεριλαμβάνονται δύο όστρακα από το πηγάδι 2. Σε αυτό έχει βρεθεί κεραμική του 7^{ου} και του 5^{ου} π.Χ. αιώνα.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική από το σύνολο Κ είναι:

ΚΛΕΙΣΤΑ ΑΓΓΕΙΑ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΠΡΟΧΟΥΣ

«ΠΛΑΚΟΥΤΣΩΤΕΣ» ΠΡΟΧΟΙ Ή ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΠΡΟΧΟΥΣ Ή ΟΙΝΟΧΟΗ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΛΕΚΑΝΙΔΑ/ΚΑΔΟΕΙΔΕΣ ΑΓΓΕΙΟ

ΚΟΤΥΛΕΣ

ΠΡΟΧΟΥΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΠΙΘΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

---

⁴⁰ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 34

Στην εισηγμένη κεραμική που προέρχεται από την Κόρινθο το σχήμα που αντιπροσωπεύεται είναι η ΚΟΤΥΛΗ.

Ο σχολιασμός των σχημάτων είναι σύντομος και ενιαίος για όλα τα σύνολα. Γίνονται λίγες παρατηρήσεις ως προς το είδος των συνόλων στα οποία συναντώνται κάποια από τα εξεταζόμενα σχήματα⁴¹. Με αφορμή παρατηρήσεις για τη χρονολόγηση, για **σφαιρική** πρόχου πρώιμης ανατολίζουσας περιόδου αναφέρεται ότι έχει πολύ κοντινό παράλληλο σε καύση αντίστοιχης περιόδου στη Φορτέτσα. Σχολιάζοντας την κνωσιακή ανατολίζουσα κεραμική ο Coldstream επισημαίνει ότι μέχρι τότε ήταν γνωστή από τα κτερίσματα στα νεκροταφεία, όπου το πιο εντυπωσιακό αγγείο είναι ο **τεφροδόχος πίθος**, κοσμημένος συχνά με την πολύχρωμη τεχνική. Θεωρεί αναμενόμενο στα οικιστικά σύνολα να υπάρχουν ελάχιστα παραδείγματα αυτών των πίθων και κανένα της κατηγορίας των πολύχρωμων. Αναφέρει και συμφωνεί με την παρατήρηση του Payne (1927-1928, 281) ότι τα χρώματα στους πολύχρωμους πίθους είναι εξίτηλα, αποκλείοντας οποιαδήποτε άλλη χρήση πέρα από την ταφική. Οι αρύβαλλοι που τους συνόδευαν παρατηρείται ότι είναι επίσης σπάνιοι στα σύνολα που εξετάζονται. Ενώ, από την άλλη πλευρά, επισημαίνεται ότι τα στρώματα που εξετάζονται προσφέρουν χρήσιμες πληροφορίες για σχήματα που σπάνια εμφανίζονται στους τάφους και αυτά είναι οι **αμφορείς**, οι **υδρίες**, οι **κρατήρες** και οι **λεκανίδες**. Για την **πυξίδα με ευθέα τοιχώματα** αναφέρεται ότι δεν έχει παράλληλα στα νεκροταφεία. Ως αποκλειστικά οικιακό σχήμα χαρακτηρίζεται και η **λεκανίδα** που εμφανίζεται σε δύο τύπους. Οι κοσμημένες εκδοχές της σε λεπτή κεραμική, που εμφανίζονται στα μέσα του 7^{ου} π.Χ. αιώνα, θεωρούνται ως ένδειξη περισσότερο πολυτελούς ζωής, παρατήρηση που την έχει κάνει και σε άλλα άρθρα του.

- **Περιοχή των Νοτιοδυτικών οικιών**

Το 1992 και 1993 πραγματοποιήθηκε από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή ανασκαφή ΝΔ του Ανακτόρου με σκοπό, όπως επισημαίνεται από τους μελετητές⁴², την εξέταση μέσα από μία σειρά δοκιμαστικών τομών της ιστορίας της αρχιτεκτονικής των σπιτιών και την ανασκαφή τμημάτων του ΥΜ σπιτιού που βρίσκεται στα δυτικά. Κατά συνέπεια πρόκειται για υλικό που προέρχεται από διαφορετικούς χώρους. Προέκυψαν πέντε πρωτογεωμετρικά στρώματα, κυρίως της

⁴¹ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 34, 35-36.

⁴² J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, 1997, 192

πρώιμης πρωτογεωμετρικής, δύο από τα οποία υποδηλώνουν κατοίκηση σε επαναχρησιμοποιημένο μινωικό σπίτι, καθώς και τέσσερα στρώματα ανατολίζουσας περιόδου, δύο από τα οποία σχετίζονται με κλίβανο κεραμικής και δύο με κατοίκηση. Διαμορφώθηκαν ακόμα τρία σύνολα ευρημάτων με ποικίλο υλικό πρωτογεωμετρικής, γεωμετρικής και ανατολίζουσας περιόδου, στα οποία περιλαμβάνεται και κεραμική από τομές που είχε κάνει ο Evans στην περιοχή αυτή⁴³. Βάσει των παραπάνω ενδείξεων διαπιστώνεται ότι η περιοχή του Ανακτόρου κατοικούνταν και κατά την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου, ενώ για πρώτη φορά οικιακή κεραμική του 7^{ου} αιώνα π.Χ. βρέθηκε σε στρώματα από σπίτι και από τον περιβάλλοντα χώρο του, καθώς και ως περιεχόμενο κλιβάνου κεραμικής, αφού μέχρι τότε ήταν γνωστή μόνο από γεμίσματα λάκκων και από απορρίμματα σε πηγάδια.

Κανένα αγγείο δεν σώζεται ολόκληρο, η κατάσταση διατήρησης σχεδόν όλων είναι πολύ αποσπασματική. Αρκετά έχουν σχεδιασθεί, δίνονται ωστόσο φωτογραφίες για όλα. Η εξέταση της κεραμικής γίνεται χρονολογικά και κατά στρώματα – σύνολα ευρημάτων.

Τα **πρωτογεωμετρικά στρώματα** έχουν ονομασθεί **A, B, C, D, E**. Το **στρώμα A** έχει βρεθεί στην ίδια τομή με το στρώμα B και κάτω από αυτό, έξω από ΥποΜ – Π ΠΡΓ σπίτι και έχει χρονολογηθεί στην υπομινωική – πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο. Περιλαμβάνει και δύο θραύσματα αγγείων εισηγμένων από την Αττική. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΥΔΡΙΑ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ Ή ΥΔΡΙΕΣ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ /ΣΚΥΦΟΙ (A14, A17)

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΡΑΤΗΡΗΣΚΟΙ

ΚΑΛΑΘΟΣ

ΠΙΝΑΚΙΟ

---

⁴³ Εκτός από τα πρωτογεωμετρικά και τα ανατολίζοντα βρέθηκαν και πέντε στρώματα ύστερης αρχαϊκής – κλασικής περιόδου.

ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ

ΠΙΘΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

Στην εισηγμένη κεραμική και τα δύο αγγεία είναι ίδιου σχήματος:

ΣΚΥΦΟΙ

Το στρώμα Β πιθανόν να περιέχει απορρίμματα κλιβάνου. Έχει χρονολογηθεί στην πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο και περιλαμβάνει περισσότερες εισαγωγές, μία από την Εύβοια και έξι από την Αττική. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική του είναι:

ΥΔΡΙΕΣ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ Ή ΥΔΡΙΑ

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ /ΣΚΥΦΟΣ

ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ

ΑΒΑΘΗΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΜΕΓΑΛΑ ΚΥΠΕΛΛΑ

ΛΕΚΑΝΗ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΟΣ ΔΙΣΚΟΣ «ΤΑΨΙ»

ΠΙΘΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

Στην εισηγμένη κεραμική:

Από την Εύβοια προέρχεται ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ.

Από την Αττική ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό), ΚΡΑΤΗΡΑΣ και ΣΚΥΦΟΙ.

Το **στρώμα C** προέρχεται από διαφορετική τομή. Πρόκειται για «λάκκο λεηλάτησης» σε υστερομινωικό σπίτι, είναι χρονολογημένο επίσης στην πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο και σε αυτό έχουν βρεθεί θραύσματα δύο εισηγμένων αγγείων, το ένα από την Αττική και το άλλο από την Εύβοια. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στη ντόπια κεραμική είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΥΔΡΙΕΣ

ΟΙΝΟΧΟΗ Ή ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΚΡΑΤΗΡΙΑΚΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΑ

Τα σχήματα στα εισηγμένα αγγεία είναι

Από την Αττική ΣΚΥΦΟΣ.

Από την Εύβοια ΑΜΦΟΡΕΑΣ (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)

Το **στρώμα D** αντιπροσωπεύει την πρώτη πρωτογεωμετρική εγκατάσταση σε επαναχρησιμοποιημένο υστερομινωικό σπίτι. Τα σχήματα που συναντώνται σε αυτό, όλα τοπικής παραγωγής, είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΥΔΡΙΕΣ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ (;)

ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΚΡΑΤΗΡΙΑΚΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΤΡΙΠΟΔΙΚΟ ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ

Το **στρώμα E** αντιπροσωπεύει την πρώτη – μέση πρωτογεωμετρική εγκατάσταση στο ίδιο επαναχρησιμοποιημένο υστερομινωικό σπίτι. Και σε αυτό δεν έχει βρεθεί κανένα εισηγμένο αγγείο. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΥΔΡΙΑ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΡΑΤΗΡΙΑΚΟΙ

ΤΡΙΠΟΔΙΚΟΣ ΜΑΓΕΙΡΙΚΟΣ ΔΙΣΚΟΣ «ΤΑΨΙ»

ΤΡΙΠΟΔΙΚΑ ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ

ΛΕΚΑΝΕΣ

ΠΙΘΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

Τα **στρώματα F, G, H, J** είναι τα ανατολίζοντα. Το F έχει βρεθεί μέσα και γύρω από τον κλίβανο κεραμικής και χρονολογείται στην πρώτη ανατολίζουσα περίοδο. Τα σχήματα από αυτό είναι:

ΜΕΛΑΜΒΑΦΗ ΚΥΠΕΛΛΑ

ΚΩΝΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ
ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ
ΥΔΡΙΕΣ
ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ
ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΓΓΕΙΟ
ΛΕΚΑΝΗ (;)
ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ

Το **στρώμα G**, χρονολογημένο και αυτό στην πρώιμη ανατολίζουσα, αντιπροσωπεύει επίπεδα κατοίκησης γύρω και πάνω από τον κλίβανο κεραμικής. Σε αυτό έχει βρεθεί πολύ μικρό θραύσμα αγγείου, εισηγμένου από την Κόρινθο. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική από αυτό είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ
ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ ΠΙΘΟΙ
ΥΔΡΙΕΣ
ΟΙΝΟΧΟΗ (;)
ΜΙΚΡΟ ΠΩΜΑ
ΚΡΑΤΗΡΕΣ
ΜΙΚΡΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ
ΣΚΥΦΟΙ
ΚΩΝΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ
ΜΕΛΑΜΒΑΦΗ ΚΥΠΕΛΛΑ
ΠΙΝΑΚΙΟ
ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ
ΛΕΚΑΝΕΣ
ΠΙΘΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

Το εισηγμένο από την Κόρινθο αγγείο με πιθανότητα έχει αναγνωρισθεί ως ΟΙΝΟΧΟΗ.

Το στρώμα H, αν και έχει χρονολογηθεί στην πρώιμη – ύστερη ανατολίζουσα περίοδο, αναφέρεται ότι προέρχεται από την κατοίκηση του ύστερου 7^{ου} π.Χ. αιώνα στην περιοχή του κλιβάνου, έξω από σπίτι («Σπίτι SVII»)⁴⁴. Θραύσματα αγγείου εισηγμένου από την Εύβοια έχουν βρεθεί σ' αυτό. Τα σχήματα στην κεραμική της εγχώριας παραγωγής είναι:

---

⁴⁴ J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, στο ίδιο, 217

ΑΜΦΟΡΕΑΣ
ΟΙΝΟΧΟΗ
ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ ΠΙΘΟΙ
ΥΔΡΙΕΣ
ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ
ΣΦΑΙΡΙΚΗ ΠΥΞΙΔΑ
ΠΥΞΙΔΑ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ
ΚΡΑΤΗΡΕΣ
ΜΙΚΡΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ
ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ
ΜΕΛΑΜΒΑΦΗ ΚΥΠΕΛΛΑ
ΚΩΝΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ
ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΠΟΔΙ
ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ
ΛΕΚΑΝΕΣ

Το εισηγμένο από την Εύβοια αγγείο είναι ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΤΥΠΟΥ SOS.

Το **στρώμα J** έχει χρονολογηθεί στην πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο και υποδηλώνει την κατοίκηση του 7^{ου} π.Χ. αιώνα, η οποία αποκαλύφθηκε πάνω από την πρωτογεωμετρική στο επαναχρησιμοποιημένο υστερομινωικό σπίτι –έχει βρεθεί πάνω από το στρώμα D - . Κανένα εισηγμένο αγγείο δεν έχει βρεθεί σ' αυτό.

Τα σχήματα στην εγχώρια κεραμική είναι:

ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ ΠΙΘΟΙ
ΜΙΚΡΟΣ ΠΙΘΟΣ
ΟΙΝΟΧΟΕΣ
ΠΙΘΟΣ Ή ΥΔΡΙΑ
ΥΔΡΙΕΣ
ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ
ΚΡΑΤΗΡΕΣ
ΥΨΙΠΟΥΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ
ΣΚΥΦΟΙ
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΣΚΥΦΟΣ
ΜΕΛΑΜΒΑΦΗ ΚΥΠΕΛΛΑ
ΚΩΝΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ
ΛΕΚΑΝΗ

ΠΙΘΟΣ Ή ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

Στο **σύνολο ευρημάτων X** εντάσσεται κεραμική που προέρχεται από τις τομές που έκανε ο Evans το 1930 κάτω από τη Δυτική Αυλή και φυλάσσεται στο Στρωματογραφικό Μουσείο της Κνωσού. Μέρος της έχει δημοσιευθεί και στο άρθρο της M. Hartley, *Early Greek Vases from Crete*, BSA 31, 1930-1931, 56-114. Η κεραμική τοπικής παραγωγής, που περιλαμβάνεται σ' αυτό το σύνολο, χρονολογείται στην πρώιμη πρωτογεωμετρική, στη μέση γεωμετρική, ύστερη γεωμετρική, πρώιμη ανατολίζουσα και ύστερη ανατολίζουσα περίοδο. Αρκετά είναι τα θραύσματα των εισηγμένων αγγείων από την Εύβοια, την Αττική, την Πάρο και την Κύπρο και προέρχονται τόσο από την πρωτογεωμετρική, όσο και από τη γεωμετρική περίοδο. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στη ντόπια κεραμική είναι:

ΚΑΛΑΘΟΣ ΜΕ ΠΡΟΣΚΟΛΛΗΜΕΝΟ ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ

ΤΡΙΠΟΔΙΚΟ ΥΠΟΣΤΑΤΟ

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΛΗΚΥΘΟΣ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΜΕΛΑΜΒΑΦΕΣ ΚΥΠΕΛΛΟ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ Ή ΜΕΓΑΛΗ ΟΙΝΟΧΟΗ

ΣΚΥΦΟΣ

ΛΕΚΑΝΙΔΑ Ή ΠΙΝΑΚΙΟ

Τα σχήματα στα εισηγμένα αγγεία είναι:

Από την Εύβοια ΑΜΦΟΡΕΑΣ και ΣΚΥΦΟΣ.

Από την Αττική ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ και ΚΡΑΤΗΡΕΣ.

Από την Πάρο ΑΜΦΟΡΕΑΣ (,)

Από την Κύπρο ΟΙΝΟΧΟΗ.

Η κεραμική στο **σύνολο ευρημάτων Y** θεωρείται⁴⁵ πιθανό να προέρχεται από τις έρευνες του Evans στην περιοχή νότια της Δυτικής αυλής, αν και βρίσκεται σε αταύτιστο κιβώτιο στο Στρωματογραφικό Μουσείο. Πρόκειται για μικρό σύνολο με μέση γεωμετρική, ύστερη γεωμετρική και πρώιμη ανατολίζουσα εγχώρια κεραμική, αλλά και μέση και ύστερη γεωμετρική εισηγμένη κεραμική από την Εύβοια, την Κόρινθο και την Κύπρο. Τα σχήματα στη ντόπια κεραμική είναι:

---

⁴⁵ J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, στο ίδιο, 232

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ
ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ
ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΙΟ (;)

Στην εισηγμένη κεραμική τα σχήματα είναι:

Από την Εύβοια ΣΚΥΦΟΙ.

Από την Κόρινθο ΚΟΤΥΛΗ.

Από την Κύπρο ΛΗΚΥΘΟΣ.

Μικρό είναι και το **σύνολο ευρημάτων Ζ**, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται τρία θραύσματα από μικρό λάκκο και πέντε που δεν προέρχονται από στρωματογραφημένα σύνολα, θεωρούνται όμως από τους μελετητές ιδιαίτερου ενδιαφέροντος⁴⁶. Από τα τελευταία τα δύο είναι εισηγμένα, το ένα από την Αττική και το άλλο από την Πάρο. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στη ντόπια κεραμική είναι:

ΥΔΡΙΑ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΘΟΛΩΤΟ ΠΩΜΑ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ (;)

ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΓΓΕΙΟ

Στα εισηγμένα τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι από την Αττική ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΨΗΛΟ ΠΟΔΙ και από την Πάρο ΣΚΥΦΟΣ.

Στην ανάλυση των σχημάτων που γίνεται χρονολογικά - κατά αιώνα - λίγες είναι οι παρατηρήσεις που αφορούν στο είδος των συνόλων (οικιστικά -ταφικά - λατρευτικά) από τα οποία προέρχονται τα διάφορα σχήματα, ενώ ακόμα λιγότερες είναι αυτές που αφορούν στη χρήση. Έμφαση δίνεται στην τυπολογική εξέλιξη και στη χρονολόγηση. Αρχίζοντας από τον **10ο π.Χ. αιώνα** παρατηρείται ότι τα μόνα συνηθισμένα κλειστά σχήματα είναι οι αμφορείς και οι υδρίες. Ο τύπος του **αμφορέα με λαβές στο λαιμό** και διακόσμηση οριζόντιου S ή ομόκεντρων κύκλων είναι γνωστός και από τα νεκροταφεία, αφού με αφορμή τη χρονολόγησή του

---

⁴⁶ J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, στο ίδιο, 232

αναφέρονται⁴⁷ ανάλογα παραδείγματα, ως προς αυτούς με την πρώτη κατηγορία διακόσμησης από σύνολο στο νεκροταφείο της Φορτέτσας, από το Βόρειο Νεκροταφείο, αλλά και από τους τάφους στον Άγιο Ιωάννη και ως προς αυτούς με τη δεύτερη από το νεκροταφείο της Φορτέτσας, και από τάφο στον Άγιο Ιωάννη. Για τα μικρότερα κλειστά σχήματα παρατηρείται ότι είναι σπάνια και επισημαίνεται ότι οι **ψευδόστομοι αμφορείς** στην πλειονότητά τους περιορίζονται ως κτερίσματα στους τάφους, ενώ για δύο **πίθους με λαιμό** παρατηρείται ότι είναι μικρογραφίες της μεγαλύτερης εκδοχής του σχήματος που χρησιμοποιούνταν ως τεφροδόχο αγγείο. Από τα ανοιχτά σχήματα κυρίαρχο θεωρείται ο **κωδωνόσχημος κρατήρας**. Αντιπροσωπεύονται όμως και άλλοι τύποι κρατήρων. Από αυτούς για τον αττικίζοντα κρατήρα παρατηρείται ότι στους τάφους δεν καταγράφεται πριν από την μέση πρωτογεωμετρική, ωστόσο επισημαίνεται ότι πρωιμότερη μίμηση δεν θα εξέπληττε, αφού αττικά πρωτότυπα εισάγονταν ήδη κατά τη διάρκεια της τοπικής πρωτογεωμετρικής φάσης. Σε μεγάλο αριθμό, τόσο σε μεγάλο όσο και σε μικρό μέγεθος, αντιπροσωπεύονται οι **κρατηρίσκοι**. Για τα εμβαπτισμένα κύπελλα και την αναφορά στην περίοδο εμφάνισής τους παρατηρείται⁴⁸ ότι παλιότερα θεωρούνταν καινοτομία της ύστερης πρωτογεωμετρικής εξαιτίας των συνόλων από το νεκροταφείο της Φορτέτσας από τα οποία ήταν γνωστά, ωστόσο αποδεικνύεται ότι έχουν την οικιακή τους προέλευση στην υπομινωική και συνεχίζονται και κατά την πρωτογεωμετρική περίοδο. Για τον **κάλαθο με ευθέα τοιχώματα και προσκολλημένο μικρογραφικό κύπελλο** στη μία από τις δύο κάθετες λαβές, σε σχέση με τη χρονολόγησή του αναφέρεται⁴⁹ ότι παραδείγματα που σώζονται ολόκληρα είναι γνωστά από πρωτογεωμετρικά σύνολα στα νεκροταφεία, συγκεκριμένα από τη Φορτέτσα και από το Βόρειο Νεκροταφείο, αλλά επισημαίνεται ότι το σχήμα συναντάται και σε υπομινωικό οικιστικό στρώμα, συγκεκριμένα από το «Ανεξερευνήτο Μέγαρο». Ως μοναδικό για την Κρήτη αναφέρεται το πόδι από τριποδικό υποστατό (X2).

Ως προς τις εισαγωγές από την Αττική, για ορισμένους από τους σκύφους (B44-46) παρατηρείται ότι ανήκουν σε τύπο που συχνά εισάγεται στην Κνωσό και είναι κοινός στην αττική πρωτογεωμετρική, ενώ για άλλο τύπο (A31)

---

⁴⁷ J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, στο ίδιο, 233

⁴⁸ J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, στο ίδιο, 235

⁴⁹ J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, στο ίδιο, 236

επισημαίνεται⁵⁰ ότι «εισάγει μία διαφορετική και πολύ πιο σπάνια εκδοχή του σχήματος», της οποίας μόνο δύο ολόκληρα παραδείγματα έχουν βρεθεί στο νεκροταφείο του Κεραμεικού· πρόκειται άρα για τύπο που συναντάται τόσο σε ταφικά, όσο και σε οικιστικά σύνολα. Για τους εισηγμένους από την Εύβοια αμφορείς με λαβές στο λαιμό αναφέρονται παράλληλα από νεκροταφεία στο Λευκαντί, συνεπώς και αυτοί συναντώνται και στα δύο είδη συνόλων.

Στον **8^ο αιώνα π.Χ.**⁵¹ για τους εισηγμένους από την Αττική αμφορείς με λαβές στην κοιλιά και τους κρατήρες παρατηρείται ότι πρόκειται για δύο σχήματα που συναντώνται και στο Βόρειο Νεκροταφείο. Ο ένας από τους κρατήρες φέρει οπή συνδέσμου για επισκευή στην αρχαιότητα. Για τα εισαγμένα από την Κύπρο σχήματα (κυπριακά ΒοR), την λήκυθο/ληκύθια και την οινόχνη, παρατηρείται ότι επίσης αντιπροσωπεύονται και στους τάφους. Ως προς την εγχώρια κεραμική ενδιαφέρουσα είναι η παρατήρηση για το **θραύσμα μέσου γεωμετρικού πίθου με τέσσερις λαβές** (Y1), ότι πρόκειται για αγγείο που φτιάχνονταν ειδικά για τις καύσεις και αποδίδεται σε χαρακτηριστικό εργαστήριο που ειδικευόταν σε τέτοια τεφροδόχα αγγεία, στο εργαστήριο του Ζωγράφου του Αλόγου⁵². Διατυπώνεται η υπόθεση ότι ίσως το αγγείο αυτό να απορρίφθηκε από την ταφική χρήση επειδή ήταν κακοποιημένο⁵³, παρόλα αυτά παρατηρείται ότι το σχήμα δεν απουσίαζε εντελώς από τον οικισμό και αναφέρονται παραδείγματα από το «Ανεξερεύνητο Μέγαρο». Για τα **θολωτά πώματα** παρατηρείται ότι συνήθως κάλυπταν τεφροδόχα αγγεία, αλλά επίσης χρησιμοποιούνταν ανεξάρτητα σε οικιστικά σύνολα.

Στον **7^ο π.Χ. αιώνα**, για τον **ωοειδή κοσμημένο πίθο** αναφέρεται⁵⁴ η παρατήρηση του Brock που το είχε θεωρήσει ως το τεφροδόχο αγγείο των φτωχών, επισημαίνεται όμως ότι, με εξαίρεση τους **πολύχρωμους ανατολιζόντες πίθους** που παράγονταν παράλληλα και που βρίσκονται αποκλειστικά στους τάφους, αυτοί οι απλούστεροι πίθοι με τη διακόσμηση των κύκλων χρησιμοποιούνταν επίσης στα σπίτια για αποθήκευση. Οι **κρατήρες** επισημαίνεται ότι είναι σπάνιοι στα νεκροταφεία, αφθονούν όμως στα οικιστικά σύνολα. Ως **προϊόντα του κλιβάνου**

⁵⁰ J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, στο ίδιο, 235

⁵¹ J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, στο ίδιο, 236-237

⁵² J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, στο ίδιο, 237

⁵³ Αντίθετη άποψη για τα κακοποιημένα αγγεία και την ταφική τους χρήση εκφράζεται από τον J. K. Papadopoulos, 1998, 116 υποσημείωση 41, όπου επισημαίνεται το γεγονός ότι πολλές φορές στους τάφους βρίσκονται αγγεία που θα αποτελούσαν «τα δεύτερα των εργαστηρίων» ή ακόμα και κάποια που θα μπορούσαν να είχαν θεωρηθεί απορρίμματα και έτσι κάποιες φορές φαίνεται ότι τα πουλούσαν σε συγγενείς του νεκρού.

⁵⁴ J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, ό.π., 237-238

κεραμικής αναφέρονται τα κύπελλα, τόσο τα μελαμβαφή με λεπτά τοιχώματα, όσο και τα κωνικά. Για τα πρώτα, με αφορμή την αναφορά παραλλήλων, δηλώνεται ότι ανάλογα είναι γνωστά από το Βόρειο Νεκροταφείο, ενώ για τα δεύτερα παρατηρείται ότι πρόκειται για σχήμα που πρωτοεμφανίσθηκε κοντά στη μετάβαση της ΥΓ/ΠΑν και είναι εξαιρετικά σπάνιο στα νεκροταφεία (αναφέρονται ανάλογα παραδείγματα από τάφο στο Μασταμπά και από το Βόρειο Νεκροταφείο, ωστόσο αυτό από το Βόρειο Νεκροταφείο –292.17, πίν. 234- ανήκει στον τύπο του κυπέλλου με έσω νεύον χείλος και όχι στα κωνικά, οπότε δεν ισχύει ως παράδειγμα), ίσως δε να μιμείται χρυσό πρότυπο. Για τα κωνικά κύπελλα στην παλιότερη δημοσίευση οικιστικών συνόλων από την περιοχή του “*Royal Road*” και του Βενιζέλειου Νοσοκομείου⁵⁵, αλλά και στην πιο πρόσφατη δημοσίευση των τάφων του Βόρειου Νεκροταφείου⁵⁶, παρατηρείται από τον Coldstream ότι είναι άγνωστα από τα ταφικά σύνολα. Στον κλίβανο έχουν βρεθεί επίσης λεκανίδες. Παρατηρείται ότι ως σχήμα λεπτής κεραμικής η λεκανίδα είναι άγνωστη πριν από την ΠΑν και θεωρείται ότι προέρχεται από τη λεκάνη, το μεγάλο οικιακό αγγείο χονδροειδούς κεραμικής. Πρόκειται συνεπώς για κλίβανο παραγωγής μικρού μεγέθους αγγείων λεπτής κεραμικής. Για τα μαγειρικά αγγεία τέλος αναφέρεται ότι μετά τον 8^ο αιώνα π.Χ. παύουν να είναι τριποδικά.

- **«Ανεξερεύνητο Μέγαρο»**

Ενδείξεις αλληπάλληλης κατοίκησης για τις περιόδους μετά τη μινωική έχουν αποκαλυφθεί στο «Ανεξερεύνητο Μέγαρο». Σύμφωνα με τους μελετητές τους⁵⁷ οι ενδείξεις που αφορούν στην υπομινωική, πρωτογεωμετρική, γεωμετρική και ανατολίζουσα περίοδο⁵⁸ ελάχιστα σχετίζονται με αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, ενώ το κτίριο μετά την εγκατάλειψή του είχε χρησιμοποιηθεί ως «λατομείο» με την έννοια της ληλάτησης λίθων για δεύτερη χρήση. Η υπομινωική κεραμική έχει δημοσιευθεί από τον Porham, ενώ η πρωτογεωμετρική έως ανατολίζουσα από τον Coldstream. Ο τρόπος δημοσίευσης είναι διαφορετικός. Ο Porham χωρίς να παραθέτει κατάλογο σχολιάζει την κεραμική κατά σχήματα, αφού την έχει εντάξει σε τρεις κατηγορίες που είναι α) λεπτή κεραμική, στην οποία διακρίνονται ανοιχτά

---

⁵⁵ J. N. Coldstream, 1972, 80)

⁵⁶ J. N. Coldstream, 1996(α), 391

⁵⁷ L. H. Sackett, J. E. Jones et al., 1992, 1-6.

⁵⁸ Οι άλλες περιόδους που αντιπροσωπεύονται είναι η αρχαϊκή, κλασική, ελληνιστική και ρωμαϊκή. Από τις δύο τελευταίες προέρχονται και κτίρια.

και κλειστά σχήματα, β) αποθηκευτικά αγγεία και γ) μαγειρικά αγγεία. Ο Coldstream από την άλλη πλευρά δίνει το υλικό κατά στρώματα/σύνολα ευρημάτων, χρονολογικά, με κατάλογο, ενώ στο τέλος κατά αιώνα σχολιάζονται τόσο τα σχήματα, όσο και η διακόσμηση. Στον κατάλογο παρουσιάζεται πρώτα η εγχώρια λεπτή κεραμική με τα κλειστά σχήματα στην αρχή και τα ανοιχτά στη συνέχεια, έπειτα η χονδροειδής κεραμική και στο τέλος οι εισαγωγές. Η κατάσταση διατήρησης του μεγαλύτερου μέρους της παραπάνω κεραμικής είναι αρκετά αποσπασματική. Σχεδόν για όλη δίνονται φωτογραφίες, ενώ για μεγάλο μέρος της σχέδια.

Από την **υπομινωική περίοδο** δεν έχουν βρεθεί κατασκευές στο χώρο ή καθαρά επίπεδα κατοίκησης. Η κεραμική της αντίστοιχης περιόδου έχει βρεθεί κυρίως στη ΒΑ γωνία του μινωικού κτιρίου και προέρχεται από γεμίσματα και ίσως και από λεηλάτηση λίθων μετά την εγκατάλειψη του. Σύμφωνα με τον Popham⁵⁹ ο εξαιρετικά αποσπασματικός χαρακτήρας της υπομινωικής κεραμικής σε συνδυασμό με την απουσία συγκολλούμενων αγγείων, υποδηλώνουν ότι δεν πρόκειται για πρωταρχικό λάκκο απορριμμάτων, αλλά ότι το υλικό έχει μεταφερθεί από αλλού για να χρησιμοποιηθεί ως γέμισμα, πιθανόν από τα δυτικά της περιοχής όπου και μαρτυρείται υπομινωική κατοίκηση. Από το σύνολο του υλικού έχει ξεχωρίσει ως αδιατάρακτο αυτό που προέρχεται από τα κατώτερα επίπεδα γεμίματος λάκκου στο νότιο τμήμα του δωματίου D και το έχει χαρακτηρίσει ως **κύριο στρώμα** (*“Main Deposit”*). Έτσι διακρίνεται και στο σχολιασμό των σχημάτων, αλλά και στις απεικονίσεις στους πίνακες. Αναφερόμενος για σύγκριση και σε άλλο υπομινωικό υλικό από την Κνωσό δημοσιεύει καλύτερες φωτογραφίες για ορισμένα αγγεία από το **«Θάλαμο της Άνοιξης»**, ενώ δημοσιεύει και δύο αγγεία, ένα κύπελλο και μία πυξίδα με ευθέα τοιχώματα, τα οποία προέρχονται από τις τομές που έκανε ο Gerald Cadogan το 1962 κατά την κατασκευή του **Στρωματογραφικού Μουσείου**. Επίσης απεικονίζεται και σχολιάζεται θραύσμα κωδωνόσχημου κρατήρα/σκύφου από τις ανασκαφές του Evans στο **Μικρό Ανάκτορο**⁶⁰. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται κατά κατηγορία κεραμικής στο «Ανεξερεύνητο Μέγαρο» είναι:

A) ΛΕΠΤΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

⁵⁹ M. Popham, 1992, , 59.

⁶⁰ Θα πρέπει να σημειωθεί ότι έχει γίνει λάθος στις λεζάντες των πινάκων 43 και 44· η λεζάντα του πίνακα 43 αφορά στον πίνακα 44 και αντίστροφα. Και στο κείμενο οι παραπομπές στους πίνακες των σχεδίων ορισμένες φορές δίνονται λάθος.

ΑΝΟΙΧΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΑ ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΚΥΜΑΤΟΕΙΔΗ ΓΡΑΜΜΗ
ΑΛΛΑ ΚΥΠΕΛΛΑ (ΜΟΝΟΧΡΩΜΑ, ΕΜΒΑΠΤΙΣΜΕΝΑ, ΑΒΑΘΗ ΜΕ
ΣΤΡΟΓΓΥΛΕΜΕΝΗ ΚΑΤΑΤΟΜΗ ΚΑΙ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ)

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ /ΣΚΥΦΟΙ

ΠΙΝΑΚΙΑ

ΚΑΛΑΘΟΙ

ΚΑΛΑΘΟΣ ΜΕ ΠΡΟΣΚΟΛΛΗΜΕΝΟ ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ
ΥΠΟΣΤΑΤΟ

ΚΛΕΙΣΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ / ΥΔΡΙΕΣ (Δηλώνεται ότι δεν ήταν δυνατή η διάκριση, αν
δηλαδή επρόκειτο για αμφορείς με λαβές στην κοιλιά ή για υδρίες)

ΠΥΞΙΔΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΠΡΟΧΟΥΣ

Β) ΑΠΟΘΗΚΕΥΤΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ⁶¹

ΛΕΚΑΝΕΣ

ΠΙΘΟΙ

Γ) ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ

ΤΡΙΠΟΔΙΚΑ ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΟΙ ΔΙΣΚΟΙ «ΤΑΨΙΑ»

Ελάχιστα είναι τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα από την **πρωτογεωμετρική έως την ανατολίζουσα περίοδο**. Μόνο τρεις τοίχοι έχουν χρονολογηθεί στη γεωμετρική περίοδο, ενώ επτά **στρώματα**, τα **GA, GB, GC, GD, GE, GF, GG**⁶², προέρχονται από την πρωτογεωμετρική έως την ανατολίζουσα περίοδο. Κεραμική που αν και δεν προέρχεται από καλά στρωματογραφημένα σύνολα, παρουσιάζει όμως σύμφωνα με τον Coldstream⁶³ ενδιαφέρον, έχει ενταχθεί και εξετάζεται από αυτόν στο σύνολο **ευρημάτων GH**.

Το **στρώμα GA** έχει χρονολογηθεί στην ύστερη πρωτογεωμετρική περίοδο και αποτελείται από τρία ολόκληρα αγγεία, τα οποία βρέθηκαν σε μεμονωμένο

⁶¹ Θραύσμα κοσμημένου αποθηκευτικού ψευδόστομου αμοφρέα θεωρείται από τον Porham YM III παρείσφρηση. Έτσι δεν έχει συμπεριληφθεί εδώ στα υπομινωικά.

⁶² Το τελευταίο (**GG**) περιλαμβάνει ελάχιστα ύστερα ανατολίζοντα, τα περισσότερα είναι αρχαϊκά.

⁶³ J. N. Coldstream, 1992, 67

μικρό κομμάτι δαπέδου στο βόρειο άκρο του ανασκαμμένου χώρου, προς το κέντρο. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην κεραμική από αυτό είναι:

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΣ

ΥΨΙΠΟΥΣ ΣΚΥΦΟΣ

ΚΥΠΕΛΛΟ

Το **στρώμα GB**, χρονολογημένο στην ύστερη πρωτογεωμετρική έως πρωτογεωμετρική Β' περίοδο, προέρχεται από λάκκο στο δωμάτιο Β του «Ανεξερεύνητου Μεγάρου», τη δυτικότερη από τις τρεις βόρειες αποθήκες. Επισημαίνεται⁶⁴ ότι δεν συνδέεται με κάποια σύγχρονη του κατασκευή ούτε με κάποιο επίπεδο κατοίκησης. Από αυτό προέρχονται και έξι τμήματα από εισηγμένα αγγεία, τα πέντε από την Αττική και το ένα από την Εύβοια. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική είναι:

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΥΔΡΙΑ

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ (σημειώνεται ότι μάλλον προέρχεται από τον τύπο με ανοιχτό λαιμό)

ΟΙΝΟΧΟΕΣ (;)

ΛΗΚΥΘΟΣ

ΠΥΞΙΔΑ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΜΕΓΑΛΑ ΚΛΕΙΣΤΑ ΑΓΓΕΙΑ (για ένα από αυτά -αρ. 13- αναφέρεται ότι ίσως να προέρχεται από **πίθο με ευθέα τοιχώματα**)⁶⁵

ΚΥΛΙΝΔΡΙΚΟ ΥΠΟΣΤΑΤΟ

ΚΡΑΤΗΡΑΣ] **Το σχήμα τους είναι το ίδιο, το μέγεθος
διαφέρει**

ΜΙΚΡΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ]

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΩΝΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ

ΚΑΛΑΘΟΣ

ΚΑΛΑΘΟΣ-ΠΩΜΑ

---

⁶⁴ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 68.

⁶⁵ Με εξαίρεση τον πιθανό πίθο με ευθέα τοιχώματα, τα υπόλοιπα που χαρακτηρίζονται απλά ως μεγάλα κλειστά αγγεία δεν συμπεριλαμβάνονται στους πίνακες με τα σχήματα κατά χώρους προέλευσης, αφού δεν δίνουν συγκεκριμένο σχήμα.

ΘΟΛΩΤΟ ΠΩΜΑ

ΠΙΝΑΚΙΑ

ΠΙΘΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΜΕΓΑΛΟ ΑΓΓΕΙΟ⁶⁶

ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ

ΣΚΥΦΟΣ (;) ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (Στη δημοσίευση χαρακτηρίζεται ως *BOWL*)

Περιλαμβάνεται και πήλινο αντικείμενο: ΚΥΚΛΙΚΟ ΟΜΟΙΩΜΑ ΣΠΙΤΙΟΥ

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εισηγμένη κεραμική είναι:

Από την Αττική ΟΙΝΟΧΟΗ, ΚΡΑΤΗΡΑΣ, ΣΚΥΦΟΙ.

Από την Εύβοια ΑΜΦΟΡΕΑΣ.

Ως **στρώμα GC** έχει χαρακτηριστεί μικρή ομάδα που προέρχεται από το κατώτερο γέμισμα «λάκκου λεηλάτησης» (*robbing pit*), του λάκκου 60, στα ΒΔ του ανασκαμμένου χώρου. Το στρώμα αυτό, που έχει χρονολογηθεί στην πρωτογεωμετρική Β΄ έως την πρώιμη γεωμετρική περίοδο, σύμφωνα με τον Coldstream⁶⁷ δίνει τη χρονολόγηση για την αρχή της διαδικασίας λεηλάτησης των λίθων και ίσως αποτελεί τμήμα ενός αρχικά πολύ μεγαλύτερου συνόλου. Περιλαμβάνει θραύσματα δύο αγγείων εισηγμένων από την Αττική. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική είναι:

ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΥΔΡΙΕΣ (η αναγνώριση του σχήματος στη μία με ερωτηματικό)

ΛΕΒΗΤΑΣ (=ΑΒΑΘΗΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ, πρόκειται για τον ίδιο τύπο που χαρακτηρίζεται είτε με τον ένα είτε με τον άλλο όρο, στον πίνακα των σχημάτων έχει ενταχθεί στους αβαθείς κρατήρες)

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΘΟΛΩΤΟ ΠΩΜΑ

ΠΙΝΑΚΙΟ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ

ΛΕΚΑΝΗ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

⁶⁶ Ούτε αυτό, αφού δεν δίνει συγκεκριμένο σχήμα, περιλαμβάνεται στους πίνακες των σχημάτων.

⁶⁷ J. N. Coldstream, *ό.π.*, 70.

Στα εισηγμένα από την Αττική αγγεία τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

Το **στρώμα GD**, έχει χρονολογηθεί στη μέση γεωμετρική περίοδο και προέρχεται από λάκκο (λάκκος 27), ο οποίος βρίσκεται στο κέντρο του ανασκαμμένου χώρου, στην περιοχή πάνω από την κεντρική ανατολική πλευρά του «Ανεξερεύνητου Μεγάρου». Μέσω οστράκων που συγκολλώνται διαπιστώθηκε η σχέση του παραπάνω στρώματος με ξεκομμένα τμήματα δαπέδων, τόσο κοντά σ' αυτόν, όσο και προς τα νότια. Τμήμα τοίχου είναι η μόνη κατασκευή που θεωρείται πιθανό να συνδέεται με τα παραπάνω δάπεδα. Στο στρώμα GD έχουν βρεθεί θραύσματα δύο αγγείων εισηγμένων από την Αττική και δύο ίσως από την Εύβοια. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική είναι:

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ = ΩΟΕΙΔΗΣ ΠΙΘΟΣ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ⁶⁸ (στη δημοσίευση αναφέρεται ως ΜΕΓΑΛΗ ΠΥΞΙΔΑ)

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΜΙΚΡΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΥΔΡΙΕΣ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΟΜΦΑΛΩΤΟ ΠΩΜΑ⁶⁹ (στη δημοσίευση ως ΘΟΛΩΤΟ ΠΩΜΑ)

ΠΩΜΑ

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΙΟ

ΤΡΙΠΟΔΙΚΟ ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ

⁶⁸ Στον κατάλογο και στο σχολιασμό της κεραμικής (GD1) το σχήμα χαρακτηρίζεται από τον Coldstream ως μεγάλη πυξίδα. Ωστόσο, στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου ο ίδιος τύπος χαρακτηρίζεται επίσης από τον Coldstream ως πίθος με δύο λαβές. Για παράδειγμα πρβλ. Coldstream, Catling (eds.), 1996, εικ. 61, G10 (ΠΡΓ Β' - ΠΓ), όπου ανάλογο σχήμα χαρακτηρίζεται ως μικρός πίθος με δύο λαβές. Στην ίδια δημοσίευση (Βόρειο Νεκροταφείο), στο σχολιασμό των σχημάτων, στις πυξίδες και στον τύπο Β που περιλαμβάνει τις σφαιρικές, στην υποκατηγορία (iv) που περιλαμβάνει αυτές με έσω νεύον χείλος κατάλληλο για πώμα, συμπεριλαμβάνονται δύο αγγεία (294.41 και 292.227) που χαρακτηρίζονται επίσης ως μικρογραφικοί πίθοι. Φαίνεται ότι το κριτήριο του μεγέθους είναι αυτό που οδήγησε στην κατάταξή τους στις πυξίδες, τόσο στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου, όσο και σε αυτή του «Ανεξερεύνητου Μεγάρου». Για άλλη μία φορά φαίνεται το πρόβλημα της ορολογίας.

⁶⁹ Και σε αυτήν την περίπτωση είναι εμφανές το πρόβλημα της ορολογίας, αφού πώματα ίδιου τύπου στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου της Κνωσού έχουν χαρακτηριστεί από τον Coldstream ως ομφαλωτά. Πρβλ. για παράδειγμα J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 265, 328, εικ. 147 και πίν. 243, το πώμα με αριθμό 292.123.

ΠΙΘΟΣ

ΛΕΚΑΝΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

Στην εισηγμένη κεραμική τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

Ίσως από την Εύβοια ΥΨΙΠΟΥΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ και ΚΡΑΤΗΡΑΣ.

Από την Αττική ΚΡΑΤΗΡΑΣ και ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ.

Το **στρώμα GE** έχει χρονολογηθεί στην ύστερη γεωμετρική περίοδο (ύστερος 8^{ος} π.Χ. αιώνας) και αποτελεί το γέμισμα «λάκκου λεηλάτησης», του λάκκου 41, ο οποίος βρίσκεται στη ΒΔ γωνία του «Ανεξερευνητού Μεγάρου». Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην κεραμική από αυτό είναι:

ΠΙΘΟΣ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ, ΠΙΘΑΝΟΝ ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΥΔΡΙΑ

ΟΙΝΟΧΟΗ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΠΩΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΙΟ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ

ΛΕΚΑΝΗ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΚΑΛΑΘΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (*CONICAL BOWL*)

ΜΙΚΡΟΣ ΠΙΘΟΣ

Το **στρώμα GF**, χρονολογημένο στην ανατολίζουσα περίοδο, προέρχεται από το γέμισμα λάκκου, του λάκκου 47, που βρίσκεται στο κέντρο του ανασκαμμένου χώρου, περίπου ένα μέτρο δυτικά του λάκκου στον οποίο βρέθηκε το στρώμα GD. Όπως παρατηρείται⁷⁰, το στρώμα GF αντιπροσωπεύει οικιστικά απορρίμματα, χωρίς όμως να έχει βρεθεί το επίπεδο κατοίκησης από το οποίο προέρχεται. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται σε αυτό είναι:

ΥΔΡΙΕΣ

ΟΙΝΟΧΟΗ (;)

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΜΙΚΡΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

---

⁷⁰ L. H. Sackett, J. E. Jones et al., 1992, 5-6.

ΣΚΥΦΟΙ

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΚΩΝΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ

ΠΙΘΟΙ

Το **στρώμα GG** συνιστά το ανώτερο γέμισμα του πηγαδιού 8a και έχει χρονολογηθεί από την ανατολίζουσα έως την αρχαϊκή περίοδο. Σημειώνεται⁷¹ ότι το γέμισμα αποτελείται από σχετικά αποσπασματικά σωζόμενη οικιακή κεραμική. Ελάχιστα κομμάτια χρονολογούνται στην ύστερη ανατολίζουσα περίοδο, τα περισσότερα είναι αρχαϊκά και δεν συμπεριλαμβάνονται εδώ. Σε αυτά, που διευκρινίζεται ότι είναι ύστερα ανατολίζοντα, τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι

ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΠΙΘΟΣ (;)

Το **σύνολο ευρημάτων GH** έχει διαμορφωθεί από διάφορα κομμάτια που δεν προέρχονται από κλειστά στρωματογραφημένα σύνολα. Η παρουσίασή τους στον κατάλογο γίνεται χρονολογικά, κατά αιώνα. Στην **κεραμική από τον 9^ο π.Χ. αιώνα** περιλαμβάνονται δύο εισαγωγές, μία από την Αττική και μία από την Ανατολική Ελλάδα. Τα σχήματα, που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική του αιώνα αυτού, είναι:

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ

ΥΨΙΠΟΥΣ ΣΚΥΦΟΣ (το σχήμα αυτό ελάχιστα διαφέρει από τους κρατηρίσκους, έχει πιο ευρύ σώμα)

ΚΑΛΑΘΟΙ

ΚΑΛΑΘΟΙ-ΠΩΜΑΤΑ

ΘΟΛΩΤΟ ΠΩΜΑ

ΠΩΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΙΟ

Στην εισηγμένη κεραμική, από την Αττική προέρχεται ΚΡΑΤΗΡΑΣ, ενώ από την Ανατολική Ελλάδα ΑΜΦΟΡΕΑΣ.

---

⁷¹ J. N. Coldstream, 1992, 75.

Στην **κεραμική από τον 8^ο π.Χ. αιώνα** πολλά είναι τα θραύσματα που προέρχονται από εισηγμένα αγγεία κυρίως από την Αττική, αλλά και από τις Κυκλάδες, την Πάρο, την Κόρινθο και ίσως από την Εύβοια και το Άργος. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική από αυτόν τον αιώνα είναι:

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ(;) ⁷²

ΦΑΚΟΕΙΔΕΣ ΦΛΑΣΚΙ

ΜΕΓΑΛΑ ΚΛΕΙΣΤΑ ΑΓΓΕΙΑ ⁷³

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΟ

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΜΕΓΑΛΟ ΠΩΜΑ(;)

ΠΩΜΑ

ΠΙΝΑΚΙΑ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΓΧΑΡΑΚΤΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΜΠΙΕΣΤΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ

Στην εισηγμένη κεραμική τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

Από την Αττική ΣΚΥΦΟΣ, ΚΡΑΤΗΡΑΣ, ΑΜΦΟΡΕΑΣ και ΚΑΝΘΑΡΟΣ.

Από τις Κυκλάδες ΣΚΥΦΟΣ.

Από την Πάρο ΣΚΥΦΟΙ.

Από την Κόρινθο ΠΡΩΤΟΚΟΤΥΛΕΣ και ΒΑΘΙΕΣ ΚΟΤΥΛΕΣ.

Ίσως από την Εύβοια ΑΜΦΟΡΕΑΣ (;) που αναφέρεται ⁷⁴ ότι μπορεί να πρόκειται και για τοπική μίμηση

---

⁷² Θραύσμα, ίσως από οينوχόη, αναφέρεται ως ανάλογο με τη ΜΓ της Ανατολικής Ελλάδας, όμως από τη χημική ανάλυση αποδείχθηκε ότι ανήκει στην τοπική παραγωγή.

⁷³ Δεν συμπεριλαμβάνονται στους πίνακες με τα σχήματα κατά χώρους προέλευσης, αφού δεν δίνουν συγκεκριμένο σχήμα.

⁷⁴ J. N. Coldstream, *ό.π.*, 77

Ίσως από το Άργος ΚΡΑΤΗΡΑΣ που, όπως αναφέρεται⁷⁵, μπορεί να πρόκειται για τοπική μίμηση

Στην **κεραμική από τον 7^ο π.Χ. αιώνα** επίσης αρκετές είναι οι εισαγωγές που προέρχονται από την Κύπρο, στο μεγαλύτερό τους μέρος όμως προέρχονται από την Κόρινθο. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ (;)

ΠΙΘΟΙ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΛΗΚΥΘΟΣ ΤΥΠΟΥ ΠΡΑΙΣΟΥ

ΛΗΚΥΘΟΣ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΛΗΚΥΘΟΣ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

ΠΥΞΙΔΕΣ

ΚΥΛΙΝΔΡΙΚΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΙΟΝΩΤΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΔΙΝΟΣ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΣΚΥΦΟΙ (;)

ΚΟΤΥΛΗ

ΠΩΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΙΑ

ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ

ΜΕΓΑΛΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΓΓΕΙΟ (ΑΜΦΟΡΕΑΣ;)

Στην εισηγμένη κεραμική τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

Από την Κύπρο ΛΗΚΥΘΙΟ .

Από την Κόρινθο ΟΙΝΟΧΟΕΣ, ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ, ΕΠΠΕΔΗ ΠΥΞΙΔΑ (*POWDER PYXIS*) και ΠΩΜΑΤΑ ΠΥΞΙΔΩΝ.

Στο σχολιασμό της κεραμικής, που γίνεται χρονολογικά και κατά σχήματα, ελάχιστες είναι οι παρατηρήσεις που αφορούν στη χρήση των αγγείων, ενώ ελάχιστες είναι και αυτές για το είδος των συνόλων από τα οποία αυτά

---

⁷⁵ J. N. Coldstream, ό.π., 77

προέρχονται. Ως προς τον **9^ο π.Χ. αιώνα** αναφέρεται⁷⁶ ότι το στρώμα GB έχει δώσει ευρεία ποικιλία των σχημάτων που κυκλοφορούσαν στο μέσο του 9^{ου} π.Χ. αιώνα. Από τα ανοιχτά σχήματα ο **κρατηρίσκος** χαρακτηρίζεται ως η μικρογραφία του κωδωνόσχημου κρατήρα, που εξαφανίζεται όμως κατά τη διάρκεια της πρωτογεωμετρικής Β'. Για τα **θολωτά πώματα** παρατηρείται⁷⁷ ότι είναι άγνωστα στα νεκροταφεία πριν από την πρώιμη γεωμετρική. Για τον **8^ο π.Χ. αιώνα** στην Κνωσό σημειώνεται⁷⁸ ότι αρχίζει με μία ισχυρή τάση για μίμηση αττικών σχημάτων και διακοσμητικών θεμάτων. Ως κυρίαρχο σχήμα του κνωσιακού γεωμετρικού στυλ θεωρείται ο **ωοειδής, χωρίς λαιμό κοσμημένος πίθος** που εμφανίζεται λίγο πριν το 800 π.Χ. Αναφέρεται όμως ότι σπάνια συναντάται στο υπό εξέταση σύνολο, αφού η κύρια του λειτουργία ήταν αυτή του τεφροδόχου αγγείου. Με αφορμή το σχολιασμό αγγείου που έχει χαρακτηριστεί από τον Coldstream ως πυξίδα (GD 1), δεν διαφέρει ωστόσο από τους πίθους με δύο λαβές, αναφέρεται ότι μικρότερα παραδείγματα πυξίδων με έσω νεύον χείλος είναι γνωστά τόσο από ταφικά, όσο και από οικιστικά σύνολα.⁷⁹ Οι μικροί **αμφορείς με λαβές στο λαιμό** σημειώνεται ότι είναι ήδη γνωστοί από οικιστικά σύνολα, εδώ αντιπροσωπεύονται όμως και οι μεγάλου μεγέθους **αμφορείς με λαβές στην κοιλιά** με ύψος τουλάχιστον 0,70 μ. Για πρώτη φορά σε κνωσιακό οικιστικό σύνολο σχολιάζεται ότι μαρτυρείται ο **υψίπους κρατήρας**, του οποίου το πρότυπο είναι αττικό. Σχολιάζονται ακόμη τα **πώματα** τα οποία βρίσκονται στα νεκροταφεία και στα οποία διακρίνονται δύο τύποι α) κωνικά, σχεδιασμένα συνήθως για τους τεφροδόχους πίθους και συνδυαζόμενα συχνά με τη διακόσμησή τους και β) θολωτά, τα οποία δεν συνδυάζονται ποτέ με τα τεφροδόχα αγγεία με τα οποία βρίσκονται μαζί και σπάνια ταιριάζουν ικανοποιητικά σε αυτά. Αν και αναφέρεται ότι τα πώματα που έχουν βρεθεί στα οικιστικά σύνολα που εξετάζονται από το «Ανεξερεύνητο Μέγαρο» είναι όλα θολωτού τύπου, υπάρχει πώμα (GD 23), που σύμφωνα με την κατάταξη που έχει γίνει από τον Coldstream για τα πώματα από το Βόρειο Νεκροταφείο ανήκει στον ομφαλωτό τύπο. Για τον **7^ο π.Χ. αιώνα** αναφέρεται ότι κατά την ΥΑν ο σκύφος εξαφανίζεται και εμφανίζεται τύπος κυπέλλου με ψηλό χείλος, εξαιρετικά κοσμημένος, ενώ στο τέλος του 7^{ου} π.Χ. αιώνα εισάγονται δύο καινούργιοι τύποι κρατήρα α)ο δίνος και β)ο κιονωτός κρατήρας.

⁷⁶ J. N. Coldstream, ό.π., 80

⁷⁷ J. N. Coldstream, ό.π., 81

⁷⁸ J. N. Coldstream, ό.π., 82

⁷⁹ Τα παραδείγματα αυτά είναι λίγο διαφορετικά από το αγγείο που εξετάζεται εδώ ως πυξίδα.

- Ανατολική πλευρά του κεντρικού δρόμου προς Ηράκλειο, στρώμα TP/68 και «Ανεξερευνήτο Μέγαρο», πηγάδι 12

1. Στρώμα TP/68

Το περιεχόμενο μικρού λάκκου συνιστά το στρώμα TP/68. Αποκαλύφθηκε τυχαία το 1968, όταν ανοίχθηκε λάκκος για καινούργια τηλεγραφοκλώνα στην ανατολική πλευρά του κεντρικού δρόμου προς Ηράκλειο, περίπου 30 μέτρα ΝΑ της κύριας εισόδου του σπιτιού της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής. Δεν βρέθηκαν ίχνη αρχιτεκτονικών καταλοίπων. Σύμφωνα με τους μελετητές του⁸⁰ η κεραμική από αυτό αποτελεί σημαντικά ομοιογενή ομάδα ανάλογου χαρακτήρα με εκείνη από το στρώμα F στις *Road Trials* του 1960. Πρόκειται για μικρό υστερογεωμετρικό γέμισμα, στο οποίο συναντώνται αρκετά από τα ίδια σχήματα σε ένα ελαφρά πρωιμότερο στάδιο. Το στρώμα TP/68 έχει χρονολογηθεί από τον Coldstream⁸¹ στην πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο, πιθανότατα στο πρώτο τέταρτο του 7^{ου} π.Χ. αιώνα, ίσως όχι πολύ υστερότερα από το 700 π.Χ.

Για το μεγαλύτερο μέρος της κεραμικής, η κατάσταση διατήρησης της οποίας είναι αρκετά αποσπασματική, δίνονται σχέδια ή φωτογραφίες.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται σε αυτό, όλα εγχώριας παραγωγής, είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΜΙΚΡΟΣ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ ΠΙΘΟΣ

ΥΔΡΙΑ

ΜΕΓΑΛΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΓΓΕΙΟ

ΚΟΤΥΛΗ

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΠΩΜΑ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΚΩΝΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ (ένα από αυτά, το κύπελλο με αρ. 19, στον κατάλογο χαρακτηρίζεται απλά ως κύπελλο, όμως η κατατομή του είναι ανάλογη με αυτή του κυπέλλου με αρ. 18 που χαρακτηρίζεται ως κωνικό. Εδώ το έχω κατατάξει στα κωνικά κύπελλα.)

ΛΕΚΑΝΙΔΑ

⁸⁰ J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 45

⁸¹ J. N. Coldstream, L. H. Sackett, στο ίδιο, 48-49

ΛΕΚΑΝΕΣ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ

Στο σχολιασμό των σχημάτων, που είναι σύντομος, για ορισμένα διατυπώνονται παρατηρήσεις ως προς το είδος των συνόλων από τα οποία μας είναι γνωστά⁸². Για **τους αμφορείς**, που όπως αναφέρεται ολόκληροι θα είχαν ύψος περισσότερο από ένα μέτρο και πρέπει να προέρχονται από το ίδιο εργαστήριο, παρατηρείται ότι πρόκειται για σχήμα άγνωστο ανάμεσα στα κτερίσματα των τάφων της αντίστοιχης περιόδου και ότι δεν σώζεται κανένα ακέραιο παράδειγμα. Ωστόσο, σημειώνεται ότι υπάρχουν άφθονα μεγάλα θραύσματα από άλλα οικιστικά σύνολα του 7^{ου} π.Χ. αιώνα. Ως προς τον **μικρό κοσμημένο πίθο** σημειώνεται ότι ανάλογος τύπος είναι γνωστός από το νεκροταφείο της Φορτέτσας, επίσης κοσμημένος μόνο με ομόκεντρους κύκλους, όπου έχει χαρακτηριστεί ως το «τεφροδόχο αγγείο των φτωχών» και υπάρχει παράλληλα με τους πιο εντυπωσιακούς πολύχρωμους ανατολίζοντες πίθους. Ως σχήματα που αντιπροσωπεύουν την **κνωσιακή κουζίνα** αναφέρονται η λεκανίδα, οι λεκάνες και τα μαγειρικά αγγεία.

2. «Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12

Το 1973, χρονιά που αφιερώθηκε στην ανασκαφή των μεταμινωικών πηγαδιών στο «Ανεξερεύνητο Μέγαρο», ανασκάφηκε το πηγάδι 12. Συνιστά κλειστό σύνολο που σφραγίσθηκε από την εσωτερική επένδυση ελληνιστικής δεξαμενής. Όπως αναφέρεται⁸³ τα σύγχρονά του επίπεδα κατοίκησης έχουν καταστραφεί εντελώς από το μεταγενέστερο χτίσιμο και τη διαμόρφωση ανδρήρων. Και στη μετέπειτα δημοσίευση για τις μεταμινωικές περιόδους κατοίκησης στο «Ανεξερεύνητο Μέγαρο», η ανατολίζουσα περίοδος είναι γνωστή από το στρώμα GF που αντιπροσωπεύει οικιστικά απορρίμματα και από το στρώμα GC που αποτελεί το ανώτερο γέμισμα του πηγαδιού 8α και περιλαμβάνει ελάχιστη ΥΑν κεραμική και κυρίως αρχαϊκή⁸⁴.

Το γέμισμα του πηγαδιού 12 χαρακτηρίζεται ως στρώμα μιας περιόδου, έχει χρονολογηθεί γύρω στο 600 π.Χ. και αν και παρατηρείται ότι μικραίνει την άγνοιά μας για την κνωσιακή αρχαϊκή διαδοχή χαρακτηρίζεται ως ανατολίζον⁸⁵. Σε αυτό διακρίνονται δύο στρώματα **α)** το **πρωταρχικό στρώμα** και **β)** το **ανώτερο**

⁸² J. N. Coldstream, L. H. Sackett, στο ίδιο, 48

⁸³ J. N. Coldstream, L. H. Sackett, στο ίδιο, 49

⁸⁴ J. N. Coldstream, 1992, 74-75

⁸⁵ J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 49, 60.

γέμισμα, ανάμεσα στα οποία βάσει της κεραμικής που βρέθηκε εξακριβώθηκε από τους μελετητές ότι μεσολάβησε πολύ λίγος χρόνος. Διαπιστώθηκε σαφής διαφορά στο χαρακτήρα των δύο στρωμάτων. Στον πυθμένα, όπου και το πρωταρχικό στρώμα, βρέθηκαν κυρίως προχυτικά αγγεία, ολόκληρα, που θεωρείται ότι θα έπεσαν από το γάντζο όταν το πηγάδι ήταν ακόμα σε χρήση. Το ανώτερο γέμισμα αποτελείται κυρίως από σπασμένη οικιακή κεραμική, στην οποία συμπεριλαμβάνονται σε υψηλή αναλογία μεγάλα αποθηκευτικά αγγεία χονδροειδούς κεραμικής.

Η κεραμική παρουσιάζεται κατά στρώματα. Για αρκετή δίνονται σχέδια και για την περισσότερη φωτογραφίες. Και στα δύο στρώματα διακρίνεται η λεπτή από τη χονδροειδή κεραμική, ενώ στο ανώτερο γέμισμα περιλαμβάνεται και εισηγμένη κεραμική, η οποία και διακρίνεται.

A) Πρωταρχικό στρώμα

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται σε αυτό και που προέρχονται όλα από την εγχώρια παραγωγή είναι:

ΛΕΠΤΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

ΥΔΡΙΕΣ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΕΣ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ Ή ΠΡΟΧΟΙ

ΠΡΟΧΟΙ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΜΙΚΡΟΣ ΠΙΘΟΣ (έτσι χαρακτηρίζεται στη δημοσίευση, πρόκειται όμως για μικρό πίθο με λαιμό μαζί με τους οποίους και έχει ενταχθεί εδώ)

ΣΦΑΙΡΙΚΗ ΠΥΞΙΔΑ

ΠΥΞΙΔΑ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΗΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

ΥΔΡΙΑ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΠΡΟΧΟΥΣ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ

ΠΥΞΙΔΑ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ

ΜΙΚΡΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

B) Ανώτερο γέμισμα

Η παρουσίαση της κεραμικής σημειώνεται ότι είναι αντιπροσωπευτική και όχι εξαντλητική.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική από αυτό είναι:

ΛΕΠΤΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΥΔΡΙΕΣ

ΟΙΝΟΧΟΗ

ΛΗΚΥΘΟΣ

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΧΟΥΣ

ΠΥΞΙΔΑ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΠΩΜΑ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΔΙΝΟΣ

ΚΙΟΝΩΤΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ

ΚΥΠΕΛΛΟ

ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΗΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

ΛΕΚΑΝΕΣ

ΠΙΘΟΙ

Στην εισηγμένη κεραμική, από την Κόρινθο προέρχεται ΟΙΝΟΧΟΗ, από την Ανατολική Ελλάδα ιωνική ΚΥΛΙΚΑ, από άγνωστο χώρο προέλευσης ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΚΡΑΣΙΟΥ.

Ο σχολιασμός της κεραμικής και των δύο στρωμάτων γίνεται μαζί. Ως προς την ποιότητα των αγγείων παρατηρείται ότι η **λεκανίδα, που αναφέρεται ως το πιο δημοφιλές σχήμα οικιακού αγγείου, κατασκευάζεται τώρα σε λεπτή κεραμική.** Σύμφωνα με τον Coldstream⁸⁶, αν αυτό θεωρηθεί ένδειξη γενικότερης ανόδου στο επίπεδο ζωής, δεν θα ήταν παράδοξο να δει κανείς μια αυξανόμενη διάκριση μεταξύ πλούσιου και φτωχού στις ποιοτικές διαφορές που υποδηλώνονται από τα άλλα σχήματα. Σημειώνεται ότι οι συγκρίσεις με κνωσιακά παράλληλα είναι σπάνιες, αφού δεν ήταν γνωστά οικιστικά στρώματα του τέλους του 7^{ου} π.Χ. αιώνα και το νεκροταφείο της Φορτέτσας σταμάτησε να χρησιμοποιείται γύρω στο 630 π.Χ. Τα πιο κοντινά παράλληλα προέρχονται από τους Αρκάδες.

---

⁸⁶ J. N. Coldstream, L. H. Sackett, στο ίδιο, 58

Οι παρατηρήσεις που αφορούν στη χρήση των αγγείων και στο είδος των συνόλων από τα οποία προέρχονται είναι ελάχιστες. Για ένα από τους τύπους των **μαγειρικών αγγείων** αναφέρεται ότι έχει μακρά ιστορία στο κνωσιακό οικιακό ρεπερτόριο. Για τη **σφαιρική πρόχου με κυκλικό στόμιο** αναφέρεται ότι είναι ένα παραδοσιακό σχήμα που αλλάζει πολύ λίγο στο πέρασμα του χρόνου και χρησιμοποιούνταν από τους Κνώσιους για το τράβηγμα νερού από τον 9^ο π.Χ. αιώνα. Ως προς την **πυξίδα με ευθέα τοιχώματα** επισημαίνεται ότι είναι γνωστή από τους Αρκάδες, όπου πολύ μεγαλύτερα παραδείγματα χρησιμοποιούνταν ως τεφροδόχα αγγεία. Τέλος, μικρός πίθος αναφέρεται ότι σχετίζεται ως προς το σχήμα με τους ωοειδείς τεφροδόχους πίθους από τη Φορτέτσα.

- **Πηγάδι στη θέση Βλυχιά**

Το 1957 ανασκάφηκε από τον R. Storfjord πηγάδι περίπου πενήντα μέτρα βόρεια του ρέματος της Βλυχιάς, περιοχή που βρίσκεται σε μικρή απόσταση ΝΔ του Ανακτόρου και που, όπως αναφέρεται από τον Coldstream⁸⁷, είχε ήδη επισημανθεί ως θέση κατοίκησης κατά τα γεωμετρικά χρόνια. Στο πηγάδι αυτό εντοπίστηκαν δύο στρώματα που έχουν χαρακτηριστεί ως **1. Κατώτερο στρώμα** και **2. Ανώτερο στρώμα**.

Η κεραμική εξετάζεται κατά στρώμα, όπου σημειώνεται ότι ο κατάλογος είναι αντιπροσωπευτικός και όχι εξαντλητικός⁸⁸ και στο μεν κατώτερο στρώμα διακρίνεται από την υπόλοιπη η χονδροειδής κεραμική, ενώ στο ανώτερο η άβαφη και η χονδροειδής. Ελάχιστα είναι τα αγγεία που σώζονται ολόκληρα, ή που σώζεται έστω η κατατομή τους. Μεγάλο μέρος της υπό εξέτασιν κεραμικής έχει σχεδιασθεί.

Η περίοδος κατασκευής και οι περίοδοι χρήσης του πηγαδιού, βάσει της κεραμικής που έχει βρεθεί στα δύο αυτά στρώματα, έχουν αναγνωρισθεί από τον Coldstream⁸⁹ ως εξής:

1. Από τα στοιχεία στο **κατώτερο στρώμα** συμπεραίνεται ότι το πηγάδι ίσως ανοίχθηκε γύρω στο 900 π.Χ. και χρησιμοποιήθηκε κατά τη Μ ΠΡΓ και Υ ΠΡΓ περίοδο. Από τις περιόδους αυτές προέρχονται πολλά αγγεία για νερό, που θεωρείται από τον Coldstream⁹⁰ ότι τυχαία έπεσαν από τους κατόχους τους στον

---

⁸⁷ J. N. Coldstream, 1960, 159.

⁸⁸ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 159.

⁸⁹ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 163, 171.

⁹⁰ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 163

πυθμένα του πηγαδιού. Από την ΠΡΓ Β΄ περίοδο προέρχονται μόνο λίγα απορρίμματα, ενώ κατά τα τελευταία χρόνια του 9^{ου} π.Χ. αιώνα το πηγάδι σταμάτησε να χρησιμοποιείται, είτε επειδή το στόμιό του κατέρρευσε, είτε επειδή καταστράφηκε σκόπιμα λόγω ξηρασίας.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική από το **κατώτερο στρώμα (πρωτογεωμετρικό)** είναι:

ΥΔΡΙΕΣ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ ΟΙΝΟΧΟΗ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ /ΣΚΥΦΟΣ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΚΑΛΑΘΟΣ (*BOWL*, ΑΡ. 18)

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΛΑΙΜΟ

ΣΚΥΦΟΣ

ΚΥΠΕΛΛΟ

Πιθανόν ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΣ (ΑΡ. 23)

ΚΛΕΙΣΤΑ ΑΓΓΕΙΑ

ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΓΓΕΙΟ, ΙΣΩΣ ΥΔΡΙΑ

ΑΝΟΙΧΤΟ ΑΓΓΕΙΟ ΜΙΚΡΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ, ΠΙΘΑΝΟΝ ΣΚΥΦΟΣ

ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΗΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

ΠΡΟΧΟΙ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ

ΣΚΥΦΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (ΑΡ. 35, χαρακτηρίζεται ως *cup* στον κατάλογο)

ΑΩΤΟΙ ΣΚΥΦΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (ΑΡ. 34, 36, χαρακτηρίζονται ως *bowl* στον κατάλογο)

Το στρώμα αυτό περιλαμβάνει και ένα εισηγμένο αγγείο. Πρόκειται για ΣΚΥΦΟ, του οποίου τόπος προέλευσης θεωρούνται μάλλον οι Κυκλάδες παρά η Αττική.

2. Σύμφωνα με τα στοιχεία από το **ανώτερο στρώμα** κατά τη διάρκεια του 8^{ου} π.Χ. αιώνα το πηγάδι χρησιμοποιήθηκε ως λάκκος απορριμμάτων, στην αρχή συγκρατημένα, αφού πολύ μικρή ποσότητα κεραμικής ανήκει στη ΠΓ και στη ΜΓ περίοδο. Στη συνέχεια, κάποια στιγμή μετά τα μέσα του 8^{ου} π.Χ. αιώνα

απορρίφθηκε σε αυτό μεγάλη ποσότητα λεπτής κεραμικής και το γέμισμα ολοκληρώθηκε όχι πολύ πριν το 700 π.Χ.

Από το ανώτερο στρώμα (γεωμετρικό-πρώιμο ανατολίζον, με μεγάλο μέρος της κεραμικής να έχει χρονολογηθεί στο όριο ανάμεσα στη γεωμετρική και στην ανατολίζουσα περίοδο, ενώ σύμφωνα με τον Coldstream, 2001, 74, αναφέρεται ως ΥΓ) τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική είναι:

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΑΔΟΕΙΔΕΣ ΑΓΓΕΙΟ/ΛΕΚΑΝΙΔΑ

ΚΑΛΑΘΟΣ

ΣΚΥΦΟΙ

ΣΚΥΦΟΣ Ή ΠΥΞΙΔΑ

ΚΟΤΥΛΕΣ

ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕΛΑΜΒΑΦΗ

ΠΩΜΑΤΑ

ΘΡΑΥΣΜΑ ΙΣΩΣ ΑΠΟ ΘΟΛΩΤΟ ΠΩΜΑ

ΠΙΝΑΚΙΟ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΠΥΞΙΔΕΣ (αναφερόμενος στην πυξίδα με αρ. 89 ο Coldstream⁹¹ παρατηρεί ότι το σχήμα δεν συναντάται στην κεραμική από το νεκροταφείο της Φορτέτσας, στην πραγματικότητα όμως δεν συναντάται ο συγκεκριμένος τύπος πυξίδας)

ΚΛΕΙΣΤΑ ΑΓΓΕΙΑ

ΑΒΑΦΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

ΑΒΑΘΕΙΣ ΛΕΚΑΝΕΣ

ΚΥΠΕΛΛΟ

ΚΩΝΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ (στον κατάλογο χαρακτηρίζονται απλά ως κύπελλα)

ΠΡΟΧΟΙ

ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΗΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ

ΠΙΘΟΙ

ΛΕΚΑΝΗ (*BOWL*)

---

⁹¹ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 169

ΜΕΓΑΛΕΣ ΛΕΚΑΝΕΣ (*LARGE BOWLS*) (αρ. 116, χονδροειδής κεραμική με ανάλογη διακόσμηση μας είναι γνωστή από το Βόρειο Νεκροταφείο)

Από το στρώμα αυτό προέρχονται δύο αγγεία που είναι εισηγμένα από την Αττική. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

ΑΜΦΟΡΕΑΣ και ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

Η κεραμική που εξετάζεται και από τα δύο στρώματα συγκρίνεται κυρίως με αυτή από το νεκροταφείο της Φορτέτσας και γίνονται ορισμένες παρατηρήσεις ως προς τα σύνολα στα οποία συναντώνται τα διάφορα σχήματα. Καταρχήν, συγκρίνοντας την κεραμική από τα δύο στρώματα ο Coldstream⁹² παρατηρεί ότι στο ανώτερο στρώμα ο οικιακός χαρακτήρας της κεραμικής υπερισχύει, αλλά ενώ στο κατώτερο στρώμα το μεγαλύτερο μέρος των αγγείων προορίζονταν για το τράβηγμα και για την πόση του νερού στο ανώτερο στρώμα προορίζονταν για τις ανάγκες της κουζίνας και της αποθήκευσης. Σχολιάζοντας την **πρωτογεωμετρική κεραμική** (= αυτή από το κατώτερο στρώμα) αναφέρεται στις υδρίες και στις οινοχόες ως προς την τυπολογική τους εξέλιξη, ενώ για τους **κωδωνόσχημους κρατήρες** παρατηρεί ότι το σχήμα είναι καλά γνωστό από τη Φορτέτσα, όπου γενικά χρησιμοποιείται ως τεφροδόχο αγγείο, η εύρεσή του ωστόσο και στο κατώτερο στρώμα του πηγαδιού φανερώνει ότι μπορούσε να προορίζεται και για οικιακή χρήση. Βεβαίως και για αυτό αναφέρεται στην τυπολογική εξέλιξη και στη χρονολόγησή του. Ως προς τη γεωμετρική-πρώιμη **ανατολίζουσα κεραμική** από το ανώτερο στρώμα, διαπιστώνει ότι αρκετά από τα πιο συνηθισμένα σχήματα αυτών των περιόδων από το νεκροταφείο της Φορτέτσας δεν συναντώνται εδώ και ως εκ τούτου θεωρεί ότι προφανώς περιορίζονταν στους τάφους. Ιδιαίτερα σημειώνει ότι λείπει ο κοσμημένος πίθος και ο μικρός **αρύβαλλος**, ο οποίος τον συνοδεύει και ο οποίος αποτελεί συνηθισμένο κτέρισμα για το νεκρό. Ωστόσο παρατηρεί ότι **κοσμημένα πώματα** έχουν βρεθεί στο στρώμα αυτό σε μεγάλες ποσότητες και φαίνεται ότι μπορούν να υπάρχουν ανεξάρτητα από τους πίθους, τους οποίους συνοδεύουν στα νεκροταφεία. Πιστεύει ότι αναμφίβολα ήταν χρήσιμα για να προστατεύσουν τα αποθηκευτικά αγγεία από τη σκόνη και από τη ζέστη. Ως προς τον κρατήρα παρατηρεί ότι το σχήμα ποτέ δεν έγινε δημοφιλές στα κρητικά νεκροταφεία, όπου ο κοσμημένος πίθος παρέμεινε κυρίαρχος, υπάρχουν όμως αρκετά θραύσματα από περιοχές οικισμών που δείχνουν ότι επρόκειτο για ένα

---

⁹² J. N. Coldstream, στο ίδιο, 170.

συνηθισμένο οικιακό σχήμα. Στη συνέχεια σχολιάζει τα κύπελλα, τους σκύφους και τις κοτύλες ως προς τη χρονολόγηση και την τυπολογική εξέλιξη.

- **Η περιοχή στα όρια του μινωικού Ανακτόρου και πάνω από αυτό: οι μαρτυρίες από τα ελληνικά ευρήματα του Evans**

Ήδη το 1902 ο Evans⁹³ αναφέρεται χωρίς περαιτέρω σχολιασμό στην παρουσία γεωμετρικής κεραμικής στη βορειότερη περιοχή του Ανακτόρου και συγκεκριμένα στην Αίθουσα των Πεσσών και σε χώρους εξαρτώμενους από αυτή, καθώς και σε πηγάδι στην ίδια περιοχή⁹⁴. Στη συνέχεια το έντονο ενδιαφέρον για τα μινωικά επεσκίασε αυτές τις περιόδους και μόνο το 1931 η Hartley, στο άρθρο της για τα πρώιμα ελληνικά αγγεία από την Κρήτη⁹⁵, δημοσιεύει οικιακή κεραμική της πρώιμης Εποχής του Σιδήρου από την περιοχή του Ανακτόρου της Κνωσού⁹⁶. Η αναλυτική ωστόσο δημοσίευση της ελληνικής κεραμικής που βρήκε ο Evans στην περιοχή του Ανακτόρου θα γίνει το 2000 από τον Coldstream⁹⁷. Όπως σχολιάζει και ο Coldstream, η επιλογή από την Hartley του πρωτογεωμετρικού, γεωμετρικού και ανατολίζοντος υλικού από τα κιβώτια των ευρημάτων του Evans βασίστηκε μόνο στην ιδιότητα που θα είχαν ως προς το να δια φωτίσουν περαιτέρω το στυλ της εγχώριας κεραμικής, που μέχρι τότε ήταν γνωστή μόνο από τα κτερίσματα λίγων τάφων. Ο Coldstream από την άλλη πλευρά, όπως ο ίδιος προσδιορίζει, επέλεξε υλικό που χρονολογείται από την υπομινωική έως την κλασική περίοδο εστιάζοντας την προσοχή του σε αναγνωρίσιμα κομμάτια, τα οποία μπορούν να βοηθήσουν στη χρονολόγηση της πρώιμης ελληνικής παρουσίας στα όρια της περιοχής του Ανακτόρου με κύριο σκοπό να προσδιοριστεί η έκταση του πρώιμου ελληνικού οικισμού στις διάφορες θέσεις της περιοχής αυτής. Κύριος λοιπόν σκοπός του είναι να εξιχνιάσει την έκταση του πρώιμου ελληνικού οικισμού, ιδιαίτερα εκεί όπου οι ανατολικές παρυφές του συνορεύουν με το νοτιοδυτικό, το βορειοδυτικό και το βόρειο όριο του μινωικού Ανακτόρου. Από αυτές τις περιοχές το μεγαλύτερο μέρος της κεραμικής που παρουσιάζεται από τον Coldstream προέρχεται από τις τομές που έκανε ο Evans ανάμεσα στο 1903 και στο 1930. Όπως επισημαίνει ο

---

⁹³ A. J. Evans, 1901-1902, 8

⁹⁴ Στην ίδια δημοσίευση ο Evans (ό.π., σελ. 8) αναφέρεται και στην ύπαρξη γεωμετρικών τάφων.

⁹⁵ M. Hartley, 1930-1931, 75-97.

⁹⁶ Στο ίδιο άρθρο δημοσιεύει και κεραμική από τάφους της Κνωσού, αλλά και από άλλες θέσεις της Κρήτης όπως η Επισκοπή, οι Αρχάνες, η Ελεύθερνα.

⁹⁷ J. N. Coldstream, 2000, 259-299. Στο ίδιο άρθρο πραγματεύεται και δημοσιεύει τα ευρήματα από το ελληνικό ιερό πάνω από το Ανάκτορο, αλλά και από το νεκροταφείο στο Μαύρο Σπήλιο, καθώς και μικρό ταφικό πιθανότατα σύνολο από τομή που έγινε στο σύγχρονο χωριό.

Coldstream στρωματογραφικές πληροφορίες δεν υπάρχουν και ακόμα και εκεί όπου η πρώιμη ελληνική κεραμική είναι σχετικά άφθονη δεν υπάρχει βεβαιότητα για το αν προέρχεται από την εγκατάσταση κατοικίας κατά χώραν με υπολείμματα τοίχων και δαπέδων ή από λάκκους απορριμμάτων ή ληλάτησης της μινωικής τοιχοποιίας. Εξετάζει έντεκα οικιστικά σύνολα κεραμικής που έχουν οριστεί με βάση το χώρο προέλευσης⁹⁸. Το μόνο που μπορεί να θεωρηθεί κλειστό από αυτά είναι εκείνο που προέρχεται από το γεωμετρικό πηγάδι στα βόρεια του Ανακτόρου. Άλλοι δύο παράγοντες που επισημαίνονται είναι ότι δεν μας είναι γνωστή η ποσότητα της κεραμικής που πετάχτηκε και επίσης ότι δεν μπορεί να αποκλειστεί η πιθανότητα ανάμειξης ανάμεσα στα κιβώτια που φυλάσσονται εδώ και τόσα χρόνια (εξήντα) στο Στρωματογραφικό Μουσείο, αφού μάλιστα έχουν διαπιστωθεί ορισμένες ασυμφωνίες σε σχέση με τις ταυτίσεις της Hartley⁹⁹.

Μεγάλο μέρος του υλικού που εξετάζεται έχει σχεδιασθεί, ενώ για όλα δίνονται φωτογραφίες. Ορισμένες φορές γίνονται παρατηρήσεις ως προς την υποδήλωση του είδους του συνόλου από τα σχήματα των αγγείων που αντιπροσωπεύονται σε αυτό. Τα σύνολα είναι:

1. ΣΥΝΟΛΟ Α. ΤΟ ΝΔ ΟΡΙΟ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΟΥ

Η περιοχή αυτή βρίσκεται βόρεια και ανατολικά από τις ανασκαφές που έκανε το 1992-1993 ο Macdonald στην περιοχή των ΝΔ οικιών. Αταύτιστο κιβώτιο οστράκων, ορισμένα από τα οποία έχουν δημοσιευθεί ως σύνολο ευρημάτων Υ στο άρθρο για τις ΝΔ οικίες, θεωρείται¹⁰⁰ ότι θα μπορούσε να προέρχεται επίσης από εδώ. Η κεραμική που παρουσιάζεται αναφέρεται ότι συμπληρώνει αυτή που έχει δημοσιευθεί ως σύνολο ευρημάτων Χ στο άρθρο για τις ΝΔ οικίες. Παρόλο που δεν είναι σαφές αν βρέθηκε κατά χώραν ή αν έχει πέσει από τη Δυτική Αυλή, κατά τον Coldstream βοηθάει να συμπληρωθεί το χρονολογικό κενό ανάμεσα στις δύο περιόδους επανεγκατάστασης (στο 10ο και στον 7ο π.Χ. αιώνα) στο ερειπωμένο υστερομινωικό σπίτι που ανασκάφηκε το 1992-1993. Η κεραμική του συνόλου Α έχει χρονολογηθεί στην ΥποΜ-Π ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ-ΠΡΓ Β', ΠΓ, ΜΓ, ΥΓ, ΥΓ-ΠΑν, ΠΑν και ΥΑν περίοδο.

---

⁹⁸ Η κεραμική που λαμβάνεται υπ' όψιν στην παρουσίαση εδώ, αλλά και στους πίνακες των σχημάτων, είναι αυτή που δημοσιεύεται από τον Coldstream και όχι από τη Hartley. Το άρθρο του όχι μόνο είναι αναλυτικότερο, αλλά και πιο συγκεκριμένο ως προς τη χρονολόγηση, τα σχήματα, και τους χώρους προέλευσης. Στους πίνακες των σχημάτων αναφέρονται όσα έχουν δημοσιευθεί και από τους δύο, βάσει της σύγκρισης που έχει κάνει ο Coldstream.

⁹⁹ J. N. Coldstream, 2000, 263, υπ. 18

¹⁰⁰ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 264

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική του συνόλου αυτού είναι:

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΜΕΓΑΛΟ ΠΩΜΑ

ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ

ΣΚΥΦΟΙ

ΠΙΘΟΣ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ

ΠΙΘΟΣ Ή ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΔΑΚΤΥΛΙΟΣΧΗΜΟΣ ΚΕΡΝΟΣ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΛΕΚΑΝΗ ΚΟΣΜΗΜΕΝΗ ΜΕ ΤΑΙΝΙΕΣ

ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕΛΑΜΒΑΦΕΣ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ

ΠΙΘΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

Στο σύνολο αυτό περιλαμβάνεται και ΣΚΥΦΟΣ εισηγμένος από τη Μήλο.

Σύμφωνα με τον Coldstream¹⁰¹, ο οικιακός χαρακτήρας του συνόλου είναι εμφανής από τα μαγειρικά σκεύη, τα χονδροειδή αποθηκευτικά αγγεία και από την υπεροχή των ανοιχτών σχημάτων έναντι των κλειστών. Στον κατάλογο που δίνεται, τόσο τα μαγειρικά, όσο και τα αποθηκευτικά, αντιπροσωπεύονται με ένα παράδειγμα το κάθε ένα και δεν γίνεται σαφές αν υπάρχουν κι άλλα στο συγκεκριμένο σύνολο που απλά δεν συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο.

2. ΣΥΝΟΛΟ Β. ΤΟ ΒΑ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟ: ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΙΑ ΤΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ

Η κεραμική του συνόλου αυτού προέρχεται από τα ανώτερα επίπεδα των εξερευνησεων του Α. Evans κατά το 1923 και 1926 στη μινωική οικία των τοιχογραφιών. Βρίσκεται σε απόσταση μόλις 25 μέτρων από τις τομές που έκανε το 1957-1959 ο Μ. S. Hood νότια του “*Royal Road*”. Από τον J. N. Coldstream επισημαίνεται ότι ανάμεσα στα όστρακα από τη θέση αυτή, λίγα ήταν αναγνωρίσιμα και έχουν χρονολογηθεί στην Π ΠΡΓ-Μ ΠΡΓ, ΠΓ-ΜΓ, ΥΓ και Αν περίοδο, στην οποία διακρίνονται ορισμένα ΠΑν και ΥΑν(;).

---

¹⁰¹ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 264

Στο σύνολο αυτό περιλαμβάνεται και υστερότερη της ανατολίζουσας περιόδου κεραμική, χρονολογημένη στον 6^ο και 5^ο αιώνα π.Χ.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική των εξεταζομένων εδώ περιόδων είναι:

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΠΙΘΟΙ Ή ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΠΙΘΟΣ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ

ΠΙΝΑΚΙΑ

Περιλαμβάνονται και δύο αγγεία εισηγμένα από την Αττική στα οποία τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι ΣΦΑΙΡΙΚΗ ΠΥΞΙΔΑ και ΣΚΥΦΟΣ.

3. ΟΜΑΔΑ C. ΒΔ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟ: ΒΟΡΕΙΑ ΤΟΥ “ROYAL ROAD”, ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ ΤΟΥ ΝΑΥΣΤΑΘΜΟΥ (ARSENAL)

Η κεραμική του συνόλου αυτού προέρχεται από μία από τις δύο τομές που έκανε ο Evans βόρεια του “Royal Road”. Πρόκειται για την τομή που ταυτίζεται με αυτή που περιγράφει η Hartley ως «δυτικά του Θεατρικού Χώρου, πάνω από το στρώμα των Καμαρών», σύμφωνα ωστόσο με τον Pendlebury βρίσκεται πιο κοντά στο ναύσταθμο (*arsenal*) παρά στο θεατρικό χώρο και με αυτή την τοποθέτηση συμφωνεί ο Coldstream. Όπως αναφέρει για την κεραμική του συνόλου, εκτός από τρία πρωτογεωμετρικά όστρακα, τα υπόλοιπα ανήκουν στον 8^ο και 7^ο αιώνα π.Χ.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική από αυτό είναι:

ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ ΠΙΘΟΣ (;)

ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ ΠΙΘΟΣ

ΟΙΝΟΧΟΗ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΜΕΓΑΛΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ (;)

ΑΜΦΟΡΕΑΣ Ή ΠΙΘΟΣ

ΠΩΜΑΤΑ

ΚΩΝΙΚΟ ΠΩΜΑ
ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ
ΑΒΑΘΗΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ
ΠΙΝΑΚΙΟ
ΣΚΥΦΟΙ
ΥΠΟΣΤΑΤΟ ΜΕ ΔΙΑΤΡΗΤΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ
ΚΡΑΤΗΡΑΣ
ΛΕΚΑΝΙΔΑ (;)

Στο σύνολο αυτό ανήκει και ΕΠΠΕΔΗ ΠΥΞΙΔΑ εισηγμένη από την Αττική.

4. ΣΥΝΟΛΟ D. ΒΔ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟ: ΒΟΡΕΙΑ ΤΟΥ “ROYAL ROAD”, ΔΥΤΙΚΑ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Η κεραμική του συνόλου D προέρχεται από τη δεύτερη τομή που έκανε ο Evans βόρεια του “*Royal Road*”, η οποία βρίσκεται ελαφρώς προς τα ανατολικά σε σχέση με εκείνη από την οποία προέρχεται το σύνολο C. Περιγράφεται από τη Hartley ως “Δυτικά του Θεατρικού Χώρου, βόρεια του “*Royal Road*”. Ως προς τη χρονολόγηση, όπως αναφέρει ο Coldstream¹⁰², σε αντίθεση με την κεραμική του συνόλου C τα περισσότερα από τα αναγνωρίσιμα κομμάτια είναι πρωτογεωμετρικά, με λίγα μόνο υστερότερα όστρακα.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική αυτού του συνόλου είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ
ΥΔΡΙΕΣ
ΜΙΚΡΟ ΠΩΜΑ ΠΥΞΙΔΑΣ
ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ
ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ
ΜΕΓΑΛΟΣ ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ
ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ (;)
ΚΑΛΑΘΟΣ
ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ
ΜΕΓΑΛΟ ΚΥΠΕΛΛΟ
ΜΙΚΡΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ
ΛΗΚΥΘΟΣ ΤΥΠΟΥ ΠΡΑΙΣΟΥ

---

¹⁰² J. N. Coldstream, στο ίδιο, 269

ΘΟΛΩΤΟ ΠΩΜΑ

ΠΙΝΑΚΙΟ

Στην κεραμική του συνόλου αυτού περιλαμβάνονται δύο αγγεία ίδιου σχήματος εισηγμένα από τις Κυκλάδες, το ένα ίσως από τη Νάξο. Πρόκειται για ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ.

5. ΣΥΝΟΛΟ Ε. ΒΔ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟ: Ο ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ

Σύμφωνα με τον Coldstream¹⁰³ το σύνολο αυτό δεν προέρχεται από μία τομή, όπως τα σύνολα C και D, αλλά από μία ευρεία περιοχή στην οποία πρώιμη ελληνική κεραμική βρέθηκε διασκορπισμένη. Η κεραμική αυτή έχει θεωρηθεί ως «παρείσφρηση» σε μία εκτεταμένη ανασκαφή μινωικής μνημειακής κατασκευής, σε χώρο που έχει εκτιμηθεί ως αναπόσπαστο τμήμα του συστήματος του Ανακτόρου. Αναφέρεται από τον Coldstream ότι από τα συγκεκριμένα όστρακα, αυτά που προέρχονται κάτω από το πλακόστρωτο του Θεατρικού Χώρου είναι πιθανό να υποδηλώνουν ότι η περιοχή επαναχρησιμοποιήθηκε για δημόσιες συνελεύσεις κατά την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου.

Η κεραμική του συνόλου αυτού έχει χρονολογηθεί από τον 10ο έως τον 7^ο π.Χ. αιώνα. Σύμφωνα με τον Coldstream ο οικιακός χαρακτήρας είναι εμφανής στην υπεροχή των ανοιχτών σχημάτων έναντι των κλειστών και στην παρουσία των μαγειρικών αγγείων.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική του συνόλου αυτού είναι:

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ /ΣΚΥΦΟΙ¹⁰⁴

ΟΙΝΟΧΟΗ

ΥΔΡΙΑ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΜΕΓΑΛΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΠΩΜΑΤΑ

ΘΟΛΩΤΟ ΠΩΜΑ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

¹⁰³ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 272

¹⁰⁴ Ως *small bell kraters* χαρακτηρίζονται στη συγκεκριμένη δημοσίευση, αλλά και σε άλλες, τόσο το σχήμα που εδώ κατατάσσεται ως κωδωνόσχημος κρατήρας, όσο και αυτό που κατατάσσεται ως κωδωνόσχημος κρατήρας /σκύφος.

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΠΙΘΟΙ Ή ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ ΠΙΘΟΣ (;)

ΑΒΑΘΗΣ ΣΚΥΦΟΣ (στον πίνακα έχει ταξινομηθεί μαζί με τους σκύφους, δεν έγινε ειδική κατηγορία γιατί δεν προσδιορίζεται πάντα αν είναι αβαθής)

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΟΤΥΛΗ(;)

ΜΕΛΑΜΒΑΦΕΣ ΚΥΠΕΛΛΟ

ΚΥΠΕΛΛΟ (;)

ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ

Στο σύνολο αυτό περιλαμβάνονται και τέσσερα αγγεία εισηγμένα, όλα από την Αττική. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται σε αυτά είναι:

ΣΚΥΦΟΣ και ΑΜΦΟΡΕΙΣ (τα δύο σίγουρα, στο τρίτο η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)

6. ΣΥΝΟΛΟ F. ΒΔ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟ: Η «ΒΔ ΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ»

Η οικία αυτή βρίσκεται νότια του Θεατρικού Χώρου και στα όρια της νότιας πλευράς του “*Royal Road*”. Σύμφωνα με τον Coldstream¹⁰⁵ η ελληνική κεραμική από εδώ είναι αρκετή για να υποδηλώσει πρώιμη ελληνική παρουσία στο βόρειο όριο της Δυτικής Αυλής και εκτός από πρωτογεωμετρικό όστρακο, τα υπόλοιπα αναγνωρίσιμα θραύσματα που περιλαμβάνονται στον κατάλογο χρονολογούνται στον 8^ο και στον 7^ο π.Χ. αιώνα.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική του συνόλου είναι:

ΣΚΥΦΟΙ

ΠΙΘΟΣ Ή ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΜΙΚΡΟΙ ΠΙΘΟΙ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΟΙΝΟΧΟΗ (;

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΟΤΥΛΗ

---

¹⁰⁵ J. N. Coldstream, ό.π., 274

ΥΔΡΙΑ
ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ
ΚΩΝΙΚΟ ΠΩΜΑ
ΑΩΤΟΣ ΣΚΥΦΟΣ

Στο σύνολο περιλαμβάνεται ένα αγγείο εισηγμένο από την Αττική. Πρόκειται για ΑΜΦΟΡΕΑ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ.

7. ΣΥΝΟΛΟ G. ΒΔ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟ: «ΒΔ ΔΟΚΙΜΑΣΤΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ»

Σύμφωνα με τον Coldstream¹⁰⁶ η κεραμική του συνόλου αυτού σχετίζεται με τη ΒΔ οικία. Η άποψή του αυτή στηρίζεται τόσο στο ημερολόγιο του Mackenzie, όσο και στην αναλογία της κεραμικής του συνόλου G με αυτή από τη ΒΔ οικία, που υποδηλώνεται από την πυξίδα G49 στην οποία ταιριάζει πολύ καλά το πώμα F15 όπως φαίνεται από την υφή του πηλού και από τη διακόσμηση, τόσο που θα μπορούσε να προοριζόταν για αυτήν.

Ορισμένα από τα κομμάτια αυτού του συνόλου έχουν δημοσιευθεί και από τη Hartley, αλλά όπως επισημαίνει ο Coldstream στην ομάδα «Δυτικά του Θεατρικού Χώρου, πάνω από το στρώμα των Καμαρών», που αντιστοιχεί με το δικό του σύνολο C. Ορισμένα άλλα έχουν αποδοθεί από την ίδια στο Μικρό Ανάκτορο. Σύμφωνα με τον Coldstream ίσως να έγινε κάποιο μπέρδεμα μεταξύ των δοκιμαστικών τομών 2 και 3 του 1903.

Πρόκειται για μεγάλο σύνολο του οποίου την κεραμική ο Coldstream χαρακτηρίζει οικιακή χωρίς περαιτέρω σχολιασμό και την έχει χρονολογήσει κυρίως στον 8^ο και 7^ο π.Χ. αιώνα με λίγα μόνο πρωιμότερα κομμάτια.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική του συνόλου είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ
ΚΡΑΤΗΡΕΣ
ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ
ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ
ΣΚΥΦΟΙ
ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ
ΑΜΦΟΡΕΙΣ
ΠΙΘΟΙ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ

---

¹⁰⁶ J. N. Coldstream, *ό.π.*, 275

ΠΙΘΟΙ Ή ΑΜΦΟΡΕΙΣ
ΛΗΚΥΘΟΣ
ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ
ΠΙΝΑΚΙΑ
ΜΕΓΑΛΟ ΠΙΝΑΚΙΟ
ΜΕΛΑΜΒΑΦΕΣ ΚΥΠΕΛΛΟ
ΑΜΦΟΡΕΑΣ (;)
ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΛΑΙΜΟ
ΗΜΙΣΦΑΙΡΙΚΟ ΠΩΜΑ
ΟΙΝΟΧΟΗ ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ
ΟΙΝΟΧΟΗ (;)
ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ
ΠΥΞΙΔΕΣ
ΛΕΚΑΝΙΔΑ
ΠΙΘΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

Στο σύνολο αυτό περιλαμβάνονται δύο εισηγμένα από την Αττική αγγεία. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται σε αυτά είναι:

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ και ΠΩΜΑ ΠΥΞΙΔΑΣ

8. ΣΥΝΟΛΟ Η. ΒΟΡΕΙΟ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟ: ΤΟ «ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΟ ΠΗΓΑΔΙ»

Η κεραμική του συνόλου αυτού προέρχεται κυρίως από το «γεωμετρικό πηγάδι», όπως το αποκάλεσε ο Evans, το οποίο βρίσκεται στη μινωική Βόρεια Αίθουσα των Πεσσών, έξω από τη Βόρεια Είσοδο του Ανακτόρου. Σύμφωνα με τον Coldstream¹⁰⁷ ο Evans είχε βάσιμους λόγους να θεωρεί ότι στην Αίθουσα των Πεσσών έλαβε χώρα επανεγκατάσταση κατά τους μεταμινωικούς χρόνους. Στο σύνολο αυτό συμπεριλαμβάνονται ωστόσο και ελάχιστα όστρακα από τομή που η ακριβής της θέση δεν είναι σαφής, πάντως από τη «Βόρεια Πρόσοψη».

Ο Coldstream επισημαίνει ότι τα όστρακα που περιγράφονται από τη Hartley ως προερχόμενα από “*Wellhouse of four gypsum pillars, N of N entrance*” δεν αντιστοιχούν στο περιεχόμενο των κιβωτίων που περιγράφονται από τον ίδιο σ’ αυτό το σύνολο.

---

¹⁰⁷ J. N. Coldstream, ό.π., 280

Η κεραμική του πηγαδιού περιλαμβάνει, όπως θα ήταν αναμενόμενο σύμφωνα με τον Coldstream¹⁰⁸, ένα αριθμό αγγείων για νερό (4) και μεγάλη ποικιλία ανοιχτών σχημάτων από το γέμισμα του. Πιστεύει ότι αυτό το σύνολο αποτελεί το μεγαλύτερο και περισσότερο κατατοπιστικό στρώμα κνωσιακού πηγαδιού της ύστερης γεωμετρικής περιόδου. Η κεραμική του συνόλου έχει χρονολογηθεί κυρίως στην ύστερη γεωμετρική περίοδο (τόσο του πηγαδιού, όσο και της τομής), ενώ συμπεριλαμβάνονται και λίγα πρωτογεωμετρικά θραύσματα που προέρχονται από τα πρωιμότερα απορρίμματα στο πηγάδι, εξετάζονται ωστόσο επειδή κατά τον Coldstream μαρτυρούν εγκατάσταση στην περιοχή κατά τον 10ο π.Χ. αιώνα.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική του συνόλου είναι:

ΥΔΡΙΕΣ

ΜΙΚΡΗ ΥΔΡΙΑ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΠΙΘΟΙ Ή ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΟΙΝΟΧΟΗ Ή ΠΡΟΧΟΥΣ

ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ

ΛΗΚΥΘΟΣ

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΟ

ΜΕΛΑΜΒΑΦΕΣ ΚΥΠΕΛΛΟ

ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ

ΠΙΝΑΚΙΑ

ΥΠΟΣΤΑΤΟ ΜΕ ΔΙΑΤΡΗΤΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ

ΛΕΚΑΝΕΣ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

---

¹⁰⁸ J. N. Coldstream, ό.π., 280

Δύο αγγεία του συνόλου είναι εισηγμένα: από την Αττική ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ, από την Εύβοια ΣΚΥΦΟΣ.

9. ΣΥΝΟΛΟ Κ. ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΟ ΑΝΑΚΤΟΡΟ, ΔΙΑΦΟΡΑ

Το σύνολο αυτό δεν είναι σαφές αν είναι οικιστικό ή λατρευτικό, ωστόσο εξετάζεται εδώ μαζί με τα οικιστικά σύνολα.

Πάνω από το ίδιο το Ανάκτορο, όπως αναφέρει ο Coldstream¹⁰⁹, προέρχονται μόνο οκτώ αναγνωρίσιμα θραύσματα πρώιμης ελληνικής κεραμικής από τρεις θέσεις. Στο σύνολο αυτό εντάσσει και μεσογεωμετρικό πτηνόμορφο ασκό που προέρχεται από τις ανασκαφές του Καλοκαιρινού, καταστράφηκε κατά τον πόλεμο του 1899 και αν και η θέση εύρεσής του δεν μπορεί να προσδιοριστεί ακριβώς πιστεύει ότι θα μπορούσε να αποτελεί πρώιμο ανάθημα στο ιερό της «Ρέας». Και για την υπόλοιπη κεραμική του συνόλου πιστεύει¹¹⁰ ότι η υψηλή ποιότητα ορισμένων κομματιών, στα οποία συμπεριλαμβάνονται αττικές και κορινθιακές εισαγωγές, θα μπορούσε να υποδηλώνει σποραδικά αναθήματα στο ιερό παρά απορρίμματα που έμειναν από εκείνους που λεηλάτησαν οικοδομικό υλικό.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική του συνόλου είναι:

ΠΤΗΝΟΜΟΡΦΟΣ ΑΣΚΟΣ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ ΠΙΘΟΣ (;)

ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΠΩΜΑ

ΚΡΑΤΗΡΑΣ

Τα δύο εισηγμένα αγγεία προέρχονται από την Αττική και τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται σε αυτά είναι:

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΣΚΥΦΟΣ

10. ΣΥΝΟΛΟ Λ. ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΑΝΑΚΤΟΡΟ

Κατ' αναλογία με το «Ανεξερεύνητο Μέγαρο», όπου στις ανασκαφές που έγιναν δεν αποκαλύφθηκαν αρχιτεκτονικά κατάλοιπα από την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου παρά μόνο γεμίσματα πηγαδιών, μεμονωμένα τμήματα δαπέδων και

---

¹⁰⁹ J. N. Coldstream, ό.π., 288

¹¹⁰ J. N. Coldstream, ό.π., 296

λάκκοι απορριμμάτων που έμειναν από εκείνους που λεηλάτησαν το μινωικό οικοδομικό υλικό, ο Coldstream πιστεύει¹¹¹ ότι το ίδιο πρέπει να ισχύει και για την περιοχή του Μικρού Ανακτόρου. Ως προς τη χρονολόγηση παρατηρεί ότι αντιστοιχεί σε αυτή των ευρημάτων από το «Ανεξερεύνητο Μέγαρο». Υπάρχουν πολύ λίγα πρωτογεωμετρικής περιόδου και πολύ περισσότερα από τον 8^ο και τον 7^ο π.Χ. αιώνα¹¹². Η κεραμική της πρώιμης Εποχής του Σιδήρου προέρχεται από το ΝΔ τετράγωνο του Μικρού Ανακτόρου.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική του συνόλου αυτού είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ (;)

ΠΙΘΟΣ Ή ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΘΟΛΩΤΟ ΠΩΜΑ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΜΕΓΑΛΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΠΙΝΑΚΙΟ

ΚΟΤΥΛΗ

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΟΤΥΛΗ

ΟΙΝΟΧΟΗ (;)

ΛΕΚΑΝΙΔΑ

Η εισηγμένη κεραμική του συνόλου προέρχεται από την Αττική και τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται σ' αυτή είναι:

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΚΡΑΤΗΡΑΣ

11. ΣΥΝΟΛΟ Μ: ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΕΠΑΥΛΗ

Πρόκειται για μικρό σύνολο, στο οποίο όλη η κεραμική είναι εγχώριας παραγωγής. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται σ' αυτήν είναι:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

---

¹¹¹ J. N. Coldstream, *ό.π.*, 289

¹¹² Και από το χώρο πάνω από το Μικρό Ανάκτορο προέρχεται κεραμική κλασικής και ελληνιστικής περιόδου.

ΚΟΤΥΛΗ

ΚΟΤΥΛΕΣ (·)

ΠΙΘΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

Ως προς το αντίστοιχο σύνολο της Hartley ο Coldstream παρατηρεί¹¹³ ότι δεν βρήκε στα αντίστοιχα κιβώτια όλα τα όστρακα που απεικονίζονται στο άρθρο της, ενώ άλλα τα βρήκε ως προερχόμενα από τις «ΒΔ δοκιμαστικές τομές» σε άλλα κιβώτια.

Σχολιάζοντας την έκταση του οικισμού ο Coldstream λαμβάνει υπ' όψιν του τα πηγάδια ως ένδειξη εγκατάστασης κατοικίας, ενώ σχολιάζοντας τη φύση του οικισμού διατυπώνει ορισμένες παρατηρήσεις και ως προς την κεραμική και το είδος των συνόλων από τα οποία προέρχονται τα διάφορα σχήματα. Πιστεύει ότι δεν είναι σχεδόν καθόλου αναγκαίο να αποδείξει τον οικιστικό χαρακτήρα των πρώιμων ελληνικών ευρημάτων του Evans κοντά στο Ανάκτορο. Διαπιστώνει, λαμβάνοντας υπ' όψιν όλα τα σύνολα που έχει εξετάσει, ότι πολύ σπάνια είναι τα αρωματικά αγγεία –αντιπροσωπεύονται μόνο από τέσσερα θραύσματα, τρία από **ληκύθους** και ένα από **αρύβαλλο-** τα οποία αντίθετα είναι τόσο άφθονα ανάμεσα στα κτερίσματα των τάφων. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν **μαγειρικά αγγεία** – αναφέρει οκτώ- οικιακές **λεκάνες** – αναφέρει τρεις- πίθοι χονδροειδούς κεραμικής –αναφέρει δύο, που διευκρινίζει ότι επιλέχθηκαν ανάμεσα σε πολυάριθμα κομμάτια, διευκρίνιση που δεν γίνεται για τα άλλα σχήματα και υποθέτουμε ότι δεν πρέπει να ισχύει για αυτά. Ως προς την εγχώρια κεραμική παρατηρεί ότι περίπου τα μισά από τα καταλογογραφημένα κομμάτια, τουλάχιστον τα 144 από τα 261, ανήκουν σε τέσσερα σχήματα που δεν είναι πολύ συνηθισμένα στα νεκροταφεία, αλλά που είναι απαραίτητα στην καθημερινή ζωή. Τα σχήματα αυτά είναι ο **αμφορέας**, η **υδρία**, ο **κρατήρας** και ο **σκύφος**.

Ο Coldstream επισημαίνει ακόμα ότι τα 282 κομμάτια του καταλόγου έχουν επιλεγεί από μία διαλογή που είχε ήδη γίνει από τον Evans και παρόλα αυτά η εικόνα που δίνουν είναι ότι η ποιότητα της κεραμικής αυτής είναι τουλάχιστον ίδια με αυτήν της καλύτερης κεραμικής από άλλες ανασκαφές που έχουν γίνει μέσα στην πρώιμη ελληνική πόλη. Σε αυτή περιλαμβάνεται αττική κεραμική καλής ποιότητας και άλλες εισαγωγές που συμφωνούν με τον εξωστρεφή χαρακτήρα της Κνωσού, όπως αυτός αποδίδεται από τις άφθονες εισαγωγές στα νεκροταφεία.

---

¹¹³ J. N. Coldstream, ό.π., 290, υπ. 65

Γ. ΤΑΦΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ

Σύμφωνα με τον Coldstream¹¹⁴ οι Έλληνες κατά την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου στην Κνωσό δεν φαίνεται να παρέκκλιναν από τη μινωική πρακτική για ταφές εκτός των τειχών. Το κύριο νεκροταφείο τους βρισκόταν στα βόρεια (Βόρειο Νεκροταφείο από την πρώιμη ΥποΜ), έπειτα επεκτάθηκε προς τα δυτικά (Φορτέτσα, από την ύστερη ΥποΜ) και προς τα νότια (Γυψάδες, από την ΠΡΓ Β') και τελικά προς τα ανατολικά (Μαύρο Σπήλαιο, 7^{ος} π.Χ. αιώνας). Η επαναχρησιμοποίηση των μινωικών τάφων στο τελευταίο θεωρεί ότι πρέπει να επιβλήθηκε από την έλλειψη χώρου στους θαλάμους και στους δρόμους των άλλων νεκροταφείων, ιδιαίτερα του Βόρειου.

Ήδη το 1981 με αφορμή την εξέταση τάφου στους Κάτω Γυψάδες που βρίσκεται κοντά στο νοτιότερο όριο της αρχαίας Κνωσού διατυπώνεται από τον Coldstream¹¹⁵, βάσει των ανασκαφών που διεξάγονταν από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή από το 1975 και εξής στον Τεκέ και στην περιοχή που θα χτιζόταν η Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης, η άποψη ότι το κύριο νεκροταφείο της Κνωσού γίνεται όλο και περισσότερο σαφές ότι βρίσκεται στα βόρεια, στην περιοχή που ορίζεται από το Βενιζέλειο Νοσοκομείο, τη Φορτέτσα, τον Τεκέ και τη δυτικότερη απότομη πλαγιά της Ζαφέρ Παπούρα, άποψη που όπως επισημαίνει είχε ήδη προβληθεί από τον Payne το 1928, όταν αναφερόταν σε τάφους από τη Φορτέτσα¹¹⁶ πιστεύοντας ότι αποτελούν μέρος της νεκρόπολης της πρώιμης ελληνικής Κνωσού.

- **Το νεκροταφείο στο Μαύρο Σπήλαιο**

Πρόκειται για νεκροταφείο με μινωικούς θαλαμωτούς τάφους από τους οποίους τρεις ξαναχρησιμοποιήθηκαν κατά τον 7^ο π.Χ. αιώνα. Η δημοσίευση του νεκροταφείου αυτού έγινε το 1926-1927 από τον E. J. Forsdyke¹¹⁷. Σε αυτή γίνεται μόνο απλή αναφορά στην ύπαρξη γεωμετρικών αγγείων σε ορισμένους από τους τάφους, όπου αναφέρονται μελαμβαφή κύπελλα, πίθοι (*jars*) που περιείχαν ταφές

---

¹¹⁴ J. N. Coldstream, *ό.π.*, 295

¹¹⁵ J. N. Coldstream et al., 1981, 144

¹¹⁶ H. G. G. Payne, 1927-1928, 231

¹¹⁷ F. J. Forsdyke, 1926-1927, 243-296

και πρόχοι. Στη συνέχεια η Hartley, στη δημοσίευση πρώιμων ελληνικών αγγείων από την Κρήτη¹¹⁸ περιλαμβάνει τον τάφο IV από το νεκροταφείο αυτό και αναφέρει μελαμβαφή κύπελλα, άβαφους πίθους με χαμηλό λαιμό και κοσμημένο πόμα για το οποίο δίνει και φωτογραφία. Αναλυτικότερη δημοσίευση της κεραμικής από τους επαναχρησιμοποιημένους τάφους γίνεται από τον Coldstream, ο οποίος στο άρθρο του για τα ελληνικά ευρήματα του Evans τους περιλαμβάνει ως **σύνολο N**¹¹⁹. Επισημαίνει ότι ούτε στο Στρωματογραφικό Μουσείο, ούτε στο Μουσείο Ηρακλείου μπόρεσε να εντοπίσει τους αναφερόμενους από τον Forsdyke ως γεωμετρικούς πίθους και γεωμετρικούς *jars*. Βασιζόμενος ωστόσο στις συγκρίσεις της Hartley με παράλληλα από την Ελεύθερνα για τους **ακόσμητους πίθους**, που η ίδια είχε δει και τους είχε θεωρήσει πρωτογεωμετρικούς, καταλήγει ότι θα πρέπει να χρονολογούνταν στον **7^ο π.Χ. αιώνα** και να ανήκουν στην αναβίωση του πρωιμότερου πίθου με λαιμό, που χρησιμοποιούνταν ως τεφροδόχο αγγείο για τις πιο φτωχές ταφές ενηλίκων. Από τα υπόλοιπα αγγεία που φυλάσσονται στο Στρωματογραφικό Μουσείο κανένα σύμφωνα με τον ίδιο δεν πρέπει να είναι πρωιμότερο του 7^{ου} π.Χ. αιώνα, ενώ το **κωνικό πόμα** που απεικονίζεται από τη Hartley αν και δεν εντοπίστηκε, το αναφέρει ως **πρώιμο ανατολίζον**¹²⁰.

Στο σύνολο N του Coldstream περιλαμβάνεται η κεραμική από τους τρεις επαναχρησιμοποιημένους τάφους 4, 7 και 17. Δίνεται κατάλογος και φωτογραφίες των αγγείων, ενώ πολλά από αυτά έχουν σχεδιασθεί. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται κατά τάφο είναι:

ΤΑΦΟΣ 4

Η κεραμική του τάφου αυτού έχει χρονολογηθεί στην ΥΓ/ΠΑν, Αν, ΠΑν και ΥΑν περίοδο. Πρόκειται για:

ΜΕΛΑΜΒΑΦΕΣ ΚΥΠΕΛΛΟ

ΜΙΚΡΟ ΜΕΛΑΜΒΑΦΕΣ ΚΥΠΕΛΛΟ

ΣΚΥΦΟΣ

ΛΕΚΑΝΙΔΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΜΙΚΡΕΣ ΚΟΤΥΛΕΣ

ΚΩΝΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ

¹¹⁸ M. Hartley, 1930-1931, 97-98

¹¹⁹ J. N. Coldstream, 2000, 291-294

¹²⁰ Το κωνικό αυτό πόμα περιλαμβάνεται στους πίνακες των σχημάτων, όχι όμως και οι ακόσμητοι πίθοι, αφού η αναφορά σε αυτούς είναι πολύ πιο γενική.

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ
ΜΙΚΡΟΣ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ ΠΙΘΟΣ
ΔΙΝΟΣ
ΠΡΟΧΟΙ
ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ ΑΓΓΕΙΟ
ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ
ΤΑΦΟΣ 7

Τα αγγεία αυτού του τάφου έχουν χρονολογηθεί στην ΠΑν περίοδο και είναι:

ΠΙΘΟΣ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ
ΛΗΚΥΘΙΟ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
ΤΑΦΟΣ 17

Τα αγγεία αυτού του τάφου έχουν χρονολογηθεί γενικά στην Αν περίοδο και είναι:

ΠΡΟΧΟΙ

- **Ταφικό σύνολο από τομή στο σύγχρονο χωριό Μπουγάδα Μετόχι**

Στη δημοσίευση για τα ελληνικά ευρήματα του Evans ο Coldstream έχει διαμορφώσει **σύνολο**, που το έχει χαρακτηρίσει **Ο**, για κεραμική που προέρχεται από τομή που έγινε περίπου 400 Δ-ΝΔ του Ανακτόρου, στο σύγχρονο χωριό Μπουγάδα Μετόχι¹²¹. Η κεραμική του συνόλου έχει χρονολογηθεί στον 7^ο αιώνα π.Χ. Περιλαμβάνει θραύσματα πολύχρωμου πίθου βάσει του οποίου το σύνολο έχει θεωρηθεί ταφικό.

Ως προς τους πολύχρωμους πίθους και το είδος των συνόλων από τα οποία προέρχονται παρατηρείται ότι κοσμούσαν μετά το ψήσιμο με εξίτηλη βαφή και δεν έχουν βρεθεί ποτέ σε οικιστικά σύνολα. Άχρηστοι κατά τον Coldstream στην καθημερινή ζωή, προορίζονταν σαφώς για τεφροδόχα αγγεία.

Ως προς την προέλευση του συνόλου θεωρεί ότι πρέπει να αποτελούν απορρίμματα από κοντινό τάφο¹²². Για όλα δίνονται φωτογραφίες, ενώ σχέδιο μόνο για ένα.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στο σύνολο Ο είναι:

---

¹²¹ J. N. Coldstream, *ό.π.*, 294, 295

¹²² Όπως αναφέρει, σχετικά κοντά, περίπου 70 μέτρα προς τα ανατολικά, πηγάδι φανερώνει εγκατάσταση κατοικίας και θα μπορούσε έτσι το σύνολο Ο να υποδηλώνει την ύπαρξη μεμονωμένων ταφών εντός των τειχών. Ωστόσο η ύπαρξη των τελευταίων παραμένει υποθετική, αφού δεν έχουν βρεθεί οι ίδιοι οι τάφοι.

ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΣ ΠΙΘΟΣ
ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ ΠΙΘΟΣ
ΠΡΟΧΟΥΣ Ή ΟΙΝΟΧΟΗ
ΥΨΙΠΟΥΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

- **Οι τάφοι στον Χανιαλή Τεκέ**

Δύο θαλαμωτοί τάφοι και ένας θολωτός ανεσκάφησαν το 1940 στον Χανιαλή Τεκέ από τον R. W. Hutchinson, ο οποίος στη συνέχεια τους πρωτοδημοσίευσε¹²³. Από αυτούς ο θολωτός είναι μινωικός που επαναχρησιμοποιήθηκε και εκτός των άλλων αντικειμένων μέσα σε δύο κοιλότητες του βρέθηκαν δύο αγγεία γεμάτα με κοσμήματα. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνει ο Hutchinson στο θολωτό αυτό τάφο, στον οποίο και είναι αφιερωμένο το μεγαλύτερο μέρος του άρθρου. Κατάλογος των αντικειμένων που βρέθηκαν σ' αυτόν παρατίθεται στο τέλος του άρθρου από τον J. Boardman. Για τα αγγεία δίνονται φωτογραφίες, ωστόσο κανένα δεν έχει σχεδιασθεί.

Η επαναχρησιμοποίησή του **θολωτού τάφου 2** έχει τοποθετηθεί στο 850 – 630 π.Χ. (ΠΡΓ Β' έως ΥΑν περίοδο σύμφωνα, όπως αναφέρεται, με τις χρονολογήσεις του Brock) και κατά το διάστημα αυτό σύμφωνα με τον Hutchinson πρέπει να έγιναν τουλάχιστον δεκαεννέα καύσεις, κρίνοντας από τον αριθμό των ωοειδών πίθων που χρησιμοποιήθηκαν για αυτές. Οι περισσότεροι από τους ωοειδείς πίθους έχουν τα πώματά τους και θεωρείται ότι αρχικά όλοι θα καλύπτονταν με πώμα. Σύμφωνα με τη χρονολόγηση του Hutchinson τα σχήματα που αναφέρονται κατά περίοδο, χωρίς να περιλαμβάνονται όλα, είναι:

ΠΡΓ Β': στην περίοδο αυτή αποδίδεται μία τουλάχιστον καύση

ΜΙΚΡΑ ΚΥΠΕΛΛΑ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

ΜΓ:

ΤΕΦΡΟΔΟΧΟΙ ΠΙΘΟΙ

ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ, πιθανόν εισηγμένοι από τις ΚΥΚΛΑΔΕΣ

ΥΓ:

ΩΟΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΜΕ ΚΑΔΟΣΧΗΜΗ ΛΑΒΗ

ΛΗΚΥΘΙΑ ΚΑΙ ΛΗΚΥΘΟΙ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

---

¹²³ R. W. Hutchinson, 1954, 215-228

ΠΑν:

ΜΟΝΟΧΡΩΜΟΙ ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ

ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ ΠΙΘΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΠΟΔΙ

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

Περιλαμβάνεται και ΟΜΟΙΩΜΑ ΣΠΙΤΙΟΥ.

Τα δύο αγγεία που περιείχαν τα κοσμήματα είναι το ένα ΣΦΑΙΡΙΚΗ ΠΥΞΙΔΑ και το άλλο ΘΗΛΑΣΤΡΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ.

Από το δρόμο προέρχονται τρία μικρογραφικά αγγεία, που είναι:

Δύο ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΑΩΤΟΣ ΣΚΥΦΟΣ

Όλα τα σχήματα αναφέρονται στον κατάλογο που δίνεται στο τέλος, χωρίς όμως συγκεκριμένη χρονολόγηση, και είναι:

ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ ΠΙΘΟΙ] Και οι πολύχρωμοι και οι κοσμημένοι πίθοι καλύπτονταν με ΠΩΜΑΤΑ διαφόρων κατηγοριών: πολύχρωμα, θολωτά, κωνικά

ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ ΠΙΘΟΙ]

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΥΔΡΙΑ

ΠΡΟΧΟΙ

ΟΙΝΟΧΟΗ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ (το σχήμα χαρακτηρίζεται έτσι από τον Boardman στη μεταγενέστερη δημοσίευση)

ΟΙΝΟΧΟΗ ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ

«ΠΛΑΚΟΥΤΣΩΤΗ» ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ ΟΙΝΟΧΟΗ

ΛΗΚΥΘΟΙ ΤΥΠΟΥ ΠΡΑΙΣΟΥ (δεν έχουν αναγνωρισθεί ως τέτοιες από τον Hutchinson, εγώ τις έχω κατατάξει εδώ σ' αυτή την κατηγορία)

ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΜΕ ΚΑΔΟΣΧΗΜΗ ΛΑΒΗ

ΠΟΛΥΧΡΩΜΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ ΜΕ ΜΙΑ ΛΑΒΗ · ένα από αυτά (αρ. 44) είναι ΟΜΦΑΛΩΤΟ ΠΩΜΑ (δεν έχει αναγνωρισθεί ως τέτοιο, εγώ το έχω κατατάξει εδώ σ' αυτή την κατηγορία)

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ (χαρακτηρίζονται ως *DISHES PIERCED AT THE RIM WITH TWO HOLES*)

ΠΥΞΙΔΕΣ (η μία είναι αυτή που περιείχε τα κοσμήματα)

ΛΗΚΥΘΙΑ ΚΑΙ ΛΗΚΥΘΟΙ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ (χαρακτηρίζονται από τον Hutchinson ως σφαιρικά φλασκιά κυπριακού τύπου)

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΟΤΥΛΕΣ (δεν αναφέρονται κοτύλες από τον Hutchinson, τα αγγεία αυτά αναγνωρίζονται ανάμεσα σε εκείνα που αναφέρει ως σκύφους και κανθάρους)

ΚΑΝΘΑΡΟΣ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΠΟΔΙ

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΣ

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΚΑΛΑΘΟΙ

ΟΙΝΟΧΟΗ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

«ΠΛΑΚΟΥΤΣΩΤΗ» ΠΡΟΧΟΥΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΘΗΛΑΣΤΡΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (είναι αυτό που περιείχε τα κοσμήματα)

ΥΠΟΣΤΑΤΟ Ή *BRAZIER* ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΚΕΡΝΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΑΩΤΟΣ ΣΚΥΦΟΣ

Περιλαμβάνεται και πήλινο αντικείμενο: ΟΜΟΙΩΜΑ ΣΠΙΤΟΥ

Στο θολωτό τάφο βρέθηκαν και τα ακόλουθα εισηγμένα αγγεία:

ΑΣΚΟΣ, που όπως αναφέρεται και παρακάτω μετέπειτα αναγνωρίστηκε ότι είναι εισηγμένος και μάλιστα από τη ΣΑΡΔΗΝΙΑ.

Ίσως από τις ΚΥΚΛΑΔΕΣ: ΠΥΞΙΔΑ και ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ¹²⁴

Από το **θαλαμωτό τάφο 1** αναφέρονται χωρίς περαιτέρω σχολιασμό τα ακόλουθα σχήματα:

ΥΨΙΠΟΥΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

---

¹²⁴ Κατά τον Coldstream, 1980(α), 411 ο ένας από αυτούς, ο υψίπους κρατήρας αρ. 19 (πίν. 25, αρ. 19) είναι αττικίζων.

ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΚΩΝΙΚΟ ΠΩΜΑ (1 ή 2)

ΛΗΚΥΘΙΑ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ (ο Hutchinson τα χαρακτηρίζει ως μικρά φλασκιά που μιμούνται κυπριακούς τύπους)

ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ

Η κεραμική αυτή έχει θεωρηθεί από τον Hutchinson ανατολίζουσας περιόδου.

Στον **θαλαμωτό τάφο 3** γίνεται πολύ σύντομη αναφορά. Τα μόνα στοιχεία που δίνονται για την κεραμική είναι ότι βρέθηκε ποσότητα γεωμετρικής κεραμικής, στην οποία συμπεριλαμβάνονται δύο μεγάλοι ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ.

Μερικά χρόνια αργότερα οι τάφοι αυτοί ξαναδημοσιεύονται από τον Boardman¹²⁵, ο οποίος επισημαίνει ότι τα ευρήματα από το θαλαμωτό τάφο 1 δεν μπορούσαν να ταυτιστούν με βεβαιότητα, ενώ κεραμική από αυτόν ίσως να έχει μπερδευτεί με εκείνη από το θαλαμωτό τάφο 3. Έτσι δεν αναφέρεται περαιτέρω σ' αυτό τον τάφο, ενώ πραγματεύεται τους άλλους δύο. Από το θαλαμωτό τάφο 2 ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα κοσμήματα, ενώ στην κεραμική γίνεται μόνο σύντομη αναφορά, χωρίς να δημοσιεύεται καμία φωτογραφία ή σχέδιο. Δημοσιεύει ξανά κατάλογο του μεγαλύτερου μέρους των μικρών αντικειμένων. Αναλυτική είναι η δημοσίευση του θαλαμωτού τάφου 3 για την κεραμική και τα άλλα αντικείμενα του οποίου δίνει λεπτομερή κατάλογο, στον οποίο τα αγγεία παρουσιάζονται χρονολογικά και κατά σχήματα. Σχεδόν για όλα δίνονται φωτογραφίες, ενώ μόνο για τρία σχέδια.

Ως προς την κεραμική από το **θαλαμωτό τάφο 2** αναφέρεται ότι χρονολογείται από την ΠΡΓ Β' έως την πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο, δηλαδή έως το 680 π.Χ.¹²⁶.

Από το δρόμο του τάφου προέρχεται στρώμα καύσης, στο οποίο βρέθηκε μεγάλη ποσότητα κοσμημάτων και τρία αγγεία. Σε αυτά αντιπροσωπεύονται τα ακόλουθα σχήματα:

ΜΙΚΡΕΣ ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ, για μία από τις οποίες αναφέρεται ότι ίσως να είναι ΠΡΓ Β'

ΑΒΑΘΕΣ *BOWL*,

καθώς και θραύσμα ενός από τους ΥΓ πίθους που βρέθηκαν μέσα στο θάλαμο, ο οποίος ως σημειωθεί ότι είχε συληθεί.

¹²⁵ J. Boardman, 1967, 57-75.

¹²⁶ Οι χρονολογήσεις των αγγείων από τον Boardman δεν συμφωνούν με αυτές που έχουν δοθεί από τον Hutchinson. Στην κατάταξη των αγγείων στους πίνακες των σχημάτων ακολουθούνται οι χρονολογήσεις του Boardman.

Ο θάλαμος του τάφου περιείχε περίπου 120 αγγεία, από τα οποία τα δεκαεπτά τουλάχιστον είναι ΠΙΘΟΙ.

Παρατηρείται ότι τα σημαντικότερα ευρήματα αυτού του τάφου είναι τα χρυσά κοσμήματα που είχαν τοποθετηθεί μέσα στα δύο αγγεία, τα οποία βρέθηκαν σε δύο κοιλότητες σκαμμένες στον κούσκουρα στην εσωτερική πλευρά της εισόδου του θαλάμου, καθώς και τα χρυσά κοσμήματα από το δρόμο του τάφου. Τα αγγεία που περιείχαν τα κοσμήματα έχουν χρονολογηθεί στην ΠΡΓ Β' περίοδο. Τα σχήματά τους είναι:

ΘΗΛΑΣΤΡΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΣΦΑΙΡΙΚΗ ΠΥΞΙΔΑ ΧΩΡΙΣ ΛΑΒΕΣ, σχήμα που όπως παρατηρείται αντιπροσωπεύεται και στο νεκροταφείο της Φορτέτσας.

Σύμφωνα με τον Boardman¹²⁷, αν τα κοσμήματα που έχουν βρεθεί στα δύο αυτά αγγεία αποτελούσαν το εμπόρευμα χρυσοχόου, ο θολωτός τάφος θα μπορούσε να αποτελεί τάφο οικογένειας Ανατολιτών χρυσοχόων που είχαν εγκατασταθεί στην Κρήτη, άποψη την οποία όμως δεν θεωρεί πιθανή ο Σταμπολίδης¹²⁸ λαμβάνοντας υπ' όψιν του τα ανασκαφικά δεδομένα, τα στοιχεία από τα ομηρικά κείμενα και την σύγχρονη τότε πρακτική.

Στην κεραμική του τάφου αυτού ο Boardman παρατηρεί¹²⁹ ότι αντιπροσωπεύονται ορισμένα **καινούργια σχήματα** τα οποία είναι:

ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΜΕ ΚΑΔΟΣΧΗΜΗ ΛΑΒΗ, για τις οποίες παρατηρείται ότι πρόκειται για σχήμα που συναντάται μόνο εδώ

ΘΗΛΑΣΤΡΟ ΜΕ ΚΑΔΟΣΧΗΜΗ ΛΑΒΗ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
(είναι αυτό που περιείχε τα κοσμήματα)

ΚΥΛΙΝΔΡΙΚΑ ΥΠΟΣΤΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΑΣΚΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ, ο οποίος μετέπειτα αναγνωρίστηκε από τη L. Vagnetti¹³⁰ ως εισηγμένος από τη Σαρδηνία, όπου όπως παρατηρεί γενικά βρίσκεται σε οικιστικά σύνολα. Η χρονολόγηση του τάφου ανάμεσα στο 850 και 680 π.Χ. αναφέρεται ότι συμφωνεί με αυτή που έχει δοθεί για αυτή την κατηγορία αγγείων της Σαρδηνίας, χωρίς όμως η χρονολόγηση του αγγείου να μπορεί να προσδιοριστεί ακριβέστερα. Επισημαίνεται ακόμα ότι

¹²⁷ J. Boardman, ό.π., 63

¹²⁸ Για τις επιφυλάξεις του προς μια τέτοια ερμηνεία και τα επιχειρήματά του βλ. Ν. Σταμπολίδης, 1998, 110

¹²⁹ J. Boardman, ό.π., 64

¹³⁰ L. Vagnetti, 1989, 355-360

πρόκειται για το πρώτο αντικείμενο αυτής της περιόδου από τη Σαρδηνία που έχει αναγνωρισθεί στην περιοχή του Αιγαίου.

«ΚΕΡΝΟΣ» ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ, αποτελούμενος από τέσσερις τριποδικές προχοϊσκες (θυμίζουν μαγειρικά αγγεία), που θεωρεί ότι μοιάζει με τελετουργικό αγγείο

Στην ΠΡΓ Β΄ περίοδο χρονολογεί ο Boardman το ΠΗΛΙΝΟ ΟΜΟΙΩΜΑ ΣΠΙΤΙΟΥ και διαπιστώνει ότι το πρωτογεωμετρικό Β΄ σύνολο από το θολωτό τάφο δεν περιλαμβάνει τεφροδόχο αγγείο ή πίθο, αλλά μόνο αυτό το ομοίωμα, τις πέντε πρόχους με την οριζόντια λαβή στο χείλος που θεωρεί ότι δεν είναι πρακτικές, οινοχόη με ευθέα τοιχώματα και τα δύο αγγεία με τα κοσμήματα. Ως προς το ομοίωμα του σπιτιού πιστεύει¹³¹ ότι δεν είναι τυχαία η ομοιότητά του με τα πρωιμότερα της Εποχής του Σιδήρου ομοιώματα ιερών και ιδιαίτερα με αυτό από το «Θάλαμο της Άνοιξης» στην Κνωσό, στο εσωτερικό του οποίου βρίσκεται θεότητα. Θεωρεί ότι ο θολωτός τάφος που ανακαλύφθηκε και ξαναχρησιμοποιήθηκε θα μπορούσε να έχει εκληφθεί ως υπόγειο ιερό, πιθανόν εξαιτίας ορισμένων ασυνήθιστων ευρημάτων που υπήρχαν σε αυτόν.

Αναλυτικά δημοσιεύεται ο **θαλαμωτός τάφος 3**. Η περίοδος χρήσης του τάφου χρονολογείται από την ΠΡΓ Β΄ έως την ΠΑν περίοδο¹³². Δίνεται κατάλογος της κεραμικής, η οποία παρουσιάζεται χρονολογικά. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται κατά περίοδο είναι:

ΠΡΓ (Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β΄)

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΛΑΙΜΟ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΟΙΝΟΧΟΗ ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ (χαρακτηρίζεται απλά ως οινοχόη, από τη φωτογραφία όμως διαπιστώνουμε ότι είναι τριφυλλόστομη)

ΠΩΜΑΤΑ

ΚΑΛΑΘΟΣ-ΠΩΜΑ

ΚΑΛΑΘΟΣ

ΚΥΠΕΛΛΑ

---

¹³¹ J. Boardman, ό.π., 66

¹³² Οι τάφοι έχουν χρησιμοποιηθεί και σε υστερότερες περιόδους, όπως φαίνεται από την κεραμική κλασικής και ελληνιστικής περιόδου που έχει βρεθεί στο θαλαμωτό τάφο 3 και από τις ταφές του 5^{ου} και 4^{ου} ή 3^{ου} π.Χ. αιώνα που έχουν βρεθεί στο δρόμο του θολωτού τάφου 2.

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΛΑΙΜΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (στη δημοσίευσή του χαρακτηρίζεται απλά ως πίθος χονδροειδούς κεραμικής, εδώ όμως λόγω του σχήματός του έχει ταξινομηθεί στους πίθους με λαιμό χονδροειδούς κεραμικής)

ΠΓ – ΜΓ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΛΑΙΜΟ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΥΓ

ΠΙΘΟΙ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ ΟΙΝΟΧΟΗ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΚΩΝΙΚΟ ΠΩΜΑ

ΘΟΛΩΤΟ ΠΩΜΑ

ΚΑΛΑΘΟΙ Ή *BOWLS* (έτσι χαρακτηρίζονται από τον Boardman, όμως το ένα, αρ. 37, πρέπει να είναι ΛΕΚΑΝΙΔΑ/ΚΑΔΟΕΙΔΕΣ ΑΓΓΕΙΟ, και το άλλο, αρ. 38, ΠΙΝΑΚΙΟ· στους πίνακες εδώ έχω ακολουθήσει τη δική μου αναγνώριση του σχήματος. Και από το παράδειγμα αυτό φαίνεται το πρόβλημα της ορολογίας.)

ΚΥΠΕΛΛΑ Ή ΣΚΥΦΟΙ

Αν (κυρίως ΠΑν, αλλά και ΥΑν)

ΠΙΘΟΙ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ

ΟΙΝΟΧΟΗ

ΠΩΜΑΤΑ

ΘΟΛΩΤΟ ΠΩΜΑ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΠΙΘΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ ΜΕ ΕΜΠΙΕΣΤΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ

(εδώ έχουν ταξινομηθεί στους πίθους με λαιμό χονδροειδούς κεραμικής)

- **Τάφος στον Τεκέ**

Περίπου ένα χιλιόμετρο βόρεια της Κνωσού, στον Τεκέ, η σημερινή ονομασία του οποίου είναι Αμπελόκηποι, σε σωστικές ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή το 1975, αποκαλύφθηκε στο οικόπεδο Κοιλάδη ομάδα θαλαμωτών λαξευτών τάφων που έχουν ονομασθεί Α-Ε. Από αυτούς μόνο ένας, ο τάφος Ε, δημοσιεύθηκε από τον Η. Sackett¹³³, ενώ οι υπόλοιποι συμπεριλαμβάνονται στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου της Κνωσού¹³⁴, όπου αναφέρεται ένας ακόμα από το ίδιο οικόπεδο, ο F.

Στο δάπεδο του θαλάμου του τάφου Ε βρέθηκε ομάδα δέκα αγγείων, που όλα προέρχονται από την τοπική παραγωγή της Κνωσού. Έχουν χρονολογηθεί στο τέλος της πρωτογεωμετρικής περιόδου, γύρω στα μέσα του 9^{ου} π.Χ. αιώνα. Διατυπώνεται η άποψη ότι ίσως να ανήκουν σε δύο ταφές¹³⁵.

Σε ένα από τα αγγεία, στον κωδωνόσχημο κρατήρα Ε3, βρέθηκαν άκαυτα οστά, που βάσει της ανάλυσης που έγινε από τον J. H. Musgrave αποδίδονται πιθανότατα σε δύο ενταφιασμούς. Τα οστά είχαν συλλεγεί και τοποθετηθεί στο αγγείο. Σίγουρη είναι η αναγνώριση κοριτσιού ηλικίας μεταξύ 18 και 21 ετών, ενώ πιθανή είναι αυτή άνδρα ίδιας ηλικίας. Το οστό που χωρίς βεβαιότητα αποδίδεται σε άνδρα, θεωρείται ότι μπορεί να τοποθετήθηκε στο αγγείο από λάθος κατά την ανακομιδή ή να οφείλεται στη διατάραξη από τον εκσκαφέα. Δεν διαπιστώθηκε καμία προσπάθεια καύσης. Γίνεται αναφορά στα έθιμα ταφής, όπου σημειώνεται ότι στην Κρήτη παρατηρείται μια γενικότερη αλλαγή από την υπομινωική πρακτική του ενταφιασμού στην πρακτική της καύσης κατά την πρωτογεωμετρική και τις επόμενες περιόδους. Ενώ διαπιστώνεται ότι η καύση ήταν ο κανόνας στο νεκροταφείο της Φορτέτσας κατά την πρωτογεωμετρική έως την ανατολίζουσα περίοδο, επισημαίνεται ότι πρωτογεωμετρικοί ενταφιασμοί έχουν βρεθεί σε νεκροταφεία που βρίσκονται σε κάποια απόσταση βόρεια του κέντρου. Φαίνεται έτσι οι δύο τρόποι να συνυπάρχουν για αρκετό διάστημα και θεωρείται ότι ίσως να εξαρτώνται από την παράδοση και από το υπόβαθρο των ντόπιων οικογενειών. Τονίζεται ότι στον τάφο Ε του Τεκέ αντιπροσωπεύεται μια περίπτωση μετάβασης

---

¹³³ H. Sackett, 1976, 117-129

¹³⁴ J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 3-7, όπου γίνεται αναφορά και στον τάφο Ε.

¹³⁵ Γίνεται αναφορά στη χρήση των θαλαμωτών τάφων της πρώιμης Εποχής του Σιδήρου στην Κνωσό όπου σημειώνεται ότι οι περισσότεροι δέχονταν πολλαπλές ταφές και είχαν συνεχόμενη χρήση από την πρωτογεωμετρική στη γεωμετρική και έως και την ανατολίζουσα περίοδο. Ωστόσο, μαρτυρείται και αριθμός τάφων που χρησιμοποιήθηκαν μόνο κατά την πρωτογεωμετρική περίοδο.

από τον ένα τρόπο στον άλλο: υπάρχει ο ενταφιασμός, αλλά και η συλλογή των οστών στη συνέχεια σε αγγείο, έθιμο που κανονικά συνδέεται με την ανακομιδή των οστών στις καύσεις. Θεωρείται πιθανό η αρχική ταφή να έγινε εδώ και κάποια στιγμή αργότερα ο τάφος να ξανανοίχτηκε, οπότε τα οστά μεταφέρθηκαν στο αγγείο, το οποίο είτε αποτελούσε μέρος της αρχικής ομάδας κτερισμάτων, είτε παραγγέλθηκε ειδικά για αυτό το σκοπό. Ο κωδωνόσχημος κρατήρας συνοδευόταν από κρατηρίσκους.

Ως προς τα αγγεία έμφαση δίνεται στη στυλιστική ανάλυση του κωδωνόσχημου κρατήρα που περιείχε τα οστά. Από τις παραστάσεις που απεικονίζονται σε αυτόν διαπιστώνεται σχέση με την Ανατολή¹³⁶. Και στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου, στην πραγμάτευση την πρωτογεωμετρικής και γεωμετρικής κεραμικής, γίνεται αναφορά στον κρατήρα αυτό και στις παραστάσεις του¹³⁷.

Για όλα τα αγγεία δίνονται φωτογραφίες, ενώ σχεδόν για όλα σχέδιο. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΠΡΟΧΟΥΣ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΚΡΑΤΗΡΙΑΣΚΟΙ (στη συγκεκριμένη δημοσίευση, στον κατάλογο, ονομάζονται σκύφοι και μόνο στη αναφορά που γίνεται στο σχήμα ως προς τη χρονολόγηση και τα παράλληλα αναφέρεται, ως εναλλακτική, η ονομασία κρατηρίσκοι. Εδώ στους πίνακες των σχημάτων έχουν ενταχθεί στους κρατηρίσκους.)

ΚΥΠΕΛΛΑ

- **Το νεκροταφείο στους Πάνω Γυψάδες**

Πρόκειται για μινωικό νεκροταφείο, το οποίο αποτελείται από είκοσι ένα θαλαμωτούς λαξευτούς τάφους υστερομινωικής περιόδου εκτός από ένα που είναι μεσομινωικός και ένα δεύτερο που με πιθανότητα τοποθετείται στη μεσομινωική περίοδο. Στη δημοσίευσή του¹³⁸ περιγράφονται όλοι οι τάφοι, σχολιάζονται τα ευρήματα, ενώ στο τέλος δίνεται και κατάλογος των ευρημάτων με αρκετές

---

¹³⁶ Για τον κωδωνόσχημο κρατήρα Ε3 έχει γίνει ανάλυση πηλού που έχει επιβεβαιώσει την τοπική προέλευσή του.

¹³⁷ J. N. Coldstream, 1996(α), 370-371

¹³⁸ S. Hood, G. Huxley, N. Sandars, 1958-1959, 194-262

φωτογραφίες και σχέδια. Σύμφωνα με τους μελετητές ο τάφος VII είναι ο υστερότερος του νεκροταφείου και δύο από τα αγγεία που βρέθηκαν σε αυτόν – ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ- έχουν χρονολογηθεί στην υπομινωική περίοδο.

Ωστόσο στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου ο Catling¹³⁹ στο σχολιασμό και στα συμπεράσματα για την υπομινωική κεραμική διακρίνει τρεις φάσεις, στις οποίες εντάσσει και την υπόλοιπη γνωστή κεραμική της περιόδου από την Κνωσό συμπεριλαμβάνοντας εκτός από τον τάφο VII και τους τάφους VI, VIa των Πάνω Γυψάδων. Τον τάφο VI τον εντάσσει στη φάση ένα, τον τάφο VIa στη φάση δύο και τον τάφο VII εν μέρει στο κενό ανάμεσα στις δύο αυτές φάσεις. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται σε κάθε τάφο είναι:

ΤΑΦΟΣ VI

«ΚΥΠΕΛΛΟ» ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ

ΜΙΚΡΗ ΠΥΞΙΔΑ ΧΩΡΙΣ ΛΑΒΕΣ

ΤΑΦΟΣ VIa

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΣ (αναφέρεται ως *flask* και *two-handled jug*)

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΤΑΦΟΣ VII

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΜΙΚΡΗ ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ ΟΙΝΟΧΟΗ

«ΚΥΠΕΛΛΟ» ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ

ΜΙΚΡΗ ΠΥΞΙΔΑ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

Βάσει της χρονολόγησης του Catling τα αγγεία αυτά περιλαμβάνονται εδώ, καθώς και στους πίνακες των σχημάτων ανά χώρο προέλευσης.

- **Τάφος στους Κάτω Γυψάδες**

Στην ανατολική πλαγιά του λόφου των Κάτω Γυψάδων, κατά τη διάνοιξη ιδιωτικού δρόμου το 1975, αποκαλύφθηκε θαλαμωτός λαξευτός τάφος που καταστράφηκε στο μεγαλύτερό του μέρος από τον εκσκαφέα, ο οποίος κατέστρεψε και τις ενδείξεις για τον διαχωρισμό των κτερισμάτων κατά ταφή. Ο τάφος έχει

---

¹³⁹ H. W. Catling, 1996(α), 307-309

θεωρηθεί από τους μελετητές¹⁴⁰ οικογενειακός με συνεχή χρήση για επτά ή οκτώ γενιές από τον ύστερο 9^ο έως τον ύστερο 7^ο αιώνα π.Χ. Οι φάσεις που διακρίνονται με βάση την κεραμική είναι:

ΠΡΓ Β' και ΠΓ	γύρω στο 840-790 π.Χ.
ΜΓ	γύρω στο 790-745 π.Χ.
ΥΓ	γύρω στο 745-700 π.Χ.
ΠΑν και ΥΑν	γύρω στο 700-630 π.Χ.

Από την ποσότητα της κεραμικής συμπεραίνεται ότι στην πορεία του χρόνου τα μέλη της οικογένειας αυξάνονταν αντανακλώντας τη γενικότερη αύξηση του πληθυσμού ανάμεσα στο ύστερο διάστημα των Σκοτεινών Χρόνων και στην πρώιμη αρχαϊκή περίοδο.

Παρατηρείται πως η μόνη ένδειξη γεωμετρικής κατοίκησης στο λόφο που βρέθηκε αυτός ο τάφος προέρχεται από πηγάδι που περιείχε μικρή ποσότητα ύστερης γεωμετρικής κεραμικής και θεωρείται ότι η οικογένεια που έχει ταφεί σ' αυτόν ζούσε στον κεντρικό οικισμό, αλλά για κάποιο λόγο προτίμησε να ταφεί σε δική της γη παρά στο κύριο νεκροταφείο στα βόρεια.

Έχει γίνει ανάλυση των καμένων οστών σύμφωνα με την οποία παρατηρείται ότι δεν αποδεικνύεται, αλλά και δεν ανασκευάζεται η υπόθεση ότι πιθανόν να πρόκειται για οικογενειακό τάφο. Τα υπολείμματα των καμένων οστών ανήκουν σε ένα ώριμο ενήλικα, σε οκτώ νεαρούς ενήλικες και των δύο φύλων, σε ένα έφηβο, σε ένα μωρό και σε πέντε άτομα άγνωστης ηλικίας, που θα μπορούσαν να είναι μέλη της ίδιας οικογένειας. Ως προς το φύλο αναγνωρίστηκαν τρεις άνδρες, έξι γυναίκες και επτά αδιάγνωστου φύλου.

Από τα κτερίσματα και τα τεφροδόχα αγγεία επιχειρείται μία εκτίμηση για την οικονομική κατάσταση της οικογένειας αυτής και παρατηρείται ότι αν πράγματι ο τάφος ήταν ασύλητος θα είχε χρησιμοποιηθεί από οικογένεια μέτριου, αλλά όχι εξαιρετικού πλούτου. Επισημαίνεται ότι ανάμεσα στους πίθους του 7^{ου} π.Χ. αιώνα μόνο ένας ανήκει στην κατηγορία των πολύχρωμων, ενώ υπάρχουν αρκετοί κοσμημένοι μόνο με κύκλους, που έχουν χαρακτηριστεί από τον Brock ως τα τεφροδόχα αγγεία των φτωχών.

Συνολικά τριάντα πέντε αγγεία ανακομιδής προέρχονται από τον τάφο αυτό, από τα οποία μόνο τα δεκατρία βρέθηκαν κατά χώραν. Αναφέρεται ότι όλα είναι

---

¹⁴⁰ J. N. Coldstream et al., 1981, 143

κοσμημένοι πίθοι, το πιο συνηθισμένο σχήμα τεφροδόχου αγγείου για την Κνωσό κατά την πρωτογεωμετρική, γεωμετρική και ανατολίζουσα περίοδο και διαπιστώνεται ότι δεν φαίνεται να υπάρχει διάκριση ως προς το σχήμα του τεφροδόχου αγγείου που χρησιμοποιούνταν για κάθε φύλο, όπως συμβαίνει, για παράδειγμα, για τις γεωμετρικές καύσεις στην Αττική. Στην Κνωσό ο καθιερωμένος κοσμημένος πίθος προοριζόταν ομοίως για τη στάχτη ανδρών, γυναικών και παιδιών. Επισημαίνεται ακόμα ότι το συμπέρασμα, πως τα τεφροδόχα αγγεία που περιείχαν όπλα ήταν ανδρών, ενώ αυτά που περιείχαν αρωματικά αγγεία, περόνες και καλλωπιστικά εργαλεία ήταν γυναικών, ενισχύεται από την ανάλυση των οστών.

Για την κεραμική, όπως και για τα υπόλοιπα ευρήματα, δίνεται αναλυτικός κατάλογος, στον οποίο όμως τα αγγεία δεν παρουσιάζονται ούτε κατά σχήματα, ούτε χρονολογικά. Σχεδόν για όλα τα αγγεία δίνονται φωτογραφίες (με εξαίρεση μόνο δύο), ενώ έχει σχεδιασθεί περίπου το 1/3 από αυτά.

Ο σχολιασμός της κεραμικής γίνεται κατά σχήματα. Για τον **πίθο με λαιμό** με αρ. κατ. 1 (ΠΡΓ Β'/ΠΓ) παρατηρείται ότι πιθανότατα έχει κατασκευαστεί από τον ίδιο κεραμέα με τον πίθο F. no. 1029 από το νεκροταφείο της Φορτέτσας. Για το θολωτό πώμα τονίζεται ότι δεν είχε σχεδιασθεί αρχικά για να καλύπτει τους τεφροδόχους πίθους. Για το λεπτό **αμφορέα με λαβές στο λαιμό** (ΜΓ-ΥΓ τύπος) διαπιστώνεται ότι συναντάται τόσο σε ταφικά, όσο και σε οικιστικά σύνολα. Ως προς τα **αρωματικά αγγεία** παρατηρείται ότι πολλά από αυτά βρέθηκαν μέσα στους τεφροδόχους πίθους. Στα αγγεία πόσεως συγκαταλέγονται τα κύπελλα, οι σκύφοι και οι κοτύλες.

Για το **μικρό πίθο με λαιμό** ανατολίζουσας περιόδου σημειώνεται ότι πρόκειται για ύστερη αναβίωση πρωτογεωμετρικού σχήματος.

Και εδώ διαπιστώνεται το πρόβλημα της ορολογίας, αφού ο Coldstream διευκρινίζει ότι ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες του Brock για τις οινοχόες, τις μικρές πρόχους και τους αρυβάλλους, διαχωρίζει ως ληκύθους όλες όσες έχουν κυκλικό στόμιο, ψηλό στενό λαιμό και λαβή από το λαιμό έως τον ώμο.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική από τον τάφο αυτό είναι:

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ

ΜΙΚΡΟΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΛΑΙΜΟ

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ

ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ ΠΙΘΟΙ

ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΣ ΠΙΘΟΣ

ΚΩΝΙΚΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΜΙΚΡΗ ΣΦΑΙΡΙΚΗ ΠΥΞΙΔΑ] (αναφέρεται, όπως και οι επόμενες, απλά ως πυξίδα, βάσει των τύπων όμως που διακρίνονται στο σύνολο των πυξίδων από την Κνωσό όλες αυτές ανήκουν στις σφαιρικές)

ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ]

ΠΡΟΧΟΙ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ

ΛΗΚΥΘΟΙ ΤΥΠΟΥ ΠΡΑΙΣΟΥ

ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΠΤΗΝΟΜΟΡΦΟΣ ΑΣΚΟΣ (στη δημοσίευση χαρακτηρίζεται ως ΠΤΗΝΟΜΟΡΦΟΣ ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ)

ΑΡΥΒΑΛΛΟΕΙΔΕΣ ΛΗΚΥΘΙΟ¹⁴¹

ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΟ ΑΛΑΒΑΣΤΡΟ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΚΟΤΥΛΕΣ

ΣΚΥΦΟΣ

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΣΚΥΦΟΣ

ΠΙΝΑΚΙΟ

ΥΨΙΠΟΥΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

Βρέθηκαν και δύο εισηγμένα αγγεία, και τα δύο από την ΚΥΠΡΟ. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται σε αυτά είναι:

---

¹⁴¹ Σημειώνεται ότι το σχήμα αυτό στην κεντρική Κρήτη είναι ο πρόδρομος του αρυβάλλου.

ΛΗΚΥΘΙΟ

ΟΙΝΟΧΟΗ

- **Οι τάφοι στον Άγιο Ιωάννη**

Ομάδα οκτώ θαλαμωτών λαξευτών τάφων πρωτογεωμετρικής περιόδου αποκαλύφθηκε στον Άγιο Ιωάννη σε ανασκαφές που έγιναν από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή. Ο πρώτος από αυτούς εντοπίστηκε το 1939 κατά τη διαπλάτυνση του δρόμου προς τα Αμπελάκια. Τον ίδιο χρόνο και στην ίδια πλευρά του δρόμου όπου βρέθηκε ο προηγούμενος, ανεσκάφησαν πέντε ακόμα τάφοι, ενώ κατά τη διάρκεια του πολέμου με αφορμή το άνοιγμα λάκκου πιθανόν για την κατασκευή καταφυγίου, κοντά στη γωνία του παραπάνω δρόμου, αποκαλύφθηκαν δύο ακόμα τάφοι.

Σύμφωνα με τον Boardman¹⁴², ο οποίος τους δημοσίευσε, περιέχουν ταφές που χρονολογούνται από την υπομινωική ή πρώιμη πρωτογεωμετρική έως την ύστερη πρωτογεωμετρική περίοδο, περίπου από το 1000 έως το 850 π.Χ. Από τον ίδιο θεωρείται ότι ίσως να είχαν εξυπηρετήσει μία κοινότητα, η οποία γύρω στο 850 π.Χ. είτε εξαφανίστηκε εντελώς, είτε εγκατέλειψε τον συνηθισμένο χώρο ταφών της¹⁴³. Σε σχέση με τις υπόλοιπες ομάδες τάφων της Κνωσού από την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου, οι οποίοι περιέχουν ταφές υπομινωικής έως ανατολίζουσας περιόδου, πιστεύει ότι το συγκεκριμένο νεκροταφείο έχει ασυνήθιστα σύντομη διάρκεια χρήσης.

Στους τάφους του Αγίου Ιωάννη έχουν βρεθεί τόσο ενταφιασμοί, όσο και καύσεις. Ενταφιασμοί μαρτυρούνται σε τέσσερις από αυτούς και θεωρούνται σημαντικοί, αφού όπως αναφέρεται δεν έχει καταγραφεί κανένας στο νεκροταφείο της Φορτέτσας. Χρονολογούνται τουλάχιστον τόσο ύστερα όσο η μέση

---

¹⁴² J. Boardman, 1960, 143

¹⁴³ Όπως αναφέρεται από τον Boardman (στο ίδιο, 143) και τα δύο θα μπορούσαν να ισχύουν μόνο στην περίπτωση που το νεκροταφείο χρησιμοποιήθηκε από κάποια μικρή τοπική κοινότητα, ενώ αναφέρεται επίσης ότι τα διασκορπισμένα νεκροταφεία γύρω από την Κνωσό έχουν οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι υπήρχαν πολλοί μικροί οικισμοί. Για τις τελευταίες απόψεις ως προς τη μορφή του οικισμού – πόλης της Κνωσού βλ. J. N. Coldstream, 2000, 296-298, όπου αντίθετα θεωρείται ότι υπήρχε συμπαγής πυρήνας κατοίκησης ήδη από το τέλος της Εποχής του Χαλκού, ο οποίος συνεχίζεται χωρίς διακοπή.

Επίσης σε σχέση με τα παραπάνω εξετάζει το ερώτημα αν οι τάφοι είχαν κατασκευαστεί κατά την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου, αφού θεωρεί ότι αν αρκετοί από αυτούς ήταν της Εποχής του Χαλκού, που καθαρίστηκαν και ξαναχρησιμοποιήθηκαν, δεν θα αντανάκλουν την κατανομή του πληθυσμού κατά την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου, παρά απλά θα δήλωναν την απόσταση που θα έπρεπε να διανύουν από το κύριο κέντρο του οικισμού για ταφές σε ήδη έτοιμα νεκροταφεία.

πρωτογεωμετρική. Λόγω αυτών ο Boardman θεωρεί¹⁴⁴ ότι η κοινότητα ή οι οικογένειες που χρησιμοποιούσαν αυτούς τους τάφους είχαν κάπως διαφορετικά ταφικά έθιμα από αυτά των οικογενειών που χρησιμοποιούσαν το νεκροταφείο της Φορτέτσας κατά την ίδια περίοδο.

Επισημαίνεται ότι από τους δύο τάφους που εντοπίστηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου όλα τα αγγεία εκτός από δύο απομακρύνθηκαν από το νησί, ενώ το ίδιο διάστημα χάθηκαν και τα περισσότερα μικρά ευρήματα από τους υπόλοιπους τάφους, καθώς και ορισμένα από τα αγγεία. Όπως αναφέρεται τα αγγεία έχουν φωτογραφηθεί σε ομάδες κατά σχήματα και όχι κατά τάφους, γιατί σε γενικές γραμμές δεν ήταν δυνατόν να διαχωρισθούν κατά ταφή.

Γίνεται περιγραφή κάθε τάφου και ακολουθεί κατάλογος των αγγείων και των υπόλοιπων ευρημάτων. Για τα περισσότερα αγγεία δίνονται φωτογραφίες, ενώ έχουν σχεδιασθεί λίγα από αυτά (περίπου το 1/5). Στο σχολιασμό της κεραμικής η έμφαση δίνεται στη στυλιστική και τυπολογική ανάλυση, ενώ στο σχολιασμό του νεκροταφείου και των ταφών γίνονται ορισμένες παρατηρήσεις για τη χρήση των αγγείων στους τάφους.

Η περίοδος χρήσης και τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται κατά τάφο είναι:

ΤΑΦΟΣ Ι

Η πρωιμότερη ταφή στον τάφο αυτό είναι ενταφιασμός, ενώ έχουν ακολουθήσει αρκετές καύσεις. Οι οκτώ αμφορείς και κρατήρες που έχουν βρεθεί θεωρείται ότι θα μπορούσαν να έχουν χρησιμοποιηθεί ως τεφροδόχα αγγεία. Η κεραμική του είναι κυρίως Μ ΠΡΓ – Υ ΠΡΓ, ωστόσο υπάρχει και ένας ΠΡΓ Β' κρατήρας.

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ (στη δημοσίευση χαρακτηρίζονται απλά ως πυξίδες· βάσει των τύπων όμως που διακρίνονται εδώ στο σύνολο των πυξίδων από την Κνωσό ανήκουν στις σφαιρικές)

ΥΨΙΠΟΥΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ

---

¹⁴⁴ J. Boardman, *ό.π.*, 144

ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΕΣ ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΠΩΜΑ (*CARINATED JAR WITH LID*, δεν δίνεται φωτογραφία, το αγγείο έχει χαθεί στον πόλεμο, πρέπει όμως να εννοεί πίθο γιατί και ως *straight-sided jar* χαρακτηρίζει τον πίθο με ευθέα τοιχώματα)

ΤΑΦΟΣ II

Περιείχε ένα ενταφιασμό και II ΠΡΓ αγγεία που παρατηρείται ότι ίσως να μην σχετίζονται με αυτόν.

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΘΗΛΑΣΤΡΑ

ΤΑΦΟΣ III

Από αυτόν προέρχεται II ΠΡΓ καύση. Τα οστά ανακομιδής βρέθηκαν σε κωδωνόσχημο κρατήρα.

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΟΙΝΟΧΟΗ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΚΑΛΑΘΟΣ

ΤΑΦΟΣ VI

Περιείχε M ΠΡΓ καύση, που όπως αναφέρεται δεν είναι σαφές αν είναι μία, η οποία διαταράχθηκε όταν άκαυτα οστά τοποθετήθηκαν σε πλευρική κόγχη. Στο δάπεδο μπροστά από την κόγχη αυτή βρέθηκαν υπολείμματα γεύματος. Πρόκειται για μικρή περιοχή από την οποία προέρχεται στάχτη, καμένα οστά ζώου ίσως πουλιού, και ό,τι θεωρείται υπόλειμμα γεύματος που περιλαμβάνει φυτικές ύλες, όπως αναφέρεται ρεβίθια ή πάντως κάτι αυτού του είδους και τρεις σβώλους χύματος που είχαν το σχήμα αντικειμένων σε αποσύνθεση, θυμίζοντας μικρά αυγά.

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΣ

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΘΗΛΑΣΤΡΑ

ΤΑΦΟΣ V

Περιείχε δύο II ΠΡΓ – M ΠΡΓ καύσεις. Ο αμφορέας με λαβές στην κοιλιά πιστεύεται ότι μπορεί να περιείχε οστά ανακομιδής, ωστόσο βρέθηκε σπασμένος.

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΚΡΑΤΗΡΙΑΚΟΙ

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΠΡΟΧΟΙ (Σε αυτές εντάσσονται το αγγείο με αρ. κατ. V.6, που στη δημοσίευση χαρακτηρίζεται ως οινοχόη, η χαρακτηριζόμενη ως *one handled mug* με αρ. κατ. V.21 και το χαρακτηριζόμενο ως μόνωτο κύπελλο με αρ. κατ. V.22)

ΤΡΙΦΟΛΛΟΣΤΟΜΕΣ ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΟΙΝΟΧΟΗ (Πρόκειται για το αγγείο με αρ. κατ. V.8 που στη δημοσίευση χαρακτηρίζεται ως πρόχους=*jug*)¹⁴⁵

ΥΔΡΙΑ

ΘΗΛΑΣΤΡΟ

ΚΑΛΑΘΟΙ (στους καλάθους συμπεριλαμβάνεται και το αγγείο με αρ. κατ. 15, που από τον Boardman έχει χαρακτηριστεί ως σκύφος)

ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΕΛΑΦΡΑ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΚΩΝΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ (διαφέρουν ως τύπος από τα υστερότερα κωνικά κύπελλα, κυρίως ως προς το χείλος, στον πίνακα των σχημάτων εδώ έχουν ταξινομηθεί στα κωνικά κύπελλα)

ΜΙΚΡΟΣ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ ΠΙΘΟΣ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΑΣΚΟΣ

ΤΡΙΠΟΔΙΚΟ ΥΠΟΣΤΑΤΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΤΑΦΟΣ VI

Πρόκειται για τον πρωιμότερο από τους τάφους, από τον οποίο προέρχεται ΥποΜ – Π ΠΡΓ στρώμα αγγείων μαζί με ανακατεμένους σκελετούς τριών ενηλίκων και ενός μωρού.

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΚΡΑΤΗΡΙΑΚΟΙ

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΤΑΦΟΣ VII

---

¹⁴⁵ Όπως διαπιστώνουμε από δω, αλλά και από άλλες δημοσιεύσεις, ο διαχωρισμός μεταξύ πρόχων και οινοχών δεν είναι πάντα σαφής και με τα ίδια κριτήρια σε όλους τους μελετητές. Ως πρόχοι εδώ χαρακτηρίζονται τα αγγεία που έχουν ευρύ στόμιο και λαιμό, ενώ ως οινοχόες αυτό που έχουν στενό λαιμό και στόμιο. Επίσης δεν είναι σαφής πάντα ο διαχωρισμός οινοχών και ληκύθων πρβλ. Βόρειο Νεκροταφείο.

Από τον τάφο αυτό προέρχεται ενταφιασμός ΥποΜ – Π ΠΡΓ περιόδου, που δεν είναι βέβαιο αν είναι μόνο ένας.

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ

ΤΑΦΟΣ VIII

Από κόγχη σε πλευρά του δρόμου προέρχονται τουλάχιστον μία Π ΠΡΓ και δύο Μ ΠΡΓ καύσεις, καθώς και ενταφιασμός.

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΣ

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΥΔΡΙΑ

ΘΗΛΑΣΤΡΟ

ΠΙΝΑΚΙΟ

ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΕΛΑΦΡΑ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ (στη δημοσίευση δεν γίνεται η διαφοροποίηση, πρόκειται για τα κύπελλα με αρ. κατ. VIII.11-12 που χαρακτηρίζονται απλά ως μόνωτα κύπελλα)

ΚΥΠΕΛΛΟ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟ ΚΥΠΕΛΛΟ (στη δημοσίευση χαρακτηρίζεται απλά ως μόνωτο κύπελλο, πρόκειται για το κύπελλο με αρ. κατ. VIII.14)

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΝΩΤΟ ΚΥΠΕΛΛΟ

Πιθανόν από το θάλαμο αυτού του τάφου ή του τάφου που ο δρόμος του βρίσκεται αμέσως στα βόρεια προέρχονται δύο ακόμα αγγεία:

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

Από τα παραπάνω αγγεία ενδιαφέρον παρουσιάζει η υδρία που βρέθηκε στον τάφο VIII (αρ. κατ. VIII.8) για την οποία παρατηρείται ότι δεν πρόκειται για συνηθισμένο οικιακό σκεύος, άποψη που στηρίζεται στη διακόσμησή της. Στις λαβές, στη βάση του λαιμού και στην κοιλιά το αγγείο φέρει κοιλότητες ακανόνιστου σχήματος, στις οποίες θεωρείται ότι θα είχαν τοποθετηθεί χρωματιστές πέτρες ή κάτι ανάλογο. Τι ακριβώς ήταν αυτές οι πέτρες ή το γέμισμα, καθώς και το αν θα μπορούσαν να διασωθούν από το ψήσιμο, σημειώνεται ότι δεν μπορεί να ειπωθεί (αυτό σημαίνει ότι τοποθετήθηκαν μετά το ψήσιμο; αλλιώς γιατί να βάλουν πριν ένα υλικό που θα καταστρέφονταν; ή ο σκοπός των κοιλοτήτων αυτών ήταν άλλος;). Αναφέρεται από τον Boardman ότι θα μπορούσε κανείς να τις θεωρήσει ως εμπίεστη διακόσμηση τριγώνων, ωστόσο το γεγονός ότι βρίσκονται σε

πολύ αραιά διαστήματα μεταξύ τους και το ότι το περίγραμμά τους είναι ακανόνιστο, αποκλείουν αυτή την ερμηνεία. Το ακανόνιστο σχήμα τους θεωρείται ότι υποδηλώνει την τοποθέτηση πετρών σε αυτές, αφού γέμισμα με πάστα θα ήταν πιο φυσικό να βρεθεί σε κοιλότητες κανονικού σχήματος. Επισημαίνεται ότι αυτός ο τύπος της διακόσμησης είναι άγνωστος στην πρωτογεωμετρική και γεωμετρική Ελλάδα, ωστόσο υπάρχουν προηγούμενα του είδους στην Κρήτη, όπου γυάλινες ψηφίδες εμφανίζονται στο ΥΜ ΙΙΙ πήλινο κεφάλι από την Αγία Τριάδα και σε αδημοσίευτο θραύσμα ΥΜ ΙΙΙ ψευδόστομου αμφορέα από την Κνωσό που βρίσκεται στην Οξφόρδη (1938.510), ενώ ακανόνιστες εμπιέσεις υπάρχουν και σε ειδώλιο από το ΥΜ ΙΙΙ ιερό των «Διπλών Πελέκεων» στην Κνωσό.

Γενικότερα για την υδρία σημειώνεται¹⁴⁶ ότι δεν είναι γνωστή στη Φορτέτσα έως την Υ ΠΡΓ και αναφέρεται η άποψη του Brock ότι αντικατέστησε τον ψευδόστομο αμφορέα, άποψη όμως που θεωρούμε ότι δεν πρέπει να ισχύει, αφού τα δύο σχήματα δεν εξυπηρετούσαν την ίδια χρήση.

Για τη χρήση των αγγείων στους τάφους γίνονται οι ακόλουθες παρατηρήσεις¹⁴⁷.

Η πρακτική να κλείνουν το στόμιο του τεφροδόχου αμφορέα με λαβές στο λαιμό με ψευδόστομο αμφορέα φαίνεται να ισχύει για τον τάφο VIII, ενώ στον τάφο IV για τον ίδιο σκοπό έχει χρησιμοποιηθεί κρατηρίσκος. Διατυπώνεται από τον Boardman η υπόθεση ότι ίσως ο ψευδόστομος αμφορέας να ήταν απαραίτητο τμήμα της σκευής του τάφου για τις πρώιμες ταφές, όπως είναι ο αρύβαλλος ή η λήκυθος για τις υστερότερες.

Θεωρείται ότι οι κρατήρες, οι πρόχοι και τα πολλά μικρά μόνωτα κύπελλα, όπως και οι κρατηρίσκοι που βρίσκονται ιδιαίτερα στους Μ ΠΡΓ – Υ ΠΡΓ τάφους, υποδηλώνουν συμπόσια που δύσκολα θα μπορούσαν να έχουν σχεδιασθεί για να τα απολαύσει ο νεκρός οποιαδήποτε στιγμή και μάλλον θα πρέπει να θεωρηθούν ως ένδειξη της τελευταίας πρόποσης ή σπονδής των θρηνωδών.

• Με αφορμή την τοποθέτηση σωλήνα νερού το 1959 στη νότια παρυφή του Άγιου Ιωάννη αποκαλύφθηκε υστερομινωικός ΙΙ θαλαμωτός λαξευτός τάφος που ξαναχρησιμοποιήθηκε κατά την υπομινωική περίοδο για να ταφεί ζευγάρι, άνδρας και γυναίκα. Στο δρόμο του τάφου βρέθηκε στρώμα καύσης που αντιστοιχεί στην

---

¹⁴⁶ J. Boardman, *ό.π.*, 140

¹⁴⁷ J. Boardman, *ό.π.*, 144

υπομινωική περίοδο και σύμφωνα με τους Hood και Coldstream, που έχουν δημοσιεύσει τον τάφο¹⁴⁸, έχει ερμηνευθεί είτε ως τελετουργικός εξαγνισμός πριν από την επαναχρησιμοποίηση του τάφου είτε ως μέρος τελετών μετά τις υστερότερες ταφές.

Οι ταφές της υπομινωικής περιόδου, που ήταν ενταφιασμοί, συνοδεύονταν από τρία αγγεία:

ΑΜΦΟΡΕΑ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΥΣ ΑΜΦΟΡΕΙΣ

Για τα αγγεία αυτά δεν δίνονται σχέδια.

- **Τάφοι στον Τεκέ, κοντά στα Ισόπατα, στην Κεφάλα και ταφή κοντά στη Βίλα Αριάδνη**

Κατά τις ανασκαφές της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής στην Κνωσό ανάμεσα στο 1957 και 1959 ανεσκάφησαν σε διαφορετικές θέσεις τέσσερις τάφοι και ομάδα δώδεκα αγγείων που έχει ερμηνευθεί ως ταφικό σύνολο.

Στη δημοσίευση¹⁴⁹ η παρουσίαση έχει γίνει κατά τάφο, όπου σε καθένα δίνεται και κατάλογος της κεραμικής, καθώς και των άλλων ευρημάτων χωρίς περαιτέρω σχολιασμό τους. Αρκετά από τα αγγεία έχουν σχεδιασθεί (περίπου το 1/3, αν και σε ορισμένα δεν δίνεται η τομή), ενώ φωτογραφίες δίνονται σχεδόν για όλα.

Από τους τέσσερις τάφους, ο ένας (τάφος I) που βρέθηκε στους Κάτω Γυψάδες είναι ΥΜ ΙΙΙ Α. Οι υπόλοιποι τρεις, καθώς και η θεωρούμενη ως ταφή, είναι:

Τεκές: ΤΑΦΟΣ ΙΙ

Θαλαμωτός τάφος πρώιμης πρωτογεωμετρικής περιόδου αποκαλύφθηκε κατά το άνοιγμα λάκκου για ασβέστη εξαιτίας του οποίου καταστράφηκε ο μισός θάλαμος. Κατάλοιπα δύο ενταφιασμών βρέθηκαν στο θάλαμο και στο δρόμο. Στο θάλαμο τα οστά βρέφους στον πυθμένα κοσμημένου πίθου, πιθανόν πίθου με λαιμό και στο δρόμο τα οστά ενήλικα που δεν συνοδεύονταν από κτερίσματα. Σύμφωνα με τον Coldstream¹⁵⁰ δύο από τα αγγεία του τάφου, ο αμφορέας με λαβές στο λαιμό (αρ. κατ. 1) και ο κωδωνόσχημος κρατήρας (αρ. κατ. 3) είναι πιθανόν να περιείχαν καύσεις.

¹⁴⁸ M. S. F. Hood, J. N. Coldstream, 1968, 207

¹⁴⁹ J. N. Coldstream, 1963, 30-43

¹⁵⁰ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 34

Στην εγχώρια κεραμική από τον τάφο αυτό αντιπροσωπεύονται τα ακόλουθα σχήματα:

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ
ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ ΠΙΘΟΣ, ΠΙΘΑΝΟΝ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΛΑΙΜΟ
ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ
ΠΥΞΙΔΑ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ
ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ
ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ ΟΙΝΟΧΟΗ
ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΧΟΥΣ
ΥΠΟΣΤΑΤΟ

Στον τάφο αυτό βρέθηκαν και ΣΦΑΙΡΙΚΗ ΠΥΞΙΔΑ και ΠΩΜΑ εισηγμένα από την ΑΤΤΙΚΗ.

Κοντά στα Ισόπατα: ΤΑΦΟΣ ΙΙΙ

Λαξευτός, θαλαμωτός βρέθηκε περίπου 500 μέτρα ΒΔ της ομάδας τάφων που ανασκάφηκε από τους Evans και Payne. Λόγω κατασκευαστικών λεπτομερειών έχει θεωρηθεί σχεδόν βέβαιο από τον Coldstream¹⁵¹ ότι κατασκευάστηκε κατά την ΥΜ ΙΙΙ περίοδο. Η κεραμική από αυτόν έχει χρονολογηθεί στη μέση πρωτογεωμετρική περίοδο και όπως αναφέρεται πρέπει να σχετίζεται με τη μόνη ταφή που έχει βρεθεί και είναι ενταφιασμός.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην κεραμική αυτού του τάφου, εγχώριας παραγωγής, είναι:

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ
ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ

Κεφάλαια: ΤΑΦΟΣ V

Πρόκειται για διαταραγμένο, κατεστραμμένο στο μεγαλύτερο μέρος του, λαξευτό, θαλαμωτό τάφο που περιείχε πρωτογεωμετρική έως ανατολίζουσα κεραμική. Δεν βρέθηκαν ούτε ολόκληρα αγγεία, ούτε αγγεία κατά χώραν, ενώ το μεγαλύτερο μέρος της κεραμικής προέρχεται από τα ανώτερα στρώματα παρά από το δάπεδο του θαλάμου. Όπως αναφέρεται ο τάφος πρέπει να χρησιμοποιούνταν για πολλές γενιές. Το πρωιμότερο θραύσμα αγγείου προέρχεται από την ύστερη πρωτογεωμετρική ή πρωτογεωμετρική Β' περίοδο, μικρή ποσότητα οστράκων από

---

¹⁵¹ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 38

τη μέση και την ύστερη γεωμετρική, ενώ το μεγαλύτερο μέρος από την πρώιμη ανατολίζουσα. Κατάλοιπα καμένων οστών υποδηλώνουν καύσεις.

Τα σχήματα που αναγνωρίστηκαν στα όστρακα αυτού του τάφου είναι:

ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ ΠΙΘΟΙ

ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ ΠΙΘΟΙ

ΠΩΜΑΤΑ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

Για τους κοσμημένους πίθους παρατηρείται ότι καθιερώθηκαν ως τεφροδόχο αγγείο από τον πρώιμη γεωμετρική περίοδο και εξής.

Κοντά στη Βίλα Αριάδνη: ΤΑΦΗ IV

Ομάδα δώδεκα αγγείων ύστερης πρωτογεωμετρικής περιόδου ανακαλύφθηκε τυχαία από αρχιεργάτη της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής, ενώ έσκαβε το αμπέλι του. Οστά δεν βρέθηκαν και αν και στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν δοκιμαστικές τομές δεν βρέθηκε ίχνος θαλαμωτού τάφου. Ωστόσο διατυπώνεται η άποψη¹⁵² ότι η κατάσταση διατήρησης των μικρών αγγείων, τα οποία βρέθηκαν ολόκληρα, θα εξέπληττε αν δεν προέρχονταν από ταφικό σύνολο. Θεωρείται ότι ο κωδωνόσχημος κρατήρας που φέρει ίχνη καύσης εσωτερικά πιθανόν να είχε χρησιμοποιηθεί ως τεφροδόχο αγγείο.

Επισημαίνεται ότι η παρουσία κανονικού πρωτογεωμετρικού νεκροταφείου σε αυτή τη θέση θα προκαλούσε έκπληξη, αφού η ίδια θέση είχε ήδη δώσει ενδείξεις για κατοίκηση κατά την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου. Αναφέρεται ότι αν είναι σωστή η υπόθεση ότι πρόκειται για κτερίσματα, τότε πρόκειται για μεμονωμένη καύση σε περιοχή κατοίκησης, φαινόμενο χωρίς παράλληλο μέχρι τη συγκεκριμένη δημοσίευση στην Κνωσό, όχι άγνωστο όμως όπως αναφέρεται από την Αττική. Από τις μετέπειτα δημοσιεύσεις είναι γνωστή μόνο μία ακόμα ανάλογη περίπτωση, το ταφικό σύνολο (Ο) στο σύγχρονο χωριό Μπουγάδα Μετόχι, που έχει θεωρηθεί από τον Coldstream¹⁵³ ότι μπορεί να υποδηλώνει ύπαρξη μεμονωμένων ταφών εντός των τειχών σε περιοχή κατοίκησης. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην ομάδα αυτή, όλα εγχώριας παραγωγής, είναι:

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

¹⁵² J. N. Coldstream, στο ίδιο, 38

¹⁵³ J. N. Coldstream, 2000, 294-295

ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΣΚΥΦΟΙ
ΚΥΠΕΛΛΟ
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΧΟΥΣ
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ ΟΙΝΟΧΟΗ
ΜΟΝΟΧΡΩΜΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

- **Τάφοι στο Ατσαλένιο**

Δύο θαλαμωτοί λαξευτοί τάφοι εντοπίστηκαν το 1962 στο Ατσαλένιο κατά τη διάνοιξη θεμελίων για την κατασκευή σπιτιού. Το μεγαλύτερό τους τμήμα τους έχει καταστραφεί. Σύμφωνα με τον Δαβάρρα που τους δημοσίευσε¹⁵⁴ προφανώς αποτελούν μικρό τμήμα νεκροταφείου που θεωρείται ως το βορειότερο από τα νεκροταφεία της Κνωσού¹⁵⁵. Και οι δύο τάφοι άρχισαν να χρησιμοποιούνται γύρω στα μέσα του 9^{ου} π.Χ. αιώνα και παρέμειναν σε χρήση για δύο αιώνες. Ωστόσο σημειώνεται ότι δεν βρέθηκε καμία ένδειξη για το αν οι τάφοι κατασκευάστηκαν κατά την Εποχή του Χαλκού και ξαναχρησιμοποιήθηκαν κατά την Εποχή του Σιδήρου.

Για κάθε τάφο δίνεται κατάλογος των ευρημάτων του με φωτογραφίες για όλα σχεδόν τα αγγεία. Κανένα ωστόσο δεν έχει σχεδιασθεί. Στο σχολιασμό της κεραμικής έμφαση δίνεται στην ανάλυση των διακοσμητικών θεμάτων. Ελάχιστες είναι οι παρατηρήσεις που γίνονται για τη χρήση ορισμένων σχημάτων. Αναφέρεται η άποψη του Brock ότι οι ανατολίζοντες πίθοι με απλή διακόσμηση κύκλων είναι οι διάδοχοι του πρωιμότερου χονδροειδούς πίθου και αποτελούσαν το τεφροδόχο αγγείο των φτωχών¹⁵⁶.

Επισημαίνεται ακόμα ότι η έντονη κυπριακή επίδραση στην κεραμική των τάφων του Ατσαλένιου, στους οποίους έχουν βρεθεί και δύο αγγεία εισηγμένα από την Κύπρο, ενισχύει την άποψη ότι η Κνωσός αποτελούσε το εστιακό σημείο στην Κρήτη για την εισαγωγή αγγείων κρητοκυπριακού τύπου και για την απορρέουσα επίδραση στην εγχώρια κεραμική. Ωστόσο θεωρούμε ότι τα παραπάνω στοιχεία δεν

---

¹⁵⁴ C. Davaras, 1968, 133-146

¹⁵⁵ Αναφέρεται και εδώ (C. Davaras, ό.π., 143) η άποψη του Αλεξίου ότι υπήρχαν πολλοί οικισμοί στην περιοχή της Κνωσού, ο οποίος ήδη πριν από την ανακάλυψη των τάφων είχε συμπεράνει την ύπαρξη μικρού οικισμού στο Ατσαλένιο. Η άποψη αυτή περί των πολλών οικισμών έχει αναθεωρηθεί βλ. Coldstream, 2000, 297

¹⁵⁶ C. Davaras, ό.π., 145

είναι αρκετά για να στηρίξουν μια τέτοια άποψη, αν δεν εξεταστεί συνολικότερα στην περιοχή της Κνωσού η παρουσία κυπριακών αγγείων και στοιχείων.

ΤΑΦΟΣ Α

Περιείχε εξήντα αγγεία. Από αυτά τα δεκαεπτά ήταν τεφροδόχοι πίθοι, από τους οποίους οι περισσότεροι διέσωζαν τα πώματα στη θέση τους. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική από τον τάφο αυτό είναι:

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ

ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ ΠΙΘΟΣ¹⁵⁷

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΛΑΙΜΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ
ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΚΩΝΙΚΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΛΗΚΥΘΟΙ ΤΥΠΟΥ ΠΡΑΙΣΟΥ (έχουν χαρακτηρισθεί ως οινοχόες *bucchero*,
τύπου Πραισού)

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΕΣ ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΠΡΟΧΟΙ (χαρακτηρίζονται ως “*oinochoe, mug type*”)

ΟΛΠΗ (έχει χαρακτηρισθεί ως “*oinochoe*” ασυνήθιστου ωοειδούς σχήματος)

ΛΗΚΥΘΟΣ

ΛΗΚΥΘΟΣ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

ΜΟΝΟΧΡΩΜΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ (ο ένας με εγχάρκτη διακόσμηση)

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΠΟΔΙ

ΚΥΠΕΛΛΟ Ή ΣΚΥΦΟΣ (πιθανότερο θεωρείται το κύπελλο)

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΟΤΥΛΗ

---

¹⁵⁷ Τα αγγεία που έχουν χαρακτηρισθεί ως κοσμημένοι πίθοι και έχουν ενταχθεί εδώ ως τέτοιοι στους πίνακες των σχημάτων κατά χώρους προέλευσης, δεν σώζονται αρκετά για να μπορεί να προσδιοριστεί σαφέστερα το σχήμα (π.χ. πίθος με δύο λαβές, πίθος με τέσσερις λαβές).

Στον τάφο Α έχουν βρεθεί και δύο αγγεία εισηγμένα από την Κύπρο. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται σε αυτά είναι ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ ΟΙΝΟΧΟΗ και ΛΗΚΥΘΙΟ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ.

ΤΑΦΟΣ Β

Από τον τάφο αυτό προέρχονται δεκαεννέα αγγεία, όλα εγχώριας παραγωγής. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

ΚΑΛΑΘΟΣ

ΥΔΡΙΑ

ΟΙΝΟΧΟΗ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ

ΜΙΚΡΟ ΚΩΝΙΚΟ ΠΩΜΑ

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΠΟΔΙ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΣΚΥΦΟΙ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΕΙΔΕΣ ΛΗΚΥΘΙΟ

- **Τάφοι στη Ζαφέρ Παπούρα**

Τρεις θαλαμωτοί λαξευτοί τάφοι στη Ζαφέρ Παπούρα, ανεσκαμμένοι οι δύο από τον Evans το 1907 και ο ένας από τον Payne το 1927, έχουν δημοσιευθεί από τον τελευταίο¹⁵⁸. Στην περιοχή έχουν βρεθεί και άλλοι τάφοι που ανασκάφηκαν από τον Hogarth το 1899, ενώ κοντά σ' αυτούς δύο μικροί τάφοι που είχαν καταρρεύσει ξαναανασκάφησαν από τον Payne το 1929. Τους δύο τελευταίους τους δημοσίευσε η Hartley¹⁵⁹ (τάφοι Α και Β) και όπως αναφέρει σε αυτούς δεν βρέθηκαν ολόκληρα αγγεία παρά μόνο θραύσματα, από τα οποία λίγα έχουν διακόσμηση λευκού χρώματος πάνω σε μαύρη βαφή, ενώ τα περισσότερα προέρχονται από πολύχρωμα αγγεία της ανατολίζουσας περιόδου. Συγκεκριμένα για θραύσματα πίθου αναφέρει

---

¹⁵⁸ H. G. G. Payne, 1927-1928, 224-298.

¹⁵⁹ M. Hartley, 1930-1931, 98-102.

ότι πιθανόν να προέρχονται από την πρώιμη ανατολίζουσα. Τα σχήματα που μπορούν να αναγνωρισθούν με βεβαιότητα είναι:

ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ ΠΙΘΟΙ

ΠΟΛΥΧΡΩΜΑ ΠΩΜΑΤΑ

Ως προς τους τρεις τάφους που δημοσιεύθηκαν από τον Payne, διευκρινίζεται ότι η αναφορά σε αυτούς που έχουν ανασκαφεί από τον Evans γίνεται ως **ομάδα Α** και σχεδόν όλα τα αγγεία προέρχονται από τον ένα τάφο, ενώ η αναφορά στον τάφο του 1927, ανεσκαμμένο από τον ίδιο, ως **ομάδα Β**. Και οι δύο ομάδες έχουν χρονολογηθεί από την υπομινωική ή πρωτογεωμετρική (από τον Payne η υπομινωική αναφέρεται ως υπομηκυναϊκή) έως την ανατολίζουσα περίοδο, με την ομάδα Β να αρχίζει λίγο αργότερα από την ομάδα Α και να τελειώνει υστερότερα. Στους τάφους αυτούς έχουν βρεθεί εισηγμένα αγγεία. Στην εξέταση της κεραμικής γίνεται διαχωρισμός της εγχώριας και της εισηγμένης και η παρουσίαση στη συνέχεια γίνεται κατά σχήμα, χρονολογικά, ενώ σε ορισμένα αγγεία διακρίνονται και τύποι. Για τα περισσότερα δίνονται φωτογραφίες, ενώ σχέδιο για κανένα.

Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στη στυλιστική ανάλυση. Ως προς τη χρήση των αγγείων και τα ταφικά έθιμα ελάχιστες είναι οι παρατηρήσεις. Βάσει ανάλογου τάφου που έσκαψε ο Payne στη Φορτέτσα, αφού στους συγκεκριμένους λόγω της κατάστασης διατήρησης έλειπαν τα σχετικά στοιχεία, παρατηρεί ότι το μεγαλύτερο αγγείο ήταν ο πίθος που περιείχε τις στάχτες και τα καμένα οστά. Στις στάχτες βρέθηκαν δύο μικρά αγγεία και δίπλα στον πίθο οινόχρη. Κατ' αναλογία θεωρεί ότι οι μεγάλοι πίθοι από τους τάφους στη Ζαφέρ Παπούρα ήταν όλοι ή σχεδόν όλοι τεφοδόχα αγγεία, τα μικρά θα ήταν πιθανότατα τοποθετημένα μέσα σε αυτούς, ενώ τα άλλα δίπλα στους πίθους θα περιείχαν κάποιο είδος τροφής. Για τους πολύχρωμους πίθους επισημαίνεται ότι το πολύχρωμο στυλ διακόσμησης με τα εξίτηλα χρώματα είναι κατάλληλο μόνο για ταφική χρήση και αυτή η πιθανότητα ενισχύεται από την εύρεση πολύχρωμων αγγείων μόνο σε τάφους και όχι και σε οικιστικά σύνολα.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική από τους τάφους αυτούς είναι:

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ

«ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΑΝΟΙΧΤΟ ΛΑΙΜΟ»

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΡΑΤΗΡΙΑΚΟΙ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ/ΣΚΥΦΟΣ (για τα τρία αυτά σχήματα- κωδωνόσχημος κρατήρας, κρατηρίσκος, κωδωνόσχημος κρατήρας/σκύφος- δεν γίνεται διαχωρισμός, όλα περιγράφονται ως κωδωνόσχημοι κρατήρες, όπου στον τύπο Α εντάσσονται πράγματι κωδωνόσχημοι κρατήρες, ενώ στον τύπο Β κωδωνόσχημος κρατήρας/σκύφος και κρατηρίσκος)

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται και οι ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ και οι ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ

ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ ΚΑΙ ΤΑΙΝΙΩΤΑ ΠΟΔΙΑ, στους οποίους περιλαμβάνονται ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ, αλλά και δύο με την τεχνική του λευκού σε μαύρο, οι οποίοι θεωρούνται ως οι αμέσως προτιμότεροι.

ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ, για έναν από τους οποίους –αρ. 59- παρατηρείται ότι το σχήμα του είναι μοναδικό.

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΚΩΝΙΚΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΚΩΝΙΚΑ ΠΟΛΥΧΡΩΜΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΟΜΦΑΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ, τα οποία έχουν χαρακτηριστεί ως *PLATES* μαζί με θολωτό και πολύχρωμο πώμα.

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΥΔΡΙΕΣ

ΥΔΡΙΑ ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ

Ως τύποι οινοχοών έχουν ενταχθεί τα δύο ακόλουθα σχήματα

ΛΗΚΥΘΟΙ ΤΥΠΟΥ ΠΡΑΙΣΟΥ (περιλαμβάνονται στις οινοχόες ως τύπος Α)

ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ (περιλαμβάνονται στις οινοχόες ως τύπος D)

ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΕΣ ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ ΟΙΝΟΧΟΗ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

«ΠΛΑΚΟΥΤΣΩΤΕΣ» ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ

ΠΡΟΧΟΥΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΟ ΑΛΑΒΑΣΤΡΟ (έχει χαρακτηριστεί ως αλάβαστρο-οινοχόη)

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ, περιλαμβάνεται *bucchero* αρύβαλλος (D, αρ. 123), που το σχήμα του χαρακτηρίζεται μοναδικό (τον έχω εντάξει μαζί με τους υπόλοιπους αρυβάλλους)

ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

Ως τύποι αρυβάλλων έχουν συμπεριληφθεί τα ακόλουθα δύο σχήματα

ΛΗΚΥΘΟΙ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ και

ΛΗΚΥΘΟΙ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ Η ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ

ΚΑΛΑΘΟΙ

ΠΙΝΑΚΙΟ ΜΕ ΚΑΘΕΤΗ ΛΑΒΗ ΚΑΙ ΨΗΛΟ ΠΟΔΙ

ΚΥΠΕΛΛΑ

BOWLS, στα οποία διακρίνονται διάφοροι τύποι από τους οποίους δύο (D, E) είναι ΚΡΑΤΗΡΕΣ, ενώ ένας (F) ΠΥΞΙΔΑ. Ο τύπος A έχει ενταχθεί στους ΑΩΤΟΥΣ ΣΚΥΦΟΥΣ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ, ενώ οι τύποι B και C στους ΑΩΤΟΥΣ ΣΚΥΦΟΥΣ

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΟΤΥΛΕΣ

Στα ταξινομημένα ως διάφορα αποσπασματικά σωζόμενα κύπελλα, αυτό με αρ. 157bis είναι ΚΥΛΙΚΑ

ΠΥΞΙΔΑ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΠΥΞΙΔΕΣ (βάσει των τύπων που διακρίνονται στις πυξίδες σε μεταγενέστερες δημοσιεύσεις και αυτές θα εντάσσονταν στις σφαιρικές. Εδώ στους πίνακες των σχημάτων κατά χώρους προέλευσης έχουν ενταχθεί στις σφαιρικές)

ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ

ΖΩΟΜΟΡΦΟΣ ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ

Δύο αγγεία που έχουν χαρακτηριστεί ως λήκυθοι είναι υστερότερα.

Στην εισηγμένη κεραμική τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται κατά χώρο προέλευσης είναι:

Από τη Ρόδο ΚΥΛΙΚΑ και ΟΙΝΟΧΟΗ

Από την Κόρινθο ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ, ΚΟΤΥΛΕΣ, ΟΛΠΗ

- **Τάφοι ΝΔ του κεντρικού δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλειο (Φορτέτσα)**

Περίπου 50 μέτρα ΝΔ του κεντρικού δρόμου από την Κνωσό προς το Ηράκλειο εντοπίστηκαν το 1953, κατά τη διάρκεια εργασιών από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή, σε λάκκο απορριμμάτων όστρακα γεωμετρικών αγγείων που οδήγησαν στην ανακάλυψη τριών μικρών θαλαμωτών λαξευτών τάφων, οι οποίοι είχαν καταρρεύσει. Οι τάφοι αυτοί δημοσιεύτηκαν από τους Hood και Boardman¹⁶⁰, σύμφωνα με τους οποίους αναμφίβολα ανήκουν στο ίδιο συγκρότημα τάφων με τους L, Π και TFT στη Φορτέτσα, που έχουν δημοσιευθεί από τον Brock.

Από αυτούς οι **τάφοι Β και C** αναφέρεται ότι ήταν ήδη ανεσκαμμένοι. Ως προς τον Β θεωρείται ότι ίσως να ήταν ένας από τους τάφους που ανέσκαψε ο Payne σε αυτή την περιοχή. Και οι δύο κατά την πρώτη περίοδο της χρήσης τους περιείχαν ενταφιασμούς.

Τα παραπάνω αναφερόμενα όστρακα προέρχονται από τον **τάφο Α**, που είναι και ο μόνος που έδωσε αγγεία ανάμεσα στα άλλα ευρήματα. Περιείχε καύσεις και συμπεραίνεται ότι τεφροδόχα αγγεία θα μπορούσαν να είναι ο αμφορέας με λαβές στο λαιμό με αρ. κατ. 1, ο αμφορέας με λαβές στην κοιλιά με αρ. κατ. 3, ο πίθος με ευθέα τοιχώματα με αρ. κατ. 5, ο ωοειδής πίθος με αρ. κατ. 6 και ο υψίπους κρατήρας με αρ. κατ. 7. Τα αγγεία του τάφου έχουν χρονολογηθεί από την ύστερη πρωτογεωμετρική έως την ύστερη γεωμετρική ή πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο. Σύμφωνα με τους μελετητές οι πλουσιότερες ταφές φαίνεται να έλαβαν χώρα κατά την πρωτογεωμετρική Β' και την ύστερη γεωμετρική περίοδο. Ο δρόμος του τάφου αυτού δεν σώζεται, ενώ δεν είναι βέβαιο πόσα αντικείμενα από το περιεχόμενό του είχαν χαθεί ή καταστραφεί πριν από την ανασκαφή.

Για τα αγγεία από τον τάφο Α δίνεται κατάλογος στον οποίο παρουσιάζονται κατά σχήματα. Αρκετά είναι σχεδιασμένα, περίπου το 1/2, ενώ για τα περισσότερα δίνονται φωτογραφίες. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική από αυτόν είναι:

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΣΤΡΙΦΤΕΣ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΔΙΠΛΟΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

---

¹⁶⁰ M. S. F. Hood, J. Boardman, 1961, 68-80

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΩΘΕΙΔΗΣ ΠΙΘΟΣ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ

ΥΨΙΠΟΥΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

ΒΑΣΗ/ΠΟΔΙ ΑΓΓΕΙΟΥ (δεν αναγνωρίζεται το σχήμα)

ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΕΣ ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΛΗΚΥΘΟΣ/ΛΗΚΥΘΙΟ (στον κατάλογο αναφέρεται ως *jug*, όρος όμως που χρησιμοποιείται και για την πρόχου. Από παράλληλο που αναφέρεται και στη δημοσίευση των τάφων της Φορτέτσας χαρακτηρίζεται ως *jug*.)

ΣΦΑΙΡΙΚΗ ΠΡΟΧΟΥΣ

ΦΛΑΣΚΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΥΚΛΙΚΟ

ΣΦΑΙΡΙΚΗ ΠΥΞΙΔΑ

ΣΚΥΦΟΣ

ΑΩΤΟΣ ΣΚΥΦΟΣ

ΚΑΛΑΘΟΙ (ΠΩΜΑΤΑ)

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΚΩΝΙΚΟ ΠΩΜΑ ΜΕ ΚΟΜΒΙΟ

ΚΥΠΕΛΛΑ

Από τον τάφο αυτό προέρχεται και αγγείο εισηγμένο από την ΚΥΠΡΟ. Πρόκειται για ΛΗΚΥΘΙΟ.

Στο τέλος του καταλόγου των ευρημάτων από τον τάφο Α αναφέρονται και θραύσματα άλλων αγγείων (i-ix), που δεν είναι σαφές από ποιόν από τους τρεις τάφους προέρχονται. Πρόκειται για:

ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΥΣ, ΥΓ-ΠΑν

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ, ΠΡΓ Β΄

ΔΙΣΚΟ ΜΕ ΕΓΧΑΡΑΚΤΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ, Αν

ΜΕΓΑΛΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΓΓΕΙΟ, ίσως ΠΡΓ

ΟΙΝΟΧΟΗ ΜΕ ΣΦΑΙΡΙΚΟ ΣΩΜΑ, ΥΑν

ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΓΓΕΙΟ, ΠΑν¹⁶¹

Στο σχολιασμό της κεραμικής η έμφαση δίνεται στη στυλιστική ανάλυση. Η μόνη αναφορά σε χρήση είναι για το φλασκή από τον τάφο Α, για το οποίο επισημαίνεται ότι πρόκειται για σχήμα γνωστό μέχρι τη συγκεκριμένη δημοσίευση μόνο από δύο άλλες περιπτώσεις στην Κνωσό, μία από τη Φορτέτσα (πίν. 21, 312)

¹⁶¹ Περιλαμβάνονται δύο ακόμα υστερότερα, μελανόμορφα αγγεία, που θεωρούνται αττικά.

και μία από ένα από τους τάφους που ανέσκαψε ο Hogarth κοντά στην Κνωσό (Ηράκλειο 2371).

Η ΥΑν οινόχρηστη με σφαιρικό σώμα (vi) αποδίδεται στο Ζωγράφο της Φορτέτσας, όπως αποκαλείται. Δίνεται κατάλογος με τα αγγεία που αποδίδονται στο συγκεκριμένο ζωγράφο και που προέρχονται από τάφους σε διάφορες θέσεις. Επισημαίνει ότι όπου δίνεται αναλυτική περιγραφή των αγγείων αυτών, ανήκουν στην κατηγορία της ιδιαίτερα λεπτής κεραμικής.

- **Το νεκροταφείο στη Φορτέτσα**

Είκοσι δύο θαλαμωτοί λαξευτοί τάφοι υπομινωικής έως ύστερης ανατολίζουσας περιόδου έχουν ανασκαφεί στο νεκροταφείο της Φορτέτσας. Σύμφωνα με τον Brock που το δημοσίευσε¹⁶², δεν υπάρχει καμία ένδειξη για κατασκευή καινούργιων τάφων μετά το τέλος της πρωτογεωμετρικής Β' περιόδου και ως προς το ερώτημα αν κάποιοι τάφοι είχαν κατασκευαστεί πριν από την πρωτογεωμετρική περίοδο, θεωρεί ότι αυτό μπορεί να ισχύει μόνο για αυτούς που σχετίζονται με λάρνακες.

Ως προς την πρακτική ταφής η καύση μαρτυρείται σε όλο το διάστημα από την πρώιμη πρωτογεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα και μόνο σε ένα ύστερο πρωτογεωμετρικό τάφο υπάρχει περίπτωση ενταφιασμού.

Είχε ήδη παρατηρηθεί από τον Payne και επισημαίνεται από τον Brock¹⁶³ ότι στους πρωτογεωμετρικούς τάφους η ποσότητα των αγγείων που τοποθετούνταν ήταν πολύ μεγαλύτερη από ότι στους ανατολίζοντες, όπου μόνο ένας αρύβαλλος θεωρούνταν αρκετός για τις ανάγκες του νεκρού.

Από τους παραπάνω τάφους προέρχονται πάνω από 1300 αγγεία, τα οποία καλύπτουν περίοδο σχεδόν τεσσάρων αιώνων. Βάσει της ομαδοποίησης των ταφών κατά τάφο και της στυλιστικής ανάλυσης των αγγείων έχει προσδιοριστεί η διαδοχή των φάσεων από την υπομινωική έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο. Η εξέταση του υλικού γίνεται κατά τάφο και ακολουθεί ο σχολιασμός της κεραμικής και των άλλων ευρημάτων. Ελάχιστα από τα αγγεία έχουν σχεδιασθεί, ενώ για τα περισσότερα δίνονται φωτογραφίες.

---

¹⁶² J. K. Brock, 1957

¹⁶³ J. K. Brock, στο ίδιο., 3

Σύμφωνα με τον Brock τα σχήματα που συναντώνται σε κάθε περίοδο είναι¹⁶⁴.

Π ΠΡΓ

Χαρακτηριστικά σχήματα της περιόδου είναι ο μεγάλος αμφορέας, ο ψευδόστομος αμφορέας, ο κωδωνόσχημος κρατήρας, και ο κάλαθος. Οι **ακόσμητοι πίθοι χονδροειδούς κεραμικής** είναι το αγγείο που χρησιμοποιείται κυρίως για τις καύσεις.

Μ ΠΡΓ

Ως συνηθισμένο σχήμα της περιόδου αυτής αναφέρεται ο πίθος με λαιμό.

Υ ΠΡΓ

Χαρακτηριστικά σχήματα θεωρούνται ο «ψευδόστομος αμφορέας με ανοιχτό λαιμό», οι πρώιμες υδρίες και τα μαζικά παραγόμενα κύπελλα.

ΠΡΓ Β´

Χαρακτηρίζεται ως η πιο αξιόλογη φάση της κρητικής αγγειογραφίας. Ως χαρακτηριστικά σχήματα αναφέρονται ο πίθος με ευθέα τοιχώματα, μεγάλος ή μικρός, κοσμημένος ή ακόσμητος, σχήμα καινούργιο κατά τον Brock που περιορίζεται σε αυτή την περίοδο, η υδρία, η οινοχόη και ο αρύβαλλος με ψηλό λαιμό. Από τα παλαιότερα σχήματα συναντώνται ακόμα οι κάλαθοι και πιθανόν οι κωδωνόσχημοι κρατήρες. Ο ψευδόστομος αμφορέας έχει εξαφανιστεί και τη θέση του σύμφωνα με τον Brock πρέπει να πήρε η υδρία. Θεωρεί ότι τα δύο σχήματα μοιάζουν στο μέγεθος, στο σχήμα και στη διάταξη της διακόσμησης και ότι ο «ψευδόστομος αμφορέας με ανοιχτό λαιμό» είναι μια μεταβατική μορφή που θα μπορούσε εύκολα να προσαρμοστεί στο νέο τύπο. Επισημαίνουμε ωστόσο ότι ο ψευδόστομος αμφορέας και η υδρία δεν εξυπηρετούσαν την ίδια χρήση για να θεωρήσουμε ότι το ένα σχήμα αντικατέστησε το άλλο.

ΠΓ

Από τη φάση αυτή αναφέρονται πίθοι, από τους οποίους δύο με λαιμό.

ΜΓ

Το αγγείο που καθιερώνεται την περίοδο αυτή ως τεφροδόχο είναι ο πίθος χωρίς λαιμό. Πολλά από τα σχήματα της πρωτογεωμετρικής Β´ περιόδου έχουν εξαφανιστεί, και αυτά είναι ο πίθος με ευθέα τοιχώματα και ο πίθος με λαιμό, η

---

¹⁶⁴ J. K. Brock, στο ίδιο., 142-145. Την πρωτογεωμετρική περίοδο με τις υποδιαίρεσεις της πριν από την πρωτογεωμετρική Β´ τη χαρακτηρίζει ως πρωτογεωμετρική Α´.

υδρία και ο κωδωνόσχημος κρατήρας, ενώ αυτά που συναντώνται είναι οι πίθοι και τα πώματα, οι οινοχόες, οι αρύβαλλοι και τα κύπελλα.

ΥΓ

Από την περίοδο αυτή προέρχονται πάρα πολλοί πίθοι, ενώ τα μικρότερα σχήματα είναι λιγότερα. Αναφέρονται δύο τύποι αρυβάλλων, αυτοί του κρητοκυπριακού τύπου και αυτοί με διαγραμμισμένα τρίγωνα στον ώμο. Ως καινούργιο σχήμα αναφέρονται τα θολωτά πώματα.

ΠΑν

Σημειώνεται ότι προς το τέλος της περιόδου αυτής οι πίθοι φθάνουν στο μεγαλύτερο πλούτο τους με την εμφάνιση των πολύχρωμων. Ως προς τα μικρότερα αγγεία εισάγεται η κοτύλη, ενώ εμφανίζονται και καινούργιοι τύποι σε ήδη γνωστά σχήματα, όπως η οινοχόη με διακόσμηση κύκλων στην κοιλιά, η οινοχόη τύπου Πραισού, το αλάβαστρο-αρύβαλλος, ο απλός αρύβαλλος με μικρούς κύκλους στον ώμο και μία παραλλαγή του αρυβάλλου κρητοκυπριακού τύπου. Σύμφωνα με τον Brock (1957, 156) η οινοχόη δεν ήταν δημοφιλές σχήμα στην Κνωσό μέχρι την ανατολίζουσα περίοδο, οπότε σχεδόν κάθε ταφή συνοδευόταν από μία μεγάλη οινοχόη.

ΥΑν

Αναφέρεται ότι ως τεφροδόχοι πίθοι χρησιμοποιούνται σχεδόν σταθερά οι πολύχρωμοι, με μόνη εξαίρεση απλό τύπο πίθου με διακόσμηση ομόκεντρων κύκλων. Εμφανίζονται τρεις καινούργιοι τύποι οινοχοών: μελαμβαφείς με κοντόχοντρο τριφυλλόσχημο στόμιο και δύο που έχουν αντιγραφεί από την Κύπρο, τύπος με πολλαπλούς κύκλους στις πλευρές και ένας άλλος με προχολή σε μορφή κεφαλιού ζώου. Εμφανίζονται ακόμη τρεις καινούργιοι τύποι αρυβάλλων, ενώ αλλάζει και η διακόσμηση κυπέλλων και κοτυλών. Επίσης για πρώτη φορά εμφανίζεται το αλάβαστρο.

Στη συνέχεια ο Brock ταξινομεί την κεραμική κατά σχήμα. Σε κάθε σχήμα διακρίνει τύπους και σε κάθε τύπο κατηγορίες με βάση άλλες φορές στοιχεία του σχήματος και άλλες φορές στοιχεία της διακόσμησης.

Στην εγχώρια κεραμική τα σχήματα που διακρίνονται είναι (δεν αναφέρονται εδώ οι υποκατηγορίες του Brock παρά μόνο οι βασικοί τύποι):

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

Οι δύο τύποι που διακρίνονται είναι αυτοί με λαβές στο λαιμό και αυτοί με οριζόντιες λαβές στην κοιλιά.

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ (συμπεριλαμβάνεται στους αμφορείς με οριζόντιες λαβές στην κοιλιά ως τύπος D: αμφορίσκος κυκλαδικού τύπου)

ΥΔΡΙΕΣ

Διακρίνονται πέντε τύποι. Από αυτούς ο τύπος C περιλαμβάνει τις μικρογραφικές υδρίες, οι οποίες είναι δύο και η μία από αυτές είναι **σύνθετη με κύπελλο ως χείλος**. Σύμφωνα με τον Brock τα σύνθετα αγγεία δεν είναι ασυνήθιστα αυτή την περίοδο (η υδρία αυτή έχει χρονολογηθεί στην Υ ΠΡΓ – ΠΓ) και αναφέρει για παράδειγμα αγγείο από την Κόρινθο¹⁶⁵. Ωστόσο στην Κνωσό δεν συνηθίζεται, διαπίστωση που μπορούμε να πούμε ότι επιβεβαιώνεται και από τη γνώση της μετέπειτα δημοσιευμένης κεραμικής.

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ

Γίνεται διάκριση τριών τύπων με βάση τις λαβές: οριζόντιες λαβές στον ώμο, κάθετες λαβές στον ώμο και διπλές τοξωτές λαβές στην κοιλιά.

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

Η βασική διάκριση γίνεται μεταξύ των κοσμημένων και αυτών της χονδροειδούς κεραμικής (αν και η κατηγορία B(i) περιλαμβάνει κοσμημένους χονδροειδούς κεραμικής, στους πίνακες των σχημάτων εδώ έχουν ενταχθεί στους κοσμημένους).

ΠΙΘΟΙ

Η κύρια διάκριση των κατηγοριών γίνεται με βάση τη χρονολόγηση και στη συνέχεια με βάση στοιχεία του σχήματος και της διακόσμησης. Έτσι, για παράδειγμα, στους πρώιμους γεωμετρικούς περιλαμβάνονται πίθοι με ευθέα τοιχώματα, πίθοι με τέσσερις λαβές, ενώ διαπιστώθηκε ότι πίθος που έχει χαρακτηριστεί ως πίθος με ευθέα τοιχώματα (F.779) είναι πίθος με δύο λαβές. Στους πρώιμους ύστερους γεωμετρικούς στην κατηγορία A(iii) περιλαμβάνονται δύο πίθοι ασυνήθιστων τύπων, ο ένας (P.1424) είναι υψίπους πίθος με λαιμό και δύο λαβές και ο άλλος (VIII.584) χαρακτηρίζεται ως σχήμα μοναδικό και είναι πίθος με τρεις λαβές.

ΠΙΘΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

Διακρίνονται τέσσερις τύποι βάσει του σχήματος, για παράδειγμα, πίθοι με λαιμό χονδροειδούς κεραμικής, ωστόσο συμπεριλαμβάνονται ως τέταρτος τύπος

---

¹⁶⁵ J. K. Brock, στο ίδιο, 51

και οι κωδωνόσχημοι κρατήρες. Στο τύπο Α εντάσσονται μεγάλοι αμφορείς με λαβές στο λαιμό, οι οποίοι όμως δεν σώζονται και δεν απεικονίζονται, ενώ για τους δύο από αυτούς αναφέρεται ότι η αναγνώριση του σχήματος είναι αμφίβολη· καθώς το σχήμα δεν μπορεί να εξακριβωθεί, δεν συμπεριλαμβάνονται εδώ στους πίνακες με τα σχήματα κατά χώρους προέλευσης.

Για τους πίθους με λαιμό χονδροειδούς κεραμικής ο Brock θεωρεί πιθανό να ήταν αγγεία καθημερινής χρήσης πριν χρησιμοποιηθούν ως τεφροδόχα. Παρατηρεί ότι αν και αναμενόταν να χρησιμοποιούνται από τις φτωχότερες οικογένειες, σε μερικές περιπτώσεις από τα συνευρήματά τους αυτό δεν φαίνεται να ισχύει, για παράδειγμα, ορισμένοι περιείχαν χρυσές ταινίες. Επίσης δεν φαίνεται να προορίζονταν μόνο για το ένα από τα δύο φύλα. Θεωρεί ότι στην πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο ο χονδροειδής πίθος με λαιμό είναι πιθανό να αντικαθίσταται από τον πίθο με την απλή διακόσμηση κύκλων.

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ

Διακρίνονται δύο τύποι, ο κανονικός και αυτός με “ανοιχτό λαιμό”.

ΘΗΛΑΣΤΡΑ

ΠΤΗΝΟΜΟΡΦΟΙ ΑΣΚΟΙ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

Διακρίνονται τέσσερις βασικοί τύποι με υποκατηγορίες, οι δύο με βάση το σχήμα του στομίου (τριφυλλόσχημο, κυλινδρικό), ένας περιλαμβάνει τις διάφορες κατηγορίες κυπριακού τύπου οινοχοών και τέλος ένας αυτές με ζώομορφη προχοή. Στο δεύτερο τύπο που περιλαμβάνει αυτές με το κυλινδρικό στόμιο, στην κατηγορία Β (Π.Β), έχουν ενταχθεί οι *mug type*· πρόκειται για το σχήμα που έχει οριστεί στους πίνακες των σχημάτων κατά χώρους προέλευσης ως προχοΐσκη και σε αυτό εντάσσονται εδώ. Στον ίδιο τύπο η κατηγορία C (Π.С), που περιλαμβάνει τις ωοειδείς οινοχές με ψηλή λαβή, αντιστοιχεί σε πρόχους και σε αυτές εντάσσεται στους πίνακες των σχημάτων εδώ, εκτός από μία, την P.1224, η οποία είναι όλη και έχει ενταχθεί σε αυτές. Οι λήκυθοι τύπου Πραισού έχουν χαρακτηριστεί ως οινοχές τύπου Πραισού και έχουν ενταχθεί στον τύπο Π.Ε των οινοχοών με κυλινδρικό στόμιο· εδώ, στους πίνακες των σχημάτων, έχουν συμπεριληφθεί στις ληκύθους τύπου Πραισού.

ΛΗΚΥΘΙΑ (SMALL JUGS) ΚΑΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

Διακρίνονται δύο τύποι με βάση το σχήμα του στομίου –τριφυλλόσχημο και κυλινδρικό – και στη συνέχεια ακολουθούν πολλές κατηγορίες και υποκατηγορίες.

Τα αγγεία που περιλαμβάνονται στους τύπους I.A, I.B, I.C, I.D, I.E, I.F (τριφυλλόστομα *small jugs and aryballoi*) εντάσσονται εδώ στα ληκύθια, ενώ ο τύπος I.G περιλαμβάνει τα αλάβαστρα-αρυβάλλους κρητοκυπριακού τύπου και ο τύπος I.H τους αρυβάλλους με ευθέα τοιχώματα. Στα ληκύθια εντάσσεται και ο τύπος II.A (αρύβαλλοι και *small jugs* με κυλινδρικό στόμιο), ενώ οι τύποι II.B, II.C, II.D (σε αυτόν οι μονόχρωμοι αρύβαλλοι στους οποίους διακρίνονται τέσσερις υποκατηγορίες) στους αρυβάλλους. Στον τύπο II.D που περιλαμβάνει τους μονόχρωμους αρυβάλλους, στην κατηγορία (i) ανήκει αρύβαλλος με διπλό λαιμό (τάφος Π. 1017) που αναφέρεται ως μοναδικό σχήμα. Οι αρύβαλλοι που έχουν ενταχθεί στις κατηγορίες (iii) και (iv) του τύπου II.D δεν είναι μονόχρωμοι, αφού έχουν μαύρη βαφή και κυρίως οι πρώτοι (iii) διακόσμηση λευκού χρώματος, και έτσι εδώ στους πίνακες των σχημάτων έχουν ενταχθεί στους αρυβάλλους και όχι στους μονόχρωμους αρυβάλλους στους οποίους εντάσσονται άβαφοι στιλβωτοί αρύβαλλοι. Ο τύπος II.E σε όλες τις κατηγορίες του περιλαμβάνει ληκύθια και όχι αρυβάλλους κρητοκυπριακού τύπου. Οι τύποι II.F, G, H περιλαμβάνουν πράγματι αρυβάλλους, ο τύπος II.J αρυβαλλοειδή ληκύθια και όχι αρυβάλλους και οι τύποι II.K, L, M πράγματι αρυβάλλους εκτός από το αγγείο X.537 στον τύπο II.M που είναι μικρογραφικό διπλό ληκύθιο. Από τα παραπάνω είναι εμφανές το πρόβλημα της ορολογίας.

ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ

«ΜΠΟΤΙΛΙΕΣ»

ΟΞΥΠΥΘΜΕΝΗ ΠΥΞΙΔΑ (από τον Brock έχει χαρακτηριστεί ως ωσειδής πυξίδα)

ΠΡΟΧΟΙ ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ=FEEDING BOTTLES (δεν είναι το σχήμα που χαρακτηρίζεται ως θήλαστρο)

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

SMALL KRATERS = Ως μικροί κρατήρες έχουν χαρακτηριστεί ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ, ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ, ΠΥΞΙΔΕΣ

Συγκεκριμένα, ο τύπος A περιλαμβάνει αμφορίσκους με λαβές στον ώμο, ο τύπος B κρατηρίσκους, ο τύπος C τρία διαφορετικά σχήματα, μικρή σφαιρική πυξίδα με πώμα (Θ.134), αμφορίσκο με λαβές στον ώμο και ψευδοπροχοή (Π.3) και αμφορίσκο (XI.164), ενώ ο τύπος D πυξίδες.

STRAIGHT-SIDED JARS

Με αυτό τον όρο έχουν χαρακτηριστεί διαφορετικά σχήματα. Στον τύπο Α, που είναι αυτός που έχει οριζόντιες λαβές, συμπεριλαμβάνονται πυξίδες με ευθεία τοιχώματα, ενώ στον τύπο Β περιλαμβάνονται οι κάλαθοι με προσκολλημένο κύπελλο στο χείλος.

ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΑ ΥΠΟΜΙΝΩΙΚΑ Ή ΠΡΩΤΟΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

Α. *JAR* (δεν δίνεται φωτογραφία, αναφέρεται όμως ότι το σχήμα είναι παρόμοιο με αυτό των πυξίδων με ευθεία τοιχώματα, διαφέρουν στο χείλος και στις λαβές) = ΠΥΞΙΔΑ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

Β. *BOWL* = ΚΡΑΤΗΡΑΣ-ΣΚΥΦΟΕΙΔΗΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ

Γ. *FEEDING CUP* = ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ

Δ. ΦΑΚΟΕΙΔΕΣ ΦΛΑΣΚΙ

ΚΑΛΑΘΟΙ

ΠΩΜΑΤΑ

Διακρίνονται οκτώ τύποι. Στον τύπο Α περιλαμβάνονται οι κάλαθοι-πώματα, στον τύπο Β πώματα *αρχέγονων* τύπων, στον τύπο Γ κωνικά πώματα που έχουν χαρακτηριστεί από τον Brock ως πώματα με κομβία, στον τύπο Δ εντάσσει μόνο κωνικά πώματα, στον τύπο Ε τα θολωτά, από τα οποία όμως αυτά που ανήκουν στην κατηγορία (ii) α και β είναι ομφαλωτά πώματα, ενώ κωνικά είναι και τα πώματα που έχουν ενταχθεί στους τύπους F και G και έχουν χαρακτηριστεί αντίστοιχα ως πώματα με κομβία σε μορφή κεφαλής ζώου και σε μορφή μικρογραφικών αγγείων. Τέλος, στον τύπο Η, ο οποίος περιλαμβάνει διάφορα, το ένα από τα δύο πώματα, το P.1218 είναι κυλινδρικό. Σε υποκατηγορίες περιλαμβάνονται τα πολύχρωμα πώματα.

ΠΙΝΑΚΙΑ

Τα μικρογραφικά αγγεία P2.890-891, που έχουν ενταχθεί από τον Brock στα πίνακια, ανήκουν στο σχήμα που στην παρούσα μελέτη έχει χαρακτηριστεί ως λεκανίδα/καδοειδές αγγείο.

ΠΥΞΙΔΕΣ

Διακρίνονται δύο τύποι: Α. οι σφαιρικές και Β. άλλου τύπου πυξίδες που έχουν χαρακτηριστεί ως μικρογραφικοί πίθοι.

ΣΚΥΦΟΙ

Διακρίνονται τέσσερις τύποι. Παρατηρείται από τον Brock ότι ο σκύφος δεν ήταν ποτέ ιδιαίτερα δημοφιλής στην Κρήτη και ότι τη θέση αυτή κατείχε το μόνωτο κύπελλο, ενώ κατά την ανατολίζουσα περίοδο ο σκύφος τύπου C (με διακόσμηση

λευκού σε μαύρο) συνυπάρχει με την κοτύλη. Στον τύπο D των σκύφων έχει συμπεριλάβει διάφορα: διαπιστώνουμε ότι πρόκειται για υψίποδα σκύφο, για μικρογραφικό υψίποδα σκύφο, για λεκανίδα και για κάδο, σχήμα που έχει χαρακτηριστεί ως μοναδικό.

ΚΟΤΥΛΕΣ Διακρίνονται τρεις τύποι.

ΚΥΠΕΛΛΑ

Διακρίνονται έξι τύποι. Ο τύπος A, που κατά τον Brock περιλαμβάνει κύπελλα που το χείλος τους μοιάζει με αυτό των κρατηρίσκων, περιλαμβάνει τα κύπελλα που εδώ έχουν χαρακτηριστεί κωδωνόσχημα. Στον τύπο F, στον οποίο έχει εντάξει διάφορα, συμπεριλαμβάνονται βάσει των κατηγοριών που έχουμε διακρίνει εδώ κύπελλα με έσω νεύον χείλος (VIII.622, II.1011), κωνικό κύπελλο (P2.907) και κύπελλο χονδροειδούς κεραμικής (II.1058).

ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΝΟΙΧΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ, στα οποία περιλαμβάνονται τα ακόλουθα:

A. ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ/ΚΑΔΟΕΙΔΗ ΑΓΓΕΙΑ (*STRAIGHT-SIDED DISHES OR BOWLS*)

Η αναγνώριση αυτού του σχήματος ισχύει μόνο για δύο από τα τέσσερα αγγεία που έχουν ενταχθεί από τον Brock στον τύπο αυτό (P2.900, TFT.689), για τα άλλα δύο (X.421, P2.922) δεν δίνονται φωτογραφίες και καθώς το σχήμα δεν είναι σαφές δεν τα έχουμε συμπεριλάβει στους πίνακες των σχημάτων κατά χώρο προέλευσης.

B. ΜΙΜΗΣΗ ΠΡΩΤΟΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΚΑΛΑΘΟΥ

C. ΒΑΘΥ ΠΙΝΑΚΙΟ ΜΕ ΜΙΑ ΚΑΘΕΤΗ ΛΑΒΗ

ΤΡΙΠΟΔΙΚΑ ΥΠΟΣΤΑΤΑ ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΔΙΚΟΙ ΛΕΒΗΤΕΣ

Στην εισηγμένη κεραμική τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται κατά περιοχές είναι:

Πιθανόν από Αττική

ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΣΚΥΦΟΙ

ΛΗΚΥΘΟΣ

Πιθανόν από τις Κυκλάδες

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΥΠΕΛΛΟ

ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ (σύμφωνα με τον Coldstream, 1968, 240, υπ. 2, ο πίθος αυτός έχει εισαχθεί από την Αττική και σύμφωνα με την άποψη αυτή έχει γίνει εδώ η κατάταξη του στους πίνακες των εισηγμένων αγγείων¹⁶⁶)

Από τις Κυκλάδες

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

Από την Κόρινθο

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

ΚΟΤΥΛΕΣ

ΠΥΞΙΔΑ

Από την Ανατολική Ελλάδα (;)

ΑΛΑΒΑΣΤΡΟ

Από την Κύπρο

ΛΗΚΥΘΙΑ (ο Brock τα χαρακτηρίζει αρυβάλλους)

ΛΗΚΥΘΙΟ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ (και αυτό το χαρακτηρίζει αρυβάλλο με δύο λαβές)

ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ - ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ (χαρακτηρίζονται ως αλάβαστρα-αρυβάλλοι, θυμίζουν και όλπες, έχουν τριφυλλόσχημο στόμιο)

ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΕΣ

ΠΥΞΙΔΑ

Αταύτιστης προέλευσης, παρόμοια με τα κυπριακά είναι

ΛΗΚΥΘΙΟ ΜΕ ΨΗΛΟ ΛΑΙΜΟ (έχει χαρακτηριστεί ως αρυβάλλος με ψηλό λαιμό) και

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

- **Φορτέτσα, τάφος**

Σχεδόν εντελώς κατεστραμμένος θαλαμωτός λαξευτός τάφος βρέθηκε στη Φορτέτσα το 1927 από τον Payne και δημοσιεύθηκε από τη Hartley¹⁶⁷, σύμφωνα με την οποία τα αγγεία που προέρχονται από αυτόν χρονολογούνται στην

---

¹⁶⁶ Για την επίδραση του αττικού αυτού αγγείου στους κοσμημένους πίθους της Κνωσού και την άποψη ότι επρόκειτο για ένα λάθος του κεραμέα, που το ξεκίνησε για αμφορέα και κατέληξε σε αυτό το σχήμα βλ. J. K. Papadopoulos, 1998, 118-121.

¹⁶⁷ M. Hartley, 1930-1931, 56-69

πρωτογεωμετρική, γεωμετρική και ανατολίζουσα περίοδο. Από τις απεικονίσεις των αγγείων διαπιστώνουμε ότι κάποια πρέπει να χρονολογούνται στην πρωτογεωμετρική Β' περίοδο¹⁶⁸.

Τα αγγεία παρουσιάζονται κατά σχήματα και για κανένα δεν έχει γίνει σχέδιο. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται είναι:

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ (ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ)

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ (συμπεριλαμβάνεται από τη Hartley στους πίθους με δύο λαβές, είναι ένα από τα αγγεία που χρονολογούνται στην πρωτογεωμετρική Β' περίοδο)

ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ (ο τύπος προκύπτει από την περιγραφή του σχήματος)

ΟΙΝΟΧΟΗ

ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ ΟΙΝΟΧΟΗ

ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ ΟΙΝΟΧΟΗ ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ (από τη Hartley κατατάσσεται μαζί με τις υπόλοιπες οινοχόες)

ΛΗΚΥΘΟΣ ΤΥΠΟΥ ΠΡΑΙΣΟΥ (από την Hartley έχει ταξινομηθεί στις οινοχόες)

ΥΔΡΙΑ

ΚΥΠΕΛΛΟ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

ΛΗΚΥΘΙΟ (περιγράφεται ως οινοχόη από τη Hartley)

ΣΚΥΦΟΣ

BOWLS (δεν δίνεται φωτογραφία και έτσι το σχήμα δεν είναι σαφές, ίσως άωτοι σκύφοι; για το λόγο αυτό δεν έχουν συμπεριληφθεί εδώ στους πίνακες των σχημάτων κατά χώρους προέλευσης)

ΚΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

PLATES (και για αυτά δεν δίνεται φωτογραφία και δεν είναι σαφές αν πρόκειται για βαθιά πινάκια ή για πώματα, αφού, για παράδειγμα, ο Payne, 1927-1928, 262-262, χαρακτηρίζει ως *plates* ομφαλωτά πώματα. Έτσι και το σχήμα αυτό δεν συμπεριλαμβάνεται εδώ στους πίνακες των σχημάτων κατά χώρους προέλευσης)

---

¹⁶⁸ Βλ. Ν. Τσατσάκη, 1998, 30.

ΚΡΑΤΗΡΙΑΚΟΙ (έχουν χαρακτηριστεί ως *protogeometric cups*, από την περιγραφή συμπεραίνεται ότι πρόκειται για κρατηρίσκους)

- **Το Βόρειο Νεκροταφείο**

Ως Βόρειο Νεκροταφείο έχουν οριστεί οι περισσότεροι από εκατό τάφοι που έχουν ανασκαφεί από το 1978 και μετά από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή στα βόρεια της Κνωσού, σε τρεις θέσεις:

1. Στην περιοχή του **Τεκέ** (οι τάφοι από την περιοχή αυτή έχουν χαρακτηριστεί με τα γράμματα **A – Q**)
2. Στην περιοχή της **Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης** (αυτοί οι τάφοι έχουν χαρακτηριστεί με αραβικούς αριθμούς **1-310**)
3. Στην περιοχή της **Φορτέτσας** (για αυτούς έχει χρησιμοποιηθεί ως προσδιοριστικό το **F/67** και ακολουθείται από τους αραβικούς αριθμούς **1-15**)

Θεωρείται¹⁶⁹ ως το κύριο νεκροταφείο της Κνωσού κατά την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου που εξυπηρετούσε τους κατοίκους της κεντρικής περιοχής της εγκατάστασης, η οποία βρισκόταν στα δυτικά του μινωικού Ανακτόρου, ενισχύοντας την υπόθεση του H. Payne, ήδη εκφρασμένη από το 1929, ότι το κύριο νεκροταφείο της Κνωσού για την περίοδο αυτή θα βρισκόταν στα βόρεια του οικισμού. Οι τάφοι στον Άγιο Ιωάννη, στο Ατσαλένιο και στο Μασταμπά, που βρίσκονται ακόμα βορειότερα, πιστεύεται ότι θα πρέπει να αποδοθούν σε μικρά απομακρυσμένα χωριουδάκια που σήμερα έχουν καλυφθεί από τις σύγχρονα οικοδομημένες περιοχές στις νότιες παρυφές του Ηρακλείου, ενώ δεν φαίνεται να ισχύει το ίδιο για την κύρια ομάδα τάφων στη Φορτέτσα και για τους τάφους στους Γυψάδες, όπου θεωρείται πιθανό ότι κάποιες κνωσιακές οικογένειες προτίμησαν να θάψουν τους νεκρούς τους σε δική τους γη παρά στο μεγάλο κοινοτικό νεκροταφείο στα βόρεια.

Η χρήση του Βόρειου Νεκροταφείου αρχίζει κατά την υπομινωική περίοδο. Σε αυτό βρίσκονται οι περισσότεροι από τους μέχρι τώρα γνωστούς υπομινωικούς τάφους στην Κνωσό. Στην περιοχή υπάρχει σχεδόν συνεχής χρήση έως τους πρώιμους χριστιανικούς χρόνους και συγκεκριμένα τον 5^ο αιώνα μ. Χ.¹⁷⁰ Για τους

---

¹⁶⁹ J. N. Coldstream, H. W. Catling, 1996, 713-714.

¹⁷⁰ Η χρονολόγηση αυτή έχει δοθεί από τη βασιλική και τις συνδεδεμένες με αυτή ταφές.

τάφους της πρώιμης Εποχής του Σιδήρου σημειώνεται¹⁷¹ ότι έχουν μακρά ιστορία επαναχρησιμοποίησης, κάποιες φορές από την πρωτογεωμετρική έως την ανατολίζουσα περίοδο. Σε ορισμένες περιπτώσεις φαίνεται να υπάρχει απόσταση ανάμεσα στις περιόδους χρήσης όπως, για παράδειγμα, στον τάφο 285 που πρωτοχρησιμοποιήθηκε κατά την πρωτογεωμετρική περίοδο και δεν χρησιμοποιήθηκε ξανά μέχρι την ανατολίζουσα.

Ως προς την πρακτική ταφής κατά την υπομινωική περίοδο μαρτυρούνται και ενταφιασμοί και καύσεις. Ενταφιασμοί υπάρχουν και σε ορισμένους από τους πρωτογεωμετρικούς τάφους, όμως από το 10ο αιώνα π.Χ. και μετά το κυρίαρχο έθιμο είναι η καύση. Οι ενταφιασμοί της γεωμετρικής περιόδου πιστεύεται ότι είναι πιθανότατα ταφές ενηλίκων σε πίθους.

Η πραγμάτευση της κεραμικής έχει γίνει χρονολογικά με διαχωρισμό της υπομινωικής, η οποία έχει εξεταστεί από τον H. W. Catling, της πρωτογεωμετρικής και γεωμετρικής, που έχει εξεταστεί από τον J. N. Coldstream και της ανατολίζουσας, που έχει εξεταστεί από την E. Moignard. Για τα περισσότερα αγγεία δίνονται φωτογραφίες, ενώ πολλά έχουν σχεδιαστεί. Στην κεραμική από το Βόρειο Νεκροταφείο έχει γίνει χημική ανάλυση για να προσδιοριστούν οι εισαγωγές.

Στην **υπομινωική κεραμική** η βασική διάκριση γίνεται ανάμεσα σε κλειστά και σε ανοιχτά σχήματα. Στα **κλειστά** περιλαμβάνονται

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ (έχουν χαρακτηριστεί από τον Catling ως φλασκιά)

ΜΙΚΡΕΣ ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΕΣ ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΘΗΛΑΣΤΡΟ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΥΔΡΙΑ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΛΑΙΜΟ

---

¹⁷¹ J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 55

ΠΙΘΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (αναφέρεται έτσι από τον Catling, όμως πρόκειται για πίθο με λαιμό χονδροειδούς κεραμικής· εδώ ταξινομείται και συνεξετάζεται μαζί με τους πίθους με λαιμό χονδροειδούς κεραμικής)

ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΗ ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ

Στα **ανοιχτά σχήματα** περιλαμβάνονται

ΣΚΥΦΟΣ (*TWO HANDLED BOWL* σύμφωνα με τον Catling)

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟ ΚΥΠΕΛΛΟ (*CUP 1* σύμφωνα με τον Catling))

ΚΥΠΕΛΛΑ (*CUP 2* σύμφωνα με τον Catling)

Ο Catling διακρίνει τρεις φάσεις στην υπομινωική κεραμική του Βόρειου Νεκροταφείου, στην οποία εντάσσει και την υπόλοιπη γνωστή υπομινωική κεραμική της Κνωσού (για τα σχετικά στοιχεία βλ. παραπάνω σελ. 16-17). Δίνει ποσοτικά στοιχεία αναφέροντας ανάμεσα στα άλλα ότι βρέθηκαν εβδομήντα τέσσερα αγγεία σε δεκαοκτώ διαφορετικούς τάφους. Το σχήμα που αντιπροσωπεύεται περισσότερο είναι ο ψευδόστομος αμφορέας με είκοσι έξι παραδείγματα και ακολουθεί ο αμφορέας με λαβές στο λαιμό με δεκαέξι παραδείγματα. Σε κάθε σχήμα διακρίνει ομάδες ανάλογα με το μέγεθος των αγγείων και αναφέρεται σε στοιχεία τυπολογίας με περιγραφή του σχήματος και της διακόσμησης.

Στην **πρωτογεωμετρική και γεωμετρική κεραμική** η εξέταση γίνεται κατά σχήμα. Πρώτα εξετάζεται η εγχώρια κεραμική. Σε κάθε σχήμα διακρίνονται από τον Coldstream αρκετοί τύποι με υποκατηγορίες με βάση στοιχεία του σχήματος και της διακόσμησης, το μέγεθος, αλλά και το αν πρόκειται για χονδροειδή ή κοσμημένη κεραμική. Στη συνέχεια εξετάζεται η εισηγμένη κεραμική, ενώ στο τέλος γίνεται αναφορά στην απόλυτη χρονολόγηση, στον πηλό και στην τεχνική, καθώς και στην εξέλιξη του κνωσιακού στυλ. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική είναι (δεν αναφέρονται εδώ οι τύποι και οι υποκατηγορίες):

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (στον κατάλογο των ευρημάτων από τον τάφο 163 καταγράφεται ως πίθος με λαιμό χονδροειδούς κεραμικής αγγείο που, όπως σημειώνεται, κάψιμο και στις δύο πλευρές του υποδηλώνει τη χρήση του ως μαγειρικού σκεύους (163.7), ενώ στο σχολιασμό της κεραμικής δεν εντοπίστηκε σε καμία κατηγορία· εδώ στους πίνακες των σχημάτων κατά χώρο προέλευσης έχει ενταχθεί στα μαγειρικά αγγεία)

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ (η διάκριση που έχει γίνει από τον Coldstream στους πίθους με λαιμό δεν είναι ανάμεσα στους κοσμημένους και σε

αυτούς της χονδροειδούς κεραμικής, αλλά σε Α. πίθους με λαιμό που έχουν κάθετες λαβές και σε αυτούς συμπεριλαμβάνονται σε υποκατηγορίες οι χονδροειδείς και οι κοσμημένοι, Β. πίθους με λαιμό που έχουν οριζόντιες λαβές, όπου επίσης συμπεριλαμβάνονται σε υποκατηγορίες χονδροειδείς και κοσμημένοι)

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (εντάσσονται από τον Coldstream στην κατηγορία (i), στην οποία έχει ενταχθεί και ο επόμενος μικρογραφικός διπλός πίθος με ευθέα τοιχώματα χονδροειδούς κεραμικής)

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΔΙΠΛΟΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ (εντάσσονται από τον Coldstream στην κατηγορία (ii) των πίων με ευθέα τοιχώματα)

ΩΟΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ= ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ, ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΤΡΕΙΣ ΛΑΒΕΣ, ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ (όλοι εντάσσονται στους ωοειδείς πίθους χωρίς λαιμό, όπου η διάκριση που κάνει ο Coldstream είναι με βάση τη χρονολόγηση και στη συνέχεια με βάση τα εργαστήρια και τη διακόσμηση. Στους μέσους γεωμετρικούς διακρίνει δύο εργαστήρια, αυτό του Ζωγράφου του Αλόγου και το εργαστήριο του Ζωγράφου του Αναβολέα (*“Stirrup workshop”*), στους ύστερους γεωμετρικούς αναγνωρίζει πίθους από το εργαστήριο του Ζωγράφου του Πτηνού, καθώς και πίθους που έχουν επηρεαστεί από αυτό το εργαστήριο)

ΚΩΝΙΚΑ ΠΩΜΑΤΑ (σε αυτά έχω εντάξει και το πώμα 218.47 που το αναφέρει χωριστά ως μαστοειδές, ανάλογα από το νεκροταφείο της Φορτέτσας έχουν ενταχθεί επίσης στα κωνικά πώματα)

ΚΩΝΙΚΑ ΠΩΜΑΤΑ ΓΙΑ ΠΙΘΟΥΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (ο Coldstream τα περιλαμβάνει ως τύπο Α στα κωνικά πώματα)

ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ

ΟΜΦΑΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ (τα ομφαλωτά πώματα τα έχει εντάξει ως κατηγορία (i) στον τύπο Α των θολωτών πωμάτων, ο οποίος περιλαμβάνει αυτά με βάθος στο χρώμα του πηλού)

ΔΙΣΚΟΕΙΔΕΣ ΠΩΜΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΜΑΣΤΟΕΙΔΕΣ ΠΩΜΑ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ (τους έχει εντάξει ως τύπο C στους αμφορείς με λαβές στο λαιμό)

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ (τους έχει εντάξει ως τύπο B στους αμφορείς με λαβές στην κοιλιά)

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ

«ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΑΝΟΙΧΤΟ ΛΑΙΜΟ» (τους εντάσσει ως τύπο B στους ψευδόστομους αμφορείς)

ΥΔΡΙΕΣ

ΥΔΡΙΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (την εντάσσει ως τύπο C στις υδρίες)

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΥΔΡΙΑ (αναφέρεται ανάμεσα στις άλλες στις υδρίες τύπου A που περιλαμβάνει τους απλούς οικιακούς τύπους σε μικρότερο μέγεθος)

ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΕΣ

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΗ ΟΙΝΟΧΟΗ (μία συμπεριλαμβάνεται στην κατηγορία (ii) του τύπου B και μία στην κατηγορία (iv) τύπου B)

«ΠΛΑΚΟΥΤΣΩΤΕΣ» ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΕΣ ΟΙΝΟΧΟΕΣ (τις έχει εντάξει στην κατηγορία (iii) του τύπου B και στην κατηγορία (iv) του τύπου C)

ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ ΜΕ ΡΑΒΔΩΤΟ ΣΩΜΑ (τις έχει εντάξει στην κατηγορία (i) του τύπου E)

ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (τις έχει εντάξει στην κατηγορία (ii) του τύπου E)

ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ (έχουν ενταχθεί στον τύπο F των οινοχρών)

ΠΡΟΧΟΙ

ΤΡΙΠΟΔΙΚΗ ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ/ΛΗΚΥΘΙΟ (συμπεριλαμβάνεται στον τύπο A των πρόχειων)

ΠΡΟΧΟΪΣΚΕΣ (έχουν ενταχθεί ως τύποι B και C στις πρόχειους)

ΟΛΠΙΕΣ (τις έχει εντάξει ως τύπο D στις πρόχειους)

ΘΗΛΑΣΤΡΑ (περιλαμβάνονται στην κατηγορία (i) του τύπου E των πρόχειων)

ΠΡΟΧΟΙ ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ (περιλαμβάνονται στην κατηγορία (ii) του τύπου E των πρόχειων)

ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ (έχουν συμπεριληφθεί από τον Coldstream στον τύπο F και στην κατηγορία (i))

ΤΡΙΠΟΔΙΚΑ ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ (έχουν συμπεριληφθεί στην κατηγορία (ii) του τύπου F των πρόχειων)

ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ (πρόκειται για τους τύπους Α και Β των ληκύθων)

ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ (έχουν ενταχθεί στον τύπο C των ληκύθων)

ΛΗΚΥΘΟΙ ΤΥΠΟΥ ΠΡΑΙΣΟΥ (έχουν ενταχθεί στον τύπο D των ληκύθων)

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΕΙΔΗ ΛΗΚΥΘΙΑ (έχουν ενταχθεί ως τύπος Α με δύο κατηγορίες στους αρυβάλλους)

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ (συμπεριλαμβάνονται στην κατηγορία (iii) του τύπου Α των αρυβάλλων, που όμως οι δύο άλλες κατηγορίες του συμπεριλαμβάνουν τα αρυβαλλοειδή ληκύθια)

ΜΟΝΟΧΡΩΜΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΣ ΜΟΝΟΧΡΩΜΟΣ ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ (συμπεριλαμβάνεται στους μονόχρωμους αρυβάλλους που έχουν ενταχθεί στον τύπο Β)

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ (*ARYBALLOS-FEEDERS*, τύπος Ε των αρυβάλλων)

ΠΥΞΙΔΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ (Ως σφαιρική πυξίδα έχει χαρακτηριστεί και ταξινομηθεί από τον Coldstream αγγείο (219.28)¹⁷², που όμοιό του από άλλο τάφο (207.49) έχει θεωρηθεί κρατηρίσκος. Στην πραγματικότητα, πρόκειται επίσης για κρατηρίσκο και ως τέτοιος έχει ταξινομηθεί εδώ στους πίνακες των σχημάτων κατά χώρο προέλευσης.)

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ

ΕΠΙΠΕΔΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ

ΚΑΔΟΕΙΔΕΣ ΑΓΓΕΙΟ/ΛΕΚΑΝΙΔΑ (έχει ενταχθεί από τον Coldstream μαζί με τις επίπεδες πυξίδες και πρόκειται για σχήμα που και στα ανατολίζοντα χρόνια αναφέρεται ως πυξίδα, διαφέρει όμως από αυτές)

ΜΙΚΡΑ ΚΩΝΙΚΑ ΠΩΜΑΤΑ σχεδόν πάντα για πυξίδες

ΜΙΚΡΑ ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ σπάνια για πυξίδες

ΔΑΚΤΥΛΙΟΣΧΗΜΟΣ ΚΕΡΝΟΣ

ΦΑΚΟΕΙΔΗ ΦΛΑΣΚΙΑ

---

¹⁷² J. N. Coldstream, 1996(α), 215, 360, εικ. 132, πίν. 199 (αγγείο 219.28)

ΠΤΗΝΟΜΟΡΦΟΙ ΑΣΚΟΙ

ΥΠΟΣΤΑΤΟ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ (υπάρχουν αγγεία που άλλοτε χαρακτηρίζονται ως κρατήρες και άλλοτε ως σκύφοι, όπως, για παράδειγμα, το 292.164 που στον κατάλογο της κεραμικής χαρακτηρίζεται ως μεγάλος σκύφος και στο σχολιασμό της κεραμικής ως κρατήρας. Στους πίνακες των σχημάτων κατά χώρο προέλευσης, που παρουσιάζονται στην παρούσα μελέτη, ταξινομούνται κάθε φορά συγκρινόμενα με τα υπόλοιπα των ανάλογων σχημάτων)

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ/ΣΚΥΦΟΙ (συμπεριλαμβάνονται στον τύπο Α των κρατήρων στον οποίο έχουν ενταχθεί οι κωδωνόσχημοι και στην κατηγορία (i) και (iii))

ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ (πρόκειται για τις κατηγορίες (i) και (ii) του τύπου C των κρατήρων που περιλαμβάνει τύπους της κυρίως Ελλάδας)

ΤΡΙΠΟΔΙΚΟΙ ΛΕΒΗΤΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (έχουν ενταχθεί στην κατηγορία (i) του τύπου Β των κρατήρων)

ΤΡΙΠΟΔΙΚΗ ΛΕΚΑΝΗ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ – ΜΑΓΕΙΡΙΚΟ (έχει ενταχθεί και αυτή στην κατηγορία (i) του τύπου Β των κρατήρων)

ΛΕΒΗΤΕΣ ΜΕ ΚΑΘΕΤΕΣ ΛΑΒΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (έχουν ενταχθεί στην κατηγορία (ii) του τύπου Β των κρατήρων)

ΚΑΛΑΘΟΙ

ΚΑΛΑΘΟΙ ΜΕ ΠΡΟΣΚΟΛΛΗΜΕΝΟ ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ

ΣΚΥΦΟΙ

ΚΡΑΤΗΡΗΣΚΟΙ (έχουν ενταχθεί ως τύπος Α στους σκύφους –*bell skyphoi*-)

ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΣΚΥΦΟΙ (πρόκειται για την κατηγορία (i) του τύπου C)

ΚΟΤΥΛΕΣ

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΟΤΥΛΗ

ΚΥΠΕΛΛΑ

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟ ΚΥΠΕΛΛΟ (συμπεριλαμβάνεται στον τύπο Α των κυπέλλων, στον οποίο έχουν ενταχθεί αυτά που είναι βαθιά με ψηλό πόδι)

ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΠΟΔΙ (κι αυτό συμπεριλαμβάνεται στον τύπο Α των κυπέλλων)

ΒΑΘΙΑ ΠΙΝΑΚΙΑ (*PLATE*)

ΠΙΝΑΚΙΑ

Περιλαμβάνεται και πλήλινο αντικείμενο: ΟΜΟΙΩΜΑ ΣΠΙΤΙΟΥ

Στην παρουσίαση των σχημάτων γίνονται ορισμένες παρατηρήσεις για τη χρήση τους και το είδος των συνόλων στα οποία συναντώνται. Για τους πίθους αναφέρεται ότι χρησιμοποιούνταν ως τεφροδόχα αγγεία· πίθοι με λαιμό και κάθετες λαβές χονδροειδούς κεραμικής περιείχαν ορισμένες από τις πρωιμότερες καύσεις στην Κνωσό. Ορισμένοι έχουν χρησιμοποιηθεί για ενταφιασμούς ενηλίκων. Για τους κοσμημένους πίθους με ευθέα τοιχώματα σημειώνεται ότι συνδυαζόταν με πώμα κοσμημένο στο ίδιο στυλ. Θεωρείται από τον Coldstream¹⁷³ ότι η ασυνήθιστα πλούσια διακόσμησή τους υποδηλώνει υψηλή κοινωνική θέση και σημειώνει ότι πράγματι οι τάφοι στους οποίους βρέθηκαν περιείχαν και μετάλλινα κτερίσματα ταιριαστά σε οικογένειες που βρίσκονταν ψηλά στην κοινωνική ιεραρχία. Ο ωοειδής πίθος αντικαθιστά ως τεφροδόχο αγγείο τους προηγούμενους τύπους πίθου. Υστερογεωμετρικοί ωοειδείς πίθοι προλαμβάνουν τους ανατολίζοντες πολύχρωμους πίθους στην απόκτηση των τριών ποδιών. Στα **πώματα** διακρίνει δύο κύριες κατηγορίες α) τα κωνικά και β) τα θολωτά, ενώ τα μικρά πώματα που έχουν διάμετρο μικρότερη από 15 εκατοστά τα εξετάζει σε σχέση με τις πυξίδες. Αναφέρει ότι ορισμένα από την πρωτογεωμετρική Β' περίοδο και μετά κατασκευάζονταν ειδικά για τους τεφροδόχους πίθους, αν και τύπος καλάθου (τύπος C) χρησιμοποιούνταν για τον ίδιο σκοπό και είναι τα κωνικά πώματα για τα οποία σημειώνει ότι αντίθετα με τις περισσότερες κατηγορίες των θολωτών πωμάτων, αυτά κατασκευάζονταν για να ταιριάζουν στους πίθους των οποίων συχνά απηχούν τη διακόσμηση. Για τα θολωτά πώματα αναφέρεται ότι, καθώς δεν είχαν αρχικά σχεδιασθεί για να καλύπτουν τεφροδόχους πίθους, έχουν μία ύπαρξη από μόνα τους και αυτό υποδηλώνεται από τη συχνή εύρεσή τους εκτός των νεκροταφείων και από την εύρεσή τους σε ορισμένους τάφους τους Βόρειου Νεκροταφείου σε μεγάλα και ομοιογενή σύνολα. Είναι πολύ συνηθισμένα στα οικιστικά σύνολα. Στους **αμφορείς με λαβές στο λαιμό** από το Βόρειο Νεκροταφείο ο Coldstream (1996, 335) έχει διακρίνει πέντε τύπους. Από αυτούς ο πέμπτος περιλαμβάνει τους ύστερους γεωμετρικούς αμφορείς με λαβές στο λαιμό, οι οποίοι είναι μικροί και λεπτοί. Για αυτούς αναφέρει ότι ήταν επίσης συνηθισμένοι στην οικιακή χρήση. Για τους **αμφορείς με λαβές στην κοιλιά** διαπιστώνει ότι μετά την πρώιμη γεωμετρική υπάρχουν πολύ λίγα δείγματα

---

¹⁷³ J. N. Coldstream, 1996(α), 315

ανάμεσα στα κτερίσματα των τάφων, ενώ οικιστικά σύνολα έχουν δώσει θραύσματα λαιμού αυτού του σχήματος κατά τη μέση και την ύστερη γεωμετρική περίοδο. Ως προς τις **υδρίες** σημειώνεται ότι μεγάλες υδρίες με διακόσμηση ταινιών και αγκύλης βρίσκονται σε οικιστικά σύνολα από το τέλος της Εποχής του Χαλκού και συνεχίζονται έως και τον 7^ο π.Χ. αιώνα. Ως κτερίσματα τάφων πιο κοσμημένες εκδοχές τους αρχίζουν κατά την ύστερη πρωτογεωμετρική περίοδο, φθάνουν σε μία κλίμακα πληθωρικότητας κατά την πρωτογεωμετρική Β' και πρώιμη γεωμετρική περίοδο, ενώ στη συνέχεια συναντώνται μόνο σποραδικά. Αναφέρεται ότι οικιακές υδρίες κανονικού μεγέθους σποραδικά τοποθετούνταν σε πρωτογεωμετρικές ταφές, ωστόσο η λειτουργία των μικρότερων υδριών φαίνεται ότι ήταν συμβολική. Ως παράδειγμα αναφέρει την υδρία F. no. 514 από το νεκροταφείο της Φορτέτσας, μία απλή πρωτογεωμετρική Β' μικρογραφική υδρία με κύπελλο ως στόμιο, που υποδηλώνει σύμφωνα με τον Coldstream ότι το μόνωτο κύπελλο ήταν το συμπλήρωμα της υδρίας σε ένα σύνολο για σπονδές. Για πρωτογεωμετρική Β' - πρώιμη γεωμετρική υδρία χονδροειδούς κεραμικής αναφέρει ότι τόσο το σχήμα, όσο και η υφή του πηλού ταιριάζουν με αυτά υδρίας από πρωτογεωμετρικό Β' στρώμα σε πηγάδι. Στις **οινοχόες**, για αυτές του τύπου A(i) που περιλαμβάνει τις σφαιρικές πρωτογεωμετρικές κανονικού μεγέθους με ανοιχτόχρωμο βάθος παρατηρεί ότι είναι πιθανό να είχαν σχεδιασθεί αρχικά για οικιακή χρήση, αφού το σχήμα και η διακόσμηση ταιριάζουν ακριβώς με τις αντίστοιχες πρωτογεωμετρικές από τα οικιστικά σύνολα. Για τις **πρόχους** του τύπου A, ο οποίος περιλαμβάνει τις πρωτογεωμετρικές, παρατηρείται ότι πέντε από αυτές ανήκουν στον τύπο με σφαιρικό σώμα. Ως αγγεία για νερό, χρησιμοποιούνταν στην καθημερινή ζωή ως σχήμα εναλλακτικό της υδρίας. Αρκετές έχουν βρεθεί στον πυθμένα πηγαδιού. Επίσης για τις προχοϊσκές (τύπος C) με διακόσμηση στιγμών παρατηρείται ότι είναι επίσης γνωστές από οικιστικό σύνολο και, όποιος και αν ήταν ο ακριβής σκοπός τους στους τάφους, η παρουσία τους φαίνεται ότι ήταν θέμα προσωπικής προτίμησης. Ως προς τα **μαγειρικά αγγεία** για αυτά που μοιάζουν με πρόχους χονδροειδούς κεραμικής και μπορεί να είναι τριποδικά ή μη (τύπος F) παρατηρεί ότι αποτελούν μικρές εκδοχές των μαγειρικών σχημάτων που βρίσκονται στα οικιστικά σύνολα και θεωρεί ότι τα περισσότερα είναι πολύ μικρά για να είναι οτιδήποτε άλλο πέρα από συμβολικά κτερίσματα στους τάφους. Ωστόσο για δύο που έχουν ίχνη καψίματος στο χείλος θεωρεί ότι πρέπει είτε να ήταν προσωπικά αντικείμενα είτε να είχαν χρησιμοποιηθεί στην ταφική τελετουργία. Για τα

τριποδικά μαγειρικά αγγεία (τύπος F(ii)) παρατηρεί ότι μόνο ένα έχει ίχνη καψίματος και κανένα δεν είναι τόσο μεγάλο για να είναι κατάλληλο για χρήση στην κουζίνα. Σύμφωνα με τον Coldstream¹⁷⁴ η υπόθεση ότι η παρουσία τους στους τάφους ήταν συμβολική ενισχύεται από το παράξενο σύνθετο μικρογραφικό από το θολωτό τάφο του Τεκέ *Teke tholos no. 109*. Ωστόσο σημειώνει ότι η πρωιμότερη ομάδα συμπληρώνει το κενό που υπάρχει στη διαδοχή από τα οικιστικά σύνολα, στα οποία δεν υπάρχουν παραδείγματα ανάμεσα στο μινωικό πρωτότυπο και στα ύστερα γεωμετρικά. Για τους κρατήρες, και για τους τρεις τύπους που διακρίνονται (Α. πρωτογεωμετρικοί κωδωνόσχημοι κρατήρες, Β. λέβητες και τα παράγωγά τους C. τύποι της ηπειρωτικής Ελλάδας) παρατηρείται ότι συναντώνται επίσης και στα οικιστικά σύνολα. Ιδιαίτερα για κρατήρες του τύπου C(iii) από τη μέση γεωμετρική περίοδο αναφέρεται ότι ταιριάζουν με αρκετούς από αποκλειστικά μεσογεωμετρικό οικιστικό στρώμα. Για τους τρεις τύπους **σκύφων** που διακρίνει αναφέρει ότι όλοι έχουν βρεθεί και σε οικιστικά στρώματα. Ως προς τα πινάκια αναφέρεται ότι μόνο ο τύπος C είναι συγχός στα οικιστικά σύνολα. Αναφερόμενος στον τύπο Β των πινάκων και σε ένα από αυτά που έχει γυαλιστερή επιφάνεια και θυμίζει τόσο τύπο ακόσμητων αρυβάλλων, όσο και την **κατηγορία των ύστερων γεωμετρικών – πρώιμων ανατολιζόντων ακόσμητων κωνικών κυπέλλων**, παρατηρεί για τα τελευταία ότι βρίσκονται μόνο σε οικιστικά σύνολα, παρατήρηση που, όπως διαπιστώνουμε εδώ μέσα από τη συνολική εξέταση της κεραμικής, δεν ισχύει.

Στην εισηγμένη κεραμική τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται κατά χώρο προέλευσης είναι:

Από την Αττική ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ, ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ, ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ, ΟΙΝΟΧΟΕΣ, ΛΗΚΥΘΟΣ-ΟΙΝΟΧΟΗ, ΜΙΚΡΗ ΟΙΝΟΧΟΗ ΜΕ ΨΗΛΗ ΛΑΒΗ, ΠΡΟΧΟΪΣΚΕΣ, ΟΞΥΠΥΘΜΕΝΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ, ΕΠΙΠΕΔΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ, ΠΩΜΑΤΑ ΠΥΞΙΔΩΝ, ΚΡΑΤΗΡΕΣ, ΚΑΛΑΘΟΙ, ΚΑΝΘΑΡΟΙ, ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΨΗΛΟ ΠΟΔΙ, ΚΥΠΕΛΛΑ.

Από την Κόρινθο ΠΥΞΙΔΑ ΜΕ ΠΩΜΑ, ΠΩΜΑ ΠΥΞΙΔΑΣ, ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ.

Από το Άργος ΚΡΑΤΗΡΑΣ.

Από τη Θεσσαλία (;) ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ.

---

¹⁷⁴ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 351

Από τον Εύβοια ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΣ, ΑΜΦΟΡΕΑΣ (;), ΣΚΥΦΟΙ, ΚΡΑΤΗΡΑΣ.

Από τις Κυκλάδες ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ, ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ, ΑΜΦΟΡΕΑΣ (;), ΣΚΥΦΟΙ.

Από την Ανατολική Ελλάδα ΚΡΑΤΗΡΑΣ, ΟΙΝΟΧΟΕΣ.

Από την Κύπρο ΟΙΝΟΧΟΕΣ, ΛΗΚΥΘΙΑ, ΛΗΚΥΘΙΑ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ, ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΟ ΑΛΑΒΑΣΤΡΟ, ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΣ.

Από τη Φοινίκη ΜΕΓΑΛΗ ΛΗΚΥΘΟΣ, ΟΙΝΟΧΟΗ, ΛΗΚΥΘΟΙ.

Και στην **ανατολίζουσα κεραμική** η εξέταση γίνεται κατά σχήματα στα οποία συνεξετάζεται η εγχώρια και η εισηγμένη κεραμική. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο σχήμα και κυρίως στη διακόσμηση. Σε κάθε σχήμα διακρίνονται τύποι με κριτήριο άλλοτε το ίδιο το σχήμα και άλλοτε τη διακόσμηση. Στο τέλος γίνεται σχολιασμός του πηλού και της τεχνικής, της χρονολόγησης και των εισαγωγών. Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εγχώρια κεραμική είναι:

ΠΙΘΟΙ, στους οποίους η βασική διάκριση γίνεται μεταξύ αυτών με την κανονική τεχνική και αυτών με την πολύχρωμη. Στους πρώτους διακρίνονται:

ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ ΜΕ ΔΥΟ Ή ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ

ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ που σώζονται αποσπασματικά

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου οι ανατολίζοντες πίθοι χονδροειδούς κεραμικής έχουν ταξινομηθεί χωριστά· σε αυτούς περιλαμβάνονται πίθος με ευθέα τοιχώματα χονδροειδούς κεραμικής και πίθοι με λαιμό χονδροειδούς κεραμικής. Εδώ ταξινομούνται και εξετάζονται στα αντίστοιχα σχήματα, στα οποία όμως διακρίνονται οι κοσμημένοι από αυτούς της χονδροειδούς κεραμικής.)

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΓΓΕΙΟ ΜΕ ΑΝΑΓΛΥΦΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ

ΑΓΓΕΙΟ ΜΕ ΑΝΑΓΛΥΦΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ

ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ ΠΙΘΟΙ

ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΠΙΘΟΙ

ΠΩΜΑΤΑ, στα οποία διακρίνονται τέσσερις τύποι, ΘΟΛΩΤΑ, ΚΩΝΙΚΑ, ΠΟΛΥΧΡΩΜΑ και ΚΥΛΙΝΔΡΙΚΑ

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΣ¹⁷⁵

ΥΔΡΙΕΣ

ΥΔΡΙΕΣ ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ (έχουν ενταχθεί ως τύπος Β στις υδρίες)

ΟΙΝΟΧΟΕΣ, σε αυτές οι εισαγωγές έχουν συμπεριληφθεί ως τύπος F

ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ (έχουν ενταχθεί ως κατηγορία
(i) στον τύπο D των οινοχοών)

ΠΡΟΧΟΙ

ΟΛΠΕΣ

ΟΛΠΗ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΛΗΚΥΘΟΙ

ΛΗΚΥΘΟΙ ΤΥΠΟΥ ΠΡΑΙΣΟΥ

ΛΗΚΥΘΙΑ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ

ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΑ ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ

«ΜΠΟΤΙΛΙΕΣ»

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ, και σε αυτούς οι εισαγωγές συνεξετάζονται.

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ

ΠΥΞΙΔΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ

ΒΑΘΥ ΕΥΡΥΣΤΟΜΟ ΑΓΓΕΙΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (από τη
Moïgnard χαρακτηρίζεται ως πυξίδα χονδροειδούς κεραμικής)

ΠΩΜΑΤΑ ΠΥΞΙΔΩΝ

ΠΤΗΝΟΜΟΡΦΟΙ ΑΣΚΟΙ

ΖΩΟΜΟΡΦΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΔΙΝΟΙ και εδώ οι εισαγωγές εξετάζονται μαζί.

ΥΠΟΣΤΑΤΟ

ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ/ΚΑΔΟΕΙΔΗ ΑΓΓΕΙΑ

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΛΕΚΑΝΙΔΑ/ΚΑΔΟΕΙΔΕΣ ΑΓΓΕΙΟ

ΛΕΚΑΝΙΔΑ

---

¹⁷⁵ Έχει βρεθεί και μικρός αρχαϊκός αμφορέας με λαβές στην κοιλιά (104.103).

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΛΕΚΑΝΙΔΑ
ΛΕΚΑΝΗ
ΚΑΛΑΘΟΙ
ΠΙΝΑΚΙΑ
ΣΚΥΦΟΙ
ΥΨΙΠΟΥΣ ΣΚΥΦΟΣ
ΚΟΤΥΛΕΣ
ΚΥΠΕΛΛΑ
ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ

Αναφέρεται ότι κατά την ανατολίζουσα περίοδο οι **αμφορείς** δεν ήταν συνήθεις και ότι γενικά βρίσκονται σε οικιστικά σύνολα, στα οποία σώζονται σε αποσπασματική κατάσταση. Για την **υδρία** αναφέρεται ότι ήταν δημοφιλής ως κτέρισμα στην Κνωσό κατά την πρωτογεωμετρική Β΄ περίοδο, αλλά σταμάτησε να είναι «της μόδας» στη μέση γεωμετρική, αν και δεν εξαφανίστηκε εντελώς. Στην ανατολίζουσα περίοδο ήταν πιο συνηθισμένη στα οικιστικά σύνολα, παρόλο που η λειτουργία της εν μέρει επικαλύπτονταν από την πρόχου. Για τις **πρόχους** σχολιάζεται ότι συνεχίζουν σχήμα που χρησιμοποιούνταν στις οικίες, αλλά και στους τάφους από τον 9^ο π.Χ. αιώνα. Για το **δίνο** σχολιάζεται ότι δεν αντιπροσωπεύεται καλά στους κνωσιακούς τάφους, ίσως επειδή οι κρατήρες χρησιμοποιούνταν περισσότερο για σπονδές παρά ως τεφροδόχα αγγεία, αν και εμφανίζεται στα οικιστικά σύνολα ως παραλλαγή του κρατήρα. Ως προς τη **λεκάνη** παρατηρείται ότι πρόκειται για οικιακό σκεύος που τοποθετήθηκε και ως κτέρισμα σε τάφο. Επίσης για τις **λεκανίδες** και τις **λεκανίδες/καδοειδή αγγεία** αναφέρεται από την Moignard¹⁷⁶ ότι ήταν γνωστές μέχρι τη συγκεκριμένη δημοσίευση ως σχεδόν αποκλειστικά οικιακό σχήμα στην Κνωσό. Θεωρεί ότι στην άποψη αυτή συνηγορεί το ότι οι περισσότερες από το Βόρειο Νεκροταφείο είναι ακόσμητες, αν και όχι απαραίτητα χονδροειδούς κεραμικής. Επίσης για τα **πινάκια** αναφέρεται ότι, όπως και οι λεκανίδες, λεκανίδες/καδοειδή αγγεία, έτσι και αυτά είναι σχετικά ασυνήθιστα στα ταφικά σύνολα της Κνωσού, ενώ εμφανίζονται στα οικιστικά σύνολα.

Τα σχήματα που αντιπροσωπεύονται στην εισηγμένη κεραμική είναι:

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΣ μάλλον από τη ΦΟΙΝΙΚΗ

---

¹⁷⁶ E. Moignard, 1996, 452

ΟΙΝΟΧΟΕΣ από την ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ, τη ΝΑΞΟ, την ΚΟΡΙΝΘΟ

ΟΛΠΕΣ από την ΚΟΡΙΝΘΟ

ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ από την ΚΥΠΡΟ και από την ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ από την ΚΟΡΙΝΘΟ

ΖΩΜΟΡΦΟΣ ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ από την ΚΟΡΙΝΘΟ

ΔΙΝΟΣ από την ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΥΛΙΚΕΣ από την ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΩΝΙΚΗ ΚΥΛΙΚΑ

ΦΙΑΛΗ από τη ΧΙΟ

ΚΟΤΥΛΕΣ από την ΚΟΡΙΝΘΟ

ΚΥΠΕΛΛΟ από τη ΛΑΚΩΝΙΑ

III. ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΓΧΩΡΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΚΝΩΣΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΟΜΙΝΩΙΚΗ ΕΩΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΖΟΥΣΑ ΠΕΡΙΟΔΟ. ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ, ΧΩΡΟΙ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ

Την κεραμική από όλα τα παραπάνω σύνολα ταξινομήσαμε σε πίνακες, καταρχήν με βάση τη διάκριση ανάμεσα στην εγχώρια και στην εισηγμένη. Στη συνέχεια, σε καθένα από τους δύο αυτούς πίνακες την ταξινομήσαμε κατά σχήμα και σε κάθε σχήμα κατά χώρο προέλευσης ανάλογα με το είδος του συνόλου από το οποίο προέρχεται. Μέσα σε κάθε είδος ανασκαφικού συνόλου η παρουσίαση έχει γίνει κατά χώρο εύρεσης και σε κάθε χώρο χρονολογικά.

Ως προς τα είδη των ανασκαφικών συνόλων και στους πίνακες η διάκριση που ακολουθήσαμε είναι ανάμεσα στις τρεις ακόλουθες κατηγορίες: α. ιερά, β. οικιστικά σύνολα και γ. ταφικά σύνολα. Ως προς τα σχήματα κρίναμε σκόπιμο για την απάντηση ερωτημάτων ως προς το είδος του συνόλου προέλευσης, αλλά και άλλων που αφορούν σε θέματα χρήσης, στους παραπάνω πίνακες να διακριθούν παραλλαγές κυρίως με βάση το σχήμα και σπανιότερα με βάση την υφή του πηλού, το μέγεθος ή τη διακόσμηση, όπως, για παράδειγμα, οι πολύχρωμοι πίθοι και τα πολύχρωμα πώματα που αποτελούν ειδική κατηγορία και ταξινομήθηκαν χωριστά για να απαντηθεί το ερώτημα αν πράγματι συναντώνται αποκλειστικά στους τάφους. Σημαντικό θεωρήσαμε και το κριτήριο του μεγέθους, αφού αγγεία ίδιου σχήματος, αλλά διαφορετικού μεγέθους προφανώς θα έχουν άλλη χωρητικότητα και πιθανόν άλλη χρήση. Ακόμα, για παράδειγμα, στα πώματα αυτά του μικρού μεγέθους προορίζονταν για άλλο σχήμα αγγείου σε σχέση με τα μεγαλύτερα. Τα μεγάλα κάλυπταν πίθους, ενώ τα μικρά πυξίδες.

Παρόλο που το υπό εξέταση υλικό έχει δημοσιευθεί σχεδόν εξ ολοκλήρου από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή και παρόλο που πρόκειται για την κεραμική μιας περιοχής, της Κνωσού, παρατηρήσαμε ότι υπάρχει πρόβλημα ορολογίας. Ένα παράδειγμα αποτελούν τα ομφαλωτά και τα θολωτά πώματα από τη δημοσίευση του «Ανεξερεύνητου Μεγάρου» και του Βόρειου Νεκροταφείου, που και στις δύο περιπτώσεις έχει γίνει από τον Coldstream. Το ίδιο σχήμα πώματος στη μία δημοσίευση χαρακτηρίζεται ως ομφαλωτό και στην άλλη ως θολωτό. Ακόμα στην κεραμική των τάφων που έχουν δημοσιευθεί από τον Payne (1927-1928, 262-263)

έχουν χαρακτηριστεί ως *plates* (βαθιά πινάκια) ομφαλωτά πώματα, θολωτό πώμα και πολύχρωμο πώμα.

Το ίδιο πρόβλημα διαπιστώσαμε και για τις πυξίδες και τους κοσμημένους πίθους. Στη δημοσίευση του «Ανεξερεύνητου Μεγάρου», στον κατάλογο και στο σχολιασμό της κεραμικής, το σχήμα που χαρακτηρίζεται από τον Coldstream ως μεγάλη πυξίδα (GD1), στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου χαρακτηρίζεται επίσης από τον Coldstream ως πίθος με δύο λαβές. Για παράδειγμα, πρβλ. Coldstream, Catling (eds.), 1996, εικ. 61, G10 (ΠΡΓ Β' - ΠΓ), όπου ανάλογο σχήμα χαρακτηρίζεται ως μικρός πίθος με δύο λαβές. Στην δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου, στο σχολιασμό των σχημάτων, στις πυξίδες και στον τύπο Β που περιλαμβάνει τις σφαιρικές, στην υποκατηγορία (iv) που περιλαμβάνει αυτές με έσω νεύον χείλος κατάλληλο για πώμα, συμπεριλαμβάνονται δύο αγγεία (294.41 και 292.227), που χαρακτηρίζονται επίσης ως μικρογραφικοί πίθοι. Όπως φαίνεται το κριτήριο του μεγέθους είναι αυτό που οδήγησε στην κατάταξή τους στις πυξίδες, τόσο στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου, όσο και σε αυτή του «Ανεξερεύνητου Μεγάρου».

Ακόμα οι πίθοι με δύο ή με τέσσερις λαβές χαρακτηρίζονται και ως ωοειδείς πίθοι, ενώ συγκεκριμένα οι πίθοι με δύο λαβές χαρακτηρίζονται και ως ωοειδείς πίθοι χωρίς λαιμό.

Στις σφαιρικές πυξίδες από το Βόρειο Νεκροταφείο έχει ταξινομηθεί αγγείο (219.28) που σε άλλη περίπτωση, από άλλο τάφο, έχει θεωρηθεί κρατηρίσκος (207.49). Στην πραγματικότητα πρόκειται για αγγεία ίδιου σχήματος, είναι και τα δύο κρατηρίσκοι.

Ως προς τα ληκύθια και τις ληκύθους διαπιστώσαμε ότι όλα χαρακτηρίζονται ως λήκυθοι. Μερικές φορές το σχήμα είναι το ίδιο και στα δύο και υπάρχει μόνο διαφορά μεγέθους.

Στη δημοσίευση των τάφων της Φορτέτσας από τον Brock διαπιστώσαμε ότι η διάκριση μεταξύ ληκυθίων και αρυβάλλων δεν είναι σαφής. Σχεδόν όλα χαρακτηρίζονται ως αρύβαλλοι.

Λόγω των προβλημάτων αυτών δεν ακολουθήσαμε την ορολογία ή την ταξινόμηση που δίνεται στις δημοσιεύσεις, στις περιπτώσεις που αυτό σήμαινε ότι ίδια σχήματα θα κατατάσσονταν χωριστά λόγω του όρου που είχε χρησιμοποιηθεί για να τα προσδιορίσει. Σε αυτές τις περιπτώσεις η διαφοροποίηση δηλώνεται παραπάνω στα αντίστοιχα σύνολα προέλευσης των αγγείων. Έτσι η ταξινόμηση

στους πίνακες προέκυψε από τη σύγκριση των σχημάτων ανά δημοσίευση. Για παράδειγμα, ως πρόχοι έχουν ταξινομηθεί τα αγγεία εκείνα που έχουν ευρύ λαιμό και κυκλικό στόμιο, ενώ ως οινοχόες αυτά που έχουν πιο στενό και ψηλό λαιμό και συνήθως τριφυλλόσχημο στόμιο. Επίσης ως σκύφος ταξινομήθηκε εδώ αγγείο από το Βόρειο Νεκροταφείο (292.164) της Κνωσού, που στον κατάλογο της κεραμικής προσδιοριζόταν ως μεγάλος σκύφος και στο σχολιασμό της κεραμικής ως κρατήρας.

Διαπιστώσαμε επίσης ότι η αποσπασματική κατάσταση διατήρησης, κυρίως στα οικιστικά σύνολα και σπάνια στα νεκροταφεία, δεν βοηθά στη σαφή αναγνώριση του σχήματος ή του τύπου και έτσι σε αρκετές περιπτώσεις προτείνονται δύο πιθανά σχήματα. Οι περιπτώσεις αυτές δεν έχουν συμπεριληφθεί στους πίνακες των σχημάτων κατά χώρο προέλευσης, αφού δεν εξυπηρετούν στην απάντηση των ερωτημάτων που έχουν τεθεί, ενώ για τον ίδιο λόγο δεν έχουν συμπεριληφθεί και όσα περιγράφονται απλά ως κλειστά αγγεία.

Στην εγχώρια κεραμική οι περιπτώσεις όπου το σχήμα δεν μπορεί να προσδιοριστεί ακριβώς είναι:

Σκύφος ή πυξίδα (Βλυχιά, πηγάδι, ανώτερο στρώμα: Coldstream, 1960, 165, πίν. 45d και εικ. 9, αρ. 51, ΥΓ - ΠΑν)

Κύπελλα ή κοτύλες (Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59: Coldstream, 1973(β), 40, πίν. 12, αρ. 51, ΠΑν και ΥΑν· “*Royal Road*”, πηγάδι LA, στρώμα J: Coldstream, 1973(β), 43, πίν. 15, αρ. 32, ΥΑν· “*Royal Road*” και Βενιζέλειο, σύνολο ευρημάτων K: Coldstream, 1973(β), 45, εικ. 17, αρ. 20, Αν)

Σκύφοι ή κύπελλα (“*Royal Road*”, σύνολο ευρημάτων G: Coldstream, 1972, 94, εικ. 15, πίν. 27 (G85), ΥΓ· Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3: Boardman, 1967, 73, αρ. 39-40, πίν. 15, ΥΓ· Ατσαλένιο, τάφος A: Davaras, 1968, 140, Α72, πίν. 42b, ΥΓ-ΠΑν)

Μικρός κρατήρας ή πίθος (“*Royal Road*”, σύνολο ευρημάτων C: Coldstream, 1972, 76, πίν. 19, C31, Π ΠΡΓ – Μ ΠΡΓ)

Κρατήρας ή πίθος (Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο H: Coldstream, 1973(β), 38-39, πίν. 12, αρ. 36, ΠΑν)

Πίθος χονδροειδούς κεραμικής ή αμφορέας (Περιοχή ΝΔ σπιτιών, στρώμα J: Coldstream, Macdonald, 1997, 222, εικ. 15, πίν. 43, J33, ΠΑν)

Πίθος ή υδρία (Περιοχή ΝΔ σπιτιών, στρώμα J: Coldstream, Macdonald, 1997, 220, πίν. 42, J6, ΠΑν)

Ωοειδής πίθος ή αμφορέας (“*Royal Road*”, σύνολο ευρημάτων G: Coldstream, 1972, 88, πίν. 24, G13, ΥΓ)

Πίθοι ή αμφορείς (ΝΔ όριο του Ανακτόρου, σύνολο A: Coldstream, 2000, 265, πίν. 47, A7 και Hartley, 1930-1931, 98, εικ. 26.3, ΥΑν· ΒΔ τετράγωνο πάνω από την οικία των τοιχογραφιών, σύνολο B: Coldstream, 2000, 267, πίν. 48, B7, B10, ΥΓ, Αν· ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του “*Royal Road*”, ανατολικά του ναύσταθμου (*arsenal*), σύνολο C: Coldstream, 2000, 269, πίν. 49, C21, ΠΑν· ΒΔ τετράγωνο, Θεατρικός Χώρος, σύνολο E: Coldstream, 2000, 273, πίν. 51, E27, E30, Αν, ΠΑν· ΒΔ τετράγωνο: η «ΒΔ οικία του Θησαυρού», σύνολο F: Coldstream, 2000, 274, πίν. 52, F3, ΜΓ· ΒΔ τετράγωνο: «ΒΔ δοκιμαστικές τομές», σύνολο G: Coldstream, 2000, 277, 278, εικ. 4, πίν. 53, G17-19, πίν. 54, G40, βλ. και Hartley, 1930-1931 για G19 εικ. 20.15 και για G40 εικ. 20.13, ΥΓ, ΠΑν· ΒΔ τετράγωνο: το «Γεωμετρικό Πηγάδι», σύνολο H: Coldstream, 2000, 282, πίν. 55, H10, H12, ΠΓ – ΜΓ, ΥΓ· Πάνω από το Μικρό Ανάκτορο, σύνολο L: Coldstream, 2000, 290, πίν. 59, L4)

Αμφορείς ή υδρίες (Περιοχή ΝΔ σπιτιών, στρώμα A: Coldstream, Macdonald, 1997, 204, πίν. 34, A7-8, ΥποΜ – Π ΠΡΓ· Περιοχή ΝΔ σπιτιών, στρώμα B: Coldstream, Macdonald, 1997, 206, πίν. 35, B7-8, Π ΠΡΓ· “*Royal Road*”, πηγάδι LA, στρώμα J: Coldstream, 1973(β), 42, πίν. 15, αρ. 9, ΥΑν)

Αμφορέας με λαβές στην κοιλιά ή υδρία («Ανεξερευνήτο Μέγαρο»: Porpham, 1992, 64, πίν. 42, 5-8, 47d, 1-4, ΥποΜ)

Αμφορέας ή μεγάλη οينوχόη (Περιοχή ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων X: Coldstream, Macdonald, 1997, 230, εικ. 20, πίν. 47, X9, ΠΑν)

Πώμα ή πινάκιο (“*Royal Road*”, σύνολο ευρημάτων G: Coldstream, 1972, 90, πίν. 25, G38, ΥΓ)

Επίπεδη πυξίδα ή πινάκιο (Περιοχή Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D: Coldstream, 1972, 84, πίν. 21, D43, Π ΥΓ)

Λεκανίδα ή πινάκιο (Περιοχή ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων X: Coldstream, Macdonald, 1997, 230, πίν. 47, X12, ΥΑν)

Λήκυθος ή αρύβαλλος (Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο H: Coldstream, 1973(β), 38, πίν. 12, αρ. 20, ΠΑν)

Λήκυθος ή οينوχόη (Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο H: Coldstream, 1973(β), 38, πίν. 12, αρ. 21, ΠΑν)

Οينوχόες ή πρόχοι (“*Royal Road*”, στρώμα B: Coldstream, 1972, 71, πίν. 16, B9, Π ΠΡΓ – Μ ΠΡΓ· “*Royal Road*”, σύνολο ευρημάτων C: Coldstream, 1972, πίν.

18, C3, Υ ΠΡΓ ή ΠΡΓ Β΄· “*Royal Road*”, σύνολο ευρημάτων G: Coldstream, 1972, 91, πίν. 26, G51-52, G55, ΠΓ, ΜΓ· «Ανεξερευνήτο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα: Coldstream, Sackett, 1978, 51, εικ. 6, αρ. 9-11, πίν. 11, αρ. 9, ΥΑν· “*Royal Road*” και Βενιζέλειο Νοσοκομείο, σύνολο ευρημάτων K: Coldstream, 1973(β), 44, πίν. 17, αρ. 9-11, ΥΑν· Β τετράγωνο: το «Γεωμετρικό πηγάδι», σύνολο Η: Coldstream, 2000, 282, πίν. 56, Η13, ΠΑν; Ταφικό σύνολο Ο, Μπουγάδα Μετόχι: Coldstream, 2000, 294, πίν. 60, Ο3, ΠΑν)

Οινοχόη ή ψευδόστομος αμφορέας (Περιοχή ΝΔ σπιτιών, στρώμα C: Coldstream, Macdonald, 1997, 208, εικ. 8, πίν. 36, C10, Π ΠΡΓ)

Οινοχόες ή μεγάλοι αρύβαλλοι (Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η: Coldstream, 1973(β), 37, πίν. 12, αρ. 18, ΥΑν· Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne: Payne, 1927-1928, 257, αρ. 125-126, εικ. 34, 53, Αν)

Στην εισηγμένη κεραμική είναι:

Οινοχόη; Λήκυθος; (Ιερό της Δήμητρας, στρώμα Α: Coldstream, 1973(α), 21, πίν. 10, αρ. 31, ΥΓ Ανατολικής Ελλάδας)

Οινοχόη ή όλπη (Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η: Coldstream, 1973(β), 41, πίν. 14, αρ. 64, Κόρινθος Υ ΠΡΚ - Μεταβατική)

Ακόμα για τους ίδιους λόγους δεν έχουμε συμπεριλάβει στους πίνακες των σχημάτων ό,τι περιγράφεται ως κλειστό αγγείο.

Ως προς τη χρονολόγηση, στις δημοσιεύσεις των αρχών του αιώνα η χρονολόγηση είναι πολύ γενική χωρίς τις υποδιαίρεσεις των φάσεων. Ακολουθείται ωστόσο εδώ η χρονολόγηση που δίνεται από τους μελετητές.

Στον πίνακα των εισηγμένων αγγείων η χρονολόγηση που δίνεται είναι αυτή που ισχύει για την περιοχή από την οποία έχει εισαχθεί το αγγείο. Σε διαφορετική περίπτωση, αν είναι αυτή του ανασκαφικού συνόλου, αυτό δηλώνεται.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που δίνονται στους δύο αυτούς πίνακες από την κεραμική εγχώριας παραγωγής έχουν εξεταστεί συνολικά 5.969 αγγεία¹⁷⁷, καθώς και ένα λυχνάρι και τέσσερα πήλινα ομοιώματα «σπιτιών – ιερών», ενώ από την εισηγμένη κεραμική 419 αγγεία. Τα δεδομένα των πινάκων αυτών παρουσιάζονται και σε γραφήματα, μόνο όμως για τα σχήματα και τους τύπους εκείνους που το δείγμα τους συνολικά και από τα τρία είδη των ανασκαφικών συνόλων αντιπροσωπεύει το 1% του συνόλου της εγχώριας ή της εισηγμένης κεραμικής. Στις

¹⁷⁷ Πρόκειται για ολόκληρα αγγεία, αλλά και για αποσπασματικά σωζόμενα ή για όστρακα προερχόμενα κυρίως από τα οικιστικά σύνολα που όμως επέτρεπαν την αναγνώριση του σχήματος.

περιπτώσεις που το δείγμα είναι χαμηλότερο δεν έγιναν γραφήματα, αφού η εικόνα που θα δινόταν θα απείχε αρκετά από την πραγματική. Επίσης σε ορισμένες δημοσιεύσεις δεν αναφέρεται ο συγκεκριμένος αριθμός των αγγείων που έχουν βρεθεί και αυτές οι περιπτώσεις αναφέρονται μεν στους πίνακες, δεν έχουν ληφθεί όμως υπ' όψιν στα γραφήματα.

Όπως διαπιστώσαμε το δείγμα από τα ιερά είναι πολύ μικρό σε αντίθεση με αυτό από τα οικιστικά και τα ταφικά σύνολα, γεγονός που οφείλεται προφανώς στα πολύ λίγα ανεσκαμμένα ιερά και αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν ως προς τα ποσοτικά στοιχεία που παρουσιάζονται στη συνέχεια.

A. ΕΓΧΩΡΙΑ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

1. ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

Με βάση τον πίνακα στον οποίο τα αγγεία ταξινομήθηκαν ανάλογα με το είδος του συνόλου όπου βρέθηκαν, τα σχήματα στην εγχώρια παραγωγή της Κνωσού κατά την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου και το είδος του συνόλου που συναντώνται είναι:

- **ΚΡΑΤΗΡΕΣ**

Στο σχήμα αυτό διακρίνονται αρκετοί τύποι. Εκτός από τα αγγεία εκείνα που έχουν χαρακτηριστεί γενικά ως κρατήρες, διακρίνονται δώδεκα ακόμα παραλλαγές βάσει του σχήματος, της υφής του πηλού, αλλά και του μεγέθους.

Οι **κρατήρες**, στους οποίους εντάσσονται όλοι εκείνοι που έχουν τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος χωρίς κάποιο ιδιαίτερο που να τους εντάσσει στους επιμέρους εξεταζόμενους τύπους και στις παραλλαγές τους, συναντώνται στα

οικιστικά σύνολα σε όλες τις περιόδους από την υπομινωική έως την ύστερη ανατολίζουσα, στα ταφικά σύνολα από την ύστερη πρωτογεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα και στα ιερά κατά την πρωτογεωμετρική Β', γεωμετρική και ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο. Συνεπώς, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα, πρόκειται για σχήμα που προέρχεται και από τα τρία είδη

συνόλων με μεγάλη υπεροχή όμως στα οικιστικά σύνολα από τα οποία προέρχονται 152 παραδείγματα, ποσοστό 79%, ενώ από τους τάφους 32, ποσοστό 17% και από τα ιερά 8, ποσοστό 4%.

Οι **κρατήρες χονδροειδούς** κεραμικής δεν χαρακτηρίζουν μόνο τα οικιστικά σύνολα, αλλά και τα ταφικά, αφού κρατήρας χονδροειδούς κεραμικής ύστερης γεωμετρικής – πρώιμης ανατολίζουσας περιόδου προέρχεται από οικιστικό σύνολο, ενώ από τύπο κρατήρα, τους λέβητες με κάθετες λαβές χονδροειδούς κεραμικής έχουν βρεθεί τρία παραδείγματα ύστερης πρωτογεωμετρικής – πρωτογεωμετρικής Β΄ περιόδου στο Βόρειο Νεκροταφείο. Από τάφους προέρχονται και πέντε **τριποδικοί λέβητες χονδροειδούς κεραμικής** ύστερης πρωτογεωμετρικής(;) και πρωτογεωμετρικής Β΄ - πρώιμης γεωμετρικής περιόδου.

Διαδεδομένο τύπο αποτελούν οι **κωδωνόσχημοι κρατήρες**, γνωστοί τόσο από οικιστικά, όσο και από ταφικά σύνολα. Στα οικιστικά σύνολα τα περισσότερα παραδείγματα προέρχονται από την υπομινωική – πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο έως την πρωτογεωμετρική Β΄, ενώ πολύ λίγα προέρχονται από την ύστερη γεωμετρική και την ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα. Στα ταφικά σύνολα χρονολογούνται από την υπομινωική/πρώιμη πρωτογεωμετρική έως όμως την πρώιμη γεωμετρική, συνεπώς με τα μέχρι τώρα γνωστά στοιχεία, οι κωδωνόσχημοι κρατήρες όταν εμφανίζονται ξανά στον οικισμό κατά την ύστερη γεωμετρική και πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο δεν χρησιμοποιούνται πλέον στους τάφους. Όπως φαίνεται και από το γράφημα και αυτός ο τύπος κρατήρα υπερτερεί στα οικιστικά σύνολα από τα οποία είναι γνωστά 74 παραδείγματα, ποσοστό 61%, ενώ από τους τάφους 48, ποσοστό 39%.

Το αντίθετο διαπιστώνουμε για τους **υψίποδες κρατήρες**, οι οποίοι συναντώνται μεν και σε οικιστικά και σε ταφικά σύνολα, υπερισχύουν όμως σαφώς στα δεύτερα, αφού μόλις 4 παραδείγματα είναι γνωστά από τον οικισμό, ποσοστό 16% και 21 από τάφους, ποσοστό 84%. Αυτοί που προέρχονται από τα οικιστικά σύνολα

χρονολογούνται στη μέση γεωμετρική- ύστερη γεωμετρική και πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ αυτοί που προέρχονται από τα ταφικά στη μέση πρωτογεωμετρική, πρωτογεωμετρική Β', και από την πρώιμη γεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα.

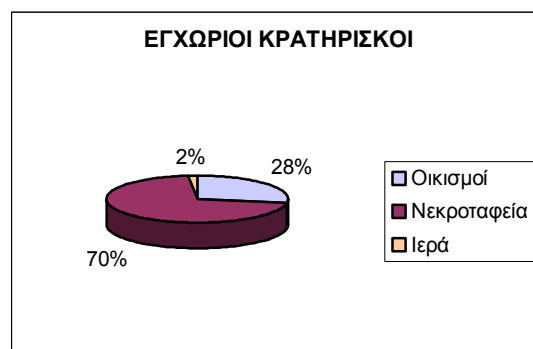
Άλλος ύστερος τύπος κρατήρα, ο **δίνοσ**, συναντάται σχεδόν σε ίδιο αριθμό στα οικιστικά και στα ταφικά σύνολα, αφού 4 προέρχονται από τον οικισμό και 5 από τάφους. Τα παραδείγματα από τα πρώτα χρονολογούνται στην ύστερη ανατολίζουσα περίοδο, με κάποια όμως να έχουν χρονολογηθεί γενικά στον 7^ο π.Χ. αιώνα, ενώ στα ταφικά σύνολα χρονολογούνται στην ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Γνωστοί μόνο από οικιστικά σύνολα της Κνωσού και μόνο από τρία παραδείγματα είναι οι **κιωνωτοί κρατήρες**, που έχουν χρονολογηθεί στην ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Παραλλαγή κρατήρων που έχουν ταξινομηθεί ως **μικροί κρατήρες** και αντιπροσωπεύονται με επτά παραδείγματα, καθώς και **ένας μικρός κρατήρας χονδροειδούς κεραμικής**, προέρχονται μόνο από οικιστικά σύνολα και τα παραδείγματα που μας είναι γνωστά χρονολογούνται από τη μέση πρωτογεωμετρική έως την πρωτογεωμετρική Β' και την πρώιμη και ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Οι **κωδωνόσχημοι κρατήρες/σκύφοι**¹⁷⁸ συναντώνται και στα τρία είδη συνόλων. Πρόκειται για πρώιμη παραλλαγή του σχήματος, η οποία υπερτερεί στα οικιστικά σύνολα από τα οποία προέρχονται 11 παραδείγματα που χρονολογούνται από την υπομινωική έως ίσως τη μέση πρωτογεωμετρική περίοδο, ενώ από τους τάφους προέρχονται 3 που χρονολογούνται από την υπομινωική/πρώιμη πρωτογεωμετρική και την πρωτογεωμετρική Β' και από τα ιερά μόλις ένας που χρονολογείται στην υπομινωική περίοδο.

Οι **κρατηρίσκοι** αποτελούν πολύ διαδεδομένο πρώιμο σχήμα που δεν συναντάται μετά την πρωτογεωμετρική Β' περίοδο. Αντιπροσωπεύεται και στα τρία είδη συνόλων, υπερτερεί όμως, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο

¹⁷⁸ Για το συγκεκριμένο τύπο και την ορολογία του βλ. παρακάτω σελ. 491.

γράφημα, με μεγάλη διαφορά στους τάφους από τους οποίους είναι γνωστά 221 παραδείγματα, ποσοστό 70%, ενώ από τον οικισμό προέρχονται 86 παραδείγματα, ποσοστό 28% και από τα ιερά 5, ποσοστό 2%. Τα παραδείγματα από τους τάφους είναι ακόμα περισσότερα αν λάβουμε υπ' όψιν ότι εκτός από τα παραπάνω 221 αναφέρονται από τη Hartley¹⁷⁹ και πολυάριθμοι πρωτογεωμετρικοί κρατηρίσκοι από τάφο στη Φορτέτσα, χωρίς να προσδιορίζεται ο αριθμός τους. Οι κρατηρίσκοι που προέρχονται από τα ιερά χρονολογούνται στην υπομινωική περίοδο, ενώ αυτοί που προέρχονται από τον οικισμό και από τους τάφους χρονολογούνται από την υπομινωική έως την πρωτογεωμετρική Β' περίοδο.

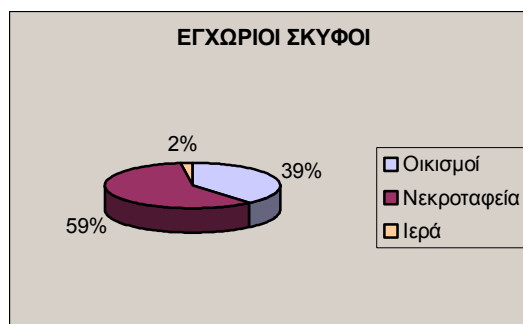
Ένα μόνο αγγείο που έχει χαρακτηριστεί ως **κρατηρίσκος χωρίς πόδι** προέρχεται από οικιστικό σύνολο και έχει χρονολογηθεί στην υπομινωική ή πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, συγκρίνοντας τα γνωστά παραδείγματα και από τα τρία είδη συνόλων από τα οποία προέρχονται, οι κρατήρες και οι περισσότεροι τύποι και παραλλαγές τους αποτελούν σχήμα που υπερτερούν στον οικισμό. Ενδιαφέρουσα είναι όμως η διαπίστωση ότι οι υψίποδες κρατήρες και οι κρατηρίσκοι υπερτερούν στους τάφους.

• ΣΚΥΦΟΙ

Και στους σκύφους διακρίνονται αρκετές παραλλαγές του σχήματος, που όμως στην πλειοψηφία τους πρέπει να ήταν σπάνιες, αφού αντιπροσωπεύονται με λίγα έως ελάχιστα παραδείγματα. Εκτός από τα αγγεία εκείνα που έχουν τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος και έχουν ταξινομηθεί ως σκύφοι, διακρίνονται ακόμα δεκατρείς παραλλαγές με κριτήριο το σχήμα, το μέγεθος, την υφή του πηλού, αλλά και την τεχνική κατασκευής.

Οι **σκύφοι**, στους οποίους έχουν ενταχθεί όλοι εκείνοι που έχουν τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος, αποτελούν σχήμα που απαντά και στα τρία είδη συνόλων. Στα ιερά τα παραδείγματα που είναι γνωστά χρονολογούνται στην ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα

¹⁷⁹ Hartley, 1930-1931, 68

περίοδο και με πιθανότητα στη γεωμετρική, στον οικισμό σε όλες τις περιόδους από την υπομινωική – πρώιμη πρωτογεωμετρική έως την πρώιμη ανατολίζουσα με λίγα να έχουν χρονολογηθεί γενικά στον 7^ο αιώνα π.Χ. ή στην ανατολίζουσα περίοδο χωρίς προσδιορισμό της φάσης της (που σημαίνει ότι μπορεί να φθάνουν μέχρι την ύστερη ανατολίζουσα) και στους τάφους σε όλες τις περιόδους από την υπομινωική έως την ύστερη ανατολίζουσα. Όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα πρόκειται για σχήμα που υπερτερεί στους τάφους, από τους οποίους είναι γνωστά 184 παραδείγματα, ποσοστό 59%, ενώ αρκετά είναι και τα παραδείγματα από τον οικισμό και συγκεκριμένα 121, ποσοστό 39%. Από τα ιερά προέρχονται 7 παραδείγματα, ποσοστό 2%.

Δύο **σκύφοι χονδροειδούς κεραμικής** πρωτογεωμετρικής περιόδου, προέρχονται από τον οικισμό, χωρίς αντίστοιχους γνωστούς από τους τάφους. Ο ένας έχει χρονολογηθεί πιο συγκεκριμένα στην ύστερη πρωτογεωμετρική – πρωτογεωμετρική Β' περίοδο. Μοναδικός στο υλικό που εξετάζεται είναι κοσμημένος **σκύφος** μέσης γεωμετρικής περιόδου **με προχολή και χείλος διαμορφωμένο σε σουρωτήρι**. Αυτός έχει βρεθεί σε τάφο.

Μικρογραφικοί σκύφοι είναι γνωστοί τόσο από τον οικισμό, όσο και από τους τάφους, υπερτερούν όμως στους δεύτερους από τους οποίους είναι γνωστοί πέντε ανατολίζουσας περιόδου, ενώ από τον οικισμό μόνο ένας πρώιμης ανατολίζουσας περιόδου.

Οι **υψίποδες σκύφοι** αντιπροσωπεύονται και στα οικιστικά και στα ταφικά σύνολα, στα πρώτα κατά την ύστερη πρωτογεωμετρική και ύστερη πρωτογεωμετρική – πρωτογεωμετρική Β', στα δεύτερα σε περισσότερες περιόδους, από τη μέση πρωτογεωμετρική έως τη μέση ανατολίζουσα. Υπερτερούν κατά πολύ στους τάφους από τους οποίους προέρχονται 25, ενώ από τον οικισμό μόλις τρεις. Από τάφο προέρχεται **μικρογραφικός υψίπους σκύφος** πρωτογεωμετρικής Β' ή πρώιμης γεωμετρικής περιόδου.

Άωτοι σκύφοι είναι γνωστοί και από οικιστικά και από ταφικά σύνολα, με πολύ λίγα παραδείγματα ωστόσο και στα δύο είδη και με διαφορά στην περίοδο εμφάνισης. Από τον οικισμό είναι γνωστό ένα παράδειγμα που προέρχεται από την πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ από τους τάφους τρία που χρονολογούνται στην πρωτογεωμετρική. **Μικρογραφικός άωτος σκύφος** προέρχεται από τάφο χωρίς να έχει χρονολογηθεί σε συγκεκριμένη περίοδο.

Δύο άωτοι σκύφοι χονδροειδούς κεραμικής πρωτογεωμετρικής περιόδου προέρχονται από τον οικισμό χωρίς αντίστοιχους σε τάφους. **Μικρογραφικός άωτος σκύφος χονδροειδούς κεραμικής** χωρίς συγκεκριμένη χρονολόγηση προέρχεται από τάφο.

Σπάνιοι είναι οι **άωτοι σκύφοι με έσω νεύον χείλος**. Αντιπροσωπεύονται και στον οικισμό και στους τάφους με πολύ λίγα όμως παραδείγματα και στα δύο είδη συνόλων. Από τον οικισμό προέρχεται ένας που χρονολογείται στην ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ από τους τάφους δύο που χρονολογούνται στην πρωτογεωμετρική και γεωμετρική(·).

Μοναδικός είναι **χειροποίητος κωνικός σκύφος** πρώιμης πρωτογεωμετρικής περιόδου που προέρχεται από τον οικισμό.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω οι σκύφοι και οι περισσότερες παραλλαγές τους, οι οποίες όπως φαίνεται ήταν σπάνιες, υπερτερούν στους τάφους σε σχέση με τον οικισμό. Οι υψίποδες σκύφοι, όπως και οι υψίποδες κρατήρες, υπερτερούν επίσης στους τάφους.

- **ΚΥΛΙΚΑ**

Μία μόνο κύλικα εγχώριας παραγωγής αντιπροσωπεύεται στο σύνολο του υλικού που εξετάζεται. Χρονολογείται στην ανατολίζουσα περίοδο και προέρχεται από τάφο.

- **ΚΟΤΥΛΕΣ**

Πρόκειται για ύστερο σχήμα που αντιπροσωπεύεται και στα τρία είδη συνόλων. Υπερτερεί κατά πολύ στους τάφους, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα, από τους οποίους προέρχονται 50, ποσοστό 72%, ενώ από τον οικισμό προέρχονται 17, ποσοστό 25% και από το ιερό 2, ποσοστό 3%. Τα παραδείγματα από το ιερό χρονολογούνται στην ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ τόσο στον οικισμό όσο και στους τάφους εμφανίζεται κατά την ύστερη γεωμετρική περίοδο και συναντάται μέχρι την ύστερη ανατολίζουσα.

Ελάχιστες **μικρογραφικές κοτύλες** είναι γνωστές, προέρχονται όμως τόσο από τον οικισμό, όσο και από τάφο. Μία έχει βρεθεί στον οικισμό και είναι ύστερης γεωμετρικής περιόδου και μία σε τάφο και χρονολογείται στην ύστερη γεωμετρική – πρόιμη ανατολίζουσα περίοδο.

- **ΚΥΠΕΛΛΑ**

Στα κύπελλα, εκτός από εκείνα που έχουν τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος, διακρίνονται έντεκα παραλλαγές με βάση το σχήμα, το μέγεθος, την υφή του πηλού, αλλά και την τεχνική κατασκευής.

Ως προς αυτά που έχουν ταξινομηθεί απλά ως **κύπελλα** αποτελούν πολύ συνηθισμένο σχήμα με μεγάλη διάρκεια χρήσης. Αντιπροσωπεύονται και στα τρία είδη συνόλων, ωστόσο επειδή για αυτά που προέρχονται από το ιερό δεν δίνεται συγκεκριμένος αριθμός, αλλά απλά αναφέρεται ότι έχουν βρεθεί μερικά¹⁸⁰ και έτσι δεν ήταν δυνατόν να συμπεριληφθούν στο γράφημα, σε αυτό φαίνονται μόνο αυτά που προέρχονται από τα οικιστικά και από τα ταφικά σύνολα. Πρόκειται για σχήμα με μεγάλη υπεροχή στους τάφους από τους οποίους προέρχονται 402 παραδείγματα, ποσοστό 77%, ενώ από τον οικισμό 122, ποσοστό 23%. Τόσο στον οικισμό, όσο και στους τάφους, εμφανίζονται σε όλες τις περιόδους από την υπομινωική έως την ύστερη ανατολίζουσα. Αυτά που προέρχονται από το ιερό χρονολογούνται στη γεωμετρική και ίσως και στην πρωτογεωμετρική περίοδο.

Λίγα είναι τα **μικρογραφικά κύπελλα**, τα οποία έχουν βρεθεί μόνο από τάφους και έχουν χρονολογηθεί στην ύστερη πρωτογεωμετρική και ύστερη πρωτογεωμετρική – μέση γεωμετρική περίοδο. Ωστόσο **μικρογραφικό χειροποίητο κύπελλο** πρωτογεωμετρικής περιόδου προέρχεται από τον οικισμό χωρίς αντίστοιχο σε τάφους.

Μόνο ένα **κύπελλο χονδροειδούς κεραμικής** μας είναι γνωστό και αυτό προέρχεται από τάφο και έχει χρονολογηθεί στην ύστερη πρωτογεωμετρική περίοδο.

¹⁸⁰ Hartley, ό.π., 92

Μόνο από τάφους και μόνο με τρία παραδείγματα μας είναι γνωστά τα «**κύπελλα**» με **προχοή**. Χρονολογούνται στην υπομινωική και στην υπομινωική – πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο.

Τα **κωδωνόσχημα κύπελλα** αντιπροσωπεύονται και στα τρία είδη συνόλων. Υπερτερούν στον οικισμό από τον οποίο προέρχονται 34 παραδείγματα, ενώ από τους τάφους 11 και από ιερό 2 ή 3. Αυτά από το ιερό χρονολογούνται στην υπομινωική περίοδο, αυτά από τον οικισμό από την υπομινωική έως τη μέση γεωμετρική περίοδο και αυτά από τους τάφους από την υπομινωική έως την πρώιμη πρωτογεωμετρική.

Επίσης στον οικισμό υπερτερούν τα **κωνικά κύπελλα**, τα οποία συναντώνται και στους τάφους. Από τον οικισμό μας είναι γνωστά 24 παραδείγματα, ενώ από τάφους 4. Πρόκειται για κυρίως ύστερη παραλλαγή του σχήματος που στον οικισμό εμφανίζεται κατά την ύστερη γεωμετρική- πρώιμη ανατολίζουσα και έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ στους τάφους ένα προέρχεται από την πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο, ένα δεν έχει χρονολογηθεί συγκεκριμένα και δύο χρονολογούνται στη μέση πρωτογεωμετρική(;). Για τα δύο της μέσης πρωτογεωμετρικής(;) περιόδου, που έχουν βρεθεί σε τάφο, θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι αν και συμπεριλαμβάνονται μαζί με τα υπόλοιπα και είναι μεν κωνικά, δεν είναι ανάλογα με αυτά, αφού όλα τα υπόλοιπα έχουν ακριβώς το ίδιο σχήμα και γυαλιστερή κίτρινη επιφάνεια.

Μικρογραφικό κωνικό κύπελλο ύστερης πρωτογεωμετρικής – πρωτογεωμετρικής Β' περιόδου προέρχεται από τον οικισμό.

Τα **κύπελλα με πόδι** προέρχονται και από τον οικισμό και από τάφους, υπερτερούν όμως στους τάφους από τους οποίους μας είναι γνωστά 12 παραδείγματα με ένα μόνο από την πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο και αρκετά από τη γεωμετρική και την ανατολίζουσα, όπου μόνο για ένα προσδιορίζεται η πρώιμη ανατολίζουσα. Στον οικισμό έχουν βρεθεί μόνο δύο και έχουν χρονολογηθεί στην πρώιμη – ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Μοναδικό είναι **τριποδικό κύπελλο** με γραπτή διακόσμηση, το οποίο προέρχεται από τάφο και χρονολογείται στην πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο.

Κύπελλα με έσω νεύον χείλος συναντώνται και στα οικιστικά και στα ταφικά σύνολα, στα πρώτα κατά την υπομινωική και ύστερη γεωμετρική περίοδο, στα δεύτερα κατά την πρωτογεωμετρική, πρωτογεωμετρική Β' και πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο. Πρόκειται για σχετικά σπάνια παραλλαγή του σχήματος που

υπερτερεί στους τάφους, από τους οποίους προέρχονται 6 παραδείγματα, ενώ από τον οικισμό 2.

Μοναδικό στο σύνολο του υλικού που εξετάζεται είναι **κύπελλο με έσω νεύον χείλος και οριζόντια λαβή** που προέρχεται από τάφο και χρονολογείται στην πρωτογεωμετρική Β' περίοδο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω τα κύπελλα στις περισσότερες παραλλαγές τους υπερτερούν στους τάφους. Μόνο τα κωδωνόσχημα και τα κωνικά κύπελλα υπερτερούν στον οικισμό.

• ΚΑΝΘΑΡΟΙ

Πρόκειται για σχήμα σπάνιο στην κεραμική παραγωγή της Κνωσού, όπως προκύπτει από το υλικό που εξετάζεται. Τα πολύ λίγα παραδείγματα που μας είναι γνωστά προέρχονται και από τον οικισμό και από τάφο. Από τον οικισμό προέρχονται δύο που χρονολογούνται στην ύστερη γεωμετρική και ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ από τάφο ένα για το οποίο δεν δίνεται συγκεκριμένη χρονολόγηση.

• ΠΙΘΟΙ

Στους πίθους διακρίνονται αρκετοί τύποι, ωστόσο υπάρχουν περιπτώσεις που λόγω της αποσπασματικής κατάστασης διατήρησης ο ακριβής προσδιορισμός του τύπου δεν είναι δυνατός. Για παράδειγμα μία από αυτές τις περιπτώσεις αποτελούν οι χαρακτηριζόμενοι ως **κοσμημένοι πίθοι**. Εκτός από αυτούς διακρίνονται δεκαεπτά παραλλαγές με κριτήριο άλλοτε το ίδιο το σχήμα, άλλοτε το μέγεθος, την υφή του πηλού ή τη διακόσμηση.

Αρχίζοντας από τη γενική κατηγορία των **κοσμημένων πίθων** θραύσματά τους προέρχονται και από τα τρία είδη συνόλων. Χρονολογούνται σε διαφορετικές περιόδους. Από τα ιερά χρονολογούνται από τη μέση – ύστερη γεωμετρική και από την ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα. Από τον οικισμό χρονολογούνται σε όλες τις περιόδους από την πρώιμη πρωτογεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα και από τους τάφους κατά την πρώιμη έως μέση πρωτογεωμετρική και από την ύστερη

γεωμετρική έως την ανατολίζουσα, με αρκετούς να ανήκουν στην πρώιμη. Όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα, υπερτερούν στους τάφους από τους οποίους προέρχονται 38, ποσοστό 54%, ενώ αρκετοί έχουν βρεθεί και στον οικισμό, συγκεκριμένα 27, ποσοστό 38%. Από ιερό προέρχονται 6, ποσοστό 8%.

Στους **μικρούς κοσμημένους πίθους** έχουν ενταχθεί πολύ λίγοι πίθοι που ο τύπος τους ήταν μεν αναγνωρίσιμος, δεν ανήκαν όμως σε κανένα από τους υπόλοιπους τύπους που έχουν διακριθεί. Προέρχονται τόσο από τον οικισμό, όσο και από τάφους, σε ίδιο αριθμό: δύο μας είναι γνωστοί από τον οικισμό που χρονολογούνται στην πρώιμη – μέση γεωμετρική περίοδο και δύο από τάφους που χρονολογούνται στην πρώιμη – μέση πρωτογεωμετρική και στην πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο.

Ωοειδείς πίθοι προέρχονται τόσο από τον οικισμό, όσο και από τους τάφους. Από τον οικισμό τα γνωστά παραδείγματα έχουν χρονολογηθεί κατά τη μέση και ύστερη γεωμετρική περίοδο, ενώ από τους τάφους κατά την ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα έως και τη μέση ανατολίζουσα περίοδο. Και αυτοί υπερτερούν στους τάφους, από τους οποίους προέρχονται 12, ενώ από τον οικισμό 7.

Ο **ωοειδής πίθος χωρίς λαιμό**, που άλλες φορές χαρακτηρίζεται ως **πίθος με δύο λαβές**, αποτελεί τύπο που κυριαρχεί στους τάφους, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα. Ένα μοναδικό παράδειγμα προέρχεται από τον οικισμό, αντιστοιχεί σε ποσοστό 1% και χρονολογείται στη μέση γεωμετρική περίοδο. Από τους τάφους, όπου ο τύπος εμφανίζεται κατά την πρωτογεωμετρική Β' περίοδο (σε μία περίπτωση αναφέρεται γενικά η πρωτογεωμετρική) και συναντάται σε όλες τις επόμενες περιόδους έως την ύστερη ανατολίζουσα, είναι γνωστά 124 παραδείγματα, ποσοστό 99%.

Μοναδικός είναι **υψίπους πίθος με λαιμό και δύο λαβές** μέσης γεωμετρικής – πρώιμης υστερογεωμετρικής περιόδου που προέρχεται από τάφο.

Σπάνια παραλλαγή αποτελεί και ο **πίθος με τρεις λαβές**. Πολύ λίγα παραδείγματα, συγκεκριμένα τρία, μας είναι γνωστά. Όλα έχουν βρεθεί σε τάφους και χρονολογούνται στη μέση γεωμετρική και πρώιμη υστερογεωμετρική περίοδο.

Ο **πίθος με τέσσερις λαβές**, όπως και ο πίθος με δύο λαβές, κυριαρχεί στους τάφους, συναντάται όμως και στον οικισμό, όπως απεικονίζεται και στο αντίστοιχο γράφημα. Από τον οικισμό προέρχονται μόνο τρία παραδείγματα, ποσοστό 1%, που έχουν χρονολογηθεί στην πρώιμη, μέση και ύστερη γεωμετρική περίοδο. Από τους τάφους, στους οποίους ο τύπος εμφανίζεται κατά την πρώιμη γεωμετρική και αντιπροσωπεύεται σε όλες τις επόμενες περιόδους έως και την ύστερη ανατολίζουσα, προέρχονται 225 παραδείγματα, ποσοστό 99%.

Οι **πίθοι με λαιμό** προέρχονται και από τον οικισμό και από τάφους, όπως δείχνει όμως και το σχετικό γράφημα, αποτελούν και αυτοί τύπο που κυριαρχεί στους τάφους. Από τον οικισμό μας είναι γνωστά 4 παραδείγματα, ποσοστό 6% και χρονολογούνται στην πρώιμη πρωτογεωμετρική, πρωτογεωμετρική χωρίς ακριβέστερο προσδιορισμό και πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο. Από τους τάφους προέρχονται 68 παραδείγματα, ποσοστό 94% και σε αυτούς συναντώνται από την υπομινωική έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Πολύ λίγοι είναι οι **μικροί πίθοι με λαιμό**, οι οποίοι συναντώνται και στον οικισμό και σε τάφους. Από τον οικισμό μας είναι γνωστοί δύο, ο ένας πρώιμης και ο άλλος ύστερης ανατολίζουσας περιόδου και από τάφο ένας ανατολίζουσας περιόδου.

Οι **πίθοι με λαιμό χονδροειδούς κεραμικής** μας είναι γνωστοί από τάφους, από τους οποίους προέρχονται 66 παραδείγματα που χρονολογούνται από την υπομινωική έως την πρωτογεωμετρική Β' περίοδο, την πρώιμη και ύστερη γεωμετρική, καθώς και την πρώιμη και ύστερη ανατολίζουσα περίοδο. Θα πρέπει όμως να επισημάνουμε ότι από οικιστικά σύνολα και από ιερό προέρχονται θραύσματα **πίθων χονδροειδούς κεραμικής**, από τα οποία δεν μπορεί να προσδιορισθεί ο τύπος. Πολλά από αυτά είναι πιθανό να προέρχονται από πίθους με λαιμό χονδροειδούς κεραμικής, οπότε η διατύπωση συμπεράσματος ότι ο τύπος αυτός μας είναι γνωστός μόνο από τάφους θα ήταν επισφαλής. Οι **πίθοι χονδροειδούς κεραμικής** αποτελούν τη μόνη παραλλαγή του σχήματος που υπερτερεί στον οικισμό. Από τον οικισμό προέρχονται 47 παραδείγματα και από ιερό 1. Αυτός από το ιερό χρονολογείται στην ύστερη γεωμετρική περίοδο, ενώ τα

παραδείγματα από τον οικισμό από την υπομινωική έως την πρωτογεωμετρική Β' και από τη γεωμετρική, ύστερη γεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα.

Από τον οικισμό προέρχεται και **μικρός πίθος χονδροειδούς κεραμικής** που έχει βρεθεί σε σύνολο πρώιμης - ύστερης ανατολίζουσας περιόδου.

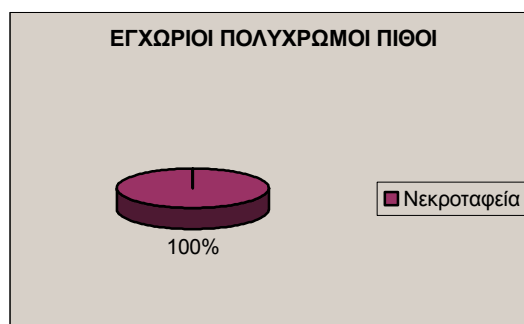
Οι **πίθοι με ευθέα τοιχώματα** συναντώνται τόσο στα οικιστικά όσο και στα ταφικά σύνολα, αποτελούν όμως και αυτοί τύπο που υπερτερεί στους τάφους. Στον οικισμό, από τον οποίο μας είναι γνωστά 6 παραδείγματα, εμφανίζεται κατά την πρωτογεωμετρική Β' περίοδο και στη συνέχεια κατά την πρώιμη γεωμετρική και με πιθανότητα στη μέση γεωμετρική. Ένα από τα έξι αυτά παραδείγματα προέρχεται από ανασκαφικό σύνολο, που δεν είναι σαφές αν είναι οικιστικό ή αν ανήκει σε ιερό. Για δύο ακόμα από αυτά η αναγνώριση του σχήματος δεν είναι σίγουρη, αλλά με πιθανότητα. Στους τάφους, από τους οποίους προέρχονται 21, εμφανίζεται στην πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο, κυρίως όμως στην πρωτογεωμετρική Β' και στη συνέχεια στην πρώιμη γεωμετρική, ενώ εμφανίζεται και στην πρώιμη ανατολίζουσα.

Λίγοι είναι οι **πίθοι με ευθέα τοιχώματα χονδροειδούς κεραμικής**, οι οποίοι προέρχονται μόνο από τάφους. Αντιπροσωπεύονται με 7 παραδείγματα που χρονολογούνται στην πρωτογεωμετρική Β', πρωτογεωμετρική Β'- πρώιμη γεωμετρική και πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο.

Μοναδικός είναι **διπλός πίθος με ευθέα τοιχώματα** πρωτογεωμετρικής Β' περιόδου που έχει βρεθεί σε τάφο.

Δύο **μικρογραφικοί πίθοι με ευθέα τοιχώματα χονδροειδούς κεραμικής**, ο ένας από τους οποίους είναι διπλός, προέρχονται επίσης από τάφους. Ο ένας χρονολογείται στην πρωτογεωμετρική Β' - πρώιμη γεωμετρική περίοδο, ενώ για τον άλλο δεν δίνεται συγκεκριμένη χρονολόγηση.

Αποκλειστικά ταφικό τύπο πίων αποτελούν οι **πολύχρωμοι πίθοι** που εμφανίζονται κατά την πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο και συναντώνται έως και την ύστερη ανατολίζουσα. Τα 124 παραδείγματα που μας είναι γνωστά προέρχονται μόνο από τάφους και αντιστοιχούν σε ποσοστό 100%, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα.

Διακρίνονται και **υψίποδες πολύχρωμοι πίθοι**, οι οποίοι προέρχονται επίσης μόνο

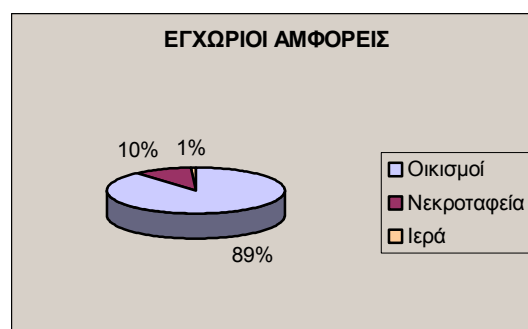
από τάφους και αντιπροσωπεύονται με 6 παραδείγματα που χρονολογούνται στην πρώιμη και μέση ανατολίζουσα περίοδο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω οι πίθοι στις περισσότερες παραλλαγές τους υπερτερούν στους τάφους. Μόνο οι πίθοι χονδροειδούς κεραμικής υπερτερούν στον οικισμό. Διαπιστώσαμε ακόμα ότι οι πολύχρωμοι πίθοι είναι αποκλειστικά ταφικοί, ενώ υπάρχουν και ορισμένοι που μας είναι γνωστοί μόνο από τάφους.

• ΑΜΦΟΡΕΙΣ

Όπως στους πίθους, έτσι και στους αμφορείς, αν και διακρίνονται αρκετοί τύποι, υπάρχουν περιπτώσεις που λόγω της αποσπασματικής κατάστασης διατήρησης οι τύποι αυτοί δεν είναι δυνατόν να αναγνωρισθούν. Όλοι αυτοί, οι αποσπασματικά σωζόμενοι έχουν συμπεριληφθεί στη γενική κατηγορία αμφορείς. Εκτός όμως από αυτούς διακρίνονται έντεκα παραλλαγές βάσει του σχήματος, του μεγέθους η της υφής του πηλού.

Κρίνοντας από τη γενική κατηγορία των **αμφορέων**, θραύσματά τους προέρχονται και από τα τρία είδη συνόλων, κυριαρχούν όμως, όπως δείχνει και το αντίστοιχο γράφημα, στα οικιστικά σύνολα από τα οποία προέρχονται 93 παραδείγματα, ποσοστό 89%, ενώ από τους τάφους προέρχονται 11, ποσοστό 10% και από ιερό μόνο 1, ποσοστό 1%. Ο αμφορέας από το ιερό χρονολογείται στη μέση – ύστερη γεωμετρική περίοδο.

Τα παραδείγματα από τους τάφους χρονολογούνται στην ύστερη πρωτογεωμετρική, ύστερη γεωμετρική, πρώιμη ανατολίζουσα και ανατολίζουσα περίοδο χωρίς ακριβέστερο προσδιορισμό. Από τον οικισμό τα παραδείγματα προέρχονται από την υπομινωική έως τη μέση πρωτογεωμετρική περίοδο και στη συνέχεια από την πρωτογεωμετρική Β΄ έως την ύστερη ανατολίζουσα.

Αμφορείς με λαβές στο λαιμό έχουν βρεθεί τόσο στον οικισμό, όσο και στους τάφους, υπερτερούν όμως στους τάφους, όπως δείχνει και το αντίστοιχο γράφημα, στους οποίους

έχουν βρεθεί 101, ποσοστό 76%, ενώ στον οικισμό 32, ποσοστό 24%. Στον οικισμό συναντώνται σε όλες τις περιόδους από την υπομινωική έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ στους τάφους από την υπομινωική έως την πρώιμη ανατολίζουσα.

Λιγότερο διαδεδομένο τύπο αποτελούν οι **αμφορείς με λαβές στην κοιλιά** που αντιπροσωπεύονται επίσης και στον οικισμό και στους τάφους. Και αυτοί, όπως και οι αμφορείς με λαβές στο λαιμό, υπερτερούν στους τάφους από τους οποίους προέρχονται 36 παραδείγματα, ενώ από τον οικισμό 9. Στον οικισμό συναντώνται κατά την υπομινωική – πρώιμη πρωτογεωμετρική, τη μέση γεωμετρική και την ύστερη γεωμετρική περίοδο, ενώ στους τάφους από την υπομινωική έως την πρώιμη γεωμετρική περίοδο. Ενδεχομένως όμως για τους δύο αυτούς τύπους αμφορέων η εικόνα που προκύπτει για το είδος του ανασκαφικού συνόλου στο οποίο υπερτερούν να μην είναι η πραγματική, αφού τα περισσότερα ακέραια παραδείγματα στα οποία είναι δυνατή η αναγνώριση του τύπου προέρχονται από τάφους. Το ενδεχόμενο αυτό ενισχύεται από το γεγονός ότι πάρα πολλά θραύσματα αμφορέων, στα οποία δεν είναι αναγνωρίσιμος ο τύπος, προέρχονται από τον οικισμό και στη γενική αυτή κατηγορία υπερτερούν σε σχέση με αυτά από τους τάφους.

Σπάνιοι είναι οι **αμφορείς με λαβές στον ώμο**, αφού μόνο δύο υπομινωικής περιόδου μας είναι γνωστοί και προέρχονται από τάφους.

Μοναδικός είναι **αμφορέας χονδροειδούς κεραμικής** πρωτογεωμετρικής περιόδου, ο οποίος προέρχεται από τάφο.

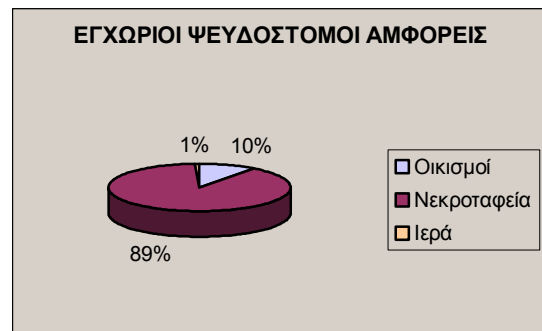
Και στους **αμφορίσκους** υπάρχουν κάποιοι που λόγω της αποσπασματικής κατάστασης διατήρησής τους δεν μπορούν να αποδοθούν σε συγκεκριμένο τύπο. Όλοι αυτοί έχουν ταξινομηθεί γενικά ως αμφορίσκοι. Πρόκειται για 9 παραδείγματα, που όλα έχουν βρεθεί σε τάφους και χρονολογούνται κυρίως στην υπομινωική, αλλά και στην πρώιμη πρωτογεωμετρική και στην ανατολίζουσα περίοδο.

Αμφορίσκοι με λαβές στον ώμο προέρχονται και από τα τρία είδη ανασκαφικών συνόλων, υπερτερούν όμως στους τάφους στους οποίους έχουν βρεθεί 9, ενώ στον οικισμό 2 και σε ιερό 4. Από το ιερό και από τον οικισμό χρονολογούνται στην υπομινωική περίοδο, ενώ από τους τάφους στην υπομινωική, πρώιμη πρωτογεωμετρική και πρωτογεωμετρική Β' ή πρώιμη γεωμετρική περίοδο.

Μοναδικός είναι **αμφορίσκος με λαβές στον ώμο και ψευδοπροχοή** υπομινωικής περιόδου που προέρχεται από τάφο.

Οι **αμφορίσκοι με λαβές στην κοιλιά** και οι **αμφορίσκοι με λαβές στο λαιμό** έχουν βρεθεί μόνο σε τάφους. Οι πρώτοι, από τους οποίους μας είναι γνωστά 7 παραδείγματα, χρονολογούνται στην υπομινωική, πρώιμη πρωτογεωμετρική και πρώιμη γεωμετρική περίοδο, ενώ οι δεύτεροι, που αντιπροσωπεύονται με 26 παραδείγματα, χρονολογούνται στην υπομινωική, πρώιμη, μέση και ύστερη πρωτογεωμετρική.

Οι **ψευδόστομοι αμφορείς** αποτελούν ένα από τα πρώιμα σχήματα το οποίο συναντάται και στα τρία είδη ανασκαφικών συνόλων. Όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα κυριαρχούν στους τάφους από τους οποίους προέρχονται 96, ποσοστό 89%, ενώ από τον οικισμό προέρχονται 11, ποσοστό 10% και από ιερό 1, ποσοστό 1%. Ο ψευδόστομος αμφορέας από το ιερό χρονολογείται στην υπομινωική περίοδο. Τα παραδείγματα από τον οικισμό χρονολογούνται από την υπομινωική έως τη μέση πρωτογεωμετρική περίοδο, ενώ αυτά από τους τάφους χρονολογούνται επίσης από την υπομινωική έως τη μέση πρωτογεωμετρική περίοδο.

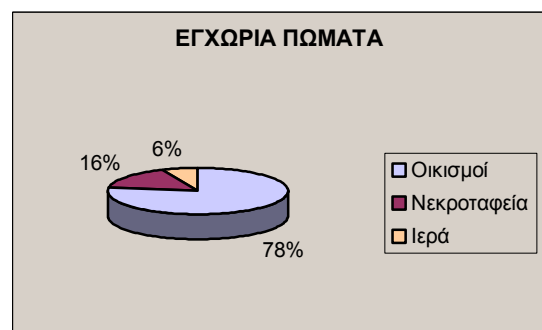

Ο τύπος που αναφέρεται ως «**ψευδόστομος αμφορέας με ανοιχτό λαιμό**» μας είναι γνωστός μόνο από τάφους και συναντάται κατά τη μέση και ύστερη πρωτογεωμετρική περίοδο.

Συμπερασματικά για τις διάφορες παραλλαγές των αμφορέων μπορούμε να πούμε ότι φαίνεται να υπερτερούν στους τάφους, αν και πολλά θραύσματα αμφορέων έχουν βρεθεί και στον οικισμό. Η υπεροχή στους τάφους μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα για τους ψευδόστομους αμφορείς, ενώ υπάρχουν και λίγες, όχι διαδεδομένες παραλλαγές του σχήματος, που μας είναι γνωστές μόνο από τάφους.

• ΠΩΜΑΤΑ

Και για τα πώματα ισχύει ότι και για τους πίθους και τους αμφορείς, ότι

δηλαδή παρόλο που και σε αυτά υπάρχουν αρκετοί τύποι, όταν η κατάσταση διατήρησής τους είναι αποσπασματική, αναγνωρίζεται μεν το σχήμα, οι τύποι αυτοί όμως δεν είναι πάντα αναγνωρίσιμοι. Έτσι όλα αυτά τα οποία δεν μπορούν να αποδοθούν σε συγκεκριμένο τύπο έχουν ταξινομηθεί γενικά ως πώματα. Εκτός από αυτά διακρίνονται εννέα παραλλαγές με κριτήριο κυρίως το σχήμα, αλλά και την υφή του πηλού, τη διακόσμηση και το μέγεθος.

Αυτά που έχουν χαρακτηριστεί γενικά ως **πώματα** προέρχονται και από τα τρία είδη συνόλων, υπερτερούν όμως, όπως δείχνει και το αντίστοιχο γράφημα, στον οικισμό, στον οποίο έχουν βρεθεί 61, ποσοστό 78%, ενώ στους τάφους έχουν βρεθεί 13, ποσοστό 16% και σε ιερό 5, ποσοστό 6%. Τα παραδείγματα από το ιερό χρονολογούνται στην ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο. Αυτά από τους τάφους στην πρωτογεωμετρική Β', πρωτογεωμετρική Β' - πρώιμη γεωμετρική, ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα και στην πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ ένα στην ανατολίζουσα χωρίς ακριβέστερο προσδιορισμό. Μεγαλύτερη είναι η διάρκεια εμφάνισής τους στον οικισμό, όπου προέρχονται από την υπομινωική – πρώιμη πρωτογεωμετρική και στη συνέχεια από την πρωτογεωμετρική Β' - πρώιμη γεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Τα **ομφαλωτά πώματα** είναι γνωστά τόσο από τον οικισμό, όσο και από τους τάφους, κυριαρχούν όμως στους δεύτερους στους οποίους έχουν βρεθεί 25, ενώ στον οικισμό μόνο 3. Αυτά από τον οικισμό προέρχονται από την πρώιμη γεωμετρική, ύστερη γεωμετρική και ύστερη γεωμετρική ή πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο. Από τους τάφους προέρχονται από την πρώιμη γεωμετρική έως την πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο.

Τα **θολωτά πώματα** αντιπροσωπεύονται και στον οικισμό και στους τάφους, όπως φαίνεται όμως και στο αντίστοιχο γράφημα υπερτερούν στους τάφους από τους οποίους προέρχονται 192, ποσοστό 80%, ενώ από τον οικισμό

προέρχονται 49, ποσοστό 20%. Τα παραδείγματα από τον οικισμό χρονολογούνται από την ύστερη πρωτογεωμετρική - πρωτογεωμετρική Β' περίοδο έως την ύστερη

ανατολίζουσα, ενώ αυτά από τους τάφους χρονολογούνται από την πρωτογεωμετρική Β΄ έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Σπάνια ύστερη παραλλαγή αποτελούν τα **κυλινδρικά πώματα**, που έχουν βρεθεί και στον οικισμό και στους τάφους και χρονολογούνται και στα δύο στον 7^ο π.Χ. αιώνα. Στους τάφους έχουν προσδιοριστεί και πιο συγκεκριμένες φάσεις (πρώιμη, ύστερη ανατολίζουσα, ύστερη ανατολίζουσα – αρχαϊκή). Και σε αυτά τα περισσότερα προέρχονται από τάφους, στους οποίους έχουν βρεθεί 7, ενώ στον οικισμό έχουν βρεθεί 2.

Μοναδικό **ημισφαιρικό πώμα** ανατολίζουσας περιόδου έχει βρεθεί στον οικισμό.

Ένας άλλος πολύ διαδεδομένος τύπος είναι τα **κωνικά πώματα** που συναντώνται και στον οικισμό και σε τάφους, υπερτερούν όμως κατά πολύ, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα, στους τάφους από τους οποίους προέρχονται 228 παραδείγματα, ποσοστό 99%, ενώ από τον οικισμό προέρχονται μόλις 2 παραδείγματα, ποσοστό 1%. Από τάφους εκτός από τα 228 παραδείγματα που έχουν καταγραφεί προέρχονται και άλλα, αν λάβουμε υπ' όψιν ότι η Hartley¹⁸¹ αναφέρει κι άλλα κωνικά πώματα από τάφο στη Φορτέτσα, χωρίς όμως να προσδιορίζει τον αριθμό τους. Τα παραδείγματα από τον οικισμό χρονολογούνται στη μέση γεωμετρική και στην ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα, ενώ αυτά από τους τάφους χρονολογούνται από την πρωτογεωμετρική Β΄ έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Μόνο από τάφους προέρχονται και τα έξι **κωνικά πώματα χονδροειδούς κεραμικής** πρωτογεωμετρικής Β΄ περιόδου, που προορίζονταν για πίθους με ευθέα τοιχώματα.

Τα **πολύχρωμα πώματα**, όπως και οι πολύχρωμοι πίθοι, προέρχονται αποκλειστικά από τάφους από τους οποίους μας είναι γνωστά 70 παραδείγματα, που

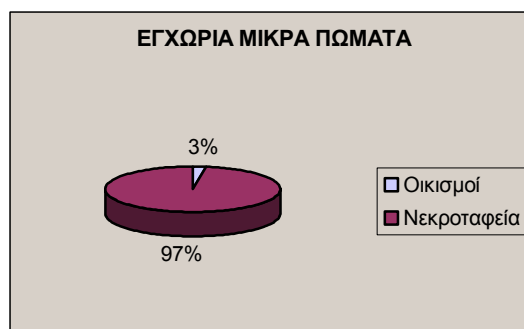

¹⁸¹ Hartley, ό.π., 67-68

όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα αντιστοιχούν σε ποσοστό 100% και χρονολογούνται από την πρώιμη έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Δισκοειδές πώμα χονδροειδούς κεραμικής του 9^{ου} π.Χ. αιώνα (πρωτογεωμετρική Β' - πρώιμη γεωμετρική; περίοδος) προέρχεται από τάφο.

Μικρά πώματα, που σε αρκετές περιπτώσεις προορίζονταν για πυξίδες, προέρχονται τόσο από τον οικισμό, όσο και από τους τάφους και αυτά όμως όπως απεικονίζεται και στο αντίστοιχο γράφημα υπερτερούν κατά πολύ στους τάφους από τους οποίους προέρχονται 76, ποσοστό 97%, ενώ από τον οικισμό 2, ποσοστό 3%. Τα παραδείγματα από τον οικισμό χρονολογούνται στην πρωτογεωμετρική και στην πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο. Αυτά από τους τάφους χρονολογούνται από την πρώιμη πρωτογεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, όλες οι παραλλαγές πωμάτων υπερτερούν στους τάφους σε

σχέση με τον οικισμό, ενώ διαπιστώσαμε ότι ορισμένες προέρχονται μόνο από τάφους. Υπάρχει όμως και σπάνια παραλλαγή του σχήματος που μας είναι γνωστή μόνο από τον οικισμό. Αν εξαιρέσουμε τα πώματα που σώζονται σε μορφή θραυσμάτων και δεν ήταν δυνατόν να ταξινομηθούν σε συγκεκριμένο τύπο και τα μικρά πώματα, στα οποία υπερτερούν τα παραδείγματα από τον οικισμό, η εικόνα που έχουμε από τις υπόλοιπες παραλλαγές του σχήματος συμφωνεί με αυτή που έχουμε από τους πίθους, ότι δηλαδή πρόκειται για σχήμα που επίσης υπερτερεί στους τάφους. Ακόμα και αν στα θραύσματα από τον οικισμό ήταν δυνατή η αναγνώριση του τύπου και συνεπώς άλλαζε λίγο το ποσοστό ορισμένων από αυτούς σε σχέση με το χώρο προέλευσης, ο αριθμός τους συγκριτικά δεν είναι τόσοσ που να άλλαζε το συμπέρασμα ότι κάποιοι υπερτερούν στους τάφους και σίγουρα δεν αλλάζει καθόλου τις διαπιστώσεις που προέκυψαν για τα πολύχρωμα πώματα και για αυτά χονδροειδούς κεραμικής, τα οποία είναι εύκολα αναγνωρίσιμα.

• ΠΥΞΙΔΕΣ

Στις πυξίδες ορισμένες από αυτές που έχουν βρεθεί στον οικισμό σώζονται πολύ αποσπασματικά έτσι ώστε να μην είναι δυνατός ο προσδιορισμός συγκεκριμένου τύπου. Ακόμα ορισμένες από αυτές που έχουν βρεθεί σε τάφους, αν

και σώζονται ακέραιες, δεν ανήκουν σε κανένα από τους διακρινόμενους τύπους. Όλες αυτές έχουν ταξινομηθεί γενικά ως πυξίδες, ενώ έχουν αναγνωριστεί και οκτώ παραλλαγές βάσει του σχήματος, του μεγέθους και της υφής του πηλού.

Οι χαρακτηριζόμενες γενικά ως **πυξίδες** προέρχονται τόσο από τον οικισμό, όσο και από τάφους σχεδόν σε ίδιο αριθμό. Από τον οικισμό προέρχονται 9, ενώ από τάφους 8. Στους τάφους συναντώνται από τη μέση – ύστερη πρωτογεωμετρική έως την ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο. Στον οικισμό συναντώνται στις υστερότερες περιόδους, από την ύστερη γεωμετρική έως την πρώιμη και ύστερη ανατολίζουσα.

Σπάνιες είναι οι **επίπεδες πυξίδες**, αντιπροσωπεύονται όμως και στα οικιστικά και στα ταφικά σύνολα. Μία πρώιμης υστερογεωμετρικής περιόδου προέρχεται από τον οικισμό, ενώ δύο πρωτογεωμετρικής Β' και πρωτογεωμετρικής Β' - πρώιμης γεωμετρικής(;) προέρχονται από τάφους.

Διαδεδομένο τύπο αποτελούν οι **σφαιρικές πυξίδες**, γνωστές και αυτές τόσο από τον οικισμό, όσο και από τους τάφους, στους οποίους και υπερτερούν κατά πολύ όπως απεικονίζεται και στο αντίστοιχο γράφημα. Από τον οικισμό μας είναι γνωστά μόνο 5 παραδείγματα, ποσοστό 5%, τα οποία χρονολογούνται στην ύστερη πρωτογεωμετρική – πρώιμη γεωμετρική, ύστερη γεωμετρική, πρώιμη – ύστερη ανατολίζουσα περίοδο. Από τους τάφους μας είναι γνωστά 105 παραδείγματα, ποσοστό 95%, που χρονολογούνται από τη μέση πρωτογεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Δύο **σφαιρικές πυξίδες χονδροειδούς κεραμικής** ύστερης ανατολίζουσας περιόδου προέρχονται από τον οικισμό, ενώ δύο **μικρογραφικές σφαιρικές πυξίδες** ύστερης γεωμετρικής περιόδου έχουν βρεθεί σε τάφους.

Οι **πυξίδες με ευθέα τοιχώματα** μας είναι γνωστές επίσης και από τον οικισμό και από τάφους, υπερτερούν όμως στους δεύτερους από τους οποίους προέρχονται 20, ενώ από τον οικισμό 11. Τα παραδείγματα από τον οικισμό χρονολογούνται στην υπομινωική, πρώιμη πρωτογεωμετρική(;), ύστερη πρωτογεωμετρική – πρωτογεωμετρική Β' ή και πρώιμη γεωμετρική και κατά την πρώιμη και ύστερη ανατολίζουσα περίοδο. Αυτά από τους τάφους χρονολογούνται

από την υπομινωική έως την πρωτογεωμετρική Β' και στην πρώιμη και ύστερη ανατολίζουσα – αρχαϊκή περίοδο.

Μοναδική είναι **πυξίδα με ευθέα τοιχώματα χονδροειδούς κεραμικής** προέρχεται από τον οικισμό και έχει χρονολογηθεί στην ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Μικρή πυξίδα χωρίς λαβές υπομινωικής περιόδου προέρχεται από τάφο.

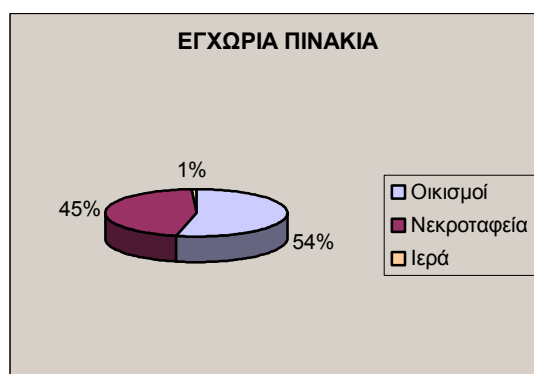
Από τάφο προέρχεται και **οξυπόθμηνη πυξίδα** πρώιμης ανατολίζουσας περιόδου.

Κρίνοντας από τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι ορισμένες παραλλαγές του σχήματος προέρχονται μόνο από τον οικισμό, ενώ άλλες μόνο από τάφους. Για όσες από αυτές παραδείγματα προέρχονται και από τα δύο είδη συνόλων, υπερτερούν αυτά από τους τάφους.

• ΠΙΝΑΚΙΑ

Στα πινάκια με βάση το σχήμα έχουν διακριθεί τέσσερις παραλλαγές του σχήματος, από τις οποίες οι δύο είναι συνηθισμένες, ενώ οι άλλες δύο εξαιρετικά σπάνιες.

Πινάκια, κατηγορία στην οποία έχουν ενταχθεί όλα εκείνα με τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος, προέρχονται και από τα τρία είδη ανασκαφικών συνόλων, όπως φαίνεται όμως και στο αντίστοιχο γράφημα, υπερτερούν αυτά από τον οικισμό από τον οποίο προέρχονται 58 παραδείγματα, ποσοστό 54%, ενώ σε τάφους έχουν βρεθεί 49, ποσοστό 45% και σε ιερό 1, ποσοστό 1%. Το παράδειγμα από το ιερό χρονολογείται στην ύστερη γεωμετρική περίοδο. Αυτά από τον οικισμό χρονολογούνται στην υπομινωική, υπομινωική – πρώιμη πρωτογεωμετρική, ύστερη πρωτογεωμετρική – πρωτογεωμετρική Β' και σε όλες τις περιόδους από την πρωτογεωμετρική Β' έως την ύστερη ανατολίζουσα. Τα παραδείγματα από τους τάφους χρονολογούνται από την πρώιμη πρωτογεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Λιγότερο συνηθισμένη παραλλαγή αποτελούν τα **βαθιά πινάκια**, που έχουν βρεθεί τόσο στον οικισμό, όσο και σε τάφους. Και αυτά όμως υπερτερούν στον

οικισμό από τον οποίο προέρχονται 6 παραδείγματα, ενώ από τάφους 2. Τα παραδείγματα από τον οικισμό χρονολογούνται από την ύστερη γεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ αυτά από τους τάφους στην πρώιμη γεωμετρική και μέση – ύστερη γεωμετρική περίοδο.

Μοναδικά και προερχόμενα από τάφους είναι **πινάκιο με κάθετη λαβή** ύστερης ανατολίζουσας περιόδου και **πινάκιο με κάθετη λαβή και ψηλό πόδι** ανατολίζουσας περιόδου.

Κρίνοντας από τα πινάκια και τα βαθιά πινάκια και όχι από τις δύο άλλες παραλλαγές του σχήματος που αντιπροσωπεύεται μόνο με ένα παράδειγμα η καθεμία, διαπιστώνουμε ότι πρόκειται για σχήμα που υπερέχει στον οικισμό.

• ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

Στους αρυβάλλους, εκτός από τα αγγεία εκείνα με τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος, διακρίνονται δέκα παραλλαγές με κριτήριο το σχήμα, τη διακόσμηση ή την τεχνική κατασκευής.

Εκείνοι που έχουν ταξινομηθεί γενικά ως **αρυβάλλοι** είναι γνωστοί και από τα τρία είδη συνόλων, ωστόσο, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα, η παρουσία τους στον οικισμό είναι απλά ενδεικτική και υπερτερούν σαφώς στους τάφους, αφού από τον οικισμό προέρχονται 7 παραδείγματα, ποσοστό 2%, ενώ από τους τάφους 282, ποσοστό 97%. Από ιερό μας είναι γνωστά 3 παραδείγματα, ποσοστό 1%, που χρονολογούνται στην ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο. Οι αρυβάλλοι από τον οικισμό χρονολογούνται στην πρωτογεωμετρική Β'/πρώιμη

γεωμετρική περίοδο και στην πρώιμη και ύστερη ανατολίζουσα. Στους τάφους εμφανίζονται από την την πρώιμη γεωμετρική(;) και σε όλες τις επόμενες περιόδους έως την ύστερη ανατολίζουσα.

Λίγοι **μικρογραφικοί αρυβάλλοι**, συγκεκριμένα 14, μας είναι γνωστοί μόνο από τάφους και χρονολογούνται από την πρωτογεωμετρική Β' έως τη μέση γεωμετρική περίοδο και στην πρώιμη ανατολίζουσα και στην ανατολίζουσα χωρίς ακριβέστερο προσδιορισμό.

Αρύβαλλος ή αρυβαλλοειδές ληκύθιο πρωτογεωμετρικής Β'/πρώιμης γεωμετρικής περιόδου προέρχεται από τον οικισμό, ενώ μόνο από τον οικισμό μας είναι γνωστή και σπάνια παραλλαγή του σχήματος, **αρύβαλλος-οινοχόη**, που αντιπροσωπεύεται με ένα μόνο παράδειγμα ύστερης γεωμετρικής περιόδου.

Όλες οι επόμενες παραλλαγές του σχήματος μας είναι γνωστές μόνο από τάφους. Αυτές είναι: οι **μονόχρωμοι αρύβαλλοι**, γνωστοί από 47 παραδείγματα που χρονολογούνται από την ύστερη πρωτογεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα, μοναδικός **μονόχρωμος αρύβαλλος με διπλό λαιμό** γεωμετρικής περιόδου, επίσης μοναδικός **χειροποίητος μονόχρωμος αρύβαλλος** ύστερης γεωμετρικής – πρώιμης ανατολίζουσας περιόδου, **αρύβαλλοι με ευθέα τοιχώματα**, από τους οποίους μας είναι γνωστά 11 παραδείγματα και οι οποίοι αποτελούν ύστερο τύπο που χρονολογείται στην πρώιμη, μέση ανατολίζουσα και ανατολίζουσα χωρίς ακριβέστερο προσδιορισμό περίοδο, **αρυβαλλοειδή ληκύθια**, γνωστά από 48 παραδείγματα που προέρχονται από τη μέση πρωτογεωμετρική έως την ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα και την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο, **αρύβαλλοι κρητοκυπριακού τύπου**, γνωστοί από 7 παραδείγματα πρώιμης ανατολίζουσας και ανατολίζουσας χωρίς ακριβέστερο προσδιορισμό περίοδο, **ζωόμορφοι αρύβαλλοι**, γνωστοί από 5 παραδείγματα ανατολίζουσας και ύστερης ανατολίζουσας περιόδου, καθώς και δύο **αρύβαλλοι με προχολή** πρωτογεωμετρικής Β' - πρώιμης γεωμετρικής και ύστερης υστερογεωμετρικής περιόδου.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι αρύβαλλοι, χωρίς να είναι άγνωστοι από τον οικισμό και από ιερό, αποτελούν σχήμα που κυριαρχεί στους τάφους.

• ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ

Ως λήκυθοι/ληκύθια έχουν ταξινομηθεί τα αγγεία εκείνα που φέρουν τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος και τα μεγέθη τους είναι διαφορετικά χωρίς να είναι εύκολος πάντα ο διαχωρισμός τους, γι' αυτό και συνεξετάζονται. Εκτός από αυτά όμως διακρίνονται και τρεις άλλοι τύποι βάσει του σχήματος.

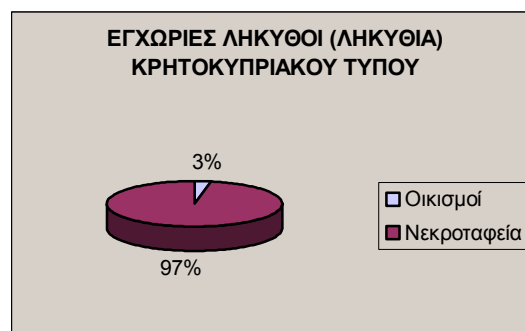
Τα αγγεία που έχουν χαρακτηριστεί γενικά ως **λήκυθοι/ληκύθια** αντιπροσωπεύονται και στα τρία είδη συνόλων, όπως όμως οι αρύβαλλοι έτσι και αυτά υπερτερούν κατά πολύ στους τάφους, όπως απεικονίζεται και στο αντίστοιχο γράφημα. Από τον οικισμό προέρχονται 9 παραδείγματα, ποσοστό 7%, από τάφους 118, ποσοστό 92% και από ιερό

μόνο 1, ποσοστό 1%. Το παράδειγμα από το ιερό χρονολογείται στην υπομινωική περίοδο, ενώ τα παραδείγματα από τον οικισμό στην πρωτογεωμετρική Β', και στην ύστερη γεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα. Τα παραδείγματα από τους τάφους καλύπτουν περισσότερες περιόδους από την πρώιμη πρωτογεωμετρική και στη συνέχεια από την ύστερη πρωτογεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα.

Οι **λήκυθοι τύπου Πραισού** συναντώνται και στον οικισμό και στους τάφους, υπερτερούν όμως στους δεύτερους, αφού από τον οικισμό προέρχονται 8, ενώ από τάφους 41. Στον οικισμό χρονολογούνται στην ύστερη γεωμετρική και στην πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ στους τάφους σε όλες τις περιόδους από την πρωτογεωμετρική Β' - πρώιμη γεωμετρική έως την πρώιμη ανατολίζουσα.

Οι **λήκυθοι/ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου** συναντώνται επίσης και στον οικισμό και στους τάφους. Και αυτός ο τύπος όμως, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα, κυριαρχεί στους τάφους από τους οποίους προέρχονται 123 παραδείγματα, ποσοστό 97%, ενώ από τον οικισμό προέρχονται μόλις 4, ποσοστό 3%. Τα παραδείγματα από τον οικισμό χρονολογούνται στην πρώιμη ή μέση γεωμετρική και στην ύστερη γεωμετρική και πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο. Αυτά από τους τάφους καλύπτουν όλο το διάστημα από την πρωτογεωμετρική Β' έως την ύστερη ανατολίζουσα.

Μοναδικό είναι **μικρογραφικό διπλό ληκύθιο** πρωτογεωμετρικής Β' περιόδου που προέρχεται από τάφο.

Κρίνοντας από όλους τους τύπους τους και οι λήκυθοι/ληκύθια, όπως και οι αρύβαλλοι, αποτελούν σχήμα που κυριαρχεί στους τάφους.

- **ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ**

Πρόκειται για σπάνιο, ύστερο σχήμα, στο οποίο διακρίνονται τρεις παραλλάγες, που όλες μας είναι γνωστές μόνο από τάφους.

Τα χαρακτηριζόμενα γενικά ως **αλάβαστρα** μας είναι γνωστά από 9 παραδείγματα που προέρχονται από την πρώιμη και ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Τα **τριφυλλόστομα αλάβαστρα** μας είναι γνωστά με πέντε παραδείγματα μέσης γεωμετρικής, ύστερης γεωμετρικής ή πρώιμης ανατολίζουσας και πρώιμης

ανατολίζουσας περιόδου και τα **αλάβαστρα – αρύβαλλοι κρητοκυπριακού τύπου** μας είναι γνωστά με εννέα παραδείγματα πρώιμης ανατολίζουσας περιόδου.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι πρόκειται για σχήμα που προέρχεται μόνο από τάφους.

- **«ΜΠΟΤΙΑΙΕΣ»**

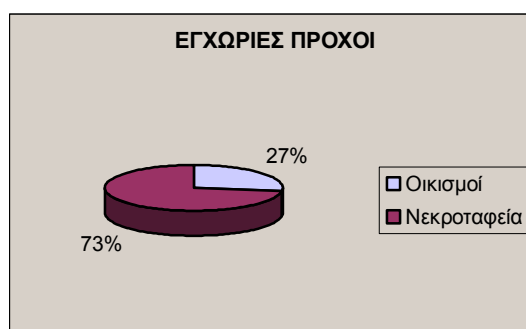
Πρόκειται επίσης για σπάνιο, ύστερο σχήμα, που έχει βρεθεί μόνο σε τάφους. Τα πέντε γνωστά παραδείγματα χρονολογούνται στην πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο.

- **ΦΑΚΟΕΙΔΗ ΦΛΑΣΚΙΑ**

Τα φακοειδή φλασκιά είναι επίσης σπάνιο σχήμα, πρώιμο όπως φαίνεται, γνωστό όμως και από τον οικισμό και από τάφους. Από τον οικισμό προέρχεται ένα παράδειγμα του 8^{ου} π.Χ. αιώνα, ίσως της πρώιμης γεωμετρικής περιόδου, ενώ από τους τάφους οκτώ παραδείγματα που χρονολογούνται από την υπομινωική – πρωτογεωμετρική, και από την ύστερη πρωτογεωμετρική έως την πρωτογεωμετρική Β' - πρώιμη γεωμετρική.

- **ΠΡΟΧΟΙ**

Στις πρόχους, εκτός από τα αγγεία που φέρουν τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος, διακρίνονται έξι ακόμα παραλλαγές με κριτήριο το σχήμα, το μέγεθος, την υφή του πηλού ή την τεχνική κατασκευής.

Αυτές που έχουν ταξινομηθεί στην γενική κατηγορία **πρόχοι** μας είναι γνωστές και από τον οικισμό και από τάφους, ωστόσο, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα, υπερτερούν στους τάφους από τους οποίους προέρχονται 64, ποσοστό 73%, ενώ από τον οικισμό 24, ποσοστό 27%. Τα παραδείγματα από τον οικισμό χρονολογούνται από την υπομινωική έως τη μέση πρωτογεωμετρική και από τη μέση γεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο. Αυτά από τους τάφους χρονολογούνται στην πρώιμη, μέση και ύστερη πρωτογεωμετρική, στην πρώιμη και μέση γεωμετρική και στην πρώιμη, μέση και ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Πρόχοι χονδροειδούς κεραμικής προέρχονται επίσης και από τον οικισμό και από τάφους, σε αυτές όμως υπερτερούν αυτές που προέρχονται από τον οικισμό από τον οποίο μας είναι γνωστά 13 παραδείγματα, ενώ από τάφους 2. Τα παραδείγματα από τον οικισμό χρονολογούνται στην πρωτογεωμετρική και στην ανατολίζουσα περίοδο (πρώιμη και ύστερη), ενώ αυτά από τους τάφους στην ανατολίζουσα.

Πιο σπάνιες είναι οι **πρόχοι με προχοή**, γνωστές μόνο από τάφους, από τους οποίους προέρχονται εννέα παραδείγματα που χρονολογούνται στις περιόδους από την πρωτογεωμετρική Β΄ έως την ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα.

Διαδεδομένες είναι οι **προχοΐσκες**, οι οποίες προέρχονται τόσο από τον οικισμό, όσο και από τάφους, υπερέχουν όμως, όπως απεικονίζεται και στο αντίστοιχο γράφημα, κατά πολύ στους τάφους από τους οποίους μας είναι γνωστά 59 παραδείγματα, ποσοστό 94%, ενώ από τον οικισμό μόλις 4, ποσοστό 6%. Αυτές από τον οικισμό χρονολογούνται στην υπομινωική, πρωτογεωμετρική Β΄ - πρώιμη γεωμετρική και μέση γεωμετρική περίοδο, ενώ αυτές από τους τάφους καλύπτουν όλες τις περιόδους από την πρώιμη – μέση πρωτογεωμετρική έως την ύστερη γεωμετρική.

Χειροποίητη προχοΐσκη υπομινωικής περιόδου προέρχεται από τάφο.

Τριποδική προχοΐσκη/ληκύθιο ύστερης πρωτογεωμετρικής περιόδου προέρχεται επίσης από τάφο.

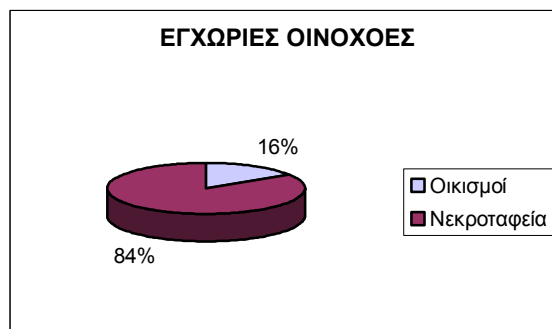
Πολύ λίγες είναι οι **μικρογραφικές πρόχοι**, οι οποίες προέρχονται τόσο από τον οικισμό, όσο και από τάφο, σχεδόν σε ίδιο αριθμό και από τα δύο είδη συνόλων. Υπερτερούν παρόλα αυτά εκείνες από τον οικισμό, από τον οποίο προέρχονται δύο που χρονολογούνται στην πρώιμη πρωτογεωμετρική και στην ύστερη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ από τάφο μία που χρονολογείται στην ύστερη πρωτογεωμετρική περίοδο.

Κρίνοντας από τα παραπάνω οι πρόχοι και οι περισσότερες παραλλαγές τους υπερτερούν στους τάφους σε σχέση με τον οικισμό, με εξαίρεση τις πρόχους χονδροειδούς κεραμικής και τις μικρογραφικές που υπερτερούν στον οικισμό.

• ΟΙΝΟΧΟΕΣ

Οι οινοχόες αποτελούν ένα από τα διαδεδομένα σχήματα, στις οποίες εκτός από εκείνες που φέρουν τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος και έχουν ενταχθεί στη γενική κατηγορία των οινοχόων, διακρίνονται επτά παραλλαγές με κριτήριο το σχήμα, το μέγεθος ή την υφή του πηλού.

Αρχίζοντας από αυτές που έχουν ταξινομηθεί στη γενική κατηγορία διαπιστώνουμε ότι οι **οινοχόες** είναι γνωστές τόσο από τον οικισμό όσο και από τάφους, όπως όμως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα υπερτερούν αυτές από τους τάφους από τους οποίους

προέρχονται 278 παραδείγματα, ποσοστό 84%, ενώ από τον οικισμό προέρχονται 52, ποσοστό 16%. Τα παραδείγματα από τον οικισμό χρονολογούνται στις περιόδους από τη μέση πρωτογεωμετρική έως την ύστερη πρωτογεωμετρική – πρωτογεωμετρική Β' και από τη μέση γεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ αυτά από τους τάφους καλύπτουν όλες τις περιόδους από την υπομινωική έως την ύστερη ανατολίζουσα.

Πολύ λίγες είναι οι **μικρογραφικές οινοχόες**, γνωστές μόνο από τάφους, από τους οποίους προέρχονται τρία παραδείγματα που χρονολογούνται στην ύστερη πρωτογεωμετρική και πρώιμη γεωμετρική περίοδο.

Οι **οινοχόες κρητοκυπριακού τύπου** συναντώνται τόσο στον οικισμό, όσο και στους τάφους, κυριαρχούν όμως στους τάφους με 29 παραδείγματα που χρονολογούνται στην πρωτογεωμετρική Β' και κυρίως στην ύστερη γεωμετρική έως ύστερη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ από τον οικισμό προέρχεται ένα μόνο παράδειγμα ύστερης γεωμετρικής περιόδου.

Μόνο από τάφους μας είναι γνωστοί τρεις άλλοι σπάνιοι τύποι οινοχόων, οι **οινοχόες με ευθέα τοιχώματα** γνωστές από δύο παραδείγματα πρωτογεωμετρικής Β' και πρώιμη πρωτογεωμετρικής(;) περιόδου, οι **οινοχόες με καδόσχημη λαβή** γνωστές από πέντε παραδείγματα πρωτογεωμετρικής Β' περιόδου, που όλα έχουν βρεθεί σε ένα τάφο και οι **οινοχόες με πλαστική ή απλή προχολή** γνωστές από έξι παραδείγματα ανατολίζουσας και κυρίως ύστερης ανατολίζουσας περιόδου.

Οινοχόες χονδροειδούς κεραμικής έχουν βρεθεί και στον οικισμό και σε τάφους, υπερτερούν όμως στους τάφους από τους οποίους προέρχονται 25, ενώ από

τον οικισμό 5. Αυτές από τον οικισμό χρονολογούνται στη γεωμετρική και πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο και αυτές από τους τάφους στην πρωτογεωμετρική Β' - πρώιμη γεωμετρική.

Μικρογραφικές οινοχόες χονδροειδούς κεραμικής μας είναι γνωστές από δύο παραδείγματα πρωτογεωμετρικής Β' περιόδου που έχουν βρεθεί σε τάφο.

Με βάση τα παραπάνω και κρίνοντας από όλες τις γνωστές παραλλαγές συμπεραίνουμε ότι οι οινοχόες αποτελούν σχήμα που, όπως και οι πρόχοι, υπερτερεί στους τάφους σε σχέση με τον οικισμό, ενώ υπάρχουν και σπάνιες παραλλαγές του που έχουν βρεθεί μόνο σε τάφους.

- **ΟΛΠΕΣ**

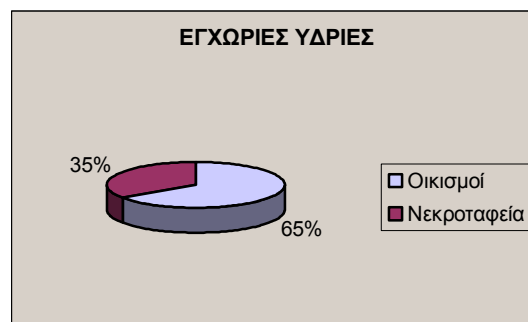
Οι όλπες είναι ένα από τα σπάνια σχήματα στο εξεταζόμενο υλικό, γνωστό μόνο από τάφους, από τους οποίους προέρχονται 13 παραδείγματα πρώιμης γεωμετρικής, μέσης γεωμετρικής, πρώιμης ανατολίζουσας και ύστερης ανατολίζουσας περιόδου.

Από τάφο προέρχεται και **όλη χονδροειδούς κεραμικής** πρώιμης ανατολίζουσας περιόδου.

- **ΥΔΡΙΕΣ**

Στις υδρίες, εκτός από εκείνες που φέρουν τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος και οι οποίες είναι και οι περισσότερες, διακρίνονται τέσσερις παραλλαγές, οι οποίες είναι σπάνιες. Η διάκριση των παραλλαγών αυτών έχει γίνει με βάση το σχήμα, την υφή του πηλού ή το μέγεθος.

Τα αγγεία εκείνα που φέρουν τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος και έχουν ταξινομηθεί γενικά ως **υδρίες** αντιπροσωπεύονται τόσο στον οικισμό, όσο και στους τάφους, όπως όμως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα, υπερτερούν στον οικισμό από τον οποίο προέρχονται 85 παραδείγματα, ποσοστό 65%, ενώ από τάφους προέρχονται 45, ποσοστό 35%. Αυτές από τον οικισμό καλύπτουν όλες τις περιόδους από την υπομινωική έως την ύστερη ανατολίζουσα, ενώ αυτές από τους τάφους χρονολογούνται

στην υπομινωική και από την μέση πρωτογεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα.

Αν και πολύ λίγες είναι οι **υδρίες χονδροειδούς κεραμικής**, προέρχονται και από τον οικισμό και από τάφο. Ένα παράδειγμα ύστερης ανατολίζουσας περιόδου μας είναι γνωστό από τον οικισμό και ένα πρωτογεωμετρικής Β' - πρώιμης γεωμετρικής περιόδου μας είναι γνωστό από τάφο.

Οι επόμενες τρεις παραλλαγές των υδριών είναι όλες σπάνιες και γνωστές μόνο από τάφους. Οι **υδρίες με προχολή** αντιπροσωπεύονται με τρία παραδείγματα που χρονολογούνται στην πρώιμη και μέση ανατολίζουσα περίοδο. Οι **μικρογραφικές υδρίες** αντιπροσωπεύονται με δύο μόνο παραδείγματα, χρονολογημένα στην ύστερη πρωτογεωμετρική – πρώιμη γεωμετρική και στην ύστερη γεωμετρική περίοδο. Μοναδική είναι **μικρογραφική σύνθετη υδρία** ύστερης πρωτογεωμετρικής – πρώιμης γεωμετρικής περιόδου.

Αν εξαιρέσουμε τις τρεις σπάνιες παραλλαγές υδριών που έχουν βρεθεί μόνο σε τάφους, οι υδρίες, σε αντίθεση με τις πρόχους και τις οινοχόες, αποτελούν σχήμα που υπερτερεί στον οικισμό.

• ΘΗΛΑΣΤΡΑ

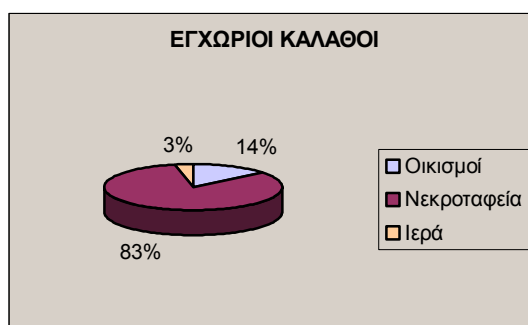
Τα θήλαστρα ανήκουν στα πρώιμα σχήματα και προέρχονται αποκλειστικά από τάφους. Γνωστά μας είναι 13 παραδείγματα χρονολογημένα στις περιόδους από την υπομινωική έως την πρωτογεωμετρική Β'.

Εκτός από τα παραπάνω **θήλαστρο χονδροειδούς κεραμικής** πρωτογεωμετρικής Β' περιόδου έχει βρεθεί επίσης σε τάφο.

• ΚΑΛΑΘΟΙ

Στους καλάθους που αποτελούν διαδεδομένο, πρώιμο κυρίως σχήμα, εκτός από τα αγγεία με τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος διακρίνονται πέντε παραλλαγές με κριτήριο το σχήμα, την υφή του πηλού ή το μέγεθος.

Κρίνοντας από τη γενική κατηγορία των **καλάθων** πρόκειται για σχήμα που αντιπροσωπεύεται και στα τρία είδη συνόλων, όπως όμως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα υπερτερεί στους τάφους, από τους οποίους μας είναι γνωστά 99 παραδείγματα, ποσοστό 83%, ενώ από τον οικισμό 17, ποσοστό 14%.

Όπως είναι αναμενόμενο λόγω και του μικρού δείγματος, τα παραδείγματα από ιερό είναι πολύ λίγα, μόλις 4, ποσοστό 3% και χρονολογούνται στην υπομινωική περίοδο. Οι κάλαθοι που προέρχονται από τον οικισμό χρονολογούνται στις περιόδους από την υπομινωική έως την πρωτογεωμετρική Β΄ - πρώιμη γεωμετρική και μόνο ένας στη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα. Αυτοί που προέρχονται από τους τάφους χρονολογούνται κυρίως στις περιόδους από την υπομινωική έως την πρώιμη γεωμετρική και μόνο τέσσερις χρονολογούνται στην πρώιμη και ύστερη ανατολίζουσα.

Κάλαθοι χονδροειδούς κεραμικής μας είναι γνωστοί από τον οικισμό και από ιερό. Από τον οικισμό προέρχεται ένα μόνο παράδειγμα ύστερης γεωμετρικής περιόδου, ενώ από ιερό αρκετοί χωρίς να προσδιορίζεται ο αριθμός τους¹⁸² και χρονολογούνται στην υπομινωική περίοδο.

Άλλη σχετικά σπάνια παραλλαγή του σχήματος, οι **κάλαθοι με προσκολλημένο μικρογραφικό κύπελλο** μας είναι γνωστοί τόσο από τον οικισμό, όσο και από τάφους στους οποίους και υπερτερούν. Από τον οικισμό προέρχονται δύο παραδείγματα υπομινωικής και πρώιμης πρωτογεωμετρικής περιόδου, ενώ από τάφους επτά παραδείγματα πρώιμης πρωτογεωμετρικής και πρώιμης πρωτογεωμετρικής – μέσης πρωτογεωμετρικής περιόδου.

Μόνο στον οικισμό έχουν βρεθεί **κάλαθοι με διάτρητα τοιχώματα**, από τους οποίους μας είναι γνωστά τρία παραδείγματα που έχουν χρονολογηθεί στην ύστερη πρωτογεωμετρική ή πρωτογεωμετρική Β΄ και στην ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Τύπος καλάθου χρησιμοποιούνταν και ως πώμα. Οι κάλαθοι αυτοί χαρακτηρίζονται **κάλαθοι – πώματα** και είναι γνωστοί και από τον οικισμό και από τάφους. Υπερτερούν στους τάφους από τους οποίους προέρχονται 13 παραδείγματα ύστερης πρωτογεωμετρικής – πρωτογεωμετρικής Β΄ και κυρίως πρωτογεωμετρικής Β΄ περιόδου, ενώ από τον οικισμό προέρχονται τρία παραδείγματα ύστερης πρωτογεωμετρικής – πρωτογεωμετρικής Β΄ περιόδου.

Από τάφο προέρχονται δύο **μικρογραφικοί κάλαθοι** για τους οποίους δεν δίνεται συγκεκριμένη χρονολόγηση.

Κρίνοντας από τους καλάθους και τις περισσότερες παραλλαγές τους αποτελούν σχήμα που υπερτερεί στους τάφους σε σχέση με τον οικισμό.

---

¹⁸² Evans, 1964, 134, 135.

- **ΚΑΔΟΕΙΔΗ ΑΓΓΕΙΑ/ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ**

Τα καδοειδή αγγεία/λεκανίδες είναι ένα από τα σπάνια σχήματα στην υπομινωική – ανατολίζουσα κεραμική της Κνωσού, γνωστό όμως και από τον οικισμό και από τάφους, στους οποίους και υπερτερούν. Από τον οικισμό προέρχονται δύο παραδείγματα πρώιμης μάλλον και ύστερης ανατολίζουσας περιόδου, ενώ από τάφους έξι, χρονολογημένα στην πρωτογεωμετρική Β' - πρώιμη γεωμετρική(;), την ύστερη γεωμετρική και τα περισσότερα στην πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο.

Μικρογραφικά καδοειδή αγγεία/λεκανίδες προέρχονται επίσης και από τον οικισμό και από τάφους. Και αυτά υπερτερούν στους τάφους, από τους οποίους προέρχονται 5 παραδείγματα που χρονολογούνται στην ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα, πρώιμη και ύστερη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ στον οικισμό έχει βρεθεί ένα ύστερης ανατολίζουσας περιόδου.

Όπως οι κάλαθοι, έτσι και τα καδοειδή αγγεία/λεκανίδες υπερτερούν στους τάφους.

- **ΛΕΚΑΝΕΣ**

Στις λεκάνες, εκτός από εκείνες που φέρουν τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος, διακρίνονται με κριτήριο το σχήμα και τη διακόσμηση λίγες σπάνιες παραλλαγές και συγκεκριμένα τρεις.

Οι **λεκάνες**, στις οποίες έχουν ταξινομηθεί όλες εκείνες με τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος, αποτελούν σχήμα που χαρακτηρίζει τον οικισμό, δεν είναι άγνωστες όμως και από τάφους. Από τον οικισμό προέρχονται 43 παραδείγματα που καλύπτουν τις περιόδους από την υπομινωική έως τη μέση πρωτογεωμετρική και από την πρωτογεωμετρική Β' - πρώιμη γεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα, ενώ ένα μοναδικό παράδειγμα ύστερης ανατολίζουσας περιόδου προέρχεται από τάφο.

Μόνο από τον οικισμό μας είναι γνωστές και οι ακόλουθες παραλλαγές λεκανών: οι **λεκάνες με ευθέα τοιχώματα**, γνωστές από πέντε παραδείγματα που προέρχονται από την πρωτογεωμετρική Β' - πρώιμη γεωμετρική, τη μέση και ύστερη γεωμετρική και την ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο, οι **αβαθείς λεκάνες**, γνωστές από τρία μόνο παραδείγματα χρονολογημένα στην ύστερη γεωμετρική και στην ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο και μοναδική **λεκάνη με γραπτή διακόσμηση** ύστερης ανατολίζουσας περιόδου.

Κρίνοντας από τις λεκάνες και από όλες τις παραλλαγές τους διαπιστώνουμε ότι πρόκειται για σχήμα που χαρακτηρίζει τον οικισμό.

- **ΛΕΚΑΝΙΑΕΣ**

Οι λεκανίδες ανήκουν στα ύστερα σχήματα. Είναι γνωστές τόσο από τον οικισμό, όσο και από τάφους, υπερτερούν όμως κατά πολύ στον οικισμό από τον οποίο προέρχονται 28 παραδείγματα που χρονολογούνται στην πρώιμη και στην ύστερη ανατολίζουσα περίοδο, ενώ από τάφους προέρχονται μόλις δύο, χρονολογημένα το ένα στην ύστερη ανατολίζουσα περίοδο και το άλλο στην ανατολίζουσα χωρίς ακριβέστερο προσδιορισμό.

Λεκανίδα χονδροειδούς κεραμικής πρώιμης ανατολίζουσας περιόδου προέρχεται από τάφο, όπως από τάφο προέρχεται και **μικρογραφική λεκανίδα** ύστερης ανατολίζουσας περιόδου.

Όπως συμπεραίνουμε από τα παραπάνω, οι λεκανίδες όπως και οι λεκάνες, χωρίς να είναι άγνωστες από τους τάφους, αποτελούν σχήμα που χαρακτηρίζει τον οικισμό.

- **ΚΑΔΟΙ**

Μοναδικός στο σύνολο της κεραμικής που εξετάζεται είναι **κάδος** ανατολίζουσας περιόδου που προέρχεται από τάφο.

Δύο **κάδοι χονδροειδούς κεραμικής** προέρχονται από τον οικισμό και από σύνολο που χρονολογείται στην πρώιμη και ύστερη ανατολίζουσα περίοδο.

Παρόλο που τα παραδείγματα από το σχήμα αυτό είναι ελάχιστα διαπιστώνουμε ότι είναι γνωστό και από τον οικισμό και από τάφους.

Από τάφο προέρχεται **βαθύ ευρύστομο αγγείο χονδροειδούς κεραμικής** που χρονολογείται στην πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο.

- **ΔΙΣΚΟΣ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ**

Μόνο ένας κοσμημένος δίσκος μας είναι γνωστός στο σύνολο της κεραμικής που εξετάζεται και αυτός προέρχεται από τάφο και έχει χρονολογηθεί στην ανατολίζουσα περίοδο.

- **ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΣΚΕΥΗ**

Τα μαγειρικά σκεύη είναι ένα από τα διαδεδομένα σχήματα. Σε αυτά, με κριτήριο στοιχεία του σχήματος, διακρίνονται λίγες παραλλαγές.

Αυτά που έχουν ταξινομηθεί ως **μαγειρικά σκεύη** και στα οποία υπάρχουν παραλλαγές ως προς το σχήμα συναντώνται τόσο στον οικισμό, όσο και σε τάφους, υπερτερούν όμως στον οικισμό. Διευκρινίζεται ότι ως μαγειρικά σκεύη έχουν ταξινομηθεί οι χύτρες και όσα έχουν σχήμα ανάλογο με αυτό των πρόχειων. Από τον οικισμό προέρχονται 34 παραδείγματα που καλύπτουν όλο το διάστημα από την υπομινωική – πρώιμη πρωτογεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο. Από τάφους προέρχονται 11 παραδείγματα και έχουν χρονολογηθεί στην πρώιμη – μέση γεωμετρική, μέση – ύστερη γεωμετρική και στην ανατολίζουσα περίοδο.

Τριποδικά μαγειρικά σκεύη μας είναι γνωστά επίσης και από τον οικισμό και από τάφους. Και σε αυτά διακρίνονται οι ίδιες παραλλαγές του σχήματος, όπως και στα «απλά» μαγειρικά. Και στα τριποδικά υπερτερούν αυτά που προέρχονται από τον οικισμό, από τον οποίο μας είναι γνωστά 17 παραδείγματα, χρονολογημένα στην υπομινωική, πρώιμη πρωτογεωμετρική, πρώιμη – μέση πρωτογεωμετρική, στη μέση γεωμετρική και στην ύστερη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο και ένα στη γεωμετρική χωρίς ακριβέστερο προσδιορισμό. Από τάφους προέρχονται 5 τριποδικά μαγειρικά σκεύη που έχουν χρονολογηθεί στην πρωτογεωμετρική

Β' - πρώιμη γεωμετρική(;) περίοδο, στη πρώιμη – μέση γεωμετρική και στη μέση – ύστερη γεωμετρική. Για τα «απλά» και τα τριποδικά μαγειρικά σκεύη, καθώς και στα δύο αντιπροσωπεύονται ίδια σχήματα με μόνη διαφορά ότι μπορεί να είναι τριποδικά, έχει γίνει κοινό γράφημα, στο οποίο φαίνεται ότι αποτελούν σχήμα που υπερτερεί στον οικισμό με ποσοστό 76%, ενώ το ποσοστό από τους τάφους είναι 24%.

Μόνο από τον οικισμό μας είναι γνωστός με οκτώ παραδείγματα τύπος μαγειρικών αγγείων, οι **μαγειρικοί δίσκοι «ταψιά»**. Χρονολογούνται στην υπομινωική και στην πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο.

Από τον οικισμό προέρχεται και **τριποδικός μαγειρικός δίσκος «ταψί»** πρώιμης – μέσης πρωτογεωμετρικής περιόδου, ενώ από τάφο προέρχεται **τριποδική μαγειρική** λεκάνη πρωτογεωμετρικής Β'-πρώιμης γεωμετρικής(;) περιόδου

Κρίνοντας από τα παραπάνω και λαμβάνοντας υπ' όψιν όλες τις παραλλαγές των μαγειρικών σκευών συμπεραίνουμε ότι αποτελούν σχήμα που κυριαρχεί στον οικισμό.

- **ΚΕΡΝΟΙ**

Οι κέρνοι αποτελούν πολύ σπάνιο σχήμα στην υπομινωική – ανατολίζουσα κεραμική της Κνωσού, στο οποίο διακρίνονται δύο τύποι.

Δακτυλιόσχημοι κέρνοι μας είναι γνωστοί μόνο από δύο παραδείγματα, από τα οποία το ένα προέρχεται από τον οικισμό και χρονολογείται στην πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο και το άλλο από τάφο και χρονολογείται στην ύστερη πρωτογεωμετρική.

Κέρνοι χονδροειδούς κεραμικής αντιπροσωπεύονται με δύο παραδείγματα χωρίς συγκεκριμένη χρονολόγηση, που και τα δύο προέρχονται από τάφο.

Στους κέρνους το δείγμα είναι πολύ μικρό για ασφαλές συμπέρασμα, ωστόσο φαίνεται να υπερτερούν στους τάφους.

- **ΑΣΚΟΙ**

Ένα μόνο αγγείο, που έχει χαθεί και περιγράφεται ως **ασκός** χωρίς να δίνεται φωτογραφία του, ανήκει σε αυτό το σχήμα. Προέρχεται από τάφο και έχει χρονολογηθεί με πιθανότητα στην πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο.

Πτηνόμορφοι ασκοί συναντώνται και στα τρία είδη ανασκαφικών συνόλων, υπερτερούν όμως στους τάφους. Από τον οικισμό προέρχεται ένα μόνο παράδειγμα ύστερης γεωμετρικής – πρώιμης ανατολίζουσας περιόδου, για το οποίο θα πρέπει να σημειωθεί ότι το σχήμα δεν έχει αναγνωρισθεί με βεβαιότητα. Πτηνόμορφος ασκός υπομινωικής περιόδου έχει βρεθεί σε ιερό, ενώ για ένα ακόμα παράδειγμα μέσης γεωμετρικής περιόδου η προέλευση από ιερό δεν είναι σίγουρη. Το σχήμα κυριαρχεί στους τάφους, από τους οποίους είναι γνωστά είκοσι ένα παραδείγματα που χρονολογούνται στις περιόδους από την ύστερη πρωτογεωμετρική έως την πρώιμη γεωμετρική και στην πρώιμη και ύστερη ανατολίζουσα.

Άλλες κατηγορίες κεραμικών αντικειμένων, που έχουν καταγραφεί και συμπεριληφθεί στον πίνακα με την εγχώρια κεραμική της Κνωσού, είναι:

- **ΠΥΡΙΑΤΗΡΙΑ - ΛΥΧΝΑΡΙΑ**

Πυριατήρια υπομινωικής περιόδου, των οποίων δεν προσδιορίζεται ο αριθμός¹⁸³, προέρχονται από ιερό.

Από τον οικισμό προέρχεται **λυχνάρι** ύστερης γεωμετρικής – πρώιμης ανατολίζουσας περιόδου.

• ΥΠΟΣΤΑΤΑ

Στα υποστατά, εκτός από αυτά που φέρουν τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος και έχουν ενταχθεί στη γενική κατηγορία, διακρίνονται τέσσερις παραλλαγές με βάση το σχήμα και την υφή του πηλού.

Αυτά που έχουν ταξινομηθεί γενικά ως **υποστατά** συναντώνται και στα τρία είδη συνόλων, τα περισσότερα όμως προέρχονται από τους τάφους. Από ιερό προέρχεται ένα παράδειγμα υπομινωικής περιόδου, από τον οικισμό τρία παραδείγματα υπομινωικής, υπομινωικής–πρώιμης πρωτογεωμετρικής και ύστερης πρωτογεωμετρικής – πρωτογεωμετρικής Β' περιόδου και από τους τάφους οκτώ πρωτογεωμετρικής Β' - πρώιμης γεωμετρικής(;) και ύστερης ανατολίζουσας περιόδου, ενώ για κάποια δεν δίνεται συγκεκριμένη χρονολόγηση.

Δακτυλιόσχημο υποστατό πρώιμης πρωτογεωμετρικής περιόδου προέρχεται από τάφο.

Τριποδικό υποστατό και αυτό πρώιμης πρωτογεωμετρικής περιόδου προέρχεται από τον οικισμό.

Δύο **τριποδικά υποστατά χονδροειδούς κεραμικής**, το ένα πρωτογεωμετρικής περιόδου, το άλλο χωρίς συγκεκριμένη χρονολόγηση, προέρχονται από τάφους.

Υποστατά με διάτρητα τοιχώματα μας είναι γνωστά μόνο από τον οικισμό και αντιπροσωπεύονται με δύο παραδείγματα, το ένα γεωμετρικής(;) και το άλλο ανατολίζουσας(;) περιόδου.

Αν και ορισμένες παραλλαγές υποστατών που αντιπροσωπεύονται με πολύ λίγα παραδείγματα μας είναι γνωστές μόνο από τον οικισμό, διαπιστώνουμε ότι πρόκειται για αντικείμενα που υπερτερούν στους τάφους.

• ΠΗΛΙΝΑ ΟΜΟΙΩΜΑΤΑ «ΣΠΙΤΙΩΝ» – «ΙΕΡΩΝ»

Τα πήλινα ομοιώματα «σπιτιών» ή «ιερών» είναι σπάνια πρώιμα αντικείμενα που συναντώνται όμως και στα τρία είδη ανασκαφικών συνόλων. Από ιερό μας

---

¹⁸³ Evans, ό.π., 134, 135

είναι γνωστό ένα και χρονολογείται στην υπομινωική περίοδο, από τον οικισμό επίσης ένα ύστερης πρωτογεωμετρικής περιόδου, ενώ από τάφους δύο, το ένα ύστερης πρωτογεωμετρικής και το άλλο πρωτογεωμετρικής Β' περιόδου.

2. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στις δημοσιεύσεις της ΥποΜ-Αν κεραμικής της Κνωσού διάφορες απόψεις έχουν διατυπωθεί από τους μελετητές για τα σχήματα των αγγείων και το είδος των ανασκαφικών συνόλων από τα οποία προέρχονται, θεωρώντας ότι κάποια περιορίζονται σε ορισμένα από αυτά ή ότι αντιπροσωπεύονται σε όλα εξίσου. Το θέμα δεν έχει εξετασθεί συνολικά παρά μόνο με αφορμή τις συγκρίσεις των παραλλήλων που γίνονται σε κάθε δημοσίευση. Η σύγκριση που γίνεται είναι μεταξύ των αγγείων που προέρχονται από τα οικιστικά σύνολα και από τους τάφους και αφορά σε ορισμένα μόνο σχήματα.

Σε ένα από τα πρώτα άρθρα του για την κεραμική από το πηγάδι στη θέση Βλυχιά ο J. N. Coldstream σχολιάζοντας την πρωτογεωμετρική κεραμική αναφέρει¹⁸⁴ για τον **κωδωνόσχημο κρατήρα** ότι αποτελεί σχήμα γνωστό από το νεκροταφείο της Φορτέτσας, όπου χρησιμοποιούνταν ως τεφροδόχο αγγείο, η εύρεσή του όμως και στο κατώτερο στρώμα του πηγαδιού φανερώνει ότι προοριζόταν και για οικιακή χρήση. Και σε επόμενο άρθρο του για την πρωτογεωμετρική και γεωμετρική κεραμική από την πόλη της Κνωσού διαπιστώνει και πάλι ότι οι κωδωνόσχημοι κρατήρες αντιπροσωπεύονται και στον οικισμό και στους τάφους¹⁸⁵. Από τη συνολική εξέταση της ΥποΜ – Αν κεραμικής της Κνωσού στην παρούσα μελέτη διαπιστώσαμε ότι πρόκειται για σχήμα που πράγματι αντιπροσωπεύεται και στον οικισμό και στους τάφους, υπερτερεί όμως στον οικισμό. Γενικότερα για τον κρατήρα ο Coldstream παρατηρεί ότι ποτέ δεν έγινε δημοφιλής στα κρητικά νεκροταφεία, ενώ θραύσματα κρατήρων που είναι γνωστά από περιοχές του οικισμού δείχνουν ότι ήταν συνηθισμένο οικιακό σχήμα¹⁸⁶. Την άποψη ότι είναι ένα από τα σχήματα που χαρακτηρίζουν τον οικισμό και σπάνια βρίσκεται στους τάφους, την έχει εκφράσει και στη δημοσίευση την πρωτογεωμετρικής και γεωμετρικής κεραμικής, αλλά και στη δημοσίευση της ανατολίζουσας κεραμικής από την πόλη της Κνωσού¹⁸⁷. Όπως προέκυψε εδώ από τη συνολική θεώρηση του υλικού με εξαίρεση τύπο κρατήρων, τους υψίποδες

---

¹⁸⁴ J. N. Coldstream, 1960, 163.

¹⁸⁵ J. N. Coldstream, 1972, 65-68.

¹⁸⁶ J. N. Coldstream, 1960, 170.

¹⁸⁷ J. N. Coldstream, 1972, 78-80. J. N. Coldstream, 1973(β), 35-36

κρατήρες, που υπερτερούν κατά πολύ στους τάφους και ορισμένες σπάνιες παραλλαγές του σχήματος που είναι γνωστές μόνο από τάφους από λίγα παραδείγματα, όλοι οι υπόλοιποι πράγματι υπερέχουν στον οικισμό. Στη δημοσίευση της γεωμετρικής κεραμικής από την πόλη της Κνωσού για τους **υψίποδες κρατήρες** ο Coldstream αναφέρει¹⁸⁸ ότι δεν βρίσκονται σε οικιστικά σύνολα, μεταγενεστέρες όμως δημοσιεύσεις απέδειξαν ότι και αυτός ο τύπος κρατήρας χρησιμοποιούνταν στον οικισμό, αφού μέχρι τώρα από οικιστικά σύνολα είναι γνωστοί τέσσερις που προέρχονται από το «Ανεξερεύνητο Μέγαρο», από την περιοχή των ΝΔ σπιτιών και από πηγάδι.

Στο άρθρο του για την πρωτογεωμετρική και γεωμετρική κεραμική από την πόλη της Κνωσού ο Coldstream συμπεραίνει ότι η **υδρία** σπάνια μπορεί να εντοπιστεί ανάμεσα στα κτερίσματα των τάφων, άποψη που επαναλαμβάνεται και στο άρθρο για την ανατολίζουσα κεραμική από τον ίδιο χώρο¹⁸⁹. Επισημαίνει ότι οι υδρίες ήταν άγνωστες στα νεκροταφεία πριν από την ύστερη πρωτογεωμετρική περίοδο. Επίσης στο εγχειρίδιο για την κνωσιακή κεραμική εκφράζει την άποψη ότι οι περισσότερο κοσμημένες υδρίες περιορίζονται στους τάφους, οι οποίες τείνουν να είναι και μικρότερες από τις οικιακές¹⁹⁰. Όπως όμως διαπιστώσαμε μετά από τη συνολική εξέταση της μέχρι τώρα γνωστής κεραμικής από την Κνωσό, υπερέχουν μεν στον οικισμό, δεν είναι σπάνιες όμως στους τάφους. Είναι σπανιότερες σε σχέση με τις πρόχους και τις οινοχόες, ενώ έχουν βρεθεί και σε περιόδους πριν από την ύστερη πρωτογεωμετρική (υπομινωική υδρία από τάφο του Βόρειου Νεκροταφείου, δύο μέσης πρωτογεωμετρικής(;) από τάφους στον Άγιο Ιωάννη και άλλες που έχουν χρονολογηθεί γενικά στην πρωτογεωμετρική περίοδο). Ότι ίδιου τύπου υδρίες χρησιμοποιούνταν στον οικισμό και τοποθετούνταν και ως κτερίσματα στους τάφους φαίνεται, για παράδειγμα, από ΠΡΓ Β'-ΙΙΓ υδρία χονδροειδούς κεραμικής που βρέθηκε σε τάφο του Βόρειου Νεκροταφείου (G 137) και ανάλογή της ως προς το σχήμα και την υφή του πηλού, ακόσμητη, βρέθηκε σε ΠΡΓ Β' στρώμα από πηγάδι (Coldstream, 1960, 160, πίν. 42, αρ. 2). Ακόμα σε πηγάδια δεν έχουν βρεθεί μόνο υδρίες χονδροειδούς κεραμικής ή ακόσμητες, αλλά και υδρίες με γραπτή διακόσμηση, όπως με ταινίες ή με ταινίες και ομόκεντρους κύκλους (για παράδειγμα, J. N. Coldstream, 2000, H1· J. N. Coldstream, 1960, πίν.

¹⁸⁸ J. N. Coldstream, 1972, 79.

¹⁸⁹ J. N. Coldstream, 1972, 65-68. J. N. Coldstream, 1973(β), 35-36.

¹⁹⁰ J. N. Coldstream, 2001, 37.

42, αρ. 3). Μία άλλη περίπτωση που δείχνει ότι ίδια αγγεία κατασκευάζονταν για οικιακή και για ταφική χρήση είναι κοσμημένες **οινοχόες** ΠΡΓ τύπου, μεγάλου μεγέθους, που έχουν βρεθεί στο Βόρειο Νεκροταφείο (για παράδειγμα η οινοχόη 100.11) και σε τάφους της Φορτέτσας και αντίστοιχές τους που έχουν βρεθεί σε ΠΡΓ οικιστικά σύνολα και ταιριάζουν τόσο στο σχήμα, όσο και στη διακόσμηση. Σύμφωνα με τον Coldstream¹⁹¹ αυτός ο τύπος οινοχοών είναι πιθανό να είχε σχεδιασθεί αρχικά για οικιακή χρήση.

Στο ίδιο άρθρο για την πρωτογεωμετρική και γεωμετρική κεραμική από την πόλη της Κνωσού ο Coldstream μέσα από τη σύγκρισή της με την υπόλοιπη έως τότε γνωστή κεραμική αναφέρει¹⁹² για την πρωτογεωμετρική οικιακή κεραμική της Κνωσού ότι δεν διαφέρει σημαντικά από αυτή των τάφων της ίδιας περιόδου, ενώ για την γεωμετρική οικιακή κεραμική της Κνωσού παρατηρεί ότι όλα σχεδόν τα σχήματά της απαντούν και στους τάφους της Φορτέτσας, η συχνότητα όμως με την οποία βρίσκονται είναι διαφορετική¹⁹³. Ως προς την πρωτογεωμετρική περίοδο διαπιστώνει ότι οι **πρόχοι**, οι **οινοχόες**, οι **ψευδόστομοι αμφορείς**, οι **κωδωνόσχημοι κρατήρες**, οι **κρατηρίσκοι**, τα **κύπελλα** και οι **κάλαθοι με τα συμπαγή τοιχώματα** αντιπροσωπεύονται και στα δύο είδη συνόλων. Σπάνιος τύπος καλάθου, οι **κάλαθοι με διάτρητα τοιχώματα**, πρωτοεμφανίζονται σε οικιστικό σύνολο δημοσιευμένο στο άρθρο αυτό και παρέμειναν γνωστοί μόνο από οικιστικά σύνολα αφού έχουν βρεθεί μόνο σε ένα ακόμα. Στη γεωμετρική περίοδο ως δημοφιλή οικιακά κλειστά σχήματα αναφέρει τους **λεπτούς αμφορείς με λαβές στο λαιμό**, τις **υδρίες** και τις **πρόχους με σφαιρικό σώμα**, που επισημαίνει ότι σπάνια βρίσκονται σε τάφους. Η παρατήρηση του Coldstream για αυτά τα σχήματα δεν ισχύει πλέον, αφού όπως φαίνεται από τον πίνακα των σχημάτων κατά χώρο προέλευσης όπου αναφέρεται και η χρονολόγηση, αλλά και από τα γραφήματα οι αμφορείς με λαβές στο λαιμό και οι πρόχοι υπερτερούν στους τάφους και μόνο οι υδρίες υπερέχουν στον οικισμό χωρίς να είναι όμως σπάνιες στους τάφους. Και στη δημοσίευση της ανατολίζουσας κεραμικής από την πόλη της Κνωσού επαναλαμβάνει την άποψη που είχε εκφράσει εξετάζοντας και τη γεωμετρική κεραμική από τον ίδιο χώρο, ότι οι αμφορείς είναι σχήμα που σπάνια βρίσκεται σε

---

¹⁹¹ J. N. Coldstream, 1996(a), 342, τύπος A(i).

¹⁹² J. N. Coldstream, 1972, 65-68.

¹⁹³ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 78-80

τάφους¹⁹⁴. Στη δημοσίευση ανατολίζουσας κεραμικής από δύο οικιστικά σύνολα της Κνωσού οι Coldstream και Sackett¹⁹⁵ σχολιάζοντας τα σχήματα παρατηρούν για τους **αμφορείς** ότι ως σχήμα είναι άγνωστο ανάμεσα στα κτερίσματα της περιόδου, παρατήρηση που όμως δεν ισχύει αφού πέντε αμφορείς πρώιμης ανατολίζουσας περιόδου έχουν βρεθεί σε τάφους του Βόρειου Νεκροταφείου και ένας ανατολίζουσας περιόδου αναφέρεται από το θαλαμωτό τάφο στον Χανιαλή Τεκέ. Στην άποψη ότι οι αμφορείς απαντώνται πιο συχνά στα κνωσιακά οικιστικά σύνολα από ότι στα νεκροταφεία εμμένει ο Coldstream και στην εξέταση της υπομινωικής έως ύστερης ανατολίζουσας κεραμικής στο πρόσφατο εγχειρίδιο για την κνωσιακή κεραμική¹⁹⁶. Οι αμφορείς στους οποίους αναφέρεται είναι αμφορείς με λαβές στο λαιμό και **αμφορείς με λαβές στην κοιλιά**. Η περίπτωση των αμφορέων με λαβές στο λαιμό σχολιάζεται παραπάνω, το ίδιο ωστόσο ισχύει και για τους αμφορείς με λαβές στην κοιλιά που υπερτερούν επίσης στους τάφους, αφού όπως διαπιστώνεται από τον πίνακα των σχημάτων κατά χώρο εύρεσης εννέα αμφορείς με λαβές στην κοιλιά προέρχονται από οικιστικά σύνολα και τριάντα έξι από τάφους.

Κρίνοντας από τα σύνολα που δημοσιεύει στο άρθρο για την πρωτογεωμετρική και γεωμετρική κεραμική από την πόλη της Κνωσού και σχολιάζοντας τη γεωμετρική κεραμική, αναφέρει ότι οι σκύφοι είναι πολύ περισσότεροι σε αυτά από ότι στους τάφους της Φορτέτσας¹⁹⁷. Όπως όμως φάνηκε εδώ από τη συνολική εξέταση του υλικού, αν και είναι πολλοί αυτοί που προέρχονται από τον οικισμό, ανήκουν στα σχήματα που υπερτερούν στους τάφους.

Στο ίδιο άρθρο ως άγνωστα μέχρι τότε στους τάφους αναφέρει τα **κωνικά κύπελλα** με τη γυαλιστερή κίτρινη επιφάνεια, κατηγορία κυπέλλων που όπως αποδείχθηκε συναντάται και στους τάφους, αφού μαρτυρούνται δύο, το ένα από τάφο στη Φορτέτσα και το άλλο από τάφο στο Μαύρο Σπήλαιο. Στη μεταγενέστερη δημοσίευση της κεραμικής από την περιοχή των ΝΔ σπιτιών, για τα κωνικά κύπελλα που τα εντάσσει ανάμεσα στα προϊόντα του κλιβάνου κεραμικής, ο οποίος έχει βρεθεί στη συγκεκριμένη περιοχή, αναφέρει¹⁹⁸ ότι είναι εξαιρετικά σπάνια στα νεκροταφεία και τα παραδείγματα που αναφέρει προέρχονται από τάφο στο Μασταμπά και από τάφο στο Βόρειο Νεκροταφείο, ωστόσο αυτό από το Βόρειο

---

¹⁹⁴ J. N. Coldstream, 1973(β), 35-36

¹⁹⁵ J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 48.

¹⁹⁶ J. N. Coldstream, 2001, 23.

¹⁹⁷ J. N. Coldstream, 1972, 78.

¹⁹⁸ J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, 1997, 239.

Νεκροταφείο –κύπελλο 292.17, πίν. 234- ανήκει στον τύπο του κυπέλλου με έσω νεύον χείλος και όχι στα κωνικά, οπότε δεν ισχύει ως παράδειγμα. Όμως πράγματι είναι γνωστά δύο παραδείγματα από τάφους της Κνωσού, τα οποία αναφέρονται παραπάνω. Στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου ο Coldstream επαναλαμβάνει την άποψη ότι τα συγκεκριμένα ΥΓ-ΠΑν κωνικά κύπελλα προέρχονται μόνο από οικιστικά σύνολα¹⁹⁹.

Στο άρθρο για την ανατολίζουσα κεραμική από την πόλη της Κνωσού απόψεις εκφράζονται για δύο ακόμα σχήματα²⁰⁰. Για την **πυξίδα με ευθέα τοιχώματα** αναφέρει ότι δεν είναι γνωστή από νεκροταφεία, άποψη που δεν ισχύει, αφού διαπιστώσαμε ότι ανάλογες πυξίδες ίδιας χρονολόγησης έχουν βρεθεί σε τάφους του Βόρειου Νεκροταφείου. Ως αποκλειστικά οικιακό σχήμα χαρακτηρίζει τη λεκανίδα, ούτε όμως και αυτό ισχύει, καθώς λεκανίδα ανατολίζουσας περιόδου έχει βρεθεί σε τάφο της Φορτέτσας και μία ακόμα ύστερης ανατολίζουσας περιόδου σε τάφο του Βόρειου Νεκροταφείου.

Στη δημοσίευση των τάφων του Βόρειου Νεκροταφείου ο Coldstream στο σχολιασμό των σχημάτων, για τα **μαγειρικά σκεύη** και συγκεκριμένα για τις *cooking jugs* (τύπος F) εκφράζει την άποψη²⁰¹ ότι αποτελούν μικρές εκδοχές των μαγειρικών σχημάτων που βρίσκονται στα οικιστικά σύνολα και θεωρεί ότι τα περισσότερα είναι πολύ μικρά για να είναι οτιδήποτε άλλο πέρα από συμβολικά κτερίσματα στους τάφους, ενώ για δύο από τα μεγαλύτερα που φέρουν ίχνη καψίματος στο χείλος θεωρεί ότι είτε ήταν προσωπικά αντικείμενα που τοποθετήθηκαν στη συνέχεια στον τάφο είτε είχαν χρησιμοποιηθεί στην ταφική τελετουργία. Και για τα τριποδικά μαγειρικά αγγεία αναλόγου σχήματος (τύπος F(ii)) επισημαίνει ότι μόνο ένα έχει ίχνη καψίματος και κανένα δεν είναι τόσο μεγάλο έτσι ώστε να είναι κατάλληλο για χρήση στην κουζίνα. Την άποψή του, ότι η παρουσία τους στους τάφους είναι συμβολική, θεωρεί ότι τη στηρίζει το παράξενο σύνθετο μικρογραφικό σκεύος που έχει χαρακτηριστεί ως κέρνος χονδροειδούς κεραμικής από το θολωτό τάφο στο Χανιαλή Τεκέ²⁰² και αποτελείται από συνενωμένα τριποδικά μαγειρικά αγγεία. Και στο εγχειρίδιο για την κνωσιακή κεραμική επαναλαμβάνει την άποψη ότι ορισμένα από τα μαγειρικά αγγεία που έχουν βρεθεί σε τάφους είναι πολύ μικρά για να έχουν χρησιμοποιηθεί για

¹⁹⁹ J. N. Coldstream, 1996(α), 391.

²⁰⁰ J. N. Coldstream, 1973(β), 35-36.

²⁰¹ J. N. Coldstream, 1996(α), 350

²⁰² J. N. Coldstream, στο ίδιο, 351.

μαγείρεμα, αφού όπως υποστηρίζει μία σύγκριση του μεγέθους ανάμεσα σε δύο σχεδόν σύγχρονα ΠΡΓ τριποδικά αγγεία, από τα οποία το ένα που προέρχεται από οικιστικό σύνολο έχει ύψος γύρω στα 33 εκ., ενώ το άλλο που έχει βρεθεί στο Βόρειο Νεκροταφείο έχει ύψος 11 εκ., απεικονίζει τη διαφορά κλίμακας ανάμεσα σε ένα χρηστικό αντικείμενο και σε ένα συμβολικό κτέρισμα σε τάφο²⁰³. Όμως το κριτήριο του μεγέθους είναι επισφαλές, αφού και στον οικισμό έχουν βρεθεί μαγειρικά αγγεία μικρού μεγέθους, όπως, για παράδειγμα, μαγειρικό αγγείο αναλόγου σχήματος και χρονολόγησης με αυτά που σχολιάζει ο Coldstream από το Βόρειο Νεκροταφείο και το οποίο προέρχεται από οικιστικό σύνολο από την περιοχή των ΝΔ σπιτιών και έχει μέγεθος ανάλογο με αυτά. Συγκεκριμένα έχει ύψος γύρω στα 12 εκ. και διάμετρο χείλους γύρω στα 9 εκ., ενώ και ορισμένα από αυτά του Βόρειου Νεκροταφείου έχουν ύψος 9,3 εκ. και διάμετρο χείλους 7 εκ. Άλλωστε έχουν βρεθεί στους τάφους και μαγειρικά σκεύη μεγαλύτερου μεγέθους. Είναι μάλλον απίθανο να κατασκεύαζαν μαγειρικά αγγεία μικρού μεγέθους για να τα τοποθετούν ειδικά ως κτερίσματα στους τάφους. Επιπροσθέτως, από σπίτια ελληνοιστικής περιόδου γνωρίζουμε και μαγειρικά σκεύη μικρών μεγεθών, αλλά και πώματα μικρών μεγεθών που προορίζονταν γι' αυτά. Τα μικρά αυτά μαγειρικά σκεύη θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να χρησιμοποιούνται για το βράσιμο νερού ή αρωματικών βοτάνων. Ακόμα και σήμερα τα μαγειρικά σκεύη κατασκευάζονται σε διάφορα μεγέθη ανάλογα με τη χρήση τους.

Ο **κοσμημένος τεφροδόχος πίθος** και ο **σφαιρικός αρύβαλλος** χαρακτηρίζονται από τον Coldstream στο άρθρο του για την πρωτογεωμετρική και γεωμετρική κεραμική από την πόλη της Κνωσού και συγκεκριμένα στο σχολιασμό της γεωμετρικής κεραμικής ως τα δύο πιο απαραίτητα ταφικά σχήματα, που δεν είναι καθόλου συνηθισμένα στα οικιστικά σύνολα²⁰⁴. Ωστόσο το συμπέρασμα που προέκυψε εδώ από τη συνολική εξέταση της ΥποΜ – Αν κεραμικής της Κνωσού είναι ότι κοσμημένοι πίθοι γεωμετρικής περιόδου έχουν βρεθεί και στον οικισμό. Συγκεκριμένοι τύποι τους προτιμώνται κυρίως στους τάφους. Οι αρύβαλλοι πράγματι, κρίνοντας και από όλες τις παραλλαγές του σχήματος, είναι σπάνιοι στα οικιστικά σύνολα. Για τα **κοσμημένα πώματα** αναφέρει ότι συναντώνται εξίσου και στα δύο είδη ανασκαφικών συνόλων, όμως και για αυτά η εικόνα που προέκυψε εδώ είναι ότι υπερτερούν στους τάφους. Ήδη στο άρθρο του για την κεραμική από

---

²⁰³ J. N. Coldstream, 2001, 63.

²⁰⁴ J. N. Coldstream, 1972, 78-80.

το πηγάδι στη θέση Βλυχιά, σχολιάζοντας τη γεωμετρική – πρώιμη ανατολίζουσα κεραμική, επισημαίνει ότι αρκετά από τα πιο συνηθισμένα σχήματα αυτών των περιόδων από το νεκροταφείο της Φορτέτσας δεν έχουν βρεθεί στο συγκεκριμένο σύνολο και ως εκ τούτου θεωρεί ότι περιορίζονταν στους τάφους²⁰⁵. Ιδιαίτερα το επισημαίνει για τον **κοσμημένο πίθο** και για τον **αρύβαλλο** που τον συνοδεύει. Ωστόσο, όπως έχει αποδειχθεί στην παρούσα μελέτη, κανένα από τα δύο αυτά σχήματα δεν περιορίζεται μόνο στους τάφους, αφού κοσμημένοι πίθοι χωρίς ακριβέστερο προσδιορισμό του τύπου τους έχουν βρεθεί αρκετοί και σε ιερό και στον οικισμό και όχι μόνο σε τάφους, από τους οποίους προέρχονται λίγο περισσότεροι. Ακόμα και τύποι κοσμημένων πίθων, που είναι οι ωειδείς πίθοι, οι ωειδείς πίθοι χωρίς λαιμό=πίθοι με δύο λαβές και οι πίθοι με τέσσερις λαβές μπορεί να κυριαρχούν στους τάφους, είναι όμως γνωστοί και από τον οικισμό. Ούτε όμως και οι αρύβαλλοι προέρχονται μόνο από τάφους, στους οποίους κυριαρχούν, έχουν όμως βρεθεί και στον οικισμό και σε ιερό. Για τα **κοσμημένα πώματα**, που βρέθηκαν στο συγκεκριμένο σύνολο σε μεγάλες ποσότητες, συμπεραίνει ότι μπορεί να υπάρχουν ανεξάρτητα από τους πίθους, τους οποίους συνοδεύουν στα νεκροταφεία. Πράγματι το σχήμα συναντάται και στα τρία είδη συνόλων υπερτερεί όμως στους τάφους.

Στη δημοσίευση της κεραμικής από την περιοχή των ΝΔ σπιτιών ο Coldstream²⁰⁶, σχολιάζοντας θραύσμα ΜΓ **πίθου με τέσσερις λαβές**, επισημαίνει ότι πρόκειται για σχήμα που φτιάχονταν ειδικά για τις καύσεις και το αποδίδει σε χαρακτηριστικό εργαστήριο, στο Εργαστήριο του Ζωγράφου του Αλόγου που ειδικευόταν σε τέτοια τεφροδόχα αγγεία. Διατυπώνει την υπόθεση ότι ίσως το συγκεκριμένο να απορρίφθηκε από την ταφική χρήση επειδή ήταν κακοποιημένο, αν και αναφέρει ότι το σχήμα δεν απουσίαζε εντελώς από τον οικισμό, αφού παραδείγματα είναι γνωστά από το «Ανεξερεύνητο Μέγαρο». Το επιχείρημα ότι απορρίφθηκε από την ταφική χρήση επειδή ήταν κακοποιημένο δεν ευσταθεί, αφού κακοποιημένα αγγεία τοποθετούνταν ως κτερίσματα σε τάφους. Πράγματι πάντως πρόκειται για τύπο πίθου που κυριαρχεί στους τάφους, όπως φαίνεται και στο σχετικό γράφημα, δεν κατασκευάζονταν όμως ειδικά για τις καύσεις, αφού τρία παραδείγματα, ένα ΠΓ, ένα ΜΓ και ένα ΥΓ έχουν βρεθεί σε οικιστικά σύνολα.

---

²⁰⁵ J. N. Coldstream, 1960, 170.

²⁰⁶ J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, 1997, 237 (θραύσμα πίθου Y1).

Ως προς τους **ανατολίζοντες ωοειδείς πίθους χωρίς λαιμό** με δύο ή με τέσσερις λαβές και **με διακόσμηση ομόκεντρων κύκλων**, οι οποίοι συνυπήρχαν με τους πολύχρωμους και έχουν χαρακτηριστεί από τον Brock ως τα τεφροδόχα αγγεία των φτωχών²⁰⁷, *ο πίθος των φτωχών*, άποψη που αναφέρεται στη συνέχεια και από άλλους μελετητές, όπως από τη Moignard²⁰⁸ στη δημοσίευση της ανατολίζουσας κεραμικής από το Βόρειο Νεκροταφείο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τέτοιοι πίθοι σε αντίθεση με τους πολύχρωμους προέρχονται και από στρώματα κατοίκησης, όπως από το στρώμα TP/68 από λάκκο που έχει ανασκαφεί ανατολικά του κεντρικού δρόμου προς το Ηράκλειο²⁰⁹, ή από την περιοχή των ΝΔ οικιών, όπου σχολιάζεται ήδη από τον Coldstream²¹⁰ ότι οι πίθοι αυτοί με την απλούστερη διακόσμηση κύκλων μπορούσαν επίσης να χρησιμεύουν για την οικιακή αποθήκευση. Και στο εγχειρίδιο για την κνωσιακή κεραμική ο Coldstream σημειώνει ότι οι ανατολίζοντες αυτοί ωοειδείς πίθοι με τη διακόσμηση των ομόκεντρων κύκλων είναι ιδιαίτερα συνηθισμένοι και στα οικιστικά σύνολα, ενώ κατά την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο αποτελούσαν το μόνο εναλλακτικό τεφροδόχο αγγείο απέναντι στους πολύχρωμους πίθους²¹¹.

Η παρουσία θραυσμάτων **πολύχρωμου πίθου** σε σύνολο από τομή στο σύγχρονο χωριό Μπουγάδα Μετόχι καθορίζει σύμφωνα με τον Coldstream²¹² τον ταφικό χαρακτήρα του συνόλου. Για τους πολύχρωμους πίθους παρατηρεί ότι δεν έχουν βρεθεί ποτέ σε οικιστικά σύνολα και κοσμημένοι καθώς ήταν μετά το ψήσιμο με εξίτηλη βαφή, ήταν άχρηστοι στην καθημερινή ζωή και προορίζονταν σαφώς για τεφροδόχα αγγεία. Η άποψη αυτή για τους πολύχρωμους πίθους είχε εκφραστεί ήδη από τον Payne²¹³, ενώ ο Coldstream την επαναλαμβάνει και στο πρόσφατο εγχειρίδιο για την κνωσιακή κεραμική, όπου αναφέρει ότι οι πολύχρωμοι πίθοι μαζί με τα συνδυαζόμενα πώματά τους προορίζονταν αποκλειστικά για καύσεις και η απουσία τους από τον οικισμό δικαιολογείται από την εύθρυπτη κατασκευή τους, δηλαδή το μαλακό και λιγότερο ψημένο πηλό και από τα εξίτηλα χρώματα, που θα

---

²⁰⁷ J. K. Brock, 1957, 150.

²⁰⁸ E. Moignard, 1996, 421.

²⁰⁹ J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 58, 48.

²¹⁰ J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, 1997, 237-238.

²¹¹ J. N. Coldstream, 2001, 29.

²¹² J. N. Coldstream, 2000, 294.

²¹³ H. G. G. Payne, 1927-1928, 280-281 E. Moignard, 1996, 460-461.

τους έκαναν άχρηστους μπροστά στη φθορά που θα έπρεπε να υποστούν από τη χρήση τους στην καθημερινή ζωή²¹⁴.

Για τους **πίθους με ευθέα τοιχώματα** στη δημοσίευση των τάφων της Φορτέτσας ο Brock έχει εκφράσει την άποψη ότι πίθοι με ευθέα τοιχώματα, μεγάλοι ή μικροί, κοσμημένοι ή ακόσμητοι, αποτελούν καινούργιο σχήμα κατά την πρωτογεωμετρική Β' περίοδο και περιορίζονται μόνο σε αυτή²¹⁵. Όπως όμως φάνηκε στην παρούσα μελέτη από τη συνολική εξέταση του υλικού, το σχήμα είναι ήδη γνωστό στην Κνωσό από την πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο, από τάφο στον Άγιο Ιωάννη, ενώ εμφανίζεται και κατά την πρώιμη γεωμετρική περίοδο και κατά την πρώιμη ανατολίζουσα. Για τους πίθους χονδροειδούς κεραμικής στην ίδια δημοσίευση ο Brock αναφέρει ότι εξαφανίζονται κατά την πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο και θεωρεί ότι αντικαθίστώνται από τους πίθους με απλή διακόσμηση σειρών ομόκεντρων κύκλων²¹⁶. Όπως όμως διαπιστώνουμε από τον πίνακα των σχημάτων κατά το είδος του συνόλου προέλευσης, πίθοι χονδροειδούς κεραμικής χρονολογούμενοι στην ύστερη ανατολίζουσα περίοδο έχουν βρεθεί τόσο στο Βόρειο Νεκροταφείο, όσο και σε οικιστικά σύνολα στο «Ανεξερεύνητο Μέγαρο», στην περιοχή του Βενιζέλειου Νοσοκομείου και στο “*Royal Road*”.

Ο Coldstream²¹⁷ στη δημοσίευση των ελληνικών ευρημάτων του Evans για μεσογεωμετρικό **πηινόμορφο ασκό** που έχει βρεθεί στην περιοχή του Ανακτόρου θεωρεί ότι πρέπει να ανήκει στα αναθήματα του ιερού της «Ρέας», ιερού χτισμένου πάνω από το Ανάκτορο, διατυπώνοντας την άποψη ότι είναι απίθανο να ανήκει στη σκευή σπιτιού ή, λαμβάνοντας υπ' όψιν του το ανασκαφικό του σύνολο, ότι είναι απίθανο να αποτελεί κτέρισμα σε τάφο. Ωστόσο, αν η αναγνώριση του σχήματος σε θραύσμα ύστερης γεωμετρικής – πρώιμης ανατολίζουσας περιόδου που έχει βρεθεί σε οικιστικό σύνολο δυτικά του Στρωματογραφικού Μουσείου είναι σωστή, η εμφάνιση αυτού του σχήματος στον οικισμό δεν πρέπει να θεωρείται απίθανη. Η παρουσία του σε άλλο ιερό και σε τάφους είναι δεδομένη.

Επίσης, απόψεις έχουν εκφρασθεί για το χαρακτηρισμό του είδους των ανασκαφικών συνόλων ανάλογα με τα σχήματα των αγγείων που έχουν βρεθεί σε αυτά.

---

²¹⁴ J. N. Coldstream, 2001, 29.

²¹⁵ J. K. Brock, 1957, 143.

²¹⁶ J. K. Brock, στο ίδιο, 152.

²¹⁷ J. N. Coldstream, 2000, 286.

Ομάδα δώδεκα αγγείων, που έχει βρεθεί κοντά στη Βίλα Αριάδνη, έχει ερμηνευθεί ως ταφική και έχει ονομασθεί ταφή IV²¹⁸. Τα σχήματα που έχουν βρεθεί σε αυτό το σύνολο συνηγορούν στην άποψη ότι είναι ταφικό, αφού κωδωνόσχημοι κρατήρες έχουν βρεθεί αρκετοί και σε τάφους, οι υψίποδες σκύφοι, τα κύπελλα και τα μικρογραφικά κύπελλα αποτελούν σχήματα που υπερτερούν κατά πολύ στους τάφους, μικρογραφικές πρόχοι είναι γνωστές από τάφους, ενώ μικρογραφικές οινόχοες και μονόχρωμοι αρύβαλλοι είναι σχήματα γνωστά μόνο από τάφους.

Στη δημοσίευση της κεραμικής από την περιοχή των ορίων του μινωικού Ανακτόρου και πάνω από αυτό ο Coldstream θεωρεί εμφανή τον οικιακό χαρακτήρα σε ορισμένα από αυτά τα σύνολα από τα σχήματα των αγγείων που περιλαμβάνονται σε αυτά. Για το σύνολο Α που προέρχεται από το ΝΔ όριο του Ανακτόρου παρατηρεί ότι ο οικιακός του χαρακτήρας είναι εμφανής από τα μαγειρικά σκεύη, τα χονδροειδή αποθηκευτικά αγγεία και την υπεροχή των ανοιχτών σχημάτων έναντι των κλειστών²¹⁹. Ωστόσο στον κατάλογο που δίνεται, τόσο τα μαγειρικά, όσο και τα αποθηκευτικά αντιπροσωπεύονται με ένα παράδειγμα το καθένα και δεν γίνεται σαφές αν υπάρχουν και άλλα στο συγκεκριμένο σύνολο που απλά δεν συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο. Ακόμα, όπως έχει φανεί στην παρούσα μελέτη από τη συνολική θεώρηση του υλικού, μαγειρικά σκεύη τοποθετούνταν και ως κτερίσματα στους τάφους. Αρκετά και διαφορετικών τύπων έχουν βρεθεί σε τάφους του Βόρειου Νεκροταφείου και ένα σε τάφο στο Μαύρο Σπήλαιο. Συνεπώς από μόνη της η παρουσία μαγειρικού σκεύους δεν μπορεί να προσδιορίσει τον οικιακό χαρακτήρα ενός συνόλου, παρά μόνο αν είχαν βρεθεί σε μεγάλες ποσότητες, καθώς ως σχήμα υπερτερεί στον οικισμό. Ως χονδροειδές αποθηκευτικό αγγείο εννοεί πίθο χονδροειδούς κεραμικής, τύπο πίθου που όμως μας είναι γνωστός και από τα τρία είδη συνόλων (οικισμό, τάφους, ιερά) με υπεροχή στον οικισμό. Συνεπώς γι' αυτόν ισχύει ότι και τα μαγειρικά σκεύη. Σχολιάζοντας το είδος της εγκατάστασης αναφερόμενος σε πίθους χονδροειδούς κεραμικής, συγκεκριμένα από τα σύνολα G και M, διευκρινίζει ότι επιλέχθηκαν ανάμεσα σε πολυάριθμα κομμάτια, διευκρίνιση που όμως δεν γίνεται και για τους ανάλογους πίθους που προέρχονται από τα υπόλοιπα σύνολα²²⁰. Έτσι για την άποψη υπέρ του οικιακού χαρακτήρα του συγκεκριμένου συνόλου συνηγορεί

²¹⁸ J. N. Coldstream, 1963, 38.

²¹⁹ J. N. Coldstream, 2000, 264.

²²⁰ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 298, υποσημείωση 100.

περισσότερο η θέση εύρεσης, συνδυαστικά με τα σχήματα των αγγείων, τα οποία αν είχαν βρεθεί σε μεγάλο αριθμό θα στήριζαν από μόνα τους την άποψη αυτή πολύ περισσότερο. Ακόμα όμως και το επιχείρημα για την υπεροχή γενικά των ανοιχτών σχημάτων έναντι των κλειστών δεν είναι ασφαλές χωρίς προσδιορισμό των συγκεκριμένων ανοιχτών σχημάτων, αφού ορισμένα από αυτά υπερτερούν και χαρακτηρίζουν τον οικισμό, όπως είναι οι κρατήρες, τα πινάκια, οι λεκάνες και οι λεκανίδες, ενώ άλλα υπερτερούν στους τάφους, όπως είναι οι κρατηρίσκοι, οι σκύφοι, οι κοτύλες, τα κύπελλα, οι κάλαθοι και τα καδοειδή αγγεία/λεκανίδες. Και για το σύνολο E που προέρχεται από το ΒΔ τετράγωνο, όπου βρίσκεται ο θεατρικός χώρος, χρησιμοποιούνται από τον Coldstream²²¹ τα ίδια επιχειρήματα για τον οικιακό χαρακτήρα του, τον οποίο θεωρεί εμφανή από την υπεροχή των ανοιχτών σχημάτων έναντι των κλειστών και από την παρουσία μαγειρικών αγγείων. Ωστόσο και στο σύνολο αυτό περιγράφεται μόνο ένα μαγειρικό αγγείο, ενώ τα ανοιχτά αγγεία είναι διαφόρων σχημάτων όπως κρατήρες, σκύφοι, κύπελλα. Και γι' αυτό ισχύει η κριτική που έχει εκφραστεί για το σύνολο A.

Και για το σύνολο K, που περιλαμβάνει θραύσματα αγγείων από τρεις θέσεις πάνω από το ίδιο το Ανακτόρο και το οποίο δεν είναι σαφές αν είναι οικιστικό ή λατρευτικό, εκφράζει την άποψη ότι η υψηλή ποιότητα ορισμένων θραυσμάτων από αυτά, στα οποία συμπεριλαμβάνονται και εισαγωγές από την Αττική και την Κόρινθο, ίσως να υποδηλώνει σποραδικά αναθήματα στο ιερό, παρά απορρίμματα που έμειναν από εκείνους που λεηλάτησαν οικοδομικό υλικό²²². Όμως, καταρχήν, η ποσότητα είναι πολύ μικρή για να κρίνει την ποιότητα μόνο από αυτή και έπειτα καλής ποιότητας κεραμική αντιστοιχών σχημάτων (πίθος με ευθέα τοιχώματα, κοσμημένος πίθος, κοσμημένο πώμα, αμφορέας με λαβές στο λαιμό και κοσμημένος κρατήρας) προέρχεται και από τον οικισμό, ενώ αττικοί αμφορείς με λαβές στο λαιμό και αττικοί σκύφοι, που είναι οι εισαγωγές στις οποίες αναφέρεται (η κορινθιακή πυξίδα είναι υστερότερη γι' αυτό δεν σχολιάζεται εδώ), μας είναι γνωστοί από τον οικισμό.

Στο ίδιο άρθρο σχολιάζοντας το είδος της εγκατάστασης θεωρεί ότι ο οικιστικός της χαρακτήρας είναι φανερός και δεν χρειάζεται να αποδειχθεί. Αυτό το στηρίζει και στο χαρακτήρα της κεραμικής που προέρχεται από αυτή²²³. Αναφέρει

---

²²¹ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 272.

²²² J. N. Coldstream, στο ίδιο, 296.

²²³ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 298.

ότι τα αρωματικά αγγεία είναι πολύ σπάνια, αφού αντιπροσωπεύονται μόνο με τέσσερα θραύσματα, τα τρία από ληκύθους και το ένα από αρύβαλλο. Πράγματι η διαπίστωση αυτή συμφωνεί με το συμπέρασμα που προέκυψε εδώ από τη συνολική θεώρηση του υλικού, ότι οι αρύβαλλοι και οι λήκυθοι είναι σχήματα που κυριαρχούν και χαρακτηρίζουν τους τάφους. Σημειώνει υπέρ του οικιστικού χαρακτήρα της εγκατάστασης την παρουσία των μαγειρικών αγγείων που αντιπροσωπεύονται συνολικά με οκτώ παραδείγματα, των λεκανών που αντιπροσωπεύονται με τρία παραδείγματα και των πίθων χονδροειδούς κεραμικής που αναφέρει ότι είναι πολυάριθμοι. Και τα τρία αυτά σχήματα πράγματι υπερτερούν στον οικισμό, οι λεκάνες μάλιστα τον χαρακτηρίζουν, ενώ για τα άλλα δύο θα πρέπει να έχουν βρεθεί σε μεγάλη ποσότητα για να θεωρήσουμε ότι τον χαρακτηρίζουν, αφού δεν είναι σπάνια στους τάφους. Επίσης, για την εγχώρια κεραμική της Κνωσού αναφέρει ότι περισσότερα από τα μισά καταλογογραφημένα κομμάτια προέρχονται από σχήματα που δεν είναι συχνά στα νεκροταφεία, είναι όμως απαραίτητα στην καθημερινή ζωή και τα σχήματα αυτά είναι ο αμφορέας, η υδρία, ο κρατήρας και ο σκύφος. Κρίνοντας όμως από τη συνολική εξέταση της ΥποΜ – Αν εγχώριας κεραμικής της Κνωσού οι αμφορείς, οι κρατήρες και οι υδρίες υπερτερούν μεν στον οικισμό δεν είναι σπάνιοι όμως στα νεκροταφεία, ενώ οι σκύφοι αντίθετα υπερτερούν στα νεκροταφεία, χωρίς να είναι μικρός ο αριθμός των γνωστών από τον οικισμό.

Καθώς οι δημοσιεύσεις και η γνώση του υλικού αυξήθηκαν και καθώς επιχειρήσαμε στην παρούσα μελέτη συνολική και συγκριτική εξέταση των σχημάτων των αγγείων ανάλογα με το είδος του ανασκαφικού συνόλου από το οποίο προέρχονται, διαπιστώσαμε ότι αρκετές από τις παραπάνω απόψεις που αφορούν στα σχήματα που χαρακτηρίζουν ή περιορίζονται στον οικισμό ή στους τάφους δεν ισχύουν. Από τη συνολική εξέταση της ΥποΜ-Αν εγχώριας κεραμικής της Κνωσού στην παρούσα μελέτη προέκυψε ότι κατά γενικό κανόνα τα ίδια αγγεία παράγονταν για να χρησιμοποιηθούν και στον οικισμό και στους τάφους. Επειδή το δείγμα από τα ιερά είναι μικρό, λόγω του ότι πολύ λίγα έχουν ανασκαφεί και μας είναι γνωστά, η παρουσία ορισμένων σχημάτων σε αυτά θεωρείται ενδεικτική, υποστηρίζοντας όμως την παραπάνω άποψη. Η βασική σύγκριση γίνεται μεταξύ των σχημάτων που προέρχονται από τον οικισμό και από τάφους. Τα σχήματα που έχουν βρεθεί σε ιερά συγκαταλέγονται ανάμεσα στα πιο συνηθισμένα και είναι:

ΣΧΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΙΕΡΑ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ	ΠΙΘΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ	ΑΜΦΟΡΕΙΣ
ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ/ΣΚΥΦΟΙ	ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ
ΣΚΥΦΟΙ	ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ
BOWL ΜΕ ΛΑΒΗ	ΠΩΜΑΤΑ
ΚΟΤΥΛΕΣ	ΠΙΝΑΚΙΑ
ΚΥΠΕΛΛΑ	ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ
ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΑ ΚΥΠΕΛΛΑ	ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ
ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ ΠΙΘΟΙ	ΚΑΛΑΘΟΙ

Διαπιστώσαμε ότι όλα σχεδόν τα σχήματα και οι περισσότερες παραλλαγές τους βρίσκονται τόσο στον οικισμό, όσο και σε τάφους. Τα σχήματα και οι παραλλαγές τους που αντιπροσωπεύονται και στα δύο αυτά είδη συνόλων είναι:

ΣΧΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΙΣΜΟ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑΦΟΥΣ	
ΚΡΑΤΗΡΕΣ	ΚΥΛΙΝΔΡΙΚΑ ΠΩΜΑΤΑ
ΚΡΑΤΗΡΕΣ-ΛΕΒΗΤΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΚΩΝΙΚΑ ΠΩΜΑΤΑ
ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ	ΜΙΚΡΑ ΠΩΜΑΤΑ
ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ	ΠΥΞΙΔΕΣ
ΔΙΝΟΙ	ΕΠΠΕΔΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ
ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ	ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ
ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ/ΣΚΥΦΟΙ	ΠΥΞΙΔΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ
ΣΚΥΦΟΙ	ΠΙΝΑΚΙΑ
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΣΚΥΦΟΙ	ΒΑΘΙΑ ΠΙΝΑΚΙΑ
ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΣΚΥΦΟΙ	ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ
ΑΩΤΟΙ ΣΚΥΦΟΙ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ	ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ
ΑΩΤΟΙ ΣΚΥΦΟΙ	ΛΗΚΥΘΟΙ ΤΥΠΟΥ ΠΡΑΙΣΟΥ
ΚΟΤΥΛΕΣ	ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΚΟΤΥΛΕΣ	ΦΑΚΟΕΙΔΗ ΦΛΑΣΚΙΑ
ΚΥΠΕΛΛΑ	ΠΡΟΧΟΙ
ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΑ ΚΥΠΕΛΛΑ	ΠΡΟΧΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΚΩΝΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ	ΠΡΟΧΟΪΣΚΕΣ
ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ	ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΡΟΧΟΙ
ΚΑΝΘΑΡΟΙ	ΟΙΝΟΧΟΕΣ
ΜΙΚΡΟΙ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ ΠΙΘΟΙ	ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ ΠΙΘΟΙ	ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ	ΥΔΡΙΕΣ
ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ=ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ	ΥΔΡΙΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ	ΚΑΛΑΘΟΙ
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ	ΚΑΛΑΘΟΙ ΜΕ ΠΡΟΣΚΟΛΛΗΜΕΝΟ ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ
ΜΙΚΡΟΙ ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ	ΚΑΛΑΘΟΙ-ΠΩΜΑΤΑ
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ	ΚΑΔΟΕΙΔΗ ΑΓΓΕΙΑ/ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ
ΠΙΘΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΔΟΕΙΔΗ ΑΓΓΕΙΑ/ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ
ΑΜΦΟΡΕΙΣ	ΛΕΚΑΝΕΣ
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ	ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ	ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΣΚΕΥΗ
ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ	ΤΡΙΠΟΔΙΚΑ ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΣΚΕΥΗ
ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ	ΤΡΙΠΟΔΙΚΟΣ ΜΑΓΕΙΡΙΚΟΣ ΔΙΣΚΟΣ ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΔΙΚΗ ΛΕΚΑΝΗ
ΠΩΜΑΤΑ	ΔΑΚΤΥΛΙΟΣΧΗΜΟΙ ΚΕΡΝΟΙ

ΟΜΦΑΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ	ΠΤΗΝΟΜΟΡΦΟΙ ΑΣΚΟΙ
ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ	

Διαπιστώσαμε ακόμα ότι δεν υπάρχουν σχήματα που να είναι γνωστά μόνο από τον οικισμό, παρά μόνο παραλλαγές σχημάτων, οι οποίες αντιπροσωπεύονται είτε με ένα, είτε με πολύ λίγα παραδείγματα και αυτές είναι:

ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΜΟΝΟ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΙΣΜΟ	
ΜΙΚΡΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ	ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΜΙΚΡΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΠΥΞΙΔΑ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΚΙΟΝΩΤΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ	ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ Ή ΑΡΥΒΑΛΛΟΕΙΔΕΣ ΛΗΚΥΘΙΟ
ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΣ ΧΩΡΙΣ ΠΟΔΙ	ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ-ΟΙΝΟΧΟΗ
ΣΚΥΦΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΚΑΛΑΘΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΑΩΤΟΙ ΣΚΥΦΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΚΑΛΑΘΟΙ ΜΕ ΔΙΑΤΡΗΤΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ
ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΣ ΚΩΝΙΚΟΣ ΣΚΥΦΟΣ	ΛΕΚΑΝΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ
ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟ ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ	ΑΒΑΘΕΙΣ ΛΕΚΑΝΕΣ
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΩΝΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ	ΛΕΚΑΝΗ ΚΟΣΜΗΜΕΝΗ
ΜΙΚΡΟΣ ΠΙΘΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΚΑΔΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΗΜΙΣΦΑΙΡΙΚΟ ΠΩΜΑ	ΜΑΓΕΙΡΙΚΟΙ ΔΙΣΚΟΙ

Αντίστοιχα υπάρχουν και παραλλαγές σχημάτων που είναι γνωστές μόνο από τάφους. Ορισμένες από αυτές μπορεί να αντιπροσωπεύονται από ένα μοναδικό ή από ελάχιστα παραδείγματα. Η διαφορά από τα οικιστικά σύνολα είναι ότι υπάρχουν παραλλαγές σχημάτων γνωστές μόνο από τάφους, που αντιπροσωπεύονται από πολλά παραδείγματα, υπάρχουν όμως και ορισμένα σχήματα που είναι γνωστά μόνο από τάφους. Τα σχήματα και οι παραλλαγές τους που προέρχονται μόνο από τάφους, είναι:

ΣΧΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΜΟΝΟ ΑΠΟ ΤΑΦΟΥΣ	
ΣΚΥΦΟΣ ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ ΚΑΙ ΣΤΟΜΙΟ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟ ΩΣ ΣΟΥΡΩΤΗΡΙ	ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΥΨΙΠΟΥΣ ΣΚΥΦΟΣ	ΜΟΝΟΧΡΩΜΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ-ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΣ ΜΟΝΟΧΡΩΜΟΣ ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΑΩΤΟΣ ΣΚΥΦΟΣ	ΜΟΝΟΧΡΩΜΟΣ ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ ΜΕ ΔΙΠΛΟ ΛΑΙΜΟ
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΑΩΤΟΣ ΣΚΥΦΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ
ΚΡΑΤΗΡΑΣ-ΣΚΥΦΟΕΙΔΗΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ	ΑΡΥΒΑΛΛΟΕΙΔΗ ΛΗΚΥΘΙΑ
ΚΥΛΙΚΑ	ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ	ΖΩΜΟΡΦΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ
ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΠΟΔΙ	ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ

ΤΡΙΠΟΔΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ	ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΠΛΟ ΛΗΚΥΘΙΟ
ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ ΚΑΙ ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΛΑΒΗ	ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ
«ΚΥΠΕΛΛΑ» ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ	ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΑ ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ
ΚΥΠΕΛΛΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ-ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
ΥΨΙΠΟΥΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΛΑΙΜΟ ΚΑΙ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ	«ΜΠΟΤΙΛΙΕΣ»
ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΤΡΕΙΣ ΛΑΒΕΣ	ΠΡΟΧΟΙ ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΗ ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ
ΔΙΠΛΟΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ	ΤΡΙΠΟΔΙΚΗ ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ/ΛΗΚΥΘΙΟ
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΟΙΝΟΧΟΕΣ
ΔΙΠΛΟΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ	ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΜΕ ΚΑΛΟΣΧΗΜΗ ΛΑΒΗ
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΠΛΟΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ ΠΙΘΟΙ	ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΜΕ ΠΛΑΣΤΙΚΗ Ή ΑΠΛΗ ΠΡΟΧΟΗ
ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ ΠΙΘΟΙ	ΟΛΠΕΣ
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ	ΟΛΠΗ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΥΔΡΙΕΣ ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ
ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ ΚΑΙ ΨΕΥΔΟΠΡΟΧΟΗ	ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΥΔΡΙΕΣ
ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ	ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΝΘΕΤΗ ΥΔΡΙΑ
ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ	ΘΗΛΑΣΤΡΑ
ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ	ΘΗΛΑΣΤΡΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
«ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΑΝΟΙΧΤΟ ΛΑΙΜΟ»	ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΚΑΛΑΘΟΙ
ΠΟΛΥΧΡΩΜΑ ΠΩΜΑΤΑ	ΛΕΚΑΝΙΔΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΚΩΝΙΚΑ ΠΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ ΓΙΑ ΠΙΘΟΥΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ	ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΛΕΚΑΝΙΔΑ
ΔΙΣΚΟΕΙΔΕΣ ΠΩΜΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΚΑΛΟΣ
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ	ΒΑΘΥ ΕΥΡΥΣΤΟΜΟ ΑΓΓΕΙΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΜΙΚΡΗ ΠΥΞΙΔΑ ΧΩΡΙΣ ΛΑΒΕΣ	ΔΙΣΚΟΣ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ
ΟΞΥΠΥΘΜΕΝΗ ΠΥΞΙΔΑ	ΚΕΡΝΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ
ΒΑΘΥ ΠΙΝΑΚΙΟ ΜΕ ΚΑΘΕΤΗ ΛΑΒΗ	ΑΣΚΟΣ
ΠΙΝΑΚΙΟ ΜΕ ΚΑΘΕΤΗ ΛΑΒΗ ΚΑΙ ΨΗΛΟ ΠΟΔΙ	

Αν λάβομε υπ' όψιν μας ότι δεν έχουν ανασκαφεί ενιαία παρά μόνο μεμονωμένα οικιστικά σύνολα και ότι έχουν ανασκαφεί πολύ περισσότεροι τάφοι, στους οποίους τα αγγεία σώζονται σχεδόν πάντα ακέραια συνεπώς διευκολύνεται η αναγνώριση των τύπων, είναι αναμενόμενο πολλοί τύποι και ορισμένα σπάνια σχήματα να μας είναι γνωστά μόνο από τάφους, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι πρόκειται για αγγεία που κατασκευάζονταν ειδικά για ταφική χρήση ή για σχήματα

που δεν χρησιμοποιούνταν στον οικισμό. Η ύπαρξή τους μόνο στους τάφους θα εξηγούνταν, αν σε αυτούς είχαν κάποια ειδική χρήση. Ακόμα τα αγγεία που τοποθετούνται στους τάφους είναι ψημένα και αν προοριζόταν μόνο για ταφική χρήση το ψήσιμο, διαδικασία δύσκολη, δεν θα χρειαζόταν. Στο σύνολο του υλικού που εξετάζεται τα μόνα αγγεία που έχουν βρεθεί σε μεγάλο αριθμό αποκλειστικά σε τάφους και που από την τεχνική διακόσμησής τους λόγω της εξίτηλης βαφής που έχει χρησιμοποιηθεί αποκλείεται να χρησιμοποιούνταν στον οικισμό είναι οι πολύχρωμοι πίθοι και τα πολύχρωμα πώματα, αγγεία που πράγματι κατασκευάζονταν μόνο για ταφική χρήση και λόγω του μεγέθους και της διακόσμησής τους μπορούν να θεωρηθούν αγγεία επίδειξης και δήλωσης υπεροχής. Στους πολύχρωμους πίθους και στα πολύχρωμα πώματα είναι η κατηγορία της διακόσμησης που υποδηλώνει μόνο ταφική χρήση και όχι το σχήμα, αφού το σχήμα των πολύχρωμων πίθων συναντάται και σε αυτούς με την απλή διακόσμηση κύκλων με ανεξίτηλη βαφή· το ίδιο ισχύει και για τα πώματα. Μόνο από τάφους προέρχονται και πολλοί πίθοι με λαιμό χονδροειδούς κεραμικής, γνωστοί όμως και από τον οικισμό μας είναι και πίθοι χαρακτηριζόμενοι γενικά ως πίθοι χονδροειδούς κεραμικής, στους οποίους ενδεχομένως να συμπεριλαμβάνονται και κάποιοι του τύπου με λαιμό, αλλά λόγω της αποσπασματικής κατάστασης διατήρησης δεν ήταν δυνατόν να αναγνωριστούν. Ήδη από τον Brock στην κατάταξη κατά σχήμα της κεραμικής από το νεκροταφείο της Φορτέτσας θεωρείται πιθανό οι πίθοι με λαιμό χονδροειδούς κεραμικής και οι πίθοι με ευθέα τοιχώματα χονδροειδούς κεραμικής να ήταν αγγεία καθημερινής χρήσης πριν να χρησιμοποιηθούν ως τεφροδόχα αγγεία²²⁴ και άρα υπαινίσσεται ενιαία παραγωγή των αγγείων αυτών για τον οικισμό και τους τάφους. Διατυπώνει την υπόθεση ότι θα μπορούσαν να έχουν χρησιμοποιηθεί μόνο από τις φτωχές οικογένειες, αλλά ο ίδιος αναφέρει παραδείγματα από τους τάφους της Φορτέτσας που την αποδυναμώνουν, αφού έχουν βρεθεί να περιέχουν χρυσές ταινίες και μερικές φορές όπλα λόγω των οποίων συμπεραίνει ότι δεν χρησιμοποιούνταν μόνο για γυναίκες. Τα παραδείγματα αφορούν τόσο στους πίθους με λαιμό χονδροειδούς κεραμικής όσο και στους πίθους με ευθέα τοιχώματα χονδροειδούς κεραμικής. Σχήματα όπως, για παράδειγμα, οι «ψευδόστομοι αμφορείς με ανοιχτό λαιμό», οι πρόχοι με προχοή, τα θήλαστρα, τα κύπελλα με πόδι, οι όλπες, δύσκολα θα αναγνωρίζονταν αν σώζονταν

---

²²⁴ J. K. Brock, 1957, 152.

σε πολύ αποσπασματικά θραύσματα και το γεγονός ότι δεν σώζονται στον οικισμό πρέπει να είναι τυχαίο, αφού η χρήση τους και στην καθημερινή ζωή είναι προφανής. Για παράδειγμα, τα θήλαστρα είναι σχήμα που θα μπορούσε να χρησιμοποιείται για την αργή εκροή υγρού, όπως και τα «κύπελλα με προχολή». Η παραπάνω διαπίστωση επιβεβαιώνεται, για παράδειγμα, από τα αλάβαστρα που κρίνοντας από την εγχώρια κεραμική της Κνωσού είναι σχήμα άγνωστο από τον οικισμό, στον οποίο όμως έχουν βρεθεί εισηγμένα, τα οποία δείχνουν ότι δεν ήταν σχήμα που προοριζόταν μόνο για τους τάφους. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα παραπάνω το συμπέρασμα που προκύπτει για την κεραμική παραγωγή της Κνωσού από την ΥποΜ έως την Αν περίοδο είναι ότι με μόνη εξαίρεση την κατασκευή των πολύχρωμων πίθων και των πολύχρωμων πωμάτων κατά την ανατολίζουσα περίοδο, παράγονταν τα ίδια αγγεία και για τον οικισμό και για τους τάφους. Στην άποψη αυτή συνηγορεί επίσης το γεγονός ότι αγγεία χονδροειδούς κεραμικής καθημερινής χρήσης, όπως είναι, για παράδειγμα, τα μαγειρικά σκεύη, οι πρόχοι και οι υδρίες χονδροειδούς κεραμικής, συχνά βρίσκονται σε τάφους όπως έχει φανεί από τα σχήματα στους παραπάνω πίνακες²²⁵. Συνηγορεί επίσης το ότι τα μικρογραφικά αγγεία δεν κατασκευάζονταν για να τοποθετηθούν μόνο ως κτερίσματα στους τάφους, αφού υπάρχουν και ορισμένα που είναι γνωστά μόνο από τον οικισμό ή και από τα δύο είδη συνόλων. Από τα σχήματα που μας είναι γνωστά και από τον οικισμό και από τους τάφους, υπάρχουν ορισμένα που υπερτερούν στον οικισμό και άλλα που υπερτερούν στους τάφους.

ΣΧΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΥΠΕΡΤΕΡΟΥΝ ΣΤΟΝ ΟΙΚΙΣΜΟ	ΣΧΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΥΠΕΡΤΕΡΟΥΝ ΣΤΟΥΣ ΤΑΦΟΥΣ
ΚΡΑΤΗΡΕΣ	ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ
ΑΜΦΟΡΕΙΣ	ΣΚΥΦΟΙ
ΠΥΞΙΔΕΣ	ΚΟΤΥΛΕΣ
ΠΙΝΑΚΙΑ	ΚΥΠΕΛΛΑ
ΥΔΡΙΕΣ	ΠΙΘΟΙ
ΛΕΚΑΝΕΣ	ΤΥΠΟΙ ΑΜΦΟΡΕΩΝ
ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ	ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ
ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ	ΠΩΜΑΤΑ
	ΤΥΠΟΙ ΠΥΞΙΔΩΝ
	ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ
	ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ
	ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ
	«ΜΠΟΤΙΛΙΕΣ»

²²⁵ Ενδεικτική της χρήσης των ίδιων αγγείων σε οικισμό και σε τάφους είναι και η εύρεση σε πυρά στο Λευκαντί της Εύβοιας εισηγμένου ΠΡΓ «εμπορικού» αμφορέα με λαβές στο λαιμό, στον οποίο σώζονται οι μολύβδινοι σύνδεσμοι από την επιδιόρθωσή του κατά την αρχαιότητα: R. W. V. Catling, 1996(β), 126.

	ΠΡΟΧΟΙ
	ΟΙΝΟΧΟΕΣ
	ΟΛΠΕΣ
	ΘΗΛΑΣΤΡΑ
	ΚΑΛΑΘΟΙ
	ΚΑΔΟΕΙΔΗ ΑΓΓΕΙΑ/ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ

Σε ορισμένα από αυτά η υπεροχή είναι τόσο μεγάλη που μπορούμε να πούμε ότι χαρακτηρίζουν το είδος του συνόλου. Έτσι χαρακτηριστικά για τον οικισμό είναι οι κρατήρες, οι λεκάνες και οι λεκανίδες, ενώ για τους τάφους οι υψίποδες κρατήρες, οι πίθοι με δύο λαβές, οι πίθοι με τέσσερις λαβές, οι πίθοι με λαιμό, τα κωνικά πώματα, οι σφαιρικές πυξίδες, οι αρύβαλλοι και οι λήκυθοι/ληκύθια. Ωστόσο η υπεροχή αυτών των σχημάτων στους τάφους, όπως και η χρονική στιγμή και η διάρκεια κατά την οποία εμφανίζονται είναι θέμα προτίμησης και ταφικών εθίμων. Κρίνοντας, για παράδειγμα, από τους υψίποδες κρατήρες η εικόνα είναι διαφορετική μεταξύ εγχώριων και εισηγμένων, αφού οι εγχώριοι υπερτερούν κατά πολύ στους τάφους, ενώ οι εισηγμένοι αντιπροσωπεύονται εξίσου και στον οικισμό και στους τάφους. Είναι ένα ακόμα παράδειγμα που δείχνει ότι η υπεροχή στον οικισμό, στους τάφους ή στα ιερά είναι θέμα προτίμησης και ταφικών εθίμων για τους τάφους και αναγκών της καθημερινής ζωής για τον οικισμό ή της επίσημης για τα ιερά, αφού κατά γενικό κανόνα τα ίδια σχήματα μπορούσαν να εξυπηρετήσουν όλους τους σκοπούς και να προέρχονται από ενιαία κεραμική παραγωγή.

Β. ΕΙΣΗΓΜΕΝΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

1. ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ

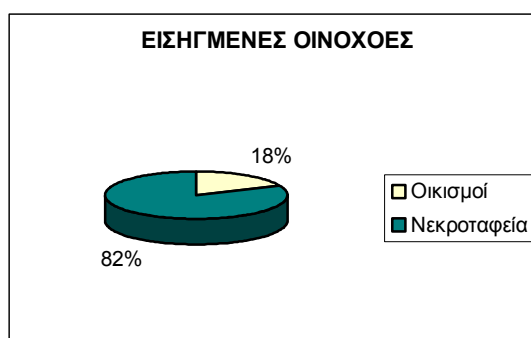
Και για την εισηγμένη κεραμική ακολουθήσαμε ως προς τους χώρους προέλευσής της τη διάκριση ανάμεσα σε τρία είδη ανασκαφικών συνόλων, σε οικιστικά, σε ταφικά και σε ιερά. Με βάση τον πίνακα, στον οποίο τα αγγεία ταξινομήθηκαν ανάλογα με το είδος του συνόλου στο οποίο βρέθηκαν, τα σχήματα στην εισηγμένη κεραμική της Κνωσού κατά την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου και το είδος του συνόλου που συναντώνται είναι:

- **ΟΛΠΕΣ**

Από το ύστερο αυτό σχήμα μας είναι γνωστά μόνο τρία εισηγμένα αγγεία και τα τρία από την Κόρινθο, χρονολογημένα στην πρωτοκορινθιακή και στην ύστερη πρωτοκορινθιακή/μεταβατική περίοδο. Όλα έχουν βρεθεί σε τάφους. Ωστόσο μας είναι γνωστό θραύσμα ύστερης πρωτοκορινθιακής/μεταβατικής περιόδου από τον οικισμό, που προέρχεται είτε από όληνη είτε από οινόχνη, και το οποίο δείχνει ότι όλπες μπορεί να εισάγονταν και για τον οικισμό.

- **ΟΙΝΟΧΟΕΣ**

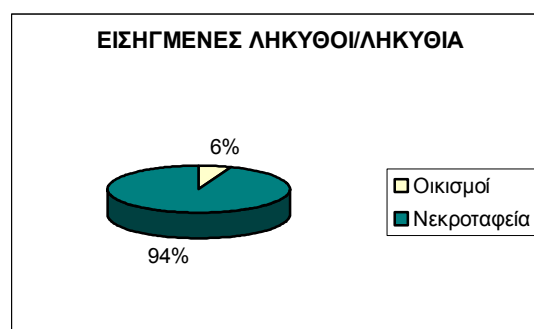
Πρόκειται για ένα από τα σχήματα που συνήθιζαν να εισάγουν και έχει βρεθεί τόσο στον οικισμό, όσο και στους τάφους, στους οποίους όμως υπερτερεί, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα, διαπίστωση που συμφωνεί με αυτή που προέκυψε για τις κνωσιακές πρόχους. Από τάφους μας είναι γνωστά 40 παραδείγματα, ποσοστό 82%, ενώ από τον οικισμό 9, ποσοστό 18%. Οι χώροι εισαγωγής είναι διάφοροι, όπως και το χρονικό διάστημα της εισαγωγής. Στον οικισμό οι περισσότερες προέρχονται από την Κόρινθο και χρονολογούνται στη μέση πρωτοκορινθιακή, πρώιμη κορινθιακή περίοδο και στον ύστερο 7^ο π.Χ. αιώνα και έχουν εισαχθεί από την Αττική, από όπου είναι πρώιμης πρωτογεωμετρικής και πρώιμης γεωμετρικής II – μέσης γεωμετρικής I περιόδου, ενώ έχει βρεθεί και μία από την Κύπρο Black on Red II. Σε αυτές από τους τάφους, που είναι πολύ περισσότερες και οι χώροι προέλευσης είναι περισσότεροι. Οι περισσότερες προέρχονται από την Κύπρο, από την Αττική

και από την Κόρινθο. Είναι γνωστά όμως παραδείγματα και από τη Ρόδο, από την Ανατολική Ελλάδα, από τη Νάξο και πιθανόν από τις Κυκλάδες και από τη Φοινίκη. Αυτές από την Κύπρο είναι Black on Red II, κυπροαρχαϊκής I περιόδου και White Painted IV, από την Αττική είναι ύστερης πρωτογεωμετρικής, μέσης γεωμετρικής I και II περιόδου, από την Κόρινθο είναι πρώιμης κορινθιακής περιόδου, από τη Ρόδο πρώιμης ροδιακής, από την Ανατολική Ελλάδα ύστερης γεωμετρικής(;) και ύστερης ανατολίζουσας, από την Νάξο ύστερης ανατολίζουσας. Αυτές που έχουν εισαχθεί πιθανόν από τις Κυκλάδες, έχουν βρεθεί σε πρωτογεωμετρικά Β'(;) και μέσα γεωμετρικά σύνολα και αυτή από τη Φοινίκη είναι Red Slip. Όπως παρατηρούμε οι πρώιμες εισαγωγές προέρχονται από την Αττική και από τις Κυκλάδες, ενώ από την Κόρινθο, από την Κύπρο και από την Ανατολική Ελλάδα προέρχονται οι υστερότερες.

• ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ

Εισηγμένες λήκυθοι και ληκύθια έχουν βρεθεί τόσο στον οικισμό, όσο και σε τάφους. Όπως και στις κνωσιακές ληκύθους/ληκύθια, έτσι και στις εισηγμένες, υπερτερούν αυτές από τους τάφους και η παρουσία τους στον οικισμό είναι απλά ενδεικτική, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα. Από τον οικισμό είναι γνωστά μόλις δύο παραδείγματα, ποσοστό 6% και τα δύο από την Κύπρο *Black on Red II*. Από τους τάφους προέρχονται 33 παραδείγματα, ποσοστό 94%, τα περισσότερα από την Κύπρο *Red Slip II* (από ΥΓ σύνολο), *Black on Red I* και *II*, *Bichrome II* (οι δύο τελευταίες κατηγορίες από την κυπρογεωμετρική III και την κυπροαρχαϊκή I). Τέσσερα προέρχονται από τη Φοινίκη (*Bichrome*, *Red Slip*) και μόνο ένα πιθανόν από την Αττική, το οποίο έχει βρεθεί σε πρώιμο πρωτογεωμετρικό σύνολο. Ακόμα μόνο ένα είναι αταύτιστης προέλευσης, έχει θεωρηθεί όμως παρόμοιο με κυπριακά και προέρχεται από ύστερο ανατολίζον σύνολο. Και στο σχήμα αυτό παρατηρούμε ότι οι εισαγωγές από την Κύπρο είναι ύστερες.

Στα εισηγμένα ληκύθια περιλαμβάνεται και παραλλαγή του σχήματος, τα ληκύθια με δύο λαβές. Αυτά μας είναι γνωστά μόνο από τάφους, στους οποίους έχουν βρεθεί έξι, που αντιπροσωπεύουν ποσοστό 100%, όπως φαίνεται στο

αντίστοιχο γράφημα. Προέρχονται όλα από την Κύπρο και είναι *Black on Red I* και *II* (κυπρογεωμετρική *III* και κυπροαρχαϊκή *I* αντίστοιχα).

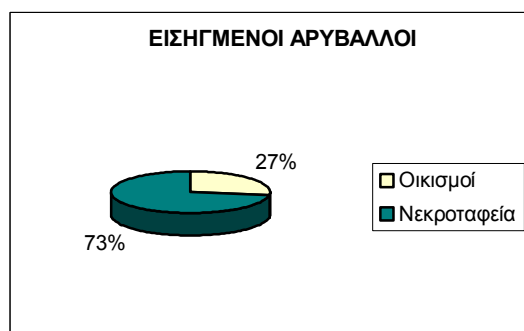
Βάσει των παραπάνω συμπεραίνουμε ότι και τα εισηγμένα ληκύθια, όπως και αυτά της τοπικής παραγωγής της Κνωσού, κυριαρχούν στους τάφους.

• ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

Και στους εισηγμένους αρυβάλλους, εκτός από αυτούς με τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος, διακρίνονται δύο παραλλαγές με κριτήριο την τεχνική κατασκευής και το σχήμα.

Εισηγμένοι **αρυβάλλοι**, στους οποίους έχουν ταξινομηθεί αυτοί με τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος, προέρχονται τόσο από τον οικισμό, όσο και από τάφους. Όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα, οι περισσότεροι έχουν βρεθεί σε τάφους. Στον οικισμό έχουν βρεθεί τρεις, που αντιστοιχούν σε ποσοστό 27%, ενώ στους τάφους οκτώ, ποσοστό 73% και όλοι προέρχονται από την Κόρινθο. Αυτοί από τον οικισμό χρονολογούνται στην ύστερη πρωτοκορινθιακή – μεταβατική και στη μεταβατική – πρώιμη κορινθιακή περίοδο, ενώ αυτοί από τους τάφους στη γεωμετρική, πρωτοκορινθιακή, ύστερη πρωτοκορινθιακή/μεταβατική και πρώιμη κορινθιακή περίοδο.

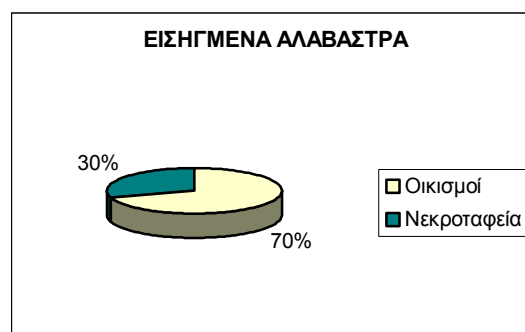
Δύο παραλλαγές του σχήματος σε εισηγμένους αρυβάλλους έχουν βρεθεί μόνο σε τάφους. Πρόκειται για τους **χειροποίητους αρυβάλλους** που αντιπροσωπεύονται με δύο παραδείγματα και τα δύο εισηγμένα από την Κόρινθο, χρονολογημένα στη μέση γεωμετρική περίοδο και για μοναδικό στο σύνολο της εξεταζόμενης κεραμικής **ζωόμορφο αρυβάλλο**, που επίσης είναι εισηγμένος από την Κόρινθο και έχει χρονολογηθεί στην πρώιμη κορινθιακή περίοδο (το σύνολο στο οποίο έχει βρεθεί είναι χρονολογημένο στην πρώιμη ανατολίζουσα).

Για τους εισηγμένους αρυβάλλους, κρίνοντας από όλες τις παραλλαγές τους, διαπιστώνουμε ότι υπερτερούν στους τάφους. Σε αυτούς όμως του γενικού τύπου η διαφορά δεν είναι τόσο μεγάλη μεταξύ αυτών που προέρχονται από τον οικισμό και αυτών που προέρχονται από τους τάφους, διαπίστωση ανάλογη με αυτή που προέκυψε για τους αρυβάλλους της εγχώριας παραγωγής της Κνωσού.

- **ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ**

Και στα εισηγμένα αλάβαστρα, εκτός από αυτά με τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος, διακρίνονται δύο παραλλαγές με κριτήριο στοιχεία του σχήματος.

Εισηγμένα **αλάβαστρα**, στα οποία έχουν ταξινομηθεί αυτά με τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος, έχουν βρεθεί και στον οικισμό και σε τάφους. Όπως φαίνεται και στο σχετικό γράφημα υπερτερούν στον οικισμό, στον οποίο έχουν βρεθεί επτά, ποσοστό 70%, εισηγμένα όλα από την Κόρινθο, πρώιμης κορινθιακής περιόδου. Τρία έχουν βρεθεί σε τάφους που αντιστοιχούν σε ποσοστό 30% και ο χώρος προέλευσής τους είναι διαφορετικός. Ένα προέρχεται από την Κύπρο και είναι *Red Slip II* (σε ύστερο ανατολίζον σύνολο), ένα από την Ανατολική Ελλάδα και έχει βρεθεί επίσης σε ύστερο ανατολίζον σύνολο και το τρίτο έχει εισαχθεί πιθανόν επίσης από την Ανατολική Ελλάδα.

Οι δύο παραλλαγές του σχήματος στα εισηγμένα αλάβαστρα έχουν βρεθεί μόνο σε τάφους. Πρόκειται για **τριφυλλόστομο αλάβαστρο**, γνωστό με ένα μόνο παράδειγμα, εισηγμένο από την Κύπρο κυπροαρχαϊκής I περιόδου (*Black on Red II*) και για **αλάβαστρα – αρυβάλλους**, γνωστά από δύο παραδείγματα και αυτά από την Κύπρο από ύστερο γεωμετρικό(;) και πρώιμο ανατολίζον(;) σύνολο.

Αν λάβουμε υπ' όψιν και τις δύο παραλλαγές του σχήματος τα εισηγμένα αλαβάστρα αντιπροσωπεύονται σχεδόν το ίδιο στον οικισμό και στους τάφους, παρόλο που αυτά με τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος υπερτερούν στον οικισμό. Η διαπίστωση αυτή διαφέρει από εκείνη για τα αλάβαστρα της τοπικής παραγωγής της Κνωσού, τα οποία προέρχονται μόνο από τάφους και επιβεβαιώνουν την υπόθεση που διατυπώσαμε ότι η μη εύρεσή τους στον οικισμό είναι τυχαία, αφού η χρήση του σχήματος και στην καθημερινή ζωή είναι αναμενόμενη.

Παρατηρούμε ότι τα εισηγμένα στον οικισμό αλάβαστρα προέρχονται από την Κόρινθο, ενώ αυτά στους τάφους από την Κύπρο και την Ανατολική Ελλάδα (η χρονολόγησή τους πρέπει να είναι περίπου ίδια, ύστερη).

- **ΚΑΛΑΘΟΙ**

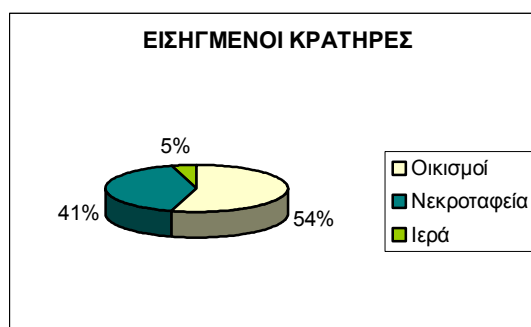
Εξαιρετικά σπάνιοι είναι οι εισηγμένοι κάλαθοι. Γνωστά μας είναι μόνο δύο παραδείγματα, που και τα δύο προέρχονται από τάφο. Έχουν εισαχθεί από την Αττική και χρονολογούνται στην αττική ύστερη πρωτογεωμετρική περίοδο.

- **ΚΡΑΤΗΡΕΣ**

Και στους εισηγμένους κρατήρες, εκτός από εκείνους που φέρουν τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος, διακρίνονται τρεις παραλλαγές με κριτήριο το μέγεθος και το σχήμα.

Αρκετοί είναι οι εισηγμένοι **κρατήρες**, στους οποίους περιλαμβάνονται αυτοί με τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος και αποτελούν ένα από τα λίγα εισηγμένα σχήματα που συναντάται και στα τρία είδη ανασκαφικών συνόλων. Όπως φαίνεται και στο σχετικό γράφημα, οι περισσότεροι προέρχονται από τον οικισμό από τον οποίο είναι γνωστά 12

παραδείγματα, ποσοστό 54%, ενώ από τους τάφους μας είναι γνωστά 9, ποσοστό 41% και από ιερό 1, ποσοστό 5%. Το παράδειγμα από το ιερό είναι αττικό μεσογεωμετρικό II. Στον οικισμό υπερτερούν οι αττικοί που

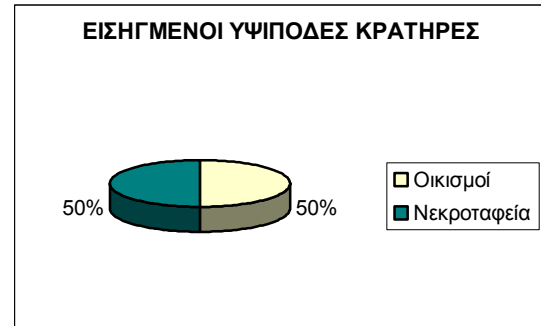

χρονολογούνται στην αττική ύστερη πρωτογεωμετρική, ύστερη πρωτογεωμετρική – πρώιμη γεωμετρική I και κυρίως στη μέση γεωμετρική II περίοδο, ενώ ένας προέρχεται από πρώιμο πρωτογεωμετρικό σύνολο. Μεσογεωμετρικός (χρονολόγηση στρώματος) προέρχεται ίσως από την Εύβοια, ένας επίσης μεσογεωμετρικός έχει εισαχθεί από τις Κυκλάδες, πιθανόν από την Πάρο και τέλος ένας υστερογεωμετρικός ή προέρχεται από το Άργος ή αποτελεί τοπική μίμηση. Στα παραδείγματα από τους τάφους υπερτερούν επίσης οι αττικοί, χρονολογημένοι στην ύστερη πρωτογεωμετρική, μέση γεωμετρική και μέση γεωμετρική II. Ένας είναι αργίτικος υστερογεωμετρικός II περίοδο. Ακόμα ένας προέρχεται από την

Εύβοια και είναι υστερογεωμετρικός I και ένας από την Ανατολική Ελλάδα και είναι υποπρωτογεωμετρικός.

Δύο μικροί αττικοί ύστεροι πρωτογεωμετρικοί **κρατήρες** έχουν βρεθεί στον οικισμό.

Οι **υψίποδες κρατήρες**, αντιπροσωπεύονται εξίσου, όπως απεικονίζεται και στο αντίστοιχο γράφημα, και στον οικισμό και στους τάφους. Στα οικιστικά σύνολα έχουν βρεθεί τέσσερις, ποσοστό 50%. Από αυτούς οι δύο είναι αττικοί μέσης γεωμετρικής περιόδου, ένας είναι κορινθιακός, επίσης μεσογεωμετρικός και ένας έχει εισαχθεί ίσως από την Εύβοια και είναι μεσογεωμετρικός II. Σε τάφους έχουν βρεθεί τέσσερις που αντιστοιχούν σε ποσοστό 50% (υπάρχει και το ενδεχόμενου πέμπτου, αφού ένας ακόμα ή είναι εισηγμένος από τις Κυκλάδες κατά τον Hutchinson (1954, 222, 224) ή εγχώριος αττικίζων κατά τον Coldstream (1980(α), 411). Όλοι έχουν θεωρηθεί εισηγμένοι πιθανόν από τις Κυκλάδες. Από αυτούς οι τρεις έχουν βρεθεί σε ύστερα πρωτογεωμετρικά(;) και μέσα γεωμετρικά σύνολα.

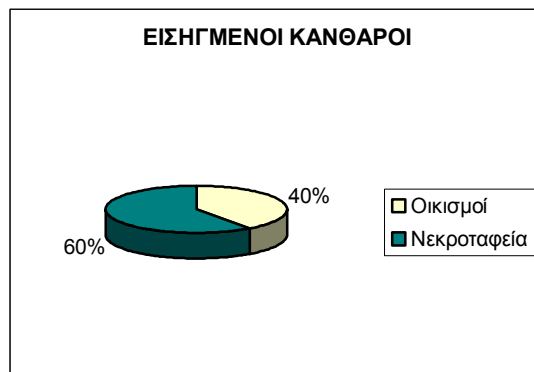

Μοναδικός στο σύνολο της εισηγμένης κεραμικής που εξετάζεται είναι **δίνος** που έχει βρεθεί σε τάφο, προέρχεται από την Ανατολική Ελλάδα και χρονολογείται γύρω στο 630 π.Χ.

Οι εισηγμένοι κρατήρες, όπως και οι ντόπιοι, υπερτερούν στον οικισμό σε σχέση με τους τάφους, σε μικρότερο όμως ποσοστό. Οι εισηγμένοι μικροί κρατήρες, όπως και οι ντόπιοι, είναι γνωστοί μόνο από τον οικισμό. Στους υψίποδες κρατήρες η εικόνα είναι διαφορετική, αφού οι εγχώριοι υπερτερούν κατά πολύ στους τάφους, ενώ οι εισηγμένοι αντιπροσωπεύονται εξίσου και στον οικισμό και στους τάφους. Αποτελούν ένα παράδειγμα που δείχνει ότι η υπεροχή στον οικισμό, στους τάφους ή στα ιερά κατά γενικό κανόνα είναι θέμα προτίμησης και ταφικών εθίμων για τους τάφους και αναγκών της καθημερινής ζωής για τον οικισμό και δεν έχει να κάνει με ειδική παραγωγή σχημάτων για καθένα από αυτούς τους χώρους. Για τους εισηγμένους κρατήρες, λαμβάνοντας υπ' όψιν και όλες τις παραλλαγές τους, το συμπέρασμα είναι ότι υπερτερούν στον οικισμό.

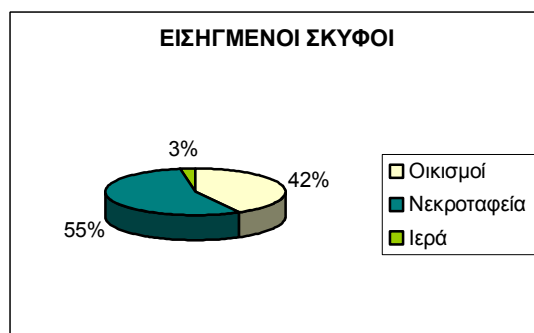
• ΚΑΝΘΑΡΟΙ

Και στα εισηγμένα αγγεία, όπως και στα εγχώρια, οι κάρθαροι αποτελούν σπάνιο σχήμα, που αντιπροσωπεύεται και στον οικισμό και στους τάφους. Υπερτερούν ελάχιστα στους τάφους, όπως απεικονίζεται και στο αντίστοιχο γράφημα. Όλα τα εισηγμένα παραδείγματα προέρχονται από την Αττική. Σε οικιστικά σύνολα έχουν βρεθεί δύο, ποσοστό 40% και χρονολογούνται στην αττική μέση γεωμετρική ΙΙ και μέση γεωμετρική ή ύστερη γεωμετρική ΙΑ, ενώ σε τάφους τρεις, ποσοστό 60% και χρονολογούνται στην αττική ύστερη πρωτογεωμετρική και πρώιμη γεωμετρική ΙΙ/μέση γεωμετρική Ι περίοδο.

• ΣΚΥΦΟΙ

Οι σκύφοι αποτελούν ένα από τα πιο διαδεδομένα εισηγμένα σχήματα. Αντιπροσωπεύονται και στα τρία είδη συνόλων, όπως όμως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα υπερτερούν στους τάφους, από τους οποίους μας είναι γνωστά 41 παραδείγματα που αντιστοιχούν σε ποσοστό 55%, ενώ από τον οικισμό 31, ποσοστό 42% και από ιερό 2, ποσοστό 3%. Στον οικισμό έχουν βρεθεί σκύφοι εισηγμένοι από τέσσερις περιοχές. Οι περισσότεροι προέρχονται από την Αττική και χρονολογούνται στην πρωτογεωμετρική, ύστερη πρωτογεωμετρική, μέση γεωμετρική Ι και ΙΙ, ύστερη γεωμετρική Ι, ενώ άλλοι έχουν βρεθεί σε στρώματα που χρονολογούνται στην υπομινωική – πρώιμη πρωτογεωμετρική και στην πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο. Επόμενος σε συχνότητα τύπος εισαγωγής είναι οι Κυκλάδες, από τις οποίες προέρχονται μεσογεωμετρικός ΙΙ – υστερογεωμετρικός Ι, υστερογεωμετρικός ή υπογεωμετρικός και υστερογεωμετρικός – πρώιμος ανατολίζων σκύφος, υστερογεωμετρικός πιθανόν από τη Μήλο και δύο υστερογεωμετρικοί από την Πάρο, ενώ για ένα ακόμα μεσογεωμετρικό οι

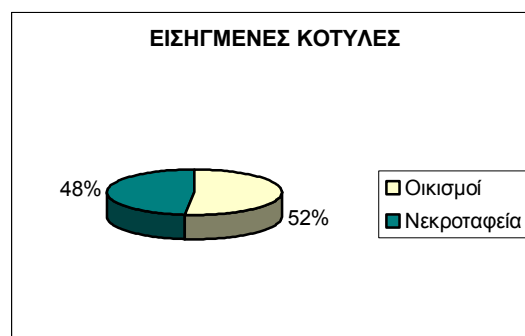
Κυκλάδες έχουν θεωρηθεί πιθανός τόπος προέλευσης. Πέντε παραδείγματα προέρχονται από την Εύβοια και χρονολογούνται στην ύστερη γεωμετρική II. Ένας προέρχεται από την Κόρινθο και χρονολογείται στο τέλος της μεσογεωμετρικής ή στην υστερογεωμετρική περίοδο. Αυτοί που έχουν βρεθεί στους τάφους προέρχονται από τρεις διαφορετικές περιοχές. Οι περισσότεροι είναι αττικοί ύστεροι πρωτογεωμετρικοί, μέσοι γεωμετρικοί, μέσοι γεωμετρικοί II και ύστεροι γεωμετρικοί I και II. Αρκετοί είναι από τις Κυκλάδες, μεσογεωμετρικοί I και II και υστερογεωμετρικοί I, ενώ επίσης για αρκετούς οι Κυκλάδες έχουν θεωρηθεί πιθανός τόπος προέλευσης. Οι τελευταίοι έχουν βρεθεί σε πρωτογεωμετρικά Β' (;) και μεσογεωμετρικά σύνολα. Λίγοι είναι οι ευβοϊκοί, υποπρωτογεωμετρικοί III και υστερογεωμετρικοί II. Από τους δύο που έχουν βρεθεί σε ιερό, ο ένας είναι αττικός μεσογεωμετρικός και ο άλλος κορινθιακός μεσογεωμετρικός II.

Εκτός από παραπάνω εισάγονταν και **υψίποδες σκύφοι**, από τους οποίους έχουν βρεθεί δύο μόνο παραδείγματα και τα δύο σε τάφους. Τόπος προέλευσης και των δύο είναι πιθανόν η Αττική και χρονολογούνται στην πρωτογεωμετρική περίοδο (έχουν βρεθεί σε πρώιμα πρωτογεωμετρικά σύνολα).

Και για τους εισηγμένους σκύτους, όπως και για αυτούς της εγχώριας παραγωγής της Κνωσού, διαπιστώνουμε ότι υπερτερούν στους τάφους.

• ΚΟΤΥΛΕΣ

Εισηγμένες **κοτύλες** έχουν βρεθεί και σε οικιστικά σύνολα και σε τάφους και αντιπροσωπεύονται και στα δύο είδη συνόλων με περίπου ισάριθμα παραδείγματα, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα. Από τον οικισμό προέρχονται 16, ποσοστό 52%, και από τάφους 15, ποσοστό 48%. Όλες έχουν εισαχθεί από την Κόρινθο και χρονολογούνται, αυτές που έχουν βρεθεί στα οικιστικά σύνολα στη μέση γεωμετρική II, στην ύστερη γεωμετρική και στην πρωτοκορινθιακή περίοδο (7^ο π.Χ. αιώνα) και αυτές που έχουν βρεθεί στους τάφους στην πρωτοκορινθιακή και στην ύστερη πρωτοκορινθιακή/μεταβατική περίοδο.

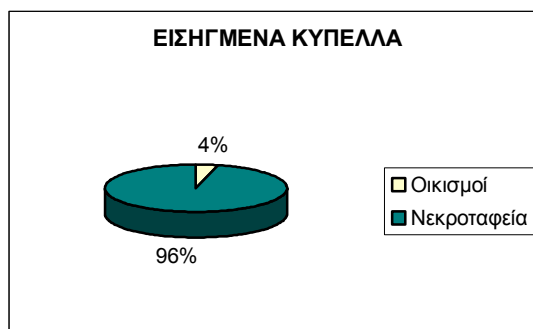
Εκτός από αυτές που φέρουν τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος και έχουν ταξινομηθεί γενικά ως κοτύλες εισάγονταν και **βαθιές κοτύλες**, από τις

οποίες έχουν βρεθεί τέσσερις, όλες στον οικισμό, όπως απεικονίζεται και στο σχετικό γράφημα. Και αυτές προέρχονται από την Κόρινθο και είναι πρώιμες πρωτοκορινθιακές.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, οι εισηγμένες κοτύλες υπερτερούν στον οικισμό σε αντίθεση με τις εγχώριες που υπερτερούν στους τάφους.

- **ΚΥΠΕΛΛΑ**

Εισηγμένα κύπελλα έχουν βρεθεί τόσο στον οικισμό όσο και σε τάφους. Όπως όμως απεικονίζεται και στο αντίστοιχο γράφημα, κυριαρχούν στους τάφους από τους οποίους προέρχονται είκοσι τέσσερα, που αντιστοιχούν σε ποσοστό 96%, ενώ από τον οικισμό προέρχεται μόλις ένα, ποσοστό 4%. Αυτά από τους τάφους είναι σχεδόν όλα αττικά, ύστερα πρωτογεωμετρικά και μέσα γεωμετρικά Ι, εκτός από ένα που έχει εισαχθεί από τη Λακωνία και έχει βρεθεί σε ύστερο ανατολίζον σύνολο και ένα ακόμα που έχει θεωρηθεί εισηγμένο πιθανόν από τις Κυκλάδες και έχει βρεθεί σε πρωτογεωμετρικό Β'(:) σύνολο. Αυτό που έχει βρεθεί στον οικισμό είναι μεσογεωμετρικό και έχει εισαχθεί από τις Κυκλάδες, πιθανόν από τη Μήλο.

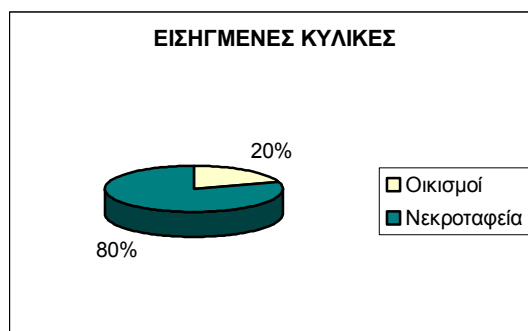
Κύπελλα με ψηλό πόδι μας είναι γνωστά και από εισηγμένα παραδείγματα, τα οποία, όπως φαίνεται και στο σχετικό γράφημα, υπερτερούν επίσης κατά πολύ στους τάφους, από τους οποίους προέρχονται εννέα, ποσοστό 90%, ενώ από τον οικισμό προέρχεται μόνο ένα, ποσοστό 10%. Όλα είναι αττικά, ύστερα πρωτογεωμετρικά.

Διαπιστώνουμε ότι τα εισηγμένα κύπελλα, συμπεριλαμβάνοντας και αυτά με το ψηλό πόδι, υπερτερούν στους τάφους, όπως ακριβώς και τα κνωσιακά.

- **ΚΥΛΙΚΕΣ**

Από το ύστερο αυτό σχήμα λίγα είναι τα γνωστά εισηγμένα παραδείγματα, τα οποία προέρχονται τόσο από τον οικισμό, όσο και από τους τάφους, στους οποίους υπερτερούν, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα. Στον οικισμό έχει βρεθεί μόνο μία «ωνική» κύλικα, ύστερη ανατολίζουσα (γύρω στο 600 π.Χ.), η οποία αντιστοιχεί σε ποσοστό 20%, ενώ σε τάφους τέσσερις, ποσοστό 80%. Από αυτές η μία είναι επίσης «ωνική» ύστερη ανατολίζουσα (γύρω στο 630-600 π.Χ.), η μία έχει εισαχθεί από τη Ρόδο και οι δύο ίσως από την Ανατολική Ελλάδα και είναι και αυτές ύστερες ανατολίζουσες.

- **ΦΙΑΛΗ**

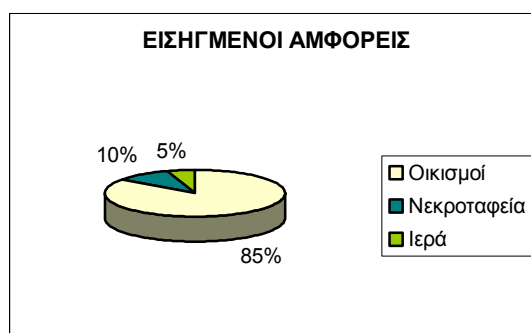
Πρόκειται για ύστερο σχήμα, σπάνιο στο σύνολο της εξεταζόμενης εισηγμένης κεραμικής στην Κνωσό. Μόνο μία εισηγμένη φιάλη έχει βρεθεί, είναι ύστερη ανατολίζουσα (γύρω στο 640 π.Χ.), προέρχεται από τη Χίο και έχει βρεθεί σε τάφο.

- **ΠΡΟΧΟΪΣΚΕΣ**

Κρίνοντας από το σύνολο της εισηγμένης κεραμικής στην Κνωσό κατά την ΥποΜ-Αν περίοδο σπάνιες είναι οι εισηγμένες προχοΐσκες. Συναντώνται όμως και στον οικισμό και στους τάφους, σε ίδιο περίπου αριθμό. Μία μας είναι γνωστή από τον οικισμό, προέρχεται από τις Κυκλάδες, πιθανόν από τη Μήλο και χρονολογείται στη μέση γεωμετρική περίοδο. Δύο έχουν βρεθεί σε τάφους και είναι αττικές, η μία ύστερη πρωτογεωμετρική – πρώιμη γεωμετρική και η άλλη μέση γεωμετρική II.

- **ΑΜΦΟΡΕΙΣ**

Και στους εισηγμένους αμφορείς υπάρχουν περιπτώσεις, που λόγω της αποσπασματικής κατάστασης διατήρησης, δεν μπορεί να προσδιορισθεί ο τύπος. Όλοι αυτοί έχουν ταξινομηθεί γενικά ως αμφορείς, ενώ εκτός από αυτούς διακρίνονται και επτά παραλλαγές

εισηγμένων αμφορέων με κριτήριο το σχήμα και το μέγεθος.

Αυτοί στους οποίους δεν ήταν δυνατόν να προσδιορισθεί τύπος και έχουν ταξινομηθεί γενικά ως **αμφορείς** συναντώνται και στα τρία είδη συνόλων, υπερέχουν όμως κατά πολύ, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα, στον οικισμό. Σε ιερό έχει βρεθεί ένας, ποσοστό 5%. Πρόκειται για θραύσμα αττικού μεσογεωμετρικού II αμφορέα. Από τον οικισμό μας είναι γνωστά 17 παραδείγματα, ποσοστό 85%, τα περισσότερα από τα οποία προέρχονται από την Αττική και είναι ύστερης πρωτογεωμετρικής, μέσης γεωμετρικής, μέσης γεωμετρικής I και μέσης γεωμετρικής – ύστερης γεωμετρικής περιόδου. Μερικοί προέρχονται από την Εύβοια και είναι ύστεροι πρωτογεωμετρικοί, υποπρωτογεωμετρικοί και ακόμα από πρώιμο πρωτογεωμετρικό στρώμα. Αυτοί που προέρχονται από την Εύβοια είναι πρωτογεωμετρικοί και ύστεροι γεωμετρικοί. Τρεις ύστεροι γεωμετρικοί και ύστεροι γεωμετρικοί – υπογεωμετρικοί προέρχονται από τη Θήρα, ένας υστερογεωμετρικός από την Πάρο και ένας πρωτογεωμετρικός ή πρώιμος γεωμετρικός από την Ανατολική Ελλάδα. Από τάφους μας είναι γνωστά δύο μόνο παραδείγματα, ποσοστό 10% και σε αυτά η ταύτιση του σχήματος δεν είναι σίγουρη. Τα λίγα παραδείγματα στους τάφους είναι αναμενόμενα, αφού σε αυτούς τα αγγεία συνήθως σώζονται σε καλύτερη κατάσταση και άρα είναι αναγνωρίσιμος ο τύπος. Ο ένας προέρχεται από την Εύβοια και είναι υποπρωτογεωμετρικός I – II και ο άλλος από τις Κυκλάδες και είναι υποπρωτογεωμετρικός.

Οι εισηγμένοι **αμφορείς με λαβές στο λαιμό** συναντώνται τόσο στον οικισμό, όσο και στους τάφους, στους οποίους όμως υπερτερούν, όπως δείχνει και το σχετικό γράφημα. Από τον οικισμό μας είναι γνωστοί τέσσερις, ποσοστό 29%, από τους οποίους οι τρεις προέρχονται από την Αττική και είναι οι δύο μεσογεωμετρικοί και ο ένας μεσογεωμετρικός – υστερογεωμετρικός.

Ένας που έχει εισαχθεί από την Εύβοια, έχει βρεθεί σε πρώιμο πρωτογεωμετρικό στρώμα. Δέκα έχουν βρεθεί σε τάφους, ποσοστό 71% και έχουν περισσότερους χώρους προέλευσης. Τρεις προέρχονται από την Αττική και χρονολογούνται στην ύστερη πρωτογεωμετρική, μέση γεωμετρική II/ύστερη γεωμετρική I και στην ύστερη γεωμετρική II περίοδο, ένας από τη Θεσσαλία(;) και είναι ύστερος πρωτογεωμετρικός, ένας από τις Κυκλάδες

και είναι μεσογεωμετρικός I και πέντε ίσως από τις Κυκλάδες, οι οποίοι είναι πρωτογεωμετρικής – γεωμετρικής και γεωμετρικής περιόδου.

Μοναδικός στο σύνολο του υλικού που εξετάζεται είναι εισηγμένος **μικρογραφικός αμφορέας με λαβές στο λαιμό** που έχει βρεθεί σε τάφο σε πρώιμο ανατολίζον(;) σύνολο και ο τόπος προέλευσής του δεν έχει ταυτιστεί.

Σπάνιοι είναι οι εισηγμένοι **αμφορείς με λαβές στον ώμο**, οι οποίοι όμως έχουν βρεθεί τόσοστον οικισμό, όσο και σε τάφους, σε περίπου ίδιο αριθμό. Από τον οικισμό μας είναι γνωστό ένα μόνο παράδειγμα, αττικό, που έχει βρεθεί σε πρώιμο πρωτογεωμετρικό στρώμα. Από τάφους μας είναι γνωστοί δύο, από τους οποίους ο ένας είναι αττικός ύστερος πρωτογεωμετρικός και ο άλλος έχει εισαχθεί από τις Κυκλάδες και έχει βρεθεί σε ύστερο πρωτογεωμετρικό – πρωτογεωμετρικό Β' σύνολο.

Εισηγμένοι **αμφορείς με λαβές στην κοιλιά** έχουν βρεθεί και στα τρία είδη συνόλων, υπερτερούν όμως στους τάφους, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα. Σε ιερό έχει βρεθεί ένας, ποσοστό 3%, που είναι αττικός ή πιθανόν κυκλαδικός μεσογεωμετρικός. Δέκα μας είναι γνωστοί από τον οικισμό, αντιστοιχούν σε ποσοστό 33% και από αυτούς οι οκτώ είναι αττικοί, με μόνο ένα ύστερο πρωτογεωμετρικό, ενώ οι άλλοι είναι μέσοι γεωμετρικοί και μέσοι γεωμετρικοί II. Δύο επίσης μέσοι γεωμετρικοί προέρχονται από τις Κυκλάδες, ο ένας ίσως από τη Νάξο. Από τους τάφους μας είναι γνωστοί δεκαεννέα, ποσοστό 64%. Και σε αυτούς οι περισσότεροι προέρχονται από την Αττική και έχουν χρονολογηθεί στην ύστερη πρωτογεωμετρική – πρώιμη γεωμετρική I, στην πρώιμη γεωμετρική I και II και στη μέση γεωμετρική I και II περίοδο, δύο προέρχονται από τις Κυκλάδες και είναι πρώιμοι γεωμετρικοί I και τρεις πιθανόν από τις Κυκλάδες και έχουν βρεθεί σε πρώιμα και ύστερα πρωτογεωμετρικά σύνολα.

Στους εισηγμένους αμφορείς που εξετάζονται μοναδικός είναι **αμφορέας τύπου SOS** που έχει βρεθεί στον οικισμό σε πρώιμο – ύστερο ανατολίζον στρώμα και προέρχεται από την Εύβοια.

Επίσης μόνο από τον οικισμό μας είναι γνωστοί δύο εισηγμένοι ύστεροι αμφορείς, που έχουν χαρακτηριστεί στη δημοσίευσή τους ως **αμφορείς κρασιού**²²⁶. Έχουν χρονολογηθεί γύρω στο 600 π.Χ. (ύστερη ανατολίζουσα) και η προέλευσή τους είναι άγνωστη.

Εισηγμένοι **αμφορίσκοι** μας είναι γνωστοί μόνο από τάφους, στους οποίους έχουν βρεθεί τρεις από διαφορετικούς χώρους προέλευσης. Ένας είναι ευβοϊκός ύστερος πρωτογεωμετρικός, ένας είναι κυπριακός κυπροαρχαϊκής I περιόδου (*Black on Red II*) και ένας είναι εισηγμένος μάλλον από τη Φοινίκη και έχει βρεθεί σε πρώιμο ανατολίζον σύνολο.

Η εικόνα που προκύπτει για τους εισηγμένους αμφορείς συμφωνεί με αυτή που έχουμε για τους εγχώριους. Με εξαίρεση δύο ύστερες παραλλαγές τους, που είναι γνωστές μόνο από τον οικισμό και που αντιπροσωπεύονται από ελάχιστα παραδείγματα, οι υπόλοιπες παραλλαγές των εισηγμένων αμφορέων υπερτερούν στους τάφους ή μας είναι γνωστοί μόνο από αυτούς. Ωστόσο σε αυτούς που σώζονται σε μορφή θραυσμάτων και έχουν ταξινομηθεί γενικά ως αμφορείς, υπερτερούν κατά πολύ τα παραδείγματα από τον οικισμό, γεγονός που σημαίνει ότι αν σ' αυτούς οι τύποι ήταν αναγνωρίσιμοι ενδεχομένως να άλλαζε η παραπάνω διαπίστωση, τουλάχιστον για ορισμένους από αυτούς.

- **ΩΟΕΙΔΗΣ ΠΙΘΟΣ**

Μοναδικός στο σύνολο του υλικού που εξετάζεται είναι εισηγμένος ωοειδής πίθος που έχει βρεθεί σε οικιστικό σύνολο. Έχει χρονολογηθεί στη μέση γεωμετρική περίοδο και είναι εισηγμένος ίσως από την Αττική.

- **ΩΟΕΙΔΗΣ ΠΙΘΟΣ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ = ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ**

Μοναδικός επίσης στο σύνολο της εξεταζόμενης εισηγμένης στην Κνωσό κεραμικής είναι ωοειδής πίθος χωρίς λαιμό, σχήμα γνωστό και ως πίθος με δύο λαβές. Έχει βρεθεί σε τάφο και είναι αττικός μεσογεωμετρικός I – υστερογεωμετρικός Ia, περίοδος που αντιστοιχεί με την πρωτογεωμετρική Β' - μέση γεωμετρική της Κρήτης.

- **ΠΥΞΙΑΕΣ**

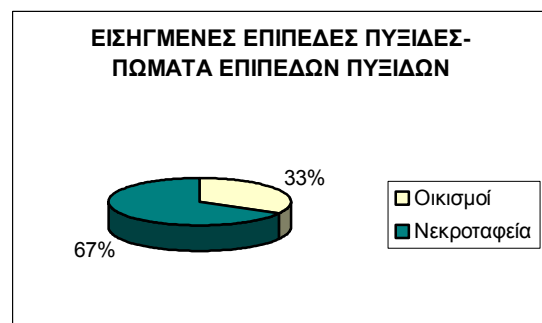
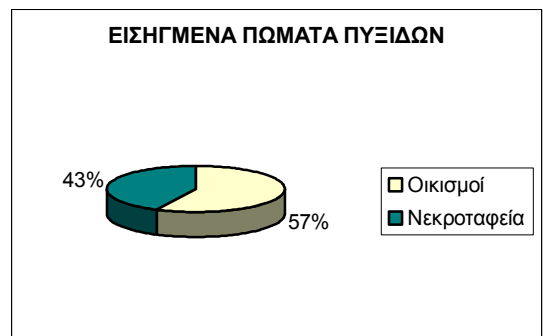
²²⁶ J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 58, εικ. 9, αρ. 54-55

Στις εισηγμένες πυξίδες, εκτός από εκείνες που έχουν ταξινομηθεί στο γενικό τύπο, διακρίνονται με κριτήριο το σχήμα τρεις τύποι.

Κρίνοντας από το γενικό τύπο λίγες είναι οι εισηγμένες **πυξίδες**, οι οποίες έχουν βρεθεί μόνο σε τάφους, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα. Τέσσερις μας είναι γνωστές, από τις οποίες οι δύο έχουν εισαχθεί από την Κόρινθο, μία ύστερη πρωτογεωμετρική και μία πρωτοκορινθιακή (από ύστερο(:) ανατολίζον σύνολο), μία έχει εισαχθεί από την Κύπρο και έχει βρεθεί σε ύστερο γεωμετρικό(:) σύνολο και μία ίσως από τις Κυκλάδες, χωρίς συγκεκριμένη χρονολόγηση. Ωστόσο εισηγμένα **πώματα πυξίδων** έχουν βρεθεί τόσο στον οικισμό όσο και σε τάφους, σχεδόν σε ίδιο αριθμό, που σημαίνει ότι εισηγμένες πυξίδες θα υπήρχαν και στον οικισμό. Όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα, υπερτερούν τα παραδείγματα από τον οικισμό, στον οποίο έχουν βρεθεί τέσσερα, ποσοστό 57%. Από αυτά τα τρία προέρχονται από την Κόρινθο, από τα οποία το ένα είναι πρώιμο κορινθιακό, ένα είναι του ύστερου 7^{ου} π.Χ. αιώνα και ένα είναι αττικό μεσογεωμετρικό Ι. Σε τάφους έχουν βρεθεί τρία, ποσοστό 43%. Από αυτά το ένα είναι αττικό, ύστερο πρωτογεωμετρικό και τα δύο κορινθιακά, ύστερα πρωτογεωμετρικά.

Μόνο σε τάφους έχουν βρεθεί εισηγμένες **οξυπύθμενες πυξίδες με πώματα**, από τις οποίες μας είναι γνωστά τέσσερα παραδείγματα όλα αττικά μεσογεωμετρικά Ι.

Εισηγμένες **επίπεδες πυξίδες και πώματα επίπεδων πυξίδων** συναντώνται τόσο στον οικισμό όσο και σε τάφους, υπερτερούν όμως στους δεύτερους, όπως φαίνεται και στο αντίστοιχο γράφημα. Τρία παραδείγματα, που αντιστοιχούν σε ποσοστό 33%, μας είναι γνωστά από τον οικισμό και προέρχονται τα δύο από την

Κόρινθο, χρονολογημένα στην πρώιμη κορινθιακή περίοδο και στον ύστερο 7^ο π.Χ. αιώνα και το ένα από την Αττική, χρονολογημένο στη μέση γεωμετρική II. Σε τάφους έχουν βρεθεί έξι παραδείγματα, ποσοστό 67%, όλα αττικά μεσογεωμετρικά I και II.

Πολύ λίγες είναι οι εισηγμένες **σφαιρικές πυξίδες**, αντιπροσωπεύονται όμως με ίδιο αριθμό και στον οικισμό και σε τάφους. Μία μας είναι γνωστή από τον οικισμό και μία από τάφο. Και οι δύο είναι εισηγμένες από την Αττική και είναι ύστερες πρωτογεωμετρικές.

Κρίνοντας από όλους τους παραπάνω τύπους οι εισηγμένες πυξίδες υπερτερούν στους τάφους, αφού ακόμα και στην περίπτωση που τα πόματα πυξίδων, τα οποία είναι περισσότερα από τον οικισμό, εξετασθούν μαζί με τις πυξίδες, υπερτερούν τα παραδείγματα από τους τάφους.

- **ΑΣΚΟΣ**

Μοναδικός στο σύνολο της εισηγμένης κεραμικής που εξετάζεται είναι ασκός εισαγμένος από τη Σαρδηνία, ο οποίος έχει βρεθεί σε τάφο και έχει χρονολογηθεί ανάμεσα στο 850 – 680 π.Χ.

Στη εξεταζόμενη εισηγμένη κεραμική στην Κνωσό εκτός από τα αγγεία περιλαμβάνεται και

- **ΤΡΙΠΟΔΙΚΟ ΥΠΟΣΤΑΤΟ**

Μοναδικό είναι εισηγμένο τριποδικό υποστατό που έχει βρεθεί στον οικισμό και προέρχεται από την Αττική. Έχει χρονολογηθεί στην πρωτογεωμετρική περίοδο.

2. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εισηγμένη κεραμική αποτελεί το 7% του συνόλου της κεραμικής υπομινωικής έως ανατολίζουσας περιόδου που εξετάζεται από την Κνωσό. Το σημαντικό ποσοστό της, οι περίοδοι εισαγωγής της και οι τόποι προέλευσής της, που είναι πολλοί και ποικίλοι, φανερώνουν τον εξωστρεφή χαρακτήρα της Κνωσού, αλλά και την ακμή της και το ρόλο της ως κέντρου κατά τα χρόνια αυτά. Σύμφωνα με τον Coldstream κατά τη διάρκεια των αποκαλούμενων «Σκοτεινών Χρόνων» η Κνωσός αποτελούσε ένα τόπο ασυνήθιστα στραμμένο προς το εξωτερικό, που ήταν

πάντα σε επαφή με άλλα κέντρα του Αιγαίου, αλλά και της Εγγύς Ανατολής²²⁷. Η διαπίστωση αυτή του Coldstream, όπως φαίνεται αμφισβητείται από τον Catling, ο οποίος εξετάζοντας τις εξαγωγές αττικής πρωτογεωμετρικής κεραμικής αναφέρει ότι αξιοσημείωτη συγκέντρωση αττικών εισαγωγών παρατηρείται σε τέσσερις, ίσως σε πέντε θέσεις, στο Λευκαντί, στην Κολώνα της Αίγινας, στην Ασίνη, στην Κνωσό και ίσως στη Γρόττα της Νάξου. Αναφέρει ότι στην Ασίνη οι αττικές εισαγωγές είναι εξίσου πολλές με την Κνωσό και το Λευκαντί. Επισημαίνει ότι το γεγονός πως τρεις από αυτές τις θέσεις, το Λευκαντί, η Ασίνη και η Κνωσός, συγκαταλέγονται ανάμεσα στις τρεις πιο επιμελώς δημοσιευμένες θέσεις της πρώιμης Εποχής του Σιδήρου στο Αιγαίο και η έλλειψη δεδομένων για τις περισσότερες από τις άλλες θέσεις καθιστούν δύσκολη την αξιολόγηση της σπουδαιότητάς τους²²⁸.

Από τους μελετητές της ΥποΜ-Αν κεραμικής της Κνωσού και κυρίως από τον Coldstream, ιδιαίτερα έχουν σχολιασθεί τα εισηγμένα αγγεία που έχουν βρεθεί στους τάφους και συγκεκριμένα σε αυτούς του Βόρειου Νεκροταφείου. Για τους λόγους εισαγωγής τους ο Coldstream έχει προτείνει διάφορες ερμηνείες, όπως αυτή της «ανταλλαγής δώρων». Θεωρεί ότι η σχέση με την Αττική, που είναι ιδιαίτερα έντονη κατά τη ΜΓ φάση, δεν μπορεί να εξηγηθεί μόνο από το συνηθισμένο

²²⁷ J. N. Coldstream, 1994, 106.

²²⁸ R. W. V. Catling, 1998, 371.

εμπόριο ή ακόμα από την τοπική εκτίμηση της ποιότητας της αττικής κεραμικής²²⁹. Αναφέρει ότι μόνο στο Βόρειο Νεκροταφείο βρέθηκαν περίπου εκατό αττικά αγγεία κυρίως Υ ΠΡΓ και ΜΓ, αποτελώντας τη μεγαλύτερη ομάδα εισηγμένων αγγείων και συμπεριλαμβάνοντας ασυνήθιστα μεγάλη ποικιλία σχημάτων, ορισμένα από τα οποία σπάνια εξάγονταν σε άλλες περιοχές. Σχολιάζοντας τρία αττικά αγγεία από τον τάφο 219 του Βόρειου Νεκροταφείου, μεγάλο ΜΓ ΙΙ αμφορέα με λαβές στην κοιλιά, κρατήρα με πώμα και μεγάλη επίπεδη πυξίδα, όλα κατασκευασμένα από το ίδιο αττικό εργαστήριο, θεωρεί ότι αποτελούσαν πιθανόν μέρος ανταλλαγής δώρων ανάμεσα σε κυρίαρχες οικογένειες της Αθήνας και της Κνωσού²³⁰. Οι μεγάλοι αμφορείς, εγχώριοι ή αττικοί, θεωρεί ότι αποτελούσαν θεαματικά σύμβολα του πλούτου και της κοινωνικής θέσης της οικογένειας του αποθανόντος, που στην περίπτωση που ήταν εισηγμένοι από την Αττική επιπλέον θα διαφήμιζαν τις σχέσεις της οικογένειας με το εξωτερικό, σε μία εποχή που η Κνωσός αποτελούσε τόπο σημαντικά στραμμένο προς το εξωτερικό²³¹. Ως προς τους μεγάλους αττικούς αμφορείς με λαβές στην κοιλιά, τη θεωρία της ανταλλαγής δώρων ή την υποδήλωση κάποιας άλλης προσωπικής σχέσης με κυρίαρχη οικογένεια της Αθήνας την έχει εκφράσει ήδη παλιότερα σε άρθρο του για «δίγλωσσο» γεωμετρικό αμφορέα από το Βόρειο Νεκροταφείο²³².

Στο άρθρο του για τον τάφο *πλούσιας κυρίας* στον Άρειο Πάγο ο Coldstream εκφράζει την άποψη²³³ ότι οι μεγάλοι αμφορείς με λαβές στην κοιλιά, που στην Αθήνα χρησιμοποιούνταν ως τεφροδόχα αγγεία για καύσεις γυναικών, σε ταφικά σύνολα εκτός Αθηνών χρησίμευαν για να περιέχουν το κρασί για το ταφικό συμπόσιο, το οποίο υποδηλώνεται από ολόκληρα σύνολα αγγείων πόσεως που έχουν βρεθεί σε ανέπαφους τάφους. Θεωρεί απίθανο να πουλώνταν από τους συνήθεις εμπόρους και πιστεύει ότι πρέπει να αποτελούσαν δώρα μεταξύ φιλοξενούμενων φίλων στην Αθήνα και την Κνωσό, καθώς συγκαταλέγονται στα καλύτερα κεραμικά δώρα που η Αθήνα μπορούσε να προσφέρει.

Ο Coldstream τις σχέσεις της Κνωσού με την Αττική εξετάζει και σε άλλο άρθρο του, στο οποίο τον απασχολούν και οι σχέσεις της Αττικής με το

---

²²⁹ J. N. Coldstream, 1994, 116.

²³⁰ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 116, υπ. 61.

²³¹ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 118.

²³² J. N. Coldstream, 1987, 338.

²³³ J. N. Coldstream, 1995, 400-401.

Λευκαντί²³⁴. Κοινό σημείο των δύο αυτών περιοχών είναι σύμφωνα με τον Coldstream η ασυνήθιστα υψηλή αναλογία αττικής κεραμικής από τον 10^ο έως τον 8^ο π.Χ. αιώνα, που υποδηλώνει ότι και οι δύο περιοχές ήταν στραμμένες προς το εξωτερικό. Ας σημειωθεί εδώ ότι υποδηλώνει και την οικονομική ακμή των περιοχών αυτών. Και στις δύο περιοχές παρατηρεί ότι είναι αξιοσημείωτη η ποσότητα, αλλά και η ποιότητα των αττικών εισαγωγών, με μόνη διαφορά ότι σε καθεμία εισάγονταν διαφορετικά αγγεία και αυτό πιστεύει ότι αναμφίβολα υπαγορευόταν από το τοπικό γούστο, αλλά και από τις διαφορετικές ανάγκες των τοπικών ταφικών εθίμων. Και στο άρθρο αυτό εξετάζει την εισηγμένη κεραμική μόνο από τους τάφους και συγκεκριμένα μόνο από τους τάφους του Βόρειου Νεκροταφείου και επισημαίνει και εδώ την υψηλή αναλογία των αττικών εισαγωγών κατά την Υ ΠΡΓ και την ΜΓ περίοδο αναλύοντας περισσότερο τους λόγους εισαγωγής τους. Αναφερόμενος στα σχήματα των εισηγμένων αττικών αγγείων –κάλαθοι, οξυπύθμενες πυξίδες, σκύφοι, κύπελλα- επισημαίνει ότι χαρακτηριστική της Κνωσού είναι η συγκέντρωση αυτών των αγγείων σε μεγάλα σύνολα μέσα στον ίδιο τάφο και ακόμα και στην ίδια ταφή και ότι τα μισά περίπου από τα αττικά αγγεία έχουν βρεθεί σε δύο μόνο τάφους (τάφοι J και G). Θεωρεί ότι η μεγάλη και ομοιογενής συσσώρευση αγγείων πόσεως ταιριάζει με την κνωσιακή παράδοση των ταφικών εθίμων της περιόδου, σύμφωνα με την οποία οι συγγενείς και οι φίλοι χρειάζονταν άφθονα σκεύη συμποσίου για να αποχαιρετήσουν τον αποθανόντα και θέτει το ερώτημα, αν όταν ένα μεγάλο αττικό σύνολο επιδεικνύεται σε μία ταφή, όπως στις δύο από το Βόρειο Νεκροταφείο, υποδηλώνει ότι η οικογένεια του αποθανόντα είχε κάποιες σχέσεις με την Αττική ή απλά αποτελούσε μία πιθανή ένδειξη πλούτου και υψηλής κοινωνικής θέσης; Αναφερόμενος στους μεγάλους αμφορείς με λαβές στην κοιλιά, θεωρεί ότι το σύνολο των σκευών του συμποσίου απαιτούσε ένα μεγάλο αποθηκευτικό αγγείο και ότι οι αμφορείς αυτοί εξάγονταν στην Κνωσό για την αρχική χρήση του σχήματος, για να περιέχουν δηλαδή άφθονο κρασί για ένα αριστοκρατικό ταφικό συμπόσιο, αφού δεν προορίζονταν για τεφροδόχα ή για επιτύμβια αγγεία. Διερωτώμενος για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες τα μεγάλα αυτά αγγεία ήρθαν στην Κνωσό, θεωρεί ότι ήταν πολύ μεγάλα για να έχουν ταξιδέψει ως σκεύη που περιείχαν το κρασί ή οποιοδήποτε άλλο υγρό. Και ακόμα και άδεια πιστεύει ότι είναι απίθανο να

---

²³⁴ J. N. Coldstream, 1996(β), 133-145.

έρχονταν με το συνηθισμένο εμπόριο, αφού για να τα φέρει κάποιος έμπορος θα πρέπει να είχε συγκεκριμένους αγοραστές ή παραλήπτες. Ωστόσο, συγκριτικά με άλλα εισηγμένα σχήματα, οι αμφορείς με λαβές στην κοιλιά, λαμβάνοντας υπ' όψιν όλους όσους έχουν βρεθεί και στα τρία είδη ανασκαφικών συνόλων, αποτελούν ένα από τα συνήθη σχήματα που εισάγονταν και είναι λογικό να υποθέσουμε ότι μεταφέρονταν με το συνηθισμένο εμπόριο. Συνολικά στον οικισμό, σε τάφους και σε ιερό έχουν βρεθεί 30, ενώ για παράδειγμα κρατήρες έχουν βρεθεί αντίστοιχα 22, αμφορείς χωρίς προσδιορισμό του τύπου 20, οινοχόες στον οικισμό και σε τάφους 49, λήκυθοι/ληκύθια στον οικισμό και σε τάφους 35, ενώ υπάρχουν και σχήματα που εισάγονταν πολύ πιο σπάνια. Για το αττικό ΜΓ σύνολο των αγγείων από τον τάφο 219 του Βόρειου Νεκροταφείου ο Coldstream έχει εκφράσει την άποψη ότι αποτελούσε μέρος ανταλλαγής δώρων μεταξύ ευγενών οικογενειών της Αθήνας και της Κνωσού και αναρωτιέται αν η θεωρία αυτή μπορεί να ισχύει για τα αττικά αγγεία και από άλλους τάφους εκτός από τον 219. Για να απαντήσει σε αυτό εξετάζει και τα συνευρήματά τους και καταλήγει στο ότι η περίπτωση της ανταλλαγής δώρων, ειδικά με την Αττική, δεν είναι υποχρεωτικά ισχυρή. Προτείνει μια απλούστερη εναλλακτική λύση, ότι πλούσιες οικογένειες αποκτούσαν εισαγωγές από πολλές και διάφορες πηγές και ότι η συσσώρευση τέτοιων εισαγωγών σε ένα οικογενειακό τάφο δεν υποδηλώνει τίποτα περισσότερο από την υψηλή κοινωνική θέση της οικογένειας μέσα στην τοπική κοινωνία. Στο γενικό συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει και το οποίο ισχύει και για το Λευκαντί, είναι ότι οι οικογένειες της «ελίτ» συχνά στρέφονταν στο εξωτερικό και από εκεί αντλούσαν πολλή από τη συνεχή τους ευημερία.

Στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου σχολιάζοντας την εισηγμένη κεραμική οι Coldstream και Catling²³⁵ παρατηρούν ότι η σπανιότητα εξαγωγών της Κνωσού, καμία από τις οποίες δεν είναι γνωστή πριν από τον 8^ο π.Χ. αιώνα, κάνει απίθανο ένα ενεργητικό ρόλο των Κνωσίων της πρώιμης Εποχής του Σιδήρου στο υπερπόντιο εμπόριο σε αντίθεση με τους πιο δραστήριους Ευβοείς. Ωστόσο η μεγάλη ποικιλία των εισηγμένων αγγείων καθιστά την Κνωσό ένα μέρος εξαιρετικά στραμμένο προς το εξωτερικό με ένα συχνά επισκεπτόμενο λιμάνι, έτοιμο πάντα να ωφεληθεί από τις εμπορικές ανταλλαγές με επισκέπτες από διάφορες κατευθύνσεις. Τονίζεται και εδώ ότι, αν κανείς αναζητήσει την πιθανότητα κάποιας ιδιαίτερης

---

²³⁵ J. N. Coldstream, H. W. Catling, 1996, 715-717.

σχέσης μεταξύ Κνωσού και Αθήνας, η περίπτωση της Εύβοιας και συγκεκριμένα το Λευκαντί αποτελεί κάτι ανάλογο. Για τους δεκατέσσερις αττικούς αμφορείς με λαβές, στην κοιλιά που έχουν βρεθεί στο Βόρειο Νεκροταφείο και χρονολογούνται από την Υ ΠΡΓ έως τη ΜΓ ΙΙ, αναφέρεται ότι μία πιθανότητα είναι να χρησίμευαν ως τεφροδόχα αγγεία για Αθηναίες γυναίκες που είχαν παντρευτεί Κνωσίους, παρόλο που κανένας δεν βρέθηκε να περιέχει στάχτες. Ως άλλη πιθανότητα αναφέρεται οι αμφορείς αυτοί να περιείχαν κρασί για τα ταφικά συμπόσια και σχολιάζεται και εδώ το ότι οι αττικές εισαγωγές ίσως να υποδήλωναν ειδικούς δεσμούς ανάμεσα σε κυρίαρχες οικογένειες της Κνωσού και της Αττικής, που εκφράζονταν με την ανταλλαγή δώρων. Η υπόθεση αυτή θεωρείται πιο ελκυστική, αφού μεγάλα και επιβλητικά αττικά αγγεία κατανέμονται σε αρκετές γενιές που χρησιμοποιούσαν τον ίδιο οικογενειακό τάφο ή βρίσκονται κατά ομοιογενή σύνολα. Καταλήγουν στο ότι η αττική κεραμική προφανώς εκτιμώνταν ως μορφή πλούτου και υποδήλωνε υψηλή κοινωνική θέση, αφού συχνά βρίσκονταν στους ίδιους πλούσιους τάφους μαζί με φαγεντιανή από την Ανατολή, με μέταλλινα αγγεία και με κοσμήματα χρυσού.

Σύμφωνα με τον Catling οι αττικοί αμφορείς με λαβές στην κοιλιά, οι αμφορείς με λαβές στο λαιμό, οι κρατήρες και οι σκυφοειδείς κρατήρες είναι πιθανό ότι εισάγονταν για την ίδια τους την αξία ως επιτραπέζια σκεύη, των οποίων εκτιμώνταν η καλή ποιότητα κατασκευής και διακόσμησης²³⁶. Εξετάζοντας το ρόλο της Κνωσού στην Κρήτη θεωρεί ότι αποτελούσε το κέντρο για τις επαφές με τον εξωτερικό κόσμο, αφού σε αυτή είναι συγκεντρωμένη η μεγαλύτερη ποσότητα εισαγωγών της πρωτογεωμετρικής περιόδου²³⁷. Σε αντίθεση με τον Coldstream λαμβάνει υπ' όψιν του την εισηγμένη κεραμική που έχει βρεθεί και στον οικισμό και όχι μόνο σε τάφους. Θεωρεί αξιοσημείωτη τη μεγάλη ποικιλία των σχημάτων που εξάγονταν, αγγείων τόσο μικρού όσο και μεγάλου μεγέθους, αλλά και την ποικιλία των ανασκαφικών συνόλων στα οποία βρίσκονται και τα οποία είναι οικιστικά, ταφικά και λατρευτικά²³⁸. Διατυπώνει την υπόθεση ότι οι εξαγωγές αυτές ήταν το επακόλουθο βασικά εμπορικής παρά κοινωνικής, αποικιακής ή ακόμα στρατιωτικής δραστηριότητας. Για ορισμένα μόνο από τα πιο «καταπληκτικά», όπως αναφέρει, κομμάτια θεωρεί πιθανό να αποκτήθηκαν μέσω ανταλλαγής δώρων,

---

²³⁶ R. W. V. Catling, 1998, 370.

²³⁷ R. W. V. Catling, στο ίδιο, 373.

²³⁸ R. W. V. Catling, στο ίδιο, 374.

όπως, για παράδειγμα, αμφορέας με λαβές στην κοιλιά από το ΠΡΓ κτίριο στην Τούμπα, ενώ τα 'σύνολα' αττικής κεραμικής, όπως αυτό από τον τάφο J του Βόρειου Νεκροταφείου της Κνωσού, θεωρεί ότι ανήκαν στα υπάρχοντα Αθηναίων μεταναστών ή νυφών. Ωστόσο θεωρεί ότι αποτελούν ειδικές περιπτώσεις και επισημαίνει ότι, ενώ οι αττικές εισαγωγές συνήθως βρίσκονται σε ομάδες στα ταφικά σύνολα στο Λευκαντί και στην Κνωσό, και ίσως σχετίζονται με τις ταφές μελών της «ελίτ» της κοινότητας, το ίδιο δεν μπορεί να υποστηριχθεί για τους οικισμούς. Ειδικά για την Κνωσό παρατηρεί ότι φαίνεται να είναι πολύ πιο αραιά διασκορπισμένα στα οικιστικά σύνολα και αν αυτό συνδυασθεί με τη σχετική αφθονία και κυρίως με το χρηστικό τους χαρακτήρα, το εμπόριο προτείνεται ως η πιο απλή εξήγηση για τη διάδοσή τους²³⁹, άποψη που φαίνεται και ως πιο πιθανή.

Από τη συνολική θεώρηση των εισηγμένων αγγείων από όλα τα είδη ανασκαφικών συνόλων προκύπτει ότι **αττικοί αμφορείς με λαβές στην κοιλιά Υ ΠΡΓ και ΜΓ** περιόδου δεν τοποθετούνταν μόνο στους τάφους, αλλά χρησιμοποιούνταν και στον οικισμό, όπου προέρχονται από διαφορετικά σύνολα. Σε τάφους έχουν βρεθεί 14, ενώ στον οικισμό 8. Βάσει της θεωρίας του Coldstream θα πρέπει να υποθέσουμε ότι και αυτοί στον οικισμό προήλθαν από ανταλλαγές δώρων μεταξύ κυρίαρχων οικογενειών ή ότι απλά εισάγονταν και αγοράζονταν, όπως και τα άλλα αγγεία για το κρασί ή όποιο άλλο προϊόν περιείχαν και στη συνέχεια χρησιμοποιούνταν στα σπίτια ως σκεύη εξαιρετικής ποιότητας για να περιέχουν οποιοδήποτε άλλο ντόπιο προϊόν; Άλλωστε εισηγμένοι αμφορείς, στους οποίους λόγω της αποσπασματικής κατάστασης διατήρησης δεν είναι δυνατή η αναγνώριση τύπου, έχουν βρεθεί πολλοί στον οικισμό –συγκεκριμένα 17, ενώ σε τάφους 2 και σε ιερό 1- και έχουν εισαχθεί από πολλούς διαφορετικούς τόπους. Άρα γενικότερα αποτελούν σχήμα που κυκλοφορούσε λόγω εμπορίου. Προφανώς θα προέρχονται από σπίτια Κνωσίων με σχετική οικονομική άνεση, όπως και τα υπόλοιπα εισηγμένα αγγεία. Αν αυτά ή ανάμεσα σ' αυτά ήταν τα σπίτια των αριστοκρατικών οικογενειών, αυτό δεν μπορεί να ελεγχθεί γιατί έχουν ανασκαφεί μόνο μεμονωμένα οικιστικά σύνολα και όχι σπίτια, οπότε δεν είναι δυνατόν να συνεκτιμηθούν συνευρήματα για ένα τέτοιο συμπέρασμα.

Ως προς τις εισαγωγές αγγείων από την **Ανατολική Μεσόγειο** σύμφωνα με τον Coldstream από τον 9^ο π.Χ. αιώνα οι επαφές με την περιοχή αυτή έγιναν συχνές

---

²³⁹ R. W. V. Catling, στο ίδιο, 374.

και τα εισηγμένα από αυτήν αγγεία ήταν αγγεία σιγανής πρόχυσης, κατάλληλα για πολύτιμα αρωματικά έλαια. Παρατηρεί ότι οι εισαγωγές αυτές άρχισαν με λίγα αγγεία από τη Φοινίκη και συνέχισαν πολύ πιο άφθονες με μικρά κυπροφοινικικά ληκύθια²⁴⁰. Επισημαίνει ότι τα κνωσιακά αντίγραφα αυτών των ληκυθίων είναι τόσο πιστά και πολλά, ικανά να υποδηλώσουν την ίδρυση «βιοτεχνίας» αρωμάτων στην Κνωσό, επανδρωμένης από ανατολίτες εμπόρους που θα απασχολούσαν τους ντόπιους κεραμείς για τη συσκευασία των προϊόντων τους. Την άποψη για την ίδρυση μικρής «βιοτεχνίας» αρωματικών ελαίων στην Κνωσό, ανάλογης με αυτή στην Ιαλυσό της Ρόδου, που πιστεύει ότι υποδηλώνεται από τις κνωσιακές μιμήσεις των κυπριακών ληκυθίων, την έχει εκφράσει και σε άλλο άρθρο του²⁴¹.

Την επισήμανση ότι οι κυπριακές και οι άλλες εισαγωγές από την Ανατολή αποτελούνταν σχεδόν εξ ολοκλήρου από αγγεία σιγανής πρόχυσης, ιδιαίτερα κατάλληλα για αρωματικά έλαια, την είχε ήδη κάνει σε άρθρο του, στο οποίο εξετάζει τα κυπριακά και κρητοκυπριακά αγγεία από το Βόρειο Νεκροταφείο²⁴². Σε αυτό αναφέρει ότι στην Κνωσό τα μικρά αρωματικά αγγεία συνήθως τοποθετούνταν μέσα στα τεφοροδόχα αγγεία²⁴³. Για δύο από τις κνωσιακές μιμήσεις των αγγείων αυτών –μία λήκυθο *bichrome* και μία οινοχόη *black on red*- που είναι ακριβή αντίγραφα των πρωτοτύπων στο σχήμα και στη διακόσμηση και διαφέρουν μόνο στον πηλό και συνεπώς και στην επεξεργασία της επιφάνειας, θεωρεί ότι πρέπει να κατασκευάστηκαν από μετανάστες κεραμείς, οι οποίοι ήταν εκπαιδευμένοι στην κυπροανατολική παράδοση²⁴⁴. Για τα κνωσιακά ληκύθια που μιμούνται τα εισηγμένα θεωρεί πιο πιθανό να κατασκευάζονταν από Κρήτες κεραμείς παρά από μετανάστες, αφού η υφή του πηλού των πιο πιστών μιμήσεων με τη γυαλιστερή επιφάνεια έχει προηγούμενο στην Κρήτη στους μονόχρωμους αρυβάλλους, που κατασκευάζονταν ήδη από τον ύστερο 9^ο π.Χ. αιώνα. Θεωρεί ότι έχουν την όψη αγγείων που φτιάχνονταν κατά παραγγελία για να διαφημίσουν το ίδιο προϊόν, όπως αυτό εμφανιζόνταν στα εισηγμένα κυπριακά ληκύθια και πιστεύει ότι υποδηλώνουν την ύπαρξη μικρής «βιοτεχνίας» αρωματικών ελαίων, που εγκαθιδρύθηκε στην Κνωσό μέσω κυπροφοινικικής πρωτοβουλίας σύντομα μετά την άφιξη των πρώτων κυπριακών εισαγωγών. Αναφέρει ακόμα ότι οι

---

²⁴⁰ J. N. Coldstream, 1994, 118.

²⁴¹ J. N. Coldstream, 1991, 296.

²⁴² J. N. Coldstream, 1984(α), 122.

²⁴³ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 131.

²⁴⁴ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 137.

κνωσιακές αυτές μιμήσεις συνέχισαν να κατασκευάζονται και στον 7^ο π.Χ. αιώνα²⁴⁵. Σίγουρα το περιεχόμενο των κνωσιακών ληκυθίων θα έπρεπε να είναι το ίδιο με αυτό των εισηγμένων. Ωστόσο, είναι εξίσου πιθανό να εισήγαγαν τα αρωματικά έλαια και η συσκευασία να γινόταν στην Κνωσό ή τα συστατικά από τα οποία παρήγαγαν τα αρωματικά έλαια και η υπόλοιπη διαδικασία να γινόταν στην Κνωσό.

Για το λόγο εισαγωγής του ασκού από τη Σαρδηνία η Vagnetti θεωρεί ότι αυτού του είδους τα αγγεία θα περιείχαν ένα συγκεκριμένο πολύτιμο προϊόν για το οποίο και εξάγονταν σε άλλες περιοχές, στις οποίες το προϊόν αυτό ή το σκεύος που το περιείχε γινόταν αγαπητό κτέρισμα²⁴⁶.

Όπως διαπιστώνουμε από τον πίνακα των εισηγμένων αγγείων κατά σχήμα και κατά το είδος του συνόλου εύρεσης, αγγεία εισάγονταν στην Κνωσό από πολλές άλλες θέσεις του ελλαδικού χώρου (Αττική, Εύβοια, Κυκλάδες, Κόρινθο, Άργος, Λακωνία, Ρόδο, Ανατολική Ελλάδα, Χίο, Θεσσαλία;), αλλά και από την Ανατολική Μεσόγειο (Κύπρο, Φοινίκη), ενώ μόνο ένα έχει εισαχθεί από τη Σαρδηνία. Τα σχήματα των αγγείων που εισάγονταν είναι ποικίλα. Λίγα είναι τα εισηγμένα αγγεία από ιερά της Κνωσού κατά την ΥποΜ-Αν περίοδο, γεγονός όμως που οφείλεται στο ότι το δείγμα από τα ιερά είναι πολύ μικρό σε σχέση με αυτό από τον οικισμό και από τους τάφους, καθώς πολύ λίγα έχουν ανασκαφεί και μας είναι γνωστά. Κρίνοντας από τα λίγα γνωστά, τα σχήματα των εισηγμένων αγγείων που έχουν βρεθεί σε ιερά ανήκουν στα πιο συνηθισμένα:

ΣΧΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΕΙΣΑΓΜΕΝΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΑΠΟ ΙΕΡΑ	
ΚΡΑΤΗΡΕΣ	ΑΜΦΟΡΕΙΣ
ΣΚΥΦΟΙ	ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ

Όπως στην εγχώρια, έτσι και στην εισηγμένη κεραμική, η κύρια σύγκριση μπορεί να γίνει ανάμεσα στα σχήματα που έχουν βρεθεί στον οικισμό και στους τάφους. Διαπιστώσαμε ότι τα περισσότερα σχήματα εισηγμένων αγγείων, ορισμένα από τα οποία αντιπροσωπεύονται και με αρκετές παραλλαγές τους, συναντώνται και στα δύο είδη συνόλων. Τα σχήματα αυτά είναι:

ΣΧΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΕΙΣΑΓΜΕΝΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΙΣΜΟ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑΦΟΥΣ	
ΟΙΝΟΧΟΕΣ	ΚΥΠΕΛΛΑ

²⁴⁵ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 137.

²⁴⁶ Lucia Vagnetti, 1989, 358.

ΠΡΟΧΟΪΣΚΕΣ	ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΨΗΛΟ ΠΟΔΙ
ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ	ΚΥΛΙΚΕΣ
ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ	ΑΜΦΟΡΕΙΣ
ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ	ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ
ΚΡΑΤΗΡΕΣ	ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ
ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ	ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ
ΚΑΝΘΑΡΟΙ	ΠΥΞΙΔΕΣ-ΠΩΜΑΤΑ ΠΥΞΙΔΩΝ
ΣΚΥΦΟΙ	ΕΠΙΠΕΔΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ-ΠΩΜΑΤΑ ΕΠΙΠΕΔΩΝ ΠΥΞΙΔΩΝ
ΚΟΤΥΛΕΣ	ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ

Από τα εισηγμένα αγγεία λίγα σχήματα και παραλλαγές σχημάτων μας είναι γνωστοί μόνο από τον οικισμό:

ΣΧΗΜΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΕΙΣΑΓΜΕΝΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΜΟΝΟ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΙΣΜΟ	
ΩΘΕΙΔΗΣ ΠΙΘΟΣ	ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΤΥΠΟΥ SOS
ΜΙΚΡΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ	ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΚΡΑΣΙΟΥ
ΒΑΘΙΕΣ ΚΟΤΥΛΕΣ	

Αντίθετα από τα εισηγμένα αγγεία υπάρχουν σχήματα και παραλλαγές ορισμένων σχημάτων, που μας είναι γνωστά μόνο από τάφους. Αυτά είναι:

ΣΧΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΕΙΣΑΓΜΕΝΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΜΟΝΟ ΑΠΟ ΤΑΦΟΥΣ	
ΟΛΠΕΣ	ΚΑΛΑΘΟΙ
ΛΗΚΥΘΙΑ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ	ΔΙΝΟΣ
ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ	ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΣΚΥΦΟΙ
ΖΩΜΟΡΦΟΣ ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ	ΦΙΑΛΗ
ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΟ ΑΛΑΒΑΣΤΡΟ	ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ
ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ-ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ	ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ
ΩΘΕΙΔΗΣ ΠΙΘΟΣ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ=ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ	ΑΣΚΟΣ
ΟΞΥΠΥΘΜΕΝΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ	

Καθώς η γνωστή από τους τάφους κεραμική είναι περισσότερη και συνήθως ακέραια σωζόμενη, είναι αναμενόμενο στα αγγεία από αυτούς να διακρίνονται περισσότερα σχήματα, αλλά και τύποι σχημάτων.

Συγκρίνοντας τα σχήματα των εισηγμένων αγγείων που έχουν βρεθεί τόσο στον οικισμό, όσο και σε τάφους διαπιστώνουμε ότι ορισμένα από αυτά υπερέχουν σε ένα από τα δύο είδη συνόλων:

ΣΧΗΜΑΤΑ ΕΙΣΑΓΜΕΝΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΠΟΥ ΥΠΕΡΤΕΡΟΥΝ ΣΤΟΝ ΟΙΚΙΣΜΟ	ΣΧΗΜΑΤΑ ΕΙΣΑΓΜΕΝΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΠΟΥ ΥΠΕΡΤΕΡΟΥΝ ΣΤΟΥΣ ΤΑΦΟΥΣ
ΚΡΑΤΗΡΕΣ	ΟΙΝΟΧΟΕΣ
ΚΟΤΥΛΕΣ	ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ
	ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ
	ΚΑΝΘΑΡΟΙ
	ΣΚΥΦΟΙ
	ΚΥΠΕΛΛΑ

	ΚΥΛΙΚΕΣ
	ΠΥΞΙΔΕΣ

Σε ορισμένα από αυτά η υπεροχή είναι πολύ μεγάλη, όπως φαίνεται και από τα αντίστοιχα γραφήματα, τόσο που μπορούμε να πούμε ότι χαρακτηρίζουν το είδος του συνόλου. Έτσι διαπιστώνουμε ότι οι εισηγμένες οινοχόες, οι λήκυθοι/ληκύθια και τα κύπελλα χαρακτηρίζουν τους τάφους.

Τα σχήματα των εισηγμένων αγγείων συμπληρώνουν σε ορισμένες περιπτώσεις την εικόνα που έχουμε για τα σχήματα από τον οικισμό και από τους τάφους. Για παράδειγμα, αν λάβουμε υπ' όψιν και τις δύο παραλλαγές του σχήματος στα εισαγμένα αλαβάστρα, πρόκειται για εισηγμένο σχήμα που αντιπροσωπεύεται σχεδόν το ίδιο στον οικισμό και στους τάφους, παρόλο που αυτά με τα γενικά χαρακτηριστικά του σχήματος υπερτερούν στον οικισμό. Η διαπίστωση αυτή διαφέρει από εκείνη για τα αλάβαστρα της τοπικής παραγωγής της Κνωσού, τα οποία προέρχονται μόνο από τάφους και επιβεβαιώνει την υπόθεση που διατυπώθηκε παραπάνω (σελ. 194), ότι η μη εύρεσή τους στον οικισμό είναι τυχαία, αφού η χρήση του σχήματος και στην καθημερινή ζωή είναι αναμενόμενη. Στους εισηγμένους υψίποδες κρατήρες η εικόνα είναι διαφορετική από ότι στους εγχώριους, αφού οι εγχώριοι υπερτερούν κατά πολύ στους τάφους, ενώ οι εισηγμένοι αντιπροσωπεύονται εξίσου και στον οικισμό και στους τάφους. Είναι ένα παράδειγμα που δείχνει ότι η υπεροχή στον οικισμό, στους τάφους ή στα ιερά, κατά γενικό κανόνα είναι θέμα προτίμησης και ταφικών εθίμων για τους τάφους και αναγκών της καθημερινής ζωής για τον οικισμό και δεν έχει κάνει με ειδική παραγωγή σχημάτων για καθένα από αυτούς τους χώρους.

Είναι προφανές από τη χρήση τους ότι τα αγγεία μπορεί να εισάγονταν για δύο λόγους: α) για το περιεχόμενό τους, όπως είναι για παράδειγμα τα αρωματικά αγγεία ή τα αποθηκευτικά, που αποτελούν τη συσκευασία του προϊόντος και β) για την αξία που είχαν από μόνα τους ως σκεύη, όπως είναι, για παράδειγμα, τα αγγεία πόσεως. Άλλωστε σχήματα που εισάγονταν παράγονταν και από τους Κνώσιους κεραμείς συνεπώς η εισαγωγή τους δεν οφείλεται στην έλλειψή τους στη ντόπια αγορά. Για παράδειγμα, οι **σκύφοι** και οι **κοτύλες** είναι σχήματα που παράγονταν σε μεγάλη ποσότητα και από τους κεραμείς της Κνωσού, αλλά παράλληλα εισάγονταν σε σημαντικό αριθμό. Η εύρεση των εισηγμένων και στον οικισμό και σε τάφους δείχνει ότι δεν τοποθετούνταν μόνο στους τάφους ως προϊόντα πολυτελείας, αλλά και στα σπίτια θα αποτελούσαν τα σερβίτσια πολυτελείας και

επίδειξης, αντίστοιχα όπως είναι σήμερα τα εισηγμένα κρυστάλλινα ποτήρια ή τα πορσελάνινα σκεύη, τα οποία δεν είναι αυτά της καθημερινής χρήσης, αλλά αυτά που χρησιμοποιούνται σε «ειδικές περιστάσεις», αφού ο αριθμός τους δεν είναι και τόσο μεγάλος που να θεωρηθεί ότι δεν είχαν ιδιαίτερη αξία και ότι ανήκαν στα αντικείμενα καθημερινής χρήσης. Το ίδιο ισχύει και για τις **οινοχόες**, οι οποίες όπως προκύπτει από τη συνολική θεώρησή τους εισάγονταν σε διάφορες περιόδους και από διάφορα μέρη.

Από τη συνολική εξέταση των εισηγμένων στην Κνωσό αγγείων κατά την ΥποΜ-Αν περίοδο σε όλα τα είδη ανασκαφικών συνόλων διαπιστώνουμε ότι εισάγονταν 1) «χρηστικά»²⁴⁷ αγγεία που σχετιζόνταν α) με την πόση, την πρόχυση και το φαγητό, όπως είναι οι όλπες, οι οινοχόες, οι προχοΐσκες, οι κρατήρες, ο δίνος, οι κάνθαροι, οι σκύφοι, οι κοτύλες, τα κύπελλα, οι κύλικες, η φιάλη οι κάλαθοι, β) με την αποθήκευση, όπως είναι οι αμφορείς, οι πίθοι, και οι πυξίδες, αλλά και 2) «πολυτελέστερα» αγγεία που σχετιζόνταν με τον προσωπικό καλλωπισμό, όπως είναι τα ληκύθια, οι αρύβαλλοι, τα αλάβαστρα και ο ασκός. Όπως προκύπτει από τα τελευταία, από τους αρυβάλλους που προέρχονται όλοι από την Κόρινθο, από τα ληκύθια που σχεδόν όλα προέρχονται από τη Φοινίκη και την Κύπρο και από τα αλάβαστρα που προέρχονται κυρίως από την Κόρινθο και την Κύπρο, δύο ήταν οι περιοχές που παρήγαγαν καλής ποιότητας αρωματικά έλαια τα οποία και εξήγαγαν, η Φοινίκη και η Κύπρος στην Ανατολική Μεσόγειο και η Κόρινθος.

Οι ανάγκες τις οποίες εξυπηρετούσαν τα παραπάνω αγγεία ήταν κοινές στην οικοσκευή, αλλά και στη σκευή του τάφου στην οποία υπαγορευόταν από τα ταφικά έθιμα. Έτσι εισηγμένα αγγεία ίδιων σχημάτων είναι αναμενόμενο να βρίσκονται και στα δύο είδη ανασκαφικών συνόλων και να υποδηλώνουν και στα δύο την οικονομική άνεση των κατόχων τους. Η υπεροχή ορισμένων σχημάτων στους τάφους ή η εύρεση ορισμένων σχημάτων ή τύπων τους μόνο σε αυτούς, όπου όμως αντιπροσωπεύονται από ελάχιστα παραδείγματα και άρα δεν ήταν συνήθη, οφείλεται στο ότι το περισσότερο υλικό και σε καλή κατάσταση διατήρησης προέρχεται από τάφους, αλλά και στα ταφικά έθιμα της περιοχής.

---

²⁴⁷ Παρόλο που εδώ ο όρος χρησιμοποιείται σε αντιδιαστολή με τον όρο πολυτελή, σε γενικές γραμμές στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται για να δηλώσει όλα τα αγγεία που προοριζόταν για χρήση.

**IV. ΠΙΝΑΚΕΣ ΜΕ ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΥποΜ – Αν ΕΓΧΩΡΙΑ
ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΜΕΝΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΝΩΣΟ ΚΑΤΑ ΤΟ
ΕΙΔΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ**

ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

ΚΡΑΤΗΡΕΣ

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", στρώμα Α	ΥποΜ	Coldstream, 1972, 69, πίν. 14(A10)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	Υ ΠΡΓ/ ΠΡΓ Β' και ΥΓ	Boardman, 1967, 71, αρ.3, πίν. 13.3, 72, αρ. 22-27, πίν. 14.22-24	Ιερό της Δήμητρας, στρώμα Α	ΠΡΓ Β'; και ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 1973(α), 18-20, πίν. 9 (αρ.1-7)
"Royal Road", στρώμα Β	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 72, εικ. 5, πίν. 16 (B20)	Άγιος Ιωάννης, τάφος Ι	Υ ΠΡΓ	Boardman, 1960, 130, αρ. 6-7, εικ. 5,1.6	Ιερό πάνω από το Ανάκτορο, ιερό της "Ρέας"	Γ	Hartley, 1930-1931, 92
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 75, πίν. 18 (C27)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Γ	Payne, 1927-1928, 247, αρ. 61-62, εικ. 13			
Περ. Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D	ΠΓ και ΥΓ	Coldstream, 1972, 81, εικ. 14, πίν. 20 (D14-22)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ, ΠΓ (;)	Payne, 1927-1928, 260-261, αρ. 145, πίν. VI, 14			
Road Trials, στρώμα F	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1972, 85, εικ. 14, πίν. 22 (F12-13)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι L, 13, G, 100, 75, 219, 98, 229	Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β', ΠΡΓ Β' - ΠΓ, ΥΓ, ΥΓ/ΠΑν	Coldstream, 1996, 373-374, 376, L15, 13.29, G39, G42, G115, 100.58-59, 100.68, G45, G46, G114, G117, G121, 75.207, 219.81, 98.14, 75.195, 75.182, 229.3			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΠΓ, ΜΓ, Π ΥΓ, ΥΓ, ΥΓ ΠΑν	Coldstream, 1972, 91-94, εικ. 12, 14, πίν. 27 (G69-71, G73-84)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 98	ΥΑν	Moignard, 1996, 451, 98.17			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 204, πίν. 34 (A10-11)						

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 206, πίν. 35 (B16)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα D	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 210, πίν. 37 (D9)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 215, εικ. 12, πίν. 40 (G17-19, G21-26)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	ΠΑν-ΥΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, εικ. 13, πίν. 41 (H12-13, 15-17)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα J	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 220, 222, πίν. 42 (J13-16)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Χ	ΥΓ και ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 230, εικ. 20, πίν. 47 (X7, X10)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Υ	ΥΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 232, πίν. 47 (Υ3)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Ζ	ΜΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 232, 233, πίν. 48 (Ζ3)						
""Ανεξερεύνητο Μέγαρο"" , στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 69, πίν. 51 και 61 (GB 17)						
""Ανεξερεύνητο Μέγαρο"" , στρώμα GD	ΜΓ	Coldstream, 1992, 71, πίν. 53 (GD 6, 7, 9, 10, 11) και 63 (GD 6-13)						

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GE	ΥΓ	Coldstream, 1992, 73, πίν. 56 (GE 11), 65 (GE 5-11)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GF	ΠΑν και Αν	Coldstream, 1992, 74, πίν. 57 (GF 8), 66 (GF 8-10, 12-14)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GG	ΥΑν	Coldstream, 1992, 75, πίν. 67 (GG 6)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	8ος π.Χ. αιώνας, ΥΓ	Coldstream, 1992, 77, πίν. 69 (GH 26-28)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	7ος π.Χ. αιώνας, ένας ΥΑν	Coldstream, 1992, 78, πίν. 72 (GH 96-104)						
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	ΥΓ	Coldstream, 1960, 163-165, 170, αρ. 39-45: πίν. 44, εικ. 6 (αρ. 39), πίν. 44, εικ. 7 (αρ. 40), πίν. 46b (αρ. 41), πίν. 45b (αρ. 43), πίν. 45b και εικ. 3 (αρ. 44-45)						
Στρώμα TP/68	ΠΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 47, πίν. 10, αρ. 11-12						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ.9, πίν. 13, αρ. 39-40						

Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν (αρ. 31), για τους υπόλοιπ. ΠΑν και ΥΑν (χρονολόγ ηση συνόλου)	Coldstream, 1973(β), 38, πίν. 12, αρ. 31-34, εικ. 1 (αρ. 33-34)						
"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 42-43, πίν. 15, αρ. 20, 22-23, εικ. 1 (αρ. 20)						
"Royal Road" και Βενιζέλειο, σύνολο ευρημάτων Κ	ΠΑν (αρ. 13, 15) ΥΑν (αρ. 12)	Coldstream, 1973(β), 45, πίν. 17, αρ. 12-15, εικ. 1 (αρ. 15)						
ΝΔ όριο του ανακτόρου, σύνολο Α	ΥΓ, ΠΑν, ΠΑν-ΥΑν, ΥΑν	Coldstream, 2000, 265, πίν. 47, Α9-Α13, εικ. 2:Α9. Για τον Α9 και Hartley, 1930- 1931, 96, εικ. 27.9						
ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (arsenal) σύνολο C	ΠΑν	Coldstream, 2000, 269, πίν. 49, C24						
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο Ε	Μ ΠΡΓ - Υ ΠΡΓ, ΜΓ - ΥΓ, ΥΓ, Αν, ΠΑν, ΥΑν	Coldstream, 2000, 272-273, πίν. 51, Ε9, Ε16, Ε19-21, Ε29, Ε31-34, εικ. 3: Ε19						

ΒΔ τετράγωνο: η "ΒΔ οικία του θησαυρού", σύνολο F	ΥΓ, ΠΑν, Αν	Coldstream, 2000, 274-275, πίν. 52, F10, F20, F21, F22						
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	Μ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β', Μ ΠΡΓ - Υ ΠΡΓ, ΜΓ, Αν, ΠΑν, ΥΑν	Coldstream, 2000, 275, 277, 278, 279, εικ. 4, πίν. 52 (G2), πίν. 52 (G6), εικ. 4, πίν. 54 (G33), πίν. 54 (G50-52, G54), εικ. 4, πίν. 54 (G53). Για G33 βλ. και Hartley, 1930-1931, 92, εικ. 20.7, για G50 Hartley, 1930-1931, 92, εικ. 20.24						
Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγιάδι", σύνολο Η	ΜΓ, ΥΓ	Coldstream, 2000, 282, πίν. 56, Η20-24, εικ. 5 (Η20), εικ. 6 (Η21-22, Η24)						
Πάνω από το Ανάκτορο, διάφορα, σύνολο Κ (θα παραμείνει στα οικιστικά ή στα ιερά;)	Αν	Coldstream, 2000, 289, πίν. 58, Κ8						
Πάνω από το Μικρό Ανάκτορο, σύνολο Λ	ΠΓ - ΜΓ, Αν	Coldstream, 2000, 290, πίν. 59, Λ8-9, Λ17						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 206, εικ. 7, πίν. 35 (Β23)						

ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (<i>arsenal</i>), σύνολο C	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	Coldstream, 2000, 268, εικ. 2, πίν. 49, C14						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GC	ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1992, 70, πίν. 52 και 62 (GC 4)						
ΚΡΑΤΗΡΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Road Trials, στρώμα F	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1972, 87, εικ. 9, πίν. 23 (F30)						
ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΕΙΣ ΛΕΒΗΤΕΣ ΜΕ ΚΑΘΕΤΕΣ ΛΑΒΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 287, 175, 285	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1996(α), 373, 287.15, 175.22, 285.79			
ΤΡΙΠΟΔΙΚΟΙ ΛΕΒΗΤΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέσα, τάφος X		Brock, 1957, 167, X.483,515			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 100, 65	Υ ΠΡΓ(;), ΠΡΓ Β' - ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 372-373, 100.3, 65.4, 65.5			
ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΠΡΓ Β' και ΥΓ - ΠΑν	Warren, 1985, 125-127, εικ. 13	Άγιος Ιωάννης, τάφος I	Π - Μ ΠΡΓ (:), Υ ΠΡΓ (:)	Boardman, 1960, 130, αρ.8-9, πίν. 34, I.8, I.9			
"Royal Road", στρώμα A	Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 69, πίν. 14 (A6-9)	Άγιος Ιωάννης, τάφος III	Π ΠΡΓ (:)	Boardman, 1960, 132, αρ. 1, πίν. 34, III.1			
"Royal Road", στρώμα B	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 71, εικ. 3, πίν. 16 (B15-18)	Τεκές, τάφος Ε	Υ ΠΡΓ, γύρω στα μέσα του 9ου π.Χ. αιώνα	Sackett, 1976, 118, 120, Ε3, εικ. 4.3, πίν. 15b, 16			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ και ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1972, 74-75, εικ. 5, πίν. 18 (C13-26), πίν. 19 (C28)	Τεκές, τάφος II	Π ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 37, εικ. 7 και πίν. 11 b (II.3)			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα A	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 204, εικ. 6, πίν. 34 (A12-13, A15-16, A18-19)	Κοντά στη Βίλα Αριάδνη, ταφή IV	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 41, εικ. 12 και πίν. 13a (IV.1)			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα B	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 206, εικ. 7, πίν. 35 (B12-15, B17-21)	Κεφάλαια, τάφος V	Υ ΠΡΓ ή ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1963, 42, πίν. 14a,1			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα C	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 208, εικ. 8, πίν. 36 (C11)	Φορτέτσα, τάφοι XI, VI, IV, Ρ, Χ, V, ΤΦΤ, L, Π, F, ΧI	ΠΡΓ	Brock, 1957, 160-161, XI.166,168,177, VI.45, IV.207, Ρ.1467,1484, Χ.428, V.221, ΤΦΤ.712, L.317, Π.23, F.744, XI.159			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα D (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 210, εικ. 9, πίν. 37 (D7-8)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ	Payne, 1928-1928, 232, αρ. 4-6, εικ. 3			

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Ε	Π - Μ ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 210, εικ. 10, πίν. 38 (Ε6-10)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 285, 175, Κ, J, F, E, D, O, 100, 28, 283, L, M, 287, 75	ΥποΜ/Π ΠΡΓ, Π ΠΡΓ, Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β', ΠΡΓ Β', ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 368-372, 285.60, 175.25, Κ1, J65, 48.7, 175.26, F1, 285.82, Ε3, D5, D18, O12, O35, D19, 100.36, 18.11, 283.54, 100.44, L17, M10, 287.10, 187.24, L18, 75.136			
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Ζ (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΥΓ - ΠΑν (;)	Coldstream, Macdonald, 1997, 233, εικ. 20, πίν. 48 (Z5)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GC	ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1992, 70, πίν. 62 (GC 5)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	Θος π.Χ. αιώνας, Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1992, 76, πίν. 58 και 68 (GH 1, 2)						
Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα	ΠΡΓ, ο αρ. 17 Υ ΠΡΓ ή ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1960, 160-161, 163, εικ. 3 και 13 (αρ. 15), εικ. 3 (αρ. 16-17)						
ΒΔ τετράγωνο, πάνω από την οικία των τοιχογραφιών, σύνολο Β	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 267, πίν. 48, Β3						
ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (<i>arsenal</i>), σύνολο C	Μ ΠΡΓ - Υ ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 268, πίν. 49, C3						

ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του "Royal Road", δυτικά του Θεατρικού Χώρου, σύνολο D (η αναγνώριση του σχήματος στο D19 με ερωτηματικό)	ΥποΜ - Π ΠΡΓ, Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ, ΠΡΓ, ΠΡΓ Β' - ΠΓ	Coldstream, 2000, 271, πίν. 50, D7-11, D19, D22						
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο Ε	Π ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 272, πίν. 51, Ε1						
ΒΔ τετράγωνο: η "ΒΔ οικία του θησαυρού", σύνολο F	ΥΓ	Coldstream, 2000, 274, πίν. 52, F9						
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ - Υ ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 275, 277, πίν. 52, G3- 5. Για G5 βλ. και Hartley, 1930-1931, 92, εικ. 20.12						
Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	ΥποΜ - Π ΠΡΓ, Π ΠΡΓ, Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 284, πίν. 57, Η52-55						
Πάνω από το Μικρό Ανάκτορο, σύνολο L	Μ ΠΡΓ - Υ ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 290, πίν. 59, L7						
ΝΔ όριο του ανακτόρου, σύνολο Α	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β'	Coldstream, 2000, 265, πίν. 47, Α2						
ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα J	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 222, εικ. 15, πίν. 42 (J17)	Ταφικό σύνολο Ο, Μπουγάδα Μετόχι	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 2000, 294, εικ. 9, πίν. 60, Ο4			
Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	ΜΓ - ΥΓ, ΜΓ(;)	Coldstream, 2000, 282, πίν. 55, Η18-19, εικ. 6 (Η18)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 1	Αν	Hutchinson, 1954, 216			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	ΜΓ	Coldstream, 1992, 71, πίν. 53 (GD 10)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΥΑν	Coldstream et al., 1981, 150, αρ. 52, εικ. 4, πίν. 20			
			Άγιος Ιωάννης, τάφος I	ΠΡΓ Β΄	Boardman, 1960, 130, αρ.11, πίν. 31,Ι.11			
			ΝΔ του κεντρ. δρόμου από την Κνωσό προς το Ηράκλ.(Φορτέτσα), τάφος Α	ΜΓ	Hood, Boardman, 1961, 72-73, αρ. 7, εικ. 5.7			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ και ΠΡΓ ή ΠΓ	Payne, 1927-1928, 247, αρ. 63-64, πίν. VI, 8, VII, 4			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 175, 100, D, N, G, 75, 125, 134, 132	Μ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β΄, ΠΓ, ΜΓ, ΜΓ/ΥΓ, ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 374-376, 175.28, 175.27, 100.41, 100.45, 100.55, D13, N2, G80, G112, 75.117, 125.6, 125.5, 134.25, 132.41			
ΜΙΚΡΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΠΡΓ Β΄ (;)	Coldstream, 1972, 92, εικ. 14, πίν. 27 (G72)						

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 215, πίν. 40 (G20)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	ΠΑν-ΥΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, πίν. 41 (H14)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 69, πίν. 51 και 61 (GB 18)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GF	Αν	Coldstream, 1992, 74, πίν. 66 (GF 11)						
ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του "Royal Road", δυτικά του Θεατρικού Χώρου, σύνολο D	Μ ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ - Υ ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 271, πίν. 50, D20-21						
ΜΙΚΡΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ. 8, πίν. 12, αρ. 28						
ΚΙΟΝΩΤΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	ΥΑν	Coldstream, 1992, 78, πίν. 59 (GH 106), 72 (GH 106, 107)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, πίν. 13, αρ. 42						
ΔΙΝΟΙ								

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	7ος π.Χ. αιώνας	Coldstream, 1992, 78, πίν. 59 και 72 (GH 105)	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο N)	ΥΑν	Coldstream, 2000, 292, εικ. 9, πίν. 60, N11			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ. 9, πίν. 13, αρ. 41	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 56, 294	ΥΑν	Moignard, 1996, 451, 56.18, 56.25, 56.40, 294.15			
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν και ΥΑν (χρονολόγηση συνόλου)	Coldstream, 1973(β), 38, πίν. 12, εικ. 1, αρ.35						
"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 43, πίν. 15, εικ. 1, αρ 21						
ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥποΜ	Warren, 1983, 76, εικ. 62, 80, εικ. 61, 81, εικ. 64-66, 83, εικ. 65	Άγιος Ιωάννης, τάφος I	ΥποΜ - Μ ΠΡΓ, Π - Μ ΠΡΓ	Boardman, 1960, 130, αρ. 12 - 38, πίν. 34, I.13, I.17, πίν. 35, I.14, I.16, εικ. 4, I.15	Θάλαμος της Άνοιξης	ΥποΜ	Evans, 1964, 136, εικ. 69 και Porham, 1992, 62, πίν. 49d, 50c
"Royal Road", στρώμα A	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 69, εικ. 2, πίν. 14-15 (A11-24)	Άγιος Ιωάννης, τάφος IV	ΥποΜ - Μ ΠΡΓ	Boardman, 1960, 132, αρ. 3, εικ. 4, IV.3			
"Royal Road", στρώμα B	Π ΠΡΓ (Μόνο το B19 Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ)	Coldstream, 1972, 71-72, εικ. 2, πίν. 16-17 (B19, B24-31)	Άγιος Ιωάννης, τάφος V	Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 133, αρ. 2-3, πίν. 34, V.2-V.3, εικ. 4, V.3			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	Π ΠΡΓ - Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 75-76, εικ. 2, πίν. 19 (C29-30, C36)	Άγιος Ιωάννης, τάφος VI	Π ΠΡΓ (:)	Boardman, 1960, 135, αρ. 2-3, πίν. 35, VI.3			

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 204, εικ. 6, πίν. 34 (A22-24, A26-27)	Άγιος Ιωάννης, τάφος VIII	Μ ΠΡΓ (:)	Boardman, 1960, 140, αρ. 3, πίν. 36			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 206, εικ. 7, πίν. 35 (B26-34)	Τεκές, τάφος Ε	Υ ΠΡΓ, γύρω στα μέσα του 9ου π.Χ. αιώνα	Sackett, 1976, 120, Ε4-5, 7-9, εικ. 4.5,7,9, πίν. 15b			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα C	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 208, εικ. 8, πίν. 36 (C12-16)	Τεκές, τάφος II	Π ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 37, αρ. κατ. 7-15, εικ. 8 (II.7), πίν. 12a (II.7-9)			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα D	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 210, εικ. 9, πίν. 37 (D10-13)	Φορτέσα, τάφος Π	ΥποΜ	Brock, 1957, 161, Π.11,2,5,6			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Ε	Π - Μ ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 210, 213, εικ. 10, πίν. 38 (E11-14)	Φορτέσα, τάφοι VI, Θ, XI, IV, V, L, X, VII, Ρ	ΠΡΓ	Brock, 1957, 161, VI.95-96,79-83,85-89,97-101, Θ.124-129,133, XI.144-147,148-152,167,169-176, IV.208-210, V.228-236, L.292, X.540-541, VII.839, P.1430,1471-1480,1485-1491,1494			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Rorham, 1992, 61, 62, πίν. 43, 9-19, 44, 2-6	Φορτέσα, τάφοι X, L	Υ ΠΡΓ	Brock, 1957, 161, X.435-439, L.303,302,318,296			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GA	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1992, 68, πίν. 51(GA 1), 60, (GA 1)	Φορτέσα, τάφος	ΠΡΓ	Hartley, 1930-1931, 68			

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 69, πίν. 51 (GB 23), πίν. 61 (GB 24)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ	Payne, 1927-1928, 233, αρ. 8, πίν. VI, 10			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	9ος π.Χ. αιώνας, Π-Μ ΠΡΓ και Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1992, 76, πίν. 58 (GH 3, 4) και 68 (GH 3)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 60, 45, 219, 207, 285, Q, D, O, 75, 100, 48, K, 175, L, 287, E, F, N, G	ΥποΜ/Π ΠΡΓ, Π ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄, ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1996(α), 379-380, 60.32, 45.3, 219.20,68,83, 207.23, 285.83,103,107,207.3 5,53, Q108, D7, Q105-107, O21, G77, 75.146, 100.38,37, 207.49, 207.67, 48.2, 60.8,14, 219.3,35,78-79, 219.28, K3, 285.91, 285.92,98-100,104-106,115-116,119, 175.53-54,69-70, L3-5, 285.127,142,148-150, 287.18,20-23, 175.32-34, 100.17,29,47,72, E4,7-9, F3-4, N13, O45, 28.6-7,13,15,17, G78-79,122			
Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα (η αναγνώριση του σχήματος με πιθανότητα)	ΠΡΓ	Coldstream, 1960, 162, πίν. 43d (αρ. 23)						

ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του "Royal Road", δυτικά του Θεατρικού Χώρου, σύνολο D	Π ΠΡΓ, ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 271, πίν. 50, D13-15, εικ. 3: D13						
ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ ΧΩΡΙΣ ΠΟΔΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	ΥποΜ ή Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 76, εικ. 2, πίν. 19 (C35)						
ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ (ΣΚΥΦΟΙ)								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Μικρό Παλάτι, ανασκαφή Evans	ΥποΜ	Porpham, 1992, 63, πίν. 46d, 2	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ	Payne, 1927-1928, 233, αρ. 7, πίν. V, 1	"Θάλαμος της Άνοιξης"	ΥποΜ	Evans, 1964, 137, εικ. 70Α, 138 και Porpham, 1992, 63, πίν. 46d, 1
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥποΜ	Warren, 1983, 76, εικ.62	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 56, 175	ΥποΜ/Π ΠΡΓ, ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1996(α), 368, 372, 56.6, 175.15			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 204, εικ. 6, πίν. 34 (Α14, Α17)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 206, εικ. 7, πίν. 35 (Β22)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Porpham, 1992, 62- 63, πίν. 44.1, 45 (α), 46						
Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα	Ίσως Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1960, 160, 163, πίν. 43α, εικ. 3 (αρ. 14)						

ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο Ε	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 272, πίν. 51, Ε2-4, εικ. 3: Ε3-4						
ΣΚΥΦΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥΓ-ΠΑν	Warren, 1985, 125- 127, εικ. 12, 14	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο Ν)	ΠΑν	Coldstream, 2000, 292, εικ. 9, πίν. 59, Ν2	Ιερό της Δήμητρας, στρώμα Α	ΥΓ -ΠΑν	Coldstream, 1973(α), 20, εικ. 12 (Α8), πίν. 9 (αρ. 8-12)
Περ. Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D	ΜΓ και Π ΥΓ	Coldstream, 1972, 81- 82, εικ. 7, πίν. 21 (D23-28)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 226, αρ. 71-75, πίν. 26.71, 75	Ιερό πάνω από το Ανάκτορο, ιερό της "Ρέας"	Μάλλον Γ	Hartley, 1930-1931, 92
Περ. Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα Ε	ΥΓ	Coldstream, 1972, 84, εικ. 7, πίν. 21 (Ε1)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	Υ ΜΓ,	Coldstream et al., 1981, 148, αρ. 45, εικ. 7, πίν. 20			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΠΓ-ΜΓ, ΜΓ, ΥΓ, ΥΓ- ΠΑν	Coldstream, 1972, 94- 95, εικ. 15, πίν. 28 (G86-101)	ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφος Α	Γ	Hood, Boardman, 1961, 74, αρ. 17			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 204, εικ. 6, πίν.34 (Α21, Α25)	Ατσαλένιο, τάφος Α	ΥΓ-ΠΑν, ΠΑν, Αν	Davaras, 1968, 137- 140, Α15, Α36, Α40, Α44, Α49, Α73-74, πίν. 40a (Α15), 39b (Α36,Α40,Α49), 40b (Α44), 40c(Α73-74)			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, εικ. 12, πίν. 40 (G27-30)	Ατσαλένιο, τάφος Β	Αν	Davaras, 1968, 142, B20, B24, πίν. 43b			

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα J	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 222, εικ. 15, πίν. 42 (J18-20)	Φορτέτσα, τάφοι VI, V, L, II, OD, LST, P, X	ΠΡΓ	Brock, 1957, 165, VI.51,54,61,62, V.227, L.271,275,280,281,286,290,293,297,299, II.1041,1044, OD.362, LST.394,395, P.1539, X.525			
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων X	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 230, εικ. 20, πίν. 47 (X11)	Φορτέτσα, τάφοι II, LST, P2, F, P, VIII	ΥΓ-ΠΑν	Brock, 1957, 165-166, II.1005,1006, LST.396, P2.919,874, F.763,777,778, P.1417,1406, VIII.587, II.948			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 69, πίν. 51 και 61 (GB 19-22)	Φορτέτσα, τάφοι TFT, VII, P2, P	Αν	Brock, 1957, 166, TFT.723, VII.808, P2.887, P.1359,1260,1227,1186,1390,1370, 1297			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GC	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	Coldstream, 1992, 70, πίν. 52 (GC 6, 7), 62 (GC 6)	Φορτέτσα, τάφος	Γ	Hartley, 1930-1931, 65-67, αρ. 19, εικ. 10.19			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	ΠΓ και ΜΓ	Coldstream, 1992, 71-72, πίν. 54 (GD 14, 16, 17, 18) και 63 (GD 14-19)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ, Γ	Payne, 1927-1928, 260, 261-262, αρ. 146-154, πίν. VI, 12, εικ. 18, εικ. 25b, εικ. 26			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GE	ΥΓ	Coldstream, 1992, 73, πίν. 56 (GE 12, 13), 65 (GE 13-16)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 98	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 305, 98.9			

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GF	ΠΑν και Αν	Coldstream, 1992, 74, πίν. 57 (GF 15), 66 (GF 15-20)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι J, 100, 207, D, N, G, 107, 134, 75, 280, 104, 286, 175, F/67:1, 98, 218, 106, 76, 13, 292, M, 219, 163, 79, 14, Q, O, 63, 14, 19	ΥποΜ/Π ΠΡΓ, Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ - Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β', ΠΡΓ Β' ΠΓ, ΠΓ, ΜΓ, Υ ΜΓ, ΥΓ, Υ ΥΓ, ΥΓ/ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 380-384, J18,24,31, 100.10, 207.33,47,63, 100.18,70, 100.66, D1, N15, G43-44,116,118,119,120, 107.119, 134.51-52 75.132, 280.9, 104.39,54, 286.8, 175.1, F/67:1.12, 98.9, 207.44, J11, G41, G47, G128, 207.12,27,33,73, G48, 104.28,49, 218.98,100, 106.32, 76.2, 104.117, G125, 13.28, 107.92, 75.99, 292.164, 104.105, M5, 219.29, 219.99, 75.184, 163.5, 107.169, 79.8, 76.3, 14.19, Q52, 104.18,47,63-64,67,95,106-109, 116, O20, 75.94, 134.75, 107.77, 13.11, G127, 75.97, 107.99, 63.1, 104.77, 104.66, 14.24, 19.23			

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	9ος π.Χ. αιώνας, ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 76, πίν. 58 και 68 (GH 6)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 159, 19, 1, 75, 107, 14, 229, 26, 218, 292, 34, 292, 30, 285, 57	ΠΑν, ΜΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 453-454, 159.3, 19.5, 1.10, 75.66, 107.52, 14.39, 75.36, 14.34, 229.13, 107.55, 107.56, 26.12, 218.95, 75.155, 292.141, 34.15, 75.156, 292.217, 218.68, 30.1, 292.218, 75.170, 285.23, 292.216, 57.4, 107.74			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	8ος π.Χ. αιώνας, ΜΓ και ΥΓ	Coldstream, 1992, 77, πίν. 70 (GH 29-36, 52)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	7ος π.Χ. αιώνας	Coldstream, 1992, 79, πίν. 72 (GH 111, 112)						
Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1960, 161-162, πίν. 45d, εικ. 9 (αρ. 21)						
Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα (η αναγνώριση του σχήματος με πιθανότητα)	ΠΡΓ	Coldstream, 1960, 162, πίν. 43d (αρ. 26)						

Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 1960, 165, αρ. 48-50, 52-54: πίν. 45c, εικ. 9 (αρ. 48, 50), πίν. 45c (αρ. 49), πίν. 45d, εικ. 9 (αρ. 52, 53), πίν. 45d (αρ. 53)						
Στρώμα TP/68	ΠΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 46-47, αρ. 8-10, εικ. 1, πίν. 10 (αρ. 8), πίν. 10 (αρ. 10)						
ΝΔ όριο του ανακτόρου, σύνολο Α	ΜΓ, ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 2000, 265, εικ. 2, πίν. 47, Α5, Α16						
ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (<i>arsenal</i>), σύνολο C	ΠΓ - ΜΓ, ΥΓ, ΠΑν	Coldstream, 2000, 268-269, πίν. 49, C16, C17, C27, εικ. 2: C17, C27						
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο Ε	ΜΓ - ΥΓ, ΥΓ - ΠΑν, Αν	Coldstream, 2000, 273, εικ. 3, πίν. 51, Ε22, Ε35-36						
ΒΔ τετράγωνο: η "ΒΔ οικία του θησαυρού", σύνολο F	Μ ΠΡΓ, ΥΓ, ΥΓ-ΠΑν, ΠΑν	Coldstream, 2000, 274-275, πίν. 52, F1, F11, F12, F23, F24, εικ. 3: F1, F11, F24						
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	Μ ΠΡΓ - Υ ΠΡΓ, ΠΑν	Coldstream, 2000, 277, 279, εικ. 4 (G8, G59), πίν. 53 (G8), πίν. 54 (G59)						

Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	ΠΓ(;), ΜΓ, ΥΓ	Coldstream, 2000, 282, 284, πίν. 56, Η25-30, Η32-36, πίν. 57, Η37-38, εικ. 5 (Η25, Η27), εικ. 6 (Η26, Η28-30, Η32-35, Η38), εικ. 7 (Η36-37)						
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο Ε	ΠΓ	Coldstream, 2000, 273, εικ. 3, πίν. 51, Ε11						
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΣΚΥΦΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα J	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 222, εικ. 15, πίν. 43 (J21)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	Αν	Coldstream et al., 1981, 148, αρ. 46, εικ. 7, πίν. 20			
			Φορτέτσα, τάφοι Ρ, Ρ2	Αν	Brock, 1957, 166, Ρ.920, Ρ.1291			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292	ΜΑν	Moignard, 1996, 262, 453, 292.9, 292.13			
ΣΚΥΦΟΣ ΜΕ ΠΡΟΧΗ ΚΑΙ ΣΤΟΜΙΟ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟ ΣΕ ΣΟΥΡΩΤΗΡΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292	ΜΓ	Coldstream, 1996(α), 266, 382-383, 292.140			
ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΣΚΥΦΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 76, εικ. 2, πίν. 19 (C37)	Κοντά στη Βίλα Αριάδνη, ταφή IV	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 41, αρ. κατ. 2-6, εικ. 13 (IV.2, IV.6), πίν. 13b (IV.2, IV.5, IV.6), πίν. 13c (IV.3, IV.4)			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GA	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1992, 68, πίν. 51(GA 2), 60, (GA 2)	Φορτέτσα, τάφος II	Av	Brock, 1957, 166, II.963			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	9ος π.Χ. αιώνας, Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ B'	Coldstream, 1992, 76, πίν. 58 και 68 (GH 5)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι Q, 104, 207, O, E, D, 31, 106	Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ B', ΠΓ, Υ ΜΓ, ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 380-381, Q68,103, 104a-b, 207.45,48,65,68, O44, 207.17,56,66, E5, D6, 104.56, 31.29,30, 106.3			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107	MAv	Moignard, 1996, 454, 107.85			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΥΨΙΠΟΥΣ ΣΚΥΦΟΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέτσα, τάφος X	ΠΡΓ B' ή ΠΓ	Brock, 1957, 166, X.516			
ΑΩΤΟΙ ΣΚΥΦΟΙ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Road Trials , στρώμα F	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1972, 86, εικ. 7, πίν. 22 (F16)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ, Γ (:)	Payne, 1927-1928, 260, αρ. 141-142, πίν. V, 10			
ΑΩΤΟΙ ΣΚΥΦΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

ΒΔ τετράγωνο: η "ΒΔ οικία του θησαυρού", σύνολο F	ΠΑν	Coldstream, 2000, 274-275, εικ. 3, πίν. 52, F19	ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέσα), τάφος Α	Δεν αναφέρεται	Hood, Boardman, 1961, 74, αρ. 18			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ	Payne, 1927-1928, 260, αρ. 143-144, εικ. 24, 25α			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΑΩΤΟΣ ΣΚΥΦΟΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 226, αρ. 99			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΑΩΤΟΣ ΣΚΥΦΟΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 226, αρ. 112			
ΚΡΑΤΗΡΑΣ-ΣΚΥΦΟΕΙΔΗΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ (=BOWL)								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέσα, τάφος VI	ΥποΜ - ΠΡΓ	Brock, 1957, 162, VI.67			
ΣΚΥΦΟΣ(;) ΜΕ ΛΑΒΗ (BOWL)								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
						Ιερό πάνω από το Ανάκτορο, ιερό της "Ρέας"	Μάλλον Γ	Hartley, 1930-1931, 92-93, πίν. XVIII, αρ. 4
ΣΚΥΦΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα	ΠΡΓ	Coldstream, 1960, 162, πίν. 43e, εικ. 14 (αρ. 35)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 69, πίν. 51 και 61(GB 39)						
ΑΩΤΟΙ ΣΚΥΦΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα	ΠΡΓ	Coldstream, 1960, 162, πίν. 43e, εικ. 14 (αρ. 34, 36)						
ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΣ ΚΩΝΙΚΟΣ ΣΚΥΦΟΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
" <i>Royal Road</i> ", σύνολο ευρημάτων C	Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 76, εικ. 4, πίν. 19 (C41)						
ΚΥΛΙΚΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Av	Payne, 1927-1928, 262, αρ. 157bis, πίν. XI, 4			
ΚΟΤΥΛΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥΓ-ΠΑν	Warren, 1985, 125, εικ. 5 και 8	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο N)	ΠΑν	Coldstream, 2000, 292, εικ. 9, πίν. 59, N4, N5	Ιερό της Δήμητρας, στρώμα Α	ΥΓ -ΠΑν	Coldstream, 1973(α), 20, πίν.9 (αρ. 13-14)
<i>Road Trials</i> , στρώμα F	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1972, 85- 86, εικ. 7, πίν. 22 (F14-15)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 226, αρ. 76-77, πίν. 26.76-77			

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	7ος π.Χ. αιώνας	Coldstream, 1992, 79, πίν. 72 (GH 114)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος (για την αρ. 110 η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΥΓ, ΠΑν, ΥΑν	Coldstream et al., 1981, 148, αρ. 29, εικ. 7.29, πίν. 19.29, 154, αρ. 82-84, εικ. 7.82-83, πίν. 26.82-84, 156, αρ. 110, πίν. 30.110, 157, αρ.116, πίν. 31.116			
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 1960, 165, αρ. 56-59: πίν. 45d (αρ. 56), πίν. 45c, εικ. 9 (αρ.57), πίν. 45c (αρ. 58), πίν. 45d, εικ. 9 (αρ. 59)	Ατσαλένιο, τάφος Α	Αν	Davaras, 1968, 138, Α42, πίν. 40α			
Στρώμα TP/68	ΠΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 46, εικ. 1, πίν. 10, αρ. 7	Φορτέσα, τάφοι VII, Ρ, ΙΙ	Αν	Brock, 1957, 166, VII.809, Ρ.1346,1542,1543,1544,1340,1232, 1203,1541,1287 II.944,997			
"Royal Road" και Βενιζέλειο, σύνολο ευρημάτων Κ	ΠΑν	Coldstream, 1973(β), 45, εικ. 17, αρ. 19	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne		Payne, 1927-1928, 262, αρ. 158-159, εικ. 28, πίν. XI, 5			
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο Ε (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 2000, 273, πίν. 51, Ε23	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 229, 104, 107, 106	ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 384, 229.19, 104.9, 107.89, 106.28			

ΒΔ τετράγωνο: η "ΒΔ οικία του θησαυρού", σύνολο F	ΥΓ	Coldstream, 2000, 274, πίν. 52, F13	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 292, 82, 56, 106, 107, 75, 34, 218, 282, 285, 283, 123, 219, 40	ΠΑν, ΜΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 455-456, 292.241, 292.16, 292.221, 82.13, 56.23, 56.9, 106.17, 107.54, 75.158, 34.34, 218.12, 285.62, 285.63, 107.146, 283.62, 123.2, 123.7, 219.5, 292.6, 40.40, ?292.213			
Πάνω από το Μικρό Ανάκτορο, σύνολο L	ΥΓ	Coldstream, 2000, 290, πίν. 59, L12						
Πάνω από τη Βασιλική Έπταυλη, σύνολο M (στις δύο, M5, M7, και των δύο περιόδων, η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΥΓ - ΠΑν, ΥΑν	Coldstream, 2000, 291, πίν. 59, M5-7						
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΚΟΤΥΛΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Πάνω από το Μικρό Ανάκτορο, σύνολο L	ΥΓ	Coldstream, 2000, 290, εικ. 8, πίν. 59, L13	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 78	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 384, 78.9			
ΚΥΠΕΛΛΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΜΓ και ΥΓ - ΠΑν	Warren, 1985, 124-125, 127	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο Ν)	ΥΓ/ΠΑν, ΠΑν	Coldstream, 2000, 292, εικ. 9 (Ν1, Ν7), πίν. 59 (Ν1), πίν. 60 (Ν7)	Ιερό πάνω από το Ανάκτορο, ιερό της "Ρέας"	Γ και ίσως και ΠΡΓ	Hartley, 1930-1931, 92
"Royal Road", στρώμα Α	Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 69, εικ. 2, πίν. 15 (Α26)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	ΥΓ - ΠΑν	Hutchinson, 1954, 226, αρ.79, 81-93, πίν. 26.79, 81, 83-84, 91			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	ΠΡΓ Το ένα Μ ΠΡΓ Υ ΠΡΓ (C39)	Coldstream, 1972, 76, πίν. 19 (C39-40)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	Υ ΠΡΓ, ΠΓ, ΠΑν	Boardman, 1967, 71, αρ. 11-12, εικ. 5.11-12, 72, αρ. 16-17, εικ. 5.16, πίν. 17.17, 74, αρ. 57-58, πίν. 17.57-58			
Περ. Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D	Π ΥΓ	Coldstream, 1972, 82-84, εικ. 8, πίν. 21 (D29-33)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΠΡΓ Β'/ΠΓ, ΜΓ, ΠΑν	Coldstream et al., 1981, 148, αρ. 28, εικ. 7.28, πίν. 19.28, 150, αρ. 47-50, εικ. 7.47, 49, 50, πίν. 20.47-50, 154, αρ. 79-80, εικ. 7.80, πίν. 26.80			
Περ. Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα E	ΥΓ	Coldstream, 1972, 84-85, εικ. 8, πίν. 21 (E2-4)	Άγιος Ιωάννης, τάφος I	Μ - Υ ΠΡΓ	Boardman, 1960, 131, αρ. 44-55, πίν. 36, I.44-46, εικ. 5, I.45, I.47			
Road Trials, στρώμα F	ΥΓ - ΠΑν και Υ ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1972, 86-87, εικ. 8, πίν. 22 (F17-18), πίν. 23 (F19)	Άγιος Ιωάννης, τάφος V	Μ - Υ ΠΡΓ	Boardman, 1960, 134, αρ. 17, πίν. 36 και εικ. 5, V.17, αρ. 19, πίν. 36, V.19			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΜΓ, ΥΓ, ΠΑν	Coldstream, 1972, 95-96, εικ. 15, πίν. 28 (G102-109)	Άγιος Ιωάννης, τάφος VIII	Μ ΠΡΓ (:)	Boardman, 1960, 140, αρ. 13, πίν. 36			

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β (στα δύο η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 206, εικ. 7, πίν. 35 (B35-37)	Τεκές, τάφος Ε	Υ ΠΡΓ, γύρω στα μέσα του 9ου π.Χ. αιώνα	Sackett, 1976, 120, Ε6, Ε10, εικ. 4.6,10, πίν. 15b			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα C	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 208, εικ. 8, πίν. 36 (C17-19)	ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ.(Φορτέτσα), τάφος Α	ΥΓ, ένα πιθανόν Αv	Hood, Boardman, 1961, 74, αρ. 27-30, πίν. 11.27,29, εικ. 8.28			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα D	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 210, εικ. 9, πίν. 37 (D14-16)	Κοντά στη Βίλα Αριάδνη, ταφή IV	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 41, πίν. 13c (IV.7)			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Ε	Π - Μ ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 213, εικ. 10, πίν. 38 (E15-16)	Κεφάλαια, τάφος V	ΜΓ και κυρίως Αv	Coldstream, 1963, 43, πίν. 14b			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα F	ΠΑv	Coldstream, Macdonald, 1997, 213, εικ. 11, πίν. 39 (F1-8)	Ατσαλένιο, τάφος Α	ΥΓ-ΠΑv, ΠΑv	Davaras, 1968, 137-140, Α14, Α31, Α46, Α54, Α66, Α71, πίν. 41a (Α14, Α31, Α71), 40b (Α46)			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G	ΠΑv	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, εικ. 12, πίν. 40 (G35-37)	Ατσαλένιο, τάφος Β	ΥΓ - ΠΑv	Davaras, 1968, 142, Β17-19			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	ΠΑv-ΥΑv	Coldstream, Macdonald, 1997, 220, εικ. 14, πίν. 41 (H21-27)	Φορτέτσα, τάφοι L, II, Ρ	Υ ΠΡΓ	Brock, 1957, 166, L.291,294-295,308,309,310,321-331, II.1042-1043,1062, Ρ.1408			

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα J	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 222, εικ. 15, πίν. 43 (J22-26)	Φορτέτσα, τάφοι L, II, OD, P, X	Υ ΠΡΓ - ΜΓ	Brock, 1957, 166, L.284,332,333,103, II.1031-1032,1035,1037,1059-1060, OD.363, P.1379, X.434,450,474,496,501,503,491,519			
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων X	ΥΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 230, εικ. 20, πίν. 47 (X8)	Φορτέτσα, τάφοι VIII, VII, F, II, I, P	ΥΓ - Av	Brock, 1957, 166-167, VIII.582,606-607,612, VII.822,843, F.742, II.1025,1053-1054, I.1121,1124,1127,1131,1132,1057, P.1452,1465,1505,1331,1321,1290,1284,1263,1256,1246,1548			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Rorham, 1992, 61, πίν. 43, 7-8, 47a, 12, 47b, 4	Φορτέτσα, τάφοι F, II, P	Av, κυρίως ΥAv	Brock, 1957, 167, F.747, II.939,965, P.1198,1226,1241,1547,1460			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GA	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1992, 68, πίν. 51(GA 3), 60 (GA 3)	Φορτέτσα, τάφοι VIII, X, VII, P	Γ	Brock, 1957, 167, VIII.615, X.481,528,536, VII.845, P.1364,1380,1426,1423,1427			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 69, πίν. 51 (GB 25-26), 61 (GB 25-27)	Φορτέτσα, τάφοι X, TFT, P2, VII, II, I, P	Κυρίως Γ	Brock, 1957, 167, X.468,420, TFT.656,672, P2.921, VII.846, II.989,1003,1004, I.1123,1130,1140, P.1369,1378,1549			

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GC	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	Coldstream, 1992, 70, πίν. 52 (GC 8, 9)	Φορτέτσα, τάφοι Ρ, ΙΙ, Ρ2	Αν	Brock, 1957, 167, Ρ.1199,1515, ΙΙ.1023, Ρ2.886			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	ΜΓ	Coldstream, 1992, 72, πίν. 54 (GD 20-22) και 63 (GD 21, 22), 64 (GD 20)	Φορτέτσα, τάφος Ρ		Brock, 1957, 167, Ρ.1546,1305			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GE	ΥΓ	Coldstream, 1992, 73, πίν. 56 (GE 17, 18), 65 (GE 17-19)	Φορτέτσα, τάφος	Μάλλον Αν	Hartley, 1930-1931, 65, αρ. 17, εικ. 10.17			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	8ος π.Χ. αιώνας, ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1992, 77, πίν. 59 και 69 (GH 37)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Πιθανόν ΠΡΓ, Γ, ΠΑν	Payne, 1927-1928, 258-259, αρ. 135-140, πίν. ΙΧ, 2, Χ, 8			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	ΥΑν	Coldstream, 1992, 79, πίν. 72 (GH 108-110, 113)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 305, 207.20,21			

Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα	ΠΡΓ	Coldstream, 1960, 162, πίν. 43d, εικ. 9 (αρ. 22)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 207, J, Q, D, E, G, 28, 175, 219, 287, 18, 283, N, 107, 285, 182	Π ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β', ΠΡΓ Β', ΠΡΓ Β' - ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 385-387, 207.20, 207.21, J14, Q17, D39, E6, E10, G65- 67, G129, Q8, 28.10, 175.56, 219.8, 219.10, 287.5, 287.6, D42, 18.2, 18.9, 283.106, 283.105, 287.29,34, D35, D36- 38, Q28, Q35, Q41, 219.11, J12, 287.4, 175.16, 175.18-21, G58-59,61-63,131- 132, N17, Q27, 18.14, 28.4, 107.163, 283.3- 7, 285.70,87,111,113,12 6,133, 287.2, 287.16, 182.2			

Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 1960, 165-166, 170, αρ. 60- 63: πίν. 44, εικ. 9 (αρ.60, 61), εικ. 9 (αρ. 62, 63)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 280, 286, 104, 283, 106, 31, 75, 107, 132, 219, 306, 100, 16, 134, 218, 19, 40, 106, 125, Ο, 98, 78, 175, 65, 292, 168, 48, 294	ΠΓ, ΠΓ - ΜΓ, ΜΓ, Υ ΜΓ, ΜΓ - ΥΓ, ΥΓ, Π ΥΓ, Υ ΥΓ, ΥΓ/ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 385-390, 280.5, 286.6, 104.88, 283.25, 283.43, 104.87, 106.6, 31.34, 75.46,78,100,107,199, 107.96, 132.28,37, 219.27, 306.16-17,21- 22, 100.28,67, 280.2- 4,7, 16.1, 104.52,126, 134.36,39, 218.119, 219.62, 104.38, 218.5,45,46,110,112,115 , 75.120, 104.5, 107.63, 134.64, 218.48, 306.23, 19.15, 40.39, 75.130, 106.4, 134.2,9,17,20,63,66, Ο26, 31.13, 98.4, 78.7, 175.38, G60, 65.3, 75.93, 219.37, 292.101,108,110, 292.82, 134.67, 292.91, 106.1, 134.45, 106.10,11,27, 132.32, 283.104, 168.2, 1.8, 78.3, 104.61,96,101,113, 48.13, 75.96a,112,169, 134.40, 78.10, 294.52, 134.13,49,53, 40.43, 75.202, 132.26, 132.24, 132.25, 134.47			

Στρώμα TP/68	ΠΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 47, αρ. 14-15, εικ. 1 (αρ. 14)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 14, 78, 106, 107, 19, 75, 292, 285, 306, 294, 40, 69, 218, 45, 34, 126, 283, 146, 229, 82	ΠΑν, ΜΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 457-459, 14.39, 78.4, 106.8, 14.17, 107.49, 19.3, 14.9, 75.104, 107.1, 292.11, 285.112, 306.35, 292.136, 294.1, 294.3, 294.4, 14.41, 40.38, 40.41, 40.44, 69.1, 107.66, 218.56, 218.117, 292.14, 285.35, 285.32, 45.8, 34.6, 75.22, 34.10, 34.12, 75.101, 126.8, 292.55, 107.170, 285.21, 285.32, 218.126, 283.26, 146.1, 229.10, 19.8, 292.219, 229.31, 34.7, 126.6, 34.11, 34.19, 34.30, 34.31, 56.19, 106.18, 292.4, 292.19, 107.15, 34.2, 82.11			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ. 10, πίν. 13, αρ. 46						
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν και ΥΑν (χρονολόγηση συνόλου)	Coldstream, 1973(β), 40-41, πίν. 13, αρ. 52-60, εικ. 3 (αρ. 54-55, 58, 60)						

"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 43, πίν. 15, εικ. 3, αρ. 33						
ΝΔ όριο του ανακτόρου, σύνολο Α	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 2000, 265, εικ. 2, πίν. 47, Α17						
ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του "Royal Road", δυτικά του Θεατρικού Χώρου, σύνολο D	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 271, πίν. 50, D16						
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο Ε (στο Ε37, ΥΑν, η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΥΓ - ΠΑν, ΥΑν	Coldstream, 2000, 273, πίν. 51, Ε24, Ε37, εικ. 3: Ε24						
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	ΜΓ	Coldstream, 2000, 278, πίν. 54, G34						
Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	ΥΓ	Coldstream, 2000, 282, 284, εικ. 6, πίν. 56 (Η31), εικ. 7, πίν. 57 (Η40)						
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Κοντά στη Βίλα Αριάδνη, ταφή IV	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 41, πίν. 13c (IV.8)			
			Φορτέτσα, τάφοι Χ, VIII	Υ ΠΡΓ - ΜΓ	Brock, 1957, 166, Χ.510, VIII.602-604			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 100, 280, 283, 125	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ, ΠΓ, ΜΓ	Coldstream, 1996(α), 134, 234, 229, 167, 100.30, 283.48, 280.8, 125.14			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 98	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 131, 98.8			
			Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΠΡΓ Β΄/ΠΓ	Coldstream et al., 1981, 154, εικ. 7, πίν. 26, αρ. 81			
ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟ ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 76, εικ. 2, πίν. 19 (C38)						
ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΑ ΚΥΠΕΛΛΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Στρωματογραφικό Μουσείο, τομές 1962	ΥποΜ	Porpham, 1992, 61, πίν. 43,1	Άγιος Ιωάννης, τάφος VIII	Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 140,142, αρ. 14, πίν. 36	"Θάλαμος της Άνοιξης"	ΥποΜ	Evans, 1964, 136, εικ. 69 και Porpham, 1992, 61, πίν. 50 a και b
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥποΜ	Warren, 1983, 76, εικ. 60a-b	Φορτέσσα, τάφος Π, VI	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Brock, 1957, 166, Π.10,16,17,19, VI.57,63,64,78			
"Royal Road", στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 69, εικ. 2, πίν. 15 (A25)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 40	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 305, 40.19			
"Royal Road", στρώμα Β	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 72, πίν. 17 (B32-39)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 25	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	Coldstream 1996(α), 385, 25.2			

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Porham, 1992, 60, πίν. 43, 2-6, 47a 1-8, 47b 1-8, 48a 3						
ΚΩΝΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Road Trials , στρώμα F	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1972, 87, εικ. 8, πίν. 23 (F20-22)	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο N)	ΠΑν	Coldstream, 2000, 292, εικ. 9, πίν. 59, N6			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα F	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 213, εικ. 11, πίν. 39 (F9-10)	Άγιος Ιωάννης, τάφος V	Μ ΠΡΓ (:)	Boardman, 1960, 134, αρ. 18, 20, εικ. 5, V.20			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, εικ. 12, πίν. 40 (G31-34)	Φορτέτσα, τάφος P2		Brock, 1957, 167, P2.907			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	ΠΑν-ΥΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 220, εικ. 14, πίν. 41 (H28-29)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα J	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 222, εικ. 15, πίν. 43 (J27-31)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GF	Αν	Coldstream, 1992, 75, πίν. 57 και 66 (GF 23)						
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1960, 169-170, πίν. 47b, εικ. 14 (αρ. 108-110)						
Στρώμα TP/68	ΠΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 47, αρ. 16-19, εικ. 1 (αρ. 16, 17, 19)						

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΩΝΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 69, πίν. 51 και 61 (GB 28)						
ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΠΟΔΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	ΠΑν-ΥΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 220, εικ. 14, πίν. 41 (H30-31)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	ΠΑν	Hutchinson, 1954, 226, αρ. 80, πίν. 26.80			
			Ατσαλένιο, τάφος Α	Αν	Davaras, 1968, 138-139, Α27, Α53, πίν.41b (Α53)			
			Ατσαλένιο, τάφος Β	Αν	Davaras, 1968, 142, Β16, πίν. 41b			
			Φορτέτσα, τάφοι VIII, Χ, ΤΦΤ, ΙΙ, Ρ	Γ και Αν	Brock, 1957, 167, VIII.611, Χ.471, ΤΦΤ.685, ΙΙ.981, Ρ.1236,1245,1249			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 98	Π ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 385, 98.13			
ΤΡΙΠΟΔΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292	ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 269, 458, εικ. 149, πίν. 248, 292.223			
ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ								

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Rorham, 1992, 61, πίν. 42, 1, 47a, 14	Άγιος Ιωάννης, τάφος V	Π ΠΡΓ (:)	Boardman, 1960, 134, αρ. 16, πίν. 36, εικ. 5			
Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	ΥΓ	Coldstream, 2000, 284, εικ. 7, πίν. 57, Η41	Άγιος Ιωάννης, τάφος VIII	Μ ΠΡΓ (:)	Boardman, 1960, 140, αρ. 11-12, πίν. 36, VIII.11-12			
			Φορτέτσα, τάφοι VIII, II	ΠΡΓ, ΠΡΓ Β'	Brock, 1957, 167, VIII.622, II.1011			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292	ΠΑν	Moignard, 1996, 459, 292.17			
ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ ΚΑΙ ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΛΑΒΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D	ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1996(α), 378, 380, εικ. 56, πίν. 45, D9			
ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Πάνω Γυψάδες, τάφος VI	ΥποΜ, φάση 1	Hood, Huxley, Sandars, 1958-1959, 246, VI αρ. 1, εικ. 28. VI1 και Catling, 1996, 309			
			Πάνω Γυψάδες, τάφος VII	ΥποΜ	Hood, Huxley, Sandars, 1958-1959, 248, VII, αρ 10, εικ. 28.VII10, πίν. 56a και Catling, 1996, 307			

			Φορτέσα, τάφος Π	ΥποΜ - ΠΡΓ	Brock, 1957, 162, Π.12			
ΚΥΠΕΛΛΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέσα, τάφος ΙΙ	Υ ΠΡΓ	Brock, 1957, 167, ΙΙ.1058			
ΚΑΝΘΑΡΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρώματογρ. Μουσείου	ΥΓ-ΠΑν	Warren, 1985, 127	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 226, αρ. 78			
Road Trials, στρώμα F	ΥΓ	Coldstream, 1972, 85, εικ. 7, πίν.22 (F13)						
ΜΙΚΡΟΙ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ ΠΙΘΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΒΔ τετράγωνο: η "ΒΔ οικία του θησαυρού", σύνολο F	ΠΓ-ΜΓ, ΜΓ	Coldstream, 2000, 274, πίν. 52, F4, F5	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο Ν)	ΠΑν	Coldstream, 2000, 292, πίν. 60, Ν10			
			Άγιος Ιωάννης, τάφος V	Π - Μ ΠΡΓ	Boardman, 1960, 134, αρ. 23, πίν. 35			
ΠΙΘΟΙ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", στρώμα Β (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 72, εικ. 5, πίν. 16 (B21)	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 7 (σύνολο Ν)	ΠΑν	Coldstream, 2000, 292, 294, πίν. 60, Ν18	Ιερό της Δήμητρας, στρώμα Α	ΜΓ-ΥΓ και ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 1973(α), 20-21, πίν. 10 (αρ. 16-21)

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 215, πίν. 40 (G3-7)	Ταφικό σύνολο Ο, Μπουγάδα Μετόχι	ΠΑν	Coldstream, 2000, 294, πίν. 60, Ο2			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	ΠΑν-ΥΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, πίν. 41 (H3-5)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	ΥΓ - ΠΑν	Hutchinson, 1954, 224, αρ. 6-18, πίν. 21.6-10, πίν. 22.11, 15-18			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα J	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 220, πίν. 42 (J1-4, J7)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΥΓ και ΠΑν, ΠΑν/ΥΑν	Boardman, 1967, 72, αρ.18-21, πίν. 13.18-20, πίν. 14 και εικ. 6.21, 73-74, αρ. 41-51, πίν. 16.41-48, 50-51			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GG (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΥΑν	Coldstream, 1992, 75, πίν. 67 (GG 18)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	Πιθανόν ΥΓ, ΥΓ/ΠΑν, Αν	Coldstream et al., 1981, 154, αρ. 90-91, πίν. 27.91, 156, αρ. 96, πίν. 29.96			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	ΠΑν	Coldstream, 1992, 78, πίν. 71 (GH 80, 81)	Τεκές, τάφος II	Π ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 35, 37, εικ. 7 (II.2)			
Στρώμα TP/68	ΠΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 46, πίν. 10, αρ. 4	Κεφάλια, τάφος V	Αν	Coldstream, 1963, 42, πίν. 14c			
ΝΔ όριο του ανακτόρου, σύνολο Α	ΠΑν	Coldstream, 2000, 265, πίν. 47, Α6	Ατσαλένιο, τάφος Α	Αν	Davaras, 1968, 137, Α20, πίν. 44c			
ΒΔ τετράγωνο, πάνω από την οικία των τοιχογραφιών, σύνολο Β	Αν	Coldstream, 2000, 267, πίν. 48, Β11	Φορτέσα, τάφος F	ΠΑν	Brock, 1957, 149, F.741,766			

ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (<i>arsenal</i>), σύνολο C (στο C1 η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	Π ΠΡΓ, ΥΓ	Coldstream, 2000, 268, πίν. 49, C1, C9						
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο E (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β'	Coldstream, 2000, 272, πίν. 51, E7						
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	ΜΓ, ΥΓ	Coldstream, 2000, 277, πίν. 53, G14-16, εικ. 4 (G16)						
Πάνω από το Ανάκτορο, διάφορα, σύνολο K, (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό) (θα παραμείνει στα οικιστικά ή στα ιερά;)	ΠΓ - ΜΓ	Coldstream, 2000, 289, πίν. 58, K3						

ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό στους G14-15)	ΜΓ και ΥΓ	Coldstream, 1972, 88, 89, πίν. 24 (G14-15), πίν. 25 (G20-24)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 1	Av	Hutchinson, 1954, 216			

			ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφοι	ΥΓ - ΠΑν	Hood, Boardman, 1961, 75, αρ. κατ. i			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 107, 26, 123, 107, 159, 306, 132, 60	ΠΑν, ΜΑν	Coldstream, 1996(α), 421, 107.192, 26.19, 123.1, 107.213, 159.1, 306.36, 132.31, 60.23, 60.29			
ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ=ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	ΜΓ	Coldstream, 1992, 71, πίν. 53 και 62 (GD 1)	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο Ν)	ΠΑν	Coldstream, 2000, 292, πίν. 60, Ν8			
			Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΠΡΓ Β´ (αρ. 86), ΜΓ (αρ. 87), Π ΥΓ (αρ. 2), ΥΓ (αρ. 64, 67), ΥΓ/ΠΑν (αρ. 92), ΠΑν (αρ. 68,69,72,94, 95,100), Αν (αρ. 89)	Coldstream et al., 1981, 145, αρ. 2, πίν. 17.2, 152, αρ. 64, πίν. 23.64, 153, αρ. 67, 68, 69, 72, πίν. 23.67, 24.68-69, 25.72, 154, αρ. 86, 87, 89, 92, πίν. 26.86, 27.87,89, 28.92, 155, αρ. 94, πίν. 28.94, 156, αρ. 95, 100, πίν. 29.95,100			
			ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφος Α	ΥΓ	Hood, Boardman, 1961, 72, αρ. 6, εικ. 5.6			

			Ατσαλένιο, τάφος Α	ΠΑν, Αν	Davaras, 1968, 134, 136-137, Α1, Α5, Α7, Α16-17, πίν. 33α (Α1), 34α (Α5), 36b (Α7), 35d και εικ. 4 (Α16), 33b (Α17)			
			Ατσαλένιο, τάφος Β	Αν	Davaras, 1968, 141, 142, Β7, Β10, πίν. 44c, 44a			
			Φορτέσα, τάφος F	ΠΓ	Brock, 1957, 148, F.779			
			Φορτέσα, τάφοι Χ, ΤFΤ, Ρ2	ΜΓ	Brock, 1957, 148, Χ.440, ΤFΤ.642, Ρ2.867			
			Φορτέσα, τάφοι VIII, VII, Χ, F	Π ΥΓ	Brock, 1957, 148, VIII.589, VII.827, Χ.408,409, F.758,781			
			Φορτέσα, τάφοι ΤFΤ, Ρ2, Ρ, LST, VII	Υ ΥΓ	Brock, 1957, 149, ΤFΤ.695, Ρ2.901, Ρ.1511, LST.385, VII.824			
			Φορτέσα, τάφος Ρ	ΠΑν	Brock, 1957, 149, Ρ.1252,1314, 1325,1329,1345, 1402			
			Φορτέσα, τάφοι Ρ, Ρ2, VII	ΠΑν και ΥΑν	Brock, 1957, 150, Ρ.1372,1328,1264,1267, Ρ2.881, VII.810			
			Φορτέσα, τάφος	ΠΡΓ, Γ	Hartley, 1930-1931, 58-59, αρ. 5-9, εικ. 3-5			

			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Γ	Payne, 1927-1928, 234-236, αρ. 17, 18, 19, 19bis, 21, 26, πίν. VII, 3, VII, 1, VIII, 10			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι G, 13, 107, 292, 100, 104, 283, 218, O	ΠΡΓ Β΄-ΠΓ, ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 317-318, G10, G110, 13.12, G8, G11, 107.125, 292.150, 100.43, G13, G84, 104.119, 283.14, 283.23, O15, 218.50			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 75, 107, 292, 218	ΜΓ, από το Εργαστή ριο του Ζωγρά φου του Αναβολέα	Coldstream, 1996(α), 319, 75.42, 107.110, 292.64, 218.43			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 104, 24, 175, 306, N, 125, 106, 285, 294	ΜΓ	Coldstream, 1996(α), 319-320, 104.26, 24.5, 175.40, 306.14, N23, 125.8, 106.25, 285.39, 294.35			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 218, H, 292, M, Q, 229, 294, 98, 132, O, 75	Π ΥΓ, ΥΓ, Υ ΥΓ, ΥΓ/ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 321-322, 218.33, H7, 292.161, M4, Q73, Q74, 229.1, 294.37, 292.243, 98.15, 132.7, 218.25, 218.64, O33, 75.72, 75.122, O32			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 85, 26, 163	Π ΥΓ, ΥΓ, από το Εργαστήρι ο του Ζωγράφου του Πτηνού	Coldstream, 1996(α), 322, 85.2, 26.13, 163.3			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75	Υ ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 324, 75.56			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 132, 75, 175, 19, 106, 107, 294, 14, 292, 126	ΠΑν, ΜΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 421- 422, 132.8, 75.192, 75.206, 175.42, 19.13, 106.38, 106.37, 107.24, 294.59, 14.7, 75.174, 107.12, 107.13, 292.29, 126.13			
ΥΨΙΠΟΥΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΛΑΙΜΟ ΚΑΙ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέτσα, τάφος Ρ	ΜΓ - Π ΥΓ	Brock, 1957, 148, Ρ.1424			
ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΤΡΕΙΣ ΛΑΒΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέτσα, τάφος VIII	Π ΥΓ	Brock, 1957, 148, VIII.584			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 175, 292	ΜΓ	Coldstream, 1996(α), 320, 175.41, 292.145			
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΛΑΒΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Υ	ΜΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 232, πίν. 47 (Υ1)	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο Ν)	ΥΓ/ΠΑν	Coldstream, 2000, 292, πίν. 60, Ν9			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GE (με πιθανότητα οι τέσσερις λαβές)	ΥΓ	Coldstream, 1992, 73, πίν. 65 (GE 1)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΜΓ, Π ΥΓ, ΥΓ, ΠΑν, ΥΑν	Coldstream et al., 1981, 151-153, αρ. 58- 63, 65-66, 70, 73, πίν. 21.58-59, πίν. 22.60- 63, πίν. 23.65-66, πίν. 24.70, πίν. 25.73, 154- 155, αρ 88, 93, πίν. 27.88, πίν. 28.93, 156, αρ. 97, 99, πίν. 29.97,99			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	8ος π.Χ. αιώνας, ΠΓ	Coldstream, 1992, 76, πίν.69 (GH 22a)	Ατσαλένιο, τάφος Α	ΥΓ, ΠΑν, Αν	Davaras, 1968, 134, 136-137, Α2-4, Α8-9, Α11-13, Α19, Α25, πίν. 32 και 35α (Α2), 35b (Α3), 36α και εικ. 2α-b, 3 (Α4), 34d-c (Α8-9), 33c (Α11), 35c (Α12), 33d (Α13), 34b (Α19), 36c (Α25)			
			Ατσαλένιο, τάφος Β	ΜΓ	Davaras, 1968, 141, Β6, πίν. 44d			
			Φορτέτσα, τάφος TFT, F, P	ΠΓ	Brock, 1957, 148, TFT.657, F.764,770, P.1419			
			Φορτέτσα, τάφοι TFT, X, VII, VIII, P	ΜΓ	Brock, 1957, 148, TFT.693,665, X.426,530,452,444,42 3,415, VII.837,841, VIII.596,608, P.1391			

			Φορτέσσα, τάφοι Χ, Ρ, Ρ2, ΙΙ	Π ΥΓ	Brock, 1957, 148, Χ.424,479, Ρ.1337,1409, Ρ2.884,870,888, ΙΙ.1056			
			Φορτέσσα, τάφοι ΤFΤ, Ρ, F, Ρ2, VΙΙ	Υ ΥΓ	Brock, 1957, 148-149, ΤFΤ.700,703, Ρ.1457,1445,1462, F.748,743, Ρ2.863, VΙΙ.831			
			Φορτέσσα, τάφος ΤFΤ	ΥΓ - ΠΑν	Brock, 1957, 149, ΤFΤ.682			
			Φορτέσσα, τάφοι VΙΙ, F, Ρ, Ρ2, ΙΙ, ΤFΤ	ΠΑν	Brock, 1957, 149, VΙΙ.823, F.732, Ρ.1342,1503,1366,1501,1441,1313, 1350, Ρ2.885,875,866, 892, 858,895, ΙΙ.988,1047,999, ΤFΤ.686			
			Φορτέσσα, τάφοι VΙΙ, Ρ, Ρ2	ΠΑν και ΥΑν	Brock, 1957, 150, VΙΙ.814,819,805, 817, Ρ.1294,1237,1257,1270,1278,1425, 1319,1292,1218, Ρ2.864			
			Φορτέσσα, τάφος	Γ	Hartley, 1930-1931, 56-58, αρ. 1-4, εικ. 1,2			

			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Γ, ΥποΓ, ΠΑν	Payne, 1927-1928, 234-238, αρ. 15, 16, 20, 24, 27, 28, 29-32, πίν. VII, 5, 9, VII, 6, VIII, 5, VIII, 8, VIII, 1, εικ. 6, εικ. 7, εικ. 8, 9, 10			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΥΓ (:)	Payne, 1927-1928, 240, αρ. 36-37, πίν. VIII, 2, VII, 7			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 125, 132, Ο, Q, 218, 129, 60, 75, 292, 283, 218, 125, 132	ΜΓ, από το εργαστή ριο του Ζωγρά φου του Αλόγου	Coldstream, 1996(α), 318-319, 125.3, 132.3, Ο14, Q72, 218.39, 129.1, 60.7, 75.223, 292.45, 292.149, 283.12, 132.4, 218.23, 75.38, 125.7			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 175, 75, 218, 292	ΜΓ, από το Εργαστήρι ο του Ζωγράφου του Αναβολέα	Coldstream, 1996(α), 319, 175.39, 75.165, 218.9, 292.114, 75.109			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 1, F, 75, 292, 294, 283, O, 218, 107, 132	ΜΓ	Coldstream, 1996(α), 319-320, 1.11, F6, 75.19, 292.137, 294.32, 283.103, O1, 218.137, 107.118, 75.121, 75.62, 218.128, 218.37, 132.5, 107.64, 283.16, 75.81, 283.22			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 219, 229, 132, 292, 75, 107, 283, 306, 19, O, 306, H, 26, 218	Π ΥΓ, ΥΓ, Υ ΥΓ, ΥΓ/ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 321-322, 219.38, 229.27, 132.10, 292.153, 75.163, 107.109, 107.111, 283.20, 306.24, 306.9, 19.12, O30, 306.7, 283.56, 107.117, H10, O31, 283.49, 132.6, 75.171, 75.164, H8, 26.16, 75.68, 218.132, 107.30, 218.24, 292.152, 292.41, 229.6			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 40, 283, 204, Q, 292, 219, O, 104, 40, 1, 229	ΥΓ, Υ ΥΓ, από το Εργαστήρι ο του Ζωγρά φου του Πτηνού	Coldstream, 1996(α), 322-323, 40.45, 283.76, 204.33, Q78, Q79, 292.236, 219.31, O27, O19, 104.3, 104.4, 40.31, 1.14, 229.29			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 60, 107, 287, 126, 292, 306, 218, 79	ΥΓ, Υ ΥΓ, ΥΓ/ΠΑν	Coldstream, 1996, 324-325, 60.13, 107.113, 287.1, 126.1, 292.151, 292.147, 306.8, 292.31, 292.148, 218.29, 292.40, 79.4, 292.159, 292.235			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 292, 283, 75, 175, 14, 107, 294, 218, 1, 60	ΠΑν, ΜΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 421-422, 292.146, 283.53, 75.172, 175.43, 14.46, 107.211, 294.38, 218.10, 107.112, 1.16, 107.115, 75.194, 75.193, 107.6, 292.27, 60.24, 75.63, 75.8, 294.36			
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 206, εικ. 7, πίν. 35 (B10-11)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΠΡΓ Β' (αρ. 1), ΠΓ-ΜΓ (αρ. 15)	Boardman, 1967, 71, αρ. 1, 72, αρ. 15			
Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα	ΠΡΓ	Coldstream, 1960, 161, πίν. 43b, εικ. 3 (αρ. 19)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΠΡΓ Β'/ΠΓ, ΠΡΓ Β', Αν (αρ. 74)	Coldstream et al., 1981, 145, αρ. 1, πίν. 17.1a, 1b, 151, αρ. 57, εικ. 6, πίν. 21.57, 153, αρ. 74, πίν. 25.74			
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	ΠΑν	Coldstream, 2000, 278, πίν. 54, G39	Ατσαλένιο, τάφος Β	Υ ΠΡΓ - ΠΓ	Davaras, 1968, 141-142, 144, Β8-9, πίν. 44a (Β8)			

			Φορτέτσα, τάφοι Θ, IV, VII, L, OD, LST, III, TFT, X, V, II	ΠΡΓ - ΠΓ	Brock, 1957, 147, Θ.117, IV.206,215, VII.840, L.282, OD.347,344,360, LST.387,382,392, III.244, TFT.690,691, X.457,448, V.222, II.1016,1029			
			Φορτέτσα, τάφος VIII	ΥΓ	Brock, 1957, 147, VIII.593			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ	Payne, 1927-1928, 233-234, αρ. 9-12, εικ. 4, πίν. V, 3, 5			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 48	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 304, 48.3,5,6			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 28, 13, L, M, Q, J, G, O, 285, 48, 286, 129, 229, 147, 306	Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β', ΠΓ, ΥποΜ-Π ΠΡΓ, Π ΠΡΓ-Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 312-314, 28.9, 13.16, L9, M19, 285.71, Q85, 48.6, 48.5, 48.3, J63, M16, 286.3, 129.5, G12, 229.18, O4, O37, 147.1, 306.26, 306.25			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 19, 13, 76, 40, 294, 30, 25, 292, 75, 132, 56	ΠΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 423, 19.14, 13.46, 76.4, 13.3, 19.7, 40.32, 294.14, 30.7, 25.5, 40.33, 292.158, 75.35, 132.14, 56.30			
ΜΙΚΡΟΙ ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν	Coldstream, 1973(β), 37, πίν. 11, αρ. 1	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	Αν	Coldstream et al., 1981, 153, αρ. 71, πίν. 25.71			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 54, εικ. 7, πίν. 12, αρ. 15						
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 2	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 304, 2.1			
			Ατσαλένιο, τάφος Α	ΠΡΓ Α - ΠΡΓ Β´	Davaras, 1968, 137, 144, Α21, πίν. 36d			
			Ατσαλένιο, τάφος Β	ΠΡΓ Α - ΠΡΓ Β´	Davaras, 1968, 141, 144, Β4-5, πίν. 31c			
			Φορτέτσα, τάφοι ΧΙ, ΙΙΙ, L, ΙΙ, F, VI, Θ, LST, TFT, X, VII	ΠΡΓ, ΠΡΓ Β´, ΠΑν	Brock, 1957, 152, ΧΙ.153,143, ΙΙΙ.241,242, L.278,283, ΙΙ.1002,1013, F.756,762,786, VI.44, Θ.131,39, LST.379,391, TFT.696, X.416,459,445, VII.830, 1646			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Rayne	Πιθανόν ΠΡΓ	Rayne, 1927-1928, 234, αρ. 13-14			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι J, O, 285, 28, 287, 175, Q, 18, 280, 104, 78, 13, M, 283	Π ΠΡΓ-Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ-ΠΡΓ Β', ΠΡΓ Β'-ΠΓ, ΠΡΓ Β', ΠΓ, ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 311-313, J2, O6, 285.3,59,58,61, 28.5, 287.9, 175.23, Q57, Q3,58,59, 18.8, 280.1, 104.1, 78.1, 13.19, 175.12,62, M20, M21, 283.101			
			Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΠΡΓ και Av	Boardman, 1967, 72, αρ. 14, πίν. 14.14, 74, αρ. 59-61, πίν. 17.59-61			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 104, 98, 107, 76, 40, 62, 34, 60, 294, 292	ΠAv, ΥAv	Moignard, 1996, 424, 104.1, 98.21, 107.3, 76.1, 40.1, 69.2, 34.16, 60.6, 294.5, 292.238, 40.46			
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό για τον G17)	ΠΓ και πιθανόν Π ΜΓ (για έναν)	Coldstream, 1972, 88-89, εικ. 11, πίν. 25 (G16-19)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΠΡΓ Β'	Boardman, 1967, 71, αρ. 2			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB (η αναγνώριση του σχήματος δεν είναι σίγουρη αλλά με πιθανότητα)	ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1992, 68, πίν. 61 (GB 13)	Άγιος Ιωάννης, τάφος V	Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 134, αρ. 24, εικ. 5			

Πάνω από το Ανάκτορο, διάφορα, σύνολο Κ (δεν είναι σαφές αν το σύνολο είναι οικιστικό)	ΠΓ(;	Coldstream, 2000, 289, πίν. 58, Κ2	ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφος Α	ΠΡΓ Β΄	Hood, Boardman, 1961, 72, αρ. 5, πίν. 10.5			
			Φορτέτσα, τάφοι Ρ, ΟΔ	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	Brock, 1957, 147, Ρ.1440, ΟΔ.350,343,345			
			Φορτέτσα, τάφος ΤΦΤ	ΠΓ	Brock, 1957, 148, ΤΦΤ.697,706			
			Φορτέτσα, τάφος	ΠΡΓ Β΄	Hartley, 1930-1931, 60, αρ. 10, εικ. 6			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι D, 283, 292, 107, N, 175, 75, G, 134	ΠΡΓ Β΄, ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 315, D12, 283.11, 292.144, 107.114, 107.178, N9, 175.37, 75.110, G6, 134.74, 175.63			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 306	ΠΑν	Moignard, 1996, 423-424, 306.10			
ΔΙΠΛΟΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ.(Φορτέτσα), τάφος Α	ΠΡΓ Β΄	Hood, Boardman, 1961, 72, αρ. 4, πίν. 10.4			
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (ΑΚΟΣΜΗΤΟΙ)								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

			Φορτέτσα, τάφοι Χ, ΤΦΤ	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	Brock, 1957, 147, Χ.411,456,499, ΤΦΤ.710			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 283, 285	ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1996(α), 314, 283.52, 285.7			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107	ΠΑν	Moignard, 1996, 424, 107.10			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ και ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΔΙΠΛΟΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Ατσαλένιο, τάφος Α	Δεν αναφέρ.	Davaras, 1968, 138, Α41, πίν. 42α			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G	ΠΡΓ Β'-ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 314, G49			
ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ ΠΙΘΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Ταφικό σύνολο Ο, Μπουγάδα Μετόχι	Αν	Coldstream, 2000, 294, πίν. 60, Ο1			
			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	ΠΑν	Hutchinson, 1954, 224, αρ .2-5, πίν. 20.3,5, πίν. 21.4			
			Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	Αν	Coldstream et al., 1981, 156, αρ. 98, πίν. 29			
			Κεφάλια, τάφος V	Αν	Coldstream, 1963, 42			

			Φορτέτσα, τάφοι II, P, F, VII, P2	ΠΑν	Brock, 1957, 150, II.1021,982,983, P.1383,1316,1322,1495,1334,1350,1352,1454, F.755, VII.802, P2.860,878			
			Φορτέτσα, τάφοι P, II	ΥΑν	Brock, 1957, 150-151, P.1360,1190,1298,1184,1222,1273,1216,1194,1179,1204,1302,1200,1209,1210,1318,1228,1212,1274,1206,1234,1242,1189,1173 II.941,964,968,937,956,972,934,926,945,946,949			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι A και B	Αν, ένας πιθανόν από την ΠΑν	Hartley, 1930-1931, 98-102, πίν. XXI, 4, 7, XXI, 2			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΑν	Payne, 1927-1928, 240-244, αρ. 38-58, πίν. XI, 10, 11, XII, XIII, XX, 5, XX, 1, XXI, 2, XXIII, 1-2, XXIV, 1-2, εικ. 10 <i>bis</i> και 39, πίν. XXI, 3, XXI, 4, XXIV, 3, XVII-XIX			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 75, 107, 292, 106, 229, 14, 132, 59, 40, 82, 13, 285, 34, 219, 56, 57, 111, 306, 82	ΠΑν, ΜΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 425- 427, 106.9, 75.106, 229.7, 14.14, 132.29, 132.30, 59.4, 40.23, 82.5, 75.222, 40.24, 292.185, 13.43, 107.27, 285.33, 285.36, 285.41, 285.40, 285.27, 34.5, 285.24, 285.12, 285.13, 34.3, 34.4, 219.58, 56.16, 56.33, 57.9, 57.10, 75.7, 75.10, 75.20, 75.1, 75.13, 75.14, 292.186, 14.50, 111.2, 292.42, 306.33, 75.221, 82.1, 107.57, 13.42			
ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ ΠΙΘΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Αν	Payne, 1927-1928, 244-246, αρ. 59-60, πίν. XXIV, 4, XIV-XVI, εικ. 12			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 48, 75, 107, 292	ΠΑν, ΜΑν	Coldstream, 1996(α), 425, 48.14, 75.116, 107.28, 292.184			
ΜΙΚΡΟΙ ΠΙΘΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Βενιζέλιο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν και ΥΑν (χρονολόγηση συνόλου)	Coldstream, 1973(β), 41, πίν. 14, αρ. 78						
ΠΙΘΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 70, πίν. 15 (A35)				Ιερό της Δήμητρας, στρώμα Α	ΥΓ	Coldstream, 1973(α), 21-22, πίν. 10 (αρ. 34)
"Royal Road", στρώμα Β	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 73, πίν. 17 (B47-48)						
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 77, πίν. 19 (C48-50)						
Road Trials , στρώμα F	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1972, 87, εικ. 9, πίν. 23 (F33)						
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	Γ	Coldstream, 1972, 98, πίν. 29 (G140-141)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 204, πίν. 34 (A30)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 208, πίν. 36 (B40)						

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Ε	Π - Μ ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 213, εικ. 10, πίν. 38 (Ε23)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, εικ. 13, πίν. 41 (G44)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Popham, 1992, 65, πίν. 48b και d						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 69, πίν.61 (GB 34-35)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GE	ΥΓ	Coldstream, 1992, 73, GE 28						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GF	Αν	Coldstream, 1992, 75, πίν. 66 (GF 25, 26)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	8ος π.Χ. αιώνας, ΥΓ	Coldstream, 1992, 77, πίν. 70 (GH 56), 71 (GH 58)						
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	Γ - ΠΑν (χρον. στρωμ.)	Coldstream, 1960, 170, πίν. 47d (αρ. 120-124)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, πίν. 13, αρ. 49-51						
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν και ΥΑν (χρονολόγηση)	Coldstream, 1973(β), 41-42, πίν. 14, αρ. 79-82, εικ. 3 (αρ. 79)						
"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 43, πίν. 16, αρ. 39-43						
"Royal Road" και Βενιζέλειο, σύνολο ευρημάτων K	Αν (δεν αναφέρεται συγκ.)	Coldstream, 1973(β), 45, πίν. 17, αρ. 24						

ΝΔ όριο του ανακτόρου, σύνολο Α	Av	Coldstream, 2000, 265, πίν. 47, Α19						
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	Av	Coldstream, 2000, 279, πίν. 54, G60						
Πάνω από τη Βασιλική Έπταυλη, σύνολο Μ	Av	Coldstream, 2000, 291, πίν. 59, Μ8						

ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΠΩΜΑ (CARINATED JAR WITH LID)

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Άγιος Ιωάννης, τάφος Ι (ταξινομήθηκε χωριστά γιατί στη δημοσίευσή του δεν δίνεται φωτογραφία, και έτσι δεν μπορεί να προσδιοριστεί σε ποιο τύπο πίθου ανήκει)	ΠΡΓ	Boardman, 1960, 131, αρ. 59			

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥποΜ	Warren, 1983, 76	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 1	Av	Hutchinson, 1954, 216	Ιερό της Δήμητρας, στρώμα Α	ΜΓ-ΥΓ	Coldstream, 1973(α), 21, πίν. 10 (αρ. 22)
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥΓ-ΠΑν	Warren, 1985, 125	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 224, αρ. 21, 23			
"Royal Road", στρώμα Β	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 71, πίν. 16 (Β1-3)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	Υ ΠΡΓ και ΥΓ	Boardman, 1967, 71, αρ. 4-5, πίν. 13.5, 72, αρ. 30			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 74, πίν. 18 (C4)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 292, 107, 13, 218	ΠΑν	Moignard, 1996, 432, 292.44, 107.168, 13.45, 107.70, 218.73			

Περ.Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D	ΜΓ και ΥΓ	Coldstream, 1972, 81, πίν. 20 (D1-2, 13)						
Road Trials , στρώμα F	ΥΓ	Coldstream, 1972, 85, πίν. 22 (F6-7)						
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΜΓ, ΠΓ, Π ΥΓ, ΥΓ, ΥΓ ΠΑν	Coldstream, 1972, 88, πίν. 24 (G4-12)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 204, εικ. 6, πίν. 34 (A4-6, A9)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 206, πίν. 35 (B5)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα C	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 208, πίν. 36 (C2-4, C8)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα D	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 210, πίν. 37 (D1-5)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Ε	Π - Μ ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 210, εικ. 10, πίν. 37 (E2)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 215, εικ. 12, πίν. 40 (G1-2)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	ΠΑν-ΥΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, πίν. 41 (H1)						

Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Z	ΜΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 232, εικ. 20, πίν. 48 (Z2)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GC	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	Coldstream, 1992, 70, πίν. 62 (GC 1)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	8ος π.Χ. αιώνας, ΜΓ και ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 1992, 76, πίν. 59 (GH 19), 69 (GH 19-22)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH (η αναγνώριση του σχήματος σε δύο (GH 122, 123) με ερωτηματικό)	ΠΑν	Coldstream, 1992, 78-79, πίν. 71 (GH 76-79), 73 (GH 122, 123)						
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	Γ - ΠΑν (χρον. στρωμ.), μάλλον ΥΓ	Coldstream, 1960, 168-169, πίν. 46d (αρ. 81-88)						
Στρώμα TP/68	ΠΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 45-46, αρ. 1-3, πίν. 10 και εικ. 1 (αρ. 1), πίν. 10 (αρ. 2)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, πίν. 12, αρ. 29-31, εικ. 9 (αρ. 29), εικ. 10 (αρ. 30-31)						
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν	Coldstream, 1973(β), 37, πίν. 12, αρ. 10-11, εικ. 1 (αρ. 11)						

"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 42, πίν. 15, αρ. 5-8, 14						
"Royal Road" και Βενιζέλειο, σύνολο ευρημάτων Κ	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 44, πίν. 16, αρ. 4						
ΒΔ τετράγωνο, πάνω από την οικία των τοιχογραφιών, σύνολο Β	ΠΓ, ΥΓ	Coldstream, 2000, 267, πίν. 48, Β4, Β6, Β9, εικ. 2: Β9						
ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (arsenal), σύνολο C (στον C20, Αν, η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΠΓ - ΜΓ, ΠΑν, Αν	Coldstream, 2000, 268-269, πίν. 49, C4, C18-C20, εικ. 2: C4						
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο Ε	ΥΓ, ΠΑν	Coldstream, 2000, 273, πίν. 51, Ε15, Ε28, εικ. 3: Ε28						
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G (στον G38 η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΥΓ, ΠΑν	Coldstream, 2000, 277, 278, πίν. 53 (G13), πίν. 54 (G35- 38), εικ. 4 (G35). Για G13 βλ. και Hartley, 1930-1931, 88, πίν. 16.1						
Πάνω από το Ανάκτορο, διάφορα, σύνολο Κ (δεν είναι σαφές αν το σύνολο είναι οικιστικό)	ΜΓ	Coldstream, 2000, 289, πίν. 58, Κ4						

Πάνω από το Μκρό Ανάκτορο, σύνολο L (η αναγνώριση των L14-15, ΥΑν, με ερωτηματικό)	ΜΓ, ΜΓ - ΥΓ, ΥΑν	Coldstream, 2000, 290, πίν. 59, L2-3, L14-15						
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΜΓ και ΥΓ	Coldstream, 1972, 87-88, πίν. 24 (G1-3)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	Γ	Hutchinson, 1954, 224, αρ. 22, πίν. 21.22			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 204, πίν. 34 (A1-2)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΥΓ	Boardman, 1967, 72, αρ. 28-29, πίν. 15.28-29			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 206, πίν. 35 (B3-4, B6)	Πάνω Γυψάδες, τάφος VIA	ΥποΜ, φάση 2	Hood, Huxley, Sandars, 1958-1959, 247, VIA αρ. 4, εικ.28.VIA4 και Catling, 1996, 309			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα C	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 208, εικ. 8, πίν. 36 (C1)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΥΓ	Coldstream et al., 1981, 157, αρ. 115, πίν. 31			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Ε	Π - Μ ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 210, εικ. 10, πίν. 37 (E1, E3-4)	Άγιος Ιωάννης, τάφος I	ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ	Boardman, 1960, 129-130, αρ. 1-5, πίν. 32,I.1, πίν. 33,I.3, I.4, πίν. 35,I.2			
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Υ	ΜΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 232, πίν. 47 (Υ2)	Άγιος Ιωάννης, τάφος IV	Μ ΠΡΓ (;)	Boardman, 1960, 132, αρ. 1, πίν. 32,IV.1			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β´	Coldstream, 1992, 68, πίν. 60 (GB 2)	Άγιος Ιωάννης, τάφος VI, τάφος VIII	Μ ΠΡΓ	Boardman, 1960, 135, αρ. 1, 140, αρ. 1-2, πίν. 32,VIII.1-2			

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	ΜΓ	Coldstream, 1992, 71, πίν. 63 (GD 3)	Άγιος Ιωάννης, τάφος (δεν είναι σαφές από ποιόν)	Μ ΠΡΓ (στον ένα με ερωτ.)	Boardman, 1960, 142, A-B, πίν. 32			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 51, εικ. 7, πίν. 11, αρ. 14	Τεκές, τάφος Ε	Υ ΠΡΓ, γύρω στα μέσα του 9ου π.Χ. αιώνα	Sackett, 1976, 118, E1, εικ. 3a, πίν. 15b			
ΒΔ τετράγωνο, πάνω από την οικία των τοιχογραφιών, σύνολο Β	ΠΓ - ΜΓ	Coldstream, 2000, 267, πίν. 48, Β5	ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφος Α	Υ ΠΡΓ και ΥΓ	Hood, Boardman, 1961, 71-72, αρ. 1-2, πίν. 8.1-2, εικ. 4.2			
ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (<i>arsenal</i>), σύνολο C	ΠΓ - ΜΓ, ΜΓ - ΥΓ	Coldstream, 2000, 268, πίν. 49, C5, C6	Τεκές, τάφος ΙΙ	Π ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 34-35, εικ. 7 και πίν. 11a (II.1)			
ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του "Royal Road", δυτικά του Θεατρικού Χώρου, σύνολο D	ΥποΜ - Μ ΠΡΓ, Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ, ΥΓ	Coldstream, 2000, 269, 271, πίν. 50, D1-2, D23, εικ. 3: D2	Ισόπατα, τάφος ΙΙΙ	Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 38, εικ. 11 (III.1)			
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο Ε	ΠΑν	Coldstream, 2000, 273, πίν. 51, E26	Φορτέτσα, τάφοι ΧΙ, Θ, VI, IV, V, L, BLT	ΠΡΓ	Brock, 1957, 146, XI.186,160,161, 157,179,181, Θ.120, VI.43, IV.212, V.224, L.276,279,285, BLT.205, 1643			
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	ΥποΜ-Μ ΠΡΓ, ΜΓ	Coldstream, 2000, 275, 277, πίν. 52, G1, πίν. 53, G10, G11	Φορτέτσα, τάφος Ρ2	ΥΓ (:)	Brock, 1957, 146, Ρ2.880,889			

Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	ΥΓ	Coldstream, 2000, 280, 282, πίν. 55, Η6-9	Φορτέτσα, τάφοι V, IV, IX, Θ		Brock, 1957, 146, V.226, IV.213, IX.252, Θ.122			
Πάνω από τη Βασιλική Έπαυλη, σύνολο Μ	ΥποΜ - Μ ΠΡΓ, ΜΓ - ΥΓ	Coldstream, 2000, 291, πίν. 59, Μ1-2	Φορτέτσα, τάφος Χ	ΜΓ	Brock, 1957, 146, Χ.458			
			Φορτέτσα, τάφοι Χ, ΤΦΤ, Ρ	Γ	Brock, 1957, 146, Χ.476, ΤΦΤ.663,711, Ρ.1500			
			Φορτέτσα, τάφος Ρ	ΠΑν	Brock, 1957, 146, Ρ.1335			
			Φορτέτσα, τάφος		Hartley, 1930-1931, 61, αρ. 11			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ, ΠΓ	Payne, 1927-1928, 247-248, αρ. 65-70, πίν. VI,1, 3, V, 6, VII, 8			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 207, 98, 40, 48, 18, 24, 200, 208, 45, 56	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 302-303, ορισμένοι από αυτούς 207.30, 98.11, 40.16, 48.9, 18.18, 24.3, 207.51, 200.4, 45.6			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 18, 56, 207, 24, 48, J	ΥποΜ/Π ΠΡΓ ή Π ΠΡΓ, Π ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 331-332, 18.18, 56.38,, 207.51, 207.50, 24.3, 24.4, 48.9, 207.30, J20			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 175, 45, 48, 80, 287, J, E, 28, D, 175, Α	Π ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β´	Coldstream, 1996(α), 332-333, 175.36, 45.6, 48.10, 48.8, 80.2, 287.13, J5, J38, E1, 28.12, D15, 175.61, A1			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι G, 134, 292, Q, 175, 107, 104, 218	ΠΓ, ΜΓ, ΥΓ	Coldstream, 1996(α),334-335, G1, 134.15, 292.160, 292.57, 292.224, Q51, 134.42, G99-100, 175.55, 107.193, 134.14, 104.11,27,58, 218.27			
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ.Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D (η αναγνώριση του σχήματος δεν είναι βέβαιη)	Π ΥΓ	Coldstream, 1972, 81, πίν. 20 (D12)	Πάνω Γυψάδες, τάφος VII	ΥποΜ	Hood, Huxley, Sandars, 1958-1959, 247, VII αρ. 1-2, εικ. 27.VII1-2, πίν. 56c, e (VII.1), πίν. 57a (VII.2) και Catling, 1996, 307			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	ΜΓ	Coldstream, 1992, 71, πίν. 53 και 63 (GD 2)	Άγιος Ιωάννης, τάφος V	Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 133, αρ. 1, πίν. 37 και εικ. 6, V.1			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GE	ΥΓ	Coldstream, 1992, 73, πίν. 56 και 65 (GE 2)	Άγιος Ιωάννης, τάφος VIII	Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 142, αρ. 15, πίν. 33, εικ. 7			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	8ος π.Χ. αιώνας, ΥΓ (:)	Coldstream, 1992, 76, πίν. 69 (GH 18)	ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφος A	Υ ΠΡΓ	Hood, Boardman, 1961, 72, αρ. 3, πίν. 9.3			
ΝΔ όριο του ανακτόρου, σύνολο A	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 265, πίν. 47, A1	Φορτέτσα, τάφοι XI, III, VI	ΠΡΓ	Brock, 1957, 146, XI.165,140, III.243, VI.70,84			

ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμος (ναύσταθμου)	ΜΓ	Coldstream, 2000, 268, πίν. 49, C7, C8	Φορτέτσα, τάφοι L, OD, P	Υ ΠΡΓ και ΠΡΓ Β΄	Brock, 1957, 146, L.301, OD.339, P.1400			
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο Ε	ΜΓ	Coldstream, 2000, 273, πίν. 51, Ε14	Άγιος Ιωάννης, ΥΜ ΙΙ τάφος	ΥποΜ	Hood, Coldstream, 1968, 211, Β.1, πίν. 53 a,b			
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	ΜΓ - ΥΓ	Coldstream, 2000, 277, πίν. 52, G12	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 112, F/67:5	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 303, 112.1, F/67:5.1			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 207, L, J, Q, 100, F, 287, 65, D, G, 283, O, 104	Π ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β΄, ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 336-338, 207.43, L7, J4, J1, Q62, Q66, 100.74, F5, 100.1, 287.11, 65.6, D14, G2,4,82, 283.59, O36, 104.12,23,16			
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 40, 207	ΥποΜ	Catling, 1996(α),303, 40.11, 207.25			
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΠΡΓ	Boardman, 1967, 71, αρ. 13, πίν. 13.13			
ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥποΜ	Warren, 1983, 80, εικ. 61	Άγιος Ιωάννης, τάφος IV	Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 132, αρ. 2, πίν. 37 και εικ. 4, IV.2	"Θάλαμος της Άνοιξης"	ΥποΜ	Evans, 1964, 136, εικ. 69, 137 και Popham, 1992, 64, πίν. 49d, 50e, f
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	ΥποΜ	Coldstream, 2000, 277, εικ. 4, πίν. 52, G7, βλ. και Hartley, 1930-1931, 79, πίν. 14.15	Φορτέσα, τάφος Ρ	ΠΡΓ Β' ή ΠΓ	Brock, 1957, 146, P.1422			
			Φορτέσα, τάφοι VI, XI, Θ	Π ΠΡΓ	Brock, 1957, 161, VI.41,49,60,73, XI.156, Θ.132			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 40	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 303, 40.2			
ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ ΚΑΙ ΨΕΥΔΟΠΡΟΧΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέσα, τάφος Π	ΥποΜ	Brock, 1957, 8-9, 161, Π.3			
ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 226, αρ. 95, πίν. 25.95			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 2	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 303, 2.3			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι J, 285, 283	Π ΠΡΓ, ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 338, J17, 285.114, J3, J6, 283.41			
ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ								

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 303-304, 207.10,26,28,29, 46,64			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 56, 207, J, Q	Π ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 333-334, 56.39, 207.22,26,28,29, 46,64,77, J35, Q5			
ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 226, αρ 98			
			Πάνω Γυψάδες, τάφος VIA	ΥποΜ, φάση 2	Hood, Huxley, Sandars, 1958-1959, 247, VIA αρ. 3, εικ. 28.VIA3 και Catling, 1996, 309			
			Φορτέσα, τάφος XI	Π ΠΡΓ	Brock, 1957, 161, XI.164			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 40, 121	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 301, 40.13,14,17, 121.1,5			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292	Av	Moignard, 1996, 433, 292.212			
ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

"Royal Road", στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 69, πίν. 14 (A4-5)	Πάνω Γυψάδες, τάφος VIA	ΥποΜ, φάση 2	Hood, Huxley, Sandars, 1958-1959, 247, VIA αρ. 1-2, εικ. 28.VIA1-2 και Catling, 1996, 309	"Θάλαμος της Άνοιξης"	ΥποΜ	Evans, 1964, 136, εικ. 69 και Porpham, 1992, 64, πίν. 50g
"Royal Road", στρώμα Β	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 71, πίν. 16 (B12-13)	Πάνω Γυψάδες, τάφος VII	ΥποΜ	Hood, Huxley, Sandars, 1958-1959, 247-248, VII αρ. 3-8, εικ. 27.VII3, 5-8, εικ. 29.VII4, πίν. 57a-b, 56a-b, 55c και Catling, 1996, 307			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	ΥποΜ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 74, πίν. 18 (C8-12)	Άγιος Ιωάννης, τάφος I	Π - Μ ΠΡΓ	Boardman, 1960, 130, αρ. 39			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Porpham, 1992, 64, πίν. 47c, 9	Άγιος Ιωάννης, τάφος II	Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 132, αρ. 1			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1992, 68, πίν. 60 (GB 4)	Άγιος Ιωάννης, τάφος III	ΥποΜ - Π ΠΡΓ, Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 132, αρ. 2-3, πίν. 38,III.2, III.3			
			Άγιος Ιωάννης, τάφος IV	Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 133, αρ. 4, πίν. 38,IV.4			
			Άγιος Ιωάννης, τάφος V	Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 133, αρ.3-5, πίν. 38,V.4-V.5			
			Άγιος Ιωάννης, τάφος VI	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 135, αρ. 4			
			Άγιος Ιωάννης, τάφος VII	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 137, αρ. 1			
			Άγιος Ιωάννης, τάφος VIII	ΥποΜ - Π ΠΡΓ, Π ΠΡΓ, Π - Μ ΠΡΓ	Boardman, 1960, 140, αρ. 4-7, πίν. 37,VIII.5-7			

			Τεκές, τάφος II	Π ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 37, εικ. 8 και πίν. 11d (II.5)			
			Ισόπατα, τάφος III	Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 38, εικ. 11 και πίν. 12c (III.2)			
			Φορτέσα, τάφοι Π, VIII, L, VI, XI, V, Θ, IV, Ρ, III, IX	ΥποΜ - ΠΡΓ	Brock, 1957, 152-153, Π.9,13,15, VIII.628,624, L.313,287, VI.75,40,37, XI.180,178,155, 158, VIII.619, Θ.130,118, IV.218, Ρ.1482, V.220,219, III.245, IX.253,254			
			Άγιος Ιωάννης, ΥΜ II τάφος	ΥποΜ	Hood, Coldstream, 1968, 211-212, Β.2, Β.3, πίν. 54 b, c (Β.2), 54 d, e (Β.3)			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ	Payne, 1927-1928, 232, αρ. 1, 2, πίν. V, 2, 4, 7			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 160, 121, 18, 112, 40, 98, F/67:14, 24, 186, 200, 45, 48, 207	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 297-301, 160.1, 121.3, 18.20, 112.3, 121.2, 40.15, 98.20, 40.21, 40.12, F/67:14.1, 18.19, 24.2, 98.10, 112.2, 186.1, 200.1-3, 45.5, 48.1, 207.19			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 24, 55, 48, 207, 45, 80, 219, 60, 175, J, L, 285, Q, 242, O	ΥποΜ/Π ΠΡΓ, Π ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 338-339, 24.2, 55.2, 48.4, 207.19, 45.7, 45.5, 48.1, 80.1, 219.9, 60.30, 60.31, 175.30, J7, J55, J16, 207.70, L16, 285.156, 285.110, Q89, 242.1, O28			
"ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΑΝΟΙΧΤΟ ΛΑΙΜΟ"								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέτσα, τάφοι III, L, XI	Τέλος ΠΡΓ	Brock, 1957, 153, III.248, L.288,305, XI.141			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ	Payne, 1927-1928, 232, αρ. 3, πίν. VI, 7			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 207, D, 175, O, 100, 219	Μ ΠΡΓ-Υ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 339-340, 207.3, D11, 175.29, O13, O90, 100.62, 219.17			
ΠΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥΓ-ΠΑν	Warren, 1985, 125, 127, εικ. 10	Χανιαλή Τεκέ, θολωτός τάφος 2	ΥΓ - ΠΑν	Hutchinson, 1954, 224, με τον πίθο αρ. 18	Ιερό της Δήμητρας, στρώμα Α	ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 1973(α), 21, εικ. 12 (A23), πίν. 10 (αρ. 23-27)

"Royal Road", στρώμα A	Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 70, εικ. 4, πίν. 15 (A29)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΠΡΓ Β' και ΠΑν	Boardman, 1967, 71, αρ. 8-9, πίν. 13.8,9, 74, αρ. 53, 55-56, πίν. 17.53,56			
"Royal Road", στρώμα B	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 71, εικ. 4, πίν. 16 (B14)	Κεφάλαια, τάφος V	Αν	Coldstream, 1963, 42			
Περ. Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D	ΥΓ	Coldstream, 1972, 84, πίν. 21 (D35)	Φορτέτσα, τάφοι OD, P, X	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	Brock, 1957, 162, OD.350,343,345, P.1419, X.486			
Περ. Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα E	ΥΓ	Coldstream, 1972, 85, εικ. 10, πίν. 21 (E5)	Φορτέτσα, τάφος X		Brock, 1957, 164, X.512			
Road Trials, στρώμα F	ΥΓ	Coldstream, 1972, 85, εικ. 10, πίν. 22 (F9)						
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΠΡΓ Β' ή ΠΓ, ΠΓ, ΜΓ, ΥΓ, ΠΑν	Coldstream, 1972, 89- 90, εικ. 10, πίν. 25 (G25-28, G30-37, G40-44)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	ΠΓ - ΜΓ	Coldstream, 1992, 72, πίν. 64 (GD 24)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GE	ΥΓ	Coldstream, 1992, 73, πίν. 65 (GE 20-23)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	9ος π.Χ. αιώνας, ΠΡΓ Β' - ΠΓ	Coldstream, 1992, 76, πίν. 68 (GH 12-14)						

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH (η αναγνώριση του σχήματος στο ένα με ερωτηματικό)	8ος π.Χ. αιώνας, ΜΓ ΥΓ και ΥΓ	Coldstream, 1992, 77, πίν. 70 (GH 50-51)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	7ος π.Χ. αιώνας	Coldstream, 1992, 79, πίν. 73 (GH 115, 116)						
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 1960, 166-167, αρ. 64-77: πίν. 46α, εικ. 10 (αρ. 64), πίν. 46c, εικ. 11 (αρ. 65-71), πίν. 46α, εικ. 11 (αρ. 72), πίν. 46c (αρ. 73-77)						
Στρώμα TP/68	ΠΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 47, πίν. 10, αρ. 13						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ. 10, πίν. 13, αρ. 38						
"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 42, πίν. 15, εικ. 1, αρ. 11						
ΝΔ όριο του ανακτόρου, σύνολο Α	ΠΓ - ΜΓ	Coldstream, 2000, 265, πίν. 47, Α3						
ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (arsenal), σύνολο C	ΠΓ - ΜΓ, ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 2000, 268, 269, πίν. 49, C10, C26, εικ.2:C26						

ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο Ε	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ, ΜΓ	Coldstream, 2000, 273, πίν. 51, Ε10, Ε17						
Πάνω από το Ανάκτορο, διάφορα, σύνολο Κ (δεν είναι σαφές αν πρόκειται για οικιστικό σύνολο)	ΜΓ - ΥΓ	Coldstream, 2000, 289, πίν. 58, Κ6						
ΟΜΦΑΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D	Π ΥΓ	Coldstream, 1972, 84, πίν. 21 (D34)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	ΠΑν	Hutchinson, 1954, 225, αρ. 44, εικ. 6 και πίν. 26.44			
" <i>Royal Road</i> ", σύνολο <i>ευρημάτων G</i>	ΥΓ ή ΠΑν	Coldstream, 1972, 90, εικ. 10, πίν. 25 (G30)	Φορτέσα, τάφοι Χ, ΤFT, LST, ΙΙ, VIII	ΥΓ - ΠΑν	Brock, 1957, 164, Χ.488, ΤFT.719,647,664,674, 676,679, LST.401,402, ΙΙ.1027, VIII.601			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	ΠΓ	Coldstream, 1992, 72, πίν. 54 και 64 (GD 23)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΥΓ (;), Αν	Payne, 1927-1928, 262, αρ. 161-162, εικ. 29			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι N, 218, F, 13, 292, 60, M	ΠΓ, ΜΓ	Coldstream, 1996(α), 328, N7, N8, 218.90, F11, 218.135, 13.17, 292.123, 292.165, 60.10, 292.139, M11			
ΘΟΛΩΤΑ ΠΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Περ. Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D	ΥΓ	Coldstream, 1972, 84 (D36)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	ΥΓ - ΠΑν	Hutchinson, 1954, 224, με τον πίθο αρ. 15, πίν. 20			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΠΡΓ Β' ή ΠΓ	Coldstream, 1972, 90, πίν. 25 (G39)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	ΠΑν	Hutchinson, 1954, 225, αρ. 39-54, πίν. 23.39-41, 43, 50-51, 53-54, εικ. 6.42, 52			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα F	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 215, εικ. 11, πίν. 39 (F19-20)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΥΓ και ΠΑν	Boardman, 1967, 73, αρ. 36, πίν. 15.36, 74, αρ. 54, πίν. 17.54			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα J	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 220, εικ. 15, πίν. 42 (J8-9)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΜΓ, Αν, ΠΑν	Coldstream et al., 1981, 145, αρ. 7, πίν. 18.7, 148, αρ. 34-44, πίν. 19.34-35, 20.37-44, εικ. 3.34-35, 37, 41, 43, 156, αρ. 103-105, πίν. 30.103-105			
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων X	ΜΓ και ΥΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 230, εικ. 20, πίν. 47 (X3-5)	ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφος Α	ΠΓ (:)	Hood, Boardman, 1961, 74, αρ. 24-26, πίν. 10.24-26, εικ. 10.24-26			
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Y	ΥΓ και ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 232, πίν. 47 (Y4, Y6)	ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφοι	ΠΡΓ Β'	Hood, Boardman, 1961, 75-76, αρ. κατ. ii-iii			
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Z	ΠΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 233, πίν. 48 (Z4)	Ατσαλένιο, τάφος Α	ΠΑν, Αν	Davaras, 1968, 134, 136-139, Α7, Α12, Α18, Α32-33, Α48, Α50-51, Α55, πίν. 33a, 36b, 35c, 37a-b, 39a			

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 69, πίν. 61 (GB 31)	Ατσαλένιο, τάφος Β	ΥΓ - ΠΑν, Αν	Davaras, 1968, 142, Β12-15, πίν. 38α (Β12), 37c (Β13, 15)			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GC	ΠΓ	Coldstream, 1992, 70, πίν. 52 και 62 (GC 10)	Φορτέτσα, τάφοι VIII, Χ, ΤFT, LST, F	ΥΓ	Brock, 1957, 163, VIII.593,589, Χ.408,409, ΤFT.720,699,709, LST.389, F.760			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	ΜΓ	Coldstream, 1992, 72, πίν. 54 (GD 26, 30) και 64 (GD 25-30)	Φορτέτσα, τάφοι VIII, ΤFT, F, VII, Ρ2, Ρ	ΥΓ - ΠΑν	Brock, 1957, 163-164, VIII.584, ΤFT.675,677,678,721, 722, F.768,775,782,784,785,788, VII.804,813,819,848, Ρ2.864,885, Ρ.1252,1294,1319,1342,1377,1444			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GF	Αν	Coldstream, 1992, 75, πίν. 66 (GF 21, 22)	Φορτέτσα, τάφοι Ρ, VII	Αν	Brock, 1957, 163, Ρ.1237, VII.814			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	9ος π.Χ. αιώνας, ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	Coldstream, 1992, 76, πίν. 58 και 68 (GH 11)	Φορτέτσα, τάφος		Hartley, 1930-1931, 67-68			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	8ος π.Χ. αιώνας, ΠΓ, ΜΓ, ΥΓ	Coldstream, 1992, 77, πίν. 70 (GH 38-43)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Αν (το αρ. 163)	Payne, 1927-1928, 246 (1), (4), πίν. VIII, 5, 10, 262, αρ. 163, πίν. Χ, 1			

Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα (η αναγνώριση του σχήματος με πιθανότητα)	Γ - ΠΑν (χρον. στρωμ.)	Coldstream, 1960, 169, πίν. 47a (αρ. 103)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 132, 125, N, 175, 107, 40, O, 218, 26, 283, 292, 60, 19, 306, 104, 134, 163, 75, 219, 79, F/67:4, 126, H	ΜΓ, Π ΥΓ, Υ ΥΓ, ΥΓ/ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 328-331, 132.15, 16, 17-20, 23, 39, 125.11, N28, 175.47, 107.91, 107.158, 175.45, 40.34, O11, 107.90, 218.142, 218.69, 218.123, 218.125, 218.30, 26.14, 132.33, 283.57, 283.68, 283.69-70, 292.169-171, 190, 60.26, 40.33, 292.172, 292.240, 19.27, 60.19, 306.30, 104.127, 218.61, 218.109, 218.121, 134.46, 163.2, 75.125, 219.76, 79.3, 306.31, F/67:4.9, 134.57, 134.56, 134.58, 134.70, 126.2, 126.9, 292.168, 75.45, 75.180, H12, 306.29, 292.189, 19.6			

ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (<i>arsenal</i>), σύνολο C	ΜΓ - ΥΓ, ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 2000, 268, 269, πίν. 49, C12, C22 , εικ.2:C12	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 1, 238, 19, 13, 75, 294, 218, 283, 107, 292, 285, 14, 106, 28	ΠΑν, ΜΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 427-428, 1.5, 283.61, 19.24, 19.25, 13.38, 75.153, 294.61, 218.129, 283.66, 75.131, 107.188, 292.7, 285.130, 75.126, 14.32, 285.117, 294.60, 13.47, 75.108, 75.219, 285.72, 285.73, 106.33, 107.31, 218.76, 283.67, 107.124, 107.127, 14.44, 14.28, 294.27, 75.76, 75.53, 75.70, 75.145, 75.152, 13.30, 28.20, 107.140			
ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του "Royal Road", δυτικά του Θεατρικού Χώρου, σύνολο D	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 2000, 271, πίν. 50, D26						
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο E	ΥΓ	Coldstream, 2000, 273, εικ. 3, πίν. 51, E18						
ΒΔ τετράγωνο: η "ΒΔ οικία του θησαυρού", σύνολο F	ΥΓ-ΠΑν, ΠΑν, Αν	Coldstream, 2000, 274, πίν. 52, F15-F17, εικ. 3:F16						
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	ΜΓ, ΠΑν, ΥΑν, Αν	Coldstream, 2000, 278, πίν. 53, G22-25, πίν. 54, G41-43. Για G24 βλ. και Hartley, 1930-1931, πίν. 14.3						

Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	ΥΓ	Coldstream, 2000, 282, εικ. 5, Η16-17, πίν. 55 (Η17), πίν. 56 (Η16)						
Πάνω από το Μικρό Ανάκτορο, σύνολο L	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 2000, 290, εικ. 8, πίν. 59, L6						
Πάνω από τη Βασιλική Έπταυλη, σύνολο Μ	ΜΓ, ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 2000, 291, πίν. 59, Μ3-4						
ΚΥΛΙΝΔΡΙΚΑ ΠΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	7ος π.Χ. αιώνας	Coldstream, 1992, 78, πίν. 72 (GH 93, 94)	Φορτέτσα, τάφος Ρ	Αν	Brock, 1957, 164, Ρ.1218			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 65, 229, F/67:1, 56, 30, 106	ΠΑν, ΥΑν, ΥΑν - Αρχ	Moignard, 1996, 431`-432, 65.7, 229.32, F/67:1.9, 56.35, 30.9, 106.41			
ΗΜΙΣΦΑΙΡΙΚΑ ΠΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	Αν	Coldstream, 2000, 279, εικ. 4, πίν. 54, G44, βλ. και Hartley, 1930-1931, πίν. 14.7						
ΚΩΝΙΚΑ ΠΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (<i>arsenal</i>), σύνολο C	ΜΓ	Coldstream, 2000, 268, εικ. 3, πίν. 49, C11	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4	ΠΑν	Hartley, 1930-1931, 97-98, εικ. 26.1 και Coldstream, 2000, 291-292			
ΒΔ τετράγωνο: η "ΒΔ οικία του θησαυρού", σύνολο F	ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 2000, 274, πίν. 52, F18	Χανιαλή Τεκέ, θαλαμωτός τάφος 1	Αν	Hutchinson, 1954, 216			
			Χανιαλή Τεκέ, θολωτός τάφος 2	ΥΓ - ΠΑν	Hutchinson, 1954, 224, με τους πίθους αρ. 6-8, 10-11, 16-17			
			Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΥΓ	Boardman, 1967, 73, αρ. 35, πίν. 15.35			
			Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΜΓ, Π ΥΓ, ΥΓ, Αν	Coldstream et al., 1981, 145, αρ. 3-6, πίν. 18.3-6, εικ. 2.4-5, 148, αρ. 30-33, πίν. 19.30-33, εικ. 2.30, 32-33, 156, αρ. 101-102, πίν. 30.101-102, εικ. 2.101			
			ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφος Α	Πιθανόν ΥΓ ή ΠΑν	Hood, Boardman, 1961, 75, αρ. 31, εικ. 8.31			
			Ατσαλένιο, τάφος Α	ΥΓ, ΠΑν, Αν	Davaras, 1968, 134, 136-137, Α2-4, Α9=Α10, Α16, Α25, πίν. 35a-b, 36a, 34c, 35d, 36c			

			Ατσαλένιο, τάφος Β	Πιθανόν ΥΓ	Davaras, 1968, 142, B11, πίν. 38a			
			Φορτέτσα, τάφοι F, TFT, VIII, VII, P, X, II	Γ	Brock, 1957, 163, F.786, TFT.642,693,700,703, VIII.596, VII.837,841, P.1391,1337,1402,1409,1445,1462, X.423,495,415,463,498,480, P2.867,870,884,888, VII.824,831, F.758			
			Φορτέτσα, τάφοι TFT, X, P	ΠΓ και ΜΓ	Brock, 1957, 163, TFT.697,706,665, X.469,531, P.1457			
			Φορτέτσα, τάφος P	ΥΓ	Brock, 1957, 163, P.1435,1415,1416			
			Φορτέτσα, τάφοι F, P, P2, TFT	ΥΓ - ΠΑν	Brock, 1957, 163, 164, F.746,773,783, P.1503,1439,1414,1267, P2.892, TFT.686			
			Φορτέτσα, τάφοι LST, F, VII, P2, P	Αν	Brock, 1957, 163, LST.400, F.767,752,776, VII.805, P2.863,858,881, P.1314,1325,1329,1345,1441,1501,1372,1328,1257,1264,1270, 1278			

			Φορτέτσα, τάφοι II, P2, P	ΠΑν	Brock, 1957, 163, II.999,988,1047, P2.875, P.1366			
			Φορτέτσα, τάφοι II, P	ΥΑν	Brock, 1957, 164, II.937,941,956,968,P.1190,1194,1204,1216,1222,1298,1210,1360			
			Φορτέτσα, τάφος		Hartley, 1930-1931, 67-68			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne		Payne, 1927-1928, 246 (2), (3), πίν. VIII, 1			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 306, 107, 283, 292, D, G, 106, 218, 75, 294, 292, 100, 132, 125, N, Q, 75, 134, 229, O, 175, 219, 306, 60, 19, H	ΠΡΓ Β', ΠΓ, ΠΡΓ Β'-ΠΓ, ΠΓ- ΜΓ, ΜΓ, Υ ΜΓ, Π ΥΓ, ΥΓ, Υ ΥΓ, ΥΓ/ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 325-327, 306.27, 107.126, 107.122, 283.31, 292.61, D20, 107.138, 107.106, G7, 106.24, 107.139, 283.35, 107.154, 218.92, 107.103, 75.84, 283.74, 294.28, 292.65, 100.53, 132.14, 132.13, 125.4, 292.155, 218.107, N27, Q86, 218.96, 75.81a, 283.22a, 75.141, 294.26, 283.47, 125.9, 107.132, 283.60, 134.6, 294.30, 75.123, 218.49, 229.2, D21, G9, O5, 175.49, N5, 175.44, 75.138, 75.140, 294.25, 219.26, 283.17, 132.35, 306.28, 218.131, 60.18, 219.52, 292.174, 292.166, 107.32, 107.101, 218.65, 218.77, 75.177, 19.10, 283.19, 107.133, 75.47, 75.64, 132.21, O40, 292.167, Q87, 218.127, 75.143, 175.67, H6, 218.77, 75.150, 75.179, 292.173, 218.47			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 218, 107, 123, 14, 60, Η, 75, 14, 132, 175, 106, 19, 306, 283, 294, 292	ΠΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 428- 430, 218.21, 107.100, 107.46, 123.3, 14.47, 60.27, Η1, 60.25, 75.149, 14.26, 132.36, 175.46, 75.60, 218.66, 106.14, 19.10, 306.32, 75.88, 75.178, 60.1, 107.107, 107.74, 283.64, 283.65, 294.40, 75.151, 75.154, 75.185, 107.23, 292.176, 107.161, 218.124, 75.186, 107.7, 292.38			
ΚΩΝΙΚΑ ΠΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ ΓΙΑ ΠΙΘΟΥΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 283, 285, 13, 287, 219, Ν	ΠΡΓ Β´	Coldstream, 1996(α), 325, 283.18, 285.157, 13.27, 287.17, 219.60, Ν31			
ΠΟΛΥΧΡΩΜΑ ΠΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφος Β	Αν	Hartley, 1930-1931, 100, πίν. XX, 5, 7, 8			

			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Rayne	Av	Rayne, 1927-1928, 246, (2):κωνικά, 263, αρ. 164, πίν. Χ,4			
			Χανιαλή Τεκέ, θολωτός τάφος 2	ΥΓ - ΠAv	Hutchinson, 1954, 224, με τους πίθους αρ. 2-5, πίν. 20, 21			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 229, 285, 75, 34, 219, 56, 57, 106, 306, 107, 79, 292, 14, 82, 281	ΠAv, ΜAv, ΥAv	Moignard, 1996, 430- 431, 229.9, 285.43, 75.29, 75.25, 285.34, 285.37, 285.53, 285.56, 75.29, 75.25, 285.34, 285.37, 285.53, 285.56, 34.14, 219.51, 56.14, 56.37, 285.15, 285.16, 285.25, 57.11, 75.196, 106.12, 306.34, 107.216, 107.217, 79.2, 107.58, 292.28, 14.3, 14.15, 14.53, 107.38, 14.5, 14.22, 106.35, 82.6, 281.1, 56.28, 75.11, 107.208, 285.18, 285.19, 285.31			

			Φορτέτσα, τάφοι Ρ2, Ρ	ΠΑν, ΠΑν - ΥΑν	Brock, 1957, 163, 164, Ρ2.860, 866,878, Ρ.1350, 1352, 1495, 1212, 1554, 1274, 1322, 1358, 1383, 1334, 1302, 1318, 1206			
ΔΙΣΚΟΕΙΔΕΣ ΠΩΜΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100	9ος π.Χ. αι., ΠΡΓ Β' ΠΓ(;)	Coldstream, 1996, 331, 100.27			
ΜΙΚΡΑ ΠΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 215, εικ. 12, πίν. 40 (G16)	Φορτέτσα, τάφοι Χ, Ρ	ΠΓ και ΥΓ	Brock, 1957, 163, Χ.508, Ρ.1405			
ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του "Royal Road", δυτικά του Θεατρικού Χώρου, σύνολο D	ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 269-271, εικ. 3, πίν. 50, D5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι Κ, Λ, 285, 207, 287, 175, 283, 104, 292, 219, 28, G, 100, 75, 107, 63, J, 134 (κωνικά μικρά πώματα σχεδόν πάντα για πυξίδες)	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ - Υ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β', ΠΓ, Γ, ΜΓ, Υ ΜΓ, ΥΓ, ΥΓ - ΠΑν,	Coldstream, 1996(α), 362-364, Κ2, L1a, 285.135, 207.16, 287.28, 287.35, 287.12a, 175.50, 283.71, 283.72-73, 104.59, 1.4, 292.180, 219.72, 285.1, 28.14, G89, 100.19, 75.83, 75.119, 107.93, 63.3a, J10, G57, 175.9, 134.35			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 104, M2, 48, 134, D, G, 100, 104, 107, 285, 292, 294, 127, 13, 1 (θολωτά μικρά πώματα σπάνια για πυξίδες)	ΠΡΓ Β΄- ΠΓ, ΠΓ, ΠΓ - ΜΓ, ΜΓ, Υ ΜΓ, ΜΓ ή υστερότερα	Coldstream, 1996(α), 364-365, 104.89, M2, 48.12, 134.18, 19,50,54, 55,59,62,69,72, D2, G51, 100.26, 104.33, 107.94,120,121,135, 218.70,78,79, 285.8,147, 292.49,52,58,71, 85,112,120,126,129,179, 294.29, 104.129, 127.162, 292.53, 13.30, 1.7			
			Φορτέτσα, τάφος Θ	ΠΡΓ	Brock, 1957, 161, Θ.134			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 107, 104, 292, 126	ΠΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 449, 107.95, 104.30, 292.12, 292.156, 126.12			
ΠΥΞΙΔΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥΓ-ΠΑν	Warren, 1985, 127	Φορτέτσα, τάφος Θ, ΙΧ, ΟΔ, Χ, ΤΦΤ	ΠΡΓ	Brock, 1957, 161, Θ.121, ΙΧ.255, ΟΔ.359, Χ.470, ΤΦΤ.655			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	7ος π.Χ. αιώνας, η μία ΥΑν	Coldstream, 1992, 78, πίν. 72 (GH 91, 92, 95)	Φορτέτσα, τάφοι Ρ, F, Ρ2	ΥΓ - ΠΑν	Brock, 1957, 165, Ρ.1537, F.749, Ρ2.899			
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 1960, 169, πίν. 45α, εικ. 11 (αρ. 89-90)						

ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	ΠΑν, ΥΑν	Coldstream, 2000, 279, εικ. 4, πίν.54, G48, G49. Για G49 βλ. και Hartley, 1930-1931, 92, εικ. 20.20						
ΕΠΙΠΕΔΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D	Π ΥΓ	Coldstream, 1972, 84, εικ. 11, πίν. 21 (D42)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι Q, 283	ΠΡΓ Β', ΠΡΓ Β' - ΠΓ(;)	Coldstream, 1996(α), 362, Q44, 283.51			
ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Road Trials , στρώμα F	ΥΓ	Coldstream, 1972, 85, εικ. 11, πίν. 22 (F8)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ	Payne, 1927-1928, 261, αρ. 146bis, πίν. V, 12			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	Υ ΠΡΓ-ΠΓ και ΥΓ	Coldstream, 1972, 91, εικ. 11, πίν. 26 (G65, G68)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Γ, ΥΓ ή Αν	Payne, 1927-1928, 264, αρ. 170-171, πίν. VIII, 3			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	ΠΑν-ΥΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, εικ. 13, πίν. 41 (H10)	Άγιος Ιωάννης, τάφος Ι	Μ - Υ ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ (;), Υ ΠΡΓ (;)	Boardman, 1960, 130, 131, αρ.10, 56-58, εικ. 4, I.10, I.57, I.58, πίν. 35, I.56, πίν. 38, I.58			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν	Coldstream, SAcckett, 1978, 54, εικ. 7, πίν. 12, αρ. 16	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΠΡΓ Β'/ΠΓ, ΜΓ	Coldstream et al., 1981, 145, αρ. 8, εικ. 4.8, πίν. 18.8, 150, αρ. 53, εικ. 4.53, πίν. 20.53, 154, αρ. 78, εικ.4.78, πίν. 26.78			

			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	ΠΡΓ Β΄	Hutchinson, 1954, 225, αρ. 56-57, πίν. 26.57 και Boardman, 1967, 59, 66, πίν. 9.57			
			ΝΔ του κεντρ. Δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφος Α	Πιθανόν ΠΡΓ Β΄	Hood, Boardman, 1961, 74, αρ. 16, πίν. 10.16			
			Φορτέτσα, τάφος Θ	ΠΡΓ	Brock, 1957, 161, Θ.134			
			Φορτέτσα, τάφοι ΙΙΙ, ΙΙ, Ρ, Λ, Χ	Κυρίως Υ ΠΡΓ	Brock, 1957, 165, ΙΙΙ.246, ΙΙ.1030, Ρ.1436,1450,1470, Λ.320, Χ.529			
			Φορτέτσα, τάφοι ΟΔ, ΤΦΤ, Χ, Ρ, VII, F	Υ ΠΡΓ - ΠΑν	Brock, 1957, 165, ΟΔ.361,369, ΤΦΤ.692,643,684, Χ.461,534,472, Ρ.1397,1404, VII.844, F.733			
			Φορτέτσα, τάφοι Ρ, Ρ2, LST	Γ	Brock, 1957, 165, Ρ.1396, Ρ2.857, LST.390			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ	Payne, 1927-1928, 263-264, αρ. 166-169, πίν. V, 9			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι L K, 285, 287, 100, G, N, 175, 219, D, Q, J, P, O, 207, 13, 218, 292, 18, 75, 107, 19, 28, 63, M, 294, 26, 104, 306	Μ ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ - Υ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β', ΠΡΓ Β', ΠΡΓ Β' - ΠΓ, ΠΓ, ΜΓ, ΥΓ, ΥΓ/ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 359-362, L1, L2, K5, 285.86, 287.27, 100.34, 287.26, 285.2, G52, N4, 175.66, 285.69, 285.122, 287.19, D25, N11, Q98, G53, J21, 219.18, P1, O38, 207.39, 100.52, 13.9, D26-28, Q99, N12, N37, 13.31, 13.33, 175.24, 218.20, 292.77, 218.8, 218.104, 218.114, 18.28, 75.148, 175.35, 107.69, 19.22, 218.38, 28.16, G105, G106, 100.20, 107.20, 13.24, 63.3, 107.165, M13, 294.41, 26.6, 104.59, 306.13, 292.227			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 106, 292, 107, 40, 61	ΠΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 448, 107.45, 61.3, 106.2, 292.157, 107.78, 40.27			
ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ. 8, πίν. 12, αρ. 26-27						

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 31, 75	ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 81, 361, 31.28, 75.45a			
ΠΥΞΙΔΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Στρωματογραφικό Μουσείο, τομές 1962	ΥποΜ	Rorham, 1992, 64, πίν. 49a, b	Πάνω Γυψάδες, τάφος VII	ΥποΜ	Hood, Huxley, Sandars, 1958-1959, 248, VII αρ. 11, εικ. 28.VII11, πίν. 56a και Catling, 1996, 307			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΠΡΓ Β' ή ΠΓ	Coldstream, 1972, 91, εικ. 11, πίν. 26 (G66- 67)	Τεκές, τάφος II	Π ΠΡΓ ή πιθανόν ΥποΜ	Coldstream, 1963, 37, εικ. 8 και πίν. 11c (II.4)			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	ΠΑν-ΥΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, εικ. 13, πίν. 41 (H11)	Φορτέτσα, τάφοι VI, XI	Π ΠΡΓ	Brock, 1957, 161-162, VI.42,77,52, XI.163			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Rorham, 1992, 64, πίν. 42, 4, 47c, 1	Φορτέτσα, τάφος Π	ΥποΜ - ΠΡΓ	Brock, 1957, 162, Π.20			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ- ΠΡΓ Β' ή μία Π ΠΡΓ(;)	Coldstream, 1992, 68, πίν. 61 (GB 8) και GB 9 που δεν απεικονίζεται	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Rayne	ΥποΜ (;)	Rayne, 1927-1928, 263, αρ. 165bis, πίν. VI, 11			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 54, εικ. 7, πίν. 12, αρ. 17	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι J, 285, 100, 207, 287, 294	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1996(α), 359, J9, J13, 285.125, 100.23, 207.61, 287.12, 294.43			

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, πίν. 12, αρ. 37	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 104, 107, 30	ΠΑν, ΥΑν - Αρχ	Moignard, 1996, 448-449, 104.20, 104.40, 104.41, 107.76, 30.8			
"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 42, πίν. 15, εικ. 1, αρ. 18-19						
ΠΥΞΙΔΑ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ. 8, πίν. 12, αρ. 25						
ΜΙΚΡΗ ΠΥΞΙΔΑ ΧΩΡΙΣ ΛΑΒΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Πάνω Γυψάδες, τάφος VI	ΥποΜ, φάση 1	Hood, Huxley, Sandars, 1958-1959, 247, VI αρ. 2, εικ. 28.VI.2 και Catling, 1996, 309			
ΟΞΥΠΥΘΟΜΕΝΗ ΠΥΞΙΔΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέτσα, τάφος Ρ	ΠΑν	Brock, 1957, 160, Ρ.1496			
ΠΙΝΑΚΙΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Περ. Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D	Π ΥΓ	Coldstream, 1972, 84, εικ. 13, πίν. 21 (D37-38, 40-41)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΥΓ	Boardman, 1967, 73, αρ. 38, πίν. 15.38	Ιερό της Δήμητρας, στρώμα Α	ΥΓ	Coldstream, 1973(α), 20, εικ. 12 (Α15), πίν. 9 (αρ.15)
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΜΓ, ΥΓ, ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1972, 96-97, εικ. 13, πίν. 28 (G111-116)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΠΡΓ Β'	Coldstream et al., 1981, 150, αρ. 51, εικ. 4, πίν. 20			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 204, πίν. 34 (Α28)	Άγιος Ιωάννης, τάφος VIII	Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 140, αρ. 10, πίν. 36			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, πίν. 40 (G38)	Φορτέσα, τάφοι VI, OD, X, P	ΠΡΓ - Av	Brock, 1957, 165, VI.74,90,91 OD.353,370, X.422,446, P.1293,1538			
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Υ (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΠΑν (:)	Coldstream, Macdonald, 1997, 232, πίν. 47 (Υ5)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι J, 219, Q, 100, L, 285, G, 13, 125, M, 292, 107, 26, 104, 18ή31, 24	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β', ΠΓ, ΜΓ, ΜΓ/ΥΓ, ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 390-392, J25, 219.74, Q67, 100.49,50,77-79, 100.75-76, L11, 285.66, G50, 13.22, 13.32, 13.49, 125.15, M1, M3, 292.154, 107.173, 26.15, 104.34, 104.85, 292.175, 18ή31.36, 24.8			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Rorham, 1992, 63, πίν.42,3, 47b 6-8, 47c 3, 4, 8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 76, 218, 40, 14, 75, 187, 294, 65, 59	ΠΑν, ΥΑν	Moigrard, 1996, 453, 76.5, 218.138, 40.28, 14.45, 14.52, 75.9, 287.36, 294.53, 65.9, 59.6			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1992, 69, πίν. 61 (GB 32-33)						

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GC	ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 70, πίν. 62 (GC 11)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	ΜΓ	Coldstream, 1992, 72, πίν. 54 και 64 (GD 31)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GE	ΥΓ	Coldstream, 1992, 73, πίν. 56 (GE 24)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	9ος π.Χ. αιώνας, ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 76, πίν. 58 και 68 (GH 15)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	8ος π.Χ. αιώνας, ΠΓ, ΜΓ, ΥΓ	Coldstream, 1992, 77, πίν. 59 (GH 49), 70 (GH 44-49)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	7ος π.Χ. αιώνας, το ένα ΥΑν	Coldstream, 1992, 79, πίν. 59 και 73 (GH 117, 119)						
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	Γ - ΠΑν (χρον. στρωμ)	Coldstream, 1960, 167, εικ. 13 (αρ. 78)						
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΥΑν (αρ. 44, 46) για τα υπόλοιπ. ΠΑν και ΥΑν (χρονολόγηση συνόλου)	Coldstream, 1973(β), 39-40, πίν. 13, εικ. 2, αρ. 43-48						
"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 43, πίν. 15, αρ. 31						
ΒΔ τετράγωνο, πάνω από την οικία των τοιχογραφιών, σύνολο Β	ΠΑν, ΥΑν(;))	Coldstream, 2000, 267, εικ. 2, πίν. 48, Β8, Β12						

ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (<i>arsenal</i>), σύνολο C	ΥΓ	Coldstream, 2000, 268, εικ. 2, πίν. 49, C15						
ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του "Royal Road", δυτικά του Θεατρικού Χώρου, σύνολο D	ΠΑν (;)	Coldstream, 2000, 271, πίν. 50, D27						
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	ΠΡΓ Β' - ΠΓ(;), ΠΓ, ΜΓ, ΜΓ-ΥΓ, ΥΓ(;), ΥΓ-ΠΑν, Αν, ΠΑν	Coldstream, 2000, 278, 279, πίν. 53 (G26-31), πίν. 54 (G32, G56-58), εικ. 4 (G27-G32). Για G28 βλ. και Hartley, 1930-1931, εικ. 20.30, για G32 Hartley, 1930-1931, 92, εικ. 20.16, για G33 Hartley, ό.π., 92, εικ. 20.7						
Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	ΜΓ - ΥΓ	Coldstream, 2000, 284, πίν. 57, Η42-43, εικ. 6 (Η42)						
Πάνω από το Μικρό Ανάκτορο, σύνολο L	ΜΓ - ΥΓ	Coldstream, 2000, 290, πίν. 59, L11						
ΒΑΘΙΑ ΠΙΝΑΚΙΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
<i>Road Trials</i> , στρώμα F	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1972, 85, εικ. 13, πίν. 22 (F10)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 285, 104	ΠΓ, ΜΓ - ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 390, 285.118, 104.104			

Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΥΑν (αρ. 50), για το αρ. 49 ΠΑν και ΥΑν (χρονολόγ ηση συνόλου)	Coldstream, 1973(β), 40, πίν. 13, εικ. 2, αρ. 49-50						
"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 43, πίν. 15, αρ. 29-30, πίν. 16 (αρ. 29)						
Περ. Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D	Π ΥΓ	Coldstream, 1972, 84, εικ. 13, πίν. 21 (D39)						
ΒΑΘΥ ΠΙΝΑΚΙΟ ΜΕ ΜΙΑ ΚΑΘΕΤΗ ΛΑΒΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέτσα, τάφος Ρ	ΥΑν	Brock, 1957, 167, Ρ.1175			
ΠΙΝΑΚΙΟ ΜΕ ΚΑΘΕΤΗ ΛΑΒΗ ΚΑΙ ΨΗΛΟ ΠΟΔΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Αν	Payne, 1927-1928, 258, αρ. 134, εικ. 23			
ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΠΡΓ Β' /ΠΓ	Warren, 1985, 124, εικ. 3	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο Ν)	ΠΑν, ΥΑν	Coldstream, 2000, 292, εικ. 9, πίν. 60, N16-17	Ιερό της Δήμητρας, στρώμα Α	ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 1973(α), 21, πίν. 10 (αρ. 28- 30)

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	ΠΑν-ΥΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, πίν. 41 (H9)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 225, αρ. 66-70, πίν. 26.68			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	7ος π.Χ. αιώνας, οι δύο ΠΑν και ΥΑν	Coldstream, 1992, 78, πίν. 72 (GH 87, 88, 90)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΜΓ, ΥΓ, ΥΓ/ΠΑν, ΠΑν, ΥΑν	Coldstream et al., 1981, 146, αρ. 12, 14, 16-19, πίν. 18.12, 14, 16-19, 151, αρ. 55, πίν. 21.55, 153, αρ. 76, πίν. 26.76, 157, αρ. 117, εικ. 5.117			
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν και ΥΑν (χρονολόγηση συνόλου)	Coldstream, 1973(β), 38, πίν. 12, αρ. 23	Κεφάλια, τάφος V	ΠΑν	Coldstream, 1963, 43, πίν. 14b.1,3			
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	ΥΑν	Coldstream, 2000, 279, πίν. 54, G47, βλ. και Hartley, 1930-1931, πίν. 14.12	Ατσαλένιο, τάφος Α	ΠΑν, Αν	Davaras, 1968, 139-140, A57-58, A60-61, A64, A68, πίν. 39c (A57-58, A60-61), 42a (A64), 39d (A68)			
			Ατσαλένιο, τάφος Β	Αν	Davaras, 1968, 142, B21, πίν. 43a			

			Φορτέτσα, τάφοι F, TFT, X, II, VIII, P, VII, P2	Γ, ΜΓ, ΥΓ, Av	Brock, 1957, 157-158, F.787,750,783,734,789, TFT.662,667, X.427,466, II.1024,1020,994,998, 950-953,954,980, VIII.590, P.1386,1387,1442,1344,1317,1244, 1258,1421,1253-1254,1295,1281, 1343,1351,1355, 1385,1502,1449, 1368,1443, P2.916,869,872, 883,915,914,877, VII.815			
			Φορτέτσα, τάφοι TFT, F, VII, P, P2, II	ΥΓ - ΠAv	Brock, 1957, 158, TFT.659,660-661,704,715,683, F.759, VII.825-826,832, P.1463,1412,1354,1528,1529, P2.871,882, II.991			
			Φορτέτσα, τάφος F	ΜΓ (;)	Brock, 1957, 158, F.772			
			Φορτέτσα, τάφοι F, VII, P	ΠAv	Brock, 1957, 158, F.740,VII.806,820-821, P.1336			
			Φορτέτσα, τάφοι II, P	Av	Brock, 1957, 158, II.990, P.1330,1431,1469,1197,1214,1231, 1272,1282			

			Φορτέτσα, τάφοι Ρ, Ι, F	Av	Brock, 1957, 159, P.1176,1183,1361, I.1136, F.735			
			Φορτέτσα, τάφοι Ρ2, Ρ		Brock, 1957, 159, Ρ2.917, Ρ.1530			
			Φορτέτσα, τάφοι ΙΙ, Ρ	ΥAv	Brock, 1957, 159, ΙΙ.771,927,936,938,943,958,962,967,969,933,961, Ρ.1178,1196,1205,1208,1213,1219,1229,1235,1268,1271,1277,1280,1338,1534,1223,1276,1279,1289,1513			
			Φορτέτσα, τάφοι Χ, Ρ		Brock, 1957,159, Χ.413,517, Ρ.1507,1536			
			Φορτέτσα, τάφος	Γ και Av	Hartley, 1930-1931, 65, αρ. 18, εικ. 10.18, πίν. XIV, 2, 4 και 12			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Rayne	ΥΓ, ΠAv	Rayne, 1927-1928, 254-256, αρ. 105-115, εικ. 22, πίν. Χ, 6, 2-3, ΧΙ, 3			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Rayne (bucchero)		Rayne, 1927-1928, 256, αρ. 123, πίν. ΙΧ, 14			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 218, 285, Q, 104, 107, 134, 292, H, 163, 14, 26, 75, 283, 175, F/67:4.11	ΠΓ(:), ΜΓ, ΜΓ - ΥΓ, ΥΓ, ΥΓ - ΠΑv	Coldstream, 1996(α), 357-358, 218.51, 285.47, 285.51, Q56, 104.46, 107.167, 134.11, 218.89, 218.108, 292.66-67, 292.130, 294.49-50, H25-26, 163.1, 163.4, 14.26, 218.36, 218.63, 26.4, 26.5, 75.91, 283.94, 292.206-208, 75.37, 175.3, 218.7, 292.73, F/67:4.11			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 292, 107, 28, 1, 75, 306, 218, 123, 104, 106, 175, 283, 19, 14, 285, 218, 229, Q, 14, 56, 34, 13, 26, 57, 82, O, 40	ΠΑν, ΜΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 443- 447, 292.24, 107.86, 28.3, 1.2, 75.16, 75.28, 107.68, 306.20, 107.42, 218.60, 123.5, 218.75, 107.35, 105.7, 106.13, 175.10, 283.82, 306.5, 19.9, 107.75, 75.190, 75.191, 292.88, 75.89, 75.90, 283.89, 107.205, 14.36, 285.44, 107.41, 218.3, 292.34, 218.18, 218.136, 107.41, 218.3, 229.23, Q100, Q101- 102, 14.49, 75.124, 107.187, 285.54, 285.55, 75.21, 285.29, 75.24, 56.29, 34.25, 56.3, 13.2, 285.28, 285.20, 26.10, 285.42, 75.159, 107.194, 75.157, 56.13, 56.4, 26.8, 14.6, 107.25, 56.1, 57.3, 82.7, 292.196, 19.11, 292.204, 292.205, 292.37, 285.22, 292.210, 14.40, 292.36, 107.21, 107.22, 292.46, 34.37, O22, 40.10, 107.84, 292.197, 292.203, 294.8			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	Αν	Coldstream et al., 1981, 146, αρ. 15, πίν. 18			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 292, Q, 218, 285, 280, 134, 125	ΠΡΓ Β', ΠΓ, ΠΓ - ΜΓ, ΜΓ	Coldstream, 1996(α), 357, 292.122, Q46- 48, 218.103, 285.144, 280.6, 134.61, 134.22, 134.76, 125.13			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 14	ΠΑν	Moignard, 1996, 444, 14.27, 14.29			
ΜΟΝΟΧΡΩΜΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Κοντά στη Βίλα Αριάδνη, ταφή IV	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 41, πίν. 13c (IV.11, IV.12)			
			Ατσαλένιο, τάφος Α	Αν	Davaras, 1968, 140, Α67, Α69, πίν. 39d			
			Φορτέτσα, τάφοι Χ, ΤΦΤ, VII, Ρ2, Ρ, II	Γ	Brock, 1957, 158, Χ.412,442,518,538, ΤΦΤ.716, VII.828, Ρ2.856, Ρ.1394, II.992			
			Φορτέτσα, τάφοι Ρ2, Ρ, II, VII	ΠΑν	Brock, 1957, 158, Ρ2.873, Ρ.1323,1326 II.983,1001,1050, VII.803			
			Φορτέτσα, τάφος Ρ	ΥΑν	Brock, 1957, 158, Ρ.1247			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι Q, 13, 286, M, O, 75, 129, 218, 283, H, 75, 107, 292, 306	ΠΡΓ Β', ΠΓ, ΜΓ, ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 357, Q20, 13.8, 286.4, 286.1, M7, O8, 75.111, 129.2, 218.40, 218.87, 218.91, 283.85, H17, M17, 218.85, 75.86, 75.127, 75.129, 292.54, 292.47, 105, 107, 128, 131, 133, 306.1			
ΜΟΝΟΧΡΩΜΟΣ ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ ΜΕ ΔΙΠΛΟ ΛΑΙΜΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέσα, τάφος II	Γ	Brock, 1957, 158, II.1017			
ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΣ ΜΟΝΟΧΡΩΜΟΣ ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 357, 107.79			
ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΠΑν	Coldstream et al., 1981, 146, αρ. 26, πίν. 19			
			Φορτέσα, τάφοι P2, P	Αν	Brock, 1957, 157, P2.898, P.1514			
			Φορτέσα, τάφοι VII, P		Brock, 1957, 159, VII.811, P.1367, 1532, 1356			

			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne		Payne, 1927-1928, 256-257, αρ. 124, πίν. ΙΧ, 1			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 106, 107, 26	ΠΑν, ΜΑν	Moignard, 1996, 447, 106.23, 107.40, 26.9			
ΑΡΥΒΑΛΛΟΕΙΔΗ ΛΗΚΥΘΙΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΠΡΓ Β´	Coldstream et al., 1981, 151, αρ. 56, εικ. 5, πίν. 21			
			Ατσαλένιο, τάφος Β	ΥΓ - ΠΑν	Davaras, 1968, 142, B22, πίν. 43a			
			Φορτέτσα, τάφοι ΙΙ, Ρ	ΥΑν	Brock, 1957, 159, ΙΙ.973,978,979, Ρ.1238,1275,1307- 1308,1533,1266, 1243			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 285, Q, D, 182, 219, 175, 18, 63, 229, G, 283, 65, 13, N, M, 19	Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β´, ΠΡΓ Β´, ΠΓ, ΜΓ - ΥΓ, ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 356, 285.94,109, Q4, D33, 182.1, 219.6, 175.2, 18.27, 63.4, 229.12, Q11-13,15- 16, 19,25,28,30,32- 33,39,40,42, G108, 283.79-80, 65.1, 13.21, G109, N1, 285.4, 283.13, 175.7, M8, 19.26			
ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ Ή ΑΡΥΒΑΛΛΟΕΙΔΗ ΛΗΚΥΘΙΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Διτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΠΡΓ Β΄/ΠΓ	Warren, 1985,124						
ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ-ΟΙΝΟΧΟΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Road Trials , στρώμα F	ΥΓ	Coldstream, 1972, 85, πίν. 22 (F4)						
ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Κεφάλα, τάφος V	Av	Coldstream, 1963, 43, πίν. 14b.6,10			
			Ατσαλένιο, τάφος Β	ΠΑv	Davaras, 1968, 142, B23, πίν. 43a			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 218, 40, 106, 229	ΠΑv	Moignard, 1996, 446, 218.86, 40.8, 106.22, 229.17			
ΖΩΜΟΡΦΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Av	Payne, 1927-1928, 264, αρ. 174, πίν. XI, 9			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 34, 40, 65	ΥAv	Moignard, 1996, 450, 34.26, 40.7, 40.9, 65.8			
ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 104, 294	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ, Υ ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 358, 104.6, 294.21			
ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ								

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥΓ-ΠΑν	Warren, 1985, 125, εικ. 6b-c και 9	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΥΓ, ΥΑν	Coldstream et al., 1981, 146, αρ. 13, 20-21,23,25 πίν. 18.13,20, 19.21,23,25, 157, αρ. 113, πίν. 30.113	"Θάλαμος της Άνοιξης"	ΥποΜ	Evans, 1964, 136, εικ. 69, 137
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 68, πίν. 60 (GB 7)	ΝΔ του κεντρ.δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφος Α	ΠΡΓ Β΄	Hood, Boardman, 1961, 73, αρ. 12, πίν. 10.12			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	7ος π.Χ. αιώνας	Coldstream, 1992, 78, πίν. 72 (GH 86)	Ατσαλένιο, τάφος Α	Αν	Davaras, 1968, 139, Α65, πίν. 42a			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, πίν. 13, αρ. 35	Φορτέτσα, τάφοι ΙΙ, ΟΔ, Ρ, Λ, VIII, Χ, ΤΦΤ	ΠΡΓ Β΄ - ΜΓ	Brock, 1957, 157, ΙΙ.1039,1038,1007,1063, ΟΔ.355,356,371, Ρ.1413,1447,1468,1508, Λ.306, VIII.597, Χ.431,433,482,513, ΤΦΤ.666			
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	ΥΓ	Coldstream, 2000, 278, πίν. 53, G21	Φορτέτσα, τάφοι ΙΙ, Λ, ΟΔ, Χ	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄	Brock, 1957, 156, ΙΙ.1033,1036,1040,1012, ΟΔ.351,348,352,373, Λ.307,315, Χ.484,430,460,465			

Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγιάδι", σύνολο Η	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 2000, 282, εικ. 5, πίν. 55, Η15	Φορτέτσα, τάφοι OD, Χ, Ρ, ΤFΤ, LST	ΠΡΓ Β' - ΜΓ	Brock, 1957, 157, OD.374,368,376, Χ.532, Ρ.1434,1393,1401,1493,1428,1376, 1410, ΤFΤ.714,644,645, LST.388			
			Φορτέτσα, τάφοι Χ, Ρ, VIII	ΠΡΓ Β' και ΜΓ	Brock, 1957, 157, Χ.432, Ρ.1464, VIII.605			
			Φορτέτσα, τάφοι VI, Χ, II (με ραβδωτό σώμα)	Π ΠΡΓ, κυρίως ΠΡΓ Β'	Brock, 1957, 157, VI.92, Χ.509,473, II.1046			
			Φορτέτσα, τάφοι ΤFΤ, Χ, Ρ, F	ΜΓ - ΠΑν	Brock, 1957, 157, ΤFΤ.670, Χ.475, Ρ.1459,1531, F.737			
			Φορτέτσα, τάφος		Hartley, 1930-1931, 68-69, εικ. 13			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ	Payne, 1927-1928, 251-252, αρ. 85-89, πίν. VI, 13, 9, IX, 6			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΥΓ ή ΠΑν	Payne, 1927-1928, 256, αρ. 119-122, πίν. IX, 8, 9, 11			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι Ε, 100, 218, 107, 104, 75, Q, 285, 292, 282, 175, G, 283, 134	Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β', ΠΡΓ Β' - ΠΓ, ΠΓ, ΜΓ	Coldstream, 1996(α), 351-353, Ε2, 100.64, 218.94, 107.130(;), 104.17, 75.69, 218.67, Q31, Q18, Q34, Q37, Q38, 218.71, 218.116, 285.90, 292.69, 282.81, 292.99, 292.113, 104.80, 104.86, 107.159, 107.160, 104.55, 104.82, 104.37, 175.58, 104.24, G26, Q55, 104.83, 104.79, 283.78, 134.27, 134.30			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 26, 306, 75, 40	ΜΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 441-442, 26.1, 306.4, 75.189, 75.188, 75.215, 40.5			
ΛΗΚΥΘΟΙ ΤΥΠΟΥ ΠΡΑΙΣΟΥ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	Π ΥΓ, ΥΓ, ΥΓ ή ΠΑν	Coldstream, 1972, 91, πίν. 26 (G59-64)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 225, αρ. 27, 28, πίν. 21.27, 25.28			
"Ανεξερευνήτο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	ΠΑν	Coldstream, 1992, 78, πίν. 72 (GH 85)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΥΓ, ΠΑν	Coldstream et al., 1981, 145, αρ. 10, πίν. 18.10, 153, αρ. 75, πίν. 26.75, 157, αρ. 114, πίν. 30.114			

ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του "Royal Road", δυτικά του Θεατρικού Χώρου, σύνολο D	ΠΑν	Coldstream, 2000, 271, πίν. 50, D25	Ατσαλένιο, τάφος Α	ΠΑν	Davaras, 1968, 136-137, Α6, Α22, πίν. 38b			
			Φορτέτσα, τάφοι Χ, ΤFΤ, VIII, F, I, VII, Ρ	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ, ΥΓ, ΠΑν	Brock, 1957, 155, Χ.451, ΤFΤ.649,653,654, VIII.591, F.761, I.1128, VII.847, Ρ.1362,1499, 1648-1649			
			Φορτέτσα, τάφος	Αν	Hartley, 1930-1931, 62, αρ. 14, πίν. XII			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Γ και Αν	Payne, 1927-1928, 248-249, αρ. 75-77, εικ. 16, πίν. ΙΧ, 12, 13			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 292, 19, 218, 107, 125, 1	ΜΓ, Υ ΜΓ, ΥΓ, ΥΓ/ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 355, 292.116,231, 19.2,29, 125.2, 292.89,106,192,193, 218.93, 107.104,181, 1.9			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 75, 218, 163, 292	ΠΑν	Moignard, 1996, 442, 75.209, 218.30, 163.8, 292.33, 292.194			
ΛΗΚΥΘΟΙ (ΛΗΚΥΘΙΑ) ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Χ	ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 230, πίν. 47 (Χ6)	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 7 (σύνολο Ν)	ΠΑν	Coldstream, 2000, 294, πίν. 60, Ν19			

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	ΠΑν	Coldstream, 1992, 78, πίν. 72 (GH 89)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	ΥΓ	Hutchinson, 1954, 225, αρ. 58-65, πίν. 24.65, 26.58-63			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΠΓ ή ΜΓ και ΥΓ	Coldstream, 1972, 91, πίν. 26 (G57-58)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 1	Αν	Hutchinson, 1954, 216			
			Ατσαλένιο, τάφος Α	ΠΑν	Davaras, 1968, 140, Α70, πίν. 39d			
			Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΠΡΓ Β', ΜΓ, ΥΓ ή ΠΑν, ΠΑν, ΥΑν	Coldstream et al., 1981, 146, αρ. 22, 24, 25, πίν. 19.22,24,25, 156, αρ. 106-109, πίν. 30.106-109			
			Φορτέσα, τάφοι ΤΦΤ, Χ, Ρ	ΜΓ	Brock, 1957, 158, ΤΦΤ.646, Χ.453,527, Ρ.1399			
			Φορτέσα, τάφοι Ρ, Χ	Γ (:)	Brock, 1957, 158, Ρ.1432,1407,1535, Χ.410			
			Φορτέσα, τάφοι F, ΤΦΤ, VII, II	ΠΓ ή ΜΓ (:)	Brock, 1957, 158, F.765			
			Φορτέσα, τάφοι ΤΦΤ, VII	ΥΓ	Brock, 1957, 158, ΤΦΤ.701-702, VII.829,833-834			
			Φορτέσα, τάφος II, Ρ2, Ρ	ΠΑν	Brock, 1957, 158, 159, II.1048,1052, Ρ2.897, Ρ.1315			

			Φορτέτσα, τάφοι Ρ, ΤΦΤ, VII, II, Ρ2	Κυρίως ΠΑν	Brock, 1957, 159, Ρ.1395,1455-1456,1498,1504,1509,1510,1339,1324,1357,1384, ΤΦΤ.687-688,717, VII.816, II.1049, Ρ2.896,893-894,861-862,879			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΥΓ ή ΠΑν	Payne, 1927-1928, 256, αρ. 116-118, πίν. IX, 10			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 292, 125, 218, 219, 283, 292, 107, 175, 61, 306, 134, 75, 294, 229, 19, 14	ΠΡΓ Β´ - ΠΓ(:), ΜΓ, ΜΓ - ΥΓ, ΥΓ, ΥΓ - ΠΑν, ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 353-355, 292.76,92,104,109,111,134,209, 125.16, 218.41, 219.56, 283.24, 292.202, 107.201, 175.60, 61.1, 306.19, 283.83, 218.2,6,19,84,118, 134.3,28, 75.43, 294.44, 107.191, 283.84, 229.22, 218.4, 218.15,16,88,120, 19.20, 19.21, 219.64, 283.15, 14.18, 107.33, 107.34			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 106, 14, 1, 107, 294, 75, 218, 292, 306, 106, 229	ΠΑν	Moignard, 1996, 440- 441, 106.5, 14.30, 1.1, 107.190, 294.45, 107.43, 75.213, 218.72, 292.198, 292.10, 107.53, 292.195, 107.87, 218.11, 218.26, 306.2, 106.21, 75.50, 218.80, 229.16			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΠΛΟ ΛΗΚΥΘΙΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέτσα, τάφος Χ	ΠΡΓ Β΄	Brock, 1957, 150-160, Χ.537			
ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέτσα, τάφος Ρ	ΥΑν	Brock, 1957, 160, Ρ.1201,1239,1303,12 99,1512			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Rayne	ΠΑν	Rayne, 1927-1928, 257, αρ. 127-128, πίν. VII,1 αριστερά			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 26, 40	ΥΑν	Moignard, 1996, 442, 26.11, 40.22			
ΤΡΙΦΟΛΛΟΣΤΟΜΑ ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

			Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΜΓ	Coldstream et al., 1981, 146-147, αρ. 27, πίν. 19			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΥΓ ή ΠΑν	Payne, 1927-1928, 254, αρ. 104 ,πίν. VIII, 6			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 175, 107, 292	ΠΑν	Moignard, 1996, 442, 175.14, 107.37, 292.35			
ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ - ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέτσα, τάφοι II, P2, TFT, P	ΠΑν	Brock, 1957, 157, II.1000,984,985, 986,1064, P2.865, P.1388,1389, TFT.705			
"ΜΠΟΤΙΛΙΕΣ"								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέτσα, τάφοι II, P	ΠΑν	Brock, 1957,160, II.1051, P.1373,1374			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292	ΠΑν	Moignard, 1996, 443, 292.60, 292.93			
ΦΑΚΟΕΙΔΗ ΦΛΑΣΚΙΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	8ος π.Χ. αιώνας, ΠΓ (:)	Coldstream, 1992, 76, πίν. 69 (GH 24)	ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφος Α	ΠΡΓ Β´	Hood, Boardman, 1961, 73-74, αρ. 14, εικ. 7.14			

			Φορτέσα, τάφος L	ΥποΜ - ΠΡΓ	Brock, 1957, 162, L.312			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 285, 219, 75, 100	Υ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β', ΠΡΓ Β' - ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 365-366, 285.30, 219.16, 75.71, 100.21, 75.200			
ΠΡΟΧΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΜΓ	Warren, 1985, 124	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4, τάφος 17 (σύνολο Ν)	Αν, ΥΑν	Coldstream, 2000, 292, 294, Ν12-14, Ν20-21, εικ. 9. (Ν12-14), πίν. 60 (Ν12-14, Ν20)			
"Royal Road", στρώμα Α	Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 68, πίν. 14 (Α2)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 225, αρ. 25, 30, 32-33, πίν. 21.25			
"Royal Road", στρώμα Β	Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 71, πίν. 16 (Β8,10)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	Υ ΜΓ, Αν	Coldstream et al., 1981, 145, αρ. 9, εικ.4.9, πίν. 18.9, 154, αρ. 85, πίν. 26.85			
Περ.Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D	ΜΓ και ΥΓ	Coldstream, 1972, 81, πίν. 20 (D5, D8-11)	Άγιος Ιωάννης, τάφος V	ΠΡΓ	Boardman, 1960, 133, αρ. 6, πίν. 35 και εικ. 5			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΥΓ	Coldstream, 1972, 90, πίν. 26 (G49)	Άγιος Ιωάννης, τάφος V	Π-Μ ΠΡΓ	Boardman, 1960, 134, αρ. 21-22, εικ. 5.V.22			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Rorham, 1992, 64, πίν. 47d, 5	Τεκές, τάφος Ε	Υ ΠΡΓ, γύρω στα μέσα του 9ου π.Χ. αιώνα	Sackett, 1976, 118, Ε2, εικ. 3b, πίν. 15b			

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 51, εικ. 6, αρ. 12-13, πίν. 11, αρ. 12	Ατσαλένιο, τάφος Α	Υ ΠΡΓ - ΠΓ	Davaras, 1968, 138-139, Α38, Α47, πίν. 42b			
"Royal Road" και Βενιζέλειο, σύνολο ευρημάτων Κ	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 44, πίν. 17, αρ. 8	Φορτέτσα, τάφοι ΙΙ, ΤΤΤ, F, VIII, Ι, VII, Ρ, Ρ2	ΠΓ - ΜΓ	Brock, 1957, 155, ΙΙ.1061, ΤΤΤ.658, F.780, VIII.614, Ι.1120, VII.835, Ρ.1375,1420,1437, Ρ2.868,910			
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν	Coldstream, 1973(β), 37, πίν. 11, αρ. 3-9	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι Ο, J, 100, Q, 218, 207, 306	Π ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ, ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 348, Ο29, J58, J60, 100.22, Q92, 218.31, 207.57, 306.37			
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	Γ - ΠΑν (χρον. στρωμ.)	Coldstream, 1960, 170, πίν. 47c, εικ. 14 (αρ. 111-113)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 107, 19, 1, 75, 283, 292, 285, 56, 34, 57, 82, 294, 48, 13, 25	ΠΑν, ΜΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 438-439, 107.14, 19.6, 1.18, 75.31, 75.175, 283.77, 292.25, 107.150, 285.38, 285.46, 56.36, 75.6, 34.21, 34.23, 34.24, 57.8, 82.10, 294.2, 48.16, 285.5, 82.3, 75.18, 13.5, 25.6, 56.31, 56.12, 75.103, 57.5			
ΠΡΟΧΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥΓ - ΠΑν	Warren, 1985, 125, 127	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Αν	Payne, 1927-1928, 253, αρ. 102, εικ. 21			

Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα	ΠΡΓ	Coldstream, 1960, 162, πίν. 43e και εικ. 5 (αρ. 31), πίν. 43c (αρ. 32)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 226, αρ. 101			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ. 8, πίν. 12, αρ. 23						
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν και ΥΑν (χρονολόγηση συνόλου)	Coldstream, 1973(β), 41, πίν. 14 (αρ. 74-75)						
"Royal Road" και Βενιζέλειο, σύνολο ευρημάτων Κ	Αν (δεν δίνεται συγκ. χρονολ.)	Coldstream, 1973(β), 45, πίν. 17, αρ. 23						
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν και ΥΑν (χρονολόγηση συνόλου)	Coldstream, 1973(β), 41, πίν. 14, αρ. 76						
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν και ΥΑν (χρονολόγηση συνόλου)	Coldstream, 1973(β), 41, πίν. 14, αρ. 77						
ΠΡΟΧΟΙ ΜΕ ΠΡΟΧΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέσα, τάφοι VIII, P2	ΥΓ - ΠΑν	Brock, 1957, 160, VIII.592, P2.918			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι Q, 134, 242, 218, 31, 106	ΠΡΓ Β', ΠΓ - ΜΓ, ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 350, Q49, 134.41, 242.2, 218.54, 31.25, 31.23, 106.20			
ΠΡΟΧΟΪΣΚΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥποΜ	Warren, 1983, 76	Φορτέτσα, τάφοι OD, X, VII, VIII, TFT	ΠΡΓ Β' - ΜΓ	Brock, 1957, 155, OD.375,372, X.449,533,507,429, VII.838, VIII.594,613, TFT.698,707,648, 651			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΜΓ	Coldstream, 1972, 91, πίν. 26 (G56)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Γ	Payne, 1927-1928, 253, αρ. 99, εικ. 20			
ΝΔ όριο του ανακτόρου, σύνολο Α	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	Coldstream, 2000, 265, εικ. 2, πίν. 47, Α4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 135, 292, 104, 306, 163, 75, 14, 78, 134, G, 63, 294, 107, 125, 106, 18, 218	ΠΓ, ΜΓ, ΜΓ - ΥΓ, ΥΓ, Υ ΥΓ,	Coldstream, 1996(α), 348-349, 135.1, 292.18, 104.114, 163.6, 75.197, 14.10, 78.8, 75.44, 134.12, 134.32, G104, 63.6, 294.19, 107.182, 125.12, 106.7, 18.12, 104.45,62,69-72,92-93,97-98,102,111, 107.71, 134.7,10,26,43, 218.34,59,111, 292.138, 294.11,16-18,20,23-24			

Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	ΜΓ	Coldstream, 2000, 282, πίν. 55, Η14						
ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΗ ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 121	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 305, 121.6			
ΤΡΙΠΟΔΙΚΗ ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ/ΛΗΚΥΘΙΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 348, 219.73			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΡΟΧΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", στρώμα Β	Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 71, πίν. 16 (B11)	Κοντά στη Βίλα Αριάδνη, ταφή IV	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 41, πίν. 13c (IV.9)			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ. 9, αρ. 36						
ΟΙΝΟΧΟΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥΓ-ΠΑν	Warren, 1985, 125, εικ. 6α και 7	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΥΓ και ΥΑν	Boardman, 1967, 72-73, αρ. 32-34, πίν. 15.32-34, 74, αρ. 52, πίν. 17.52			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 74, πίν. 18 (C1-2)	ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφοι	ΥΑν	Hood, Boardman, 1961, 77, αρ. κατ. vi, πίν. 11.vi			

Περ.Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D	ΜΓ - Π ΥΓ	Coldstream, 1972, 81, πίν. 20 (D6-7)	Ατσαλένιο, τάφος Α	ΠΑν, Αν	Davaras, 1968, 137-138, Α24, Α26, Α28-30, πίν. 42c (Α24, Α29), 38c (Α28, Α30)			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G (για την G50 η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΜΓ, ΥΓ	Coldstream, 1972, 90-91, πίν. 26 (G50, G53-54)	Φορτέσα, τάφοι Π, Θ, VIII	ΥποΜ και Π ΠΡΓ	Brock, 1957, 155, Π.21, VIII.620, Θ.119			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 215, πίν. 40 (G15)	Φορτέσα, τάφος VIII	ΜΓ	Brock, 1957, 155, VIII.610			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	ΠΑν-ΥΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, πίν. 41 (H2)	Φορτέσα, τάφοι F, VII, II, P2, P	Αν	Brock, 1957, 155, F.739,753,774, VII.807, II.1022,1055,976, 947,955, P2.905,906,908, P.1327,1312,1520,1304,1521,1283, 1285,1522,1248,1301			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα J (στη μία η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 220, πίν. 42 (J5, J12)	Φορτέσα, τάφος II	ΥΑν	Brock, 1957, 155, II.971			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β´	Coldstream, 1992, 68, πίν. 60 (GB 5, 6)	Φορτέσα, τάφος II	ΠΓ (;) και ΥΑν	Brock, 1957, 155, II.1008,928			

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GF (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	Av	Coldstream, 1992, 74, πίν. 66 (GF 7)	Φορτέσα, τάφος	Γ-Av	Hartley, 1930-1931, 62, αρ.13			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH (σε δύο GH53 και GH61 η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	8ος π.Χ. αιώνας, ΥΓ	Coldstream, 1992, 76-77, πίν. 69 (GH 23, 55), 70 (GH 53), 71 (GH 61)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Γ (:)	Payne, 1927-1928, 253, αρ. 94-98, εικ. 19			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	7ος π.Χ. αιώνας, οι δύο ΥAv	Coldstream, 1992, 78, πίν. 71 (GH 82, 83), 72 (GH 84)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 218, 19, 98, 75, 40, 107, 175, 285, 34, 13, 292, 59, 283, 126, 106, 69, 57	ΠAv, ΜAv, ΥAv	Moignard, 1996, 434-437, 218.55, 19.17, 98.3, 75.210, 40.37, 107.62, 75.98, 40.4, 218.134, 175.51, 107.61, 285.65, 285.6, 40.36, 34.20, 34.22, 13.4, 107.157, 285.14, 285.17, 285.26, 218.1, 292.39, 75.12, 75.13, 292.237, 59.1, 40.6, 292.183, 292.26, 283.100, 292.182, 283.107, 107.123, 126.7, 106.15, 292.32, 69.3, 57.7			

Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα (5-13)	Μ ΠΡΓ (αρ. 6 και 10) Υ ΠΡΓ (αρ. 5, 7-9, 11-13)	Coldstream, 1960, 160, 163, πίν. 42 (αρ. 5-6, 9-10, 12), εικ. 1(αρ. 5), εικ. 2 (αρ. 10)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 225, αρ. 29, πίν. 21.29			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ. 10, πίν. 13, αρ. 34	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΠΡΓ Β' και ΥΓ	Boardman, 1967, 71, αρ. 6, πίν. 13.6, 72, αρ. 31			
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν (αρ. 2), ΥΑν (αρ. 15-17)	Coldstream, 1973(β), 37-38, πίν. 11, αρ. 2, πίν. 12, αρ. 15-17, 19	Πάνω Γυψάδες, τάφος VII	ΥποΜ	Hood, Huxley, Sandars, 1958-1959, 248, VII αρ. 9, εικ. 27.VII9, πίν. 56a, 57b και Catling, 1996, 307			
"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 42, 43, πίν. 15 (αρ. 15-16), πίν. 16 (αρ. 38)	Άγιος Ιωάννης, τάφος I	Μ ΠΡΓ (:), Μ - Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β'(:)	Boardman, 1960, 130-131, αρ. 40-43, πίν. 35, I.40, I.42, I.43, εικ. 4, I.41			
ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (arsenal), σύνολο C	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 268, πίν. 49, C2	Άγιος Ιωάννης, τάφος V (στις δύο η χρονολόγηση με ερωτηματικό)	Μ ΠΡΓ	Boardman, 1960, 133, αρ. 7-10, εικ. 4, V.7, V.8, V.9, πίν. 35, V.8, V.10			
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο E	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β'	Coldstream, 2000, 272, πίν. 51, E8	ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφος A	ΠΡΓ Β', Πιθανόν ΜΓ, ΥΓ - ΠΑν	Hood, Boardman, 1961, 73, αρ. 9-11, πίν. 9.9, εικ. 6.10, εικ. 8.11			

ΒΔ τετράγωνο: η ΒΔ οικία του θησαυρού, σύνολο F (στην F6, ΜΓ, η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΜΓ, ΥΓ- ΠΑν	Coldstream, 2000, 274, πίν. 52, F6-F8	Τεκές, τάφος ΙΙ	Π ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 37, εικ. 8 και πίν. 11c (ΙΙ.6)			
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΥΑν	Coldstream, 2000, 279, πίν. 54, G45	Ατσαλένιο, τάφος Α	ΠΑν, Αν	Davaras, 1968, 138, Α35, Α37, πίν. 41c			
Πάνω από το Μικρό Ανάκτορο, σύνολο L (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΥΑν	Coldstream, 2000, 290, πίν. 59, L16	Φορτέτσα, τάφοι ΙV, V	Μ ΠΡΓ	Brock, 1957, 154, ΙV.216,211, V.225			
Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα	ΠΡΓ	Coldstream, 1960, 162, πίν. 43d (αρ. 24)	Φορτέτσα, τάφοι ΙΙ, L, X, Ρ, VIII	Υ ΠΡΓ - ΜΓ	Brock, 1957, 154, 155, ΙΙ.1034,1045, L.316, X.443, Ρ.1363,1433,1202, VIII.588,609			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 50-51, πίν. 11, αρ. 3-8, εικ. 5 (αρ. 3-6, 8), εικ. 6 (αρ. 7)	Φορτέτσα, τάφοι L, X, OD, Ρ, ΙΙ, VIII	Υ ΠΡΓ - ΥΓ	Brock, 1957, 154, L.274, X.487, OD.341, Ρ.1392, ΙΙ.1009, VIII.586			
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν	Coldstream, 1973, 38, πίν. 12, αρ. 22	Φορτέτσα, τάφοι VIII, Ρ, Ρ2	ΥΓ - Αν	Brock, 1957, 154, VIII.583, Ρ.1519, Ρ2.909			
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	Αν	Coldstream, 2000, 279, πίν. 54, G46	Φορτέτσα, τάφος Ρ	ΠΑν - ΥΑν	Brock, 1957, 154, Ρ.1333,1255,1523			

			Φορτέτσα, τάφοι Ρ2, LST, ΙΙ, Ι	ΠΓ - ΠΑν	Brock, 1957, 154, Ρ2.912, LST.383, ΙΙ.996, Ι.1129			
			Φορτέτσα, τάφοι LST, Ρ, ΙΙ	ΥΓ και ΥΑν	Brock, 1957, 154, LST.393, Ρ.1347,1286,1288,1261,1525,1526, ΙΙ.966			
			Φορτέτσα, τάφοι Ρ2, Ρ, ΙΙ	ΥΑν	Brock, 1957, 154, Ρ2.903, Ρ.1215,1233,1524, ΙΙ.942,957			
			Φορτέτσα, τάφοι Ρ2, ΙΙ, Ι, Ρ	Αν	Brock, 1957, 154, 155, Ρ2.902,911,913, ΙΙ.940,977,987, Ι.1135, Ρ.1185,1296			
			Φορτέτσα, τάφος	Γ-Αν	Hartley, 1930-1931, 61, αρ. 12, εικ. 7			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ, Γ, Αν	Payne, 1927-1928, 249-251, αρ. 78-84, πίν. ΧΙ, 7-8, VI, 6, εικ. 17, πίν. VII, 2, IX, 4, 15, 253, αρ. 100-101, πίν. IX, 5, 7, 297, εικ. 42			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 40, 121	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 301, 40.18, 121.4			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι Ο, 285, 229, J, 175, Q, 100, 287, G, 28, D, 219	Π ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β´	Coldstream, 1996(α), 342-343, Ο2, 285.123, 285.96, 229.23, J26, 175.31, Q6, J19, 100.11, Q91, 287.14, G92, 287.25, Q7, 28.8, 100.33, 285.141, 175.17, D29, D32, 219.7			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 55, Q, 207, F/67:13, 285, 287, 207, G, 134, 75, 104	Π Π ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ - Υ ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β´, ΠΡΓ Β´ ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 343, 55.1, Q9, 207.4, 207.5, F/67:13.1(:), 285.97, 101, 102, 285.74, 287.32, 285.75, 76, G23, 287.31, 287.31a, 134.29, 75.198, 104.42			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 218, 100, 104, 292, 306, 107	ΠΡΓ Β´	Coldstream, 1996, 344, 218.82, 100.14, 104.84, 292.75, 104.43, 306.3, 107.207			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 283, 292, 104, 75, 175, 285, 79, 13, 107, 125	ΠΓ - ΜΓ, ΠΓ, ΜΓ, ΥΓ,	Coldstream, 1996(α), 344-345, 283.30, 292.63, 292.59, 292.74, 104.100, 75.57, 75.65, 283.10, 292.225, 292.226, 175.64, 292.23, 292.90, 285.11, 283.1, 79.7, 13.18, 13.23, 13.35, 292.56, 107.177, 125.1, 292.103, 283.2			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 107, G, 218, 13, 107 (οινοχόες πολύ μεγάλου μεγέθους)	ΠΡΓ Β', ΠΓ, Π ΜΓ, ΥΓ/ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 346, 107.128, G16, G94, G21, 107.142, 218.44, 107.131, G17, G14, 13.20, 218.28, G15, G93, 107.129, 218.83			
			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 225, αρ. 31, πίν. 25.31			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Γ ή Av, Av	Payne, 1927-1928, 252, αρ. 90-92, πίν. IX, 3, εικ. 18 κέντρο			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 285, 287, G, 13, 218, Q, 75, 283, D, 100, 31	ΠΡΓ Β', ΠΡΓ Β' - ΠΓ, ΜΓ(;))	Coldstream, 1996(α), 343-344, 285.84, 140, 143, 287.33, G24, 13.37, 218.113, Q36, 75.105, 285.146, 285.120, 283.38, D30, D31, 100.31, 31.26			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι Q, 292, 285, 107, 104	ΠΡΓ Β', ΠΓ - ΜΓ, ΜΓ - ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 345, Q23, 292.100, 285.48, 107.81, 104.29, 104.94, 110, 112			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΟΙΝΟΧΟΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Κοντά στη Βίλα Αριάδνη, ταφή IV	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 41, πίν. 13c (IV.10)			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, 286	Υ ΠΡΓ, ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 343, 207.60, 286.5			
ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GE	ΥΓ	Coldstream, 1992, 73, πίν.65 (GE 4)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΥΑν	Coldstream et al., 1981, 156-157, αρ. 111-112, πίν. 30.111-112			
			Ατσαλένιο, τάφος Β	Αν	Davaras, 1968, 141, Β3, πίν. 43d			

			Φορτέσα, τάφοι X, F, P, P2, I, II	ΠΡΓ Β' (μία που με αμφιβολία σχετίζεται), Αv, ΠΑv, ΥΑv	Brock, 1957, 155-156, X.500, F.745, P.1349, 1300,1265,1310,1195,1191, I.1126, P2.904, II.974			
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΥΓ (:)	Payne, 1927-1928, 254, αρ. 103, πίν. X, 5			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 60, 79, 106, Η	ΥΓ, ΥΓ - ΠΑv	Coldstream, 1996(α), 347, 60.22, 79.11, 106.16, Η3			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 40, 292, 78, 48, 60, 34, 56	ΥΑv	Moignard, 1996, 436, 40.29, 292.181, 78.11, 48.15, 60.11, 60.20, 60.21, 34.28, 56.26, 56.32			
ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	ΠΡΓ Β'	Hutchinson, 1954, 226, αρ. 26, πίν. 20.26 και Boardman, 1967, 66			
			Άγιος Ιωάννης, τάφος III	Π ΠΡΓ (:)	Boardman, 1960, 132, αρ. 4, πίν. 35, III.4			
ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΜΕ ΚΑΔΟΣΧΗΜΗ ΛΑΒΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	ΠΡΓ Β΄	Hutchinson, 1954, 225, αρ. 34-38, πίν. 24.34-38 και Boardman, 1967, 64, 66, εικ. 4			
ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	Γ	Coldstream, 1972, 98, πίν. 29 (G133)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 226, αρ. 100			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 54, 56, πίν. 12, αρ. 19-22, εικ. 8, αρ. 19, 20-21	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι Q, D, 287, 292, O, G	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 347, Q10, D8, 287.30, 292.115, O10, G138- 139			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 292, 202, 283, 100, 285, G, 63, 13, Q, 293, 104 (με ραβδωτό σώμα)	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 346-347, 292.86, 202.102, 283.40, 100.7, 285.132, 285.145, G27-32, 63.2, 13.26, Q21, 293.1, 104.35			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	ΠΡΓ Β΄	Hutchinson, 1954, 226, αρ. 102-103, πίν. 26.103 και Boardman, 1967, 61			
ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΜΕ ΠΛΑΣΤΙΚΗ Ή ΑΠΛΗ ΠΡΟΧΟΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

			Φορτέσσα, τάφοι Ι, Ρ, ΙΙ	ΥΑν	Brock, 1957, 156, Ι.1134, Ρ.1217,1211, ΙΙ.935			
			Φορτέσσα, τάφος	Αν	Hartley, 1930-1931, 62, αρ. 15, εικ. 8			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 57	ΥΑν	Moignard, 1996, 99, 436-437, εικ. 91, πίν. 113: 57.2			
ΟΛΠΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Ατσαλένιο, τάφος Α	Αν	Davaras, 1968, 139, Α52, πίν. 42c			
			Φορτέσσα, τάφος Ρ	ΥΑν	Brock, 1957, 155, Ρ.1224			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 18, 104, 292, 218	ΠΓ, ΜΓ	Coldstream, 1996(α), 349, 18.24, 104.36, 292.98, 292.121, 218.35, 104.115			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 218, 283, 75, 19	ΠΑν	Moignard, 1996, 440, 218.13, 283.81, 75.114, 19.4, 218.14			
ΟΛΠΗ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107	ΠΑν	Moignard, 1996, 440, 107.16			
ΥΔΡΙΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥΓ-ΠΑν	Warren, 1985, 127	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 225, αρ. 24, πίν. 21.24			
"Royal Road", στρώμα A	ΥποΜ	Coldstream, 1972, 68, εικ.1, πίν. 14 (A1)	Άγιος Ιωάννης, τάφος V	Μ ΠΡΓ (;)	Boardman, 1960, 133, αρ. 11, πίν. 34			
"Royal Road", στρώμα B	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 71, πίν. 16 (B4-6)	Άγιος Ιωάννης, τάφος VIII	Μ ΠΡΓ (;)	Boardman, 1960, 140, αρ. 8, πίν. 33 και εικ. 9			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ (οι C5, C7) ΠΡΓ (C6)	Coldstream, 1972, 74, εικ. 1, πίν. 18 (C5-7)	Ατσαλένιο, τάφος Β	ΠΡΓ Β´	Davaras, 1968, 140-141, Β2, πίν. 44b			
Περ.Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D	Π ΥΓ	Coldstream, 1972, 81, πίν. 20 (D3-4)	Φορτέτσα, τάφοι Ρ, L, OD, X, L	Υ ΠΡΓ - ΠΓ	Brock, 1957, 146-147, Ρ.1483,1188, L.298, 314, OD.340,342,349, X.493,522, ΙΙ.1010			
Road Trials, στρώμα F	ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 1972, 85, εικ. 11, πίν. 22 (F1-3)	Φορτέτσα, τάφοι Χ, ΙΙ, Ρ	ΠΡΓ Β´	Brock, 1957, 147, Χ.505, ΙΙ.1015, Ρ.1497			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΠΡΓ Β´ ή ΠΓ	Coldstream, 1972, 90, πίν. 26 (G45-48)	Φορτέτσα, τάφος	ΠΡΓ Β´, ΠΓ (κατά τη Hartley)	Hartley, 1930-1931, 64-65, αρ. 16, εικ. 9			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα A	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 204, εικ. 6, πίν. 34 (A3)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ, ΠΡΓ ή ΠΓ, ΠΑν	Payne, 248, αρ. 71-73, πίν. V, 8, εικ. 14			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα B	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 206, εικ. 7, πίν. 35 (B1-2, B9)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος F/67:5.2	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 304, F/67:5.2			

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα C (στις τρεις η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 208, πίν. 36 (C5-7, C9)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι G, 287, 283, 107, N, Q, 13, 218, 104, 75, 292	Υ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β', ΠΡΓ Β', ΠΓ, Υ ΜΓ, ΥΓ, ΥΓ/ΠΑν	Coldstream, 1996(α), 340-341, G36, 287.8, 283.92, 107.185, 107.108, N3, G101, Q50, G33, G34, G35, G103, 13.14, 218.53, 104.10, 104.78, 104.90, 104.91, 75.73, 292.83			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα D	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 210, πίν. 37 (D6)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 107, 14, 287	ΠΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 433-434, 107.17, 14.11, 287.41			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα E	Π - Μ ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 210, πίν. 37(E5)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα F	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 215, εικ. 11, πίν. 39 (F16-18)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 215, εικ. 12, πίν. 40 (G8-14)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα H	ΠΑν-ΥΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, πίν. 41 (H6-8)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα J	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 220, πίν. 42 (J10-11)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Z	ΜΓ ή πρωιμότερη	Coldstream, Macdonald, 1997, 232, πίν. 48 (Z1)						

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 68, πίν. 60 (GB 3)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GC (στη μία η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	Coldstream, 1992, 70, πίν. 62 (GC 2, 3)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	ΜΓ	Coldstream, 1992, 71, πίν. 63 (GD 4, 5)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GE	ΥΓ	Coldstream, 1992, 73, πίν. 56 (GE 3)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GF	Αν	Coldstream, 1992, 74, πίν. 57 (GF 1), 66 (GF 1-6)						
Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα	ΠΡΓ	Coldstream, 1960, 160, πίν. 42 (1-4)						
Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα (η αναγνώριση του σχήματος με πιθανότητα)	ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1960, 162, 163, πίν. 43d (αρ. 27)						
Στρώμα TP/68	ΠΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 46, πίν. 10, αρ. 5						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 49-50, εικ. 4, αρ. 1-2, πίν. 11 (αρ. 1)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ. 9, πίν. 12, αρ. 32-33						

Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν και ΥΑν (χρονολόγ ηση συνόλου)	Coldstream, 1973(β), 38, πίν. 12, αρ. 24-30, εικ. 1 (αρ. 24-26)						
"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 42, αρ. 17						
ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του "Royal Road", δυτικά του Θεατρικού Χώρου, σύνολο D	ΠΡΓ, ΠΑν	Coldstream, 2000, 269, 271, πίν. 50, D3- 4, D24, για την D4 και Hartley, 1930- 1931, 94, εικ. 24.5						
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο E	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 2000, 273, πίν. 51, E25						
ΒΔ τετράγωνο: η "ΒΔ οικία του θησαυρού", σύνολο F	ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 2000, 274, πίν. 52, F14						
Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	Γ	Coldstream, 2000, 280, εικ. 5, πίν. 55, H1-5						
ΥΔΡΙΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 54, εικ. 8, πίν. 12, αρ. 18	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G	ΠΡΓ Β'-ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 341, G137			
ΥΔΡΙΕΣ ΜΕ ΠΡΟΧΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΑν	Payne, 1927-1928, 248, αρ. 74, εικ. 15			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 107, 292	ΜΑν	Moignard, 1996, 434, 107.8, 292.5			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΥΔΡΙΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέσα, τάφος L	Υ ΠΡΓ - ΠΓ	Brock, 1957, 147, L.304			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 78	ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 340, 78.2			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΥΔΡΙΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέσα, τάφος Χ	Υ ΠΡΓ - ΠΓ	Brock, 1957, 147, Χ.514			
ΘΗΛΑΣΤΡΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Άγιος Ιωάννης, τάφος II	Π ΠΡΓ (;)	Boardman, 1960, 132, αρ. 2-3			
			Άγιος Ιωάννης, τάφος IV	Π ΠΡΓ (;)	Boardman, 1960, 133, αρ. 5-6, πίν. 37, IV.5-IV.6			
			Άγιος Ιωάννης, τάφος V	Π ΠΡΓ (;)	Boardman, 1960, 133, αρ. 12, πίν. 37			
			Άγιος Ιωάννης, τάφος VIII	Π - Μ ΠΡΓ	Boardman, 1960, 140, αρ. 9, πίν. 37			
			Φορτέσα, τάφος VIII	ΥποΜ και Υ ΠΡΓ	Brock, 1957, 153, VIII.623,626			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 121	ΥποΜ	Catling, 1996(α), 302, 121.7			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 60, Β, 26	Υ ΠΡΓ(·), ΠΡΓ Β', ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 349, 60.16, Β2, 26.2, 26.3			
ΘΗΛΑΣΤΡΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	ΠΡΓ Β'	Hutchinson, 1954, 226, αρ. 104, πίν. 26.104 και Boardman, 1967, 59, 64, 66, πίν. 9.104			
ΚΑΛΑΘΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥποΜ	Warren, 1983, 81, εικ. 66	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΠΡΓ Β'	Boardman, 1967, 71, αρ. 10, πίν. 13.10	"Θάλαμος της Άνοιξης"	ΥποΜ	Evans, 1964, 136, εικ. 69, 137
"Royal Road", στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 69, εικ. 4, πίν. 15 (Α27- 28)	Άγιος Ιωάννης, τάφος III	Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 132, αρ. 5, πίν. 38, III.5			
"Royal Road", στρώμα Β	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 73, πίν. 17 (Β40)	Άγιος Ιωάννης, τάφος V	Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 134, αρ. 13-15, πίν. 38, εικ. 4, V.13-15			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	ΥποΜ	Coldstream, 1972, 76, εικ. 4, πίν. 19 (C32)	Ατσαλένιο, τάφος Β	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β'	Davaras, 1968, 140, Β1, πίν. 43c			

"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	Coldstream, 1972, 96, εικ. 13, πίν. 28 (G110)	Φορτέσα, τάφοι Π, Θ, VI, XI, OD, X, TFT, II, V	Π ΠΡΓ - ΠΡΓ Β'	Brock, 1957, 162, Π.1,4,14,18,27,28, VI.36,48,53,56,71,72, XI.162, OD.346,357,358, X.485,502,524, TFT.691,696, II.1014,1018,1019, V.222, Θ.134			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 204, πίν. 34 (A20)	Φορτέσα, τάφος Ρ	Μίμηση πρωτοκορι νθιακού καλάθου	Brock, 1957, 167, Ρ.1220			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β (η αναγνώριση του ενός με ερωτηματικό)	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 206, εικ. 7, πίν. 35 (B24-25)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	ΠΡΓ	Payne, 1927-1928, 257-258, αρ. 129-133, πίν. V, 11			

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Rorham, 1992, 63, πίν. 47c, 2, 5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 222, J, Q, 207, 100, 285, G, 13, N, 75, 107, 292, 63, D, 218, 104, 294, 283, 129	ΥποΜ(;), Π ΠΡΓ, Μ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β', ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 376-378, 222.1, J37, J52, Q61, 207.1,8,9,11,34,40,59,71,74, 100.16,24,51, 285.155, 100.4.15, G56,91, 13.25, N16, Q43, 75.144, 13.50, Q24, 13.39, 75.137, Q14, 107.144, 292.72, 292.228, 63.5, G90, D22, 13.40, 75.58,51,54,61,77,80, 118,139,147, D24, 218.17, 75.161, 104.60, 13.34, 13.13, G54, 194.46, 218.97, 283.90, 129.6			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1992, 69, πίν. 61 (GB 29)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 306, 292, 75	ΠΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 452-453, 306.12, 292.3, 75.181, 75.33			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	9ος π.Χ. αιώνας, ο ένας Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1992, 76, πίν. 58 (GH 7), 68 (GH 7, 10)						
Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα	ΠΡΓ	Coldstream, 1960, 161, εικ. 3 και 13 (αρ. 18)						
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	Γ-ΠΑν (χρον. στρωμ.)	Coldstream, 1960, 165, πίν. 45d, εικ. 11 (αρ. 47)						

ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του "Royal Road", δυτικά του Θεατρικού Χώρου, σύνολο D	Μ ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 271, εικ. 3, πίν. 50, D12						
ΚΑΛΑΘΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ (CONICAL BOWL)								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GE	ΥΓ	Coldstream, 1992, 73, πίν. 55 και 65 (GE 27)				"Θάλαμος της Άνοιξης"	ΥποΜ	Evans, 1964, 134, εικ. 68, 135
ΚΑΛΑΘΟΙ ΜΕ ΠΡΟΣΚΟΛΛΗΜΕΝΟ ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Χ	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 230, εικ. 20, πίν. 47 (X1)	Φορτέτσα, τάφοι VI, XI, P	Π ΠΡΓ	Brock, 1957, 162, VI.59, XI.189, P.1429			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Rorham, 1992, 63, πίν. 42, 2, 47a, 13	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 207, Q, 229	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 376-377, 207.36, Q65, Q110, 229.26			
ΚΑΛΑΘΟΙ ΜΕ ΔΙΑΤΡΗΤΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	Υ ΠΡΓ ή ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1972, 76, πίν. 19 (C33-34)						
"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	ΥAv	Coldstream, 1973(β), 43, πίν. 15, αρ. 24						
ΚΑΛΑΘΟΙ - ΠΩΜΑΤΑ								

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερευνήτο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 69, πίν. 61 (GB 30)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΠΡΓ Β΄	Boardman, 1967, 71, αρ. 7, πίν. 13.7			
"Ανεξερευνήτο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	9ος π.Χ. αιώνας, Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 76, πίν. 58 (GH 8), 68 (GH8, 9)	ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέτσα), τάφος Α	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄, ΠΡΓ Β΄	Hood, Boardman, 1961, 74, αρ. 19-23, πίν. 10.19, 22, εικ. 9.20-21, 23			
			Φορτέτσα, τάφοι Χ, ΤΦΤ	ΠΡΓ Β΄	Brock, 1957, 162, Χ.414,418,492,523,526,419, ΤΦΤ.710			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΚΑΛΑΘΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 226, αρ. 96-97			
ΚΑΔΟΕΙΔΗ ΑΓΓΕΙΑ/ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	ΥΓ/ΠΑν, μάλλον ΠΑν	Coldstream, 1960, 165, πίν. 46a-b, εικ. 8 (αρ. 46)	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3	ΥΓ	Boardman, 1967, 73, αρ. 37, πίν. 15.37			
"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 43, πίν. 16, εικ. 2, αρ. 25	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ(:)	Coldstream, 1996(α), 362, 283.58			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 19, 14, 229, 75	ΠΑν	Moignard, 1996, 452, 19.28, 14.20, 229.4, 75.208			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΔΟΕΙΔΗ ΑΓΓΕΙΑ/ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

"Royal Road" και Βενιζέλειο, σύνολο ευρημάτων Κ	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 45, πίν. 17, αρ. 18	Φορτέσα, τάφος Ρ2	ΥΓ - ΠΑν	Brock, 1957, 165, Ρ2.890-891			
			Φορτέσα, τάφος Ρ2, ΤΦΤ	ΠΑν	Brock, 1957, 167, Ρ2.900, ΤΦΤ.689			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107	ΥΑν	Moignard, 1996, 452, 107.18			
ΛΕΚΑΝΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥποΜ	Warren, 1983, 76	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 157	ΥΑν	Moignard, 1996, 452, 157.1			
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥΓ-ΠΑν	Warren, 1985, 125, 127						
"Royal Road", στρώμα Β	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 72, εικ. 4 και 5, πίν. 16 και 17 (B22-23, B46)						
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 77, εικ. 5, πίν. 19 (C47)						
Road Trials , στρώμα F	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1972, 87, εικ. 9, πίν. 23 (F31-32)						
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	Γ	Coldstream, 1972, 98, εικ. 9, πίν. 29 (G135-137, G139)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 206 207, εικ. 8, πίν. 36 (B38)						

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Ε	Π - Μ ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 213, εικ. 10, πίν. 38 (Ε20-21)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα F (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 215, πίν. 39 (F22)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, εικ. 13, πίν. 41 (G40-43)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	ΠΑν-ΥΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 220, εικ. 14, πίν. 42 (H35-37)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα J	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 222, πίν. 43 (J32)						
"Ανεξερευνήτο Μέγαρο"	ΥποΜ	Popham, 1992, 65, πίν. 42, 9-15, 48a, 1						
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	Γ - ΠΑν (χρον. στρώμ.)	Coldstream, 1960, 170, αρ. 115-119: πίν. 47c, εικ. 14 (αρ. 115), πίν. 47d (αρ. 116-119)						
Στρώμα TP/68	ΠΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 47, εικ. 2, αρ. 21-22						
"Ανεξερευνήτο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, πίν. 13, αρ. 47-48, εικ. 10 (αρ. 47)						

Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	ΜΓ - ΥΓ	Coldstream, 2000, 284, εικ. 7, πίν. 57, Η49-51						
ΛΕΚΑΝΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Road Trials, στρώμα F	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1972, 87, εικ. 9, πίν. 23 (F34)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GC	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	Coldstream, 1992, 70, πίν. 52 (GC 13)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	ΜΓ	Coldstream, 1992, 72, πίν. 55 (GD 34, 35) και 64 (GD 34)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GE	ΥΓ	Coldstream, 1992, 73, πίν. 55 και 65 (GE 26)						
ΑΒΑΘΕΙΣ ΛΕΚΑΝΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΥΓ	Coldstream, 1972, 98, εικ. 9, πίν. 29 (G138)						
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	ΥΓ-ΠΑν	Coldstream, 1960, 169, αρ. 106-107: πίν. 47b (αρ. 106), πίν. 47c, εικ. 14 (αρ. 107)						
ΛΕΚΑΝΕΣ ΚΟΣΜΗΜΕΝΕΣ (ΓΡΑΠΤΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ)								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

ΝΔ όριο του ανακτόρου, σύνολο Α	ΥΑν	Coldstream, 2000, 265, πίν. 47, Α14						
ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα F	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 213, 215, εικ. 11, πίν. 39 (F11-15)	Φορτέσα, τάφος Ρ	Αν	Brock, 1957, 166, Ρ.1187			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	ΠΑν-ΥΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, 220, εικ. 13, πίν. 41 (H18-20)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 60	ΥΑν	Moignard, 1996, 452, 60.35			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	ΥΑν	Coldstream, 1992, 79, πίν. 59 (GH 118), 73 (GH 118, 120)						
Στρώμα TP/68	ΠΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 47, εικ. 2, αρ. 20						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ. 9, πίν. 13, αρ. 43-45						
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	ΠΑν και ΥΑν (χρονολόγηση συνόλου)	Coldstream, 1973(β), 39, πίν. 13, εικ. 2, αρ. 37-42						
"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 43, πίν. 16, εικ. 2, αρ. 26-28						
"Royal Road" και Βενιζέλειο, σύνολο ευρημάτων K	ΥΑν	Coldstream, 1973(β), 45, πίν. 17, εικ. 2, αρ. 16-17						

ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (<i>arsenal</i>), σύνολο C (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΥΑν	Coldstream, 2000, 269, πίν. 49, C25						
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	ΥΑν	Coldstream, 2000, 279, πίν. 54, G55						
Πάνω από το Μικρό Ανάκτορο, σύνολο L	ΥΑν	Coldstream, 2000, 290, εικ. 8, πίν. 59, L18						
ΛΕΚΑΝΙΔΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο N)	ΠΑν	Coldstream, 2000, 292, εικ. 9, πίν. 59, N3			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΛΕΚΑΝΙΔΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 294	ΥΑν	Moignard, 1996, 452, 294.22			
ΚΑΔΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο H	ΠΑν και ΥΑν (χρονολόγηση συνόλου)	Coldstream, 1973(β), 41, πίν. 14, αρ. 72-73						

ΚΑΔΟΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέσα, τάφος Ρ2	Av	Brock, 1957, 166, Ρ2.859			
ΒΑΘΥ ΕΥΡΥΣΤΟΜΟ ΑΓΓΕΙΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 28	ΠΑν	Moignard, 1996, 449, 28.1			
ΔΙΣΚΟΣ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ. (Φορτέσα), τάφοι	Av	Hood, Boardman, 1961, 76, αρ. κατ. iv, πίν. 11.iv			
ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΣΚΕΥΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 70, εικ. 5, πίν. 15 (Α 31-32, 34)	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο Ν)	Av	Coldstream, 2000, 292, εικ. 9, πίν. 60, Ν15			
"Royal Road", στρώμα Β	Π ΠΡΓ - Μ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 73, εικ. 5, πίν. 17 (Β44-45)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 100, G, 75, 283, 134, 104, 219, 294, 163	ΠΓ - ΜΓ, ΜΓ - ΥΓ, ΥΓ(;)	Coldstream, 1996(α), 351, 100.8, G68, 75.95, 283.42, 134.34, 104.81, 219.24, 219.77, 294.13, 163.7			
Road Trials, στρώμα F	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1972, 87, εικ. 9, πίν. 23 (F28-29)						

"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	Γ	Coldstream, 1972, 98, πίν. 29 (G131, G134)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 204, εικ. 6, πίν. 34 (A29)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Ε	Π - Μ ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 213, εικ. 10, πίν. 38 (E22)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα F	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 215, εικ. 11, πίν. 39 (F23)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G	ΠΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, εικ. 12, πίν. 41(G39)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	ΠΑν-ΥΑν	Coldstream, Macdonald, 1997, 220, εικ. 14, πίν. 41 (H32-34)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β΄	Coldstream, 1992, 69, πίν. 51 (GB 37-38)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GC	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	Coldstream, 1992, 70, πίν. 62 (GC 12)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GE	ΥΓ	Coldstream, 1992, 73, πίν. 55 (GE 25)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GF	Αν	Coldstream, 1992, 75, πίν. 57 και 66 (GF 24)						

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	8ος π.Χ. αιώνας	Coldstream, 1992, 77, πίν. 70 (GH 57)						
Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα	ΠΡΓ	Coldstream, 1960, 162, πίν. 43e, εικ. 14 (αρ. 33)						
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	Γ - ΠΑν (χρον. στρώμ.)	Coldstream, 1960, 170, πίν. 47c, εικ. 14 (αρ. 114)						
Στρώμα TP/68	ΠΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 47, εικ. 2, αρ. 23-24						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ. 8, πίν. 12, αρ. 24						
ΝΔ όριο του ανακτόρου, σύνολο Α	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 2000, 265, εικ. 2, πίν. 47, Α18						
ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του "Royal Road", δυτικά του Θεατρικού Χώρου, σύνολο D	ΠΡΓ (;)	Coldstream, 2000, 271, πίν. 50, D6						
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο E	Αν	Coldstream, 2000, 273, εικ. 3, πίν. 51, E38						
Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	ΜΓ - ΥΓ, ΥΓ, Γ	Coldstream, 2000, 284, πίν. 57, Η45-48, εικ. 7 (Η45-46, Η48)						
ΤΡΙΠΟΔΙΚΑ ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΣΚΕΥΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥποΜ	Warren, 1983, 76	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι J, 100, 219, 292, 306	ΠΓ - ΜΓ, ΜΓ - ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 351, J46, 100.9, 219.67, 292.78, 306.18			
Road Trials , στρώμα F	ΥΓ - ΠΑν	Coldstream, 1972, 87, εικ. 9, πίν. 23 (F27)						
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G (με πιθανότητα αναγνωρίζεται ως τριποδικό)	Γ	Coldstream, 1972, 98, εικ. 9, πίν. 29 (G132)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα D	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 210, εικ. 9, πίν. 37 (D17)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα E	Π - Μ ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 213, πίν. 38 (E18-19)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Popham, 1992, 65, πίν. 48c, 5-6, 9-13, 15-17, 48d, 5						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	ΜΓ	Coldstream, 1992, 72, πίν. 55 και 64 (GD 32)						
ΜΑΓΕΙΡΙΚΟΙ ΔΙΣΚΟΙ "ΤΑΨΙΑ"								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", στρώμα A	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 70, εικ. 4, πίν. 15 (A33)						

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 208, εικ. 8, πίν. 36 (B39)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Rorham, 1992, 65, πίν. 42, 16-21, 48a, 18, 48d, 7, 48c, 7						
ΤΡΙΠΟΔΙΚΟΣ ΜΑΓΕΙΡΙΚΟΣ ΔΙΣΚΟΣ "ΤΑΨΙ" ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΔΙΚΗ ΛΕΚΑΝΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Ε	Π - Μ ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 213, εικ. 10, πίν. 38 (E17)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G (αναφέρεται ως χονδροειδής τριποδική λεκάνη)	ΠΡΓ Β' - ΠΓ(;)	Coldstream, 1996(α), 372, G141			
ΔΑΚΤΥΛΙΟΣΧΗΜΟΙ ΚΕΡΝΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΝΔ όριο του ανακτόρου, σύνολο Α	ΠΑν	Coldstream, 2000, 265, πίν. 47, Α8 και Hartley, 1930-1931, 96, εικ. 27.6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 365, 285.68			
ΚΕΡΝΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 226, αρ. 109-110, πίν. 26.109 και Boardman, 1967, 64			
ΑΣΚΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

			Άγιος Ιωάννης, τάφος V	Πιθανόν Π ΠΡΓ	Boardman, 1960, 134, αρ. 25			
ΠΤΗΝΟΜΟΡΦΟΙ ΑΣΚΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΥΓ-ΠΑν	Warren, 1985, 127	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	ΥΑν	Coldstream et al., 1981, 145, αρ. 11, πίν. 18.11	"Θάλαμος της Άνοιξης"	ΥποΜ	Evans, 1964, 136, εικ. 69, 137 και Popham, 1992, πίν. 50d
			Φορτέσα, τάφοι VI, P, L, OD	Υ ΠΡΓ και ΠΡΓ Β΄	Brock, 1957, 153-154, VI.50, P.1518,1353, L.270,277, OD.354	Ιερό πάνω από το Ανάκτορο, ιερό της "Ρέας" (ίσως ανήκει στα αναθήματα του ιερού)	ΜΓ	Coldstream, 2000, 286, 288-289, 296, πίν. 58, Κ1
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 219, 285, Q, 13, 104, G	Υ ΠΡΓ, ΠΡΓ Β΄, ΠΓ	Coldstream, 1996(α), 366-367, 219.12, 285.136, 219.1, Q115, Q114, 13.10, 104.22, G111			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 283, 14, 75, 129, 294	ΠΑν, ΥΑν	Moignard, 1996, 449-450, 283.36, 283.37, 14.4, 75.55, 129.3, 294.7			
ΠΥΡΙΑΤΗΡΙΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
						"Θάλαμος της Άνοιξης"	ΥποΜ	Evans, 1964, 134, εικ. 68, 135
ΛΥΧΝΑΡΙΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Διτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥΓ-ΠΑν	Warren, 1985, 125						
ΥΠΟΣΤΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", στρώμα Α	ΥποΜ - Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 68, πίν. 14 (Α3)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2		Hutchinson, 1954, 226, αρ. 105-108, πίν. 26.105-107	"Θάλαμος της Άνοιξης"	ΥποΜ	Evans, 1964, 133, εικ. 67b, 134
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο"	ΥποΜ	Rorham, 1992, 63, πίν. 47c, 7	Φορτέσα, τάφος Χ		Brock, 1957, 167, Χ.506,511			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β'	Coldstream, 1992, 68, πίν. 61 (GB 16)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283	ΠΡΓ Β' - ΠΓ(:)	Coldstream, 1996(α), 368, 283.98			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 56	ΥΑν	Moignard, 1996, 452, 56.17			
ΔΑΚΤΥΛΙΟΣΧΗΜΑ ΥΠΟΣΤΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Τεκές, τάφος ΙΙ	Π ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 37, πίν. 12b (ΙΙ.18)			
ΤΡΙΠΟΔΙΚΑ ΥΠΟΣΤΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Χ	Π ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 230, πίν. 47 (Χ2)						
ΤΡΙΠΟΔΙΚΑ ΥΠΟΣΤΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Άγιος Ιωάννης, τάφος V	ΠΡΓ	Boardman, 1960, 134, αρ. 26			

			Φορτέτσα, τάφος Χ		Brock, 1957, 167, Χ.504			
ΥΠΟΣΤΑΤΑ ΜΕ ΔΙΑΤΡΗΤΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (<i>arsenal</i>), σύνολο C	Αν (:)	Coldstream, 2000, 269, πίν. 49, C23						
Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	Γ(;)	Coldstream, 2000, 284, πίν. 57, Η44						
ΠΗΛΙΝΑ ΟΜΟΙΩΜΑΤΑ "ΣΠΙΤΙΩΝ"- "ΙΕΡΩΝ"								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1992, 68, πίν. 52 (GB 1), 60 (GB 1)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	ΠΡΓ Β´	Hutchinson, 1954, 220-221, 224, εικ. 5, πίν. 20.1 και Boardman, 1967, 64-66, εικ. 3	"Θάλαμος της Άνοιξης"	ΥποΜ	Evans, 1964, 128-133, εικ. 63-64
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219	Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 368, 219.86			

ΕΙΣΑΓΜΕΝΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ

ΟΛΠΕΣ

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Κόρινθος ΠΡΚ	Payne, 1927-1928, 266, αρ. 179, πίν. XXV			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 34, 56	Κόρινθος Υ ΠΡΚ/Μεταβατική	Moignard, 1996, 440, 34.1, 56.2			

ΟΙΝΟΧΟΕΣ

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", στρώμα Α	Αττική Π ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 70, πίν. 15 (A30)	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	Κύπρος Black-on-Red II, πρώιμη	Coldstream et al., 1981, 153, αρ. 77, πίν. 26			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα G (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	Κόρινθος πιθανόν Μ ΠΡΚ, ΠΑΝ (χρον. στρώμ.)	Coldstream, Macdonald, 1997, 217, πίν. 40 (G45)	Ατσαλένιο, τάφος Α	Κύπρος Black-on-red II	Davaras, 1968, 138, A45, πίν. 41c			
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Χ	Κύπρος Black-on-Red II	Coldstream, Macdonald, 1997, 232, πίν. 47 (X20)	Φορτέτσα, τάφοι Ρ, Χ	Πιθανόν Κυκλάδες, ΠΡΓ και Γ, σε ΠΡΓ Β'(:) και ΜΓ σύνολα	Brock, 1957, 190, P.1446,1506, X.441			

"Ανεξερευνήτο Μέγαρο", στρώμα GB	Αττική ΠΓ II - ΜΓ I	Coldstream, 1992, 69, πίν. 61 (GB 40)	Φορτέτσα, τάφοι X, P2	Κύπρος, από ΥΓ(;) και ΠΑν(;) σύνολα	Brock, 1957, 190, X.425, P2.876			
"Ανεξερευνήτο Μέγαρο", στρώμα GC	Αττική ΜΓ και ΜΓ I	Coldstream, 1992, 70, πίν. 62 (GC 14, 15)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Ρόδος, ΠΡοδ	Payne, 1927-1928, 265, αρ. 176, πίν. X, 7			
"Ανεξερευνήτο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	Κόρινθος Γκορ	Coldstream, 1992, 79, πίν. 73 (GH 127)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι J, G, 75, 283, 107, 285	Αττική Υ ΠΡΓ, ΜΓ I, ΜΓ II	Coldstream, 1996(α), 396-397, J8, G18,19,95, 75.201, G22,96, 283.32, 107.141, 285.67			
"Ανεξερευνήτο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	Κόρινθος, ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ. 10, πίν. 13, αρ. 52	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175 (λήκυθος - οινόχρη)	Αττική ΜΓ I	Coldstream, 1996(α), 397, 175.59			
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο H	Κόρινθος, 7ο π.Χ. αιώνας	Coldstream, 1973(β), 41, πίν. 14, αρ. 65	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219	Ανατολική Ελλάδα ΥΓ(;)	Coldstream, 1996(α), 405, 219.43,97			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 292, 175, 107, 229	Κύπρος ΚΑρχ I ΒοR II WP IV	Coldstream, 1996(α), 406, 292.94, 175.52, 107.199, 229.11			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292	Φοινίκη RS	Coldstream, 1996(α), 408, 292.80			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 56	Ανατολική Ελλάδα ΥΑν (χρον. συνόλου)	Moignard, 1996, 437, 56.11			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 56	Νάξος ΥΑΝ (χρον. συνόλου)	Moignard, 1996, 437, 56.8			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 13, 34, 56, 107, 294, 101, 126	Κόρινθος Π ΠΡΚ, Π -Μ ΠΡΚ, Μεταβατική, Υ ΠΡΚ/Μεταβατική, ΠΚ	Moignard, 1996, 437-438, 13.6, 34.9, 34.13, 56.24, 34.40, 107, 145, 294.51, 34.38, 56.20, 101.1, 126.11			
ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Υ	Κύπρος Black-on-Red II	Coldstream, Macdonald, 1997, 232, πίν. 47 (Υ11)	Φορτέσα, τάφοι VI	Πιθανόν Αττική, ΠΡΓ, σε Π ΠΡΓ σύνολο	Brock, 1957, 189, VI.76			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	Κύπρος Black-on-Red II	Coldstream, 1992, 79, πίν. 73 (GH 124)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107	Φοινίκη Bich	Coldstream, 1996(α), 408, 107.80			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 283, 292, 56 (λήκυθοι - ληκύθια)	Φοινίκη RS	Coldstream, 1996(α), 408, 283.50, 292.211, 56.10			
			Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος	Κύπρος Red Slip II (ΥΓ)	Coldstream et al., 1981, 150-151, αρ. 54, εικ. 5, πίν. 21			
			ΝΔ του κεντρ. δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλ., τάφος Α	Κύπρος Black-on-Red I	Hood, Boardman, 1961, 74, αρ. 15, πίν. 10.15			

			Φορτέσα, τάφοι TFT, VII, X, P	Κύπρος, από ΜΓ, ΜΓ-ΥΓ ΥΓ(:) και ΥΑν σύνολα	Brock, 1957, 190, TFT.669,694, VII.842, X.489, P.1448,1262			
			Φορτέσα, τάφος P	Αταύτιστη προέλευση, παρόμοιο με κυπριακά, από ΥΑν σύνολο	Brock, 1957, 190, P.1251			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι A, 106, 285, 292, 219, 134, 125, 104	Κύπρος ΚΓ III: Bich. III, BoR I, ΚΑρχ I, BoR II	Coldstream, 1996(α), 407, A7, 106.39, 285.88, 292.62, 219.40, 134.33, 125.16, 285.45,49,52,80,85,1 51, 292.48,51,97,132, 104.123, 219.98			
ΛΗΚΥΘΙΑ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Ατσαλένιο, τάφος A	Κύπρος Black-on-red (μέσα σε ΥΓ πίθο)	Davaras, 1968, 139, A56, πίν. 32			
			Φορτέσα, τάφος P	Κύπρος, από ΥΓ(:) σύνολο	Brock, 1957, 190, P.1411			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 104, Η, 292	Κύπρος ΚΓ III: ΒοR I, ΚΑρχ I: ΒοR II	Coldstream, 1996(α), 407-408, 104.8, Η15, 292.244-245			
ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	Κόρινθος, Μεταβατική ΠΚορ	Coldstream, 1973(β), 41, πίν. 14, αρ. 61-62	Φορτέσα, τάφοι TFT, Ρ, ΙΙ	Κόρινθος, Γ και ΠΡΚ, από ΜΓ και ΥΑν σύνολα	Brock, 1957, 190, TFT.668, Ρ.1174,1516,1517, ΙΙ.1065			
"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	Κόρινθος, Υ ΠΡΚ-Μεταβατική	Coldstream, 1973(β), 43, πίν. 16, αρ. 34	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Κόρινθος, ΠΡΚ	Payne, 1927-1928, 265, αρ. 176, πίν. XI, 2			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 56, 106	Κόρινθος Υ ΠΡΚ/Μεταβατική, ΠΚ	Moignard, 1996, 447, 59.2, 106.40			
ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΙ ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι Ο, 283	Κόρινθος ΜΓ	Coldstream, 1996(α), 402, Ο3, 283.8			
ΖΩΜΟΡΦΟΣ ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107	Κόρινθος ΠΚ (ΠΑν χρον. συνόλου)	Moignard, 1996, 451, 107.47			

ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	Κόρινθος ΠΚορ	Coldstream, 1992, 79, πίν. 73 (GH 128-133)	Φορτέτσα, τάφος Ρ	Από Ανατολι κή Ελλάδα(;)	Brock, 1957, 190, P.1527			
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	Κόρινθος, πιθανόν ΠΚορ	Coldstream, 1973(β), 41, πίν. 14, αρ.63	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 56	Κύπρος Red Slip II (ΥΑν σύνολο)	Moignard, 1996, 443, 56.10			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 56	Ανατολική Ελλάδα (ΥΑν σύνολο)	Moignard, 1996, 443, 56.5			
ΤΡΙΦΥΛΛΟΣΤΟΜΟ ΑΛΑΒΑΣΤΡΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292	Κύπρος ΚΑρχ ΒοR II	Coldstream, 1996(α), 408, 292.96			
ΑΛΑΒΑΣΤΡΑ-ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέτσα, τάφοι Ρ, F	Κύπρος, από ΥΓ(;) και από ΠΑν(;) σύνολο	Brock, 1957, 190, P.1458, F.754			
ΚΑΛΑΘΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207	Αττική ΠΡΓ	Υ	Coldstream, 1996(α), 399, 207.41,42				
ΚΡΑΤΗΡΕΣ										
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ		
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	Αττική ΠΡΓ	Υ	Coldstream, 1972, 76, πίν. 19 (C43)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 207, 283, 292, 219, 285	Αττική ΠΡΓ, ΜΓ, ΜΓ II	Υ	Coldstream, 1996(α), 398-399, 207.7, 283.102, 292.163, 219.42, 219.32 (πώμα για τον 219.42), 285.153	Ιερό της Δήμητρας, στρώμα A	Αττική ΜΓ II	Coldstream, 1973(α), 21, πίν. 10 (αρ. 32)
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΜΓ Κυκλάδες, πιθανόν Πάρος		Coldstream, 1972, 97, πίν. 29 (G126)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 229	Άργος II	ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 402, 229.28			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β	Αττική, ΠΡΓ (χρον. στρώμ.)	Π	Coldstream, Macdonald, 1997, 208, πίν. 36 (B43)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219	Εύβοια I	ΥΓ	Coldstream, 1996(α), 403, 219.71			
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Χ	Αττική II	ΜΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 230, 232, εικ. 20, πίν. 47 (Χ16-17)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285	Ανατολική Ελλάδα ΥποΠΡΓ		Coldstream, 1996(α), 405, 285.89			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Αττική ΠΡΓ - ΠΓ I	Υ	Coldstream, 1992, 69, πίν. 61 (GB 42)							
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	Ίσως από Εύβοια (χρον. στρ. ΜΓ)		Coldstream, 1992, 72, πίν. 64 (GD 37)							
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	Αττική II	ΜΓ	Coldstream, 1992, 72, πίν. 64 (GD 38)							

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	Αττική Υ ΠΡΓ ή ΠΓ	Coldstream, 1992, 76, πίν. 68 (GH 16)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	Αττική ΜΓ II	Coldstream, 1992, 77, πίν. 71 (GH 60)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	ΥΓ Άργους ή τοπική μίμηση	Coldstream, 1992, 77, πίν. 71 (GH 64)						
Πάνω από το Μικρό Ανάκτορο, σύνολο L	Αττική ΜΓ II	Coldstream, 2000, 290, πίν. 59, L10						
ΜΙΚΡΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", στρώμα Β	Αττική Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 73, εικ. 5, πίν. 17 (B41-42)						
ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	Αττική ΜΓ	Coldstream, 1972, 97, εικ. 14, πίν. 29 (G117-118)	Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	Ίσως από Κυκλάδες	Hutchinson, 1954, 222, 224, αρ. 19, 20, πίν. 25.19, 21.20 και Coldstream, 1980, 411 σύμφωνα με τον οποίο ο αρ. 19 είναι αττικίζων και όχι εισαγμένος			

"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΜΓ Κόρινθος	Coldstream, 1972, 97, εικ. 15, πίν. 29 (G122)	Φορτέτσα, τάφοι Ρ, Χ, ΤFT	Πιθανόν από Κυκλάδες, σε Υ ΠΡΓ(;) και ΜΓ σύνολα	Brock, 1957, 190, Ρ.1481, Χ.490, ΤFT.671			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	Ίσως από Εύβοια ΜΓ II	Coldstream, 1992, 72, πίν. 64 (GD 36)						
ΔΙΝΟΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 34	Ανατολική Ελλάδα γύρω στο 630 π.Χ.	Moignard, 1996, 451, 34.18			
ΚΑΝΘΑΡΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στώμα D	Αττική ΜΓ ή ΥΓ ΙΑ	Coldstream, 1972, 84, εικ. 7, πίν. 20 (D44)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι J, 285, D	Αττική Υ ΠΡΓ, ΠΓ II/ΜΓ I	Coldstream, 1996(α), 400, J56, 285.121, D34			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	Αττική ΜΓ II	Coldstream, 1992, 77, πίν. 71 (GH 66)						
ΣΚΥΦΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Δυτ. Στρωματογρ. Μουσείου	ΥΓ-ΠΑν Κυκλάδες	Warren, 1985, 126, εικ. 11a-b	Φορτέσα, τάφοι OD, X	Πιθανόν από Κυκλάδες, ΠΡΓ και Γ, σε ΠΡΓ Β'(:) και ΜΓ σύνολα	Brock, 1957, 190, OD.364-367, X.462,478,520,494	Ιερό της Δήμητρας, σύνολο ευρημάτων Κ	Αττική ΜΓ	Coldstream, 1973(α), 52, πίν. 31 (αρ. 1)
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	Αττική ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 76, εικ. 2, πίν. 19 (C42, C45)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι J, 207, 219, 285, G, 65, 292, 218, 75, 106, 107, 31	Αττική Υ ΠΡΓ, ΜΓ, ΜΓ II, ΥΓ I, ΥΓ II	Coldstream, 1996(α), 400-401, J15,22.50, 207.6, 219.85, 285.152, G40, 65.2, 292.68,70, 218.99, 75.205, 106.30, 107.134, 75.162, 31.31, 31.16, 106.19	Ιερό της Δήμητρας, σύνολο ευρημάτων Κ	Κορινθιακή ΜΓ II	Coldstream, 1973(α), 52, πίν. 31 (αρ. 3)
Road Trials, στρώμα F	Τέλος ΜΓ ή ΥΓ Κόρινθος	Coldstream, 1972, 87, εικ. 7, πίν. 23 (F23)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι G, 134	Εύβοια ΥποΠΡΓ III	Coldstream, 1996(α), 403, G123-124, 134.48			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	Αττική ΥΓ I	Coldstream, 1972, 97, πίν. 29 (G120)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 60	Εύβοια ΥΓ II	Coldstream, 1996(α), 403, 60.2			
Royal Road, σύνολο ευρημάτων G	ΥΓ Κυκλάδες, πιθανόν Μήλος	Coldstream, 1972, 97, πίν. 29 (G125)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 100, 107, 219, 292, 283, 75	Κυκλάδες ΜΓ I, ΜΓ II, ΥΓ I	Coldstream, 1996(α), 404, 100.35, 107.98, 219.25,41,63,70, 75, 292.87, 292.50, 283.96, 75.41			
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα A (η αναγνώριση του ενός με ερωτηματικό)	Αττική, ΥποΜ-Π ΠΡΓ (χρον. στρώμ.)	Coldstream, Macdonald, 1997, 204, εικ. 6, πίν. 34 (A31-32)						

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β	Αττική, Π ΠΡΓ (χρον. στρώμ.)	Coldstream, Macdonald, 1997, 208, πίν. 36 (B44-47)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα C	Αττική, Π ΠΡΓ (χρον. στρώμ.)	Coldstream, Macdonald, 1997, 208, πίν. 36 (C20)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Χ	Εύβοια ΥΓ II	Coldstream, Macdonald, 1997, 232, πίν. 47 (X18)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Υ	Εύβοια ΥΓ II	Coldstream, Macdonald, 1997, 232, εικ. 20, πίν. 47 (Υ7-9)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Ζ	Πάρος ΥΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 233, εικ. 20, πίν. 48 (Ζ8)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Αττική Υ ΠΡΓ και ΜΓ I	Coldstream, 1992, 69, πίν. 51 (GB 45), 61 (GB 43-45)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	Αττική ΜΓ II	Coldstream, 1992, 77, πίν. 71 (GH 59)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	Κυκλάδες ΜΓ II - ΥΓ II και Πάρος ΥΓ και ΥΓ ή ΥποΓ	Coldstream, 1992, 77, πίν. 71 (GH 67-69)						

Βλυχιά πηγάδι, κατώτερο στρώμα	ΜΓ της Αττικής. Πιθανός τόπος προέλ. μάλλον Κυκλάδες	Coldstream, 1960, 161, πίν. 45c, εικ. 4 (αρ. 20)						
ΝΔ όριο του Ανακτόρου, σύνολο Α	Μήλος ΥΓ	Coldstream, 2000, 265, εικ. 2, πίν. 47, Α15						
ΒΔ τετράγωνο, πάνω από την οικία των τοιχογραφιών, σύνολο Β	Αττική Υ ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 267, πίν. 48, Β2						
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο Ε	Αττική Υ ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 272, πίν. 51, Ε5						
Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	Εύβοια ΥΓ II	Coldstream, 2000, 284, εικ. 7, πίν. 56, Η39						
Πάνω από το Ανάκτορο, διάφορα, σύνολο Κ (δεν είναι σαφές αν το σύνολο είναι οικιστικό)	Αττική ΜΓ	Coldstream, 2000, 289, εικ. 8, πίν. 58, Κ7						
ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΣΚΥΦΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέσα, τάφοι VI, XI	Πιθανόν Αττική, ΠΡΓ, σε Π ΠΡΓ σύνολα	Brock, 1957, 189, VI.58, XI.187			

ΚΟΤΥΛΕΣ

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Road Trials , στρώμα F	ΥΓ Κόρινθος	Coldstream, 1972, 87, πίν. 23 (F24-26)	Φορτέτσα, τάφοι II, P	Κόρινθος ΠΡΚ, από ΥΑν σύνολα	Brock, 1957, 190, II.970,959, P.1181			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	Π ΥΓ Κόρινθος	Coldstream, 1972, 97, πίν. 29 (G123)	Ζαφέρ Παπούρα, τάφοι Evans και Payne	Κόρινθος ΠΡΚ	Payne, 1927-1928, 266, αρ. 177-178			
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Υ (πρωτοκοτύλη)	Κόρινθος ΜΓ II	Coldstream, Macdonald, 1997, 232, εικ. 20, πίν. 47 (Υ10)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 34, 56, 82, 294, 285, 292, F/67:1	Κόρινθος ΠΡΚ, Υ ΠΡΚ/Μεταβατική	Moignard, 1996, 457, 34.33, 56.22, 82.8, 82.9, 294.42, 285.159, 292.15, 292.222, F/67:1.10, 34.29			
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH (πρωτοκοτύλες)	Κόρινθος ΜΓ II	Coldstream, 1992, 77, πίν. 59 (GH 71), 71 (GH 70, 71)						
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	Κόρινθος, γύρω στο 700-650 π.Χ. (αρ. 67), ύστερος 7ος π.Χ. αι.(αρ. 68), β' μισό 7ου π.Χ. αι.(αρ. 69, 70), μέσα 7ου π.Χ. αι. (αρ. 71)	Coldstream, 1973(β), 41, πίν. 14, αρ.67-71						

"Royal Road", πηγάδι LA, στρώμα J	Κόρινθος, ύστερος 7ος π.Χ. αι. (αρ. 35) και τέλος 8ου ή αρχές 7ου π.Χ. αι.(αρ. 36)	Coldstream, 1973(β), 43, πίν. 16, αρ. 35-36						
"Royal Road" και Βενιζέλειο, σύνολο ευρημάτων K	Κόρινθος, Π Πρκ =τέλος 8ου π.Χ. αι.(αρ. 21) και Μ Πρκ = γύρω στο 660-650 π.Χ.(αρ. 22)	Coldstream, 1973(β), 45, πίν. 17, αρ. 21-22						
ΒΑΘΙΕΣ ΚΟΤΥΛΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	Κόρινθος Π Πρκ	Coldstream, 1992, 78, πίν. 71 (GH 72-75)						
ΚΥΠΕΛΛΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΜΓ Κυκλάδες, πιθανόν Μήλος	Coldstream, 1972, 98, εικ. 15, πίν. 29 (G127)	Φορτέτσα, τάφος X	Πιθανόν από Κυκλάδες πτό ΠΡΓ Β΄(;) σύνολο	Brock, 1957, 190, X.467			

			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι J, G, N, 283	Αττική Υ ΠΡΓ, ΜΓ Ι	Coldstream, 1996(α), 401, J28-30,32-33,39,41,43,47-49, G69-76, N18-19, 283.34			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 34	Λακωνία ΥΑν (χρον. συνόλου)	Moignard, 1996, 459, 34.36			
ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΨΗΛΟ ΠΟΔΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Z	Αττική Υ ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 233, πίν. 48 (Z7)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος J	Αττική Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 401, J27,34,36,40,42, 44-45,51,54			
ΚΥΛΙΚΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	"Ιωνική" κύλικα, ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	Coldstream, Sackett, 1978, 56, πίν. 13, αρ. 53	Ζαφέρ Παπούρα, Evans και Payne	Ρόδος	Payne, 1927-1928, 265, αρ. 175, πίν. XI, 6			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 24	"Ιωνική" κύλικα, ΥΑν, γύρω στο 630-600 π.Χ.	Moignard, 1996, 455, 24.1			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 57, 126 (bird bowls)	Ανατολική Ελλάδα (;), ΥΑν (χρον. συνόλου)	Moignard, 1996, 454, 57.1, 126.10			

ΦΙΑΛΗ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 56	Χίος, χιώτικη φιάλη, ΥΑν, γύρω στο 640 π.Χ.	Moignard, 1996, 455, 56.21			
ΠΡΟΧΟΪΣΚΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΜΓ Κυκλάδες, πιθανόν Μήλος	Coldstream, 1972, 97, εικ. 15, πίν. 29 (G124)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι Ο, 294	Αττική ΥποΠΡΓ - ΠΓ, ΜΓ II	Coldstream, 1996(α), 397, Ο7, 294.12			
ΑΜΦΟΡΕΙΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	ΠΡΓ ίσως από Εύβοια	Coldstream, 1972, 76, πίν. 19 (C44)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 28 (η αναγν. του σχήμ. με ερωτηματικό)	Εύβοια ΥποΠΡΓ I - II	Coldstream, 1996(α), 403, 28.18	Ιερό της Δήμητρας, στρώμα Α	Αττική ΜΓ II	Coldstream, 1973(α), 21, πίν. 10 (αρ. 33)
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	Αττική ΜΓ	Coldstream, 1972, 97, πίν. 29 (G121)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Ο (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	Κυκλάδες ΥποΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 404, Ο42			
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΥΓ και ΥΓ - ΥποΓ Θήρα	Coldstream, 1972, 98, πίν. 29 (G128-130)						

Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα C	Εύβοια, Π ΠΡΓ (χρον. στρωμ.)	Coldstream, Macdonald, 1997, 208, εικ. 8, πίν. 36 (C21)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων X	Εύβοια Υ ΠΡΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 230, πίν. 47 (X13)						
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων X (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	Πάρος ΥΓ	Coldstream, Macdonald, 1997, 232, πίν. 47 (X19)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GB	Εύβοια, ΥποΠΡΓ	Coldstream, 1992, 69, πίν. 61 (GB 41)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	Ανατολικής Ελλάδας ΠΡΓ ή ΠΓ	Coldstream, 1992, 76, πίν. 68 (GH 17)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	Αττική ΜΓ	Coldstream, 1992, 77, πίν. 71 (GH 65)						
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	ΥΓ ίσως από Εύβοια ή τοπικής παραγωγής	Coldstream, 1992, 77, πίν. 71 (GH 62, 63)						
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	Αττική ΜΓ - ΥΓ	Coldstream, 1960, 168, πίν. 45a (αρ. 80)						
ΒΔ τετράγωνο: ο Θεατρικός Χώρος, σύνολο Ε (στον Ε6, Υ ΠΡΓ, η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό)	Αττική Υ ΠΡΓ, ΜΓ Ι	Coldstream, 2000, 272-273, πίν. 51, Ε6, Ε12-13						

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β	Εύβοια, Π ΠΡΓ (χρον. στρωμ.)	Coldstream, 1997, Macdonald, 208, εικ. 8, πίν. 36 (B41)	Φορτέτσα, τάφος VIII	Πιθανόν Κυκλάδες, ΠΡΓ - Γ	Brock, 1957, 189, VIII.629			
Βλυχιά πηγάδι, ανώτερο στρώμα	Αττική ΜΓ - ΥΓ	Codstream, 1960, 168, πίν. 45α, εικ. 12 (αρ. 79)	Φορτέτσα, τάφος TFT	Από Κυκλάδες, ίσως όμως από Κνωσό, Γ	Brock, 1957, 190, TFT.652,673,680, 681			
Πάνω από το Ανάκτορο, διάφορα, σύνολο Κ (η αναγνώριση του σχήματος με ερωτηματικό) (δεν είναι σαφές αν το σύνολο είναι οικιστικό)	Αττική ΜΓ	Coldstream, 2000, 289, πίν. 58, Κ5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 285, 219, 30	Αττική Υ ΠΡΓ, ΜΓ II/ΥΓ I, ΥΓ II	Coldstream, 1996(α), 394, 285.129, 219.93, 30.6			
Πάνω από το Μικρό Ανάκτορο, σύνολο L	Αττική ΜΓ	Coldstream, 2000, 290, πίν. 59, L1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 30	Θεσσαλία (;) Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 403, 30.4			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283	Κυκλάδες ΜΓ I	Coldstream, 1996(α), 404, 283.91			
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

			Φορτέσα, τάφος Ρ	Αταύτιστη προέλευση , από ΠΑν(;) σύνολο	Brock, 1957, 190, P.1403			
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β (η αναγνώριση του σχήματος ερωτηματικό)	Αττική, Π ΠΡΓ (χρον. στρωμ.)	Coldstream, Macdonald, 1997, 208, εικ. 8, πίν. 36 (B42)	Φορτέσα, τάφος Ρ	Από Κυκλάδες, σε σύνολο Υ ΠΡΓ- ΠΡΓ Β'(;)	Brock, 1957, 190, P.1492			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος J	Αττική Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 396, J23			
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛ ΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων C	Αττική Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 77, πίν. 19 (C46)	Φορτέσα, τάφοι XI, L	Πιθανόν Κυκλάδες, ΠΡΓ, σε Π και Υ ΠΡΓ σύνολα	Brock, 1957, 189, XI.154, L.269,311	Ιερό της Δήμητρας, σύνολο ευρημάτων K	Αττική (ή πιθανόν κυκλαδική) ΜΓ	Coldstream, 1973(α), 52, πίν. 31 (αρ. 2)
Περ. ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων X	Αττική ΜΓ II	Coldstream, Macdonald, 1997, 230, πίν. 47 (X14-15)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 13, 219, 207, Q, 106, 285, 100, G, N	Αττική Υ ΠΡΓ - ΠΓ I, ΠΓ I, ΠΓ II, ΜΓ I, ΜΓ II	Coldstream, 1996(α), 394-396, 13.48, 219.89,90, 207.52, Q70, 106.26, 285.154, 100.42, 219.91, 100.39, G3, G83, N6, 219.33			

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", στρώμα GD	Αττική ΜΓ	Coldstream, 1992, 72, πίν. 64 (GD 39)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Q	Κυκλάδες ΠΓ Ι	Coldstream, 1996(α), 404, Q63-64			
ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του "Royal Road", δυτικά του Θεατρικού Χώρου, σύνολο D	Κυκλά-δες ΜΓ (ο D17 ίσως από τη Νάξο)	Coldstream, 2000, 271, πίν. 50, D17-18						
ΒΔ τετράγωνο: η "ΒΔ οικία του θησαυρού", σύνολο F	Αττική ΜΓ II	Coldstream, 2000, 274, πίν. 52, F2						
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	Αττική ΜΓ	Coldstream, 2000, 277, εικ. 4, πίν. 53, G9						
Β τετράγωνο: το "Γεωμετρικό Πηγάδι", σύνολο Η	Αττική ΜΓ	Coldstream, 2000, 282, πίν. 55, Η11						
Πάνω από το Μικρό Ανάκτορο, σύνολο L	Αττική (;) ΜΓ	Coldstream, 2000, 290, πίν. 59, L5						
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΤΥΠΟΥ SOS								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
Περ. ΝΔ σπιτιών, στρώμα Η	Εύβοια, ΠΑν-ΥΑν (χρον. στρώμ.)	Coldstream, Macdonald, 1997, 220, πίν. 42 (H38)						
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΚΡΑΣΙΟΥ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", πηγάδι 12, ανώτερο γέμισμα	Άγνωστης προέλευσης, ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	Coldstream, Sackett, 1978, 58, εικ. 9, αρ. 54-55						
ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285	Εύβοια ΥΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 403, 285.124			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219	Κύπρος ΚΑρχ ΒοR II	Coldstream, 1996(α), 408, 219.22			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292	Μάλλον Φοινίκη, ΠΑν (χρον. συνόλου)	Moignard, 1996, 433, 292.22			
ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", σύνολο ευρημάτων G	ΜΓ ίσως εισηγμένος από Αττική	Coldstream, 1972, 89, πίν. 25 (G22)						
ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ= ΩΘΕΙΔΗΣ ΠΙΘΟΣ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Φορτέσα, τάφος X	Αττική ΜΓ I - ΥΓ Ia, ΠΡΓ Β' - ΜΓ Κρήτης	Brock, 1957, 190, X.454, Coldstream, 1968, 240, υπ. 2, Papadopoulos, 1998, 118-121			

ΠΥΞΙΔΕΣ

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	Ίσως από Κυκλάδες	Hutchinson, 1954, 225, αρ. 55, πίν. 25.55			
			Φορτέσα, τάφος II	Κόρινθος ΠΡΚ, από ΥΑν(;) σύνολο	Brock, 1957, 190, II.1065			
			Φορτέσα, τάφος Ρ	Κύπρος, από ΥΓ(;) σύνολο	Brock, 1957, 190, P.1451			
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285	Κόρινθος Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 402, 285.134			

ΕΠΙΠΕΔΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ - ΠΩΜΑΤΑ ΕΠΙΠΕΔΩΝ ΠΥΞΙΔΩΝ

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	Κόρινθος ΠΚορ	Coldstream, 1992, 79, πίν. 59 και 73 (GH 136)	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 107, 292, 219	Αττική ΜΓ I, ΜΓ II	Coldstream, 1996(α), 398, 107.102, 292.142, 292.143 (πώμα), 107.72, 219.23, 219.59 (πώμα)			
Βενιζέλειο Νοσοκομείο, πηγάδι VW/59, σύνολο Η	Κόρινθος, ύστερος 7ος π.Χ. αιώνας	Coldstream, 1973(β), 41, πίν. 14, εικ. 3, αρ. 66						
ΒΔ τετράγωνο, βόρεια του "Royal Road", ανατολικά του ναύσταθμου (arsenal), σύνολο C	Αττική ΜΓ II	Coldstream, 2000, 268, πίν. 49, C13						

ΠΩΜΑΤΑ ΠΥΞΙΔΩΝ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Ανεξερεύνητο Μέγαρο", σύνολο ευρημάτων GH	Κόρινθος, ένα ΠΚορ, ένα ύστερου 7ου π.Χ. αιώνα	Coldstream, 1992, 79, πίν. 59 (GH 135), 73 (GH 134-135, 137)	Τεκές, τάφος II	Αττική Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 37, εικ. 8 και πίν. 12b (II.17)			
ΒΔ τετράγωνο: "ΒΔ δοκιμαστικές τομές", σύνολο G	Αττική ΜΓ I	Coldstream, 2000, 278, εικ. 4, πίν. 53, G20	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285	Κόρινθος Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1996(α), 402, 285.138, 285.158			
ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
ΒΔ τετράγωνο, πάνω από την οικία των τοιχογραφιών, σύνολο B	Αττική Υ ΠΡΓ	Coldstream, 2000, 267, πίν. 48, B1	Τεκές, τάφος II	Αττική Υ ΠΡΓ	Coldstream, 1963, 37, πίν. 12b (II.17)			
ΟΞΥΠΥΘΟΜΕΝΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΩΜΑΤΑ ΟΞΥΠΥΘΟΜΕΝΩΝ ΠΥΞΙΔΩΝ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 283, 107, 219	Αττική ΜΓ I	Coldstream, 1996(α), 397, 283.46, 283.9 (πώμα), 107.210, 219.69 (πώμα)			
ΤΡΙΠΟΔΙΚΑ ΥΠΟΣΤΑΤΑ								
ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
"Royal Road", στρώμα B	Αττική ΠΡΓ	Coldstream, 1972, 73, πίν. 17 (B43)						

ΑΣΚΟΙ

ΟΙΚΙΣΜΟΙ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	ΙΕΡΑ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
			Χανιαλή Τεκές, θολωτός τάφος 2	Από Σαρδηνία 850 - 680 π.Χ.	Hutchinson, 1954, 226, αρ. 111, πίν. 25.111, Boardman, 1967, 64 και Vagnetti, 1989, 355- 360, πίν. 52			

ΜΕΡΟΣ Β΄

I. Η ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ

A. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τα αγγεία, που είτε ακέραια είτε σε μορφή οστράκων αποτελούν το πολυπληθέστερο εύρημα στις ανασκαφές, αντιμετωπίζονται κυρίως ως εργαλείο χρονολόγησης και ως αντικείμενα για στυλιστική ανάλυση. Στην πραγματικότητα όμως πρόκειται για σκεύη που εξυπηρετούσαν συγκεκριμένες λειτουργίες στην καθημερινή, αλλά και στην επίσημη ζωή φέροντας συγκεκριμένο περιεχόμενο υγρό ή στερεό το οποίο θα ήταν μετρήσιμο, όπως άλλωστε συμβαίνει και με τα σύγχρονα σκεύη, μόνο που αυτά δεν είναι πλέον πήλινα, αλλά συνήθως γυάλινα ή ακόμα και πλαστικά. Ας σκεφθούμε, για παράδειγμα, τα διάφορα γυάλινα μπουκάλια των ποτών με την αναγραφή της ποσότητας του περιεχομένου τους, τα μπουκάλια του λαδιού, καθώς επίσης τα γυάλινα μπουκαλάκια των αρωμάτων και των καλλυντικών, αλλά και ορισμένες κούπες ή κανάτια με δεδομένη γνωστή χωρητικότητα, η οποία σε ορισμένα, κυρίως γυάλινα, αναγράφεται και με μία χαρακτηριστική γραμμή δηλώνεται το σημείο έως το οποίο πρέπει να γεμίζονται. Οι ανάγκες της καθημερινής ζωής είτε αυτές αφορούσαν και αφορούν στο εμπόριο και στις συνδιαλλαγές είτε σε άλλες καθημερινές δραστηριότητες, όπως είναι το μαγείρεμα - στις αρχαίες ελληνικές συνταγές αναφέρεται πάντα η ποσότητα των υλικών²⁴⁸ - επιβάλλουν την ύπαρξη των μέτρων και των σκευών με δεδομένη την ποσότητα του προϊόντος που περιέχουν. Τα σκεύη αυτά κατά την αρχαιότητα, αλλά και έως πριν από λίγες δεκαετίες, ήταν κυρίως πήλινα.

Για τα αγγεία των νεότερων χρόνων η γνώση της χωρητικότητας ήταν βασική προϋπόθεση για τις συναλλαγές, αφού μάλιστα πολλές φορές αποτελούσε και προσδιοριστικό του αγγείου. Για παράδειγμα, σε ενδεικτική αναφορά τιμών για αγγεία του πρώτου μισού του 20ου αιώνα από τις Μαργαρίτες αναφέρεται ότι με 20 οκάδες λάδι αγόραζαν ένα διακοσάρι πιθάρι, ενώ ως προς τις αμοιβές των

²⁴⁸ Πρβλ. για παράδειγμα Σωτάδης, *Εγκληϊόμενοι*, απόσπασμα 1 (Th. Kock, *Comicorum Atticorum Fragmenta*, II, 1976, 448): φύαν θ' μ' αϗτ<=> παρέλαβον Φαληρικὴν,
ε...ς κύαθος νταζθ' ε̅ δατος πιχυθείς πολύ.]
τεμών δ̅ λεπτήν τΥς χλόης κα∞ πλείονα,
κ̅ ν̅ ο̅ δικότυλος λήκυθος, καταστρέφω.

αγγειοπλαστών αναφέρεται ότι η αμοιβή τους αντιστοιχούσε με το 10% της χωρητικότητας του αγγείου σε λάδι ή κρασί²⁴⁹.

Από αρχαίες πηγές είναι γνωστή η ύπαρξη μέτρων χωρητικότητας για υγρά και για στερεά. Ο Fr. Hultsch στο έργο του *Griechische und römische Metrologie*²⁵⁰ έχει συγκεντρώσει τους αρχαίους Έλληνες και Λατίνους συγγραφείς που είχαν ασχοληθεί με θέματα μετρολογίας, συμπεριλαμβάνοντας και αυτούς στους οποίους υπάρχουν σχετικές μαρτυρίες, όπως είναι, για παράδειγμα, ο Ηρόδοτος και ο Πολύβιος. Αναφέρει επίσης και τα νεότερα έργα από το 1500 και εξής, όπου φαίνεται ότι ζητήματα μετρολογίας είχαν απασχολήσει αρκετά τους ερευνητές κατά τον 19^ο αιώνα²⁵¹. Βασιζόμενος στις πηγές αναφέρεται αναλυτικά στα αττικά μέτρα χωρητικότητας υγρών και στερεών, καθώς και στα ρωμαϊκά²⁵². Καθώς τα μέτρα διέφεραν από περιοχή σε περιοχή της Ελλάδας, αναφέρεται σε καθεμία από αυτές χωριστά. Εξετάζει την αντιστοιχία αττικών, αιγινίτικων και λακωνικών μέτρων χωρητικότητας, ενώ τα συγκρίνει με αυτά της Ασίας και της Αιγύπτου²⁵³. Ανάμεσα στις διάφορες περιοχές που εξετάζει είναι και η Κρήτη για την οποία από τον Φιλόστρατο αναφέρονται ως μέτρο κρασιού *μφορεδς ο ≥ κ Κρ της*, αναφορά στην οποία ο Fr. Hultsch θεωρεί ότι είναι φανερός ο συλλογισμός πως πρόκειται για ένα μέτρο μεγαλύτερο από το συνηθισμένο αττικό. Πιστεύει ότι ο υπολογισμός του αιγινίτικου μέτρου βρίσκεται πολύ κοντά σε αυτό της Κρήτης, γεγονός που τον οδηγεί στην υπόθεση ότι οι αρχές του επονομαζόμενου αιγινίτικου, δηλαδή του αρχαίου πελοποννησιακού συστήματος, βρίσκονται στην Κρήτη. Για το νομισματικό κανόνα αναφέρει με βεβαιότητα ότι ήταν ο αιγινίτικος²⁵⁴. Σε πίνακες που δίνονται στο τέλος αναφέρονται οι αντιστοιχίες των μέτρων των διαφόρων περιοχών με τα λίτρα.

Σχολιάζοντας ο Fr. Hultsch τις σχετικές μαρτυρίες στον Όμηρο θεωρεί ότι ο όρος *μέτρον* στον Όμηρο εμφανίζεται ως γενική έκφραση της χωρητικότητας μάλλον για στερεά παρά για υγρά²⁵⁵. Πιστεύει ότι αυτό το «μέτρο» είχε διαμορφωθεί κατ' απομίμηση του φοινικικού σάτονα και υπολογιζόταν ως τέτοιο, που σημαίνει ακριβώς ή κατά προσέγγιση 12,12 λίτρα. Σε αυτό τον υπολογισμό καταλήγει από την παραβολή των ομηρικών αριθμών για τα μέτρα. Οι μαρτυρίες

²⁴⁹ Πολιτιστική Κίνηση Μαργαριτών, 2001, 27

²⁵⁰ Fr. Hultsch, 1971 (2^η έκδοση), 7-14

²⁵¹ Fr. Hultsch, στο ίδιο, 14-21

²⁵² Fr. Hultsch, στο ίδιο, 100-126.

²⁵³ Fr. Hultsch, στο ίδιο, 499-510

²⁵⁴ Fr. Hultsch, στο ίδιο, 556

²⁵⁵ Fr. Hultsch, στο ίδιο, 499

στις οποίες βασίζεται από τον Όμηρο είναι: α) Ιλιάδα, Ψ, 267-268: *κατέθηκε λέβητα καλόν, τέσσαρα μέτρα κεχανδότα*, όπου ο Hultsch εκτιμά ότι εννοεί 48,5 λίτρα, β) Οδύσσεια, β, 355: *εκοσι δ' στω μέτρα μυληφάτου λφίτου κτΥς* τα οποία ο Τηλέμαχος θα έπαιρνε μαζί του σε ένα σύντομο θαλάσσιο ταξίδι και τα οποία αντιστοιχούν σύμφωνα με τον Hultsch σε 242 λίτρα, γ) Ιλιάδα, Η, 471: *δ-κεν Ήησονίδης γέμεν μέθυ, χίλια μέτρα*, τιμητικό δώρο σταλμένο με πλοίο στους Ατρείδες, ποσότητα που από τον Hultsch υπολογίζεται ότι αντιστοιχεί σε 121 εκατόλιτρα, δ) Οδύσσεια, ι, 208-210: *τΉν δ' Φτε πίνοιεν μεληδέα οωνον ρυθρόν, ν δέπας μπλήσας εδατος νά εκοσι μέτρα χεσζ* / *δμή δ' δεδα πΉ κρητΥρος δώδει*, όπου, όπως επισημαίνει ο Hultsch, υποδηλώνεται η αναλογία ανάμιξης. Όπως αναφέρει ο Hultsch έχουμε από πολύ μεταγενέστερη εποχή σχετική μαρτυρία, ότι το *μέτρον* μπορούσε να αναφέρεται απλά και να ισχύει ως μέτρο για το σάτονα (§ 44,9 Sea). Ακόμα ο Hultsch θεωρεί ότι το *μέτρον* που αναφέρεται στον Ησίοδο, Έργα, 350, *εζμ ν μετρεσθαι παρ γείτονος, εζδ' ποδοσναι, αριτ@τ@μέτρψ*, και το οποίο ίσχυε για κάθε σπίτι, θα μπορούσε να αντιστοιχεί σε μέτρο 12 λίτρων ή σύμφωνα με υστερότερες ενδείξεις σε ένα αιγινίτικο «εκτέα» (ον. εκτεύς).

Εκτός όμως από τις παραπάνω μαρτυρίες για μέτρα στον Όμηρο που έχουν συγκεντρωθεί από τον Fr. Hultsch, εντοπίσαμε δύο ακόμα αναφορές σε μέτρα στην Ιλιάδα: α) Ιλιάδα, Ψ, 264-265: *καε τρίποδ' τμτ νεντα δυωκαιεικοσίμετρον, τ@ πρώτψ*, β) Ιλιάδα, Ψ, 741-742: *ργύρεον κρητΥρα, τετυγμένον* / *ξ δ' ρα μέτρα χ νδανεν*.

Στις μεταφράσεις του αρχαίου κειμένου διαπιστώσαμε ότι η έννοια του μέτρου δεν έχει εκληφθεί κάθε φορά με τον ίδιο τρόπο. Για παράδειγμα, το Ψ 741-742 της Ιλιάδας έχει ερμηνευθεί ως εξής: *καλόφτιαστο κροντήρι ολόγυρο, που εχώραε λίτρες έξι* (Ομήρου Ιλιάδα, μετάφραση Ν. Καζαντζάκη, Ι. Θ. Κακριδή, 1979, 372) ή *Κι ο γιος του Πηλέα θέτει έπαθλο για τον αγώνα ταχύτητας έναν ασημένιο κρατήρα, πραγματικό κομψοτέχνημα. Χωρούσε δε έξι μέτρα υγρών* (Ν. Σταμπολίδης, Πρόλογος, στο Ν. Σταμπολίδης, Α. Καρέτσου (επ.), Ανατολική Μεσόγειος. Κύπρος – Λωδεκάνησα – Κρήτη, 16^{ος} – 6^{ος} αι. π.Χ., 1998, 26).

Σωστότερη είναι η δεύτερη εκδοχή γιατί κάνει σαφέστερο ότι ο Όμηρος αναφέρεται σε κάποια μέτρα, των οποίων η αντιστοιχία με τα σημερινά θα πρέπει να βρεθεί.

Στην κλασική Αθήνα μετρονόμοι έλεγχαν την τήρηση των μέτρων και των σταθμών στη συναλλαγή των προϊόντων, ενώ στη Θόλο φυλάσσονταν τα επίσημα μέτρα και σταθμά του κράτους²⁵⁶. Σε ανασκαφές βρέθηκε στη Θόλο πήλινο κυλινδρικό δημόσιο μέτρο για ξηρά προϊόντα του δεύτερου μισού του 4^{ου} π.Χ. αιώνα²⁵⁷, αλλά και επιτραπέζια σκεύη, όπως κύλικα και μικρή όλπη, που έχουν χρονολογηθεί γύρω στο 470-460 π.Χ. και φέρουν την επιγραφή ΔΕ, δηλαδή δημόσιο. Τα αγγεία αυτά, όπως αναφέρεται, χωρούν σταθερές ποσότητες υγρού, γεγονός που θεωρείται ότι υποδηλώνει τη σχέση τους με το δημόσιο μαγειρείο, δείχνοντας έτσι ότι εφαρμοζόταν αμερόληπτη διανομή για όλους²⁵⁸.

Τα αγγεία ως προς τη μετρολογική τους διάσταση έχουν απασχολήσει πολύ λιγότερο την έρευνα συγκριτικά με τη στυλιστική και την τυπολογική τους ανάλυση και όταν αυτό συμβαίνει, αφορά σε ορισμένες μόνο περιόδους και σε πολύ περιορισμένο αριθμό σχημάτων.

Ως προς τα προϊστορικά χρόνια υπάρχουν στοιχεία από πινακίδες γραμμικής Α και γραμμικής Β γραφής για την ύπαρξη μονάδων μέτρησης της χωρητικότητας. Σύμφωνα με τον Emmett L. Bennett²⁵⁹, ο οποίος εξετάζει τις κλασματικές ποσότητες στη μινωική «λογιστική», στη γραμμική Α μια μόνο ομάδα συμβόλων για κλασματικούς αριθμούς φαίνεται να χρησιμοποιείται για όλων των ειδών τις μετρήσεις, όπως είναι το βάρος και ο όγκος για στερεά και για υγρά, ενώ αντίθετα στη γραμμική Β κάθε είδος μέτρησης έχει τη δική του ομάδα συμβόλων για κλασματικά μέτρα. Αναφερόμενος στις μετρήσεις χωρητικότητας θεωρεί ότι στα μετρικά συστήματα πολλών πολιτισμών τα μικρότερα μέτρα για στερεά και για υγρά ονομάζονται με τον ίδιο τρόπο, ενώ διαφοροποίηση υπάρχει στα μεγαλύτερα μέτρα. Ανάμεσα στα μέτρα χωρητικότητας που παραδίδονται σε πινακίδες αναφέρει το κύπελλο και τον αμφορέα και διακρίνει μέτρα για υγρά και για στερεά με διαφορές μεταξύ τους, που θεωρεί ότι χονδρικά συμφωνούν με τις σχέσεις ανάμεσα στα μεταγενέστερα ελληνικά μέτρα, τον κύαθο που είναι κοινός για μετρήσεις σε υγρά και σε στερεά, τον μέδιμνο που είναι για στερεά και τον μετρητή που είναι για υγρά. Εξηγώντας τον τρόπο μέτρησης των ποσοτήτων σύμφωνα με το σύστημα της γραμμικής Α και της γραμμικής Β αναφέρεται και στις τράπεζες ελέγχου των μέτρων χωρητικότητας που έχουν βρεθεί στη Δήλο, οι οποίες έχουν μία σειρά διαβαθμισμένων μέτρων χωρητικότητας, όπως απαιτείται από ένα τέτοιο σύστημα μέτρησης.

²⁵⁶ J. Mck. Camp II, D. Buitron-Oliver, 1993, 51

²⁵⁷ Βλ. T. L. Shear, 1935, 346-347 και J. Mck. Camp II, D. Buitron-Oliver, στο ίδιο, 52, αρ. 41. Γύρω από τη Θόλο έχουν βρεθεί πολλά πήλινα μέτρα.

²⁵⁸ J. Mck. Camp II, D. Buitron-Oliver, στο ίδιο, 42, αρ. 26

²⁵⁹ Emmett L. Bennett, 1950, 204-222, ειδικά 209, 218-219, 221-222

Τις μινωικές μονάδες μέτρησης εξετάζει και ο Anton Boskamp²⁶⁰ λαμβάνοντας υπ' όψιν του στοιχεία χωρητικότητας από αγγεία, όπως ενός ενεπίγραφου πίθου από τη μινωική βίλα στην Άνω Ζάκρο, αλλά υπολογίζει και τη χωρητικότητα πρωιμότερων αγγείων –πίθων και αμφορέων- από τη Μύρτο και άλλων από την Κνωσό. Σε αρκετά μεταγενέστερο άρθρο του ο A. Boskamp²⁶¹ εξετάζει τα graffiti που υπάρχουν σε πίθους από τις Δυτικές Αποθήκες του Ανακτόρου στην Κνωσό με αφορμή μία ευρύτερη μελέτη του για την οργάνωση της αποθήκευσης στην Κρήτη. Ένα από αυτά τα graffiti θεωρεί ότι μπορεί να αποτελεί σημάδι όγκου ή χωρητικότητας και, αν αυτό ισχύει, ότι πρόκειται για σύνθεση κλάσματος και ολόκληρου αριθμού²⁶².

Εκτός όμως από το μινωικό και το μυκηναϊκό σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας έχει απασχολήσει τους μελετητές. Για παράδειγμα, σε σχετικό άρθρο της Anna Sacconi²⁶³ διαπιστώνουμε ότι στηριζόμενη και αυτή σε μαρτυρίες της γραφής και στα μυκηναϊκά ιδεογράμματα αναφέρεται στα μέτρα χωρητικότητας για στερεά, στα μέτρα χωρητικότητας για υγρά και στα μέτρα βάρους²⁶⁴. Ο D. A. Was²⁶⁵ εξετάζοντας τις μυκηναϊκές μονάδες μέτρησης χωρητικότητας, τις συγκρίνει με τις μινωικές θέτοντας το ερώτημα αν το μυκηναϊκό σύστημα μέτρησης χωρητικότητας για στερεά προέκυψε από κάποιες προσαρμογές του παλιότερου μινωικού συστήματος και αν ναι για ποιο λόγο. Στηριζόμενος στη μαρτυρία πινακίδας θεωρεί ότι αυτή οδηγεί στο συμπέρασμα πως ο μετρητής θα είχε ως χωρητικότητα δύο φορές τον όγκο ενός «ιδανικού» **ψευδόστομου αμφορέα** και συνεπώς θα πρέπει να αναζητηθεί σε μία διακύμανση ανάμεσα στα 24 έως 28 λίτρα²⁶⁶. Καταλήγει στο συμπέρασμα πως το μυκηναϊκό σύστημα μέτρησης χωρητικότητας στερεών προέκυψε από προσαρμογή του προγενέστερου μινωικού συστήματος με μείωση της χωρητικότητας του τελευταίου κατά το 1/6 και πως βάσει των διαθέσιμων μαρτυριών ο «μυκηναϊκός μέδιμνος» (μέτρο για στερεά) θα είχε χωρητικότητα 90 λίτρων και ο «μυκηναϊκός μετρητής» (μέτρο για υγρά) 27 λίτρων²⁶⁷.

Πέρα όμως από τις μαρτυρίες της γραφής έχει γίνει και σειρά μετρήσεων χωρητικότητας σε μεγάλη και ομοιογενή ομάδα ΥΕ ΙΙΒ αγγείων διαφόρων σχημάτων

²⁶⁰ Anton Boskamp, 1982, 15-25

²⁶¹ A. Boskamp, 1996, 101-112

²⁶² A. Boskamp, στο ίδιο, 108-109, 111-112. Τα υπόλοιπα graffiti υποδηλώνουν το προϊόν που περιείχε ο πίθος.

²⁶³ Anna Sacconi, 1971, 135-149

²⁶⁴ Βλ. και E. French, 1999, 130, όπου αναφέρει ότι σε κείμενα γραμμικής Β' ιδεόγραμμα που μοιάζει με άωτο ή με κωνικό κύπελλο αποδίδει το μέτρο «Z» και ότι στην ηπειρωτική Ελλάδα το μεγαλύτερο από αυτά τα κύπελλα έχει χωρητικότητα περίπου 300 κ.εκ.

²⁶⁵ D. A. Was, 1977, 26-35

²⁶⁶ Στο προαναφερόμενο άρθρο αναφέρονται και άλλες απόψεις που έχουν διατυπωθεί σχετικά με το θέμα αυτό.

²⁶⁷ Όπως αναφέρει ο μινωικός μέδιμνος αντιστοιχεί σε 108 λίτρα.

και μεγεθών από το Ανάκτορο του Νέστορα στην Πύλο, προκειμένου να διαπιστωθεί αν τα συνηθισμένα αγγεία κατασκευάζονταν σε σταθερά μεγέθη προσαρμοσμένα στο ισχύον μετρικό σύστημα και συνεπώς να εξακριβωθεί η σχέση τους με τις μυκηναϊκές μονάδες χωρητικότητας²⁶⁸. Εξηγείται η μέθοδος μέτρησης και στο τέλος η Lang συγκρίνει και με μετρήσεις χωρητικότητας που είχε κάνει η ίδια σε μυκηναϊκά αγγεία από την αθηναϊκή Αγορά.

Όπως αναφέρεται από τον M. B. Wallace²⁶⁹ μετρήσεις χωρητικότητας τελευταία έχουν γίνει και για τους χαναανιτικούς αμφορείς της ύστερης Εποχής του Χαλκού.

Πολύ λίγα σχετικά στοιχεία εντοπίζονται στον κατάλογο της έκθεσης «Μινωιτών και Μυκηναίων Γεύσεις», όπου επιγραμματική είναι από τον P. Warren²⁷⁰ η αναφορά της μέσης χωρητικότητας των πρωτομινωικών πίθων της Μύρτου, η οποία έχει υπολογιστεί στα 89 λίτρα, ενώ διατυπώνεται από τη M. Βλαζάκη²⁷¹ η άποψη ότι δύο μεσομινωικά ΙΑ μικκύλα κύπελλα από εργαστήριο αρωματοποιίας στο Χαμαλεύρι Ρεθύμνου ίσως αποτελούσαν μέτρα.

Οι επόμενες περιόδους κατά τις οποίες το ενδιαφέρον της έρευνας έχει στραφεί σε θέματα ογκομετρικής προσέγγισης των αγγείων είναι στα ιστορικά χρόνια η αρχαϊκή και η κλασική περίοδος και το σχήμα στο οποίο έχει εστιαστεί η προσοχή είναι οι αμφορείς. Καθώς αποτελούσαν το μέσο για τη διακίνηση αρκετών προϊόντων, εμπλέκονταν άμεσα στο εμπόριο και στην οικονομία και έτσι είναι αναμενόμενο να έχουν εξεταστεί κάτω από αυτή την οπτική και όχι μόνο για την προαναφερόμενη περίοδο, αλλά και για τις επόμενες –ελληνιστική, ρωμαϊκή– καθώς και για τα βυζαντινά χρόνια. Εκτός από τους αμφορείς που σχετίζονταν με το εμπόριο, ως προς τη χωρητικότητά τους έχουν εξεταστεί και οι παναθηναϊκοί αμφορείς, κατηγορία αμφορέων που δίνονταν ως βραβεία και ως τέτοια θα αναμενόταν να έχουν προκαθορισμένο περιεχόμενο.

Τη χωρητικότητα παναθηναϊκών αμφορέων του 6^{ου}, 5^{ου} και 4^{ου} π.Χ. αιώνα έχει εξετάσει ο M. Bentz²⁷² με το σκεπτικό ότι στους αγώνες θα πρέπει να γινόταν μία δίκαιη απονομή βραβείων και έτσι κάθε αμφορέας θα πρέπει να περιείχε την ίδια ποσότητα λαδιού. Αναφέρει ότι μέχρι τη συγκεκριμένη μελέτη μετρήσεις χωρητικότητας παναθηναϊκών αμφορέων είχαν γίνει μόνο σποραδικά και θεωρούνταν ότι η χωρητικότητά τους ισοδυναμούσε με ένα μετρητή, που ονομαζόταν επίσης αμφορέας ή κάδος. Στόχος του είναι βάσει των αποτελεσμάτων

²⁶⁸ M. Lang, 1964, 99-105

²⁶⁹ M. B. Wallace, 1989, 93 και υποσημείωση 19

²⁷⁰ P. Warren, 1999, 160

²⁷¹ M. Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη, 1999, 49 και 51, 52

²⁷² M. Bentz, 1998, 31- 40

των μετρήσεων χωρητικότητας να διαπιστώσει αν οι παναθηναϊκοί αμφορείς που δίνονταν ως βραβεία αποτελούσαν πραγματικά ένα είδος αμφορέα-μέτρου, αν οι νικητές έπαιρναν πράγματι ένα μετρητή λαδιού σε κάθε αμφορέα και αν η ποσότητα παρέμενε πάντα ίδια ή άλλαζε στην πορεία του χρόνου.

Ως προς τους υπόλοιπους αμφορείς (τους αμφορείς μεταφοράς των προϊόντων) την εξέλιξη της έρευνας στις μετρήσεις χωρητικότητάς τους έχει παρουσιάσει ο M. Wallace σε άρθρο του 1989²⁷³, όπου όπως αναφέρει οι πρώτες μετρήσεις έγιναν γύρω στο 1870. Η οπτική όμως αυτή της έρευνας δεν έγινε δημοφιλής και το ενδιαφέρον ανανεώθηκε μόνο στη δεκαετία του 1930. Ανάμεσα στα άλλα επισημαίνει ότι οι μετρήσεις χωρητικότητας σε χιακούς αμφορείς συνδυάστηκαν με άλλα στοιχεία για να παραχθεί ιστορική ερμηνεία, ενώ σημαντικά είναι και τα στοιχεία για τους ροδιακούς αμφορείς.

Σε άλλο άρθρο του ο M. Wallace εκφράζει την άποψη ότι είναι πιθανό οι μεγάλες ελληνικές πόλεις-κράτη να διάλεξαν τα μέτρα τους για τα νομίσματα, το βάρος και τη χωρητικότητα λαμβάνοντας υπ' όψιν τους τους διεθνείς συσχετισμούς²⁷⁴. Χρησιμοποιεί στοιχεία από κείμενα, όπου αναφέρει ότι ο Ηρόδοτος αποτελεί την πρώτη γραπτή πηγή στην οποία γίνεται προσπάθεια για να βρεθεί η ισοτιμία των μέτρων αρκετών ελληνικών πόλεων, καθώς και στοιχεία από νομίσματα και μετρήσεις χωρητικότητας χιακών αμφορέων του 5^{ου} π.Χ. αιώνα σε συνδυασμό με το νομισματικό διάταγμα της Αθήνας, για το οποίο σύμφωνα με τις απόψεις που έχουν διατυπωθεί ως προς τη χρονολόγησή του αναφέρει ότι συντάχθηκε πριν το 414 π.Χ. και όχι πριν το 449 π.Χ. Σχολιάζει και τις απόψεις της H. B. Mattingly για τη χωρητικότητα σαμιακών και θασιακών αμφορέων με την οποία δεν συμφωνεί, αφού πιστεύει ότι τα στοιχεία για τη χωρητικότητα των συγκεκριμένων αμφορέων δεν είναι επαρκή για να οδηγήσουν σε ιστορικά συμπεράσματα κυρίως λόγω του βαθμού ακρίβειας των μετρήσεων

275

Τη σχέση της χωρητικότητας χιακών, σαμιακών και θασιακών αμφορέων του 5^{ου} π.Χ. αιώνα με τη νομισματική κυκλοφορία εξετάζει σε άρθρο της η H. B. Mattingly²⁷⁶. Συγκρίνει με την Αττική και λαμβάνοντας υπ' όψιν το διάταγμα του 449 π.Χ. για το νομισματικό σύστημα, θεωρεί ότι αυτό επέβαλε ομοιομορφία στα μέτρα σε όλο το κράτος και βάσει των ενδείξεων που υπάρχουν και στη

---

²⁷³ M. B. Wallace, 1986, 88-94

²⁷⁴ M. B. Wallace, 1984, 11-13

²⁷⁵ M. B. Wallace, στο ίδιο, 13

²⁷⁶ H. B. Mattingly, 1981, 78-86

χωρητικότητα των αποθηκευτικών αμφορέων του 5^{ου} και 4^{ου} π.Χ. αιώνα που κατασκευάζονταν από συγκεκριμένους συμμαχούς²⁷⁷. Επισημαίνει ότι για το διάστημα 480 – 405 π.Χ., για το οποίο υπάρχουν στοιχεία, η νομισματική αξία που ισχύει είναι η αττική και οι γνωστές χωρητικότητες, που όλες φαίνονται να είναι αττικές, ίσως εξηγούνται από αυτό το γεγονός.

Η V. Grace σε άρθρο της του 1949 εξετάζει τα αγγεία και συγκεκριμένα τους αμφορείς ως μέτρα και αναφέρει ότι σε αρχαίες πηγές ποσότητες υγρών προϊόντων ορίζονταν με πήλινους αμφορείς²⁷⁸. Εκφράζει την άποψη ότι²⁷⁹ τα σφραγίσματα στις λαβές των αμφορέων θα αποτελούσαν την εγγύηση για τη χωρητικότητά τους.

Επίσης καταλήγει σε ορισμένα «προσωρινά» όπως τα χαρακτηρίζει συμπεράσματα²⁸⁰. Έτσι παρατηρεί ότι ποικίλα τοπικά μέτρα υπήρχαν ταυτόχρονα και αναφέρει ως παράδειγμα ότι στον πρώιμο 3^ο π.Χ. αιώνα οι θασιακοί, ροδιακοί και κνιδιακοί αμφορείς χωρούσαν αντίστοιχα περίπου 21, 28 και 40 λίτρα. Εξηγεί πως έχουν γίνει οι μετρήσεις χωρητικότητας στα αγγεία που μετρήθηκαν έως το χείλος. Στα ακέραια χρησιμοποιήθηκε νερό, ενώ στα συγκολλημένα σιτάρι. Ακόμα επισημαίνει ότι στην ίδια πολιτεία το αγγείο-μέτρο ήταν διαφορετικό σε διαφορετικές περιόδους. Ένα από τα παραδείγματα που αναφέρει είναι ότι ο κνιδιακός αμφορέας στον ύστερο 2^ο π.Χ. αιώνα χωρούσε κατά μέσο όρο περίπου 31 λίτρα, ενώ όπως προαναφέρθηκε στον πρώιμο 3^ο π.Χ. αιώνα περίπου 40 λίτρα. Αναφέρει επίσης ότι βρισκόταν σε χρήση κλασματικοί ενσφράγιστοι αμφορείς, οι οποίοι χωρούσαν ποσότητα κλασματική και όχι ακέραια, όπως ροδιακός χρονολογημένος πιθανόν γύρω στο 225 π.Χ. με χωρητικότητα 12.7 λίτρα. Στον κατάλογο που παραθέτει στο τέλος ανάμεσα στις μετρήσεις που δίνει για τους αμφορείς συμπεριλαμβάνονται και αυτές της χωρητικότητας.

Μετρήσεις χωρητικότητας ελληνιστικών ροδιακών αμφορέων του 300 έως 200 π.Χ. έχουν γίνει και από τους P. M. Wallace Matheson και M. B. Wallace²⁸¹, οι οποίοι διατύπωσαν την υπόθεση ότι ο μέσος όρος χωρητικότητας αυτών των αμφορέων στην πράξη κυμαινόταν κατά τον ίδιο τρόπο που συχνά κυμαίνεται το χτυπημένο βάρος διαδοχικών κυκλοφοριών μιας σειράς νομισμάτων, βασισμένης σε ένα μόνο μέτρο. Θεωρούν ότι οι διακυμάνσεις στη χωρητικότητα των αμφορέων αντανακλούν τη σύγκρουση μεταξύ των συμφερόντων των εμπόρων κρασιού και των καταναλωτών. Συγκρίνουν τη νομισματική κυκλοφορία με τη

²⁷⁷ H. B. Mattingly, στο ίδιο, 85

²⁷⁸ V. Grace, 1949, 175

²⁷⁹ V. Grace, στο ίδιο, 178

²⁸⁰ V. Grace, στο ίδιο, 179-180

²⁸¹ P. M. Wallace Matheson, M. B. Wallace, 1982, 293-320

χωρητικότητα των αμφορέων και πιστεύουν ότι η ροδιακή πολιτεία είχε εκδόσει επίσημα μέτρα χωρητικότητας. Όπως φαίνεται, η συζήτηση για τη χωρητικότητα των αμφορέων έχει προχωρήσει αρκετά και διατυπώνονται σκέψεις από τους προαναφερόμενους²⁸² όπως, για παράδειγμα, ότι δεν είναι σαφές αν μία ελληνική πολιτεία κανονικά άλλαζε όλα τα μέτρα της για το μήκος, το βάρος και τη χωρητικότητα από το ένα σύστημα στο άλλο ή αν ήταν συνηθισμένο να αλλάζει μόνο ένα μέτρο και ακόμα ότι ένας αμφορέας συγκεκριμένης χωρητικότητας θα μπορούσε να αντιστοιχεί σε μέτρα διαφορετικών πολιτειών. Αναφέρουν, για παράδειγμα, ότι αμφορέας χωρητικότητας 19 ½ λίτρων θα μπορούσε να ταιριάζει σε ένα υποθετικό ροδιακό σύστημα, στο οποίο 9 χόες θα ισοδυναμούσαν περίπου με 20 και ¼ λίτρα, στο αττικό, όπου 6 χόες θα ισοδυναμούσαν με περίπου 19.6 λίτρα, στο χιακό, στο οποίο 7 χόες θα ήταν περίπου 20.2 λίτρα ή στο λακωνικό, όπου 4 χόες θα ήταν περίπου 18.7 λίτρα. Εξηγούν αναλυτικά τη μέθοδο που χρησιμοποίησαν για τις μετρήσεις, όπου ακέραια αγγεία μετρήθηκαν με νερό, ενώ συγκολλημένα με σφαιρίδια πολυστερίνης.

Ως προς τη Θάσο η M. Lang²⁸³ έχει δημοσιεύσει επιγραφή χρονολογημένη γύρω στο 425-400 π.Χ., η οποία αποδίδει τον τύπο του Ήρωνα για τη χωρητικότητα των πίθων. Βάσει αυτής οι κεραμείς θα έφτιαχναν αγγεία σύμφωνα με τα αττικά μέτρα και όχι με τα εγχώρια θασιακά. Η Lang τη συσχετίζει με το αττικό διάταγμα περί ομοιομορφίας των μέτρων στα νομίσματα, στα βάρη και στις μετρήσεις. Σύμφωνα με τον τύπο του Ήρωνα η χωρητικότητα ήταν γνωστή από υπολογισμούς βάσει ορισμένων διαστάσεων του αγγείου, όπως είναι η μέγιστη διάμετρος, η ελάχιστη διάμετρος και το βάθος.

Σε αμφορέα από τη Θάσο του 5^{ου} π.Χ. αιώνα ο J. B. Brashinsky²⁸⁴ έχει υπολογίσει τη χωρητικότητά του μαθηματικά σύμφωνα με τον τύπο του Ήρωνα και στη συνέχεια την επιβεβαίωσε και με πραγματική μέτρηση. Graffiti στο λαιμό του αμφορέα αφορούν στη χωρητικότητά του. Από αυτά το ένα επικυρώνει την ορθότητα της μέτρησης, ενώ το άλλο προσδιορίζει τη μέτρηση και συμφωνεί με τη χωρητικότητα που προέκυψε από τη μαθηματική και από την πραγματική μέτρηση. Σύμφωνα με τον Brashinsky ο τύπος του Ήρωνα μπορεί να εφαρμοσθεί σε αμφορείς όπως αυτούς του 5^{ου} π.Χ. αιώνα από τη Θάσο και τη Μένδη και υστερότερα στις πρώιμες ομάδες αμφορέων από τη Σινώπη.

²⁸² P. M. Wallace Matheson, M. B. Wallace, στο ίδιο, 300, υποσημείωση 21

²⁸³ M. Lang, 1952, 18-31

²⁸⁴ J. B. Brashinsky, 1978, 135-143

Στοιχεία για τη χωρητικότητα τριών τύπων κορινθιακών αμφορέων, των τύπων A, A', και B, δίνονται από την C. Koehler σε πρόσφατο άρθρο της για την τυπολογία και τη χρονολόγηση κορινθιακών αμφορέων μεταφοράς²⁸⁵ όπου, όπως αναφέρεται, έχει μετρηθεί η χωρητικότητα σχεδόν 200 αμφορέων και από τους τρεις τύπους εφαρμόζοντας τις μεθόδους με υγρά και στερεά που είχαν αναπτυχθεί από τη V. R. Grace και στη συνέχεια από τους B. L. Johnson, C. G. Koehler, P. M. W. Matheson και M. B. Wallace²⁸⁶.

Τα graffiti σε αμφορείς μεταφοράς που έχουν βρεθεί στην αθηναϊκή Αγορά και χρονολογούνται γύρω στο 430 – 400 π.Χ. εξετάζει σε πρόσφατο άρθρο του ο M. L. Lawall²⁸⁷ συμπεριλαμβάνοντας αδημοσίευτα και ήδη δημοσιευμένα. Αναφέρεται στις προηγούμενες σχετικές μελέτες της M. Lang και άλλων, καθώς και στις ερμηνείες που είχαν δοθεί σε αυτά. Σύμφωνα με τον Lawall τα graffiti στους συγκεκριμένους αμφορείς αφορούν στον όγκο, στο βάρος, στις τιμές των αγγείων, σε εμπορικές συντμήσεις για τον όγκο ή στο είδος του προϊόντος που περιέχουν, σε αθροιστικά σημεία και σε συνδυαζόμενα σημεία, τα οποία και στις τρεις γνωστές περιπτώσεις έχουν να κάνουν με τον όγκο και την τιμή. Παρατηρεί ότι το 90% των παραπάνω εμπορικών graffiti χρονολογούνται στις τρεις τελευταίες δεκαετίες του 5^{ου} π.Χ. αιώνα και συσχετίζει την αυξανόμενη παρουσία τους στα χρόνια αυτά με τον πελοποννησιακό πόλεμο. Επισημαίνει ότι τα περισσότερα έχουν βρεθεί σε ανασκαφές που έγιναν στη ΝΑ γωνία της Αγοράς και όπως αναφέρει η συγκεκριμένη περιοχή έχει ήδη συσχετισθεί σε προηγούμενες δημοσιεύσεις με την πώληση κρασιού. Τα graffiti συναντώνται σε διάφορους τύπους αμφορέων και ιδιαίτερα σε αυτούς που συνήθως εισάγονταν στην Αθήνα κατά τον ύστερο 5^ο π.Χ. αιώνα. Παρατηρεί ακόμη ότι υπερτερούν αυτά που δίνουν πληροφορίες για τον όγκο και θεωρεί ότι αυτά και ίσως και ορισμένα που σχετίζονται με το βάρος, πρέπει να αποδοθούν στον επανεφοδιασμό του καπηλειού με οίνο ή με άλλο απόθεμα εγχώριων αγροτικών προϊόντων. Πιστεύει ότι η πώληση του κρασιού στο καπηλειό θα απαιτούσε ευρεία χρήση εγχάρακτων σημείων, ενώ η αναγραφή του όγκου θα ήταν απαραίτητη για να κερδιθεί η αξιοπιστία των πελατών.

Ως προς τους ρωμαϊκούς αμφορείς οι D. P. S. Peacock και D. F. Williams στο βιβλίο τους για τους αμφορείς και τη ρωμαϊκή οικονομία παρατηρούν απλώς ότι αν είναι γνωστά το βάρος και η χωρητικότητα ενός ακέρατου αμφορέα, τότε είναι

---

²⁸⁵ C. G. Koehler, 1999, 6

²⁸⁶ C. G. Koehler, στο ίδιο, 6 και 12 υποσημείωση 49

²⁸⁷ M. L. Lawall, 2000, 3-90

δυνατό τα δεδομένα αυτά να μετατραπούν σε ισοδύναμη ποσότητα λαδιού, κρασιού, γάρου ή κάποιου άλλου υγρού προϊόντος²⁸⁸. Αναφερόμενοι²⁸⁹ στην τεχνική κατασκευής των αμφορέων επισημαίνουν ότι οι καλύτεροι αμφορείς θα ήταν αυτοί που θα είχαν τη μεγαλύτερη χωρητικότητα μέσα στα πιο λεπτά τοιχώματα. Δηλαδή η μεγαλύτερη χωρητικότητα θα έπρεπε να αντιστοιχεί στα λιγότερο βαριά αγγεία. Τονίζουν έτσι τη διάσταση της χωρητικότητας που σχετίζεται με το βάρος του αγγείου και σε πίνακα δίνουν για ορισμένους από τους πιο γνωστούς τύπους αμφορέων τον όγκο, το βάρος και τον όγκο του υγρού προϊόντος που αντιστοιχεί σε κάθε κιλό ψημένου πηλού, στοιχείο που προκύπτει από τη διαίρεση του όγκου δια του βάρους. Όσο πιο μεγάλο είναι το αποτέλεσμα που προκύπτει από τη διαίρεση αυτή, τόσο πιο καλός θεωρείται ο αμφορέας.

Το ενδιαφέρον για τη χωρητικότητα των αμφορέων έχει στραφεί και σε αυτούς των βυζαντινών χρόνων. Για παράδειγμα ο F. H. van Doorninck²⁹⁰ στην εξέταση των φορτίων αμφορέων σε δύο ναυάγια, αυτό του Yassi Ada χρονολογημένο στον 7^ο αιώνα και αυτό του Serçe Limani χρονολογημένο στον 11^ο αιώνα, ανάμεσα στα άλλα θέματα (τυπολογία, περιεχόμενο, graffiti) ασχολείται και με τη χωρητικότητά τους. Και στις δύο περιπτώσεις πρόκειται για αμφορείς με επαναλαμβανόμενη χρήση. Στους αμφορείς από το ναυάγιο του Yassi Ada διακρίνει στους διάφορους τύπους αρκετές υποκατηγορίες. Σε μία από αυτές παρατηρεί ότι οι μετρήσεις χωρητικότητας που έχουν γίνει δείχνουν ελάχιστη διακύμανση και επισημαίνει ότι η φαινομενική έλλειψη μεγεθών ανάμεσα στους αμφορείς του ναυαγίου ίσως αποδειχθεί αυταπάτη, οφειλόμενη στη συσσώρευση διαφορετικών υποκατηγοριών²⁹¹. Ως προς τα graffiti αναφέρει ότι σε αυτά αριθμοί μεγαλύτεροι του 10 πιθανόν να υπάρχουν σε ορισμένες περιπτώσεις και ίσως να υποδηλώνουν τη χωρητικότητα. Για τους αμφορείς από το ναυάγιο του Serçe Limani διαπιστώνει ότι διαφέρουν πολύ ως προς τη χωρητικότητά τους²⁹² και θεωρεί ότι η επαναλαμβανόμενη μακρόχρονη χρήση τους, φαινόμενο συνηθισμένο για τους ύστερους βυζαντινούς αμφορείς, ίσως να σχετίζεται με τον υποβαθμιζόμενο ρόλο του αμφορέα ως αγγείου μεταφοράς.

Σε μία άλλη περίπτωση ο C. Steckner²⁹³ εξετάζει δύο τύπους αμφορέων του 7^{ου} αιώνα, τους αποκαλούμενους LR1 και LR2 από το εκκλησιαστικό συγκρότημα

²⁸⁸ D. P. S. Peacock, D. F. Williams, 1991², 18

²⁸⁹ D. P. S. Peacock, D. F. Williams, στο ίδιο, 51-53

²⁹⁰ F. H. van Doorninck Jr., 1989, 247-257

²⁹¹ F. H. van Doorninck Jr., στο ίδιο, 248

²⁹² F. H. van Doorninck Jr., στο ίδιο, 253, όπου δίνεται η χωρητικότητά τους

²⁹³ C. Steckner, 1989, 57-71

των θερμών της Σάμου, ερευνώντας αν είναι δυνατή η καθιέρωση μίας σχέσης μεταξύ του σχήματός τους και του περιεχομένου τους. Καθοριστικός για αυτό θεωρείται ο σχετικός όγκος. Ανάμεσα στις μετρήσεις που έχουν γίνει από τον C.

Steckner είναι και αυτές της χωρητικότητας των αγγείων.

Η σημασία της γνώσης της χωρητικότητας των αμφορέων για την έρευνα φαίνεται ότι εκτιμάται όλο και περισσότερο από τους μελετητές, αφού για παράδειγμα σε άρθρο για τα αποτελέσματα σωστικής ανασκαφής στη Θάσο για ολόκληρο οξυπύθμενο αμφορίσκο του τύπου που αποκαλείται «σπαθείον» τα στοιχεία που δίνονται είναι η χρονολόγησή του (πιθανώς τέλος 6^{ου} – αρχές 7^{ου} αιώνα), το ύψος του και η χωρητικότητά του²⁹⁴.

Ενδιαφέρον είναι το άρθρο της M. Lang²⁹⁵ για graffiti σε αγγεία (ολόκληρα ή θραύσματα) από την αθηναϊκή Αγορά. Πρόκειται για αριθμητικά σημεία που μπορεί να υποδηλώνουν α) τη χωρητικότητα, β) την τιμή και γ) το απόβαρο και το καθαρό βάρος του αγγείου. Τα περισσότερα προέρχονται από τον 5^ο και τον 4^ο π.Χ. αιώνα, αλλά υπάρχει και ένα του 7^{ου} π.Χ. αιώνα, αρκετά ελληνιστικά και ένα πρώιμο ρωμαϊκό. Όσον αφορά αυτά που υποδηλώνουν τη χωρητικότητα πρόκειται για εξήντα ένα παραδείγματα συνολικά, από τα οποία το ένα προέρχεται από τον 7^ο π.Χ. αιώνα, τα περισσότερα από τον 5^ο π.Χ. αιώνα, πολύ λίγα από τον 4^ο π.Χ. αιώνα (πέντε), ενώ υπάρχουν και λίγα (τέσσερα) που χρονολογούνται στον 5^ο-4^ο π.Χ. αιώνα και πολύ λίγα είναι ελληνιστικά (έξι). Αυτό του 7^{ου} π.Χ. αιώνα είναι χαραγμένο πάνω σε αμφορέα, όμως δεν σώζεται ολόκληρο ούτε το χάραγμα ούτε το ίδιο το αγγείο, οπότε δεν ήταν δυνατόν να προσδιοριστεί το μέτρο της χωρητικότητας. Τα σχήματα των αγγείων στα οποία είναι χαραγμένα τα υπόλοιπα, είναι στην πλειοψηφία τους αμφορείς, συναντώνται όμως και σε άλλα σχήματα όπως σε κρατήρα, σε πίθους, σε μαγειρικό αγγείο, σε μελαμβαφή λήκυθο και σε μελαμβαφή οινόχοη. Για τον κρατήρα, που η χωρητικότητά του είναι οκτώ χοίνικες (μέτρο για στερεά), η Lang²⁹⁶ θεωρεί ότι θα χρησιμοποιούνταν ως αγγείο ανάμιξης για τον συνδυασμό ξηρών τροφών που θα μετριόταν με αυτό το μέτρο χωρητικότητας και ίσως να είχε σημειωθεί από το μάγειρα για να μπορεί με μία γρήγορη ματιά να δει αν ήταν αρκετά μεγάλο για μία συγκεκριμένη συνταγή.

Λίγα στοιχεία για τη χωρητικότητα ορισμένων σχημάτων αγγείων, καθώς και άλλου είδους δοχείων για υγρά και για στερεά προϊόντα δίνονται και στο

²⁹⁴ K. Τσούρης, 1996-1998, 60, εικ. 4

²⁹⁵ M. Lang, 1956, 1-24

²⁹⁶ M. Lang, στο ίδιο, 3-4

άρθρο του D. A. Amyx²⁹⁷, στο οποίο ως στόχο του έχει να ταυτίσει και να περιγράψει τα είδη των αγγείων και των άλλων δοχείων που μαρτυρούνται σε αττικές στήλες και να ερμηνεύσει τις τιμές τους. Ο πίθος, η φιδάκνη, ο αμφορέας, ο στάμνος και ο μύκης (ή η μύκη) είναι τα σχήματα των αγγείων των οποίων σχολιάζεται η χωρητικότητα, η οποία μετράται συχνά σε σχέση με ένα άλλο σχήμα. Για παράδειγμα ενεπίγραφος πίθος από την Όλυνθο εκτιμάται ότι είχε χωρητικότητα είκοσι πέντε αμφορέων.

Χωρητικότητα υποδηλώνει και μία από τις δύο επιγραφές σε πήλινη κλεψύδρα του τέλους του 5^{ου} π.Χ. αιώνα από την αθηναϊκή Αγορά, η οποία λειτουργούσε με νερό και σύμφωνα με την επιγραφή είχε χωρητικότητα δύο χοών, ισοδύναμη με 6.4 λίτρα²⁹⁸. Η S. Young που την έχει δημοσιεύσει μέτρησε τη χωρητικότητα και οινοχοών συνηθισμένων μεγεθών που βρέθηκαν στο ίδιο πηγάδι με την κλεψύδρα. Για τις οινοχόες αυτές δεν θεωρεί ότι χρησίμευαν ως μέτρα, πιστεύει όμως ότι θα ήταν πολύ βολικό να κατασκευάζονται σε συγκεκριμένα μεγέθη, ιδιαίτερα αν καθένας πήγαινε με το δικό του αγγείο να αγοράσει τα φθηνότερα προϊόντα²⁹⁹.

Εκτός από τους αμφορείς ένα άλλο σχήμα αγγείου για το οποίο έχει τεθεί σε πολύ μικρότερο βέβαια βαθμό το θέμα της χωρητικότητάς, είναι τα μυροδοχεία της ελληνιστικής περιόδου. Στη δημοσίευση ελληνιστικού νεκροταφείου που βρίσκεται στη μεσαία ΝΑ κλιτύ του όρους Μπαρμπούνα στην Ασίνη, στο σχολιασμό της κεραμικής κατά σχήμα διαπιστώνουμε ότι για τα μυροδοχεία έχουν γίνει και δίνονται μετρήσεις χωρητικότητας³⁰⁰. Θεωρείται ότι το περιεχόμενό τους ήταν υγρό και ότι η χωρητικότητά τους, που συγκρίνεται με τα αττικά μέτρα, υποδηλώνει κάποια τυποποίηση. Εγγράκτο σημάδι στη βάση μυροδοχείου αναφέρεται ότι μπορεί να είναι αριθμητικό και να σχετίζεται με τη χωρητικότητα. Στην ίδια δημοσίευση έχει μετρηθεί η χωρητικότητά και άλλων σχημάτων, όπως κρατηρίσκου και όλπης(;) ³⁰¹.

Η V. R. Anderson-Stojanović στο άρθρο της για τη χρονολόγηση και τη λειτουργία των μυροδοχείων ασχολείται και με το θέμα της χωρητικότητάς τους³⁰². Επισημαίνει ότι η προφανής μείωση της χωρητικότητας των

²⁹⁷ D. A. Amyx, 1958, 164-166, 169-174, 176, 193-194, 209-210, 273-275, 280

²⁹⁸ S. Young, 1939, 274-284. Όπως αναφέρεται οι κλεψύδρες χρησιμοποιούνταν στα αθηναϊκά δικαστήρια από το τέλος του 5^{ου} έως τουλάχιστον το τέλος του 4^{ου} π.Χ. αιώνα.

²⁹⁹ S. Young, στο ίδιο, 279-280

³⁰⁰ I. Hägg, J. M. Fossey, 1980, 72-73

³⁰¹ I. Hägg, J. M. Fossey, στο ίδιο, 73

³⁰² V. R. Anderson-Stojanović, 1987, 105, 109-110, 116-122

ατρακτοειδών μυροδοχείων δεν έχει ποτέ επιβεβαιωθεί με μετρήσεις και στηρίζεται στον οπτικό έλεγχο των αγγείων και της κατατομής τους. Η ίδια έχει μετρήσει με νερό και με ρύζι τη χωρητικότητα σειράς μυροδοχείων από νεκροταφεία στους Στόβους. Αναφέρει ακόμα και μετρήσεις χωρητικότητας μυροδοχείων από τάφο στην Αθήνα, οι οποίες έχουν γίνει από τη S. Rotroff με νερό και στα οποία δύσκολα θα μπορούσε να διακρίνει ομάδες ανάλογα με τη χωρητικότητα, εκτός ίσως από ομάδα εννέα μυροδοχείων. Εξηγεί τη μέθοδο της μέτρησης και στις δύο περιπτώσεις (Στόβοι – Αθήνα) και καταλήγει στο ότι δεν φαίνεται να υπάρχει τυποποίηση στη χωρητικότητα των μυροδοχείων που προορίζονταν για τις ταφές, παρόλο βέβαια που το δείγμα το οποίο μετρήθηκε θα μπορούσε να θεωρηθεί μικρό. Η έλλειψη τυποποίησης στη χωρητικότητά τους πιστεύει ότι υποδηλώνει πως τα αγγεία αυτά πιθανότατα δεν κατασκευάζονταν από τους κεραμείς για να περιέχουν συγκεκριμένη ποσότητα λαδιού ή αρώματος, αλλά αγοράζονταν άδεια και γεμίζονταν ανάλογα με τις ανάγκες που προέκυπταν.

Εκτός όμως από μυροδοχεία στην ελληνιστική περίοδο το θέμα της χωρητικότητας έχει απασχολήσει τους ερευνητές και για άλλα σχήματα. Σε άρθρο του Π. Χατζηδάκη για μία ταβέρνα στη Δήλο³⁰³, στο οποίο παρουσιάζονται τα αγγεία που βρέθηκαν σε αυτή, έχει μετρηθεί η χωρητικότητα προχοϊσκών, ορισμένων πρόχειων, φιαλών, σκυφοειδών κυλίκων και σκύφων με ανάγλυφη διάκοσμιση, δηλαδή προχυτικών αγγείων και αγγείων που έχουν συσχετισθεί από τον Χατζηδάκη με την πόση. Ως προς τις αμφικωνικές προχοϊσκες, στις οποίες διακρίνει τρία ζεύγη διαφορετικών μεγέθων στα οποία η χωρητικότητα διπλασιάζεται ανά μέγεθος, καταλήγει στο ότι αποτελούσαν μέτρα πώλησης υγρών, ίσως και στερεών. Τόσο στη χωρητικότητα αυτών των προχοϊσκών, όσο και σε αυτή των υπόλοιπων προαναφερομένων σχημάτων που μετρήθηκαν βρίσκει αντιστοιχίες με τα αττικά μέτρα.

Νύξεις για τη χωρητικότητα ενός άλλου σχήματος αγγείου της ελληνιστικής περιόδου, της λαγύνου, γίνονται σε άρθρο της G. Hübner³⁰⁴ για τη λάγυνο.

Όπως φαίνεται για τη χωρητικότητα των αγγείων έχουμε πληροφορίες από πηγές – αρχαίους συγγραφείς, παπύρους, επιγραφές – αλλά και από στοιχεία που προκύπτουν από τις ανασκαφές. Για παράδειγμα, τα αγγεία που αποτελούσαν τα επίσημα αττικά μέτρα υγρών και στερεών ή αγγεία-μέτρα από άλλες περιοχές, οι ενδείξεις από τους αμφορείς, τόσο από τις μετρήσεις χωρητικότητάς τους, όσο και

³⁰³ Π. Χατζηδάκης, 1997, 291-307

³⁰⁴ G. Hübner, 2000, 168, υποσημείωση 24

από τα σχετικά graffiti τα οποία όμως συναντώνται και σε άλλα σχήματα. Στα τελευταία συγκαταλέγεται και αρχαϊκός ενεπίγραφος σκύφος-μετρητής από ιερό στο Καλαπόδι. Πρόκειται για μοναδικό αγγείο στο σύνολο της κεραμικής που δημοσιεύεται από το συγκεκριμένο ιερό, όπως όμως αναφέρεται από την Anne Palme-Koufa σκύφοι-μετρητές και ανάλογα αγγεία-μέτρα έχουν βρεθεί σε μεγαλύτερο αριθμό στην Αθήνα και στην Ολυμπία, συναντώνται όμως επίσης σποραδικά σε άλλα ιερά, όπως, για παράδειγμα, στη Θάσο και στο Ηραίο του Άργους³⁰⁵. Επισημαίνεται ότι στην Αθήνα εμφανίζονται να φυλάσσονται πάντοτε μέσα σε ναούς, όπως, για παράδειγμα, στα παλιά αστικά ιερά, στην Ακρόπολη και στην Ελευσίνα, κάτι που θεωρείται ότι πιθανώς να σχετίζεται με τη λατρευτική αρχή των αξιών και των μέτρων. Αναφέρεται ακόμα ότι η ολοφάνερη σημασία του σκύφου-μετρητή ήταν η ενοποίηση και ο έλεγχος των μονάδων μετρήσεως, καθώς και ότι ακριβέστερα γνωστοί είναι οι σχετικοί κανονισμοί στην Αθήνα όπου τα νόμιμα μέτρα βρισκόταν υπό την επιτήρηση των δημόσιων δούλων και υποβάλλονταν σε μία επίσημη ετήσια παράδοση και πιθανώς επίσης και εξέταση. Καθένας απειλούνταν με πρόστιμο, αν δεν τηρούσε αυτά τα νόμιμα μέτρα. Ο σκύφος-μετρητής από το Καλαπόδι φέρει την επιγραφή ημιρό(τυλον), καθώς και δύο ακόμα επιγραφές που και οι δύο αναφέρουν ηι(αρόν). Η χωρητικότητά του έχει υπολογισθεί γύρω στα 0.160 λίτρα και θεωρείται ότι προορίζονταν για την μέτρηση κρασιού³⁰⁶. Βάσει του παραπάνω υπολογισμού η κοτύλη στο Καλαπόδι θα είχε χωρητικότητα γύρω στο 0.320 λίτρα. Ως κοντινό παράλληλο αναφέρεται ανάλογο αγγείο από τα Κύθηρα που φέρει επίσης την επιγραφή ημικότυλον και χρονολογείται γύρω στο 500 π.Χ. Για τα αγγεία-μέτρα από την Ολυμπία παρατηρείται ότι προέρχονται από την περίοδο που το ιερό γνώρισε μία νέα άνθιση και αυτό ισχύει και για το Καλαπόδι, αφού το συγκεκριμένο αγγείο προέρχεται από την περίοδο ακμής του ιερού κατά τα αρχαϊκά χρόνια. Μία ακόμα κατηγορία αντικειμένων που σχετίζονται με τη μετρολογία είναι οι λίθινες τράπεζες ελέγχου των μέτρων χωρητικότητας, γνωστές ως σηκώματα. Μία τέτοια λίθινη τράπεζα ελέγχου από τη Χίο έχει δημοσιευθεί από τον W. G. Forrest³⁰⁷, για την οποία με επιφύλαξη προτείνει μία χρονολόγηση στον 3^ο/2^ο π.Χ. αιώνα. Η τράπεζα αυτή στη μπροστινή της πλευρά φέρει επιγραφή που σχετίζεται με τα μέτρα και στην επάνω επιφάνεια δύο κοιλότητες, μία μικρού και μία μεγάλου μεγέθους. Η μία κοιλότητα που σώζεται ολόκληρη καταλήγει σε οπή

³⁰⁵ Anne Palme-Koufa, 1996, 279

³⁰⁶ Anne Palme-Koufa, στο ίδιο, 306

³⁰⁷ W. G. Forrest, 1956, 63-67

εκροής, ενώ έχει υπερυψωμένο χείλος. Έχει ερμηνευθεί ως μετρητής κρασιού. Μία ακόμα ανάλογη ενεπίγραφη τράπεζα αναφέρεται από τη Χίο³⁰⁸ και υστερότερα παραδείγματα από τη Θάσο³⁰⁹. Τράπεζες ελέγχου μέτρων χωρητικότητας έχουν βρεθεί και σε άλλες θέσεις, όπως, για παράδειγμα, στη Μαρώνεια³¹⁰, στα Αβδηρα³¹¹, στην Πέλλα³¹², αλλά και στη Δρήρο³¹³. Το σήκωμα της Δρήρου βρέθηκε σε δεξαμενή, της οποίας θεωρείται σύγχρονο και χρονολογείται στην ελληνιστική περίοδο, στο τέλος του 3^{ου} π.Χ. αιώνα. Έχει ερμηνευθεί ως μέτρο χωρητικότητας υγρών και συγκεκριμένα όχι κρασιού, αφού η περιοχή της Δρήρου όπως αναφέρεται δεν ευνοεί την καλλιέργεια αμπελιών και σε αυτήν παράγονται περισσότερο ελιές και αμύγδαλα. Ο H. Van Effenterre θεωρεί ότι μπορεί απλά να είναι μέτρο χωρητικότητας για το νερό, ο ανεφοδιασμός του οποίου στην ακρόπολη της Δρήρου όπως και σε όλη την περιοχή του Μιραμπέλλου είναι αβέβαιος. Η διανομή μερίδων θα ήταν αναπόφευκτη το καλοκαίρι. Η χωρητικότητα του σικώματος έχει υπολογισθεί στα 8.644 λίτρα, που όπως αναφέρεται ισοδυναμούν με ένα «εκτέα» στο σύστημα του Σόλωνα. Για την αρχαϊκή περίοδο αναφέρεται ότι η Δρήρος χρησιμοποιούσε τις αιγινίτικες μονάδες μέτρησης και ως παράδειγμα αναφέρεται αρχαϊκός πίθος από τη Δρήρο με χωρητικότητα 55 λίτρων, που ισοδυναμούν με ένα αιγινίτικο μετρητή.

Το θέμα της χωρητικότητας έχει τεθεί και για την κοπτική, όπως αποκαλείται, κεραμική από τα Κελλιά της Αιγύπτου στη δημοσίευση της οποίας προτείνονται δύο τύποι για τον υπολογισμό της χωρητικότητας από το σχέδιο του αγγείου³¹⁴. Ο ένας τύπος σχετίζεται με το σχήμα της σφαίρας και ο άλλος με αυτό του κυλίνδρου.

Σε όλα τα παραπάνω παρατηρήσαμε ότι όταν έχουν γίνει μετρήσεις χωρητικότητας αυτές είναι είτε πραγματικές είτε βασίζονται σε μαθηματικό τρόπο, για παράδειγμα ή έχουν γίνει μέσω του τύπου του Ήρωνα ή μέσω τύπων όπως αυτών που έχουν προταθεί στη δημοσίευση της κεραμικής από τα Κελλιά. Διαπιστώσαμε ότι δεν έχει προταθεί και εφαρμοσθεί ένα σύστημα μέτρησης του όγκου από το σχέδιο του αγγείου μέσω υπολογιστή. Στο άρθρο των P. M. Wallace Matheson και M. B. Wallace³¹⁵ αναφέρεται προσπάθεια υπολογισμού της

³⁰⁸ W. G. Forrest, στο ίδιο, 65

³⁰⁹ W. G. Forrest, στο ίδιο, 63-64

³¹⁰ Δ. Τριαντάφυλλος, 1971, 427, πίν. 424α

³¹¹ Δ. Λαζαρίδης, Μακεδονία, 1968, 461, πίν. 564γ

³¹² Μ. Καραμανώλη-Σιγανίδου, 1973-1974, 713, πίν. 510δ

³¹³ H. Van Effenterre, 1960, 233-241

³¹⁴ M. Egloff, 1977, 23-24

³¹⁵ P. M. Wallace Matheson, M. B. Wallace, 1982, 311, υποσημείωση 33

χωρητικότητα από την κατατομή του αγγείου στο σχέδιο με τη χρήση ογκομετρητή και υπολογιστή, χωρίς όμως να υπάρχουν ακόμα δημοσιευμένα αποτελέσματα. Από γραπτή επικοινωνία με την C. Koehler (1999) πληροφορήθηκα ότι οι μετρήσεις χωρητικότητας που έχουν γίνει σε κορινθιακούς αμφορείς μέσω υπολογιστή, συγκρινόμενες με τις μετρήσεις με νερό παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση με αποτέλεσμα να μην βοηθούν στον καθορισμό της βασικής μονάδας για μία σειρά αμφορέων. Πιστεύει ότι αυτό δεν οφείλεται στους υπολογισμούς, αλλά στο γεγονός ότι οι μεγάλοι χονδροειδείς αμφορείς μεταφοράς δεν αποτελούν «σταθερό σώμα περιστροφής» και αυτό οφείλεται σε ανωμαλίες που υπάρχουν στην κατατομή του αγγείου.

Β. ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΣΤΟΝ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ

Σε πολλές περιπτώσεις η πραγματική μέτρηση της χωρητικότητας των αγγείων δεν είναι δυνατή, για παράδειγμα,

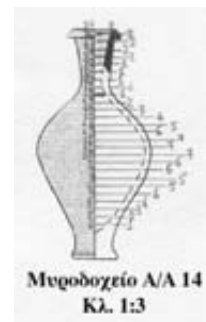
- όταν τα ολόκληρα αγγεία είναι συγκολλημένα και στα σημεία συγκόλλησης υπάρχουν πολύ μικρά κενά, ενδεχομένως δύσκολα ορατά, που επιτρέπουν τη διαρροή του νερού ή ακόμα και του λεπτόκοκκου υλικού που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη μέτρηση,
- όταν τα αγγεία σώζονται μεν ολόκληρα, εμφανίζουν όμως φθορά σε ορισμένα σημεία τους³¹⁶, ή ακόμα περισσότερο
- όταν δεν σώζονται ολόκληρα, διατηρείται όμως η κατατομή τους ή αρκετά μεγάλο τμήμα τους έτσι ώστε να είναι δυνατή η αποκατάσταση του σχήματος.

Οι περιπτώσεις αυτές καταδεικνύουν την αναγκαιότητα δημιουργίας λογισμικού στον υπολογιστή, μέσω του οποίου θα είναι δυνατή η μέτρηση της χωρητικότητας των αγγείων, με την προϋπόθεση ότι θα υπάρχει το σχέδιο ολόκληρου του σχήματος.

Με τον προβληματισμό αυτό και σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Πληροφορικής του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας στο Ηράκλειο και τον Αναπληρωτή καθηγητή Πάνο Τραχανιά, καθώς και με συνεργάτη τον Ξενοφώντα Ζαμπούλη, δημιουργήθηκε σε περιβάλλον Windows λογισμικό για τον υπολογισμό του όγκου των αγγείων, το οποίο λειτουργεί ως εξής:

α) Δίνεται η κλίμακα στην οποία έχει σχεδιασθεί το αγγείο

β) Το λογισμικό στηρίζεται στον υπολογισμό του όγκου της επιφάνειας, στη συγκεκριμένη περίπτωση της καμπύλης του σχήματος, με περιστροφή. Η τομή του αγγείου τέμνεται σε ακτίνες ανά εκατοστό ή περισσότερο ανάλογα με το σχήμα και στο πρόγραμμα δίνονται μετρήσεις για δύο συντεταγμένες. Η μία είναι η ακτίνα = x , η άλλη είναι το ύψος = y . Είναι προφανές ότι όσο περισσότερες μετρήσεις δοθούν, τόσο ακριβέστερος θα είναι ο υπολογισμός, ενώ ιδιαίτερη προσοχή και περισσότερες μετρήσεις χρειάζονται στα σημεία που το περίγραμμα αλλάζει. Η σειρά που δίνονται οι μετρήσεις είναι σταθερή και είναι πάντα από τη βάση προς το χείλος.

³¹⁶ Βλ. για παράδειγμα παρακάτω το ελληνιστικό μυροδοχείο από την Ελεύθερνα (σελ. 422, υπ. 72).

Παράλληλα σε εικονίδιο δίπλα στον πίνακα των μετρήσεων σχηματίζεται η καμπύλη της τομής του αγγείου για να μπορεί να ελεγχθεί η ορθότητα τους.

γ) Το αποτέλεσμα της μέτρησης δίνεται σε μονάδες όγκου που είναι αντίστοιχες σε κυβικές μονάδες αυτών που έχουν δοθεί για τις συντεταγμένες. Το λογισμικό δέχεται ακέραιους αριθμούς και όχι δεκαδικούς, οπότε οι μονάδες με τις οποίες μετριοούνται οι συντεταγμένες είναι χιλιοστά. Κατά συνέπεια το αποτέλεσμα δίνεται σε κυβικά χιλιοστά και έτσι στο τέλος χρειάζεται διαίρεση δια του 1.000.000 για να βρεθεί η αντιστοιχία με τα λίτρα. Οι αριθμοί που προκύπτουν από αυτή τη διαίρεση και έχουν πάρα πολλά ψηφία αποφασίζεται να στρογγυλοποιούνται με βάση την ακόλουθη σύμβαση:

- Ό,τι είναι **μέχρι 0,35** στρογγυλοποιείται **προς τα κάτω**
- Ό,τι είναι **μεταξύ 0,36 και 0,64** στρογγυλοποιείται **στο μισό (0,5)**
- Ό,τι είναι **από 0,65 – 0,99** στρογγυλοποιείται **προς τα πάνω**

Θεωρείται δεδομένο ότι το λογισμικό αυτό δίνει σχετική ακρίβεια. Για να διαπιστωθεί ο βαθμός της ακρίβειας έγιναν ορισμένα πειράματα. Αρχικά έγινε η σκέψη να γίνει επαλήθευση βάσει δημοσιευμένων αγγείων, των οποίων έχει μετρηθεί η χωρητικότητα και έχουν δημοσιευθεί τα σχέδια τους. Όμως σε αυτές τις περιπτώσεις δεν διευκρινίζεται το ακριβές σημείο της μέτρησης, που στο πείραμα είναι απαραίτητο για να είναι σωστή η σύγκριση του αποτελέσματος της μέτρησης. Έτσι χρησιμοποιήθηκαν αγγεία στα οποία έγιναν πραγματικές μετρήσεις, παράλληλα όμως υπήρχαν τα σχέδια τους ή σχεδιάστηκαν και οι μετρήσεις αυτές έγιναν και μέσω του παραπάνω λογισμικού στον υπολογιστή. Μετρήθηκε ο όγκος δεκαοκτώ αγγείων, από τα οποία τα τέσσερα χρονολογούνται στη γεωμετρική έως ανατολίζουσα περίοδο, τα έντεκα στην ελληνιστική περίοδο, ενώ τα τρία είναι σύγχρονα. Τα γεωμετρικά – ανατολίζοντα, αλλά και τα ελληνιστικά αγγεία που εξετάζονται, προέρχονται από την Ελεύθερνα. Από τα γεωμετρικά – ανατολίζοντα το ένα προέρχεται από τη θέση Νησί, από το δάπεδο δωματίου στο «Σπίτι Γ» (A/A 1). Τα υπόλοιπα τρία έχουν βρεθεί στη θέση Πυργί, το ένα σε στρώμα κατοίκησης (A/A 4, Δ11/1105/93) και τα δύο σε ιερό, σε στρώμα κάτω από πλακόστρωτο δάπεδο. Από τα δύο που έχουν βρεθεί σε ιερό, το ένα προέρχεται από το δυτικό τμήμα του (A/A 2, 1^E/Δυτ. Προέκτ./00) και το άλλο από το ΝΑ, κοντά στα θεμέλια του ανατολικού τοίχου του (A/A 3, 1^E/411/99). Τα παραπάνω γεωμετρικά – ανατολίζοντα αγγεία είναι αδημοσίευτα και τα ανασκαφικά σύνολα από τα οποία προέρχονται δεν έχουν εξεταστεί, λαμβάνοντας όμως υπ' όψιν παράλληλά τους, το αγγείο από το «Σπίτι Γ» χρονολογείται στη γεωμετρική περίοδο, τα δύο από το Πυργί στην ύστερη γεωμετρική/πρώιμη ανατολίζουσα περίοδο και το τρίτο

από το Πυργί στην ανατολίζουσα περίοδο. Από τα ελληνοιστικά αγγεία, τα εννέα προέρχονται από το ίδιο ανασκαφικό σύνολο, από το δάπεδο δωματίου του «Σπιτιού Β» στη θέση Νησί (Α/Α 5–13). Η χρονολόγησή τους στηρίζεται σε συνευρήματα και τοποθετείται στο β΄ μισό του 2^{ου} π.Χ. αιώνα, ίσως μετά το 140-130 π.Χ., στο τελευταίο τέταρτο του αιώνα. Τα δύο προέρχονται από ελληνοιστικό νεκροταφείο (Α/Α 14–15), έχουν παραδοθεί από ιδιώτη και χρονολογούνται στη βάση παραλλήλων στο τέλος του 4^{ου} με αρχές του 3^{ου} π.Χ. αιώνα. Από τα τρία σύγχρονα αγγεία το ένα προέρχεται από εργαστήριο των Μαργαριτών (Α/Α 18), συγκεκριμένα από το εργαστήριο του κεραμοποιού Δαλαμβέλα (το αγγείο φέρει την υπογραφή του), ενώ τα άλλα δύο από μαγαζί σύγχρονων κεραμικών στο Ρέθυμνο και έχουν κατασκευαστεί σε εργαστήριο της περιοχής (Α/Α 16-17). Τα στοιχεία όλων αυτών των αγγείων δίνονται στον παρακάτω πίνακα, όπου τους έχει δοθεί και ένας αύξοντας αριθμός, ο οποίος είναι αυτός που δίνεται τόσο στις παραπάνω αναφορές σε αυτά, όσο και στις υπόλοιπες στη συνέχεια.

Πίνακας 1. Αγγεία στα οποία έγιναν οι μετρήσεις:

Α/Α	ΣΧΗΜΑ	ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Κρατηρίσκος χωρίς πόδι (ΔΑ/621/97)	Ελεύθερα, «Σπίτι Γ»	Γεωμετρική περίοδος	Αδημοσίευτος
2	Κύπελλο (1 ^Ε /Δυτ. Προέκτ./ 00, 321, 318, 319)	Ελεύθερα, ιερό	ΥΓ/ΠΑν περίοδος	Αδημοσίευτο
3	Κύπελλο (1 ^Ε /411/6 – '99)	Ελεύθερα, ιερό	ΥΓ/ΠΑν περίοδος	Αδημοσίευτο
4	Κύπελλο (Δ11/1105/93)	Ελεύθερα, Πυργί, στρώμα κατοίκησης	Αν περίοδος	Αδημοσίευτο
5	Κύπελλο (Π 22483)	Ελεύθερα, «Σπίτι Β»	Β΄ μισό 2 ^{ου} π.Χ. αιώνα	Τσατσάκη ³¹⁷ , 2000, 47, 50, πίν. 24στ
6	Κύπελλο (Π 22484)	Ελεύθερα, «Σπίτι Β»	Β΄ μισό 2 ^{ου} π.Χ. αιώνα	Τσατσάκη, 2000, 47, 50, πίν. 25α
7	Προχοΐσκη (Π 22479)	Ελεύθερα, «Σπίτι Β»	Β΄ μισό 2 ^{ου} π.Χ. αιώνα	Τσατσάκη, 2000, 46, 50, πίν. 24γ
8	Προχοΐσκη (Β/213/95)	Ελεύθερα, «Σπίτι Β»	Β΄ μισό 2 ^{ου} π.Χ. αιώνα	Αδημοσίευτη
9	Φιαλίδιο με έσω νεύον χείλος	Ελεύθερα, «Σπίτι Β»	Β΄ μισό 2 ^{ου} π.Χ. αιώνα	Τσατσάκη, 2000, 48, 50

³¹⁷ Τα σχέδια των δημοσιευμένων ελληνοιστικών αγγείων από το «Σπίτι Β» δεν έχουν συμπεριληφθεί στην αναφερόμενη δημοσίευση.

	(Π 22488)			
10	Φιαλίδιο με έσω νεύον χείλος (B/204/92)	Ελεύθερα, «Σπίτι Β»	Β΄ μισό 2 ^{ου} π.Χ. αιώνα	Αδημοσίευτο
11	Φιαλίδιο με έσω νεύον χείλος (Π 22489)	Ελεύθερα, «Σπίτι Β»	Β΄ μισό 2 ^{ου} π.Χ. αιώνα	Τσατσάκη, 2000, 48, 50, πίν. 25δ
12	Λεκανίδα (Π 22477)	Ελεύθερα, «Σπίτι Β»	Β΄ μισό 2 ^{ου} π.Χ. αιώνα	Τσατσάκη, 2000, 46, 50, πίν. 24α
13	Λεκανίδα (Π 22478)	Ελεύθερα, «Σπίτι Β»	Β΄ μισό 2 ^{ου} π.Χ. αιώνα	Τσατσάκη, 2000, 46, 50, πίν. 24β
14	Μυροδοχείο (Π 22592)	Ελεύθερα, νεκροταφείο	Τέλος 4 ^{ου} – αρχές 3 ^{ου} π.Χ. αιώνα	Kalpaxis – Tsatsaki, 2000, 112-123
15	Πρόχους (Π 22596)	Ελεύθερα, νεκροταφείο	Τέλος 4 ^{ου} – αρχές 3 ^{ου} π.Χ. αιώνα	Kalpaxis – Tsatsaki, 2000, 123-124
16	Κύπελλο	Εργαστήριο Ρεθύμνου	Σύγχρονο	Αδημοσίευτο
17	Μικκύλο Πιθαράκι	Εργαστήριο Ρεθύμνου	Σύγχρονο	Αδημοσίευτο
18	«Πυξίδα»	Εργαστήριο Δαλαμβέλα, Μαργαρίτες	Σύγχρονο	Αδημοσίευτο

Όλες οι μετρήσεις έγιναν από δύο έως πέντε φορές και δίνονται στον πίνακα με αρ. 2. Για τις πραγματικές μετρήσεις χρησιμοποιήθηκαν ογκομετρικοί σωλήνες των 100, 250 και 500 ml στους οποίους μετρίοταν το υλικό και στη συνέχεια ριχνόταν στο αγγείο³¹⁸. Τόσο τα γεωμετρικά – ανατολίζοντα αγγεία, όσο και τα ελληνιστικά αγγεία από το «Σπίτι Β», είναι όλα συγκολλημένα και συμπληρωμένα με γύψο, ενώ ακέραια είναι μόνο τα δύο ελληνιστικά από το νεκροταφείο³¹⁹ και τα τρία σύγχρονα. Επομένως νερό μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για τα πέντε τελευταία και για ελάχιστα από το «Σπίτι Β». Καταρχήν έγινε η σκέψη ως εναλλακτικό του νερού υλικό να χρησιμοποιηθεί η ζάχαρη με την οποία μετρήθηκαν λίγα από τα αγγεία, στη συνέχεια όμως χρησιμοποιήθηκε ορυκτή άμμος κοσκινισμένη.

Για να είναι δυνατή η σύγκριση της χωρητικότητας των αγγείων με τα τρία διαφορετικά υλικά και η εύρεση της τυχόν μεταξύ τους απόκλισης η μέτρηση στα αγγεία έγινε με τα διαφορετικά υλικά έως το ίδιο πάντοτε σημείο. Ως προς το σημείο μέχρι το οποίο θα γινόταν η μέτρηση συμβατικά θεωρήθηκε ότι τα αγγεία θα

³¹⁸ Οι μετρήσεις μπορεί να χάνουν ήδη λόγω της μεταφοράς του υλικού από το σωλήνα στο αγγείο, καθώς από φορά σε φορά, όπως ενδεχομένως και από χρήστη σε χρήστη.

³¹⁹ Ακόμα και το μυροδοχείο που είναι ακέραιο στη βάση του έχει πολύ μικρή σχισμή από την οποία διαρρέει το νερό, κρατήθηκε όμως κλειστή κατά τη διάρκεια της μέτρησης.

μπορούσαν να είναι γεμάτα έως δύο διαφορετικά σημεία, το ύψος των οποίων μετρήθηκε σε σχέση με το χείλος. Οι μετρήσεις έγιναν αρκετές φορές (δύο – πέντε) για να υπάρχει σχετική ακρίβεια. Όταν το αποτέλεσμα της μέτρησης δεν είναι ίδιο όλες τις φορές, λαμβάνεται υπ' όψιν ως τελικό αυτό που υπερिशύει, δηλαδή αυτό που έχει προκύψει τις περισσότερες φορές, ή αν δεν συμβαίνει αυτό βγαίνει ο μέσος όρος από όλες τις μετρήσεις. Τα πειράματα έγιναν σε θερμοκρασία 20 ° και 23° βαθμών C.

Πίνακας 2. Μέτρηση της χωρητικότητας των αγγείων με ζάχαρη, άμμο ή νερό.

ΑΓΓΕΙΟ	ΣΗΜΕΙΟ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΖΑΧΑΡΗ	ΑΜΜΟΣ	ΝΕΡΟ (H ₂ O)
ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΣ ΧΩΡΙΣ ΠΟΔΙ (A/A 1)	Έως 5 χιλ. κάτω από το χείλος		110 ml ³²⁰ 110 ml 110 ml 110 ml = 110 ml	
»	Γεμάτος έως επάνω		125 ml 125 ml 125 ml 125 ml = 125 ml	
ΚΥΠΕΛΛΟ (A/A 2)	Έως 15 χιλ. κάτω από το χείλος		870 ml 870 ml 860 ml 860 ml = 865 ml	
»	Γεμάτο έως επάνω		1010 ml 1000 ml 1000 ml 1000 ml 1000 ml = 1000 ml	
ΚΥΠΕΛΛΟ (A/A 3)	Έως 10 χιλ. κάτω από το χείλος		1250 ml 1250 ml 1250 ml 1250 ml = 1250 ml	
»	Γεμάτο έως επάνω		1370 ml 1370 ml 1370 ml	

³²⁰ Οι τέσσερις αυτοί αριθμοί (ανάλογα μπορεί να είναι δύο, τρεις έως και πέντε) παραπέμπουν στις φορές που έγινε η μέτρηση.

			1370 ml = 1370 ml	
ΚΥΠΕΛΛΟ (A/A 4)	Έως 10 χιλ. κάτω από το χειλός		770 ml 770 ml 780 ml 780 ml = 775 ml	
»	Γεμάτο έως επάνω		860 ml 860 ml 850 ml 850 ml = 855 ml	
ΚΥΠΕΛΛΟ (A/A 5)	Έως 7-8 χιλ. κάτω από το χειλός	160 ml 160 ml 160 ml = 160 ml	160 ml 160 ml 160 ml 150 ml 150 ml = 156 ml	
»	Έως 10-12 χιλ. κάτω από το χειλός	140 ml ³²¹ 140 ml 140 ml = 140 ml	140 ml 140 ml 140 ml = 140 ml	
ΚΥΠΕΛΛΟ (A/A 6)	Έως 7 χιλ. κάτω από το χειλός	123 ml 123 ml = 123 ml	120 ml 120 ml 120 ml = 120 ml	
»	Έως 10 χιλ. κάτω από το χειλός	113 ml 113 ml = 113 ml	110 ml 110 ml 110 ml = 110 ml	
ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ (A/A 7)	Έως 8 χιλ. κάτω από το χειλός	180 ml 180 ml = 180 ml	180 ml 180 ml 180 ml = 180 ml	
»	Έως 30 χιλ. κάτω από το χειλός	140 ml 140 ml = 140 ml	143ml 143 ml 143 ml 140 ml 140 ml = 141,8 ml	

³²¹ Στο μεγαλύτερό του μέρος έχει γεμίσει με αυτή την ποσότητα έως τα 12 χιλ. κάτω από το χειλός.

ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ (Α/Α 8)	Έως 9 χιλ. κάτω από το χείλος	155 ml 155 ml = 155 ml	155 ml 155 ml 155 ml = 155 ml	
»	Έως 34 χιλ. κάτω από το χείλος	125 ml 125 ml = 125 ml	128 ml 128 ml 125 ml 125 ml 122,5 ml = 125,7 ml	
ΦΙΑΛΙΔΙΟ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ (Α/Α 9)	Έως 6 χιλ. κάτω από το χείλος		200 ml 200 ml 200 ml = 200 ml	
»	Έως 2-4 χιλ. κάτω από το χείλος		220 ml 220 ml 220 ml = 220 ml	200 ml ³²² = 200 ml
ΦΙΑΛΙΔΙΟ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ (Α/Α 10)	Έως 5 χιλ. κάτω από το χείλος		220 ml 220 ml 220 ml = 220 ml	220 ml 210 ml 210 ml 215 ml 215 ml = 214 ml
»	Γεμάτο έως επάνω		250 ml 250 ml 250 ml = 250 ml	250 ml 250 ml 250 ml 250 ml = 250 ml
ΦΙΑΛΙΔΙΟ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ (Α/Α 11)	Γεμάτο έως επάνω		130 ml 130 ml 130 ml 130 ml = 130 ml	130 ml 130 ml 130 ml 130 ml = 130 ml
ΛΕΚΑΝΙΔΑ (Α/Α 12)	Έως 5 χιλ. κάτω από το χείλος		500 ml 500 ml 500 ml = 500 ml	
ΛΕΚΑΝΙΔΑ (Α/Α 13)	Έως 9 χιλ. κάτω από το χείλος		1000 ml 1000 ml	

³²² Η μέτρηση με το νερό δεν ήταν δυνατόν να επαναληφθεί γιατί διέρρηε από τα σημεία συγκόλλησης· και ακόμα και η συγκεκριμένη είναι αμφίβολη.

			1000 ml = 1000 ml	
»	Έως 8 χιλ. κάτω από το χείλος		1050 ml 1050 ml 1050 ml ³²³ = 1050 ml	
ΜΥΡΟΔΟΧΕΙΟ (A/A 14)	Έως 25 χιλ. κάτω από το χείλος (=αρχή του λαιμού)		37 ml 37 ml = 37 ml	38 ml ³²⁴ 38 ml 37 ml 37 ml = 37,5 ml
»	Γεμάτο έως επάνω		38 ml 38 ml = 38 ml	40 ml 40 ml 40 ml = 40 ml
ΠΡΟΧΟΥΣ (A/A 15)	Έως 34 χιλ. κάτω από το χείλος		775 ml 775 ml = 775 ml	780 ml 780 ml 800 ml 800 ml = 790 ml
»	Γεμάτη έως επάνω		875 ml 875 ml = 875 ml	875 ml 875ml 900 ml 900 ml = 887,5 ml
ΚΥΠΕΛΛΟ (A/A 16)	Έως 4 χιλ. κάτω από το χείλος	150 ml 150 ml = 150 ml	150 ml 150 ml = 150 ml = 150 ml	150 ml 150 ml 150 ml = 150 ml
»	Έως 10 χιλ. κάτω από το χείλος	140 ml 140 ml = 140 ml	140 ml 140 ml = 140 ml = 140 ml	140 ml 140 ml 140 ml = 140 ml
ΠΙΘΑΡΑΚΙ (A/A 17)	Έως 11 χιλ. κάτω από το χείλος	150 ml 150 ml =	150 ml 150 ml = 150 ml =	150 ml 150 ml 150 ml =

³²³ Και στα δύο σημεία μέχρι τα οποία μετρήθηκε παρατηρείται ότι το 8 και το 9 είναι προς το κέντρο, ενώ στην περιφέρεια φθάνει λίγο χαμηλότερα. Αυτό πρέπει να οφείλεται στο ότι το αγγείο δεν είναι ίσιο (ανισούψές).

³²⁴ Κρίνοντας, για παράδειγμα, από τις μετρήσεις με νερό στο μυροδοχείο και στην πρόχου διαπιστώνουμε ότι η απόλυτη ακρίβεια δεν είναι δεδομένη ακόμα και με αυτόν τον τρόπο, αφού η μέτρηση μπορεί να διαφέρει από τη μία φορά στην άλλη (σε ποσοστό 2.5%, 2.6%, 2.8%)

		150 ml	150 ml	150 ml
»	Έως 2 χιλ. κάτω από το χείλος	160 ml 160 ml = 160 ml	160 ml 160 ml 160 ml = 160 ml	160 ml 160 ml 160 ml = 160 ml
ΠΥΞΙΔΑ; (A/A 18)	Έως 10 χιλ. κάτω από το χείλος		2210 ml 2210 ml = 2210 ml	2210 ml 2210 ml 2200 ml 2200 ml = 2205 ml
»	Γεμάτη έως επάνω		2350 ml 2350 ml = 2350 ml	2350 ml 2350 ml 2340 ml 2340 ml = 2345 ml

Συγκρίνοντας τα τρία υλικά με τα οποία έγιναν οι μετρήσεις διαπιστώσαμε τα εξής: ο όγκος της ζάχαρης μπορεί να είναι ίσος ή μεγαλύτερος από αυτόν της άμμου, η οποία και είναι κοντινότερη στον όγκο του νερού. Εκτός από τις μετρήσεις στα αγγεία, η σύγκριση του όγκου των τριών υλικών έγινε με μέτρηση 500 ml του καθενός σε αντίστοιχο ογκομετρικό σωλήνα. Στη συνέχεια η ποσότητα αυτή συγκρίθηκε σε δοχείο κουζίνας με υποδιαιρέσεις όγκου για διάφορα υλικά. Βάσει των υποδιαιρέσεων που αναγράφονται στο δοχείο, 500 gr ζάχαρης ισοδυναμούν με ½ του λίτρου. Διαπιστώθηκε ότι 500 ml άμμου ισοδυναμούν με ½ του λίτρου, 500 ml ζάχαρης είναι ελάχιστα λιγότερα από ½ του λίτρου, ενώ 500 ml νερού είναι σχεδόν έως ελάχιστα περισσότερα από ½ του λίτρου στο συγκεκριμένο δοχείο³²⁵. Συνεπώς, όταν ο όγκος των τριών υλικών διαφέρει, η διαφορά είναι ελάχιστη, πλησιέστερη πάντως στο νερό είναι η άμμος. Η διαφορά ανάμεσα στο νερό και στην άμμο είναι ότι α) το νερό απλώνεται ομοιόμορφα, ενώ η άμμος όχι, β) ο όγκος της άμμου μπορεί να χάνει περισσότερο κατά τη μεταφορά από το σωλήνα στο αγγείο, καθώς χρειάζεται και η συμπίεση, κάτι που δεν ισχύει για το νερό. Αυτό που παρατηρείται, ως προς τη ζάχαρη σε σχέση με την άμμο, είναι ότι η άμμος απλώνεται πιο ομοιόμορφα σε σχέση με τη ζάχαρη, γιατί είναι πιο λεπτόκοκκη. Τόσο η άμμος, όσο και η ζάχαρη όταν χυθούν στο σωλήνα πρέπει να συμπιεστούν, να χτυπηθεί δηλαδή ο σωλήνας έτσι ώστε να φύγει ο αέρας. Το ίδιο πρέπει να γίνει και όταν μεταφερθούν στο αγγείο. Η διαφορά τους είναι ότι πολύ μικρό μέρος της ζάχαρης μπορεί να κολλήσει, ενώ η άμμος χύνεται πιο εύκολα και θέλει

³²⁵ Να υποθέσουμε από το συγκεκριμένο ότι η ακρίβεια της ποσότητας του περιεχομένου είναι σχετική, αφού θα έπρεπε τα 500 ml νερού να είναι όσο ακριβώς το ½ του λίτρου στο δοχείο;

λιγότερο χτύπημα για να συμπιεστεί και αυτό οφείλεται επίσης στο ότι είναι πιο λεπτόκοκκη. Στην πραγματικότητα ο όγκος θα έπρεπε να είναι ο ίδιος και για τα τρία υλικά. Αν λάβουμε υπ' όψιν ότι ο πραγματικός όγκος είναι αυτός του νερού, στα δύο άλλα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν, τη ζάχαρη και την άμμο, λόγω της μεταφοράς τους από το ένα δοχείο στο άλλο και του αέρα που μπαίνει, δημιουργείται φαινομενικό ποσοστό απόκλισης, το οποίο πρέπει να βρούμε σε σχέση με τον πραγματικό όγκο, δηλαδή με τον όγκο του νερού.

Από τα παραπάνω αγγεία και με τα τρία υλικά μετρήθηκε η χωρητικότητα σε δύο, στο σύγχρονο κύπελλο και στο σύγχρονο μικκύλο πιθαράκι. Το αποτέλεσμα σε όλες τις μετρήσεις, οι οποίες έγιναν έως δύο διαφορετικά σημεία σε καθένα αγγείο, είναι το ίδιο, όποιο από τα τρία υλικά κι αν χρησιμοποιήθηκε. Με ζάχαρη και με άμμο μετρήθηκε η χωρητικότητα τεσσάρων ελληνιστικών αγγείων από το «Σπίτι Β» της Ελεύθερας. Πρόκειται για τα δύο κύπελλα και τις δύο προχοΐσκες. Και αυτών των αγγείων η χωρητικότητα έχει μετρηθεί έως δύο διαφορετικά σημεία. Και στα τέσσερα ορισμένες από τις μετρήσεις και με τα δύο υλικά είναι ακριβώς ίδιες, ενώ κάποιες παρουσιάζουν μικρή απόκλιση. Η απόκλιση των μετρήσεων της ζάχαρης σε σχέση με την άμμο, η οποία θεωρείται ως το 100, δίνεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 3. Απόκλιση των μετρήσεων χωρητικότητας με ζάχαρη σε σχέση με την άμμο και το νερό³²⁶.

ΑΓΓΕΙΟ	ΣΗΜΕΙΟ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΑΠΟΚΛΙΣΗ
ΚΥΠΕΛΛΟ (Α/Α 5)	Έως 7-8 χιλ. κάτω από το χείλος	+2,5 %
»	Έως 10-12 χιλ. κάτω από το χείλος	0 %
ΚΥΠΕΛΛΟ (Α/Α 6)	Έως 7 χιλ. κάτω από το χείλος	+2,5 %
»	Έως 10 χιλ. κάτω από το χείλος	+2,7 %
ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ (Α/Α 7)	Έως 8 χιλ. κάτω από το χείλος	0 %
»	Έως 30 χιλ. κάτω από το χείλος	-1.2 %
ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ (Α/Α 8)	Έως 9 χιλ. κάτω από το χείλος	0 %
»	Έως 34 χιλ. κάτω από το χείλος	-0.5 %
ΚΥΠΕΛΛΟ (Α/Α 16)	Έως 4 χιλ. κάτω από το χείλος	0 %
»	Έως 10 χιλ. κάτω από το χείλος	0 %
ΠΙΘΑΡΑΚΙ (Α/Α 17)	Έως 11 χιλ. κάτω από το χείλος	0 %
»	Έως 2 χιλ. κάτω από το χείλος	0 %

³²⁶ Η σύγκριση με το νερό ισχύει μόνο για το κύπελλο με Α/Α 16 και για το πιθαράκι με Α/Α 17, στα οποία τα αποτελέσματα των μετρήσεων είναι ίδια και με τα τρία υλικά, τη ζάχαρη, την άμμο και το νερό. Σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις η σύγκριση έχει γίνει με την άμμο.

Από τις παραπάνω δώδεκα μετρήσεις που έγιναν, στις επτά δεν υπάρχει απόκλιση, σε μία είναι -0.5% δηλαδή σχεδόν καθόλου, σε μία -1.2% και σε τρεις $+2.5$, $+2.5$ και $+2.7\%$. Όπως φαίνεται υπερτερούν οι περιπτώσεις που οι μετρήσεις και με τα δύο υλικά είναι ίδιες και στις λίγες περιπτώσεις που εμφανίζεται απόκλιση ο μέσος όρος της είναι $+1.2\%$.

Με άμμο και με νερό μετρήθηκε η χωρητικότητα οκτώ αγγείων, των τριών ελληνιστικών φιαλιδίων με έσω νεύον χείλος από το «Σπίτι Β» της Ελευθέρας, του ελληνιστικού μυροδοχείου και της ελληνιστικής πρόχου από νεκροταφείο της Ελευθέρας και των τριών σύγχρονων αγγείων. Η απόκλιση των μετρήσεων της άμμου ως προς αυτών που έχουν γίνει με νερό δίνεται στον παρακάτω πίνακα. (Ως 100 θεωρείται το νερό)

Πίνακας 4. Απόκλιση των μετρήσεων με άμμο σε σχέση με αυτές που έγιναν με νερό.

ΑΓΓΕΙΟ	ΣΗΜΕΙΟ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΑΠΟΚΛΙΣΗ
ΦΙΑΛΙΔΙΟ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ (Α/Α 9)	Έως 2-4 χιλ. κάτω από το χείλος	$+10\%$ ³²⁷
ΦΙΑΛΙΔΙΟ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ (Α/Α 10)	Έως 5 χιλ. κάτω από το χείλος	$+2,8\%$
»	Γεμάτο έως επάνω	0%
ΦΙΑΛΙΔΙΟ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ (Α/Α 11)	Γεμάτο έως επάνω	0%
ΜΥΡΟΔΟΧΕΙΟ (Α/Α 14)	Έως 25 χιλ. κάτω από το χείλος	$-1,8\%$
»	Γεμάτο έως επάνω	-5%
ΠΡΟΧΟΥΣ (Α/Α 15)	Έως 34 χιλ. κάτω από το χείλος	$-1,8\%$
»	Γεμάτη έως επάνω	$-1,4\%$
ΚΥΠΕΛΛΟ (Α/Α 16)	Έως 4 χιλ. κάτω από το χείλος	0%
»	Έως 10 χιλ. κάτω από το χείλος	0%
ΠΙΘΑΡΑΚΙ (Α/Α 17)	Έως 11 χιλ. κάτω από το χείλος	0%
»	Έως 2 χιλ. κάτω από το χείλος	0%
ΠΥΞΙΔΑ (;) (Α/Α 18)	Έως 10 χιλ. κάτω από το χείλος	$+0,2\%$
»	Γεμάτη έως επάνω	$+0,2\%$

Από τις παραπάνω μετρήσεις αν εξαιρέσουμε αυτή στο φιαλίδιο με έσω νεύον χείλος με Α/Α 9, η οποία είναι αμφίβολη και εμφανίζει απόκλιση $+10\%$, από τις υπόλοιπες δεκατρείς οι έξι δεν εμφανίζουν απόκλιση, οι δύο δεν παρουσιάζουν σχεδόν καθόλου απόκλιση ($+0.2\%$), οι τέσσερις παρουσιάζουν απόκλιση -1.8 , -

³²⁷ Η μέτρηση στο συγκεκριμένο αγγείο με νερό μπόρεσε να γίνει μόνο μία φορά και λόγω της διαρροής από τα σημεία συγκόλλησης το αποτέλεσμα είναι αμφίβολο, οπότε και η συγκεκριμένη απόκλιση πιθανόν να μην είναι σωστή.

1.8, -1.4 και +2.8 % και μόνο μία -5 %. Συνεπώς υπερτερούν οι περιπτώσεις που δεν υπάρχει απόκλιση και όταν υπάρχει το αποτέλεσμα είναι μικρότερο σε σχέση με τη μέτρηση με νερό. Η απόκλιση είναι κατά μέσο όρο -0.97%.

Στις λίγες περιπτώσεις που παρουσιάζεται μικρή απόκλιση, τόσο στις μετρήσεις με ζάχαρη, όσο και στις μετρήσεις με άμμο, αυτή πρέπει να οφείλεται στη μεταφορά του υλικού από τον ογκομετρικό σωλήνα στο δοχείο και στο πόσο έχει κάθε φορά συμπιεστεί το υλικό με το χτύπημα που γίνεται για να φύγει ο αέρας.

Τα αποτελέσματα των μετρήσεων της χωρητικότητας με άμμο και με νερό συγκρίθηκαν με αυτά των μετρήσεων στον υπολογιστή. Ως προς τον τρόπο που θα δίνονταν οι συντεταγμένες αρχικά είχε θεωρηθεί ότι στην πρώτη μέτρηση θα έπρεπε και οι δύο να ισοδυναμούν με 0, ενώ στην τελευταία η ακτίνα (x) να ισοδυναμεί με 0, έτσι ώστε να κλείνει η τομή του αγγείου. Πόσο όμως μπορεί να διέφερε το αποτέλεσμα, αν οι μετρήσεις τους δίνονταν κανονικά, έτσι ώστε το σχήμα που θα προέκυπτε να είναι πιο κοντινό σε αυτό της καμπύλης του αγγείου; Οι συντεταγμένες δόθηκαν και με τους δύο τρόπους. Όλες οι μετρήσεις, οι πραγματικές και αυτές που έγιναν μέσω του λογισμικού στον υπολογιστή και με τους δύο προαναφερόμενους τρόπους, δίνονται στον παρακάτω πίνακα, όπου έχει υπολογιστεί και το ποσοστό απόκλισης από την πραγματική μέτρηση. (Ως 100 θεωρείται η μέτρηση με νερό, όταν δεν υπάρχει, θεωρείται η μέτρηση με άμμο)

Για να διαπιστωθεί αν θα ήταν δυνατόν η μέτρηση μέσω του λογισμικού στον υπολογιστή να γίνει βάσει φωτογραφίας του αγγείου και όχι σχεδίου του, σε ένα αγγείο έγινε προσπάθεια σύγκρισης της χωρητικότητας που προκύπτει από την όψη με αυτή που προκύπτει από την τομή στο σχέδιο του αγγείου. Το αγγείο που μετρήθηκε και με τους δύο αυτούς τρόπους είναι το φιαλίδιο με A/A 11. Μετρήθηκε θεωρώντας ότι θα ήταν γεμάτο έως επάνω και το αποτέλεσμα είναι 118 ml βάσει της τομής και 149 ml βάσει της όψης. Η διαφορά οφείλεται στο ότι στην όψη δεν υπολογίζεται το πάχος του τοιχώματος του αγγείου, αλλά ούτε και το ύψος από τον πυθμένα, αφού στην όψη η βάση φαίνεται να τελειώνει χαμηλότερα. Ήδη από το παράδειγμα αυτό είναι φανερό ότι είναι απαραίτητη η τομή του αγγείου.

Πίνακας 5. Μέτρηση της χωρητικότητας των αγγείων με άμμο ή και νερό, και μέσω του λογισμικού στον υπολογιστή. Ποσοστό απόκλισης των μετρήσεων του λογισμικού στον υπολογιστή.

ΑΓΓΕΙΟ	ΣΗΜΕΙΟ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΑΜΜΟΣ	ΝΕΡΟ (H ₂ O)	ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗ	ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΣΥΝΤ. ΚΑΝ. ³²⁸	ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΣΥΝΤ. ΜΕ 0
ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΣ ΧΩΡΙΣ ΠΟΔΙ (Α/Α 1)	Έως 5 χιλ. κάτω από το χείλος	110 ml		127 ml (συντ. κανονικά) 125 ml (συντ. με 0)	+15,4%	+13,6%
»	Γεμάτος έως επάνω	125 ml		146 ml (συντ. κανονικά) 143 ml (συντ. με 0)	+16,8%	+14,4%
ΚΥΠΕΛΛΟ (Α/Α 2)	Έως 15 χιλ. κάτω από το χείλος	865 ml		762,5 ml (συντ. κανονικά) 753 ml (συντ. με 0)	-11,8%	-12,9%
»	Γεμάτο έως επάνω	1000 ml		912,5 ml (συντ. κανονικά) 901 ml (συντ. με 0)	-8,75%	-9,9%
ΚΥΠΕΛΛΟ (Α/Α 3)	Έως 10 χιλ. κάτω από το χείλος	1250 ml		1179,5 ml (συντ. κανονικά) 1162,5 ml (συντ. με 0)	-5,6%	-7%
»	Γεμάτο έως επάνω	1370 ml		1277 ml (συντ. κανονικά) 1275 ml (συντ. με 0)	-6,7%	-6,9%
ΚΥΠΕΛΛΟ (Α/Α 4)	Έως 10 χιλ. κάτω από το χείλος	775 ml		766 ml (συντ. κανονικά) 746 ml (συντ. με 0)	-1,1%	-3,7%
»	Γεμάτο έως επάνω	855 ml		849,5 ml (συντ. κανονικά) 839,5 ml (συντ. με 0)	-0,6%	-1,8%
ΚΥΠΕΛΛΟ (Α/Α 5)	Έως 7-8 χιλ. κάτω από το χείλος ³²⁹	156 ml		8 χιλ. =138 ml (συντ. κανον.) 135 ml (συντ. με 0) 7 χιλ. =141 ml (συντ. κανονικά) 138,5 ml (συντ. με 0)	-10,5%	-12,3%

³²⁸ Και σε πραγματικές μετρήσεις που αναφέρονται στη βιβλιογραφία παρατήρησα ότι υπάρχουν αποκλίσεις, είτε λόγω του υλικού που χρησιμοποιείται, είτε λόγω της επανάληψης των μετρήσεων. Για παράδειγμα βλ. I. Hägg, J. M. Fossey, 1980, 148, πίν. 5, όπου υπάρχει απόκλιση στη μέτρηση σε μυροδοχεία που έχουν μετρηθεί δύο φορές, για παράδειγμα, στο μυροδοχείο αρ. 7 η μία μέτρηση αποκλίνει από την άλλη 3,6%, ενώ θεωρείται ότι οι μετρήσεις που έχουν γίνει είναι κατά τι μικρότερες από τις πραγματικές λόγω της πάτινας που υπάρχει στο εσωτερικό του αγγείου βλ. I. Hägg, J. M. Fossey, στο ίδιο, 72. Απόκλιση υπάρχει επίσης στις μετρήσεις όταν χρησιμοποιούνται διαφορετικά υλικά, όπως, για παράδειγμα, σε μυροδοχεία που έχουν μετρηθεί με ρύζι και με νερό η μέτρηση του νερού αποκλίνει από αυτή του ρυζιού 3,3%, 2,7%, 7,3% βλ. V. R. Anderson-Stojanović, 1987, 118, πίνακας 1. Ακόμα για το ποσοστό λάθους και σε πραγματικές μετρήσεις και τους λόγους στους οποίους αυτό οφείλεται βλ. P. M. Wallace Matheson, M. B. Wallace, 1982, 302 κ. εξ. και M. Bentz, 1998, 32)

³²⁹ Το αγγείο δεν είναι ισοϋψές, το ύψος του κυμαίνεται από 5,1 – 5,6 εκ., γι' αυτό υπάρχει και η διακύμανση των παραπάνω μετρήσεων από το χείλος. Στο σχέδιο έχει αποδοθεί ως ίδιο παντού, ίσο με 5,65 εκ. Σε άλλα σημεία έχει γεμίσει έως 7 χιλιοστά κάτω από το χείλος, ενώ σε άλλα έως 8 χιλιοστά. Επίσης, ενώ το χείλος του είναι ελλειπτικό, έχει αποδοθεί ως συμμετρικό.

				μέσος όρος = 139,5 ml (συντ. κανον.) 136,7 ml (συντ. με 0)		
»	Έως 10-12 χιλ. κάτω από το χειλος	140 ml		12 χιλ.=124 ml (συντ. κανονικά) 119 ml (συντ. με 0) 10 χιλ.=131 ml (συντ. κανονικά) 128 ml (συντ. με 0) μέσος όρος = 127,5 ml (συντ. κανον.) 123,5 ml (συντ. με 0)	-8,9%	-11,7%
ΚΥΠΕΛΛΟ (Α/Α 6)	Έως 7 χιλ. κάτω από το χειλος	120 ml		117 ml (συντ. κανονικά) 115,5 ml (συντ. με 0)	-2,5%	-3,7%
»	Έως 10 χιλ. κάτω από το χειλος	110 ml		108 ml (συντ. κανονικά) 105,5 ml (συντ. με 0)	-1,8%	-4%
ΠΡΟΧΟΪΣΚ Η (Α/Α 7)	Έως 8 χιλ. κάτω από το χειλος	180 ml		169 ml (συντ. κανονικά) 168,5 ml (συντ. με 0)	-6,1%	-6,3%
»	Έως 30 χιλ. κάτω από το χειλος	141,8 ml		137 ml (συντ. κανονικά) 136,5 ml (συντ. με 0)	-3,3%	-3,7%
ΠΡΟΧΟΪΣΚ Η (Α/Α 8)	Έως 9 χιλ. κάτω από το χειλος	155 ml		138 ml (συντ. κανονικά) 137 ml (συντ. με 0)	-10,9%	-11,6%
»	Έως 34 χιλ. κάτω από το χειλος	125,7 ml		112,5 ml (συντ. κανονικά) 111,5 ml (συντ. με 0)	-10,5%	-11,2%
ΦΙΑΛΙΔΙΟ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ (Α/Α 9)	Έως 6 χιλ. κάτω από το χειλος ³³⁰	200 ml		149 ml (συντ. κανονικά) 143 ml (συντ. με 0)	-25,5%	-28,5%
»	Έως 2-4 χιλ. κάτω από το χειλος	220 ml	200 ml	4 χιλ.=167 ml (συντ. κανονικά) 162 ml (συντ. με 0)	-19% (για άμμο)	-22% (για άμμο)

³³⁰ Και αυτό το αγγείο δεν είναι ίσιο (ύψος 4,5–5 εκ., στο σχέδιο έχει αποδοθεί 4,7εκ.), γι' αυτό παρατηρείται και σ' αυτό η διακύμανση των μετρήσεων. Επίσης δεν είναι συμμετρικό, όπως και ο κρατηρίσκος με Α/Α 1. Στους δύο αυτούς λόγους πρέπει να οφείλονται οι μεγαλύτερες διαφορές στα αποτελέσματα των μετρήσεων.

				2 χιλ.=189 ml (συντ. κανονικά) 181 ml (συντ. με 0) μέσος όρος = 178 ml (συντ. κανονικά) 171,5 ml (συντ. με 0)	-11% (για νερό)	-14,2% (για νερό)
ΦΙΑΛΙΔΙΟ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ (Α/Α 10)	Έως 5 χιλ. κάτω από το χείλος	220 ml	214 ml	192 ml (συντ. κανονικά) 186 ml (συντ. με 0)	-12,7% (για άμμο) -10,2% (για νερό)	-15,4% (για άμμο) -13,8% (για νερό)
»	Γεμάτο έως επάνω	250 ml	250 ml	Γεμάτο=243 ml (συντ. κανονικά) 237 ml (συντ. με 0)	-2,8%	-5,2%
ΦΙΑΛΙΔΙΟ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ (Α/Α 11)	Γεμάτο έως επάνω	130 ml	130 ml	118 ml (συντ. κανονικά) 113,5 ml (συντ. με 0)	-9,2%	-12,6%
ΛΕΚΑΝΙΔΑ (Α/Α 12)	Έως 5 χιλ. κάτω από το χείλος	500 ml ³³¹		475 ml (συντ. κανονικά) 466 ml (συντ. με 0)	-5%	-6,8%
ΛΕΚΑΝΙΔΑ (Α/Α 13)	Έως 9 χιλ. κάτω από το χείλος	1000 ml		1074 ml (συντ. κανονικά) 1049 ml (συντ. με 0)	+7,4%	+4,9%
»	Έως 8 χιλ. κάτω από το χείλος	1050 ml ³³²		1096 ml (συντ. κανονικά) 1094 ml (συντ. με 0)	+4,3%	+4,1%
ΜΥΡΟΔΟΧΕΙΟ (Α/Α 14)	Έως 25 χιλ. κάτω από το χείλος (=αρχή του λαιμού)	37 ml	37,5 ml	34,5 ml (συντ. κανονικά) 34 ml (συντ. με 0)	-6,7% (για άμμο) -8% (για νερό)	-8,1% (για άμμο) -9,3% (για νερό)
»	Γεμάτο έως επάνω	38 ml	40 ml	36 ml (συντ. κανονικά) 36 ml (συντ. με 0)	-5,2% (για άμμο) -10% (για νερό)	-5,2% (για άμμο) -10% (για νερό)

³³¹ Και αυτό το αγγείο δεν είναι ίσιο. Έτσι με τα 500 ml έχει γεμίσει έως επάνω προς το κέντρο, στην περιφέρεια όμως μπορεί να κατεβαίνει 5 χιλ.

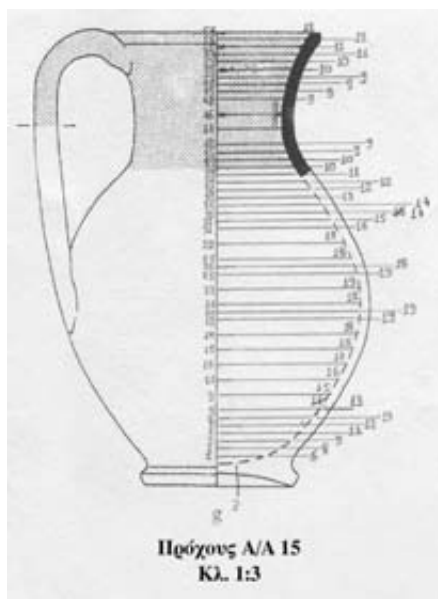
³³² Και αυτό το αγγείο δεν είναι ίσιο. Αν γεμίσει παραπάνω από 1050 ml άμμου θα ξεχειλίσει στο κέντρο, στην περιφέρεια όμως και σε αυτό φθάνει χαμηλότερα

ΠΡΟΧΟΥΣ (Α/Α 15)	Γεμάτη έως επάνω	875 ml	887,5 ml	952 ml (συντ. κανονικά) 942 ml (συντ. με 0)	+8,8% (για άμμο) +7,2% (για νερό)	+7,6% (για άμμο) +6,1% (για νερό)
»	Έως 34 χιλ. κάτω από το χείλος	775 ml	790 ml	858 ml (συντ. κανονικά) 851 ml (συντ. με 0)	+10,7% (για άμμο) +8,6% (για νερό)	+9,8% (για άμμο) +7,7% (για νερό)
ΚΥΠΕΛΛΟ (Α/Α 16)	Έως 4 χιλ. κάτω από το χείλος	150 ml	150 ml	143,5 ml (συντ. κανονικά) 143 ml (συντ. με 0)	-4,3%	-4,6%
»	Έως 10 χιλ. κάτω από το χείλος	140 ml	140 ml	130,5 ml (συντ. κανονικά) 130 ml (συντ. με 0)	-6,7%	-7,1%
ΠΙΘΑΡΑΚΙ (Α/Α 17)	Έως 11 χιλ. κάτω από το χείλος	150 ml	150 ml	140 ml (συντ. κανονικά) 140 ml (συντ. με 0)	-6,6%	-6,6%
»	Έως 2 χιλ. κάτω από το χείλος	160 ml	160 ml	152,5 ml (συντ. κανονικά) 151 ml (συντ. με 0)	-4,6%	-5,6%
ΠΥΞΙΔΑ; (Α/Α 18)	Έως 10 χιλ. κάτω από το χείλος	2210 ml	2205 ml	2173,5 ml (συντ. κανονικά) 2165 ml (συντ. με 0)	-1,6% (για άμμο) -1,4% (για νερό)	-2% (για άμμο) -1,8% (για νερό)
»	Γεμάτη έως επάνω	2350 ml	2345 ml	2327 ml (συντ. κανονικά) 2317,5 ml (συντ. με 0)	-0,9% (για άμμο) -0,7% (για νερό)	-1,3% (για άμμο) -1,1% (για νερό)

Ως προς τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα, καταρχήν συγκρίνοντας τα αποτελέσματα των μετρήσεων που έγιναν με το λογισμικό στον υπολογιστή και με τους δύο τρόπους, όσον αφορά στις **συντεταγμένες** διαπιστώνουμε ότι σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις η απόκλιση είναι μικρότερη όταν **οι μετρήσεις τους δίνονται κανονικά και όχι με 0 στις αρχικές και με 0 για την ακτίνα στην τελευταία μέτρηση**. Μπορούμε συνεπώς να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι με τον τρόπο αυτό θα πρέπει να δίνονται οι μετρήσεις και είναι τα αποτελέσματα σε αυτή τη στήλη με τα οποία θα

συγκριθούν αυτά των πραγματικών μετρήσεων. Μία άλλη διαπίστωση είναι ότι το ποσοστό απόκλισης διαφέρει ανάλογα με το σημείο έως το οποίο έχει γίνει η μέτρηση.

Σε τρεις περιπτώσεις (αγγεία με A/A 1, 13, 15) οι μετρήσεις μέσω του λογισμικού είναι μεγαλύτερες και όχι μικρότερες από τις πραγματικές. Στη μία από αυτές, όπου παρατηρείται και η μεγαλύτερη απόκλιση (κρατηρίσκος χωρίς πόδι A/A 1) το αγγείο δεν είναι συμμετρικό, ενώ τόσο αυτό το αγγείο, όσο και η λεκανίδα (A/A 13) δεν είναι ίσια. Ωστόσο βάσει του αποτελέσματος που βγαίνει παγίως από το πρόγραμμα, οι μετρήσεις που προκύπτουν από αυτό είναι μικρότερες από τις πραγματικές.

Τα μεγαλύτερα ποσοστά απόκλισης (αρκετά περισσότερο από 10%) παρατηρούνται στα ακόλουθα αγγεία:

- A/A 1: κρατηρίσκος χωρίς πόδι

Σε αυτό η μεγάλη απόκλιση (+15 και +16,8%) και μάλιστα με αποτέλεσμα μεγαλύτερο από το πραγματικό, εξηγείται από το ίδιο το αγγείο, το οποίο δεν είναι συμμετρικό· αυτό έχει αποδοθεί και στο σχέδιο, όπου το αποτέλεσμα είναι ο κατακόρυφος άξονας να μην χωρίζει το αγγείο στη μέση. Το μεγαλύτερο τμήμα είναι αυτό στο οποίο αποδίδεται η τομή του αγγείου. Είναι σημαντικό γιατί οι ακτίνες έχουν υπολογισθεί βάσει αυτού, οπότε είναι λογικό το αποτέλεσμα να βγαίνει μεγαλύτερο. Από εδώ φαίνεται και η σημασία της ακριβούς αποτύπωσης στο σχέδιο, όπου πολλές φορές τα αγγεία θεωρούνται και αποδίδονται ως ίσια και συμμετρικά, χωρίς να είναι στην πραγματικότητα.

- A/A 9: φιαλίδιο με έσω νεύον χείλος

Το αγγείο αυτό παρουσιάζει τη μεγαλύτερη απόκλιση στις μετρήσεις χωρητικότητας με άμμο (-25,5 και -19%), ενώ σε μία μόνο μέτρηση που ήταν δυνατόν να γίνει με νερό, παρουσιάζει απόκλιση -11%. Πρόκειται για αγγείο κακοφτιαγμένο. Δεν είναι ίσιο, δεν είναι ισοϋψές κι αυτό δεν αποδίδεται στο σχέδιο. Το ύψος του κυμαίνεται από 4,5 – 5 εκ. και στο σχέδιο έχει θεωρηθεί ίδιο σε όλα τα σημεία, ίσο με 4,7 εκ. Επίσης το αγγείο αυτό δεν είναι συμμετρικό, όπως και ο κρατηρίσκος χωρίς πόδι με A/A 1. Στους λόγους αυτούς οφείλεται η διαφορά στις μετρήσεις μέσω του λογισμικού.

Τα αποτελέσματα των μετρήσεων στα παραπάνω δεκαοκτώ αγγεία δεν μπορούν να κριθούν ως ενιαία περίπτωση, κυρίως λόγω της ιδιομορφίας ορισμένων αγγείων, αλλά και του διαφορετικού υλικού που έχει χρησιμοποιηθεί για τη μέτρηση σε ορισμένα από αυτά.

Ως εναλλακτικό του νερού υλικό προτιμήθηκε η άμμος για λόγους που ήδη αναφέρονται παραπάνω (βλ. σελ. 427). Με άμμο μετρήθηκε ο όγκος όλων των αγγείων, ακόμα και αυτών στα οποία μετρήθηκε με νερό, για να είναι δυνατή η μεταξύ τους σύγκριση³³³. Η σωστότερη σύγκριση για τον έλεγχο του βαθμού ακρίβειας των μετρήσεων μέσω του λογισμικού, είναι σε σχέση με τις μετρήσεις που έγιναν με νερό. Ωστόσο με νερό ήταν δυνατόν να μετρηθούν οκτώ από τα δεκαοκτώ αγγεία, τα οποία είναι: από τα ελληνιστικά τα τρία φιαλίδια με έσω νεύον χείλος από το «Σπίτι Β», το μυροδοχείο και η πρόχους από το νεκροταφείο και τα τρία σύγχρονα (αγγεία με A/A 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 18). Μόνο με άμμο μετρήθηκε ο όγκος δέκα/έντεκα αγγείων: του γεωμετρικού κρατηρίσκου χωρίς πόδι, των τριών γεωμετρικών και ανατολιζόντων κυπέλλων, των δύο κυπέλλων, των δύο προχοϊσκών και των δύο λεκανίδων από το ελληνιστικό «Σπίτι Β»· μπορούμε να λάβουμε υπ' όψιν και μία από τις μετρήσεις στο φιαλίδιο με έσω νεύον χείλος (A/A 9), επίσης από το ελληνιστικό «Σπίτι Β». Οι μετρήσεις τους μπορεί να αποκλίνουν από τη μέτρηση που θα γινόταν με νερό, όπως έχει ήδη φανεί από τη σύγκριση των μετρήσεων με άμμο σε σχέση με αυτές που έχουν γίνει με νερό (βλ. σελ. 429-430).

Για τις μετρήσεις μέσω του λογισμικού στον υπολογιστή, όταν συγκριθούν με αυτές που έγιναν με νερό, παρατηρούμε τα εξής:

Καταρχήν με νερό έχουν γίνει δεκατέσσερις μετρήσεις. Όλες έχουν γίνει και με άμμο. Όταν υπάρχει απόκλιση μεταξύ της μέτρησης με νερό και της μέτρησης με άμμο, η μέτρηση μέσω του λογισμικού στις περισσότερες περιπτώσεις παρουσιάζει μικρότερη απόκλιση σε σχέση με αυτή που έχει γίνει με νερό· μόνη εξαίρεση είναι η περίπτωση του ελληνιστικού μυροδοχείου, στο οποίο έχουν γίνει δύο μετρήσεις έως δύο διαφορετικά σημεία και η απόκλιση ως προς το νερό είναι -8 και -10% αντίστοιχα, ενώ ως προς την άμμο -6,7 και -5,2%. Η απόκλιση που παρουσιάζει το λογισμικό ως προς τις μετρήσεις με νερό είναι -11% στο φιαλίδιο με A/A 9, μέτρηση όμως που όπως ήδη έχει σχολιασθεί είναι αμφίβολη, -10,2 και -2,8% στο φιαλίδιο με A/A 10, -9,2% στο φιαλίδιο με A/A 11, -8 και -10% στο μυροδοχείο με A/A 14, +7,2 και +8,6% στην πρόχους με A/A 15, -4,3 και -6,7% στο κύπελλο με A/A 16, -6,6 και -4,6% στο πιθαράκι με A/A 17 και -1,4 και -0,7% στην πυξίδα με A/A 18. Για τα

³³³ Για να είναι δυνατή η σύγκριση μετρήθηκαν έως το ίδιο σημείο.

παραπάνω αγγεία θα πρέπει να λάβουμε υπόψιν μας, ότι στο μυροδοχείο και στην πρόχου στο σχέδιο, στην τομή του αγγείου, το πάχος του τοιχώματος από το λαιμό και κάτω έχει αποδοθεί υποθετικά και ότι τα δύο φιαλίδια με A/A 9 και 11 είναι αγγεία με κακοτεχνίες, είναι ανισοϋψή, δεν είναι συμμετρικά, και όλα αυτά τα στοιχεία δεν έχουν αποδοθεί στο σχέδιο. Τα τρία σύγχρονα αγγεία δεν παρουσιάζουν κανένα πρόβλημα και το αποτέλεσμα των μετρήσεων ως προς αυτά θα πρέπει να θεωρηθεί το πλέον σωστό. Βάσει των παραπάνω μετρήσεων και χωρίς να ληφθεί υπ' όψιν η μέτρηση στο φιαλίδιο με A/A 9 επειδή είναι αμφίβολη, ο μέσος όρος απόκλισης των μετρήσεων βάσει του λογισμικού στον υπολογιστή σε σχέση με τις μετρήσεις που έχουν γίνει με νερό είναι -3.74%.

Εάν συγκρίνουμε με τις μετρήσεις που έχουν γίνει με άμμο, παρατηρούμε τα εξής:

Με άμμο έχουν γίνει τριάντα τέσσερις μετρήσεις. Είναι το υλικό με το οποίο ήταν δυνατόν να μετρηθούν και τα δεκαοχτώ αγγεία, τα περισσότερα έως δύο διαφορετικά σημεία. Η απόκλιση που προκύπτει για τις μετρήσεις μέσω του λογισμικού, όταν συγκριθούν με αυτές που έχουν γίνει με άμμο, είναι +15.4% και +16.8% για τον κρατηρίσκο χωρίς πόδι με A/A 1, -11.8% και -8.75% για το κύπελλο με A/A 2, -5.6% και -6.7% για το κύπελλο με A/A 3, -1.1% και -0.6% για το κύπελλο με A/A 4, -10.5% και -8.9% για το κύπελλο με A/A 5, -2.5% και -1.8% για το κύπελλο με A/A 6, -6.1% και -3.3% για την προχοΐσκη με A/A 7, -10.9% και -10.5% για την προχοΐσκη με A/A 8, -25.5% και -19% για το φιαλίδιο με A/A 9, -12.7% και -2.8% για το φιαλίδιο με A/A 10, -9.2% για το φιαλίδιο με A/A 11, -5% για τη λεκανίδα με A/A 12, +7.4% και +4.3% για τη λεκανίδα με A/A 13, -6.7% και -5.2% για το μυροδοχείο με A/A 14, +8.8% και +10.7% για την πρόχου με A/A 15, -4.3% και -6.7% για το κύπελλο με A/A 16, -6.6% και -4.6% για το πιθαράκι με A/A 17, και τέλος -1.6% και -0.9% για την πυξίδα με A/A 18. Ο μέσος όρος απόκλισης του λογισμικού σε σχέση με τις μετρήσεις που έχουν γίνει με άμμο, όπως προκύπτει από τα παραπάνω, είναι -4.01%.

Είναι προφανές ότι ο μέσος όρος απόκλισης του λογισμικού σε ορισμένες από τις μετρήσεις με ζάχαρη θα είναι μεγαλύτερος έως και +1.2% από το μέσο όρο απόκλισης ως προς τις μετρήσεις με νερό και με άμμο (=κατ' αναγωγή -5,09% σε σχέση με τις μετρήσεις με άμμο). Στο μέσο όρο απόκλισης του λογισμικού από τις μετρήσεις με νερό θα πρέπει να υπολογισθεί ένα μεγαλύτερο ποσοστό απόκλισης σε σχέση με τις μετρήσεις που έχουν γίνει με άμμο, το οποίο προφανώς θα είναι μικρότερο από ότι αυτό των μετρήσεων που έχουν γίνει με ζάχαρη. Από την απευθείας σύγκριση των

μετρήσεων μέσω λογισμικού με αυτές που έχουν γίνει με άμμο, η απόκλιση αυτή είναι κατά μέσο όρο -4.01% , ενώ κατ' αναγωγή του μέσου όρου απόκλισης της άμμου σε σχέση με το νερό θα είναι -4.7% .

Αν και παρατηρείται μια σχέση ανάμεσα στη χωρητικότητα των παραπάνω αγγείων, για παράδειγμα, τα δύο φιαλίδια έχουν περίπου την ίδια χωρητικότητα, ενώ το τρίτο έχει περίπου τη μισή, στις λεκανίδες διαπιστώνεται ότι η μία έχει διπλάσια χωρητικότητα από την άλλη, (στα δύο κύπελλα και στις δύο προχοϊσκες υπάρχει μικρή διακύμανση στη χωρητικότητα), φαίνεται ότι δεν ενδιέφερε η απόλυτη ακρίβεια, αφού τα περισσότερα αγγεία δεν είναι απόλυτα συμμετρικά ή ίσια (ισοϋψή). Αν συγκρίνουμε τα αποτελέσματα των μετρήσεων μέσω του λογισμικού, θα διαπιστώσουμε ότι προκύπτουν περίπου οι ίδιες αναλογίες και σχέσεις ως προς τη χωρητικότητά τους. Ούτως ή άλλως, αφού πρόκειται για «χειροποίητα» αγγεία και όχι για βιομηχανοποιημένα προϊόντα, είναι προφανές ότι η χωρητικότητά τους θα κυμαινόταν ελαφρώς.

II. Η ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΝΩΣΙΑΚΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΥΠΟΜΙΝΩΙΚΗΣ ΕΩΣ ΑΝΑΤΟΛΙΖΟΥΣΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Η χωρητικότητα των αγγείων δεν έχει απασχολήσει καθόλου τους μελετητές της υπομινωικής έως ανατολίζουσας κεραμικής και ειδικότερα ούτε τους μελετητές που έχουν δημοσιεύσει την υπομινωική έως ανατολίζουσα κεραμική της Κνωσού. Ωστόσο, μαρτυρίες για τα αγγεία ως μέτρα συναντώνται στον Όμηρο (βλ. σελ. 404-405), ενώ η ύπαρξη μονάδων μέτρησης για υγρά και για στερεά είναι γνωστή και για προηγούμενες και για επόμενες περιόδους. Το ερώτημα που δημιουργείται είναι αν τα αγγεία που παράγονταν στα κεραμικά εργαστήρια της Κνωσού από το τέλος του 11^{ου} έως το τέλος του 7^{ου} π.Χ. αιώνα κατασκευάζονταν σε συγκεκριμένα μεγέθη με προκαθορισμένη χωρητικότητα που στηριζόταν σε ένα σύστημα μέτρησης των προϊόντων και αν κατά συνέπεια λειτουργούσαν ως μέτρα; Επρόκειτο για μια κοινωνία που στήριζε το εμπόριο και τις συναλλαγές της σε προϊόντα σαφώς μετρημένων ποσοτήτων; Αν ίσχυε αυτό, το σύστημα μέτρησης και επομένως και η χωρητικότητα άλλαζε στην πορεία του χρόνου; Ένα άλλο ερώτημα που τίθεται είναι αν εισηγμένα στην Κνωσό αγγεία και κνωσιακά ίδιων σχημάτων είχαν ή όχι την ίδια χωρητικότητα. Με το ερώτημα αυτό επιχειρείται να διερευνηθεί αν στην περίπτωση που υπήρχε ένα σύστημα μέτρησης, αυτό διέφερε κατά περιοχές. Συγκεκριμένα η Κνωσός και οι άλλες περιοχές, όπως η Αττική, η Εύβοια, οι Κυκλάδες, η Κύπρος, εφάρμοζαν το ίδιο ή διαφορετικό σύστημα μέτρησης;

Για να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα μετρήθηκε η χωρητικότητα σε κνωσιακά και σε εισηγμένα αγγεία υπομινωικής – ανατολίζουσας περιόδου, καθώς και σε ελάχιστα αττικά που έχουν βρεθεί στην Αττική ή αλλού. Όλα τα αγγεία στα οποία μετρήθηκε η χωρητικότητα είναι δημοσιευμένα και η μέτρηση έγινε από το σχέδιο τους μέσω του προτεινόμενου στην παρούσα μελέτη λογισμικού στον υπολογιστή. Έτσι το δείγμα περιορίστηκε αναγκαστικά σε όσα ήταν σχεδιασμένα. Επισημαίνεται ότι τα αγγεία που μετρήθηκαν δεν αποτελούν ενιαίο ανασκαφικό σύνολο, αλλά αγγεία που προέρχονται από πολλούς και διαφορετικούς χώρους της Κνωσού. Τα σχήματα που επιλέχθηκαν για να μετρηθεί η χωρητικότητά τους συγκεκριμένα είναι πίθοι, πυξίδες, αμφορείς, υδρίες, πρόχοι – προχοϊσκες, οινοχόες, όλπες, λήκυθοι/ληκύθια, αρύβαλλοι, θήλαστρα, μαγειρικά αγγεία, κρατήρες, κρατηρίσκοι, σκύφοι, κοτύλες, κάνθαρος, κύπελλα. Σχεδόν σε όλα διακρίνονται αρκετές παραλλαγές του σχήματος. Τα αγγεία στα οποία μετρήθηκε η χωρητικότητα προέρχονται από οικιστικά και ταφικά σύνολα, αλλά και από

ιερά, αφού βάσει των συμπερασμάτων στο πρώτο κεφάλαιο διαπιστώσαμε μέσα από τη συνολική εξέταση της εγχώριας κεραμικής ότι οι Κνώσιοι κεραμείς κατά την ΥποΜ-Αν περίοδο κατασκεύαζαν αγγεία που προορίζονταν για χρήση σε όλους τους χώρους, με μόνη εξαίρεση τους ανατολίζοντες πολύχρωμους πίθους που προορίζονταν αποκλειστικά για ταφική χρήση. Και στην εισηγμένη κεραμική διαπιστώθηκε ότι δεν υπήρχαν σχήματα που να εισάγονταν ειδικά για να χρησιμοποιηθούν στον οικισμό ή στους τάφους.

Οι μετρήσεις παρουσιάζονται στη συνέχεια κατά σχήμα, σε κάθε σχήμα σε ορισμένες παραλλαγές του και χρονολογικά. Στους πίνακες που έχουν γίνει δίνεται ο χώρος προέλευσης των αγγείων, η χρονολόγηση, οι διαστάσεις και η χωρητικότητά τους. Μία διάσταση που θεωρήθηκε σημαντική για τη μετρολογική προσέγγιση και που δεν δίνεται σε καμία από τις σχετικές δημοσιεύσεις είναι η μέγιστη διάμετρος (η διάμετρος της κοιλιάς), η οποία μετρήθηκε από το σχέδιο και δίνεται στους παρακάτω πίνακες μαζί με τις υπόλοιπες διαστάσεις.

Διευκρινίζουμε ότι στις μετρήσεις χωρητικότητας που προέκυψαν από τον υπολογιστή και στις οποίες έγινε η διαίρεση με το 1000000, προστέθηκε το 3.74% που προέκυψε ως ο μέσος όρος απόκλισης του προγράμματος (βλ. σελ. 430-437).

Ως προς το σημείο μέχρι το οποίο θα γεμίζουν τα αγγεία και άρα θα έπρεπε να μετρήσουμε τη χωρητικότητά τους, για όλα θεωρήσαμε δεδομένο ότι δεν θα ήταν γεμάτα μέχρι το χείλος γιατί αυτό θα έκανε τη χρήση τους αδύνατη. Το ακριβές σημείο μέτρησης συζητιέται σε κάθε σχήμα χωριστά.

1. ΠΙΘΟΙ

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε τέσσερις κατηγορίες πίθων. Όλοι εκτός από ένα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή.

Α. Ωοειδείς πίθοι χωρίς λαιμό = πίθοι με δύο λαβές (Πίν. 1)

Οι πίθοι αυτής της κατηγορίας έχουν έσω νεύον χείλος διαμορφωμένο κατάλληλα για να ακουμπά το πόμα. Για να είναι δυνατόν να αδειαστεί το προϊόν που θα περιείχαν χωρίς να ξεχειλίζει, θα πρέπει να γεμίζονταν έως ελάχιστα κάτω από την αρχή του χείλους, σημείο έως το οποίο και έγιναν οι μετρήσεις.

Μετρήσεις έγιναν σε επτά αγγεία. Από αυτά τα έξι προέρχονται από την κεραμική παραγωγή της Κνωσού και από αυτά τα δύο είναι μικρού μεγέθους. Ένα μόνο είναι αττικό, έχει βρεθεί στην Αγορά της Αθήνας και εξετάζεται εδώ επειδή ανάλογό του αττικό βρέθηκε στη Φορτέτσα και έχει διατυπωθεί η άποψη³³⁴ ότι

---

³³⁴ J. Papadopoulos, 1998, 120-121

πρόκειται για σχήμα που αρχικά προοριζόταν για αμφορέας, στη συνέχεια κάποια στιγμή πριν από το ψήσιμο μετατράπηκε σε πυξίδα όπως χαρακτηρίζεται, ήρθε στην Κνωσό και πιθανότατα επηρέασε το σχήμα που υιοθετήθηκε από τους Κνώσιους για τεφροδόχο αγγείο, δηλαδή τον ωσειδή πίθο χωρίς λαιμό, όπως ονομάζεται σχεδόν σε όλες τις δημοσιεύσεις κεραμικής της Κνωσού. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι και στο αττικό το χείλος είναι έσω νεύον, απολήγει όμως διαφορετικά από ότι σε αυτά της Κνωσού. Το σχήμα του μοιάζει με αυτό των πίων με Α/Α 3 και 5.

ΩΣΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ = ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 104, αρ. κατ. 119	ΠΓ	47,6 εκ.	45,6 εκ.	19 εκ.	46.937 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 14	ΠΓ	32 εκ.	37 εκ.	18 εκ.	21.618 λ.
3	Άγιος Ιωάννης, τάφος Α, αρ. κατ. 6	ΥΓ	37,2 εκ.	39 εκ.	24.6 εκ.	28.168 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 26, αρ. κατ. 19	ΠΑν	48 εκ.	48,6 εκ.	17, 4 εκ.	58.406 λ.

ΜΙΚΡΟΙ ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ						
	Βόρειο Νεκροταφεί ο, τάφος G, αρ. κατ. 110	Π Ρ Γ Β´ - Π Γ	2 1 , 3 ε κ ·	22,8 εκ.	13 εκ.	5.424 λ.
	«Ανεξερεύνη το Μέγαρο», στρώμα GD, αρ. κατ. 1	Μ Γ	1 3 ε κ · (σ ω ζ ·)	24,3 εκ.	12 εκ.	5.855 λ.
ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΣ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΑΤΤΙΚΗ						
7	Αγορά, πηγάδι, αρ. Ρ 6163	ΜΓ Ι	32,5 εκ.	34,4 εκ.	26,5 εκ.	17.721 λ.

Τα παραπάνω αγγεία έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα, από όπου προέρχονται και τα σχέδια που χρησιμοποιήθηκαν για τον υπολογισμό της χωρητικότητας και της μέγιστης διαμέτρου:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 144, 317-318, εικ. 113 (104.119)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 233, 317-318, εικ. 137, πίν. 212 (283.14)
3	Hood, Boardman, 1961, 72, εικ. 5, αρ. 6 (Α6)
4	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 76, 421-422, εικ. 80, πίν. 99 (26.19)
5	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 20, 317-318, εικ. 61 (G 110)
6	Coldstream, 1992, 71, πίν. 53 και 62 (GD 1)
7	Papadopoulos, 1998, 111-112, εικ. 1 (Ρ 6163)

Β. Πίθοι με λαιμό

Στους πίθους αυτής της κατηγορίας το χείλος είναι έξω νεύον με σαφές το σημείο διαχωρισμού του ώμου από το λαιμό, ο οποίος είναι κοντός. Η αρχή του λαιμού που

αποτελεί και το πιο κλειστό σημείο του θεωρήθηκε ως το σημείο μέχρι το οποίο θα γεμίζονταν το αγγείο και μέχρι αυτό μετρήθηκε η χωρητικότητα³³⁵.

Μετρήσεις χωρητικότητας έγιναν σε δέκα αγγεία, όλα εγχώριας παραγωγής Κνωσού. Από αυτά δύο ανήκουν στην κατηγορία της χονδροειδούς κεραμικής και ένα είναι μικρού μεγέθους. Αναλόγου σχήματος είναι αυτά με Α/Α 1, 2, 3, 5, 6, από τα οποία τα τρία πρώτα φέρουν οριζόντιες λαβές, το τέταρτο κάθετες και το τελευταίο οριζόντιες διπλές λαβές σε σχήμα βουκράνιου, και αυτά με Α/Α 4, 7 και 9 που έχουν πιο ψηλό λαιμό.

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 48, αρ. κατ. 6	Π Π ΠΡΓ	39,7 εκ.	34,2 εκ.	22 εκ.	21.240 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 48, αρ. κατ. 3	Π Π ΠΡΓ	34,8 εκ.	35,1 εκ.	22 εκ.	19.155 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 48, αρ. κατ. 5	Π Π ΠΡΓ	33,5 εκ.	33 εκ.	24,5 εκ.	17.356 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Ο, αρ. κατ. 37	Υ ΠΡΓ	38,5 εκ.	32,4 εκ.	20 εκ.	16.833 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 28, αρ. κατ. 9	ΠΡΓ Β'	35,9 εκ.	41,4 εκ.	21 εκ.	33.210 λ.
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 306, αρ. κατ. 26	ΠΓ	44 εκ.	35,5 εκ.	22 εκ.	24.519 λ.
7	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 129, αρ. κατ. 5	ΠΓ	40,5 εκ.	32 εκ.	18 εκ.	18.869 λ.
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ						
8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 2, αρ. κατ. 1	ΥποΜ	33,5 εκ.	40,8 εκ.	27 εκ.	30.229 λ.
9	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 101	ΠΓ	35,5 εκ.	30,5 εκ.	18 εκ.	15.115 λ.
ΜΙΚΡΟΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΛΑΙΜΟ						
10	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 15	Γύρω στο 600 π.Χ.	22,4 εκ.	20,8 εκ.	11,2 εκ.	3.815 λ.

³³⁵ Όπως έχει ήδη διευκρινιστεί για το σημείο έως το οποίο μετριέται η χωρητικότητα λαμβάνεται υπ' όψιν κάθε φορά η χρήση του αγγείου και πως αυτό δεν θα ξεχειλίζει κατ' αυτήν.

Τα παραπάνω αγγεία είναι δημοσιευμένα στα ακόλουθα, από όπου προέρχονται και τα σχέδια που χρησιμοποιήθηκαν για τον υπολογισμό της χωρητικότητας, της μέγιστης διαμέτρου και όσων άλλων διαστάσεων τυχόν δεν δίνονται:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 92, 313, εικ. 86, πίν. 109 (48.6)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 92, 313, εικ. 86, πίν. 109 (48.3)
3	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 92, 313, εικ. 86, πίν. 109 (48.5)
4	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 42-43, 313-314, εικ. 69, πίν. 77 (O37)
5	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 78, 312, εικ. 80 (28.9)
6	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 281, 313-314, εικ. 150, πίν. 260 (306.26)
7	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 170, 313, εικ. 121 (129.5)
8	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 58, 304, εικ. 80 (2.1)
9	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 236, 312-313, εικ. 137, πίν. 217 (283.101)
10	Coldstream, Sackett, 1978, 54, 59-60, εικ. 7, πίν. 12 (αρ. 15)

Γ. Πίθοι με ευθέα τοιχώματα

Οι πίθοι με ευθέα τοιχώματα έχουν χείλος είτε έσω νεύον διαμορφωμένο κατάλληλα για να ακουμπά πόμα, είτε κάθετο, το οποίο μπορεί να είναι ψηλό ή χαμηλό. Στην περίπτωση που είναι χαμηλό και πάλι τοποθετούνταν πόμα. Σε αυτούς που έχουν έσω νεύον χείλος η χωρητικότητα μετρήθηκε λίγο κάτω από αυτό, έως περίπου το τέλος του ώμου του αγγείου, σημείο έως το οποίο θεωρήθηκε ότι αν ήταν γεμάτο το αγγείο δεν θα ξεχειλίζει καθώς θα άδειαζαν το περιεχόμενό του. Σε αυτούς που το χείλος είναι κάθετο η χωρητικότητα μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει ο ώμος και αρχίζει ο λαιμός.

Μετρήσεις χωρητικότητας έγιναν σε τέσσερις πίθους αυτής της κατηγορίας που όλοι προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Από αυτούς οι δύο, αυτοί με A/A 2 και 3, έχουν έσω νεύον χείλος και οι δύο, αυτοί με A/A 1 και 4, έχουν κάθετο χείλος.

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Άγιος Ιωάννης, τάφος V, αρ. κατ. 24	Π ΠΡΓ	14 εκ.	11,1 εκ.	6,6 εκ.	0.800 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 12	ΠΡΓ Β´	28,5 εκ.	30,5 εκ.	21,8 εκ.	12.924 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 110	ΠΓ	50,6 εκ.	36,6 εκ.	14 εκ.	30.052 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος N, αρ. κατ. 9	ΠΓ	51 εκ.	43,8 εκ.	24 εκ.	44.810 λ.

Τα παραπάνω αγγεία και τα σχέδια που χρησιμοποιήθηκαν έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Boardman, 1960, 134, αρ. 24, εικ. 5 (V.24)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 5, 314-317, εικ. 57, πίν. 46 (D12)
3	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 114, 315-317, εικ. 97, πίν. 122 (75.110)
4	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 36, 315-317, εικ. 69, πίν. 72 (N9)

Δ. Πολύχρωμοι πίθοι

Παρόλο που πρόκειται για αποκλειστικά ταφική κατηγορία αγγείων μετρήθηκε η χωρητικότητά τους για να συγκριθεί με αυτή μη πολύχρωμων πίων ανάλογης περιόδου και να διαπιστωθεί αν είναι ίδια με αυτή των πίων που βρίσκονταν σε χρήση στον οικισμό, τοποθετούνταν όμως και σε τάφους. Όλοι οι πίθοι αυτής της κατηγορίας έχουν έσω νεύον χείλος, διαμορφωμένο κατάλληλα για την τοποθέτηση του πώματος. Η χωρητικότητά τους μετρήθηκε έως ελάχιστα κάτω από αυτό, σχεδόν έως το τέλος του σώματος.

Μετρήθηκαν έντεκα αγγεία, που όλα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού.

ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ ΠΙΘΟΙ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 222	ΠΑν	50,2 εκ.	40,8 εκ.	24,3 εκ.	39.339 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 27	ΠΑν	44,7 εκ.	37,8 εκ.	16,8 εκ.	26.092 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 34, αρ. κατ. 4	ΥΑν	48 εκ.	34,8 εκ.	21,6 εκ.	25.307 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 82, αρ. κατ. 5	ΥΑν	49 εκ.	35,5 εκ.	19 εκ.	22.700 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 57, αρ. κατ. 10	ΥΑν	43,5 εκ.	35,5 εκ.	15,5 εκ.	21.233 λ.
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 24	ΥΑν	41,5 εκ.	34,8 εκ.	20,3 εκ.	19.867 λ.
7	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 27	ΥΑν	45,7 εκ.	32,7 εκ.	20,5 εκ.	18.542 λ.
8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 13	ΥΑν	39,8 εκ.	34,8 εκ.	19,5 εκ.	17.656 λ.
9	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 7	ΥΑν	35 εκ.	34,2 εκ.	20 εκ.	16.695 λ.
10	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 57, αρ. κατ. 9	ΥΑν	38 εκ.	33,6 εκ.	19,2 εκ.	15.954 λ.
11	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος	ΥΑν	40,5 εκ.	30 εκ.	19,8 εκ.	13.273 λ.

34, αρ. κατ. 5					

Τα παραπάνω αγγεία καθώς και τα σχέδια που χρησιμοποιήθηκαν για τις μετρήσεις χωρητικότητας, μέγιστης διαμέτρου και όσες από τις άλλες τυχόν δεν δίνονταν, είναι δημοσιευμένα στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 118, 425, εικ. 97, πίν. 128 (75.222)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 152, 425, εικ. 113 (107.27)
3	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 83, 424-427, εικ. 80 (34.4)
4	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 127, 425, εικ. 100 (82.5)
5	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 99, 425, εικ. 92 (57.10)
6	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 244, 425, εικ. 139, πίν. 220 (285.24)
7	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 244, 425, εικ. 139, πίν. 220 (285.27)
8	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 244, 425, εικ. 138, πίν. 220 (285.13)
9	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 111, 425, εικ. 97, πίν. 117 (75.7)
10	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 99, 425, εικ. 91, πίν. 113 (57.9)
11	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 83, 425, εικ. 78, πίν. 102 (34.5)

2. ΠΥΞΙΔΕΣ

Όπως φαίνεται από τον πίνακα των σχημάτων κατά χώρους προέλευσης στις πυξίδες διακρίνονται αρκετοί τύποι: επίπεδες, με ευθέα τοιχώματα, οξυπύθμενες, σφαιρικές, στις οποίες υπάρχουν και ορισμένες μικρογραφικές. Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε δύο από αυτούς τους τύπους, στις πυξίδες με ευθέα τοιχώματα και στις σφαιρικές, αφού οι οξυπύθμενες είναι ελάχιστες, ενώ στις επίπεδες δεν μετρήθηκε λόγω του σχήματος τους.

A. Πυξίδες με ευθέα τοιχώματα

Πρόκειται για σχήμα που, όπως έχει ήδη παρατηρηθεί από τον Coldstream³³⁶, αποτελεί μικρογραφία του πίθου με ευθέα τοιχώματα. Και οι πυξίδες όπως και οι πίθοι με ευθέα τοιχώματα έχουν χείλος είτε έσω νεύον, διαμορφωμένο κατάλληλα για την τοποθέτηση πώματος, είτε κάθετο. Σε αυτές με το έσω νεύον χείλος η χωρητικότητα μετρήθηκε λίγο κάτω από αυτό, έως το τέλος του σώματος, ενώ σε αυτές με το κάθετο χείλος έως την αρχή του λαιμού.

Μετρήθηκαν επτά αγγεία, όλα εγχώριας παραγωγής Κνωσού. Από αυτά τα τρία έχουν κάθετο χείλος (A/A 1-3), ενώ τα τέσσερα έχουν έσω νεύον. Η μία από τις τέσσερις τελευταίες ανήκει στην κατηγορία της χονδροειδούς κεραμικής.

ΠΥΞΙΔΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο	Π-Μ	8 εκ.	7,8 εκ.	4,5 εκ.	0.168 λ.

³³⁶ J. N. Coldstream, 1996(α), 359

	Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 61	ΠΡΓ				
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 125	Π-Μ ΠΡΓ	13,3 εκ.	12,3 εκ.	6,2 εκ.	0.699 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100, αρ. κατ. 23	Π-Μ ΠΡΓ	14,6 εκ.	15,3 εκ.	6,6 εκ.	1.444 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 287, αρ. κατ. 12	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	13,9 εκ.	16,8 εκ.	11 εκ.	1.963 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 76	ΠΑν	21,8 εκ.	21 εκ.	15 εκ.	5.163 λ.
	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 17	Γ ύρ ω στ ο 60 0 π. Χ.	1 5 , 7 ε κ .	18 εκ.	15,2 εκ.	3.166 λ.
ΠΥΞΙΔΑ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ						
7	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 25	Γύρω στο 600 π.Χ.	13,7 εκ.	16,8 εκ.	13,2 εκ.	2.184 λ.

Τα παραπάνω αγγεία καθώς και τα σχέδια που χρησιμοποιήθηκαν είναι δημοσιευμένα στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 199, 359, εικ. 129 (207.61)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 248, 359, εικ. 142, πίν. 229 (285.125)
3	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 134, 359, εικ. 103 (100.23)
4	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 256, 359, εικ. 143, πίν. 232 (287.12)
5	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 153, 448-449, εικ. 108, πίν. 152 (107.76)
6	Coldstream, Sackett, 1978, 54, εικ. 7, 59-60, πίν. 12, αρ. 17
7	Coldstream, Sackett, 1978, 55, εικ. 8, 59-60, πίν. 12, αρ. 25

Β. Σφαιρικές πυξίδες

Οι πυξίδες αυτού του τύπου, αν και χαρακτηρίζονται σφαιρικές, σε ορισμένες περιπτώσεις έχουν σώμα περισσότερο ωοειδές. Στο σύνολο του δημοσιευμένου υλικού και ειδικά σε αυτές από το Βόρειο Νεκροταφείο διακρίνονται διάφορες παραλλαγές ανάλογα με το σχήμα τους. Για παράδειγμα, μπορεί να έχουν ή όχι λαβές, η βάση τους να είναι επίπεδη, δακτυλιόσχημη ή κωνική. Το χείλος τους είναι συνήθως έξω ή έσω νεύον, ενώ σε πολύ λίγες περιπτώσεις είναι κάθετο. Σφαιρικές πυξίδες και με τα τρία είδη χείλους συνδέονται με πόματα, υπάρχουν όμως και κατηγορίες που σύμφωνα με

τον Coldstream³³⁷ δεν σχετίζονται με πώματα. Ορισμένες σφαιρικές πυξίδες είναι ανάλογες στο σχήμα με τους μικρούς ή μεγάλους πίθους με λαιμό· πρόκειται για αυτές με A/A 13, 14, 17 και 18. Η πυξίδα με A/A 30 θυμίζει ως προς το σχήμα τους ωοειδείς πίθους χωρίς λαιμό, ενώ αυτή με A/A 32 είναι παρόμοια ως προς το σχήμα και τη διακόσμηση με τον ωοειδή πίθο χωρίς λαιμό με A/A 6 (βλ. σελ. 442), που στη δημοσίευσή του χαρακτηρίζεται ως μεγάλη πυξίδα.

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε σφαιρικές πυξίδες που εμφανίζουν διαφορές στο σχήμα. Αυτές που έχουν έξω νεύον ή κάθετο χείλος θεωρήθηκε ότι θα γεμίζονταν έως το τέλος του σώματος και στις περιπτώσεις που σχηματίζεται λαιμός, έως το τέλος του σώματος και την αρχή του λαιμού. Σε αυτές που το χείλος είναι έσω νεύον η χωρητικότητα μετρήθηκε έως λίγο κάτω από αυτό, έως το σημείο εκείνο που το περιεχόμενό του θα μπορούσε να αδειαστεί εύκολα.

Σε ορισμένες περιπτώσεις δεν ήταν εύκολο να αποφασισθεί έως ποιο σημείο θα γεμίζονταν το αγγείο, οπότε μετρήθηκαν δύο πιθανά σημεία, ενώ σε άλλες περιπτώσεις παρατηρήσαμε ότι στο εσωτερικό του χείλους υπάρχει γραπτή ταινία που θεωρήσαμε ότι θα μπορούσε να μην είναι απλώς διακοσμητική, αλλά να υποδηλώνει το σημείο έως το οποίο θα γέμιζαν το αγγείο. Η δεύτερη περίπτωση ισχύει για τις σφαιρικές πυξίδες με A/A 5 και A/A 17. Στα συγκεκριμένα αγγεία η ταινία αυτή φθάνει λίγο κάτω από το χείλος, έως περίπου το τέλος του σώματος και έτσι έγιναν δύο μετρήσεις, η μία έως το σημείο αυτό και η άλλη έως την αρχή ακριβώς του χείλους. Ταινία στο εσωτερικό του χείλους υπάρχει και στην πυξίδα με A/A 27, μόνο που στο αγγείο αυτό φθάνει έως τη μέση του λαιμού· έτσι έγιναν δύο μετρήσεις, η μία έως το σημείο αυτό και η άλλη έως την αρχή του λαιμού. Βάσει της ταινίας αυτής δύο μετρήσεις έγιναν και στην πυξίδα με A/A 33, στην οποία η ταινία φθάνει επίσης έως το μέσο του λαιμού. Και σε αυτή οι δύο μετρήσεις αντιστοιχούν έως την αρχή και έως το μέσο του λαιμού.

Θα πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι η σφαιρική πυξίδα με A/A 9 είναι ανισοϋψής.

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε σαράντα επτά σφαιρικές πυξίδες. Από αυτές οι σαράντα έξι προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού και οι δύο από αυτές ανήκουν στην κατηγορία της χονδροειδούς κεραμικής, ενώ δύο είναι μικρογραφικές. Η χωρητικότητα των μικρογραφικών αγγείων έχει ενδιαφέρον στο βαθμό που θα βοηθούσε να διαπιστωθεί αν ήταν χρηστικά ή απλά διακοσμητικά σκεύη. Μετρήθηκε ακόμα σε μία εισηγμένη από την Κόρινθο.

---

³³⁷ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 359-362

ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος L, αρ. κατ. 2	M-Y ΠΡΓ	12,9 εκ.	13,5 εκ.	10,4 εκ. (έξω νεύον)	0.970 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος L, αρ. κατ. 1	M-Y ΠΡΓ	10,2 εκ.	11,7 εκ.	9,5 εκ. (έξω νεύον)	0.550 λ.
3	Άγιος Ιωάννης, τάφος I, αρ. κατ. 10	M-Y ΠΡΓ	12 εκ.	12 εκ.	9 εκ. (έξω νεύον)	0.683 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 122	Y ΠΡΓ	14,1 εκ.	15,9 εκ.	10 εκ. (έξω νεύον)	1.549 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 69	Y ΠΡΓ	11,9 εκ.	14,7 εκ.	9 εκ. (έξω νεύον)	1.531 λ. (ταινία) και 1.593 λ.³³⁸
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 86	Y ΠΡΓ	13,1 εκ.	12,6 εκ.	10,5 εκ. (έξω νεύον)	0.832 λ.
7	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 287, αρ. κατ. 27	Y ΠΡΓ	12 εκ.	10,8 εκ.	8,2 εκ. (έξω νεύον)	0.471 λ.
8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 287, αρ. κατ. 19	Y ΠΡΓ	11,6 εκ.	9,6 εκ.	7 εκ. (έξω νεύον)	0.377 λ.
9	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 25	Y ΠΡΓ	8,5 εκ.	9,3 εκ.	7,7 εκ. (έξω νεύον)	0.255 λ.
10	Άγιος Ιωάννης, τάφος I, αρ. κατ. 57	(;)M ΠΡΓ	9,4 εκ.	10,5 εκ.	8,1 εκ. (έξω νεύον)	0.398 λ.
11	Άγιος Ιωάννης, τάφος I, αρ. κατ. 58	(;)Y ΠΡΓ	7,7 εκ.	9,6 εκ.	6,6 εκ. (έξω νεύον)	0.244 λ.
12	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος N, αρ. κατ. 12	Y ΠΡΓ- ΠΓ	8,3 εκ.	11,4 εκ.	7,5 εκ. (έξω νεύον)	0.519 λ.
13	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 26	Y ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	13 εκ. (σωζ. ύψος)	17,7 εκ.	10 εκ. (έξω νεύον)	2.046 λ.
14	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219, αρ. κατ. 18	Y ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	13,5 εκ.	14,2 εκ.	7,5 εκ. (έξω νεύον)	1.159 λ.
15	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 39	Y ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	11 εκ.	14,4 εκ.	8,1 εκ. (έξω νεύον)	0.967 λ.
16	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 27	Y ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	9,6 εκ.	12,3 εκ.	8,6 εκ. (έξω νεύον)	0.675 λ.
17	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Q, αρ. κατ. 98	ΠΡΓ Β΄	18,4 εκ.	20,7 εκ.	11,1 εκ. (έξω νεύον)	3.226 λ. (ταινία) και 3.320 λ.
18	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος N, αρ. κατ. 11	ΠΡΓ Β΄	17,1 εκ.	17,1 εκ.	9,3 εκ. (έξω νεύον)	2.102 λ.
19	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 287, αρ. κατ. 26	ΠΡΓ Β΄	12,9 εκ.	15,1 εκ.	10 εκ. (έξω νεύον)	1.394 λ.

³³⁸ Στις περιπτώσεις που δεν ήταν σαφές έως ποιο σημείο θα μπορούσε να είναι γεμάτο το αγγείο έγιναν δύο μετρήσεις και αναφέρονται εδώ και οι δύο.

20	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100, αρ. κατ. 34	ΠΡΓ Β΄	9,2 εκ.	10,8 εκ.	6,9 εκ. (έξω νεύον)	0.533 λ.
21	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 2	ΠΡΓ Β΄	7,6 εκ.	9 εκ.	6,5 εκ. (έξω νεύον)	0.271 λ.
22	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 105	ΠΡΓ Β΄- ΠΓ	12,3 εκ.	16,8 εκ.	8,5 εκ. (κάθετο)	1.565 λ.
23	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 53	ΠΡΓ Β΄- ΠΓ	10 εκ.	12,9 εκ.	9 εκ. (έξω νεύον)	0.716 λ.
24	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 28, αρ. κατ. 16	ΠΡΓ Β΄- ΠΓ	11,2 εκ.	13,2 εκ.	6,4 εκ. (έσω νεύον)	0.757 λ.
25	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175, αρ. κατ. 24	ΠΡΓ Β΄- ΠΓ	9 εκ.	9,9 εκ.	7,5 εκ. (έξω νεύον)	0.349 λ.
26	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 13, αρ. κατ. 24	ΠΡΓ Β΄- ΠΓ	6,2 εκ.	8,4 εκ.	5,5 εκ. (έσω νεύον)	0.171 λ.
27	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος, αρ. κατ. 78	ΠΡΓ Β΄/ ΠΓ	11,8 εκ.	12,6 εκ.	7,8 εκ. (έξω νεύον)	0.771 λ. και 0.806 λ. (ταινία)
28	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος, αρ. κατ. 53	ΠΡΓ Β΄/ ΠΓ	6 εκ.	7,8 εκ.	5,8 εκ. (έξω νεύον)	0.159 λ.
29	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος N, αρ. κατ. 4	ΠΓ	12,6 εκ.	15,3 εκ.	8,4 εκ. (έξω νεύον)	1.300 λ.
30	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος M, αρ. κατ. 13	ΜΓ	12,6 εκ.	14,1 εκ.	7,4 εκ. (έξω νεύον)	1.218 λ.
31	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175, αρ. κατ. 66	ΠΓ	12,4 εκ.	14,1 εκ.	9,9 εκ.	1.132 λ.
32	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 294, αρ. κατ. 41	ΜΓ	9,8 εκ. (σωζ. ύψος)	13,8 εκ.	8 εκ. (έσω νεύον)	1.045 λ.
33	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 77	ΜΓ	8,8 εκ.	9,3 εκ.	7,4 εκ. (έξω νεύον)	0.266 λ. και 0.279 λ. (ταινία)
34	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 63, αρ. κατ. 3	ΜΓ	8,8 εκ.	8,4 εκ.	5 εκ. (έσω νεύον)	0.230 λ.
35	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος, αρ. κατ. 8	ΜΓ	7,4 εκ.	9 εκ.	6,5 εκ. (έξω νεύον)	0.219 λ.
36	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 26, αρ. κατ. 6	ΥΓ	9,8 εκ.	14,1 εκ.	7,5 εκ. (έσω νεύον)	0.948 λ.
37	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175, αρ. κατ. 35	ΥΓ	8,4 εκ.	9,6 εκ.	7,2 εκ. (έξω νεύον)	0.336 λ.
38	Road Trials, στρώμα F, αρ. κατ. 8	ΥΓ	8,7 εκ.	10,2 εκ.	9 εκ. (έξω νεύον)	0.393 λ.
39	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 61, αρ. κατ. 3	ΥΓ-ΠΑν	7,5 εκ.	7,8 εκ.	3,6 εκ. (έξω νεύον)	0.173 λ.
40	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 106, αρ. κατ. 2	ΠΑν	7,3 εκ.	12,1 εκ.	9,8 εκ. (έσω νεύον)	0.519 λ.

41	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 78	ΥΑν	9,3 εκ.	12,6 εκ.	5,7 εκ. (έσω νεύον)	0.686 λ.
42	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 16	ΥΑν (γύρω στο 600 π.Χ.)	18 εκ.	24,8 εκ.	13,2 εκ. (έσω νεύον)	5.098 λ.
ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ						
43	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 27	ΥΑν (γύρω στο 600 π.Χ.)	11 εκ.	11,2 εκ.	7,2 εκ. (έξω νεύον)	0.522 λ.
44	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα , αρ. κατ. 26	ΥΑν (γύρω στο 600 π.Χ.)	11,4 εκ.	16 εκ.	12 εκ. (έξω νεύον)	1.231 λ.
ΣΦΑΙΡΙΚΗ ΠΥΞΙΔΑ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΟΡΙΝΘΟΣ						
45	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 134	Κορινθια κή Υ ΠΡΓ	11,5 εκ.	12 εκ.	8,8 εκ. (έξω νεύον)	0.672 λ.

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
46	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 31, αρ. κατ. 28	ΥΓ	7,5 εκ.	6,3 εκ.	5 εκ.	0.113 λ.
47	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 45a	ΥΓ	6,3 εκ.	5,7 εκ.	3,8 εκ.	0.046 λ.

Τα παραπάνω αγγεία με τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 31-32, 359-360, εικ. 66 (L2)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 31, 359-360, εικ. 66, πίν. 67 (L1)
3	Boardman, 1960, 130-131, εικ. 4 (I.10)
4	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 248, 360, εικ. 142 (285.122)
5	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 246, 360, εικ. 140 (285.69)
6	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 247, 360, εικ. 141 (285.86)
7	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 256, 360, εικ. 144, πίν. 233 (287.27)
8	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 256, 360, εικ. 143, πίν. 233 (287.19)
9	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 6, 359-360, εικ. 58, πίν. 47 (D25)
10	Boardman, 1960, 130-131, εικ. 4 (I57)
11	Boardman, 1960, 130-131, εικ. 4, πίν. 38 (I58)
12	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 36, 361, εικ. 68, πίν. 71 (N12)
13	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 6, 359, 361, εικ. 58 (D26)
14	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 215, 361, εικ. 131, πίν. 199 (219.18)
15	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 198, 361, εικ. 126 (207.39)
16	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 6, 359, 361, εικ. 58, πίν. 47 (D27)
17	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 50, 360, εικ. 72 (Q98)
18	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 36, 360, εικ. 68, πίν. 71 (N11)

19	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 256, 360, εικ. 144, πίν. 233 (287.26)
20	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 135, 360, εικ. 103, πίν. 135 (100.34)
21	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 243, 360, εικ. 138, πίν. 219 (285.2)
22	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 154, 361-362, εικ. 110, πίν. 153 (107.105)
23	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 18, 359-360, εικ. 60, πίν. 56 (G53)
24	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 78, 361-362, εικ. 78, πίν. 100 (28.16)
25	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 186, 361, εικ. 120, πίν. 177 (175.24)
26	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 62, 361-362, εικ. 74 (13.24)
27	Coldstream et al., 1981, 154, εικ. 4, πίν. 26 (αρ. 78)
28	Coldstream et al., 1981, 150, εικ. 4, πίν. 20 (αρ. 53)
29	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 36, 360, εικ. 68, πίν. 71 (N4)
30	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 33-34, 361-362, εικ. 67, πίν. 69 (M13)
31	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 188, 360, εικ. 120 (175.66)
32	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 277, 361-362, εικ. 151 (294.41)
33	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 264, 361, εικ. 145, πίν. 239 (292.77)
34	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 105, 361-362, εικ. 93, πίν. 116 (63.3)
35	Coldstream et al., 1981, 145, εικ. 4, πίν. 18 (αρ. 8)
36	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 76, 361-362, εικ. 77 (26.6)
37	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 186, 361, εικ. 120 (175.35)
38	Coldstream, 1972, 85, εικ. 11, πίν. 22 (F8)
39	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 104, εικ. 93, πίν. 116 (61.3)
40	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 146, 448, εικ. 106, πίν. 145 (106.2)
41	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 153, 448, εικ. 107, πίν. 152 (107.78)
42	Coldstream, Sackett, 1978, 54, 59-60, εικ. 7, πίν. 12 (αρ. 16)
43	Coldstream, Sackett, 1978, 56, 59-60, εικ. 8, πίν. 12 (αρ. 27)
44	Coldstream, Sackett, 1978, 56, 59-60, εικ. 8, πίν. 12 (αρ. 26)
45	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 248, 402, εικ. 142, πίν. 229 (285.134)
46	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 81, εικ. 76 (31.28)
47	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 112, 361, εικ. 94, πίν. 124 (75.45a)

3. ΑΜΦΟΡΕΙΣ

Και στους αμφορείς διακρίνονται αρκετές παραλλαγές του σχήματος: αμφορείς και αμφορίσκοι με λαβές στο λαιμό, αμφορείς και αμφορίσκοι με λαβές στην κοιλιά, αμφορείς και αμφορίσκοι με λαβές στον ώμο, αμφορείς χονδροειδούς κεραμικής, ψευδόστομοι αμφορείς και «ψευδόστομοι αμφορείς με ανοιχτό λαιμό». Η χωρητικότητα ήταν δυνατόν να μετρηθεί στις περισσότερες από αυτές και συγκεκριμένα στις ακόλουθες επτά.

A. Αμφορείς με λαβές στην κοιλιά (Πίν. 2, 3)

Οι αμφορείς αυτού του τύπου έχουν στενό λαιμό, που σε άλλες περιπτώσεις είναι κοντός και σε άλλες ψηλός. Στα πρωιμότερα παραδείγματα, στα οποία είναι και πιο κοντός, παρατηρήσαμε ότι στο εσωτερικό του χείλους και του λαιμού, έως περίπου το μέσο του, υπάρχει γραπτή ταινία (αμφορείς με A/A 1, 2, 3), η οποία ενδεχομένως να μην ήταν απλά διακοσμητική, αλλά να υποδήλωνε το σημείο έως το οποίο θα έπρεπε να γεμίζει το αγγείο.

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε τέσσερα παραδείγματα που προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Σημείο έως το οποίο θα γεμίζονταν οι αμφορείς αυτοί θεωρήθηκε το πιο κλειστό σημείο του λαιμού, το οποίο βρίσκεται

περίπου στην αρχή του. Με το σκεπτικό αυτό δεν υπήρχε πρόβλημα στη μέτρηση της χωρητικότητας του αμφορέα με A/A 3 που έχει στενό και σχετικά κοντό λαιμό, με γραπτή ταινία στο εσωτερικό του, η οποία αρχίζει από το χείλος και φθάνει μετά το μέσο του λαιμού, έως περίπου την αρχή του, δηλαδή έως το προσδιοριζόμενο σημείο μέτρησης με το οποίο συμπίπτει. Στους τρεις άλλους όμως αμφορείς, σε αυτούς με A/A 1, 2 και 4, που το σχήμα τους είναι λίγο διαφορετικό και ο λαιμός πιο ευρύς, δεν ήταν εύκολο να αποφασισθεί το σημείο έως το οποίο θα μετριοταν η χωρητικότητα οπότε έγιναν δύο μετρήσεις, η μία βάσει του παραπάνω σκεπτικού επομένως έως την αρχή του λαιμού και η άλλη έως το μέσο του ή λίγο πάνω από αυτό, αφού θεωρήθηκε ότι θα μπορούσαν να γεμίζουν και το λαιμό έως κάποιο σημείο του. Στον αμφορέα με A/A 2 το δεύτερο σημείο συμπίπτει με το τέλος της γραπτής ταινίας που υπάρχει στο εσωτερικό του χείλους έως το μέσο του λαιμού. Το ίδιο ισχύει και για τον αμφορέα με A/A 1. Ως προς το σχήμα όμοιοι είναι οι αμφορείς με A/A 1 και 2 με τους οποίους μοιάζει αυτός με A/A 5, ενώ ανάλογο είναι το σχήμα αυτών με A/A 4, 6 και 7.

Για τη σύγκριση της χωρητικότητας των αγγείων από διαφορετικές περιοχές μετρήθηκαν και τρεις αμφορείς με λαβές στην κοιλιά, κατασκευασμένοι σε περιοχές εκτός Κρήτης. Ο ένας με A/A 5 είναι αττικός, έχει βρεθεί σε τάφο στην Αγορά της Αθήνας και το σχήμα του μοιάζει με αυτό των ντόπιων αμφορέων με A/A 1 και 2. Και αυτού η χωρητικότητα μετρήθηκε έως δύο διαφορετικά σημεία, έως την αρχή του λαιμού και έως λίγο πάνω από το μέσο του. Ο αμφορέας με A/A 6 έχει βρεθεί στον τάφο L της Φορτέτσας και είναι μάλλον κυκλαδικός, ενώ ο αμφορέας με A/A 7 είναι αττικός και έχει βρεθεί σε νεκροταφείο της Ελεύθερας. Οι δύο αυτοί αμφορείς έχουν σχήμα όμοιο με τον εγχώριο αμφορέα με A/A 4 και η χωρητικότητα και αυτών μετρήθηκε έως δύο διαφορετικά σημεία, έως την αρχή του λαιμού και έως λίγο πάνω από το μέσο του.

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Πάνω Γυνάδες, τάφος VII, αρ. κατ. 2	ΥποΜ	39,4 εκ.	35,5 εκ.	16,5 εκ.	16.463 λ. και 16.726 λ. (ταινία, μέσο λαιμού)
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 112, αρ. κατ. 1	ΥποΜ	41 εκ.	33 εκ.	13,5 εκ.	15.856 λ. και 16.107 λ. (ταινία, μέσο λαιμού)
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 43	Π ΠΡΓ	40 εκ.	25,2 εκ.	9 εκ.	8.622 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος	ΠΓ	67 εκ.	37,8 εκ.	23,5 εκ.	32.027 λ. (αρχή λαιμού) και

	283, αρ. κατ. 59					34.248 λ.
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΑΤΤΙΚΗ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
5	Αθήνα, Αγορά, τάφος XV, Ρ 6693, αρ. κατ. Α3	Υ ΠΡΓ	37,5 εκ.	26,5 εκ.	18 εκ.	7.812 λ. (αρχή λαιμού) και 8.425 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΜΑΛΛΟΝ ΚΥΚΛΑΔΕΣ						
6	Φορτέτσα, τάφος L, αρ. κατ. 269	ΠΓ ΙΙ	64 εκ.	39,2 εκ.	21,6 εκ.	28.581 λ. (αρχή λαιμού) και 30.238 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ						
7	Ελεύθερνα, νεκροταφείο, ΑΚΜ 6395	ΜΓ Ι	78 εκ.	43 εκ.	28,5 εκ.	47.249 λ. (αρχή λαιμού) και 50.761 λ.

Τα παραπάνω αγγεία και τα σχέδια που χρησιμοποιήθηκαν είναι δημοσιευμένα στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Hood, Huxley, Sandars, 1958-1959, 247, εικ. 27, πίν. 56e (VII.2)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 163, 303, εικ. 121, πίν. 165 (112.1)
3	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 198, 336-338, εικ. 127 (207.43)
4	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 235, 336-338, εικ. 136, πίν. 217 (283.59)
5	Papadopoulos, 1994, 440, εικ. 2, πίν. 109a,b (Α3)
6	Kourou, Stampolidis, 1996, 712, 714, εικ. 4-5 (αρ. κατ. 16, Φορτέτσα L 269)
7	Kourou, Stampolidis, 1996, 706-709, εικ. 1-3 (Ελεύθερνα, ΑΚΜ 6395)

B. Αμφορείς με λαβές στον ώμο

Από αυτό τον τύπο αμφορέα στην εξεταζόμενη κεραμική είναι γνωστά δύο μόνο παραδείγματα και τα δύο εγχώριας παραγωγής Κνωσού. Η χωρητικότητα μετρήθηκε και στους δύο.

Πρόκειται για τύπο που έχει ευρύ λαιμό και θεωρήθηκε ότι θα γεμίζονταν έως το πιο κλειστό σημείο του λαιμού, το οποίο βρίσκεται λίγο μετά την αρχή του. Παρατηρήθηκε ότι και στους δύο αυτούς αμφορείς υπάρχει γραπτή ταινία στο εσωτερικό του χείλους και του λαιμού που φθάνει έως περίπου την αρχή του λαιμού και συμπίπτει έτσι με το προσδιοριζόμενο σημείο μέτρησης.

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 25	ΥποΜ	30 εκ.	22,8 εκ.	12 εκ.	6.032 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 40, αρ. κατ. 11	ΥποΜ	26,8 εκ.	22 εκ.	14,4 εκ.	4.766 λ.

Οι δύο παραπάνω αμφορείς με λαβές στον ώμο και τα σχέδια τους είναι δημοσιευμένα στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 197, εικ. 127 (207.25)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 87, 303, εικ. 83, πίν. 106 (40.11)

Γ. Αμφορείς με λαβές στο λαιμό (Πίν. 2, 3)

Στους αμφορείς αυτού του τύπου ο λαιμός είναι στενός και θεωρήσαμε ότι θα γεμίζονταν έως το πιο κλειστό σημείο του, το οποίο βρίσκεται περίπου στην αρχή του. Σε ορισμένους παρατηρήσαμε ότι στο εσωτερικό του χείλους ή του λαιμού υπάρχει λεπτή γραπτή ταινία, η οποία στο συγκεκριμένο σχήμα φαίνεται να είναι διακοσμητική.

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε δεκαπέντε αμφορείς με λαβές στο λαιμό από τους οποίους οι δεκατρείς προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού, ενώ οι δύο προέρχονται από περιοχές εκτός Κρήτης και μετρήθηκαν για σύγκριση με τους ντόπιους. Από τους κνωσιακούς όμοιοι ως προς το σχήμα και τη διακόσμηση είναι οι αμφορείς με A/A 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, ενώ παρόμοιο είναι το σχήμα των αμφορέων με A/A 9 και 11. Από αυτούς των άλλων περιοχών ο ένας με A/A 14 είναι αττικός και έχει βρεθεί σε τάφο στον Κεραμεικό της Αθήνας, ενώ αυτός με A/A 15 έχει βρεθεί σε πυρά στο νεκροταφείο της Τούμπας στο Λευκαντί και είναι εισηγμένος από κάποια περιοχή του Βόρειου Αιγαίου³³⁹. Ως πιθανοί τόποι κατασκευής του αναφέρονται από τον Catling η Θεσσαλία ή η Μακεδονία. Πρόκειται για αμφορέα που στις λαβές του φέρει εγχάρακτα σημεία, τα οποία έχουν χαραχθεί μετά το ψήσιμο του αγγείου και έχουν ερμηνευθεί ως εμπορικά. Πιο ενδιαφέρον θεωρείται αυτό στη ράχη της μίας λαβής το οποίο και εξετάζεται περισσότερο. Για τον συγκεκριμένο αμφορέα εκφράζεται η άποψη ότι χρησιμοποιούνταν για τη μεταφορά προϊόντων σε κάποια ποσότητα χωρίς να μπορεί να προσδιοριστεί το είδος τους³⁴⁰ και ότι κατά συνέπεια φανερώνει ένα βαθμό οργάνωσης σε μία τουλάχιστον φάση της ανταλλαγής των προϊόντων. Από την άποψη αυτή θα ήταν ακόμα πιο ενδιαφέρον να συγκριθεί η χωρητικότητά του με αυτή αμφορέων αντίστοιχου τύπου και μεγέθους από την Κνωσό, όπως είναι αυτοί με λαβές στο λαιμό που εξετάζονται εδώ. Ενδιαφέρον είναι ότι ο «χρηστικός»³⁴¹ αυτός αμφορέας, ο οποίος είχε επιδιορθωθεί κατά την αρχαιότητα όπως φανερώνουν οι

³³⁹ R. W. V. Catling, 1996(β), 126-132

³⁴⁰ R. W. V. Catling, στο ίδιο· τα προϊόντα που αναφέρονται ενδεικτικά είναι κρασί, λάδι, δημητριακά, μέλι ή παστεριωμένο ψάρι.

³⁴¹ Στην παρούσα μελέτη με τον όρο «χρηστικός» δηλώνονται όλα τα αγγεία που προοριζόταν για χρήση και όχι τα καθημερινά έναντι των πολυτελέστερων.

μολύβδινοι σύνδεσμοι, τοποθετήθηκε σε μία πυρά, δείχνοντας ότι τα αγγεία που χρησιμοποιούνταν στον οικισμό τοποθετούνταν και στους τάφους.

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 200, αρ. κατ. 4	ΥποΜ	49 εκ.	38 εκ.	15,5 εκ.	23.695 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 40, αρ. κατ. 16	ΥποΜ	37,2 εκ.	30 εκ.	12 εκ.	12.447 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 208, αρ. κατ. 1	ΥποΜ	32 εκ.	25 εκ.	10,5 εκ.	6.962 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 50	ΥποΜ – Π ΠΡΓ	52 εκ.	34 εκ.	16 εκ.	22.117 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 51	ΥποΜ – Π ΠΡΓ	50,5 εκ.	33,5 εκ.	18 εκ.	20.064 λ.
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 98, αρ. κατ. 11	ΥποΜ – Π ΠΡΓ	31,5 εκ.	24 εκ.	9,5 εκ.	6.402 λ.
7	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 30	ΥποΜ – Π ΠΡΓ	26,7 εκ.	18,6 εκ.	7,6 εκ.	2.942 λ.
8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 98, αρ. κατ. 12	ΥποΜ – Π ΠΡΓ	23 εκ.	17,1 εκ.	8,1 εκ.	2.142 λ.
9	Τεκές, τάφος II, αρ. κατ. 1	Π ΠΡΓ	51 εκ.	36,4 εκ.	17 εκ.	23.980 λ.
10	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 80, αρ. κατ. 2	Π ΠΡΓ	34,8 εκ.	19,5 εκ.	11,5 εκ.	3.749 λ.
11	Ισόπατα, τάφος III, αρ. κατ. 1	Μ ΠΡΓ	39 εκ.	30,8 εκ.	16 εκ.	13.877 λ.
12	Τεκές, τάφος Ε, αρ. κατ. 1	Τέλος ΠΡΓ = γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αι.	53 εκ.	31,8 εκ.	17 εκ.	17.731 λ.
13	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα	ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	19,6 εκ. (σωζ. ύψος ³⁴²)	17,6 εκ.	Δεν σώζεται το χείλος	2.475 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ						
14	Αθήνα, Κεραμεικός, τάφος 34, 1069, αρ. κατ. Α1	ΠΡΓ	46,2 εκ.	30,5 εκ.	17 εκ.	13.683 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ, ΠΙΘΑΝΟΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑ Ή ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ						
15	Λευκαντί, νεκροταφείο Τούμπας, πυρά 11/12	ΠΡΓ, 10ος π.Χ. αι., ίσως γύρω στο	54 εκ.	35,5 εκ.	15 εκ.	23.728 λ.

³⁴² Σώζεται έως περίπου το μέσο του λαιμού, οπότε ήταν δυνατό να μετρηθεί η χωρητικότητά του.

		950 π.Χ.				

Τα παραπάνω αγγεία και τα σχέδια τους είναι δημοσιευμένα στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 193, 302-303, εικ. 128 (200.4)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 88, 302-303, εικ. 84, πίν. 106 (40.16)
3	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 200, 302-303, εικ. 128 (208.1)
4	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 198, 331-332, εικ. 128, πίν. 186 (207.50)
5	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 198, 331-332, εικ. 128, πίν. 186 (207.51)
6	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 131, 302-303, εικ. 100 (98.11)
7	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 198, 331-332, εικ. 125 (207.30)
8	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 131-132, 302-303, εικ. 101 (98.12)
9	Coldstream, 1963, 34-35, εικ. 7, πίν. 11a (II.1)
10	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 126, 332-333, εικ. 100, πίν. 132 (80.2)
11	Coldstream, 1963, 38, εικ. 11 (III.1)
12	Sackett, 1976, 118, εικ. 3a, πίν. 15b (E1)
13	Coldstream, Sackett, 1978, 51, εικ. 7, πίν. 11 (αρ. 14)
14	Papadopoulos, 1994, 440, εικ. 1 (A1)
15	Catling, 1996(β), 126-132, εικ. 1(A,B)

Δ. Αμφορίσκοι με λαβές στο λαιμό (Πίν. 1)

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε τρεις αμφορίσκους με λαβές στο λαιμό. Οι δύο προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού, ενώ ο ένας είναι εισηγμένος από την Κύπρο. Ο κυπριακός και ο ένας κνωσιακός αμφορέας (A/A 3 και 1) έχουν ευρύ λαιμό, ενώ ο άλλος κνωσιακός (A/A 2) έχει στενό λαιμό. Η χωρητικότητα μετρήθηκε έως την αρχή του λαιμού εκτός από τον ένα κνωσιακό με τον ευρύ λαιμό (A/A 1) στον οποίο έγιναν δύο μετρήσεις, η μία έως την αρχή του λαιμού και η άλλη έως περίπου το μέσο του, αφού θεωρήθηκε ότι ο ευρύς λαιμός θα μπορούσε να γέμιζε έως κάποιο σημείο του. Στο εσωτερικό του λαιμού του υπάρχει γραπτή ταινία κάτω από το χείλος έως περίπου το μέσο του λαιμού που θα μπορούσε μεν να είναι διακοσμητική, αλλά ίσως και να υποδηλώνει το σημείο έως το οποίο θα γέμιζαν το αγγείο.

Παρατηρήσαμε ότι αγγεία αναλόγων διαστάσεων και παρόμοιας χωρητικότητας με τον κνωσιακό αμφορίσκο με A/A 1 έχουν θεωρηθεί στις δημοσιεύσεις ως αμφορείς και όχι ως αμφορίσκοι και ως τέτοιοι έχουν ταξινομηθεί. Πρόκειται για τους παραπάνω αμφορείς με λαβές στο λαιμό με A/A 7, 8 και 13 (σελ. 454-455).

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΣ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 26	Π ΠΡΓ	21,8 εκ.	17,4 εκ.	10 εκ.	2.461 λ. και 2.613 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 64	Π ΠΡΓ	17,7 εκ.	10,2 εκ.	4,5 εκ.	0.500 λ.

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΥΠΡΟΣ						
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219, αρ. κατ. 22	Κυπριακή ΒοR II	13 εκ.	11,1 εκ.	7,8 εκ.	0.501 λ.

Τα παραπάνω αγγεία και τα σχέδια τους που χρησιμοποιήθηκαν προέρχονται από τις ακόλουθες δημοσιεύσεις:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 197, 333-334, εικ. 125 (207.26)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 199, 333-334, εικ. 129 (207.64)
3	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 215, 408, εικ. 132, πίν. 199 (219.22)

Ε. Αμφορίσκοι με λαβές στην κοιλιά και αμφορίσκοι με λαβές στον ώμο (Πίν. 1)

Οι δύο αυτοί τύποι αμφορίσκων εξετάζονται μαζί γιατί διαπιστώθηκε ότι η μεταξύ τους διάκριση είναι πολύ σχετική, αφού για παράδειγμα ο αμφορίσκος με A/A 6 έχει χαρακτηριστεί στη δημοσίευσή του ως αμφορίσκος με λαβές στην κοιλιά, ενώ οι λαβές βρίσκονται στον ώμο και αντίθετα ο αμφορίσκος με A/A 2 έχει ενταχθεί στους αμφορίσκους με λαβές στον ώμο, ενώ οι λαβές βρίσκονται στην κοιλιά. Επίσης το σχήμα τους στην πραγματικότητα δεν διαφέρει εκτός από τον αμφορίσκο με A/A 6 που το σώμα του είναι περισσότερο ωοειδές και όχι σφαιρικό και τον εισηγμένο αμφορίσκο με A/A 7 που αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα του σχήματος του αμφορέα, αφού όλοι οι υπόλοιποι θυμίζουν κρατηρίσκους. Η διαφορά ανάμεσα στα δύο σχήματα – αμφορίσκους του συγκεκριμένου τύπου και κρατηρίσκους – είναι ότι στους αμφορίσκους υπάρχει σαφής διάκριση σώματος και λαιμού και το χείλος είναι ψηλότερο. Ακόμη ο αμφορίσκος με A/A 4 έχει χείλος οριζόντιο, επίπεδο και το σχήμα του είναι ανάλογο με αυτό των κρατηρίσκων με A/A 8 και 43 με τους οποίους ίσως να είχε και ανάλογη χρήση (βλ. σελ. 493 και 495).

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε επτά παραδείγματα, από τα οποία τα έξι προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού (A/A 1-6) και το ένα μόνο είναι εισηγμένο από την Εύβοια (A/A 7). Σε όλα το χείλος είναι έξω νεύον και η χωρητικότητα μετρήθηκε έως την αρχή του λαιμού. Σε ορισμένα ο λαιμός είναι ολόβαφος εσωτερικά, σε άλλα υπάρχει λεπτή γραπτή ταινία στο εσωτερικό του χείλους, ενώ άλλα είναι ολόβαφα σε όλο το εσωτερικό τους. Έτσι η ταινία στο εσωτερικό αυτών των αγγείων θεωρήθηκε ότι δεν μπορεί να αποτελέσει κριτήριο για το σημείο μέτρησης. Παρόμοιου σχήματος είναι αυτοί με A/A 1 έως 5.

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΩΜΟ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ

1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 2, αρ. κατ. 3	ΥποΜ	15 εκ.	14,1 εκ.	11,4 εκ.	1.075 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 40, αρ. κατ. 2	ΥποΜ	8,4 εκ.	7,2 εκ.	5,4 εκ.	0.111 λ.
3	Δυτικά Στρωματογραφικού Μουσείου	ΥποΜ	8,4 εκ.	7,2 εκ.	6,4 εκ.	0.095 λ.
4	ΒΔ τετράγωνο: «ΒΔ δοκιμαστικές τομές», σύνολο G	Πιθανόν ΥποΜ	6,7 εκ.	7,5 εκ.	6,4 εκ.	0.126 λ.
5	Άγιος Ιωάννης, τάφος IV	Π ΠΡΓ	10,1 εκ.	9 εκ.	6,9 εκ.	0.202 λ.
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 114	Π ΠΡΓ	17,3 εκ.	12,9 εκ.	9,8 εκ.	1.056 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΕΥΒΟΙΑ						
7	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 124	Υ ΠΡΓ Εύβοιας	18,6 εκ.	13,5 εκ.	10 εκ.	1.056 λ.

Τα παραπάνω αγγεία και τα σχέδια τους είναι δημοσιευμένα στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 58, 303, εικ. 73 (2.3)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 87, 303, εικ. 83, πίν. 106 (40.2)
3	Warren, 1983, 80, 85, εικ. 61
4	Coldstream, 2000, 277, εικ. 4, πίν. 52 (G7)
5	Boardman, 1960, 132, εικ. 4, πίν. 37 (IV2)
6	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 247, 338, εικ. 141 (285.114)
7	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 248, 403, εικ. 142, πίν. 229 (285.124)

ΣΤ. Αμφορίσκοι

Ως αμφορίσκοι έχουν χαρακτηριστεί εδώ αμφορίσκοι με λαβές στο λαιμό και σώμα πεπιεσμένο σφαιρικό, που στις δημοσιεύσεις τους όμως έχουν χαρακτηριστεί ως **φλασκιά**³⁴³ χωρίς να είναι τέτοια. Στα σχέδια των αγγείων αυτών δεν ήταν δυνατόν να αποδοθεί στην τομή το πάχος του τοιχώματος, καθώς δεν μπορούσε να μετρηθεί παρά μόνο έως την αρχή του λαιμού. Έτσι η χωρητικότητά τους μετρήθηκε από την όψη και στη συνέχεια κατά προσέγγιση υπολογίσθηκε πόση θα ήταν αν είχε μετρηθεί από την τομή κατ' αναλογία με ορισμένους ψευδόστομους αμφορείς με τους οποίους τόσο το σχήμα όσο και η χρονολόγηση είναι ανάλογα.

Οι ψευδόστομοι αμφορείς, στους οποίους η χωρητικότητα μετρήθηκε από το σχέδιο βάσει της τομής και βάσει της όψης και τα αποτελέσματα συγκρίθηκαν για

³⁴³ Για παράδειγμα στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου το σχήμα αυτό χαρακτηρίζεται ως "flask" βλ. Coldstream, Catling (eds.), 1996, 87, 88, 165, 301 (αγγεία 40.13,14,17, 121.1,5) και στη δημοσίευση των τάφων στους Άνω Γυνάδες ως "two-handled jug, pilgrim flask" βλ. Hood, Huxley, Sanders, 1958-1959, 247 (αγγείο VIA.3).

να βρεθεί η διαφορά που προκύπτει, είναι οι ακόλουθοι τρεις που είναι και οι πιο κοντινοί ως προς το σχήμα με τους εξεταζόμενους αμφορίσκους:

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΜΗΣ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΟΨΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ
1	ΥποΜ	0.587 λ.	0.702 λ.	16.3%
2	ΥποΜ	1.265 λ.	1.490 λ.	15,1%
3	Π ΠΡΓ	0.392 λ.	0.473 λ.	17,1%

Οι ψευδόστομοι αυτοί αμφορείς με τα σχέδια τους είναι δημοσιευμένοι στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 132, 297-301, εικ. 101 (98.20)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 58, 297-301, εικ. 73, πίν. 88 (2.2)
3	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 91, 338-339, εικ. 85, πίν. 108 (45.7)

Βάσει των παραπάνω υπολογισμών η μέτρηση της χωρητικότητας από την όψη δίνει στα συγκεκριμένα σχήματα χωρητικότητα περισσότερη σε ποσοστό κατά μέσο όρο 16%, άρα θα πρέπει από τους υπολογισμούς χωρητικότητας που έγιναν στους αμφορίσκους βάσει της όψης να **αφαιρεθεί ποσοστό 16%**. Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι η χωρητικότητα μετρήθηκε έως την αρχή του λαιμού. Αφού έγιναν όλοι αυτοί οι υπολογισμοί, τα αποτελέσματα που προέκυψαν για τους έξι αμφορίσκους στους οποίους μετρήθηκε η χωρητικότητα και που όλοι προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού είναι:

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ.	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 40, αρ. κατ. 17	ΥποΜ	15,5 εκ.	12,1 εκ.	4,1 εκ.	0.603 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 40, αρ. κατ. 14	ΥποΜ	15,3 εκ.	12,1 εκ.	4,5 εκ.	0.567 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 40, αρ. κατ. 13	ΥποΜ	15,7 εκ.	12,4 εκ.	4,2 εκ.	0.551 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 121, αρ. κατ. 5	ΥποΜ	12,6 εκ.	10,1 εκ.	3,6 εκ.	0.332 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 121, αρ. κατ. 1	ΥποΜ	11,8 εκ.	9,8 εκ.	3,6 εκ.	0.307 λ.
6	Άνω Γυψάδες, τάφος VIA, αρ. κατ. 3	ΥποΜ	10,8 εκ.	8,4 εκ.	Δεν σώζεται το χείλος	0.191 λ.

Οι παραπάνω αμφορίσκοι και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 88, 301, εικ. 83, πίν. 106 (40.17)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 87, 301, εικ. 83, πίν. 106 (40.14)
3	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 87, 301, εικ. 83, πίν. 106 (40.13)
4	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 165, 301, εικ. 117 (121.5)
5	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 165, 301, εικ. 117 (121.1)
6	Hood, Huxley, Sandars, 1958-1959, 247, εικ. 28 (VIA.3) και Coldstream, Catling (eds.), 1996, 309 (το δεύτερο για τη διαφορετική χρονολόγηση)

Z. Ψευδόστομοι αμφορείς

Και στους ψευδόστομους αμφορείς στις περισσότερες περιπτώσεις, όταν αυτοί σώζονται ακέραιοι, δεν είναι δυνατόν να μετρηθεί το πάχος του τοιχώματος και να αποδοθεί στην τομή του σχεδίου. Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε είκοσι τέσσερις ψευδόστομους αμφορείς που όλοι προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού.

Μόνο στους τέσσερις υπολογίσθηκε κατευθείαν από την τομή, ενώ στους υπόλοιπους υπολογίσθηκε μέσω της όψης και στη συνέχεια βρέθηκε πόση θα ήταν αν είχε υπολογισθεί από την τομή κατ' αναλογία με τους τέσσερις προηγούμενους. Η χωρητικότητα σε όλους μετρήθηκε έως το τέλος του σώματος, καθώς πρόκειται για σχήμα που λόγω της προχοής και της διαμόρφωσης του λαιμού δεν θα μπορούσε να γεμίσει περισσότερο.

Οι τέσσερις ψευδόστομοι αμφορείς στους οποίους η χωρητικότητα υπολογίσθηκε από την τομή και συγκρίθηκε με αυτή που προέκυψε από την όψη για να βρεθεί το ποσοστό απόκλισης, πόσο δηλαδή μεγαλύτερο είναι το αποτέλεσμα όταν υπολογίζεται από την όψη του αγγείου, είναι:

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΜΗΣ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΟΨΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ
1	ΥποΜ	1.265 λ.	1.490 λ.	15,1%
2	ΥποΜ	0.587 λ.	0.702 λ.	16,3%
3	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	0.740 λ.	0.900 λ.	17,7%
4	Π ΠΡΓ	0.392 λ.	0.473 λ.	17,1%

Οι παραπάνω ψευδόστομοι αμφορείς και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 58, 297-301, εικ. 73, πίν. 88 (2.2)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 132, 297-301, εικ. 101 (98.20)
3	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 197, 338-339, εικ. 125, πίν. 185 (207.19)

Ο μέσος όρος απόκλισης που προκύπτει από τους παραπάνω υπολογισμούς είναι **16,5%** και αυτό είναι το ποσοστό που αφαιρέθηκε από τους ψευδόστομους αμφορείς στους οποίους η χωρητικότητα μετρήθηκε από την όψη. Στη συνέχεια δίνεται η χωρητικότητα και των είκοσι τεσσάρων αγγείων, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που παρουσιάσθηκαν παραπάνω για να υπολογισθεί η διαφορά της χωρητικότητας όταν υπολογίζεται από την όψη και από την τομή.

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΒΑΣ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 2, αρ. κατ. 2	ΥποΜ	16,7 εκ.	16,4 εκ.	5,5 εκ.	1.265 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 98, αρ. κατ. 20	ΥποΜ	14 εκ.	12 εκ.	4,5 εκ.	0.587 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 98, αρ. κατ. 10	ΥποΜ	23,5 εκ.	19 εκ.	6,9 εκ.	2.859 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 200, αρ. κατ. 1	ΥποΜ	22 εκ.	18,2 εκ.	6,6 εκ.	2.277 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 200, αρ. κατ. 2	ΥποΜ	18,7 εκ.	16 εκ.	5,7 εκ.	1.467 λ.
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 112, αρ. κατ. 2	ΥποΜ	19 εκ.	15,8 εκ.	5,4 εκ.	1.325 λ.
7	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 186, αρ. κατ. 1	ΥποΜ	12,2 εκ.	10,2 εκ.	5,1 εκ.	0.893 λ.
8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 121, αρ. κατ. 2	ΥποΜ	13,8 εκ.	11,5 εκ.	3,9 εκ.	0.496 λ.
9	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 40, αρ. κατ. 12	ΥποΜ	14 εκ.	11,2 εκ.	3,6 εκ.	0.471 λ.
10	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 40, αρ. κατ. 21	ΥποΜ	14,2 εκ.	11,5 εκ.	3,9 εκ.	0.460 λ.
11	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 40, αρ. κατ. 15	ΥποΜ	13,7 εκ.	10,9 εκ.	3,3 εκ.	0.414 λ.
12	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 112, αρ. κατ. 3	ΥποΜ	12,4 εκ.	10 εκ.	3 εκ.	0.359 λ.
13	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 160, αρ. κατ. 1	ΥποΜ	12,2 εκ.	10,2 εκ.	3,4 εκ.	0.335 λ.
14	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 121, αρ. κατ. 3	ΥποΜ	12,5 εκ.	10,2 εκ.	3,3 εκ.	0.333 λ.
15	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος	ΥποΜ	10 εκ.	8 εκ.	3,6 εκ.	0.166 λ.

	40, αρ. κατ. 20					
16	Άνω Γυψάδες, τάφος VIA, αρ. κατ. 1	ΥποΜ	15 εκ.	12 εκ.	4 εκ.	0.599 λ.
17	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 19	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	17 εκ.	12 εκ.	4,2 εκ.	0.740 λ.
18	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 48, αρ. κατ. 4	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	24 εκ.	18 εκ.	6 εκ.	2.623 λ.
19	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 24, αρ. κατ. 2	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	18,6 εκ.	23 εκ.	5,4 εκ.	1.510 λ.
20	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 18, αρ. κατ. 19	ΥποΜ-Π ΠΡΓ	17,7 εκ.	14 εκ.	4,8 εκ.	0.950 λ.
21	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 18, αρ. κατ. 20	ΥποΜ-Π ΠΡΓ	13,1 εκ.	10,8 εκ.	3,9 εκ.	0.414 λ.
22	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 45, αρ. κατ. 5	Π ΠΡΓ	11,8 εκ.	7,8 εκ.	3,3 εκ.	0.212 λ.
23	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 45, αρ. κατ. 7	Π ΠΡΓ	14 εκ.	10,2 εκ.	4,2 εκ.	0.392 λ.
24	Άγιος Ιωάννης, τάφος III, αρ. κατ. 2	Μ ΠΡΓ	20,5 εκ.	15 εκ.	5,7 εκ.	1.093 λ.

Οι παραπάνω ψευδόστομοι αμφορείς και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 58, 297-301, εικ. 73, πίν. 88 (2.2)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 132, 297-301, εικ. 101 (98.20)
3	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 131, 297-301, εικ. 101 (98.10)
4	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 193, 297-301, εικ. 123, πίν. 183 (200.1)
5	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 193, 297-301, εικ. 123, πίν. 183 (200.2)
6	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 163, 297-301, εικ. 112, πίν. 165 (112.2)
7	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 191, 297-301, εικ. 124, πίν. 183 (186.1)
8	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 165, 297-301, εικ. 117, πίν. 165 (121.2)
9	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 87, 297-301, εικ. 83, πίν. 106 (40.12)
10	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 88, 297-301, εικ. 84, πίν. 106 (40.21)
11	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 87, 297-301, εικ. 84, πίν. 106 (40.15)
12	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 163, 297-301, εικ. 112, πίν. 165 (112.3)
13	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 183, 297-301, εικ. 119, πίν. 176 (160.1)
14	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 165, 297-301, εικ. 117, πίν. 165 (121.3)
15	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 88, 297-301, εικ. 84, πίν. 106 (40.20)
16	Hood, Huxley, Sandars, 1958-1959, 247, εικ. 28, πίν. 56d (VIA.1)
17	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 197, 338-339, εικ. 125, πίν. 185 (207.19)
18	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 92, 338-339, εικ. 85, πίν. 109 (48.4)
19	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 73, 297-301, εικ. 77, πίν. 98 (24.2)
20	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 69, 297-301, εικ. 76 (18.19)
21	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 69, 297-301, εικ. 76 (18.20)
22	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 90, 338-339, εικ. 85, πίν. 108 (45.5)
23	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 91, 338-339, εικ. 85, πίν. 108 (45.7)
24	Coldstream, 1963, 38, εικ. 11, πίν. 12c (III.2)

4. ΥΔΡΙΕΣ

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε εννέα υδρίες από τις οποίες οι οκτώ προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού και από αυτές οι δύο ανήκουν στην κατηγορία της χονδροειδούς κεραμικής. Η ένατη, που η χωρητικότητά της μετρήθηκε για σύγκριση με τις υπόλοιπες, είναι αττική και έχει βρεθεί σε τάφο στον Κεραμεικό της Αθήνας.

Οι υδρίες που εξετάζονται έχουν είτε ψηλό και στενό λαιμό είτε κοντό και ευρύ. Θεωρήσαμε ότι θα τις γέμιζαν έως την αρχή του λαιμού έτσι ώστε να είναι πιο εύκολη η εκροή του υγρού. Πιο ευρύς είναι ο λαιμός της πρωιμότερης υδρίας με A/A 1, της ύστερης με A/A 6, της χονδροειδούς με A/A 8, αλλά και της αττικής με A/A 9. Στην αττική υδρία που έχει ψηλό, αλλά και ευρύ λαιμό η χωρητικότητα υπολογίστηκε έως δύο σημεία, έως την αρχή του λαιμού όπως και στις υπόλοιπες και έως το μέσο περίπου του λαιμού. Οι υδρίες με A/A 3, 4 και 6 στο εσωτερικό τους, στο σημείο που τελειώνει ο λαιμός και αρχίζει το χείλος, φέρουν γραπτές ταινίες που μπορεί να είναι διακοσμητικές, μπορεί όμως να υποδηλώνουν το σημείο έως το οποίο θα έπρεπε να γεμίζονταν. Για να διερευνηθεί αυτή η πιθανότητα η χωρητικότητά τους μετρήθηκε και έως τις γραπτές αυτές ταινίες.

Στο σχέδιο της υδρίας με A/A 1 δεν δίνεται τομή, οπότε η χωρητικότητά της υπολογίστηκε από την όψη. Στη συνέχεια βρέθηκε πόση θα ήταν αν είχε υπολογισθεί από την τομή συγκριτικά με την υδρία με A/A 2 που είναι η πιο κοντινή της ως προς το σχήμα και στην οποία υπολογίστηκε η χωρητικότητα και από την τομή και από την όψη για να βρεθεί η μεταξύ τους διαφορά. Από την όψη το αποτέλεσμα που προκύπτει είναι μεγαλύτερο από το πραγματικό, οπότε αφαιρέθηκε το ποσοστό διαφοράς.

ΥΔΡΙΑ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΜΗΣ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΟΨΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ
2	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β´	0.643 λ.	0.844 λ.	23,8%

Έτσι στην υδρία με A/A 1 αφαιρέθηκε 23,8% από το αποτέλεσμα που προέκυψε από την υπολογισμό της χωρητικότητας από την όψη της.

ΥΔΡΙΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Royal Road, στρώμα Α	ΥποΜ πιθανότατ	33 εκ.	25 εκ.	11,5 εκ.	5.946 λ.

		α				
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 92	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	16,5 εκ.	11,7 εκ.	Δεν σώζεται	0.643 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 185	ΠΡΓ Β΄	21 εκ.	13,8 εκ.	Δεν σώζεται	1.409 λ. και 1.462 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 83	ΥΓ/ΠΑν	25 εκ.	13,5 εκ.	7 εκ.	1.393 λ. και 1.414 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 287, αρ. κατ. 41	ΥΑν	30 εκ.	7,8 εκ.	Δεν σώζεται	0.314 λ.
6	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 1	ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	32 εκ.	25,6 εκ.	10 εκ.	8.183 λ. και 8.576 λ.
ΥΔΡΙΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ						
7	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 18	ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	18,2 εκ.	20,4 εκ.	Δεν σώζεται ³⁴⁴	3.407 λ.
8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 137	ΠΡΓ Β΄- ΠΓ	16,1 εκ.	10,2 εκ.	5,1 εκ.	0.555³⁴⁵ λ.
ΥΔΡΙΑ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ						
9	Κεραμεικός, τάφος 89, αρ. 783	ΜΓ ΙΙ – ΥΓ Ι	37 εκ.	24,4 εκ.	13,5 εκ.	6.147 λ. και 6.484 λ.

Οι παραπάνω υδρίες και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Coldstream, 1972, 68, εικ. 1, πίν. 14 (A1)
2	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 236, 340-341, εικ. 138 (283.92)
3	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 158, 340-341, εικ. 112 (107.185)
4	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 264, 340-341, εικ. 146, πίν. 238 (292.83)
5	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 257, 433-434, εικ. 144, πίν. 233 (287.41)
6	Coldstream, Sackett, 1978, 49, εικ. 4, πίν. 11 (αρ. 1)
7	Coldstream, Sackett, 1978, 54, εικ. 8, πίν. 12 (αρ. 18)
8	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 22, 340-341, εικ. 64, πίν. 60 (G137)
9	Papadopoulos, 1998, 114, εικ. 2 (αρ. 783)

5. ΠΡΟΧΟΙ – ΠΡΟΧΟΪΣΚΕΣ

³⁴⁴ Η συγκεκριμένη υδρία σώζεται έως την αρχή του λαιμού, σημείο έως το οποίο ούτως ή άλλως γίνεται η μέτρηση της χωρητικότητας.

³⁴⁵ Η υδρία αυτή έχει ευρύ λαιμό. Αν η χωρητικότητά της είχε μετρηθεί έως λίγο παραπάνω θα ήταν πιο κοντά στο 0.600.

Στο υπό εξέταση υλικό ως πρόχοι και προχοΐσκες έχουν διαχωρισθεί από τις οινοχόες τα αγγεία εκείνα που έχουν κυκλικό στόμιο και ευρύ λαιμό. Ως πρόχοι ή οινοχόες έχουν χαρακτηρισθεί λίγα αγγεία, τα οποία σώζονται είτε έως το τέλος του σώματος είτε έως την αρχή του λαιμού και έτσι δεν ήταν δυνατόν να προσδιορισθεί το σχήμα τους. Σε τρία από αυτά μετρήθηκε η χωρητικότητα.

A. Πρόχοι

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε δώδεκα πρόχους που όλες προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Από αυτές οι δύο με A/A 11 και 12 ανήκουν στην κατηγορία της χονδροειδούς κεραμικής. Ορισμένες έχουν κοντό και ευρύ λαιμό και είναι αυτές με A/A 1, 2, 4, 5, 12. Στις υπόλοιπες ο λαιμός είναι πιο στενός και συνήθως κοντός, με εξαίρεση αυτή με A/A 3 στην οποία είναι ψηλός. Σε όλες τις περιπτώσεις θεωρήθηκε ότι θα τις γέμιζαν έως την αρχή του λαιμού, σημείο έως το οποίο μετρήθηκε η χωρητικότητά τους. Παρατηρήθηκε όμως ότι στις πρόχους με A/A 3, 4, 9 και 10 στο εσωτερικό του χείλους υπάρχει γραπτή ταινία που φθάνει έως το σημείο μετάβασης στο λαιμό. Μόνο σε μία, σε αυτή με A/A 4, συμπίπτει με το σημείο έως το οποίο έχει μετρηθεί η χωρητικότητα. Στις άλλες τρεις, που δεν συμπίπτει, η χωρητικότητα μετρήθηκε έως δύο διαφορετικά σημεία, που το ένα είναι η αρχή του λαιμού και το άλλο η μετάβαση από το χείλος στο λαιμό έως το οποίο φθάνει και η γραπτή ταινία, αφού ενδεχομένως αυτή να μην ήταν απλά διακοσμητική αλλά να αποτελούσε σημάδι για το σημείο έως το οποίο θα γέμιζαν το αγγείο.

Στην πρόχου με A/A 5 επειδή ο λαιμός είναι πολύ ευρύς και σχετικά ψηλός η χωρητικότητα μετρήθηκε έως δύο διαφορετικά σημεία της, καθώς θεωρήσαμε ότι μπορεί να την γέμιζαν είτε έως την αρχή είτε έως το μέσο του λαιμού.

ΠΡΟΧΟΙ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Άγιος Ιωάννης, τάφος V, αρ. κατ. 6	ΠΡΓ	9,8 εκ.	8,4 εκ.	3,9 εκ.	0.216 λ.
2	Άγιος Ιωάννης, τάφος V, αρ. κατ. 22	Π-Μ ΠΡΓ	11,6 εκ.	9,9 εκ.	7,5 εκ.	0.335 λ.
3	Τεκές, τάφος E, αρ. κατ. 2	Τέλος ΠΡΓ, γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ.αι.	24,1 εκ.	16,5 εκ.	9 εκ.	1.917 λ. και 2.057 λ.
4	Κάτω Γυψάδες, θαλαμωτός τάφος, αρ. κατ. 9	Υ ΜΓ	15,4 εκ.	13,5 εκ.	9,5 εκ.	1.075 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 306, αρ. κατ. 37	ΥΓ	15 εκ.	12 εκ.	10 εκ.	0.718 λ. και 0.823 λ.

6	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4, αρ. κατ. 12	Αν	12,5 εκ.	12,9 εκ.	5,1 εκ.	1.000 λ.
7	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4, αρ. κατ. 13	Αν	12,5 εκ.	13,5 εκ.	Δεν σώζεται	1.085 λ.
8	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4, αρ. κατ. 14	ΥΑν	9,7 εκ.	10,2 εκ.	3,6 εκ.	0.404 λ.
9	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 12	ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	24 εκ.	20,7 εκ.	7,2 εκ.	3.447 λ. και 3.553 λ.
10	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 13	ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	15,8 εκ.	14,4 εκ.	4,8 εκ.	0.905 λ. και 0.923 λ.
ΠΡΟΧΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ						
11	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 23	ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	17,4 εκ.	16,4 εκ.	Δεν σώζεται	1.473 λ.
12	Βλυχιά, πηγάδι, κατώτερο στρώμα, αρ. κατ. 31	ΠΡΓ	13 εκ.	10,4 εκ.	5,8 εκ.	0.381 λ.

Οι παραπάνω πρόχοι και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	Boardman, 1960, 133, εικ. 5, πίν. 35 (V.6)
2	Boardman, 1960, 134, εικ. 5 (V.22)
3	Sackett, 1976, 118, εικ. 3b, πίν. 15b (E2)
4	Coldstream et al., 1981, 145, εικ. 4, πίν. 18 (αρ. 9)
5	Coldstream, Catling (eds.), 1996, 281, 348, εικ. 152 (306.37)
6	Coldstream, 2000, 292, 294, εικ. 9, πίν. 60 (N12)
7	Coldstream, 2000, 292, 294, εικ. 9, πίν. 60 (N13)
8	Coldstream, 2000, 292, 294, εικ. 9, πίν. 60 (N14)
9	Coldstream, Sackett, 1978, 51, εικ. 6, πίν. 11 (αρ. 12)
10	Coldstream, Sackett, 1978, 51, εικ. 6 (αρ. 13)
11	Coldstream, Sackett, 1978, 56, εικ. 8, πίν. 12 (αρ. 23)
12	Coldstream, 1960, 162, εικ. 5, πίν. 43e (αρ. 31)

B. Προχοΐσκες

Ως προχοΐσκες έχουν χαρακτηριστεί τα μικρότερου μεγέθους, ανάλογα στο σχήμα με τις πρόχους αγγεία με κυκλικό στόμιο και ευρύ λαιμό που άλλες φορές είναι πιο κοντός και άλλες πιο ψηλός.

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε έξι παραδείγματα από τα οποία τα τρία προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού, ενώ τα άλλα τρία είναι εισηγμένα, τα δύο από την Αττική και το ένα από τις Κυκλάδες. Οι δύο από τις τρεις κνωσιακές προχοΐσκες, αυτές με A/A 1 και 3, θυμίζουν αττικούς τύπους.

Καθώς το σχήμα όλων διαφέρει διευκρινίζεται σε κάθε μία χωριστά το σημείο έως το οποίο μετρήθηκε η χωρητικότητα. Η προχοΐσκη με A/A 1 έχει ψηλό, σχετικά στενό λαιμό και θεωρήθηκε ότι θα τη γέμιζαν έως περίπου την αρχή του λαιμού. Η

προχοΐσκη με A/A 2 έχει κοντό και ευρύ λαιμό με σαφές το σημείο διαχωρισμού από το σώμα. Και σε αυτήν η χωρητικότητα μετρήθηκε έως την αρχή του λαιμού. Στην προχοΐσκη με A/A 3 δεν ήταν εύκολο να προσδιοριστεί το σημείο έως το οποίο θα τη γέμιζαν αφού έχει κοντό, ευρύ σώμα και ψηλό ευρύ λαιμό. Έτσι έγιναν δύο μετρήσεις, η μία έως την αρχή περίπου του λαιμού και η άλλη λίγο πάνω από το μέσο του λαιμού. Δύο μετρήσεις έγιναν και στην αττική προχοΐσκη με A/A 4, η οποία έχει επίσης ευρύ λαιμό που όμως είναι πιο κοντός. Η μία μέτρηση έγινε έως την αρχή περίπου του λαιμού και η άλλη έως λίγο πάνω από το μέσο του. Η αττική προχοΐσκη με A/A 5 έχει πολύ κοντό σώμα και ευρύ ψηλό λαιμό, οπότε σε αυτή είναι απίθανο να γεμίζονταν μόνο το σώμα και η χωρητικότητά της μετρήθηκε έως λίγο πάνω από το μέσο του λαιμού, σημείο στο οποίο παρατηρήθηκε ότι καταλήγει και γραπτή ταινία που υπάρχει στο εσωτερικό του χείλους. Τέλος στην κυκλαδική προχοΐσκη με A/A 6 είναι σαφής ο διαχωρισμός του χείλους από το σώμα και η χωρητικότητά της μετρήθηκε έως το σημείο αυτό (τέλος σώματος – αρχή χείλους).

ΠΡΟΧΟΪΣΚΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 106, αρ. κατ. 7	M-YΓ	9,3 εκ.	6,9 εκ.	3,6 εκ.	0.114 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 163, αρ. κατ. 6	ΥΓ	9 εκ.	8,4 εκ.	6,3 εκ.	0.246 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 78, αρ. κατ 8	Υ ΥΓ	9,5 εκ.	8,7 εκ.	6,9 εκ.	0.193 λ. και 0.255 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ						
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος O, αρ. κατ. 7	Υ ΠΡΓ - ΠΓ	9,3 εκ.	6,6 εκ.	4,8 εκ.	0.117 λ. και 0.123 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 294, αρ. κατ. 12	ΜΓ II	7,7 εκ.	8,1 εκ.	6,9 εκ.	0.158 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΥΚΛΑΔΕΣ (ΠΙΘΑΝΟΝ ΜΗΛΟΣ)						
6	<i>Royal Road</i> , σύνολο ευρημάτων G, αρ. κατ. 124	ΜΓ	5,8 εκ.	5,5 εκ.	4 εκ.	0.067 λ.

Οι παραπάνω προχοΐσκες και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 146, 348-349, εικ. 106, πίν. 145 (106.7)
2	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 184, 348, εικ. 119, πίν. 176 (163.6)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 123, 348, εικ. 99, πίν. 130 (78.8)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 41, 397, εικ. 70, πίν. 73 (O7)
5	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 276, 397, εικ. 151, πίν. 251 (294.12)

Γ. Τριποδική προχοΐσκη/ληκύθιο

Μοναδική στο σύνολο της κεραμικής που έχει εξετασθεί από την Κνωσό είναι η κοσμημένη τριποδική προχοΐσκη/ληκύθιο με κυκλικό στόμιο, στενό μακρύ λαιμό και ευρύ σώμα. Προέρχεται από τάφο. Μικρά κλειστά τριποδικά αγγεία, αν και σπάνια, μας είναι γνωστά και από άλλου όπως, για παράδειγμα, το ύστερο πρωτογεωμετρικό Α΄/πρωτογεωμετρικό Β΄ τριποδικό τριφυλλόστομο ληκύθιο (οινοχοΐσκη), όπως χαρακτηρίζεται, από το νεκροταφείο της Ορθής Πέτρας στην Ελεύθερα³⁴⁶, που είναι επίσης κοσμημένο.

Στην τριποδική προχοΐσκη/ληκύθιο, που προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού, η χωρητικότητα μετρήθηκε έως την αρχή του λαιμού, σημείο έως το οποίο θεωρήθηκε ότι το γέμιζαν έτσι ώστε να ελέγχεται ευκολότερα η εκροή του υγρού που θα περιείχε.

ΤΡΙΠΟΔΙΚΗ ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ/ΛΗΚΥΘΙΟ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219, αρ. κατ. 73	Υ ΠΡΓ	11,4 εκ.	9,9 εκ.	3,3 εκ.	0.269 λ.

Το παραπάνω αγγείο και το σχέδιο του που χρησιμοποιήθηκε για τις μετρήσεις προέρχονται από την ακόλουθη δημοσίευση:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 217, 348, εικ. 132, πίν. 206 (219.73)

Δ. Πρόχοι ή οινοχόες

Πρόκειται για αγγεία που λόγω της αποσπασματικής κατάστασης διατήρησής τους δεν μπορεί να προσδιορισθεί αν είναι πρόχοι ή οινοχόες. Σε τρία από αυτά, τα οποία σώζονται έως την αρχή του λαιμού και προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού μετρήθηκε η χωρητικότητα για να συγκριθεί με αυτή των πρόχων και των οινοχών.

Και στα τρία αυτά αγγεία η χωρητικότητα μετρήθηκε έως το τέλος του σώματος και την αρχή του λαιμού.

³⁴⁶ N. Σταμπολίδης, 1994, 92-93, πίν. XIIα.

ΠΡΟΧΟΙ Η ΟΙΝΟΧΟΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 9	Γύρω στο 600 π.Χ.	Σωζ. Ύψος 20 εκ.	17,1 εκ.	Δεν σώζεται	2.336 λ.
2	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 10	Γύρω στο 600 π.Χ.	Σωζ. Ύψος 14 εκ.	16,5 εκ.	Δεν σώζεται	1.552 λ.
3	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 11	Γύρω στο 600 π.Χ.	Σωζ. Ύψος 13,8 εκ.	14,4 εκ.	Δεν σώζεται	1.088 λ.

Τα παραπάνω αγγεία και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 51, εικ. 6, πίν. 11 (αρ. 9)
2	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 51, εικ. 6 (αρ. 10)
3	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 51, εικ. 6 (αρ. 11)

6. ΟΙΝΟΧΟΕΣ

Στις οινοχόες που μετρήθηκε η χωρητικότητα συμπεριλαμβάνονται διάφορες παραλλαγές του σχήματος. Καταρχήν ως οινοχόες έχουν ταξινομηθεί τα αγγεία εκείνα που έχουν τριφυλλόσχημο στόμιο και συνήθως στενό μακρύ λαιμό, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις ο λαιμός μπορεί να είναι πιο κοντός και ευρύς.

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε σαράντα οινοχόες. Μαζί εξετάζονται οι τριάντα πέντε στις οποίες συμπεριλαμβάνονται οινοχόες διαφορετικών μεγεθών και με διαφορές στο σχήμα. Αυτές με A/A 1-25 έχουν διαφορετικά μεγέθη και σώμα σφαιρικό ή ωοειδές, λαιμό συνήθως στενό και μακρύ ή σπανιότερα κοντό και ευρύ, στόμιο όμως τριφυλλόσχημο³⁴⁷. Οι οινοχόες με A/A 26, 27 είναι μικρού μεγέθους, με ύψος μικρότερο από 10 εκ. Χονδροειδούς κεραμικής είναι αυτές με A/A 28-32, ενώ εισηγμένες είναι οι οινοχόες με A/A 33-35.

Η οινοχόη με A/A 36 ανήκει στον τύπο των οινοχών με προχοή.

Τέλος, τέσσερις μικρές οινοχόες, στις οποίες έχουν δοθεί οι αύξοντες αριθμοί 37-40, εξετάζονται χωριστά γιατί πρόκειται για σχήματα που θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν επίσης ως ληκύθια. Και οι τέσσερις προέρχονται από το Βόρειο Νεκροταφείο και στην αντίστοιχη δημοσίευση χαρακτηρίζονται ως οινοχόες. Και στις

³⁴⁷ Σε πολύ λίγες οινοχόες από αυτές που μετρήθηκαν και το στόμιο δεν σώζεται έχει συμπληρωθεί και αποδίδεται ως κυκλικό. Αυτές είναι οι D32 από το Βόρειο Νεκροταφείο και αυτή με αρ. κατ. 5 από το πηγάδι στη Βλυχιά.

τέσσερις το στόμιο είναι τριφυλλόσχημο, όμως από αυτές οι δύο είναι «δίτονες», η μία έχει σώμα σφαιρικό και η άλλη πεπιεσμένο σφαιρικό. Ως προς τον προσδιορισμό του σχήματος αναφέρεται ενδεικτικά ότι αγγείο παρόμοιου σχήματος και μεγέθους με αυτές με A/A 37, 38, που χρονολογείται επίσης στην πρωτογεωμετρική Β' περίοδο και προέρχεται από το νεκροταφείο της Ορθής Πέτρας στην Ελεύθερνα, έχει χαρακτηριστεί ως *δίτονο τριφυλλόστομο ληκύθιο*³⁴⁸. Τα τέσσερα αυτά αγγεία εξετάζονται εδώ χωριστά για να συγκριθεί η χωρητικότητά τους με αυτή των ληκυθίων.

A. Οινοχόες (Πίν. 4)

Από τις τριάντα πέντε οινοχόες στις οποίες μετρήθηκε η χωρητικότητα, οι τριάντα δύο προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού και μόνο οι τρεις είναι εισηγμένες, οι δύο από την Αττική και η μία από τη Φοινίκη.

Η χωρητικότητα σε όλες μετρήθηκε έως την αρχή του λαιμού. Θεωρήσαμε ότι θα τις γέμιζαν έως χαμηλά στο λαιμό, έτσι ώστε όταν θα τις έγερναν η εκροή του υγρού να γινόταν αργά. Διαφορετικά αν ο λαιμός ήταν γεμάτος έως ψηλότερα, όπως θα έγερναν το αγγείο και θα έμπαινε ο αέρας το υγρό που θα περιείχαν θα εξέρεε σε μεγάλη ποσότητα. Για τον ίδιο λόγο έως την αρχή του λαιμού μετρήθηκε και η χωρητικότητα όλων των παραλλαγών οινοχοών που εξετάζονται εδώ.

Όμοιου σχήματος είναι οι οινοχόες με A/A 1 και 2, ενώ η οινοχόη με A/A 15 ως προς το σχήμα μοιάζει με τις ληκύθους και η χωρητικότητά της μπορεί να συγκριθεί και με αυτών. Ως προς τη σύγκριση της χωρητικότητας των ντόπιων με αυτή των εισηγμένων οινοχοών σημειώνεται ότι ιδιαίτερα θα πρέπει να συγκριθεί αυτή της ντόπιας οινοχόης με A/A 14, η οποία ανήκει σε αυτές που μιμούνται τις αττικές. Αττικίζουσα είναι και η οινοχόη μικρού μεγέθους με A/A 27, η οποία όμως διαφέρει στο σχήμα από αυτήν με A/A 14 που είναι κοντόχοντρη.

Σε ορισμένες από αυτές τις οινοχόες στο σχέδιο δεν αποδίδεται η τομή, αλλά μόνο η όψη. Έτσι η χωρητικότητά τους υπολογίστηκε από την όψη και στη συνέχεια βρέθηκε πόση θα ήταν αν είχε υπολογισθεί από την τομή σε σύγκριση με αγγεία παρόμοιου σχήματος, στα οποία ήταν δυνατόν να υπολογισθεί και από την τομή και από την όψη και να βρεθεί το ποσοστό διαφοράς.

Συγκεκριμένα για τις οινοχόες με A/A 1 και 2 η χωρητικότητα ήταν δυνατόν να υπολογισθεί μόνο από την όψη του σχεδίου. Για σύγκριση χρησιμοποιήθηκε ύστερο πρωτογεωμετρικό ληκύθιο παρόμοιου μεγέθους και σχήματος ως προς το σώμα και τη βάση, στο οποίο η χωρητικότητα υπολογίστηκε με βάση την τομή και την όψη και βρέθηκε η μεταξύ τους διαφορά.

³⁴⁸ N. Σταμπολίδης, 1994, 93, πίν. XIII α..

ΛΗΚΥΘΙΟ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΜΗΣ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΟΨΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ
1	Υ ΠΡΓ	0.108 λ.	0.194 λ.	44,3%

Το ληκύθιο αυτό έχει δημοσιευθεί στο

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 206, 352-353, εικ. 130 (218.67)

Βάσει της παραπάνω μέτρησης από τον υπολογισμό της χωρητικότητας από την όψη το αποτέλεσμα που προκύπτει είναι κατά 44,3% περισσότερο από αυτό που προκύπτει από την τομή. Έτσι στις οινοχόες με A/A 1 και 2, που η χωρητικότητα μετρήθηκε από την όψη, αφαιρέθηκε από το αποτέλεσμα που προέκυψε το 44,3%.

Ακόμα στις οινοχόες με A/A 3, 8, 11 στο σχέδιο τους δίνεται μόνο η όψη από την οποία και υπολογίστηκε η χωρητικότητα. Για να βρεθεί κατά προσέγγιση αυτή που θα προέκυπε από την τομή μετρήθηκε η χωρητικότητα βάσει της τομής και βάσει της όψης στην οινοχόη με A/A 13 που είναι ανάλογου σχήματος και βρέθηκε η μεταξύ τους διαφορά.

ΟΙΝΟΧΟΗ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΜΗΣ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΟΨΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ
13	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	1.308 λ.	1.393 λ.	6,1%

Βάσει του παραπάνω υπολογισμού η χωρητικότητα που προκύπτει από την όψη είναι κατά 6,1% μεγαλύτερη από αυτή που προκύπτει από την τομή, οπότε στις οινοχόες με A/A 3, 8 και 11 στο αποτέλεσμα που προέκυψε από τον υπολογισμό της χωρητικότητας από την όψη αφαιρέθηκε ποσοστό 6,1%.

ΟΙΝΟΧΟΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 121, αρ. κατ. 4	ΥποΜ	11,3 εκ.	6,4 εκ.	3,3 εκ.	0.062 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 40, αρ. κατ. 18	ΥποΜ	10,6 εκ.	7 εκ.	2,7 εκ.	0.073 λ.
3	Άγιος Ιωάννης, τάφος II, αρ. κατ. 6	Π ΠΡΓ	16,6 εκ.	13,2 εκ.	4,5 εκ.	0.982 λ.
4	Άγιος Ιωάννης, τάφος V, αρ. κατ. 8	Μ ΠΡΓ	20,5 εκ.	13,8 εκ.	4,2 εκ.	1.175 λ.
5	Άγιος Ιωάννης, τάφος I, αρ. κατ. 41	(;)Μ ΠΡΓ	16,3 εκ.	15 εκ.	4,8 εκ.	1.316 λ.
6	Άγιος Ιωάννης,	Μ ΠΡΓ	11,3 εκ.	8,1 εκ.	3 εκ.	0.168 λ.

	τάφος V, αρ. κατ. 7					
7	Άγιος Ιωάννης, τάφος V, αρ. κατ. 9	(;)Μ ΠΡΓ	11,7 εκ.	7,2 εκ.	3,6 εκ.	0.139 λ.
8	Βλυχιά, πηγάδι, κατώτερο στρώμα, αρ. κατ. 10	Μ ΠΡΓ	20 εκ.	18 εκ.	Δεν σώζεται	2.844 λ.
9	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100, αρ. κατ. 11	Μ ΠΡΓ	20,5 εκ.	15,3 εκ.	6 εκ.	1.480 λ.
10	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 32	Υ ΠΡΓ	16 εκ.	15 εκ.	4,2 εκ.	1.299 λ.
11	Βλυχιά, πηγάδι, κατώτερο στρώμα, αρ. κατ. 5	Υ ΠΡΓ	27 εκ.	23,6 εκ.	6,8 εκ.	6.817 λ.
12	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 28, αρ. κατ. 8	ΠΡΓ Β΄	23,7 εκ.	15,3 εκ.	8.1 εκ.	1.581 λ.
13	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 31	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	17 εκ.	14,1 εκ.	Δεν σώζεται	1.308 λ.
14	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 30	ΜΓ	25 εκ.	16,3 εκ.	7,5 εκ.	2.201 λ.
15	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 69, αρ. κατ. 3	ΠΑν	33 εκ.	16 εκ.	10,5 εκ.	2.397 λ.
16	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 106, αρ. κατ. 29	ΠΑν	26,4 εκ.	18,9 εκ.	5,4 εκ.	3.334 λ.
17	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 210	ΠΑν	20,4 εκ.	18,6 εκ.	9 εκ.	4.348 λ.
18	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 59, αρ. κατ. 1	ΥΑν	21,6 εκ.	14,7 εκ.	6,3 εκ.	1.274 λ.
19	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 182	ΥΑν	23,4 εκ.	18 εκ.	6 εκ.	2.309 λ.
20	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 57, αρ. κατ. 7	ΥΑν	32,7 εκ.	18,3 εκ.	11,4 εκ.	3.666 λ.
21	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 56, αρ. κατ. 8	Γύρω στο 630 π.χ.	15,9 εκ.	20,7 εκ.	9,9 εκ.	1.979 λ.
22	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 3	Γύρω στο 600 π.Χ.	20 εκ.	16,2 εκ.	8,1 εκ.	1.547 λ.
23	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 4	Γύρω στο 600 π.Χ.	16,2 εκ.	13,5 εκ.	6,6 εκ.	0.897 λ.
24	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 5	Γύρω στο 600 π.Χ.	16,7 εκ.	13,2 εκ.	6,9 εκ.	0.865 λ.
25	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 6	Γύρω στο 600 π.Χ.	17 εκ.	13,5 εκ.	6 εκ.	0.917 λ.

ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΜΙΚΡΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ						
26	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 13, αρ. κατ. 1	Μ – Υ ΠΡΓ(;))	8,9 εκ.	6,9 εκ.	3,9 εκ.	0.141 λ.
27	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Q, αρ. κατ. 23	ΠΡΓ Β´	7,9 εκ.	6,4 εκ.	3,9 εκ.	0.074 λ.
ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ						
28	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 138	ΠΡΓ Β´ - ΠΓ	13,5 εκ.	8,4 εκ.	6,3 εκ.	0.250 λ.
29	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 139	ΠΡΓ Β´ - ΠΓ	14 εκ.	8,7 εκ.	3,6 εκ.	0.287 λ.
30	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 19	Γύρω στο 600 π.Χ.	23 εκ.	20,4 εκ.	8,4 εκ.	3.983 λ.
31	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 21	Γύρω στο 600 π.Χ.	15,2 εκ.	15,2 εκ.	7,2 εκ.	1.099 λ.
32	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 22	Γύρω στο 600 π.Χ.	14,8 εκ.	14,8 εκ.	6 εκ.	1.117 λ.
ΟΙΝΟΧΟΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ						
33	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 96	ΜΓ Ι	15,3 εκ.	11,7 εκ.	4,5 εκ.	0.605 λ.
34	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 95	ΜΓ Ι	26,5 εκ.	17,4 εκ.	8,4 εκ.	2.500 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΦΟΙΝΙΚΗ						
35	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 80	Red Slip (9 ^{ος} αι.) π.Χ.	15,7 εκ.	10,2 εκ.	6,6 εκ.	0.438 λ.

Οι παραπάνω οινοχόες με τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 165, 301, εικ. 117, πίν. 165 (121.4)
2	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 88, 301, εικ. 83, πίν. 106 (40.18)
3	J. N. Coldstream, 1963, 37, εικ. 8, πίν. 11c (II.6)
4	J. Boardman, 1960, 133, εικ. 4, πίν. 35 (V.8)
5	J. Boardman, 1960, 133, εικ. 4 (I.41)
6	J. Boardman, 1960, 133, εικ. 4 (V.7)
7	J. Boardman, 1960, 133, εικ. 4 (V.9)
8	J. N. Coldstream, 1960, 160, 163, εικ. 2, πίν. 42 (αρ.κατ. 10)
9	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 134, 342, εικ. 102 (100.11)
10	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 6, 342, εικ. 58 (D32)
11	J. N. Coldstream, 1960, 160, 163, εικ. 1, πίν. 42 (αρ. κατ. 5)
12	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 78, 342-343, εικ. 78 (28.8)
13	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 6, 342, εικ. 58 (D31)
14	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 234, 344, εικ. 135, πίν. 211 (283.30)

15	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 107, 437, εικ. 92 (69.3)
16	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 147, εικ. 106 (106.29)
17	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 118, 434-435, εικ. 98 (75.210)
18	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 100, 436, εικ. 90 (59.1)
19	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 268, 436-437, εικ. 148, πίν. 247 (292.182)
20	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 99, 437, εικ. 91, πίν. 113 (57.7)
21	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 96, 437, εικ. 90, πίν. 110 (56.8)
22	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 50-51, εικ. 5, πίν. 11 (αρ. κατ. 3)
23	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 50-51, εικ. 5, πίν. 11 (αρ. κατ. 4)
24	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 51, εικ. 5, πίν. 11 (αρ. κατ. 5)
25	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 51, εικ. 5, πίν. 11 (αρ. κατ. 6)
26	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 289, 343, εικ. 152, πίν. 162 (13.1)
27	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 47, 345, εικ. 71 (Q23)
28	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 22, 342, 347, εικ. 64, πίν. 60 (G138)
29	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 22, 342, 347, εικ. 64, πίν. 60 (G139)
30	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 54, εικ. 8, πίν. 12 (αρ. κατ. 19)
31	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 55, εικ. 8, πίν. 12 (αρ. κατ. 21)
32	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 55, εικ. 8, πίν. 12 (αρ. κατ. 22)
33	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 20, 396-397, εικ. 61 (G96)
34	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 20, 396-397, εικ. 61 (G95)
35	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 264, 408, εικ. 146, πίν. 236 (292.80)

Β. Οινοχόη με προχολή

Οι οινοχόες με πλαστική ή απλή προχολή αποτελούν σπάνιο τύπο στο εξεταζόμενο υλικό από την Κνωσό και χρονολογούνται όλες στην ανατολίζουσα περίοδο, κυρίως στην ύστερη. Η χωρητικότητα ήταν δυνατόν να μετρηθεί μόνο σε μία, η οποία έχει απλή προχολή και προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Η χωρητικότητά της μετρήθηκε έως την αρχή του λαιμού.

ΟΙΝΟΧΟΗ ΜΕ ΑΠΛΗ ΠΡΟΧΟΗ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ.	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
36	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 57, αρ. κατ. 2	ΥAv	24,6 εκ.	15,6 εκ.	5,7 εκ.	1.367 λ.

Η οινοχολή αυτή έχει δημοσιευθεί στο ακόλουθο:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 99, 436-437, εικ. 91, πίν. 113 (57.2)

Γ. Οινοχόες (;)

Τα ακόλουθα τέσσερα αγγεία, αν και έχουν τριφυλλόσχημο στόμιο ως προς τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά τους θα μπορούσαν να έχουν χαρακτηριστεί και ως ληκύθια. Η χωρητικότητα και στα τέσσερα μετρήθηκε έως την αρχή του λαιμού. Όλα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού.

Στο αγγείο με A/A 39 στο σχέδιο του δίνεται μόνο η όψη, οπότε η χωρητικότητά του υπολογίστηκε από αυτή. Στη συνέχεια βρέθηκε πόση θα ήταν αν δινόταν η τομή σε

σύγκριση με ληκύθιο παρόμοιου σχήματος, στο οποίο ήταν δυνατόν να συγκριθεί η χωρητικότητα από την τομή και από την όψη και να βρεθεί η μεταξύ τους διαφορά.

ΛΗΚΥΘΙΟ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΜΗΣ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΟΨΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ
1	ΥΓ	0.273 λ.	0.350 λ.	22%

Το ληκύθιο αυτό έχει δημοσιευθεί στο

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 236, 353-354, εικ. 138 (83.83)

Σύμφωνα με αυτό ο υπολογισμός της χωρητικότητας από την όψη δίνει 22% περισσότερο από αυτόν που προκύπτει από την τομή, οπότε στο αγγείο με A/A 39 αφαιρέθηκε το 22% από το αποτέλεσμα που προέκυψε βάσει της όψης.

ΟΙΝΟΧΟΕΣ (;)						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ.	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
37	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100, αρ. κατ. 14	ΠΡΓ Β´	11,5 εκ.	7,5 εκ.	2,4 εκ.	0.089 λ.
38	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 306, αρ. κατ. 3	ΠΡΓ Β´	9,5 εκ.	8,7 εκ.	3 εκ.	0.268 λ.
39	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 38	ΠΡΓ Β´ - ΠΓ	10 εκ.	7,5 εκ.	3 εκ.	0.134 λ.
40	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 104	ΠΡΓ Β´ - ΠΓ	10 εκ.	6,9 εκ.	3,3 εκ.	0.200 λ.

Τα παραπάνω αγγεία έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
37	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 134, 344, εικ. 102 (100.14)
38	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 280, 344, εικ. 151, πίν. 257 (306.3)
39	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 234, 343-344, εικ. 136, πίν. 214 (283.38)
40	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 265, εικ. 147, πίν. 239 (292.104)

7. ΟΛΠΕΣ

Πρόκειται για ένα από τα σπάνια σχήματα στο εξεταζόμενο υλικό από την Κνωσό. Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε δύο όψεις εγχώριας παραγωγής που το σχήμα τους και άρα και η χωρητικότητά τους θα μπορούσαν να συγκριθούν με αυτά των προχοϊσκών. Και οι δύο έχουν ευρύ στόμιο και ευρύ χαμηλό σχετικά λαιμό. Και στις

δύο η χωρητικότητα μετρήθηκε έως την αρχή του λαιμού, σημείο έως το οποίο θεωρήθηκε ότι θα τις γέμιζαν για να ελέγχεται ευκολότερα η εκροή του υγρού.

ΟΛΠΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 121	ΜΓ	10,6 εκ.	6,6 εκ.	2,4 εκ.	0.140 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 81	ΠΑν	9 εκ.	5,4 εκ.	2,1 εκ.	0.084 λ.

Οι παραπάνω όλπες και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 265, 349, εκ. 147, πίν. 239 (292.121)
2	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 236, 440, εκ. 138, πίν. 218 (283.81)

8. ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ

Στο υπό εξέταση υλικό στις ληκύθους/ληκύθια έχουν συμπεριληφθεί αγγεία διαφορετικών μεγεθών γι' αυτό χρησιμοποιούνται και οι δύο όροι. Κοινά χαρακτηριστικά τους είναι το κυκλικό στόμιο, η λαβή που αρχίζει από το λαιμό και καταλήγει στον ώμο ή στην κοιλιά και ο στενός λαιμός, διαφέρουν όμως στη διαμόρφωση του σώματος. Εκτός από αυτά διακρίνονται και επιμέρους τύποι, που είναι οι λήκυθοι τύπου Πραισού και τα ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου.

A. Λήκυθοι/Ληκύθια (Πίν. 4)

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε οκτώ ληκύθους και ληκύθια. Και τα οκτώ προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Τα κοινά χαρακτηριστικά του σχήματος αναφέρονται παραπάνω, ενώ οι επιμέρους διαφορές τους είναι οι ακόλουθες: μεγάλου μεγέθους είναι μόνο μία, η λήκυθος με A/A 1. Ανάλογες ως προς το σχήμα με αυτή, αλλά μικρότερου μεγέθους είναι τα ληκύθια με A/A 2 και 3. Διαφορετικά είναι τα ληκύθια με A/A 4-8. Το ληκύθιο με A/A 4 έχει μακρόστενο σώμα με ευθεία τοιχώματα, αυτό με A/A 5 έχει σώμα πεπιεσμένο σφαιρικό, ενώ αυτά με A/A 6-8 έχουν σώμα σφαιρικό.

Και στα οκτώ αγγεία η χωρητικότητα μετρήθηκε έως την αρχή του λαιμού, αφού όπως και στις οινοχόες έτσι και στις ληκύθους/ληκύθια θεωρήσαμε ότι αν ο λαιμός ήταν γεμάτος έως χαμηλά η εκροή του υγρού που θα περιείχαν θα ελεγχόταν πιο εύκολα και θα χυνόταν πιο αργά από ότι αν ήταν γεμάτος έως ψηλότερα, οπότε όπως θα έμπαινε ο αέρας κατά την εκροή το υγρό θα χυνόταν σε μεγαλύτερη ποσότητα. Αυτό ισχύει για όλους τους τύπους ληκύθων/ληκυθίων. Ωστόσο παρατηρήσαμε ότι δύο

από αυτά φέρουν γραπτή ταινία στο εσωτερικό του χείλους, η οποία θα μπορούσε να μην είναι απλά διακοσμητική αλλά να λειτουργούσε ως ένδειξη για το σημείο έως το οποίο θα έπρεπε να γεμίζονται. Πρόκειται για τα ληκύθια με A/A 2 και 6 στα οποία η χωρητικότητα μετρήθηκε έως δύο σημεία, έως την αρχή του λαιμού και έως το σημείο που τελειώνει η γραπτή αυτή ταινία.

Σε τέσσερα από τα οκτώ αυτά αγγεία, σε αυτά με A/A 3, 4, 7 και 8, στο σχέδιο δεν αποδίδεται η τομή, αλλά μόνο η όψη από την οποία και υπολογίστηκε η χωρητικότητα. Στη συνέχεια βρέθηκε κατά προσέγγιση πόση θα ήταν αν είχε υπολογισθεί από την τομή σε σύγκριση με ληκύθια ανάλογου σχήματος, στα οποία στο σχέδιο αποδίδεται και η τομή και η όψη και ήταν δυνατόν να βρεθεί η μεταξύ τους διαφορά.

Τα ληκύθια με A/A 3 και 4 συγκρίθηκαν με το ληκύθιο με A/A 2 που έχει παρόμοιο σχήμα.

ΛΗΚΥΘΙΟ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΜΗΣ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΟΨΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ
2	Υ ΠΡΓ	0.108 λ.	0.194 λ.	44 %

Βάσει του παραπάνω υπολογισμού αφαιρέθηκε ποσοστό 44% από το αποτέλεσμα που προέκυψε για τη χωρητικότητα των ληκύθιων με A/A 3 και 4 βάσει της όψης.

Τα ληκύθια με A/A 6 και 7 είναι πιο κοντινά στο σχήμα με αυτά του κρητοκυπριακού τύπου και συγκρίθηκαν με ένα από αυτά, το οποίο και έμοιαζε περισσότερο (πρόκειται για το ληκύθιο με A/A 5 σε αυτά του κρητοκυπριακού τύπου, βλ. παρακάτω, σελ. 479).

ΛΗΚΥΘΙΟ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΜΗΣ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΟΨΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ
1	ΥΓ	0.273 λ.	0.350 λ.	22 %

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τον παραπάνω υπολογισμό η χωρητικότητα που προκύπτει από την όψη είναι κατά 22% περισσότερη από αυτή που προκύπτει από την τομή. Το ποσοστό αυτό αφαιρέθηκε από τη χωρητικότητα που υπολογίστηκε βάσει της όψης για τα ληκύθια με A/A 7 και 8.

ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 218, αρ. κατ. 94	Υ ΠΡΓ	23,3 εκ.	14,4 εκ.	5,4 εκ.	1.437 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 218, αρ. κατ. 67	Υ ΠΡΓ	10,4 εκ.	7,3 εκ.	3,3 εκ.	0.108 λ. και 0.111 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Q, αρ. κατ. 31	Υ ΠΡΓ	10,2 εκ.	7,5 εκ.	3,6 εκ.	0.115 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175, αρ. κατ. 58	ΠΡΓ Β'	8,6 εκ.	8,1 εκ.	3,9 εκ.	0.193 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 78	ΠΓ	8,2 εκ.	6,6 εκ.	2,4 εκ.	0.057 λ.
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 63	ΠΓ (;)	11 εκ.	8,1 εκ.	5,4 εκ.	0.154 λ. και 0.159 λ.
7	Κάτω Γυνάδες, θαλαμωτός τάφος	ΥΓ	11 εκ.	7,8 εκ.	3,6 εκ.	0.178 λ.
8	Κάτω Γυνάδες, θαλαμωτός τάφος	ΥΓ	6,6 εκ.	5,4 εκ.	3 εκ.	0.066 λ.

Τα παραπάνω αγγεία και τα σχέδια τους είναι δημοσιευμένα στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 207, 351-352, εικ. 130 (218.94)
2	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 206, 352-353, εικ. 130 (218.67)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 48, 351-352, εικ. 71 (Q31)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 188, 352-353, εικ. 120 (175.58)
5	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 236, 352-353, εικ. 138, πίν. 218 (283.78)
6	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 235, εικ. 136 (283.63)
7	J. N. Coldstream et al., 1981, 146, εικ. 5, πίν. 18 (αρ. κατ. 20)
8	J. N. Coldstream et al., 1981, 146, εικ. 5, πίν. 18 (αρ. κατ. 13)

Β. Λήκυθοι τύπου Πραισού

Οι λήκυθοι αυτού του τύπου έχουν ωοειδές σώμα, στενό λαιμό, κυκλικό στόμιο και λαβή που αρχίζει από το μέσο του λαιμού και καταλήγει στον ώμο. Από τον τύπο αυτό η χωρητικότητα μετρήθηκε σε τέσσερα παραδείγματα, που όλα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Για δύο από αυτές, τις ληκύθους με A/A 1 και 2, αναφέρεται στη δημοσίευσή τους ότι προέρχονται από το ίδιο εργαστήριο³⁴⁹.

Σε όλες η χωρητικότητα μετρήθηκε έως την αρχή του λαιμού και συγκεκριμένα έως το πιο κλειστό σημείο του, αφού και γι' αυτές θεωρήσαμε ότι θα γεμίζονταν έως εκείνο το σημείο για να ελέγχεται ευκολότερα η εκροή του υγρού.

³⁴⁹ J. N. Coldstream, 1996(a), 268.

ΛΗΚΥΘΟΙ ΤΥΠΟΥ ΠΡΑΙΣΟΥ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 193	ΥΓ	26 εκ.	12 εκ.	6 εκ.	1.143 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 89	ΥΓ	17,5 εκ.	11,7 εκ.	6 εκ.	1.115 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 163, αρ. κατ. 8	ΥΓ/ΠΑν	28,2 εκ.	10,8 εκ.	6 εκ.	0.782 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 209	ΠΑν	28,5 εκ.	11,1 εκ.	7,2 εκ.	1.036 λ.

Οι παραπάνω λήκυθοι τύπου Πραισού και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στο ακόλουθο:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 268, 355, εικ. 149, πίν. 247 (292.193)
2	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 264, 355, εικ. 146, πίν. 238 (292.89)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 184, 442, εικ. 119, πίν. 176 (163.8)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 117, 442, εικ. 99, πίν. 129 (75.209)

Γ. Ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε επτά ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου, που όλα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού και μιμούνται κυπριακά (A/A 1-7). Όλα έχουν μία λαβή, στενό λαιμό και κυκλικό στόμιο, διαφέρουν όμως λίγο ως προς το σώμα που σε άλλα είναι σφαιρικό, σε άλλα πεπιεσμένο σφαιρικό και σε ορισμένα ωοειδές.

Η χωρητικότητα σε όλα μετρήθηκε έως την αρχή του λαιμού, ο οποίος ούτως ή άλλως είναι στενός για να θεωρήσουμε ότι χωράει κάποια σημαντική ποσότητα, αλλά και αν γέμιζε περισσότερο θα ελεγχόταν δυσκολότερα η εκροή του υγρού. Στα τέσσερα από αυτά με τους A/A 2, 4, 6 και 7 στο σχέδιο δεν αποδίδεται η τομή, οπότε η χωρητικότητα υπολογίστηκε από την όψη. Στη συνέχεια βρέθηκε πόση θα ήταν αν είχε υπολογισθεί από την τομή κατ' αναλογία με το ληκύθιο με A/A 5, που είναι ίδιου τύπου με τα παραπάνω και στο οποίο ήταν δυνατόν να υπολογισθεί και από την τομή και από την όψη και να βρεθεί η μεταξύ τους διαφορά.

ΛΗΚΥΘΙΟ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΜΗΣ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΟΨΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ
5	ΥΓ	0.273 λ.	0.350 λ.	22 %

Όπως προκύπτει, αν ο υπολογισμός της χωρητικότητας γίνει από την τομή το αποτέλεσμα είναι κατά 22% περισσότερο από ότι αν γίνει από την όψη. Το ποσοστό αυτό αφαιρέθηκε από το αποτέλεσμα που προέκυψε για τα ληκύθια με A/A 2, 4, 6 και 7 βάσει της όψης.

Εκτός όμως από τα ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου κνωσιακής παραγωγής, η χωρητικότητα μετρήθηκε και σε εννέα εισηγμένα κυπριακά ληκύθια ίδιου τύπου (A/A 8-16) για να συγκριθεί η χωρητικότητά τους και να φανεί αν υπάρχει κάποια τυποποίηση σε αυτά, η οποία στη συνέχεια ακολουθείται και στα ντόπια ληκύθια που τα μιμούνται. Από τα ντόπια των οποίων μετρήθηκε η χωρητικότητα, πιο κοντινά στο σχήμα με τα εισηγμένα είναι αυτά με A/A 2, 5, 6 και 7.

Τα τρία από τα εννέα εισηγμένα ληκύθια, αυτά με A/A 8-10, διαφέρουν από τα υπόλοιπα μόνο ως προς το ότι φέρουν δύο λαβές αντί για μία. Σε όλα η χωρητικότητα μετρήθηκε έως την αρχή του λαιμού, όπως και στα κνωσιακά. Στα πέντε από αυτά στο σχέδιο δεν αποδίδεται η τομή (ληκύθια με A/A 9-13) και η χωρητικότητά τους υπολογίστηκε καταρχήν από την όψη. Στη συνέχεια υπολογίστηκε πόση θα ήταν αν δινόταν η τομή σε σύγκριση με το ληκύθιο με A/A 8, στο οποίο ήταν δυνατόν να υπολογισθεί και από την τομή και από την όψη και να βρεθεί η μεταξύ τους διαφορά.

ΛΗΚΥΘΙΟ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΥΠΡΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΜΗΣ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΟΨΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ
8	Black on Red I	0.162 λ.	0.198 λ.	18 %

Συνεπώς στη χωρητικότητα που προέκυψε για τα ληκύθια με A/A 9-13 από τον υπολογισμό βάσει της όψης αφαιρέθηκε το 18%.

Τα στοιχεία και για τα δεκαέξι ληκύθια δίνονται μαζί στον παρακάτω πίνακα.

ΛΗΚΥΘΙΑ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 43	ΜΓ	18 εκ.	10,2 εκ.	5,4 εκ.	0.510 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 218, αρ. κατ. 41	ΜΓ	11,3 εκ.	6,9 εκ.	4,5 εκ.	0.131 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 229, αρ. κατ. 22	Μ-ΥΓ	16,5 εκ.	8,4 εκ.	5,7 εκ.	0.270 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος	ΥΓ	11,5 εκ.	7,5 εκ.	3,1 εκ.	0.192 λ.

	306, αρ. κατ. 19					
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 83	ΥΓ	13,6 εκ.	8,4 εκ.	3,6 εκ.	0.273 λ.
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 61, αρ. κατ. 1	ΥΓ	11,3 εκ.	7,8 εκ.	3,9 εκ.	0.202 λ.
7	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 218, αρ. κατ. 6	ΠΑν	11 εκ.	6,9 εκ.	3εκ.	0.126 λ.
ΛΗΚΥΘΙΑ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΥΠΡΟΣ						
8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος H, αρ. κατ. 15	Black on Red I	11 εκ.	6,9 εκ.	3,6 εκ.	0,162 λ.
9	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 104, αρ. κατ. 8	Black on Red I	13 εκ.	8,1 εκ.	3,6 εκ.	0.217 λ.
10	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 244	Black on Red II	11,9 εκ.	7,8 εκ.	4,2 εκ.	0.196 λ.
11	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 48	Black on Red II	11,5 εκ.	7,2 εκ.	3,9 εκ.	0.175 λ.
12	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 45	Black on Red II	11,4 εκ.	7 εκ.	3,3 εκ.	0.159 λ.
13	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 51	Black on Red II	11,3 ³⁵⁰ εκ.	7,5 εκ.	3,9 εκ.	0.177 λ.
14	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 88	Black on Red I	11,9 εκ.	8,1 εκ.	4,2 εκ.	0.187 λ.
15	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 49	Black on Red II	11,9 εκ.	7,5 εκ.	4,2 εκ.	0.209 λ.
16	Κάτω Γυνάδες, θαλαμωτός τάφος	Red Slip II (ΥΓ)	9,6 εκ.	6,6 εκ.	3 εκ.	0.111 λ.

Τα παραπάνω ληκύθια και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 112, 354, εικ. 94, πίν. 119 (75.43)
2	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 205, 353-354, εικ. 129, πίν. 194 (218.41)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 227, 354, εικ. 134 (229.22)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 281, 353-354, εικ. 151, πίν. 257 (306.19)
5	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 236, 353-354, εικ. 138, πίν. 218 (283.83)
6	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 104, 353-354, εικ. 93, πίν. 116 (61.1)
7	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 204, 353-354, εικ. 129, πίν. 188 (218.6)
8	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 24, 406-408, εικ. 64 (H15)
9	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 141, 407-408, εικ. 104, πίν. 141 (104.8)
10	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 270, 407-408, εικ. 149, πίν. 250 (292.244)
11	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 263, 407, εικ. 145, πίν. 239 (292.48)
12	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 245, 407, εικ. 140, πίν. 223 (285.45)

³⁵⁰ Στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου το ύψος του δίνεται ως 12.4 εκ. Όμως στο άρθρο του Coldstream για τα ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου (1984(α), 129, αρ. 28), όπου επίσης έχει δημοσιευθεί, το ύψος του αναφέρεται ως 11,3 εκ. Πράγματι υπολογίζοντας το από το σχέδιο το δεύτερο φαίνεται ότι είναι το σωστό.

13	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 263, 407, εικ. 145, πίν. 239 (292.51)
14	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 247, 407, εικ. 141, πίν. 227 (285.88)
15	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 245, 407, εικ. 140, πίν. 223 (285.49)
16	J. N. Coldstream et al., 1981, 150-151, εικ. 5, πίν. 21 (αρ. κατ. 54)

9. ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

Πρόκειται για σχήμα στο οποίο διακρίνονται βάσει του μεγέθους, στοιχείων του σχήματος, αλλά και της διακόσμησης αρκετές παραλλαγές όπως είναι, για παράδειγμα, οι μικρογραφικοί αρύβαλλοι, οι μονόχρωμοι αρύβαλλοι, οι αρύβαλλοι με ευθέα τοιχώματα, οι ζώομορφοι αρύβαλλοι, οι αρύβαλλοι κρητοκυπριακού τύπου, τα αρυβαλλοειδή ληκύθια. Η χωρητικότητα ήταν δυνατόν να μετρηθεί σε ορισμένες μόνο από αυτές. Συγκεκριμένα σε αγγεία που έχουν ταξινομηθεί στη γενική κατηγορία αρύβαλλοι, σε αρύβαλλο με ευθέα τοιχώματα και σε αρυβαλλοειδή ληκύθια.

A. Αρύβαλλοι (Πίν. 4, 5)

Πρόκειται για μικρού μεγέθους αγγεία με κυκλικό στόμιο, που συνήθως είναι πεπλατυσμένο, με κοντό στενό λαιμό, λαβή που αρχίζει από το χείλος και καταλήγει στον ώμο και σώμα σφαιρικό ή ωοειδές. Θεωρήσαμε ότι θα τα γέμιζαν έως την αρχή του λαιμού και έτσι η χωρητικότητα μετρήθηκε έως το στενότερο σημείο της αρχής του. Άλλωστε καθώς ο λαιμός είναι κοντός και στενός, αν τον γέμιζαν θα περιείχε ελάχιστη ποσότητα υγρού, ενώ θα δυσκόλευε και την αργή εκροή του.

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε δέκα αρυβάλλους που όλοι προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Παρόμοιοι ως προς το σχήμα είναι οι αρύβαλλοι με A/A 1, 2, 8 και 9 που έχουν σώμα ωοειδές και οι αρύβαλλοι με A/A 3-7 και 10 που έχουν σώμα σφαιρικό.

Μόνο στους πέντε από τους παραπάνω αρυβάλλους στο σχέδιο αποδίδεται η τομή (αρύβαλλοι με A/A 1, 2, 7, 9 και 10), ενώ στους υπόλοιπους πέντε αποδίδεται μόνο η όψη (αρύβαλλοι με A/A 3, 4, 5, 6 και 8). Στους τελευταίους η χωρητικότητα υπολογίστηκε καταρχήν από την όψη και στη συνέχεια βρέθηκε κατά προσέγγιση πόση θα ήταν αν είχε υπολογισθεί από την τομή σε σύγκριση με τον αρύβαλλο με A/A 7, ο οποίος είναι πιο κοντινός στο σχήμα με αυτούς και στον οποίο ήταν δυνατόν να υπολογισθεί τόσο από την τομή, όσο και από την όψη και να βρεθεί η μεταξύ τους διαφορά. Κοντινός στο σχήμα με αυτούς είναι και ο αρύβαλλος με A/A 10, όμως στο σχέδιο του αποδίδεται η τομή έως το μέσο του σώματος και στο υπόλοιπο τμήμα έχει συμπληρωθεί εδώ κατά προσέγγιση, έτσι ώστε να υπολογισθεί βάσει αυτού η χωρητικότητα.

ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΜΗΣ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΟΨΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ
7	ΥΑν	0.127 λ.	0.200 λ.	36,5 %

Όπως φαίνεται από τις παραπάνω μετρήσεις, η χωρητικότητα υπολογιζόμενη από την όψη προκύπτει κατά 36,5% περισσότερη από ότι όταν υπολογίζεται από την τομή. Το ποσοστό αυτό αφαιρέθηκε από τη χωρητικότητα των αρυβάλλων στους οποίους υπολογίστηκε από την όψη.

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 4, αρ. κατ. 11	ΥΓ-ΠΑν	6,9 εκ.	6 εκ.	1,5 εκ.	0.089 λ.
2	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο Ν)	ΠΑν	Σωζ. ύψος 10,8 εκ.	8,7 εκ.	Δεν σώζεται	0.275 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 55	ΜΑν	7 εκ.	5,7 εκ.	3 εκ.	0.054 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 54	ΜΑν	10,2 εκ.	9 εκ.	4,5 εκ.	0.198 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 42	ΜΑν	9,4 εκ.	8,4 εκ.	3,3 εκ.	0.180 λ.
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 28	ΥΑν	8,9 εκ.	7,8 εκ.	3,5 εκ.	0.130 λ.
7	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 196	ΥΑν	8,1 εκ.	7,5 εκ.	2,4 εκ.	0.127 λ.
8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 29	ΥΑν	7,6 εκ.	6,3 εκ.	3 εκ.	0.073 λ.
9	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 24	ΥΑν	5,6 εκ.	4,8 εκ.	2,1 εκ.	0.051 λ.
10	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 13, αρ. κατ. 2	ΥΑν	8,8 εκ.	8,4 εκ.	3,9 εκ.	0.187 λ.

Οι παραπάνω αρύβαλλοι και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 286, 358, εκ. 152, πίν. 261 (4.11)
2	J. N. Coldstream, 2000, 292, εκ. 9, πίν. 60 (N16)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 245, 445, εκ. 140, πίν. 223 (285.55)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 245, 445, εκ. 140, πίν. 223 (285.54)
5	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 245, 445-446, εκ. 140 (285.42)
6	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 244, 445, εκ. 139 (285.28)

7	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 268, 446, εικ. 149, πίν. 247 (292.196)
8	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 244, 445, εικ. 139 (285.29)
9	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 111, 445, εικ. 94, πίν. 119 (75.24)
10	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 61, 443-447, εικ. 73, πίν. 89 (13.2)

B. Αρύβαλλος με ευθέα τοιχώματα

Μόνο σε ένα αρύβαλλο αυτού του τύπου ήταν δυνατόν να μετρηθεί η χωρητικότητα, αφού μόνο για έναν υπάρχει δημοσιευμένο σχέδιο. Προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Και σε αυτόν η χωρητικότητα μετρήθηκε έως την αρχή του λαιμού, ο οποίος είναι κοντός και στενός, ενώ το στόμιο του είναι τριφυλλόσχημο. Στο σχέδιο του αποδίδεται μόνο η όψη από την οποία καταρχήν υπολογίστηκε η χωρητικότητα. Στη συνέχεια βρέθηκε πόση θα ήταν αν είχε υπολογισθεί από την τομή κατ' αναλογία με τον αρύβαλλο με A/A 7 που εξετάζεται παραπάνω. Σε αυτόν ήταν δυνατόν να συγκριθεί η χωρητικότητα που προκύπτει βάσει της όψης και της τομής και να βρεθεί η μεταξύ τους διαφορά που ανέρχεται σε ποσοστό 36,5% (βλ. σελ. 481). Το ποσοστό αυτό αφαιρέθηκε από το αποτέλεσμα που προέκυψε για τη χωρητικότητα του αρυβάλλου με ευθέα τοιχώματα βάσει της όψης του.

ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΣ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 40	ΠΑν	8,5 εκ.	6,6 εκ.	2,1 εκ.	0.090 λ.

Το παραπάνω αγγείο και το σχέδιο του είναι δημοσιευμένα στο ακόλουθο:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 152, 447, εικ. 107, πίν. 150 (107.40)

Γ. Αρυβαλλοειδή ληκύθια (Πίν. 5)

Και στα αρυβαλλοειδή ληκύθια το στόμιο είναι κυκλικό, όχι όμως πεπλατυσμένο, ο λαιμός κοντός και στενός, το σώμα σφαιρικό ή ωοειδές, ενώ η λαβή αρχίζει από το χείλος, είναι υπερυψωμένη και καταλήγει στον ώμο. Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε τέσσερα αγγεία αυτού του τύπου που όλα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού, ενώ το ένα από αυτά είναι μικρογραφικό. Σε μικρογραφικά αγγεία η χωρητικότητα έχει μετρηθεί για να διερευνηθεί αν μπορεί να βοηθήσει στην απάντηση του ερωτήματος για το αν τα αγγεία αυτά είναι χρηστικά ή διακοσμητικά.

Και αυτά, όπως και οι αρύβαλλοι θεωρήσαμε ότι θα γεμίζονταν έως την αρχή του λαιμού για τους ίδιους λόγους. Έως το σημείο αυτό μετρήθηκε η χωρητικότητα εκτός από το αρυβαλλοειδές ληκύθιο με A/A 1 στο οποίο έγινε και δεύτερη μέτρηση αφού στο εσωτερικό του χείλους του και έως το μέσο του λαιμού υπάρχει γραπτή ταινία που ίσως να μην ήταν απλά διακοσμητική, αλλά να λειτουργούσε ως ένδειξη για το σημείο έως το οποίο έπρεπε να γεμίζει το αγγείο.

Ακόμα στο σχέδιο των αρυβαλλοειδών ληκυθίων με A/A 2 και 3 αποδίδεται μόνο η όψη. Η χωρητικότητα τους υπολογίστηκε κατά προσέγγιση σε σύγκριση με τον αρύβαλλο με A/A 7 (βλ. σελ. 481) που μοιάζει ως προς το σχήμα ιδιαίτερα με το αρυβαλλοειδές ληκύθιο με A/A 3. Και σε αυτά αφαιρέθηκε το 36,5% από το αποτέλεσμα που προέκυψε για τη χωρητικότητά τους από την όψη.

ΑΡΥΒΑΛΛΟΕΙΔΗ ΛΗΚΥΘΙΑ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Κάτω Γυνάδες, θαλαμωτός τάφος	ΠΡΓ Β'	7,6 εκ.	6 εκ.	2,2 εκ.	0.080 λ. και 0.081 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 65, αρ. κατ. 1	ΠΡΓ Β'	10,3 εκ.	8,2 εκ.	2,7 εκ.	0.144 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 13, αρ. κατ. 21	ΠΓ	8,8 εκ.	7,6 εκ.	2,7 εκ.	0.129 λ.
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΥΒΑΛΛΟΕΙΔΕΣ ΛΗΚΥΘΙΟ						
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 125, αρ. κατ. 13	ΜΓ	3,9 εκ.	3,3 εκ.	1,2 εκ.	0.010 λ.

Τα παραπάνω αγγεία και τα σχέδια τους είναι δημοσιευμένα στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream et al., 1981, 151, εικ. 5, πίν. 21 (αρ. κατ. 56)
2	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 105, 356, εικ. 93 (65.1)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 61, 356, εικ. 74 (13.21)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 167, 357, εικ. 117 (125.13)

10. ΘΗΛΑΣΤΡΑ (Πίν. 5)

Πρόκειται για ένα από τα σπάνια σχήματα στην υπό εξέταση κεραμική. Μόνο σε ένα θήλαστρο που προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού ήταν δυνατόν να μετρηθεί η χωρητικότητα. Η βάση του είναι επίπεδη και η λαβή οριζόντια πάνω από το χείλος. Σχεδιασμένο είναι ένα ακόμα θήλαστρο από αυτά που εξετάζονται εδώ, όμως στο σχέδιο του αποδίδεται μόνο η όψη και το σχήμα του διαφέρει από το προηγούμενο ως προς τη βάση που είναι δακτυλιόσχημη, αλλά και το σώμα και το

λαιμό, οπότε δεν μπορούσε να βρεθεί η χωρητικότητά του από τη μεταξύ τους σύγκριση όπως έχει γίνει με άλλα σχήματα.

ΘΗΛΑΣΤΡΟ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος B, αρ. κατ. 2	ΠΡΓ Β'	9,5 εκ.	9 εκ.	3,9 εκ.	0.248 λ.

Το παραπάνω θήλαστρο είναι δημοσιευμένο στο:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 4, 349-350, εικ. 56, πίν. 45 (B2)

11. ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ

Στα μαγειρικά αγγεία διακρίνονται διάφορα σχήματα, για τα περισσότερα από τα οποία δεν υπάρχει πιο συγκεκριμένη ορολογία, αλλά χαρακτηρίζονται απλά ως μαγειρικά. Ένας τύπος τους μοιάζει με τις πρόχους χονδροειδούς κεραμικής και έχει μία λαβή, ενώ άλλος τύπος τους μοιάζει με μικρό πίθο, έχει δύο λαβές και συνήθως χαρακτηρίζεται ως χύτρα. Και οι δύο προηγούμενοι τύποι μπορεί να είναι τριποδικοί ή μη. Διακρίνονται ακόμη οι τριποδικές λεκάνες και οι δίσκοι «ταψιά» που μπορεί να είναι και τριποδικοί³⁵¹.

Στους δίσκους και στις λεκάνες λόγω σχήματος δεν μετρήθηκε η χωρητικότητα, η οποία υπολογίστηκε για τους δύο άλλους τύπους τριποδικούς και μη.

A. Μαγειρικά σκεύη που μοιάζουν με πρόχους χονδροειδούς κεραμικής, τριποδικά και μη (Πίν. 5)

Πρόκειται για μαγειρικά αγγεία που τριποδικά η μη έχουν μία λαβή και χείλος ευρύ έξω νεύον που πολύ σπάνια είναι κάθετο. Το σχήμα τους, αν εξαιρέσουμε τα τρία πόδια, μοιάζει με αυτό των πρόχων χονδροειδούς κεραμικής.

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε δέκα παραδείγματα αυτού του τύπου, που όλα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού και από τα οποία τα πέντε είναι τριποδικά. Όλα θεωρήσαμε ότι θα γεμίζονταν για το μαγείρεμα έως το τέλος του σώματος και την αρχή του λαιμού, αφού ακόμα και για το βράσιμο υγρού δεν μπορεί το σκεύος να γέμιζε έως επάνω, αλλά θα έπρεπε να υπάρχει μικρό τμήμα κάτω από το χείλος που θα έμενε άδειο για να μην ξεχειλίζει. Μόνο σε ένα αγγείο, σε αυτό με A/A

³⁵¹ Στους πίνακες με την κατάταξη των σχημάτων κατά χώρους προέλευσης διακρίνονται ως μαγειρικά σκεύη αυτά που μοιάζουν με τις πρόχους χονδροειδούς κεραμικής μαζί με αυτά που μοιάζουν με «πίθους» και έχουν δύο λαβές, επίσης ως τριποδικά μαγειρικά σκεύη τα δύο παραπάνω σχήματα όταν είναι τριποδικά, και ακόμα οι μαγειρικοί δίσκοι και οι τριποδικοί μαγειρικοί δίσκοι «ταψιά» μαζί με τις τριποδικές λεκάνες.

2, έγιναν δύο μετρήσεις λόγω του σχήματός του. Σε αυτό η καμπύλη μετάβασης από το σώμα στο λαιμό είναι μεγαλύτερη και η χωρητικότητα μετρήθηκε έως το τέλος του σώματος και έως το πιο κλειστό σημείο του λαιμού πριν αρχίσει η διαμόρφωση προς τα έξω.

ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ «ΠΡΟΧΟΙ»						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Περιοχή ΝΔ σπιτιών, στρώμα Ε	Π-Μ ΠΡΓ	12,8 εκ.	12,4 εκ.	9 εκ.	0.652 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100, αρ. κατ. 8	ΠΡΓ-ΠΓ	9,3 εκ.	7,8 εκ.	7 εκ.	0.184 λ. και 0.211 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 68	ΠΡΓ-ΠΓ	7,5 εκ.	7,5 εκ.	6 εκ.	0.146 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 104, αρ. κατ. 81	Μ-ΥΓ	9,3 εκ.	8,4 εκ.	5,7 εκ.	0.270 λ.
5	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 24	Γύρω στο 600 π.Χ.	13,7 εκ.	15,2 εκ.	9,6 εκ.	1.295 λ.
ΤΡΙΠΟΔΙΚΑ ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ «ΠΡΟΧΟΙ»						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ						
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 24	ΠΡΓ	12,5 εκ.	9,9 εκ.	6,4 εκ.	0.283 λ.
7	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος J, αρ. κατ. 46	ΠΡΓ	11 εκ.	10,5 εκ.	7,9-8,3 εκ. ³⁵²	0.286 λ.
8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100, αρ. κατ. 9	ΠΡΓ-ΠΓ	10 εκ.	9,6 εκ.	8 εκ.	0.302 λ.
9	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», στρώμα GD, αρ. κατ. 32	ΜΓ	22 εκ.	15,7 εκ.	10,2 εκ.	1.646 λ.
10	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 78	ΜΓ-ΥΓ	11,8 εκ.	9,4 εκ.	6,3 εκ.	0.316 λ.

Τα παραπάνω αγγεία και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, 1997, 213, εικ. 10, πίν. 38 (E22)
2	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 134, 351, εικ. 102, πίν. 134 (100.8)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 347-348, 350-351, εικ. 60, πίν. 56 (G68)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 143, 350-351, εικ. 105, πίν. 143 (104.81)
5	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 56, 59-60, εικ. 8, πίν. 12 (αρ. κατ. 24)
6	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 197, εικ. 125, πίν. 185 (207.24)
7	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 29, 351, εικ. 65, πίν. 66 (J46)
8	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 134, 351, εικ. 102, πίν. 134 (100.9)
9	J. N. Coldstream, 1992, 72, πίν. 55 και 64 (GD 32)

³⁵² Το αγγείο αυτό είναι στραβό.

10	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 264, 351, εικ. 146, πίν. 239 (292.78)

B. Μαγειρικά αγγεία που μοιάζουν με πίθους τριποδικά και μη – Χύτρες (Πίν. 5)

Ο τύπος αυτός των μαγειρικών αγγείων, που μπορεί να έχει τρία πόδια, αλλά μπορεί και να μην είναι τριποδικός και στην περίπτωση αυτή έχει επίπεδη βάση, έχει δύο λαβές, χείλος κάθετο ή ελαφρά έξω νεύον και το σχήμα του μοιάζει με αυτό μικρών «πίθων».

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε πέντε παραδείγματα αυτού του τύπου, που όλα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού και από τα οποία τα τέσσερα είναι τριποδικά. Σε όλα η χωρητικότητα μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει ο λαιμός, αφού όπως και για τον προηγούμενο τύπο έτσι και για αυτόν θεωρήσαμε ότι θα πρέπει να υπάρχει μικρό τμήμα άδειο κάτω από το χείλος, έτσι ώστε κατά το μαγείρεμα να μην ξεχειλίζει το φαγητό.

ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ «ΠΙΘΟΙ»/ΧΥΤΡΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 163, αρ. κατ. 7	ΥΓ (:)	26,7 εκ.	25,5 εκ.	15-16 εκ.	7.682 λ.
ΤΡΙΠΟΔΙΚΑ ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ «ΠΙΘΟΙ»/ΧΥΤΡΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ						
2	Περιοχή ΝΔ σπιτιών, στρώμα GD, αρ. κατ. 17	Π ΠΡΓ	33,9 εκ.	27,3 εκ.	19,5 εκ.	8.422 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219, αρ. κατ. 67	ΜΓ-ΥΓ	15 εκ.	12,6 εκ.	8,7 εκ.	0.764 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 306, αρ. κατ. 18	ΜΓ-ΥΓ	9,3 εκ.	9,9 εκ.	8,5 εκ.	0.215 λ.
5	Road Trials, στρώμα F	ΥΓ-ΠΑν	20,5 εκ.	16,2 εκ.	12 εκ.	1.784 λ.

Τα παραπάνω αγγεία και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 184, εικ. 121, πίν. 176 (163.7)
2	J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, 1997, 210, εικ. 9, πίν. 37d (D17)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 216, 351, εικ. 1320, πίν. 206 (219.67)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 281, 351, εικ. 151, πίν. 257 (306.18)
5	J. N. Coldstream, 1972, 87, εικ. 9, πίν. 23 (F 27)

12. ΚΡΑΤΗΡΕΣ

Πρόκειται για σχήμα στο οποίο διακρίνονται αρκετές παραλλαγές, όπως φαίνεται και από τους πίνακες με την κατάταξη των σχημάτων κατά χώρους προέλευσης. Η χωρητικότητα μετρήθηκε στα αγγεία εκείνα που έχουν χαρακτηριστεί γενικά ως κρατήρες, σε μικρό κρατήρα χονδροειδούς κεραμικής, σε κωδωνόσχημους κρατήρες, σε υψίποδες κρατήρες, σε κωδωνόσχημους κρατήρες/σκύφους, σε κρατηρίσκους και σε κρατηρίσκο χωρίς πόδι.

A. Κρατήρες (Πίν. 5, 6)

Κάτω από το γενικό αυτό όρο έχουν συμπεριληφθεί αγγεία που διαφέρουν αρκετά ως προς το σχήμα. Από τα δέκα παραδείγματα στα οποία μετρήθηκε η χωρητικότητα τα εννέα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού, ενώ το ένα είναι εισηγμένο από την Ανατολική Ελλάδα. Από αυτά της εγχώριας παραγωγής εκείνο με A/A 1 έχει ωοειδές σώμα και δύο κάθετες λαβές συμφυείς στο χείλος που φθάνουν έως τον ώμο. Διαφορετικά από αυτό, αλλά ανάλογα μεταξύ τους ως προς το σχήμα είναι τα αγγεία με A/A 2, 3 και 5 που φέρουν δύο οριζόντιες λαβές στην αρχή του σώματος, έχουν σώμα λιγότερο ή περισσότερο βαθύ, θυμίζουν σκύφους και στις δημοσιεύσεις τους έχουν χαρακτηριστεί ως αβαθείς κρατήρες. Συγγενικό ως προς το σχήμα με αυτά, αλλά χωρίς τις οριζόντιες λαβές είναι το αγγείο με A/A 4 που στη δημοσίευσή του έχει χαρακτηριστεί ως λέβητας. Πιο βαθείς με αμφικωνικό σώμα και δύο οριζόντιες λαβές στο πάνω τμήμα ή στο μέσο του σώματος είναι οι κρατήρες με A/A 6 και 7 που στη δημοσίευσή τους έχουν ταξινομηθεί ως λέβητες – κρατήρες. Ο κρατήρας με A/A 8 έχει δύο οριζόντιες λαβές στην αρχή του σώματος και είναι πιο κοντινός στο σχήμα με τους κρατήρες με A/A 2, 3 και 5. Τέλος ο κρατήρας με A/A 9 δεν φέρει λαβές, έχει σώμα ωοειδές και θυμίζει μικρό πίθο.

Η χωρητικότητα του εισηγμένου κρατήρα με A/A 10 μετρήθηκε για να συγκριθεί με αυτή των ντόπιων. Ως προς το σχήμα είναι πιο κοντινός με τους κρατήρες με A/A 3 και 8, αν και ο τελευταίος είναι υστερότερος.

Στα επτά από τα εννέα παραπάνω ντόπια αγγεία και στο ένα εισηγμένο η χωρητικότητα μετρήθηκε έως το τέλος του σώματος και την αρχή του χείλους, σημείο έως το οποίο θεωρήσαμε ότι θα τα γέμιζαν για να μην ξεχειλίζουν κατά τη χρήση τους. Μόνο στον κρατήρα με A/A 1 και στον κρατήρα με A/A 9 έγιναν δύο μετρήσεις. Στον κρατήρα με A/A 1 η μία μέτρηση έγινε έως το τέλος του σώματος και η άλλη έως ελάχιστα πάνω από την αρχή του χείλους, το οποίο είναι σχετικά ψηλό και κάθετο. Στον κρατήρα με A/A 9 λόγω της διαμόρφωσης του χείλους που είναι έξω νεύον, η μία μέτρηση έγινε έως την αρχή του και η άλλη ελάχιστα πιο πάνω, έως το σημείο που αυτό αρχίζει να νεύει έντονα προς τα έξω.

ΚΡΑΤΗΡΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Άγιος Ιωάννης, τάφος Ι, αρ. κατ. 6	Υ ΠΡΓ	35 εκ.	39 εκ.	29,4 εκ.	21.039 λ. και 21.717 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100, αρ. κατ. 65	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	13,7 εκ.	20,7 εκ.	19 εκ.	2.522 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 115	ΠΡΓ Β΄	15,3 εκ.	28,8 εκ.	27 εκ.	6.125 λ.
4	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», στρώμα GC, αρ. κατ. 4	ΠΡΓ Β΄	13 εκ.	29,2 εκ.	23,5 εκ.	5.053 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 13, αρ. κατ. 29	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	9,2 εκ.	25,2 εκ.	24 εκ.	2.564 λ .
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 114	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	19,5 εκ.	26 εκ.	17 εκ.	6.391 λ.
7	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 117	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	16,8 εκ.	26,8 εκ.	19 εκ.	5.771 λ.
8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 229, αρ. κατ. 3	ΥΓ/ΠΑν	17,8 εκ.	30,6 εκ.	27 εκ.	7.751 λ.
9	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 30, αρ. κατ. 7	ΠΑν	33,6 εκ.	35,4 εκ.	24 εκ. ³⁵³	18.936 λ. και 19.162 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ						
10	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 89	ΥποΠΡΓ	14,3 εκ.	23,4 εκ.	23 εκ.	3.276 λ.

Οι παραπάνω κρατήρες και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. Boardman, 1960, 130, αρ. 6, εικ. 5 (I.6)
2	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 136, εικ. 104,(100.65)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 21, 368, 373-374, εικ. 62 (G 115)
4	J. N. Coldstream, 1992, 70, πίν. 52 και 62 (GC 4)
5	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 62, 373-374, εικ. 74, πίν. 91 (13.29)
6	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 20-21, 368, 373-374, εικ. 62, πίν. 60 (G 114)
7	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 21, 368, 373-374, εικ. 62, πίν. 60 (G 117)
8	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 227, 376, εικ. 134 (229.3)
9	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 80, εικ. 80, πίν. 101 (30.7)
10	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 247, 405-406, εικ. 141, πίν. 227 (285.89)

B. Μικρός κρατήρας χονδροειδούς κεραμικής

Μόνο ένα παράδειγμα αυτού του τύπου είναι γνωστό στο υπό εξέταση υλικό και προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Έχει δύο κάθετες λαβές συμφυείς

³⁵³ Στη δημοσίευσή του η διάμετρος του χείλους δίνεται ως περίπου 28 εκ., από το σχέδιο του αγγείου όμως προκύπτει ότι είναι 24 εκ.

με το χείλος, το οποίο είναι ψηλό, γι' αυτό και έγιναν δύο μετρήσεις για τη χωρητικότητά του. Η μία έγινε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος και η άλλη έως περίπου το μέσο του χείλους, αφού θεωρήσαμε ότι θα μπορούσε να ήταν γεμάτο έως και τα δύο αυτά σημεία χωρίς να ξεχειλίζει κατά τη χρήση του.

ΜΙΚΡΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», πηγάδι 12, πρωταρχικό στρώμα, αρ. κατ. 28	ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	12,6 εκ.	16,8 εκ.	14 εκ.	1.375 λ. και 1.535 λ.

Το παραπάνω αγγείο και το σχέδιο του έχουν δημοσιευθεί στο εξής:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 56, εικ. 8, πίν. 12 (αρ. 28)

Γ. Κωδωνόσχημοι κρατήρες

Πρόκειται για διαδεδομένο τύπο κρατήρα κυρίως κατά την πρωτογεωμετρική περίοδο. Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε δώδεκα παραδείγματα αυτού του τύπου που όλα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Σε όλα μετρήθηκε έως το σημείο μετάβασης από το σώμα προς το χείλος, ενώ παρατηρήθηκε ότι στα πέντε από αυτά (κωδωνόσχημοι κρατήρες με A/A 2, 5, 6, 7, 10) στο εσωτερικό του χείλους υπάρχει γραπτή ταινία που το τέλος της σχεδόν συμπίπτει με το σημείο έως το οποίο μετρήθηκε η χωρητικότητα. Στα περισσότερα τελειώνει ελάχιστα πάνω από το σημείο μέτρησης και ενδεχομένως η ταινία αυτή να μην ήταν απλά διακοσμητική, αλλά να υποδήλωνε το σημείο έως το οποίο θα έπρεπε να γεμίζει το αγγείο.

Σε δύο από αυτούς τους κρατήρες, σε αυτούς με A/A 3 και 4, στο σχέδιο αποδίδεται μόνο η όψη και όχι η τομή. Σε αυτούς η χωρητικότητα υπολογίστηκε από την όψη και στη συνέχεια βρέθηκε κατά προσέγγιση πόση θα ήταν αν αποδίδονταν στο σχέδιο η τομή κατ' αναλογία με τους κωδωνόσχημους κρατήρες με A/A 1 και 2, οι οποίοι έχουν ανάλογο σχήμα και στους οποίους στο σχέδιο δίνεται τόσο η τομή όσο και η όψη και ήταν δυνατόν να βρεθεί η μεταξύ τους απόκλιση.

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΜΗΣ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΟΨΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ
1	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	10.476 λ.	12.244 λ.	14,4 %
2	Π ΠΡΓ	17.285 λ.	18.932 λ.	8,6 %

Βάσει των παραπάνω η χωρητικότητα όταν υπολογίζεται από την όψη στο συγκεκριμένο σχήμα είναι κατά μέσο όρο **11,5%** περισσότερη από ότι όταν υπολογίζεται από την τομή. Έτσι το ποσοστό αυτό αφαιρέθηκε από τη χωρητικότητα των κρατήρων με Α/Α 3 και 4, στους οποίους είχε υπολογισθεί από την όψη.

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 60	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	33,5 εκ.	26,5 εκ.	26,5 εκ.	10.476 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Κ, αρ. κατ. 1	Π ΠΡΓ	41 εκ.	31,2 εκ.	34,5 εκ.	17.285 λ.
3	Τεκές, τάφος ΙΙ, αρ. κατ. 3	Π ΠΡΓ	38 εκ.	29,6 εκ.	30 εκ.	13.422 λ.
4	<i>Royal Road</i> , στρώμα Β, αρ. κατ. 15	Π – Μ ΠΡΓ	45 εκ.	33,2 εκ.	35 εκ.	20.733 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος F, αρ. κατ. 1	Μ ΠΡΓ	39 εκ.	36 εκ.	37,5 εκ.	24.409 λ.
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175, αρ. κατ. 26	Μ ΠΡΓ	40,5 εκ.	35 εκ.	38 εκ.	21.641 λ.
7	Τεκές, τάφος Ε, αρ. κατ. 3	Υ ΠΡΓ, γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αι.	31,4 εκ.	27,9 εκ.	27,5 εκ.	11.251 λ.
8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 5	Υ ΠΡΓ	33,9 εκ.	32,5 εκ.	35 εκ.	14.591 λ.
9	Κοντά στη βίλα Αριάδνη, ταφή ΙV, αρ. κατ. 1	Υ ΠΡΓ	29,5 εκ.	24,4 εκ.	24,8 εκ.	7.909 λ.
10	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 287, αρ. κατ. 24	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	22,5 εκ.	20,1 εκ.	21 εκ.	3.925 λ.
11	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 287, αρ. κατ. 10	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	23,7 εκ.	19,5 εκ.	21 εκ.	4.140 λ.
12	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 136	ΠΓ	19 εκ.	16,8 εκ.	18 εκ.	2.682 λ.

Τα παραπάνω αγγεία και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 246, 368-369, εικ. 137, πίν. 224 (285.60)
2	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 31, 368-369, εικ. 69 (Κ1)
3	J. N. Coldstream, 1963, 37, εικ. 7, πίν. 11b (Π.3)
4	J. N. Coldstream, 1972, 71, εικ. 3, πίν. 16 (Β15)
5	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 8, 368-371, εικ. 59, πίν. 48 (F1)
6	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 186, 369-371, εικ. 121, πίν. 178 (175.26)
7	H. Sackett, 1976, 118, 120, εικ. 4.3, πίν. 15b (E3)
8	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 5, 368-369, εικ. 57, πίν. 46 (D5)
9	J. N. Coldstream, 1963, 41, εικ. 12, πίν. 13a (IV.1)

10	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 256, 372, εκκ. 143, πίν. 232 (287.24)
11	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 256, 372, εκκ. 143, πίν. 232 (287.10)
12	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 115, 372, εκκ. 95, πίν. 124 (75.136)

Δ. Υψίποδες κρατήρες

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε έξι παραδείγματα αυτού του τύπου από τα οποία τα πέντε προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού και το ένα είναι εισηγμένο από την Αττική. Από τους κνωσιακούς υψίποδες κρατήρες αυτοί με A/A 1-3 έχουν ανάλογο σχήμα με μόνη διαφορά ότι αυτός με A/A 2 φέρει και οριζόντιες και κάθετες λαβές, ενώ αυτοί με A/A 5 και 6 ανήκουν στην κατηγορία των μικρογραφικών υψίποδων κρατήρων. Η χωρητικότητα μετρήθηκε στον εισηγμένο υψίποδα κρατήρα με A/A 4 για να συγκριθεί με αυτή των ντόπιων.

Σε όλους η χωρητικότητα μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος. Μόνο σε ένα, σε αυτόν με A/A 1, έγιναν δύο μετρήσεις λόγω της διαμόρφωσης του χείλους του, από τις οποίες η μία έως το τέλος του σώματος και η άλλη έως το μέσο περίπου του χείλους.

ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 13	ΠΡΓ Β'	39,3 εκ.	37,5 εκ.	35 εκ.	18.677 λ. και 19.616 λ.
2	ΝΔ του κεντρικού δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλειο (Φορτέσα), τάφος Α, αρ. κατ. 7	ΜΓ	39,6 εκ.	38,4 εκ.	34,5 εκ.	16.452 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 195	Υ ΜΓ	14,4 εκ.	21,9 εκ.	19 εκ.	3.251 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ						
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 7	Υ ΠΡΓ	21,6 εκ.	23,4 εκ.	24 εκ.	4.286 λ.
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ						
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 125, αρ. κατ. 6	ΜΓ	14,7 εκ.	12 εκ.	10,8 εκ.	0.576 λ.
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 106, αρ. κατ. 3	ΥΓ	9,3 εκ.	6,6 εκ.	6,9 εκ.	0.108 λ.

Τα παραπάνω αγγεία και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 5, 368, 374-375, εικ. 57, πίν. 46 (D13)
2	M. S. F. Hood, J. Boardman, 1961, 72-73, εικ. 5.7 (A7)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 117, 376, εικ. 98, πίν. 126 (75.195)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 197, 398-399, εικ. 124, πίν. 184 (207.7)
5	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 167, 375-376, εικ. 117, πίν. 167 (125.6)
6	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 146, 380-381, εικ. 106, πίν. 145 (106.3)

Ε. Κωδωνόσχημοι κρατήρες/σκύφοι

Το σχήμα αυτό στις δημοσιεύσεις χαρακτηρίζεται ως μικρός κωδωνόσχημος κρατήρας ή απλά ως κωδωνόσχημος κρατήρας. Εδώ για να διαχωρισθεί από τους κωδωνόσχημους κρατήρες από τους οποίους διαφέρει ως προς το σχήμα έχει χαρακτηριστεί ως κωδωνόσχημος κρατήρας/σκύφος, αν και στην πραγματικότητα μοιάζει πάρα πολύ με το σχήμα που έχει χαρακτηριστεί ως κρατηρίσκος, στο οποίο ούτως ή άλλως αντιπροσωπεύονται παραδείγματα διαφόρων μεγεθών και όχι μόνο μικρού μεγέθους. Ενδεχομένως η σύγκριση της χωρητικότητας των δύο αυτών σχημάτων –κωδωνόσχημων κρατήρων/σκύφων και κρατηρίσκων- να δείξει αν συσχετίζονται.

Ωστόσο η χωρητικότητα ήταν δυνατόν να μετρηθεί μόνο σε δύο παραδείγματα αυτού του τύπου, που και τα δύο προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Και στα δύο μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος. Ο κωδωνόσχημος κρατήρας/σκύφος με A/A 1 είναι ολόβαφος εσωτερικά, ενώ αυτός με A/A 2 φέρει γραπτή ταινία εσωτερικά στο χείλος που τελειώνει περίπου στο σημείο που αρχίζει το σώμα και συμπίπτει με το σημείο έως το οποίο μετρήθηκε η χωρητικότητα. Ενδεχομένως η ταινία αυτή, όπως έχει παρατηρηθεί και για άλλα σχήματα, να μην ήταν απλά διακοσμητική, αλλά να υποδήλωνε το σημείο έως το οποίο έπρεπε να γεμίζει το αγγείο.

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ/ΣΚΥΦΟΙ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 56, αρ. κατ. 6	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	22,5 εκ.	19,6 εκ.	17,6 εκ.	3.715 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175, αρ. κατ. 15	ΠΡΓ Β'	19,8 εκ.	17,1 εκ.	18 εκ.	2.100 λ.

Τα παραπάνω αγγεία και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στο ακόλουθο:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 96, 368-369, εικ. 89, πίν. 110 (56.6)
2	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 186, 372, εικ. 120, πίν. 178 (175.15)

Στ. Κρατηρίσκοι

Οι κρατηρίσκοι αποτελούν ένα από τα πιο διαδεδομένα σχήματα της υπομινωικής έως πρωτογεωμετρικής Β' περιόδου. Στο σύνολο των αγγείων που έχουν εξεταστεί από την Κνωσό και των οποίων μετρήθηκε η χωρητικότητα συνιστούν ένα από τα λίγα σχήματα, στα οποία ήταν δυνατόν να μετρηθεί σε μεγάλο δείγμα. Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε σαράντα επτά παραδείγματα που όλα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού.

Όλοι έχουν ανάλογο σχήμα. Πρόκειται για ανοιχτά αγγεία με σώμα κωδωνόσχημο, πόδι (κωνική βάση) και δύο οριζόντιες λαβές προς το μέσο ή το πάνω τμήμα του σώματος. Όλοι θεωρήσαμε ότι για να μην ξεχειλίζουν κατά τη χρήση θα γεμίζονταν έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος, σημείο στο οποίο βρίσκεται η πιο κλειστή διάμετρος του χείλους, αφού στη συνέχεια αρχίζει να ανοίγει. Σε ορισμένους λόγω της διαμόρφωσης του χείλους έγιναν δύο μετρήσεις (κρατηρίσκοι με A/A 2, 5, 8, 18, 36, 42, 43) είτε γιατί δεν ήταν σαφές αυτό το σημείο, είτε γιατί φαινόταν να βρίσκεται χαμηλά. Ενδεχομένως σε σύγκριση με τη χωρητικότητα των υπολοίπων που έχουν ανάλογες διαστάσεις να φανεί πιο είναι το σωστό. Ο κρατηρίσκος με A/A 18 σε σχέση με τους υπόλοιπους έχει ψηλό χείλος, το οποίο είναι κάθετο και στην απόληξή του γίνεται έξω νεύον. Σε αυτόν η μία μέτρηση έχει γίνει έως το σημείο που αρχίζει το χείλος και η άλλη έως περίπου το μέσο του.

Θα πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι αγγείο μικρού μεγέθους που στη δημοσίευση του Βορείου Νεκροταφείου έχει χαρακτηριστεί και ταξινομηθεί ως σφαιρική πυξίδα, εδώ έχει συμπεριληφθεί στους κρατηρίσκους (κρατηρίσκος με A/A 43). Το σχήμα του είναι όμοιο με αυτό των υπολοίπων αγγείων που χαρακτηρίζονται ως κρατηρίσκοι με τη διαφορά ότι το χείλος στην πάνω επιφάνεια του είναι οριζόντιο, επίπεδο. Όταν μετρήθηκε η χωρητικότητά του προέκυψε ότι είναι ανάλογη με αυτή των κρατηρίσκων και έτσι λαμβάνοντας υπ' όψιν το ίδιο το σχήμα και τη χωρητικότητα συμπεριλήφθηκε στους κρατηρίσκους. Άλλωστε στη δημοσίευση του Βορείου Νεκροταφείου αγγείο με τα ίδια ακριβώς χαρακτηριστικά, προερχόμενο όμως από άλλο τάφο, έχει χαρακτηριστεί ως κρατηρίσκος³⁵⁴ (εδώ κρατηρίσκος με A/A 8). Και αυτό έχει χείλος οριζόντιο, επίπεδο. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν τα δύο αυτά αγγεία, όπως και αν τα ονομάσουμε, προορίζονταν πράγματι λόγω της διαμόρφωσης τους χείλους τους για την ίδια χρήση με τα υπόλοιπα, αν ήταν δηλαδή αγγεία πόσεως. Ο κρατηρίσκος με A/A 43 στο εσωτερικό του χείλους του φέρει γραπτή ταινία, που το σημείο στο οποίο τελειώνει θα μπορούσε να υποδηλώνει το σημείο έως το οποίο θα έπρεπε να γεμίζει και

³⁵⁴ J. N. Coldstream, 1996(α), 198, εικ. 126: 207.49

να μην είναι απλά διακοσμητική. Έτσι αποτελεί ένα από τα αγγεία στα οποία έχουν γίνει δύο μετρήσεις, η μία έως το σημείο που τελειώνει αυτή η ταινία, το οποίο όμως κρίναμε ότι ίσως βρίσκεται λίγο χαμηλά, οπότε έγινε άλλη μία λίγο ψηλότερα.

ΚΡΑΤΗΡΙΑΚΟΙ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», <i>Main Deposit</i> , (πίν. 44.2)	ΥποΜ	25,2 εκ.	23,1 εκ.	23,4 εκ.	5.204 λ.
2	Δυτικά Στρωματογραφικού Μουσείου, λάκκος (εικ. 62 αριστερά)	ΥποΜ	Σωζ. ύψ. 12,6 εκ.	15,3 εκ.	15,6 εκ.	1.345 λ. και 1.393 λ.
3	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», <i>Main Deposit</i> , (πίν. 43.9)	ΥποΜ	12,6 εκ.	11,4 εκ.	9,9 εκ.	0.590 λ.
4	<i>Royal Road</i> , στρώμα Α, αρ. κατ. Α18	ΥποΜ	8,4 εκ.	8,4 εκ.	8,5 εκ.	0.232 λ.
5	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», <i>Main Deposit</i> , (πίν. 43.10)	~~ΥποΜ~~	~~9 εκ.~~	~~7,5 εκ.~~	~~6,9 εκ.~~	0.175 λ. και 0.183 λ.
6	Δυτικά Στρωματογραφικού Μουσείου, (εικ. 64)	ΥποΜ	8,4 εκ.	8 εκ.	7,6 εκ.	0.169 λ.
7	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 60, αρ. κατ. 32	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	13,6 εκ.	10,2 εκ.	9 εκ.	0.493 λ.
8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 49	ΥποΜ – Π ΠΡΓ ή Π ΠΡΓ ³⁵⁵	8,8 εκ.	8,5 εκ.	6,8 εκ.	0.222 λ. και 0.230 λ.
9	Άγιος Ιωάννης, τάφος IV, αρ. κατ. 3	ΥποΜ – Μ ΠΡΓ	11,7 εκ.	11,1 εκ.	10,8 εκ.	0.534 λ.
10	Άγιος Ιωάννης, τάφος I, αρ. κατ. 15	ΥποΜ – Μ ΠΡΓ	9,5 εκ.	7,2 εκ.	7,2 εκ.	0.161 λ.
11	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 23	Π ΠΡΓ	17,5 εκ.	15,3 εκ.	14,6 εκ.	1.791 λ.
12	Άγιος Ιωάννης, τάφος V, αρ. κατ. 3	Π ΠΡΓ	13,6 εκ.	10,5 εκ.	8,1 εκ.	0.497 λ.
13	Περιοχή ΝΔ σπιτιών, στρώμα Β, αρ. κατ. 30	Π ΠΡΓ	Σωζ. ύψ. 7,7 εκ.	7,5 εκ.	7 εκ.	0.171 λ.
14	<i>Royal Road</i> , στρώμα Β, αρ. κατ. 24	Π ΠΡΓ	9 εκ.	6,4 εκ.	5,8 εκ.	0.151 λ.
15	ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του <i>Royal Road</i> , δυτικά του Θεατρικού Χώρου, σύνολο D, αρ. κατ. 13	Π ΠΡΓ	8,3 εκ.	6,9 εκ.	6,4 εκ.	0.144 λ.
16	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219, αρ. κατ. 35	Π ΠΡΓ	8,8 εκ.	6,6 εκ.	6,3 εκ.	0.133 λ.
17	Βόρειο	Π ΠΡΓ	8,9 εκ.	6,9 εκ.	6 εκ.	0.132 λ.

³⁵⁵ Στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου το συγκεκριμένο αγγείο στον κατάλογο των ευρημάτων χρονολογείται στην υπομινωική – πρώιμη πρωτογεωμετρική περίοδο, ενώ στο σχολιασμό της κεραμικής μόνο στην πρώιμη πρωτογεωμετρική βλ. J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 198, 379-380.

	Νεκροταφείο, τάφος 48, αρ. κατ. 2					
18	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 67	Π ΠΡΓ	8,5 εκ.	6,9 εκ.	5 εκ.	0.104 λ. και 0.126 λ.
19	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 60, αρ. κατ. 14	Π ΠΡΓ	7,7 εκ.	6,6 εκ.	5,8 εκ.	0.118 λ.
20	Τεκές, τάφος ΙΙ, αρ. κατ. 7	Π ΠΡΓ	9 εκ.	6,4 εκ.	5,8 εκ.	0.115 λ.
21	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», σύνολο ευρημάτων GH, αρ. κατ. 3	Π-Μ ΠΡΓ	8,3 εκ.	6,6 εκ.	6 εκ.	0.119 λ.
22	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 103	Μ ΠΡΓ	13 εκ.	10,5 εκ.	10 εκ.	0.556 λ.
23	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 35	Μ ΠΡΓ	12 εκ.	10,5 εκ.	10,2 εκ.	0.524 λ.
24	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος L, αρ. κατ. 3	Μ ΠΡΓ	9,6 εκ.	7,3 εκ.	7,4 εκ.	0.185 λ.
25	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 91	Μ ΠΡΓ	9 εκ.	6,6 εκ.	6,3 εκ.	0.146 λ.
26	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175, αρ. κατ. 69	Μ ΠΡΓ	8,4 εκ.	6,3 εκ.	5,8 εκ.	0.132 λ.
27	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Q, αρ. κατ. 105	Υ ΠΡΓ	18,5 εκ.	16,8 εκ.	16,3 εκ.	2.211 λ.
28	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 7	Υ ΠΡΓ	18,7 εκ.	15,7 εκ.	16 εκ.	1.904 λ.
29	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Q, αρ. κατ. 106	Υ ΠΡΓ	15 εκ.	15 εκ.	15,4 εκ.	1.518 λ.
30	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», στρώμα GA, αρ. κατ. 1	Υ ΠΡΓ	15,1 εκ.	13,8 εκ.	14 εκ.	1.075 λ.
31	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Q, αρ. κατ. 107	Υ ΠΡΓ	11,7 εκ.	9,9 εκ.	10,4 εκ.	0.456 λ.
32	Τεκές, τάφος E, αρ. κατ. 7	Υ ΠΡΓ (γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αι.)	9,3 εκ.	8,7 εκ.	9 εκ.	0.217 λ.
33	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος F, αρ. κατ. 3	Υ ΠΡΓ	9,3 εκ.	8,1 εκ.	9 εκ.	0.211 λ.
34	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100, αρ. κατ. 17	Υ ΠΡΓ	10,3 εκ.	7,5 εκ.	7,8 εκ.	0.202 λ.
35	Τεκές, τάφος E, αρ. κατ. 5	Υ ΠΡΓ (γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αι.)	8,3 εκ.	8,5 εκ.	8,7 εκ.	0.191 λ.
36	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», στρώμα	Υ ΠΡΓ	10,2 εκ.	7,8 εκ.	8,4 εκ.	0.167 λ. και 0.191 λ.

	GB, αρ. κατ. 23					
37	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος F, αρ. κατ. 4	Υ ΠΡΓ	8,5 εκ.	7,5 εκ.	8 εκ.	0.174 λ.
38	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175, αρ. κατ. 32	Υ ΠΡΓ	8,7 εκ.	7,5 εκ.	7,9 εκ.	0.171 λ.
39	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», σύνολο ευρημάτων GH, αρ. κατ. 4	Υ ΠΡΓ	9 εκ.	7,5 εκ.	8 εκ.	0.165 λ.
40	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 287, αρ. κατ. 21	Υ ΠΡΓ	8,5 εκ.	7,2 εκ.	6,8 εκ.	0.156 λ.
41	Τεκές, τάφος E, αρ. κατ. 9	Υ ΠΡΓ (γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αι.)	8,5 εκ.	7,2 εκ.	7,6 εκ.	0.149 λ.
42	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 127	Υ ΠΡΓ	8,7 εκ.	7,2 εκ.	7,2 εκ.	0.139 λ. και 0.148 λ.
43	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219, αρ. κατ. 28	Υ ΠΡΓ	7,9 εκ.	7,8 εκ.	6,4 εκ.	0.150 λ. και 0.165 λ.
44	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 28, αρ. κατ. 6	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	8,8 εκ.	8,1 εκ.	9,3 εκ.	0.197 λ.
45	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 77	ΠΡΓ Β΄	11 εκ.	9,9 εκ.	10,6 εκ.	0.412 λ.
46	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 122	ΠΡΓ Β΄	10,4 εκ.	8,5 εκ.	9,5 εκ.	0.271 λ.
47	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 79	ΠΡΓ Β΄	9,1 εκ.	7,2 εκ.	7,8 εκ.	0.167 λ.

Οι παραπάνω κρατηρίσκοι και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	M. Popham, 1992, 61-62, πίν. 44.2
2	P. M. Warren, 1983, 76, 86 εικ. 62 αριστερά
3	M. Popham, 1992, 61-62, πίν. 43.9
4	J. N. Coldstream, 1972, 69, εικ. 2, πίν. 14 (A18)
5	M. Popham, 1992, 61-62, πίν. 43.10
6	P. M. Warren, 1983, 81, 86 εικ. 64
7	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 103, 379, εικ. 93, πίν. 115 (60.32)
8	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 198, 379-380, εικ. 126 (207.49)
9	J. Boardman, 1960, 132, εικ. 4 (IV.3)
10	J. Boardman, 1960, 130, εικ. 4 (I.15)
11	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 197, 379, εικ. 125 (207.23)
12	J. Boardman, 1960, 133, εικ. 4, πίν. 34 (V.3)
13	J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, 1997, 206, εικ. 7, πίν. 35f (B30)
14	J. N. Coldstream, 1972, 71-72, εικ. 2, πίν. 17 (B24)
15	J. N. Coldstream, 2000, 271, εικ. 3, πίν. 50 (D13)
16	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 215, 379-380, εικ. 132, πίν. 201 (219.35)
17	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 92, 379-380, εικ. 85, πίν. 109 (48.2)
18	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 199, 379-380, εικ. 129 (207.67)
19	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 102, 379-380, εικ. 93, πίν. 115 (60.14)
20	J. N. Coldstream, 1963, 37, εικ. 8, πίν. 12a (II.7)

21	J. N. Coldstream, 1992, 76, πίν. 58 και 68 (GH 3)
22	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 247, 379, εικ. 141, πίν. 227 (285.103)
23	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 198, 379, εικ. 126 (207.35)
24	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 32, 378-380, εικ. 66, πίν. 67 (L 3)
25	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 247, 379-380, εικ. 141, πίν. 227 (285.91)
26	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 188, 379-380, εικ. 119 (175.69)
27	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 50, 379, εικ. 72, πίν. 85 (Q 105)
28	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 5, 378-379, εικ. 56 (D 7)
29	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 50, 379, εικ. 72, πίν. 85 (Q 106)
30	J. N. Coldstream, 1992, 68, πίν. 51 και 60 (GA 1)
31	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 50, 379, εικ. 72, πίν. 85 (Q 107)
32	L. H. Sackett, 1976, 120, εικ. 121 (E7)
33	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 8, 378-380, εικ. 59 (F 3)
34	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 134, 379-380, εικ. 102 (100.17)
35	L. H. Sackett, 1976, 120, εικ. 4 (E 5)
36	J. N. Coldstream, 1992, 69, πίν. 51 (GB 23)
37	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 8, 378-380, εικ. 59 (F 4)
38	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 186, 379-380, εικ. 119 (175.32)
39	J. N. Coldstream, 1992, 76, πίν. 58 (GH 4)
40	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 256, 379-380, εικ. 143, πίν. 233 (287.21)
41	L. H. Sackett, 1976, 120, εικ. 4 (E 9)
42	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 248, 379-380, εικ. 142, πίν. 228 (285.127)
43	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 215, 360, εικ. 132, πίν. 199 (219.28)
44	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 78, 379-380, εικ. 78 (28.6)
45	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 19, 378-379, εικ. 60, πίν. 56 (G 77)
46	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 21, 378-379, εικ. 63 (G 122)
47	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 19, 378-379, εικ. 60 (G 79)

Z. Κρατηρίσκος χωρίς πόδι (Πίν. 6)

Πρόκειται για ασυνήθιστο τύπο, αφού αντιπροσωπεύεται μόνο με ένα παράδειγμα στο σύνολο του εξεταζόμενου υλικού από την Κνωσό. Προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Το σχήμα του είναι ανάλογο με αυτό των κρατηρίσκων, με τη διαφορά όμως ότι έχει επίπεδη βάση. Η χωρητικότητά του μετρήθηκε έως το πιο κλειστό σημείο της αρχής του χείλους, αφού αν γέμιζε περισσότερο θεωρήσαμε ότι κατά τη χρήση του θα ξεχειλίζει.

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΣ ΧΩΡΙΣ ΠΟΔΙ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Royal Road, σύνολο ευρημάτων C, αρ. κατ. 35	ΥποΜ ή Π ΠΡΓ	10,3 εκ.	10,9 εκ.	10 εκ.	0.511 λ.

Το παραπάνω αγγείο και το σχέδιο του έχουν δημοσιευθεί στο ακόλουθο:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, 1972, 76, εικ. 2, πίν. 19 (C 35)

13. ΣΚΥΦΟΙ

Πρόκειται για επίσης διαδεδομένο σχήμα στο οποίο διακρίνονται αρκετές παραλλαγές, όπως φαίνεται και από τους πίνακες των σχημάτων κατά χώρο

προέλευσης. Η χωρητικότητα ήταν δυνατόν να μετρηθεί στις περισσότερες από αυτές και συγκεκριμένα σε σκύφους του συνήθους τύπου, σε μικρογραφικούς σκύφους, σε σκύφο με προχολή και στόμιο διαμορφωμένο σε σουρωτήρι, σε υψίποδες σκύφους, σε άωτο σκύφο, σε άωτο σκύφο με έσω νεύον χείλος και σε χειροποίητο κωνικό σκύφο.

A. Σκύφοι

Πρόκειται για ένα από τα λίγα σχήματα στο οποίο η χωρητικότητα ήταν δυνατόν να μετρηθεί σε μεγάλο δείγμα αφού, αφενός πρόκειται για πολύ διαδεδομένο σχήμα, αφεταίρου δίνονται σχέδια για αρκετούς σκύφους στις δημοσιεύσεις τους. Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε εκατόν ένα παραδείγματα από τα οποία τα ογδόντα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού, ενώ τα είκοσι ένα είναι εισηγμένα από διαφορετικές περιοχές, από την Αττική, από τις Κυκλάδες και από την Εύβοια και η χωρητικότητά τους μετρήθηκε για να συγκριθεί με αυτή των κνωσιακών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη σύγκριση αυτή παρουσιάζει ο σκύφος με A/A 11, ο οποίος όπως αναφέρεται στη δημοσίευσή του³⁵⁶ αποτελεί τοπική απομίμηση αττικού ΜΓ Ι. Ακόμα θα συγκριθεί και η χωρητικότητα των αττικών, κυκλαδικών και ευβοϊκών σκύφων μεταξύ τους για να φανεί αν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις περιοχές αυτές.

Όπως διαπιστώσαμε από τις δημοσιεύσεις του υπό εξέταση υλικού, υπάρχουν περιπτώσεις που η διάκριση μεταξύ σκύφου και κρατήρα δεν είναι σαφής αφού, για παράδειγμα, στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου υπάρχουν αγγεία που στον κατάλογο περιγράφονται ως μικροί κρατήρες, ενώ στο σχολιασμό της κεραμικής κατατάσσονται στους σκύφους ή και αντίστροφα³⁵⁷. Λαμβάνοντας υπ' όψιν το σχήμα και το μέγεθος, αλλά στη συνέχεια και τον υπολογισμό της χωρητικότητας, στην παρούσα μελέτη συμπεριλήφθηκαν στους σκύφους. Πρόκειται για αυτούς με A/A 4, 15 και 35.

Η χωρητικότητα των σκύφων μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος, σημείο έως το οποίο θεωρήθηκε ότι θα γεμίζονταν έτσι ώστε να μην ξεχειλίζουν κατά τη χρήση τους. Σε ορισμένες περιπτώσεις λόγω της διαμόρφωσης του σημείου μετάβασης από το σώμα στο χείλος έγιναν δύο μετρήσεις (σκύφοι με A/A 11, 27, 37, 53, 77, 94). Επίσης σε ορισμένους που η βάση δεν σώζεται και δεν αποδίδεται στο σχέδιο τους, έχει συμπληρωθεί εδώ κατά προσέγγιση στο υπάρχον σχέδιο για να υπολογισθεί η χωρητικότητα. Συνεπώς έχει υπολογισθεί κατά προσέγγιση και ενδεχομένως να αποκλίνει περισσότερο από την πραγματική. Πρόκειται για τους σκύφους με A/A 15, 33, 35, 56, 57, 59.

³⁵⁶ J. N. Coldstream, 1992, 76, πίν. 58 και 68 (GH 6).

³⁵⁷ J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 199, 382, εικ. 129, πίν. 187 (αγγείο 207.73)· στο ίδιο 217, 373-374, εικ. 132, πίν. 207 (αγγείο 219.81), 267, 376, εικ. 148 (αγγείο 292.164).

Με εξαίρεση τους σκύφους με Α/Α 1, 4, 5, 14, 15 που έχουν ελαφρά έσω νεύον χείλος και τους σκύφους με Α/Α 10, 47, 57, 58 που έχουν κάθετο χείλος, όλοι οι υπόλοιποι έχουν έξω νεύον χείλος. Ελάχιστοι από τους σκύφους που μετρήθηκαν είναι ανισοψείς. Πρόκειται για τους σκύφους με Α/Α 38, 50, 77, 92.

ΣΚΥΦΟΙ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 98, αρ. κατ. 9	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	8,5 εκ.	14,7 εκ.	15 εκ.	0.851 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 44	Π – Μ ΠΡΓ	8 εκ.	14,4 εκ.	14,5 εκ.	0.675 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος J, αρ. κατ. 11	Μ ΠΡΓ	8,9 εκ.	13,2 εκ.	12,5 εκ.	0.727 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 73	Μ – Υ ΠΡΓ	11,8 εκ.	20,4 εκ.	21 εκ.	2.042 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 12	Μ – Υ ΠΡΓ	11,1 εκ.	19,2 εκ.	19 εκ.	1.865 λ.
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 27	Μ – Υ ΠΡΓ	10,2 εκ.	17,7 εκ.	18 εκ.	1.263 λ.
7	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 33	Μ – Υ ΠΡΓ	9,6 εκ.	17,4 εκ.	16 εκ.	1.281 λ.
8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100, αρ. κατ. 10	Μ – Υ ΠΡΓ	6,7 εκ.	18 εκ.	18 εκ.	0.937 λ.
9	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος J, αρ. κατ. 31	Μ – Υ ΠΡΓ	7,9 εκ.	15,6 εκ.	15,2 εκ.	0.746 λ.
10	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 63	Μ – Υ ΠΡΓ	6 εκ.	10,8 εκ.	10,5 εκ.	0.290 λ.
11	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», σύνολο ευρημάτων GH, αρ. κατ. 6	ΠΡΓ Β΄	7,5 εκ.	12,6 εκ.	12,5 εκ.	0.541 λ. και 0.570 λ.
12	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 1	ΠΡΓ Β΄	5,8 εκ.	12 εκ.	11,7 εκ.	0.305 λ.
13	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100, αρ. κατ. 18	ΠΡΓ Β΄	7,5 εκ.	9,1 εκ.	8,6 εκ.	0.291 λ.
14	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100, αρ. κατ. 66	ΠΡΓ Β΄	5,3 εκ.	9,3 εκ.	7 εκ.	0.204 λ.
15	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219, αρ. κατ. 81	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	8,2 εκ.	26,7 εκ.	17 εκ.	1.283 λ.
16	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 41	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	10,5 εκ.	15,6 εκ.	14,3 εκ.	1.001 λ.
17	Βόρειο	ΠΓ	10,3 εκ.	18,6 εκ.	16,5 εκ.	1.601 λ.

	Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 118					
18	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 119	ΠΓ	8,8 εκ.	19,2 εκ.	18,8 εκ.	1.261 λ.
19	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 13, αρ. κατ. 11	ΠΓ (;)	9,3 εκ.	16,8 εκ.	16,6 εκ.	1.158 λ.
20	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 119	ΠΓ	9,3 εκ.	15,3 εκ.	14 εκ.	1.048 λ.
21	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 104, αρ. κατ. 28	ΠΓ	8,8 εκ.	15 εκ.	14 εκ.	0.943 λ.
22	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 218, αρ. κατ. 98	ΠΓ	8 εκ.	15,3 εκ.	14,8 εκ.	0.906 λ.
23	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 120	ΠΓ	8,7 εκ.	15,1 εκ.	14,6 εκ.	0.824 λ.
24	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», στρώμα GC, αρ. κατ. 7	ΠΓ	9 εκ.	14,1 εκ.	12 εκ.	0.810 λ.
25	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 13, αρ. κατ. 28	ΠΓ	7,8 εκ.	15 εκ.	14,5 εκ.	0.689 λ.
26	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 126	ΠΓ	9 εκ.	13,2 εκ.	16 εκ.	0.610 λ.
27	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 125	ΠΓ	6,6 εκ.	14,1 εκ.	14 εκ.	0.566 λ. και 0.604 λ.
28	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 1, αρ. κατ. 12	ΠΓ	7,4 εκ.	12,3 εκ.	11,6 εκ.	0.452 λ.
29	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 104, αρ. κατ. 39	ΠΓ	5,5 εκ.	9,9 εκ.	9,4 εκ.	0.225 λ.
30	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175, αρ. κατ. 1	ΠΓ	5 εκ.	9,7 εκ.	9 εκ.	0.211 λ.
31	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 280, αρ. κατ. 9	ΠΓ	5,9 εκ.	9 εκ.	8,9 εκ.	0.195 λ.
32	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 132	ΠΓ	4,4 εκ.	8,1 εκ.	7,2 εκ.	0.121 λ.
33	ΒΔ τετράγωνο: βόρεια του <i>Royal Road</i> , ανατολικά του <i>arsenal</i> , σύνολο C, αρ. κατ. 17	ΠΓ - ΜΓ	Σωζ. ύψ. 6,4 εκ.	14,4 εκ.	12 εκ.	0.667 λ.
34	<i>Royal Road</i> , σύνολο ευρημάτων G, αρ. κατ. 101	ΠΓ ή Π ΜΓ	8,3 εκ.	12,9 εκ.	12,7 εκ.	0.570 λ.
35	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 164	Υ ΜΓ	Σωζ. ύψ. 11,8 εκ.	19,2 εκ.	18 εκ.	1.743 λ.
36	Κάτω Γυνάδες, θαλαμωτός τάφος, αρ. κατ. 45	Υ ΜΓ	8,3 εκ.	12,9 εκ.	12,8 εκ.	0.675 λ.
37	Βόρειο	ΜΓ	7,1 εκ.	12,9 εκ.	12,4 εκ.	0.571 λ. και

	Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 77					0.603 λ.
38	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Μ, αρ. κατ. 5	ΜΓ	8,2 εκ.	12,9 εκ.	11,3 εκ.	0.537 λ.
39	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 104, αρ. κατ. 18	Υ ΜΓ	7,3 εκ.	12 εκ.	11 εκ.	0.479 λ.
40	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 169	ΜΓ	7,7 εκ.	11,7 εκ.	11,4 εκ.	0.401 λ.
41	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 104, αρ. κατ. 95	Υ ΜΓ	5,7 εκ.	10,5 εκ.	10,2 εκ.	0.290 λ.
42	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 97	ΜΓ	6 εκ.	9,9 εκ.	8,6 – 9,5 εκ.	0.264 λ.
43	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 94	ΜΓ	5,4 εκ.	10,8 εκ.	10 εκ.	0.260 λ.
44	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Ο, αρ. κατ. 20	ΜΓ	5,5 εκ.	9,9 εκ.	8,8 εκ.	0.254 λ.
45	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 104, αρ. κατ. 107	Υ ΜΓ	5,7 εκ.	10,2 εκ.	9,8 εκ.	0.253 λ.
46	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 104, αρ. κατ. 63	Υ ΜΓ	5,1 εκ.	9,9 εκ.	9,2 εκ.	0.245 λ.
47	Περιοχή Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D, αρ. κατ. 23	ΜΓ	5 εκ.	10 εκ.	7 – 8 εκ.	0.199 λ.
48	Περιοχή Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα E, αρ. κατ. 1	ΥΓ	14 εκ.	19,5 εκ.	17,5 εκ.	2.454 λ.
49	Περιοχή Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D, αρ. κατ. 24	Π ΥΓ	9,7 εκ.	16,2 εκ.	15 εκ.	1.015 λ.
50	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», στρώμα GE, αρ. κατ. 12	ΥΓ	9,4 εκ.	14,4 εκ.	13,8 εκ.	0.823 λ.
51	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 106, αρ. κατ. 32	ΥΓ	9,7 εκ.	12,9 εκ.	12 εκ.	0.753 λ.
52	B τετράγωνο: το «Γεωμετρικό Πηγάδι», σύνολο Η, αρ. κατ. 30	ΥΓ	7,5 εκ.	15 εκ.	13 εκ.	0.703 λ.
53	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 76, αρ. κατ. 3	ΥΓ	8,6 εκ.	13,5 εκ.	12,5 εκ.	0.676 λ. και 0.706 λ.
54	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 163, αρ. κατ. 5	ΥΓ	7,8 εκ.	13,8 εκ.	13,5 εκ.	0.649 λ.
55	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 79, αρ. κατ. 8	ΥΓ	8 εκ.	12,6 εκ.	12,2 εκ.	0.527 λ.
56	Περιοχή Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D, αρ. κατ.	ΜΓ ή Π ΥΓ	7,5 εκ.	11,7 εκ.	12 εκ.	0.367 λ.

	28					
57	Β τετράγωνο: το «Γεωμετρικό Πηγάδι», σύνολο Η, αρ. κατ. 35	ΥΓ	Σωζ. ύψ. 4,8 εκ.	9,3 εκ.	8 εκ.	0.203 λ.
58	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Q, αρ. κατ. 52	ΥΓ	5,4 εκ.	6,6 εκ.	5,6 εκ.	0.096 λ.
59	ΝΔ όριο του Ανακτόρου, σύνολο Α, αρ. κατ. 16	ΥΓ - ΠΑν	Σωζ. ύψ. 5,7 εκ.	15 εκ.	11,8 εκ.	0.702 λ.
60	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 76, αρ. κατ. 2	ΥΓ - ΠΑν	7,9 εκ.	11,4 εκ.	10,5 εκ.	0.416 λ.
61	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 104, αρ. κατ. 117	ΥΓ/ΠΑν	5,3 εκ.	9,7 εκ.	10,2 εκ.	0.253 λ.
62	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 229, αρ. κατ. 13	ΥΓ - ΠΑν	6 εκ.	10,2 εκ.	10,5 εκ.	0.242 λ.
63	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 202	ΥΓ - ΠΑν	4,9 εκ.	6,3 εκ.	6,4 εκ.	0.079 λ.
64	Στρώμα TP/68, αρ. κατ. 8	ΠΑν, πιθ. α' τέταρτο 7 ^{ου} π.Χ. αι.	13,8 εκ.	16,8 εκ.	14,2 εκ.	1.600 λ.
65	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο Ν), αρ. κατ. 2	ΠΑν	10 εκ.	15,9 εκ.	13 εκ.	1.239 λ.
66	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 66	ΠΑν	10,4 εκ.	15,4 εκ.	13,6 εκ.	1.156 λ.
67	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 1, αρ. κατ. 10	ΠΑν	10,4 εκ.	15 εκ.	13,8 εκ.	1.068 λ.
68	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 19, αρ. κατ. 5	ΠΑν	10,5 εκ.	14,4 εκ.	12,2 εκ.	0.968 λ.
69	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», στρώμα GF, αρ. κατ. 15	ΠΑν	9 εκ.	12,9 εκ.	12,2 εκ.	0.624 λ.
70	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 146	ΠΑν	8,3 εκ.	13,5 εκ.	12,2 εκ.	0.572 λ.
71	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Q, αρ. κατ. 54	ΠΑν	6,6 εκ.	9 εκ.	9 εκ.	0.238 λ.
72	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 14, αρ. κατ. 34	ΠΑν	4,8 εκ.	8,2 εκ.	8 εκ.	0.123 λ.
73	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 218, αρ. κατ. 95	ΜΑν	8,5 εκ.	15 εκ.	14,5 εκ.	0.793 λ.
74	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 170	ΜΑν	8,8 εκ.	12,3 εκ.	11,5 εκ.	0.539 λ.
75	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 26, αρ. κατ. 12	ΜΑν	6,7 εκ.	10,5 εκ.	9,7 εκ.	0.317 λ.
76	Βόρειο	ΜΑν	6 εκ.	9 εκ.	8,2 εκ.	0.225 λ.

	Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 55					
77	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 34, αρ. κατ. 15	ΥΑν	11,5 εκ.	12,9 εκ.	12,2 εκ.	1.272 λ. και 1.348 λ.
78	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 155	ΥΑν	10,6 εκ.	13,5 εκ.	12,2 εκ.	0.869 λ.
79	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 141	ΥΑν	10 εκ.	11,1 εκ.	10,9 εκ.	0.501 λ.
80	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 23	ΥΑν	7,5 εκ.	9,3 εκ.	8,5 εκ.	0.254 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ						
81	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 106, αρ. κατ. 30	ΜΓ ΙΙ	10,2 εκ.	21,6 εκ.	20 εκ.	2.620 λ.
82	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 40	ΜΓ	9 εκ.	16,5 εκ.	15,8 εκ.	1.050 λ.
83	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 65, αρ. κατ. 2	ΜΓ	8,9 εκ.	18 εκ.	18 εκ.	1.040 λ.
84	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 136	ΜΓ ΙΙ	8,1 εκ.	15 εκ.	14 εκ.	0.853 λ.
85	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 134	ΜΓ ΙΙ	6,2 εκ.	16,8 εκ.	16,5 εκ.	0.775 λ.
86	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 70	ΜΓ ΙΙ	7,4 εκ.	14,1 εκ.	12,5 εκ.	0.647 λ.
87	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 218, αρ. κατ. 99	ΜΓ ΙΙ	7,5 εκ.	13,8 εκ.	13 εκ.	0.621 λ.
88	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 205	ΜΓ ΙΙ	6,3 εκ.	12,6 εκ.	12 εκ.	0.412 λ.
89	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 162	ΥΓ Ι	6,5 εκ.	12,9 εκ.	11,6 εκ.	0.507 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΥΚΛΑΔΕΣ						
90	Βλυγιά, πηγάδι, κατώτερο στρώμα, αρ. κατ. 20	ΜΓ Αττικής	6 εκ.	20,7 εκ.	12,5 εκ.	0.475 λ.
91	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 98	ΜΓ Ι Κυκλάδων	12,5 εκ.	21,3 εκ.	19 εκ.	2.520 λ.
92	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100, αρ. κατ. 35	ΜΓ Ι Κυκλάδων	7,3 εκ.	15 εκ.	13 εκ.	0.830 λ.
93	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 50	ΜΓ ΙΙ Νάξου	8,2 εκ.	12,6 εκ.	11 εκ.	0.556 λ.
94	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 87	ΜΓ Ι Νάξου	6,3 εκ.	12,3 εκ.	11,2 εκ.	0.405 λ. και 0.432 λ.
95	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος	ΜΓ Ι Κυκλάδων	7 εκ.	11,4 εκ.	10,4 – 11,5 εκ.	0.407 λ.

	219, αρ. κατ. 63	δων				
96	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219, αρ. κατ. 41	ΜΓ Ι Κυκλά δων	6,3 εκ.	12,3 εκ.	12 εκ.	0.438 λ.
97	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 41	ΥΓ Ι Πάρου	9 εκ.	15 εκ.	14 εκ.	0.860 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΕΥΒΟΙΑ						
98	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 124	ΥποΠΡΓ ΠΙ Εύβοιας	9,3 εκ.	15,9 εκ.	15,9 εκ.	0.878 λ.
99	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 123	ΥποΠΡΓ ΠΙ Εύβοιας	9,2 εκ.	14,7 εκ.	15 εκ.	0.756 λ.
100	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 60, αρ. κατ. 2	ΥΓ ΙΙ Εύβοιας	7 εκ.	14,1 εκ.	15,2 εκ.	0.477 λ.
101	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 134, αρ. κατ. 48	ΥποΠΡΓ ΠΙ Εύβοιας	6,5 εκ.	12,3 εκ.	12 εκ.	0.411 λ.

Οι παραπάνω σκύφοι και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 131, 305, εικ. 101, πίν. 133 (98.9)
2	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 198, 381-382, εικ. 126, πίν. 185 (207.44)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 27, 378, 380-382, εικ. 65, πίν. 64 (J 11)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 199, 382, εικ. 129, πίν. 187 (207.73)
5	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 197, 382, εικ. 125, πίν. 184 (207.12)
6	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 197, 382, εικ. 126, πίν. 185 (207.27)
7	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 198, 382, εικ. 126 (207.33)
8	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 134, 380, εικ. 102 (100.10)
9	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 28-29, 380, εικ. 65, πίν. 65 (J 31)
10	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 199, 380, εικ. 129 (207.63)
11	J. N. Coldstream, 1992, 76, πίν. 58 και 68 (GH 6)
12	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 5, 380, εικ. 56, πίν. 45 (D 1)
13	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 134, 380, εικ. 102, πίν. 134 (100.18)
14	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 136, 380, εικ. 103, πίν. 135 (100.66)
15	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 217, 373-374, εικ. 132, πίν. 207 (219.81)
16	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 17, 378, 381-382, εικ. 60, πίν. 55 (G 41)
17	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 21, 378, 380, εικ. 63 (G 118)
18	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 21, 378, 380, εικ. 63 (G 119)
19	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 61, 384, εικ. 74 (13.11)
20	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 156, 380, εικ. 110 (107.119)
21	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 141, 382, εικ. 104, πίν. 141 (104.28)
22	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 207, 382, εικ. 131, πίν. 196 (218.98)
23	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 21, 378, 380, εικ. 63 (G 120)
24	J. N. Coldstream, 1992, 70, πίν. 52 (GC 7)
25	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 62, 382-383, εικ. 74 (13.28)
26	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 21, 378, εικ. 63, πίν. 60 (G 126)
27	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 21, 378, 382-383, εικ. 63, πίν. 60 (G 125)
28	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 285, 380, εικ. 152, πίν. 261 (1.12)
29	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 142, 380, εικ. 104, πίν. 142 (104.39)
30	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 185, 380, εικ. 119, πίν. 177 (175.1)
31	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 229, 380, εικ. 135, πίν. 210 (280.9)
32	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 115, 380, εικ. 95, πίν. 124 (75.132)
33	J. N. Coldstream, 2000, 268-269, εικ. 2, πίν. 49 (C 17)
34	J. N. Coldstream, 1972, 94-95, εικ. 15, πίν. 28 (G 101)
35	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 267, 376, εικ. 148 (292.164)

36	J. N. Coldstream et al., 1981, 148, εικ. 7, πίν. 20 (αρ. κατ. 45)
37	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 153, 384, εικ. 107, πίν. 152 (107.77)
38	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 33, 383, εικ. 67, πίν. 68 (M 5)
39	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 141, 383, εικ. 104 (104.18)
40	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 158, 383, εικ. 112 (107.169)
41	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 143, 383, εικ. 105 (104.95)
42	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 114, 384, εικ. 95, πίν. 126 (75.97)
43	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 114, 383, εικ. 95, πίν. 126 (75.94)
44	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 42, 383, εικ. 70 (O 20)
45	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 144, 383, εικ. 105, πίν. 144 (104.107)
46	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 143, 383, εικ. 105, πίν. 143 (104.63)
47	J. N. Coldstream, 1972, 81-82, εικ. 7, πίν. 21 (D 23)
48	J. N. Coldstream, 1972, 84, εικ. 7, πίν. 21 (E 1)
49	J. N. Coldstream, 1972, 81-82, εικ. 7 (D 24)
50	J. N. Coldstream, 1992, 73, πίν. 56 και 63 (GE 12)
51	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 147, 382, εικ. 106, πίν. 147 (106.32)
52	J. N. Coldstream, 2000, 282, 284, εικ. 6, πίν. 56 (H 30)
53	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 122, 383, εικ. 99 (76.3)
54	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 183-184, 383, εικ. 119, πίν. 176 (163.5)
55	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 126, 383, εικ. 99, πίν. 130 (79.8)
56	J. N. Coldstream, 1972, 81-82, εικ. 7, πίν. 21 (D 28)
57	J. N. Coldstream, 2000, 282, 284, εικ. 6, πίν. 56 (H 35)
58	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 48, 383, εικ. 71, πίν. 80 (Q 52)
59	J. N. Coldstream, 2000, 265, εικ. 2, πίν. 47 (A 16)
60	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 122, 382, εικ. 99 (76.2)
61	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 144, 382, εικ. 105, πίν. 144 (104.117)
62	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 227, εικ. 134 (229.13)
63	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 159, εικ. 112 (107.202)
64	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 46-47, εικ. 1, πίν. 10 (αρ. κατ. 8)
65	J. N. Coldstream, 2000, 292, εικ. 9, πίν. 59 (N 2)
66	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 113, 453, εικ. 94 (75.66)
67	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 57, 453-454, εικ. 73 (1.10)
68	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 71, 453, εικ. 76, πίν. 95 (19.5)
69	J. N. Coldstream, 1992, 74, πίν. 57 και 66 (GF 15)
70	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 157, εικ. 111 (107.146)
71	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 48, εικ. 71, πίν. 80 (Q 54)
72	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 65, 453, εικ. 75 (14.34)
73	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 207, 453, εικ. 131 (218.95)
74	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 116, 454, εικ. 96 (75.170)
75	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 76, 453, εικ. 77 (26.12)
76	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 152-153, εικ. 107 (107.55)
77	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 84, 453, εικ. 79 (34.15)
78	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 115, 453, εικ. 96 (75.155)
79	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 266, 453, εικ. 147 (292.141)
80	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 244, 454, εικ. 139 (285.23)
81	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 147, 400-401, εικ. 106, πίν. 147 (106.30)
82	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 17, 400-401, εικ. 60, πίν. 55 (G 40)
83	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 105, 400-401, εικ. 93, πίν. 116 (65.2)
84	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 156, εικ. 110 (107.136)
85	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 156, 400-401, εικ. 110, πίν. 159 (107.134)
86	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 264, 400-401, εικ. 145, πίν. 238 (292.70)
87	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 207, 400-401, εικ. 131, πίν. 196 (218.99)
88	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 117, 400-401, εικ. 98, πίν. 126 (75.205)
89	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 116, 400-401, εικ. 96, πίν. 126 (75.162)
90	J. N. Coldstream, 1960, 161, εικ. 4, πίν. 45c (αρ. κατ. 20)
91	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 154, 404-405, εικ. 110, πίν. 153 (107.98)
92	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 135, 404-405, εικ. 103, πίν. 135 (100.35)
93	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 263, 404-405, εικ. 145, πίν. 238 (292.50)
94	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 264, 404-405, εικ. 146, πίν. 238 (292.87)
95	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 216, 404-405, εικ. 132, πίν. 201 (219.63)
96	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 215, 404-405, εικ. 132, πίν. 201 (219.41)

97	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 112, 404-405, εικ. 94, πίν. 119 (75.41)
98	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 21, 403-404, εικ. 63 (G 124)
99	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 21, 403-404, εικ. 63, πίν. 60 (G 123)
100	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 101, 178, 403-404, εικ. 93, πίν. 115 (60.2)
101	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 176, 403, εικ. 119 (134.48)

Β. Μικρογραφικοί σκύφοι³⁵⁸

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε τέσσερις μικρογραφικούς σκύφους, που όλοι προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Σε όλους μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος. Όμοιου σχήματος είναι οι δύο με A/A 3 και 4, ενώ αναλόγου σχήματος με αυτούς είναι και ο μικρογραφικός σκύφος με A/A 2. Διαφορετικό είναι το σχήμα αυτού με A/A 1, στον οποίο οι λαβές είναι οριζόντιες αλλά προσκολλημένες στο σώμα, η βάση είναι πιο ψηλή και το σχήμα του σώματος είναι περισσότερο κωνικό.

Για τους μικρογραφικούς σκύφους ισχύει το ερώτημα που έχει τεθεί και για τα υπόλοιπα μικρογραφικά αγγεία, αν δηλαδή ήταν χρηστικά και αν αυτό μπορεί να διαπιστωθεί και από τη χωρητικότητά τους.

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΣΚΥΦΟΙ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Περιοχή ΝΔ σπιτιών, στρώμα J, αρ. κατ. 21	ΠΑν	4,7 εκ.	7,7 εκ.	8,5 εκ.	0.043 λ.
2	Κάτω Γυνάδες, θαλαμωτός τάφος, αρ. κατ. 46	Αν	3 εκ.	6 εκ.	6,6 εκ.	0.042 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 9	ΜΑν	3,6 εκ.	6,7 εκ.	7,3 εκ.	0.056 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 13	ΜΑν	3 εκ.	5,2 εκ.	5,5 εκ.	0.029 λ.

Τα παραπάνω αγγεία και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, 1997, 222, εικ. 15, πίν. 43a (J 21)
2	J. N. Coldstream et al., 1981, 148, εικ. 7, πίν. 20 (αρ. κατ. 46)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 262, 453, εικ. 144 (292.9)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 262, 453, εικ. 144 (292.13)

Γ. Σκύφος με προχολή και στόμιο διαμορφωμένο σε σουρωτήρι

Μόνο ένας σκύφος τέτοιου τύπου είναι γνωστός στο υλικό που εξετάζεται στην παρούσα μελέτη. Προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Η

³⁵⁸ Η κατηγορία μικρογραφικά αγγεία συγκροτήθηκε μόνο από τους σκύφους και τα κύπελλα, γιατί μόνο τα δύο αυτά σχήματα αντιπροσωπεύονται με μεγάλο αριθμό.

χωρητικότητά του μετρήθηκε για να συγκριθεί με αυτή των υπολοίπων σκύφων ανάλογης περιόδου και να φανεί αν παρά τον διαφορετικό τους τύπο σχετίζονται ως προς τη χωρητικότητα.

Ο συγκεκριμένος σκύφος φέρει δύο οριζόντιες λαβές και έχει βάση επίπεδη, όπως και οι σκύφοι που εξετάζονται παραπάνω στην κατηγορία Α. Και η κατατομή του σώματός του μοιάζει με αυτών. Διαφέρει από αυτούς ως προς το ότι στο ύψος περίπου των λαβών, στη μπροστινή πλευρά, φέρει προχολή και ως προς το ότι το στόμιο του είναι διαμορφωμένο σε σουρωτήρι. Η χωρητικότητά του μετρήθηκε περίπου έως το σημείο που τελειώνει το σώμα, ελάχιστα πριν από την αρχή του χείλους, αφού λόγω του κλειστού στομίου του δεν θα μπορούσε να γεμίζει περισσότερο.

ΣΚΥΦΟΣ ΜΕ ΠΡΟΧΟΗ ΚΑΙ ΣΤΟΜΙΟ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟ ΣΕ ΣΟΥΡΩΤΗΡΙ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 140	ΜΓ	9,8 εκ.	12,9 εκ.	11 εκ.	0.659 λ.

Το παραπάνω αγγείο και το σχέδιο έχουν δημοσιευθεί στο ακόλουθο:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 266, 382-383, εικ. 147, πίν. 241 (292.140)

Δ. Υψίποδες σκύφοι

Οι υψίποδες σκύφοι θυμίζουν ως προς το σχήμα τους υψίποδες κρατήρες έχουν όμως πιο χαμηλό πόδι και διαφορετικές λαβές, αφού αρκετοί υψίποδες κρατήρες φέρουν και κάθετες λαβές συμφυείς με το χείλος. Οι μικρότεροι υψίποδες σκύφοι θυμίζουν τους μικρότερους κρατηρίσκους με τη διαφορά ότι οι κρατηρίσκοι έχουν σώμα κωδωνόσχημο και λεπτότερο, ενώ οι υψίποδες σκύφοι έχουν σώμα ευρύ, όπως και οι σκύφοι με επίπεδη βάση. Παρόλα αυτά οι μικροί υψίποδες σκύφοι με A/A 2 και 8 μοιάζουν πάρα πολύ ως προς σώμα τους, που είναι κωδωνόσχημο, με τους κρατηρίσκους. Ενδιαφέρον θα ήταν να συγκριθεί η χωρητικότητά τους με αυτή των υψίποδων κρατήρων και των κρατηρίσκων.

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε δεκαοκτώ παραδείγματα από τα οποία τα δεκατρία προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού, ενώ τα πέντε είναι εισηγμένα από την Αττική και μετρήθηκαν για να συγκριθούν με τα κνωσιακά. Στα αττικά παραδείγματα όταν οι λαβές είναι κάθετες και συμφυείς με το χείλος (A/A 16-

18) το σχήμα χαρακτηρίζεται ως κάνθαρος ή υψίπους κάνθαρος, ενώ όταν οι λαβές είναι οριζόντιες χαρακτηρίζεται ως υψίπους σκύφος (A/A 14)³⁵⁹.

Ως προς το σχήμα ο κνωσιακός υψίπους σκύφος με A/A 1 μοιάζει πολύ με τον αττικό με A/A 14, μόνο που είναι μεγαλύτερος. Άλλωστε στη δημοσίευσή του αναφέρεται ότι πρόκειται για μίμηση αττικού³⁶⁰ και ο χαρακτηρισμός του σχήματος δεν είναι σαφής, αφού στον κατάλογο αναφέρεται ως μικρός κρατήρας και στο σχολιασμό της κεραμικής εντάσσεται στους σκύφους.

Η χωρητικότητα σε όλους, όπως και στους προηγούμενους τύπους σκύφων, μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος.

ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΣΚΥΦΟΙ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Q, αρ. κατ. 68	Μ ΠΡΓ	18,5 εκ.	19,8 εκ.	20,5 εκ.	2.596 λ.
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 48	Μ ΠΡΓ	8 εκ.	6,9 εκ.	7,2 εκ.	0.125 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος O, αρ. κατ. 44	Υ ΠΡΓ	12,8 εκ.	15,9 εκ.	16 εκ.	1.019 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 17	Υ ΠΡΓ	7,6 εκ.	8,1 εκ.	9 εκ.	0.142 λ.
5	Κοντά στη Βίλα Αριάδνη, ταφή IV, αρ. κατ. 2	Υ ΠΡΓ	6 εκ.	6,5 εκ.	6,9 εκ.	0.079 λ.
6	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», στρώμα GA, αρ. κατ. 2	Υ ΠΡΓ	15,7 εκ.	16,8 εκ.	16,2 εκ.	1.721 λ.
7	<i>Royal Road</i> , σύνολο ευρημάτων C, αρ. κατ. 37	Υ ΠΡΓ	8,1 εκ.	9 εκ.	9,3 εκ.	0.217 λ.
8	Κοντά στη Βίλα Αριάδνη, ταφή IV, αρ. κατ. 6	Υ ΠΡΓ	7,4 εκ.	6,2 εκ.	6,6 εκ.	0.081 λ.
9	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», σύνολο ευρημάτων GH, αρ. κατ. 5	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	9 εκ.	9,3 εκ.	9,3 εκ.	0.260 λ.
10	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 6	ΠΡΓ Β΄	7,8 εκ.	8,1 εκ.	9,2 εκ.	0.133 λ.
11	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 104, αρ. κατ. 56	ΠΓ	8,5 εκ.	9,6 εκ.	8,6 εκ.	0.224 λ.
12	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 31, αρ. κατ. 29	Υ ΜΓ	6,9 εκ.	7,8 εκ.	7 εκ.	0.133 λ.

³⁵⁹ J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 29, 6, 248, 400-401, εικ. 66, 56, 66, 142 (J50, J56, 285.121, D34)

³⁶⁰ J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), στο ίδιο, 49, 380-381, εικ. 72, πίν. 68 (Q68)

13	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 85	ΜΑν	12 εκ.	15,6 εκ.	14,5 εκ.	0.865 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ						
14	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος J, αρ. κατ. 50	Υ ΠΡΓ	15,8 εκ.	15,3 εκ.	15,6 εκ.	1.147 λ.
15	Αθήνα, Κεραμεικός, τάφος 34, αρ. κατ. Α2	Προχωρη μένη ΠΡΓ	12,3 εκ.	12,3 εκ.	12,6 εκ.	0.543 λ.
16	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 121	Υ ΠΡΓ	11,1 εκ.	13,5 εκ.	13,2 εκ.	0.682 λ.
17	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 34	ΠΓ II – ΜΓ I	14 εκ.	17,4 εκ.	17 εκ.	1.490 λ.
18	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος J, αρ. κατ. 56	Υ ΠΡΓ	15 εκ.	18 εκ.	18 εκ.	1.507 λ.

Οι παραπάνω υψίποδες σκύφοι και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 49, 380-381, εικ. 72, πίν. 82 (Q 68)
2	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 198, 380-381, εικ. 126 (207.48)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 43, 380-381, εικ. 70 (O 44)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 197, 380-381, εικ. 124, πίν. 184 (207.17)
5	J. N. Coldstream, 1963, 41, εικ. 13, πίν. 13b (IV 2)
6	J. N. Coldstream, 1992, 68, πίν. 51 και 60 (GA 2)
7	J. N. Coldstream, 1972, 76, εικ. 2, πίν. 19 (C 37)
8	J. N. Coldstream, 1963, 41, εικ. 13, πίν. 13b (IV 6)
9	J. N. Coldstream, 1992, 76, πίν. 58 και 68 (GH 5)
10	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 5, 378, 380-381, εικ. 56, πίν. 45 (D 6)
11	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 142, 380-381, εικ. 104, πίν. 142 (104.56)
12	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 81, 380-381, εικ. 76 (31.29)
13	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 154, 454, εικ. 107 (107.85)
14	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 29, 400-401, εικ. 66, πίν. 66 (J 50)
15	J. Papadopoulos, 1994, 440, 441, εικ. 1 (A 2)
16	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 248, 400, εικ. 142, πίν. 229 (285.121)
17	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 6, 400, εικ. 56, πίν. 47 (D 34)
18	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 29, 400, εικ. 66, πίν. 66 (J 56)

Ε. Άωτος σκύφος

Κρίνοντας από το υπό εξέταση υλικό ο τύπος αυτός είναι σχετικά σπάνιος. Η χωρητικότητα ήταν δυνατόν να μετρηθεί μόνο σε ένα παράδειγμα αυτού του τύπου το οποίο προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Μετρήθηκε έως το σημείο που αρχίζει να διαμορφώνεται το χείλος.

ΑΩΤΟΣ ΣΚΥΦΟΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	ΒΔ τετράγωνο: η ΒΔ	ΠΑν	4,5 εκ.	10,8 εκ.	10 εκ.	0.293 λ.

	οικία του Θησαυρού, σύνολο F, αρ. κατ. 19					

Ο παραπάνω άωτος σκύφος με το σχέδιο έχει δημοσιευθεί στο εξής:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, 2000, 274-275, εικ. 3, πίν. 52 (F 19)

ΣΤ. Άωτος σκύφος με έσω νεύον χείλος

Πρόκειται για επίσης σπάνια παραλλαγή κρίνοντας από το υπό εξέταση υλικό. Από τους δύο σκύφους που αντιπροσωπεύονται από αυτή η χωρητικότητα ήταν δυνατόν να μετρηθεί στον ένα, ο οποίος προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Μετρήθηκε έως το σημείο που το χείλος αρχίζει να κλίνει προς τα μέσα.

ΑΩΤΟΣ ΣΚΥΦΟΣ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Road Trials, στρώμα F, αρ. κατ. 16	ΥΓ - ΠΑν	5,2 εκ.	8,7 εκ.	7,5 εκ.	0.147 λ.

Το παραπάνω αγγείο και το σχέδιο του έχουν δημοσιευθεί στο ακόλουθο:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, 1972, 86, εικ. 7, πίν. 22 (F 16)

Z. Κωνικός σκύφος (Πίν. 6)

Ο κωνικός αυτός σκύφος φέρει δύο οριζόντιες πλατιές λαβές κάτω από το χείλος, το οποίο είναι έξω νεύον και είναι χειροποίητος. Είναι μοναδικός στο σύνολο του υλικού που εξετάζεται από την Κνωσό και προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή της. Η χωρητικότητά του μετρήθηκε έως λίγο κάτω από το χείλος, σημείο έως το οποίο θεωρήθηκε ότι πρέπει να γεμίζονταν για να είναι εύχρηστος. Η χωρητικότητά του μετρήθηκε για να συγκριθεί με των υπολοίπων που δεν είναι χειροποίητοι.

ΚΩΝΙΚΟΣ ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΣ ΣΚΥΦΟΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Royal Road, σύνολο ευρημάτων C, αρ. κατ. 41	Π ΠΡΓ	5,2 εκ.	9 εκ.	8,8 εκ.	0.150 λ.

Το παραπάνω αγγείο με το σχέδιο του έχει δημοσιευθεί στο εξής:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, 1972, 76, εικ. 4, πίν. 19 (C 16)

14. ΚΟΤΥΛΕΣ (Πίν. 6)

Θεωρείται από τον Coldstream³⁶¹ ως το σχήμα που κατά την ύστερη γεωμετρική περίοδο αρχίζει να αντικαθιστά το σκύφο και βάσει αυτής της άποψης ενδιαφέρουσα θα ήταν η σύγκριση της χωρητικότητάς τους, όπως όμως και με τη χωρητικότητα των κυπέλλων. Το σχήμα των ντόπιων κοτύλων είναι ανάλογο με αυτό των σκύφων καθώς το σώμα των περισσότερων είναι χαμηλό και ευρύ. Το χείλος τους μπορεί να είναι είτε έξω είτε έσω νεύον ή ακόμα και κάθετο, ενώ οι δύο κάθετες λαβές άλλοτε βρίσκονται λίγο κάτω από το χείλος και άλλοτε στο μέσο του σώματος.

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε είκοσι τρεις κοτύλες από τις οποίες οι είκοσι προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού (A/A 1-19, 23) και οι τρεις είναι εισηγμένες από την Κόρινθο (A/A 20-22). Από τις κνωσιακές η μία (A/A 23) είναι μικρογραφική. Σε όλες μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος. Σε ελάχιστες περιπτώσεις κρίναμε ότι έπρεπε να γίνουν δύο μετρήσεις. Συγκεκριμένα στις κοτύλες με A/A 6 και 11 που έχουν χαμηλό χείλος, η μία μέτρηση έγινε ελάχιστα πριν το τέλος του σώματος και η άλλη στην αρχή του χείλους. Από τις κοτύλες που μετρήθηκαν αναλόγου σχήματος και διακόσμησης είναι αυτές με A/A 1, 3 και 5, μόνο που οι δύο τελευταίες είναι μικρότερων διαστάσεων. Οι κοτύλες αυτές έχουν και ανάλογη διακόσμηση. Παρόμοια με αυτές είναι και η κοτύλη με A/A 11. Η κοτύλη με A/A 19 μοιάζει ως προς το σχήμα με τις εισηγμένες με A/A 21 και 22.

ΚΟΤΥΛΕΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 229, αρ. κατ. 19	ΥΓ	8,2 εκ.	15,6 εκ.	14,5 εκ.	0.909 λ.
2	Κάτω Γυνάδες, θαλαμωτός τάφος, αρ. κατ. 29	ΥΓ	7,1 εκ.	11,4 εκ.	12 εκ.	0.319 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 89	ΥΓ	5,3 εκ.	10,5 εκ.	10,6 εκ.	0.269 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 106, αρ. κατ. 28	ΥΓ	5,8 εκ.	10,2 εκ.	10 εκ.	0.235 λ.
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 104, αρ. κατ. 9	ΥΓ	5,5 εκ.	10,5 εκ.	10 εκ.	0.241 λ.
6	Road Trials, στρώμα F, αρ. κατ. 14	ΥΓ	5,8 εκ.	9,9 εκ.	9 εκ.	0.218 λ. και 0.236 λ.
7	Road Trials, στρώμα F, αρ. κατ. 15	ΥΓ - ΠΑν	7,9 εκ.	13,5 εκ.	13,3 εκ.	0.515 λ.

³⁶¹ J. N. Coldstream, 1996(α), 384

8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 63	Αν	7,5 εκ.	13,2 εκ.	8,5 εκ.	0.531 λ.
9	Στρώμα TP/68, αρ. κατ. 7	ΠΑν, πιθανόν α' τέταρτο 7 ^{ου} π.Χ. αιώνα	10,7 εκ.	15 εκ.	14,7 εκ.	1.111 λ.
10	Κάτω Γυγάδες, θαλαμωτός τάφος, αρ. κατ. 83	ΠΑν	8,4 εκ.	12,9 εκ.	13 εκ.	0.555 λ.
11	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 14, αρ. κατ. 13	ΠΑν	6,8 εκ.	12,3 εκ.	11,5 εκ.	0.364 λ. και 0.396 λ.
12	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 218, αρ. κατ. 12	ΠΑν	6,3 εκ.	10,5 εκ.	10,1 εκ.	0.284 λ.
13	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 54	ΠΑν	6 εκ.	10,6 εκ.	9 εκ.	0.275 λ.
14	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο Ν), αρ. κατ. 5	ΠΑν	5,4 εκ.	10,2 εκ.	9,4 εκ.	0.203 λ.
15	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο Ν), αρ. κατ. 4	ΠΑν	4,6 εκ.	9,6 εκ.	9 εκ.	0.145 λ.
16	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 6	ΠΑν	4,2 εκ.	9,1 εκ.	9,5 εκ.	0.119 λ.
17	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 62	ΜΑν	6,7 εκ.	14,4 εκ.	13 εκ.	0.616 λ.
18	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 158	ΥΑν	8,2 εκ.	14,2 εκ.	14 εκ.	0.690 λ.
19	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 34, αρ. κατ. 34	ΥΑν	6 εκ.	6,9 εκ.	7,1 εκ.	0.107 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΟΡΙΝΘΟΣ						
20	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», σύνολο ευρημάτων GH, αρ. κατ. 71	ΜΓ II	11,1 εκ.	20,2 εκ.	20 εκ.	2.074 λ.
21	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 34, αρ. κατ. 33	Π ΠρΚ	8,9 εκ.	11,2 εκ.	11,2 εκ.	0.495 λ.
22	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 1, αρ. κατ. 10	Π ΠρΚ	6,3 εκ.	8,1 εκ.	8,2 εκ.	0.190 λ.
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΟΤΥΛΗ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ						
23	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 78, αρ. κατ. 9	ΥΓ - ΠΑν	2,8 εκ.	5,7 εκ.	5,2 εκ.	0.039 λ.

Οι παραπάνω κοτύλες και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 227, 383, εικ. 134, πίν. 209 (229.19)
2	J. N. Coldstream, 1981, 148, εικ. 7, πίν. 19 (αρ. κατ. 29)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 154, 384, εικ. 110, πίν. 153 (107.89)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 147, 384, εικ. 106, πίν. 147 (106.28)
5	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 141, 384, εικ. 104, πίν. 141 (104.9)
6	J. N. Coldstream, 1972, 85-86, εικ. 7, πίν. 22 (F 14)
7	J. N. Coldstream, 1972, 85-86, εικ. 7, πίν. 22 (F 15)
8	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 246, 456, εικ. 140 (285.63)
9	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 46, εικ. 1, πίν. 10 (αρ. κατ. 7)
10	J. N. Coldstream et al., 1981, 154, εικ. 7, πίν. 26 (αρ. κατ. 83)
11	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 64, 455-457, εικ. 75 (14.13)
12	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 204, 456, εικ. 129, πίν. 188 (218.12)
13	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 152, 456, εικ. 107 (107.54)
14	J. N. Coldstream, 2000, 292, εικ. 9, πίν. 59 (N 5)
15	J. N. Coldstream, 2000, 292, εικ. 9, πίν. 59 (N 4)
16	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 262, 456, εικ. 144 (292.6)
17	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 246, 456, εικ. 140 (285.62)
18	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 116, 456, εικ. 96, πίν. 126 (75.158)
19	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 84, 456, εικ. 79 (34.34)
20	J. N. Coldstream, 1992, 77, 78, πίν. 59 και 71 (GH 71)
21	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 84, 457, εικ. 79 (34.33)
22	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 285, 457, εικ. 152, πίν. 261 (1.10)
23	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 123, 384, εικ. 99, πίν. 130 (78.9)

15. ΚΑΝΘΑΡΟΣ (Πίν. 6)

Πρόκειται για σπάνιο σχήμα αν κρίνουμε από το υπό εξέταση υλικό, στο οποίο αντιπροσωπεύονται μόνο τρία αγγεία αυτού του σχήματος. Από αυτά μόνο στο ένα ήταν δυνατόν να μετρηθεί η χωρητικότητα. Προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού και το σχήμα του θυμίζει αυτό ορισμένων σφαιρικών πυξίδων, με τις οποίες ενδιαφέρον θα ήταν να συγκριθεί η χωρητικότητά του. Συγκρίνοντας με αυτές θα μπορούσε να έχει χαρακτηριστεί και ως σφαιρική πυξίδα. Έχει δύο κάθετες λαβές που αρχίζουν από τον ώμο και καταλήγουν στην κοιλιά, χείλος ψηλό έξω νεύον και σώμα σφαιρικό. Η χωρητικότητά του μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος.

ΚΑΝΘΑΡΟΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ						
1	Road Trials, στρώμα F, αρ. κατ. 13	ΥΓ	8 εκ.	9,9 εκ.	7,5 εκ.	0.326 λ.

Το παραπάνω αγγείο με το σχέδιο του έχει δημοσιευθεί στο ακόλουθο:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, 1972, 85, εικ. 7, πίν. 22 (F 13)

16. ΚΥΠΕΛΛΑ

Τα κύπελλα αποτελούν πολύ διαδεδομένο σχήμα, όπως φαίνεται και από το υπό εξέταση υλικό. Είναι ένα από τα σχήματα στα οποία αντιπροσωπεύονται αρκετές παραλλαγές, όπως φαίνεται και από τους πίνακες των σχημάτων κατά χώρο προέλευσης. Η χωρητικότητα μετρήθηκε εκτός από τα κύπελλα του συνήθους τύπου σε επτά παραλλαγές κυπέλλων που είναι τα μικρογραφικά κύπελλα, τα κωνικά κύπελλα, τα κύπελλα με έσω νεύον χείλος, κύπελλο με έσω νεύον χείλος και οριζόντια λαβή, τα κωδωνόσχημα κύπελλα, τα κύπελλα με πόδι και τριποδικό κύπελλο.

A. Κύπελλα

Καθώς πρόκειται για πολύ διαδεδομένο σχήμα και με μεγάλη διάρκεια χρήσης, για το οποίο όμως και στις δημοσιεύσεις συνήθως δίνονται σχέδια, έχει δώσει το μεγαλύτερο δείγμα από όλα τα σχήματα στα οποία μετρήθηκε η χωρητικότητα. Καλύπτει όλες τις υπό εξέταση περιόδους. Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε εκατόν σαράντα εννέα παραδείγματα από τα οποία τα εκατόν τριάντα τέσσερα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού και τα δεκαπέντε είναι εισηγμένα κυρίως από την Αττική, αλλά και από τις Κυκλάδες και τη Λακωνία. Η χωρητικότητα των εισηγμένων μετρήθηκε για να συγκριθεί με αυτή των κνωσιακών και για να συγκριθούν επίσης τα εισηγμένα μεταξύ τους, ιδιαίτερα τα αττικά με τα κυκλαδικά, που είναι και ίδιου σχήματος.

Η χωρητικότητα σχεδόν σε όλα μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος, σημείο έως το οποίο θεωρήθηκε ότι θα τα γέμιζαν για να ελέγχεται πιο εύκολα η ποσότητα του υγρού που θα εξέρεε κατά τη χρήση. Υπάρχουν όμως και λίγες περιπτώσεις στις οποίες έγιναν δύο μετρήσεις και αυτές είναι: το κύπελλο με A/A 36, στο οποίο το σημείο μετάβασης από το σώμα προς το χείλος είναι μεγαλύτερο από ότι στα άλλα και έτσι έγιναν δύο μετρήσεις, η μία έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και η άλλη αμέσως πάνω από αυτό, έως το σημείο που αρχίζει το χείλος. Το κύπελλο με A/A 38, στο οποίο ναι μεν το σημείο μετάβασης από το σώμα στο χείλος είναι σαφές, έτσι όμως όπως χωρίστηκε σε ακτίνες για να γίνει η μέτρηση της χωρητικότητάς του η ανώτερη ακτίνα συνέπιπτε είτε με σημείο που βρισκόταν ελάχιστα κάτω από το τέλος του σώματος είτε με σημείο που βρισκόταν ελάχιστα πάνω από την αρχή του χείλους, οπότε έγιναν μετρήσεις έως και τα δύο αυτά σημεία. Δύο μετρήσεις έγιναν και σε ορισμένα ανατολίζοντα κύπελλα, τα οποία έχουν αρκετά ψηλό χείλος. Αυτά θεωρήσαμε ότι θα μπορούσαν να τα γέμιζαν είτε μέχρι το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος είτε έως ελάχιστα πριν το μέσο του χείλους. Ενδεχομένως η σύγκριση της χωρητικότητάς τους με αυτή των υπολοίπων κυπέλλων

της ίδιας περιόδου να δείξει ποια από τις δύο μετρήσεις είναι η σωστή. Αυτά είναι τα κύπελλα με A/A 114, 122, 130, 131, 132 και 133. Το κύπελλο με A/A 133, αν και έχει πόδι δεν ταξινομήθηκε χωριστά μαζί με τα κύπελλα με πόδι γιατί διαφέρει από αυτά ως προς το σχήμα, ενώ αν εξαιρέσουμε το πόδι το σχήμα του είναι ανάλογο με των σύγχρονών του κυπέλλων με ψηλό χείλος και ιδιαίτερα με αυτού με A/A 132. Άλλωστε, όπως αναφέρεται από τη Moignard στη δημοσίευσή του, υπάρχουν κύπελλα ίδιου τύπου χωρίς ψηλό πόδι και όλα αυτά τα κύπελλα που έχουν ψηλό χείλος με ή χωρίς πόδι τα έχει συμπεριλάβει στον ίδιο τύπο³⁶².

Τα κύπελλα που εξετάζονται παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις ως προς το σχήμα τους. Τα περισσότερα έχουν ευρεία διάμετρο και είναι συνήθως χαμηλά, υπάρχουν όμως και ορισμένα που είναι πιο στενά και πιο ψηλά. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν τα δύο πρώιμα κύπελλα με A/A 1 και 2, τα οποία είναι παρόμοιου σχήματος, όπως και τα υστερότερα κύπελλα με A/A 106, 115, 120, 125, 126, 129. Από αυτά τα 125, 126 και 129 είναι όμοιου σχήματος. Χαρακτηριστικά είναι τα ανατολίζοντα κύπελλα με ψηλό χείλος που ορισμένες φορές μπορεί να είναι τόσο όσο και το σώμα ή και ψηλότερο. Στενό και ψηλό είναι και το πρώιμο κύπελλο με A/A 5 το οποίο έχει διαφορετική κατατομή από αυτά με A/A 1 και 2. Γωνιώδης είναι η κατατομή του κυπέλλου με A/A 108. Παρόμοιου σχήματος και χρονολόγησης με αυτό είναι και το κύπελλο με A/A 119, μόνο που σε αυτό διαφέρει λίγο το ανώτερο τμήμα του σώματος μετά τη γωνίωση και το χείλος. Παρόμοιου σχήματος με το 119, αλλά με λιγότερο έντονη τη γωνίωση και πολύ μεγαλύτερου μεγέθους, είναι το πρωιμότερο κύπελλο με A/A 54, το οποίο ως προς το μέγεθός του είναι μοναδικό ανάμεσα στα υπό εξέταση κύπελλα. Στη δημοσίευσή του χαρακτηρίζεται ως γιγαντιαίο κύπελλο³⁶³. Το ψηλό κωνικό κύπελλο με A/A 134 που προέρχεται από την κεραμική παραγωγή της Κνωσού είναι αναλόγου σχήματος με το εισηγμένο από τη Λακωνία κύπελλο με A/A 135, με το οποίο και πρέπει να συγκριθεί ως προς τη χωρητικότητα. Τα εισηγμένα από τις Κυκλάδες κύπελλα (A/A 147-148) και τα περισσότερα αττικά (αυτά με A/A 136-146) είναι χαμηλά και με ευρεία διάμετρο. Υπάρχει όμως και αττικό κύπελλο με ψηλό πόδι (αυτό με A/A 149) που εξετάζεται εδώ μαζί με τα υπόλοιπα και όχι ως ξεχωριστός τύπος γιατί αν εξαιρέσουμε το πόδι, το σχήμα του είναι όμοιο με αυτό των υπολοίπων εξεταζομένων εδώ κυπέλλων.

---

³⁶² E. Moignard, 1996, 458, τύπος D.

³⁶³ J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 187, 388 (175.38).

ΚΥΠΕΛΛΑ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 20	ΥποΜ/Π ΠΡΓ ³⁶⁴	7,4 εκ.	8,4 εκ.	6,6 εκ.	0.148 λ.
2	Royal Road, στρώμα Α, αρ. κατ. 26	Π ΠΡΓ	7,5 εκ.	8,1 εκ.	7,7 εκ.	0.178 λ.
3	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος J, αρ. κατ. 14	Μ ΠΡΓ	5,8 εκ.	8,7 εκ.	9 εκ.	0.195 λ.
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος J, αρ. κατ. 12	Μ ΠΡΓ	5,1 εκ.	8,7 εκ.	9 εκ.	0.174 λ.
5	Άγιος Ιωάννης, τάφος V, αρ. κατ. 17	Μ – Υ ΠΡΓ	7,2 εκ.	8,4 εκ.	7,2 εκ.	0.231 λ.
6	Άγιος Ιωάννης, τάφος I, αρ. κατ. 45	Μ – Υ ΠΡΓ	7,3 εκ.	8,4 εκ.	9,3 εκ.	0.196 λ.
7	Άγιος Ιωάννης, τάφος I, αρ. κατ. 47	Μ – Υ ΠΡΓ	6,3 εκ.	9,6 εκ.	10,2 εκ.	0.196 λ.
8	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Q, αρ. κατ. 8	Υ ΠΡΓ	9 εκ.	12,4 εκ.	13,4 εκ.	0.657 λ.
9	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 39	Υ ΠΡΓ	8 εκ.	11,4 εκ.	12,8 εκ.	0.484 λ.
10	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219, αρ. κατ. 10	Υ ΠΡΓ	8,1 εκ.	11,4 εκ.	11,6 εκ.	0.484 λ.
11	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 67	Υ ΠΡΓ	7,2 εκ.	11,1 εκ.	12,4 εκ.	0.393 λ.
12	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 66	Υ ΠΡΓ	8,2 εκ.	10,8 εκ.	12 εκ.	0.383 λ.
13	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», στρώμα GA, αρ. κατ. 3	Υ ΠΡΓ	6,9 εκ.	10,8 εκ.	11-12 εκ.	0.357 λ.
14	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175, αρ. κατ. 16	Υ ΠΡΓ	7 εκ.	9,6 εκ.	10,6 εκ.	0.287 λ.
15	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 28, αρ. κατ. 10	Υ ΠΡΓ	6,5 εκ.	10 εκ.	10,5-11,5 εκ.	0.284 λ.
16	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 287, αρ. κατ. 29	Υ ΠΡΓ	6,6 εκ.	9,3 εκ.	10,3 εκ.	0.259 λ.
17	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 287, αρ. κατ. 6	Υ ΠΡΓ	6,8 εκ.	8,4 εκ.	8,4 εκ.	0.188 λ.
18	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3, αρ. κατ. 12	Υ ΠΡΓ	5,8 εκ.	7,8 εκ.	6,6 εκ.	0.142 λ.
19	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3, αρ. κατ. 11	Υ ΠΡΓ	5,4 εκ.	7,5 εκ.	7,5 εκ.	0.140 λ.
20	Τεκές, τάφος E, αρ.	Τέλος	7,4 εκ.	11,1 εκ.	12 εκ.	0.364 λ.

³⁶⁴ Στη δημοσίευσή του στον κατάλογο χρονολογείται ως υπομινωικό/πρώιμο πρωτογεωμετρικό, ενώ στο σχολιασμό της κεραμικής ως πρώιμο πρωτογεωμετρικό.

	κατ. 10	ΠΡΓ= γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αι.				
21	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», στρώμα GB, αρ. κατ. 25	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	6 εκ.	9,9 εκ.	10,8 εκ.	0.224 λ.
22	Τεκές, τάφος Ε, αρ. κατ. 6	Τέλος ΠΡΓ= γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αι.	5,3 εκ.	9,9 εκ.	10,8 εκ.	0.203 λ.
23	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», στρώμα GB, αρ. κατ. 26	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	5,7 εκ.	9 εκ.	9 εκ.	0.215 λ.
24	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 287, αρ. κατ. 4	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	5,1 εκ.	9,1 εκ.	9,2 εκ.	0.205 λ.
25	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 3	ΠΡΓ Β΄	8,8 εκ.	13 εκ.	10,8-12 εκ.	0.675 λ.
26	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 42	ΠΡΓ Β΄	9,4 εκ.	11,7 εκ.	11 εκ.	0.586 λ.
27	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 105	ΠΡΓ Β΄	7 εκ.	9,9 εκ.	10 εκ.	0.280 λ.
28	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 35	ΠΡΓ Β΄	5,8 εκ.	9,9 εκ.	10,5 εκ.	0.247 λ.
29	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Q, αρ. κατ. 35	ΠΡΓ Β΄	6,2 εκ.	9 εκ.	9,3 – 9,9 εκ.	0.223 λ.
30	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Q, αρ. κατ. 26	ΠΡΓ Β΄	5,8 εκ.	9 εκ.	9,8 εκ.	0.189 λ.
31	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219, αρ. κατ. 11	ΠΡΓ Β΄	5,5 εκ.	8,4 εκ.	8,6 – 9,3 εκ.	0.168 λ.
32	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», στρώμα GC, αρ. κατ. 9	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	9 εκ.	14,1 εκ.	11,7 εκ.	0.795 λ.
33	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 59	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	9,5 εκ.	13,8 εκ.	12,6 εκ.	0.791 λ.
34	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος N, αρ. κατ. 17	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	8,8 εκ.	13,8 εκ.	12 εκ.	0.750 λ.
35	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 28, αρ. κατ. 4	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	8,4 εκ.	13,2 εκ.	11,8 εκ.	0.676 λ.
36	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 131	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	7,9 εκ.	12,3 εκ.	11,5 εκ.	0.564 λ. και 0.591 λ.
37	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», στρώμα GC, αρ. κατ. 8	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	8,4 εκ.	12 εκ.	10 εκ.	0.538 λ.
38	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 132	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	8,1 εκ.	12,3 εκ.	11,7 εκ.	0.521 λ. και 0.548 λ.

39	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 163	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	7,6 εκ.	12 εκ.	11 εκ.	0.487 λ.
40	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 3	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	7,2 εκ.	11,4 εκ.	10,4 εκ.	0.443 λ.
41	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 111	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	6,8 εκ.	10,5 εκ.	9,8 εκ.	0.343 λ.
42	Κάτω Γυγάδες, θαλαμωτός τάφος, αρ. κατ. 80	ΠΡΓ Β'/ΠΓ	5,7 εκ.	11,1 εκ.	11,2 εκ.	0.292 λ.
43	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175, αρ. κατ. 20	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	6,9 εκ.	10,2 εκ.	9,8 εκ.	0.286 λ.
44	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175, αρ. κατ. 18	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	6-6,5 εκ. ³⁶⁵	9,9 εκ.	10 εκ.	0.273 λ.
45	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 287, αρ. κατ. 2	ΠΡΓ Β' - ΠΓ ³⁶⁶	6,1 εκ.	9 εκ.	9 εκ.	0.195 λ.
46	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175, αρ. κατ. 19	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	6 εκ.	8,7 εκ.	8,7 εκ.	0.183 λ.
47	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100, αρ. κατ. 28	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	4,8 εκ.	8,4 εκ.	7,6 εκ.	0.141 λ.
48	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 286, αρ. κατ. 6	ΠΓ	8,1 εκ.	12,3 εκ.	11,8 εκ.	0.508 λ.
49	Χανιαλή Τεκές, θαλαμωτός τάφος 3, αρ. κατ. 16	ΠΓ	6,9 εκ.	10,2 εκ.	9,6 εκ.	0.348 λ.
50	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 60	ΠΓ	6,1 εκ.	9,4 εκ.	8,5 εκ.	0.234 λ.
51	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 280, αρ. κατ. 5	ΠΓ	6,4 εκ.	8,1 εκ.	7,8 εκ.	0.199 λ.
52	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 280, αρ. κατ. 3	ΠΓ	5,1 εκ.	8,4 εκ.	7,2 εκ.	0.149 λ.
53	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 280, αρ. κατ. 4	ΠΓ	5,4 εκ.	7,9 εκ.	7 εκ.	0.144 λ.
54	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 175, αρ. κατ. 38	ΠΓ	20 εκ.	21,9 εκ.	19 εκ.	4.632 λ.
55	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 43	ΠΓ - ΜΓ	5,6 εκ.	10,5 εκ.	10,2 - 10,6 εκ.	0.280 λ.
56	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 106, αρ. κατ. 6	ΠΓ - ΜΓ	4,3 εκ.	7,8 εκ.	7,2 εκ.	0.104 λ.
57	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 218, αρ. κατ. 46	Υ ΜΓ	10,5 εκ.	15,9 εκ.	13,6 εκ.	1.294 λ.
58	Βόρειο	ΜΓ	9 εκ.	15,9 εκ.	13,6 εκ.	0.924 λ.

³⁶⁵ Το κύπελλο αυτό είναι ανισοϋνές.

³⁶⁶ Στη δημοσίευσή του στον κατάλογο χρονολογείται ως πρωτογεωμετρικό Β', ενώ στο σχολιασμό της κεραμικής ως πρωτογεωμετρικό Β' - πρώιμο γεωμετρικό.

	Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 91					
59	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», στρώμα GD, αρ. κατ. 22	ΜΓ	9,8 εκ.	13,8 εκ.	12 εκ.	0.876 λ.
60	Κάτω Γυνάδες, θαλαμωτός τάφος, αρ. κατ. 28	ΜΓ	8,8 εκ.	14,7 εκ.	12,5 εκ.	0.775 λ.
61	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219, αρ. κατ. 37	ΜΓ	9,2 εκ.	13,5 εκ.	11,8-13 εκ.	0.755 λ.
62	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 65, αρ. κατ. 3	ΜΓ	7,8 εκ.	15 εκ.	14 εκ.	0.750 λ.
63	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 82	ΜΓ	8 εκ.	14,1 εκ.	12,5 εκ.	0.710 λ.
64	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 108	ΜΓ	7,8 εκ.	14,1 εκ.	12,3 εκ.	0.700 λ.
65	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 134, αρ. κατ. 67	ΜΓ	7,9 εκ.	13,5 εκ.	11,2 εκ.	0.645 λ.
66	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 218, αρ. κατ. 45	Υ ΜΓ	8 εκ.	12,3 εκ.	10,8 εκ.	0.564 λ.
67	Royal Road, σύνολο ευρημάτων G, αρ. κατ. 105	ΜΓ	7,4 εκ.	12,6 εκ.	11,5 εκ.	0.532 λ.
68	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 93	ΜΓ	7,8 εκ.	12,6 εκ.	11 εκ.	0.531 λ.
69	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 306, αρ. κατ. 17	ΜΓ	7,7 εκ.	11,7 εκ.	12 εκ.	0.456 λ.
70	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 96	ΜΓ	7,2 εκ.	10,2 εκ.	10,2 εκ.	0.361 λ.
71	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 199	ΜΓ	6,9 εκ. ³⁶⁷	10,8 εκ.	10,3 εκ.	0.349 λ.
72	Κάτω Γυνάδες, θαλαμωτός τάφος, αρ. κατ. 47	ΜΓ	6,2 εκ.	10,8 εκ.	9,8 εκ.	0.306 λ.
73	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», στρώμα GD, αρ. κατ. 21	ΜΓ	7,2 εκ.	9,9 εκ.	9,8 εκ.	0.300 λ.
74	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 219, αρ. κατ. 27	ΜΓ	6,2 εκ.	10,5 εκ.	10 εκ.	0.279 λ.
75	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 106, αρ. κατ. 1	ΥΓ	14,4 εκ.	18,6 εκ.	14,7–15,2 εκ.	2.376 λ.
76	Βόρειο Τετράγωνο: το «Γεωμετρικό Πηγάδι», σύνολο Η, αρ. κατ. 40	ΥΓ	9,8 εκ.	15,4 εκ.	12,4 εκ.	1.292 λ.
77	Περιοχή Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα Ε, αρ. κατ. 2	ΥΓ	9,8 εκ.	16,5 εκ.	14 εκ.	1.135 λ.

³⁶⁷ Και αυτό το κύπελλο είναι ανισοϋπές.

78	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 107, αρ. κατ. 63	ΥΓ	9,7 εκ.	15 εκ.	13,8 εκ.	1.118 λ.
79	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», στρώμα GE, αρ. κατ. 18	ΥΓ	10,8 εκ.	15 εκ.	14 εκ.	1.086 λ.
80	Περιοχή Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα D, αρ. κατ. 29	ΥΓ	12 εκ.	14,1 εκ.	12 εκ.	0.999 λ.
81	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», στρώμα GE, αρ. κατ. 17	ΥΓ	10,3 εκ.	14,4 εκ.	14 εκ.	0.966 λ.
82	Περιοχή Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα E, αρ. κατ. 3	ΥΓ	10,8 εκ.	14,4 εκ.	14,5 εκ.	0.958 λ.
83	Περιοχή Βενιζέλειου Νοσοκομείου, στρώμα E, αρ. κατ. 4	ΥΓ	10,8 εκ.	14,1 εκ.	12 εκ.	0.925 λ.
84	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 40, αρ. κατ. 43	Π ΥΓ	10 εκ.	14,4 εκ.	12,5 εκ.	0.928 λ.
85	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 104, αρ. κατ. 5	ΥΓ	9,5 εκ.	14,1 εκ.	11,8 εκ.	0.883 λ.
86	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 104	Υ ΥΓ	9 εκ.	13 εκ.	12,5 εκ.	0.633 λ.
87	ΝΔ του κεντρικού δρόμου από Κνωσό προς Ηράκλειο (Φορτέτσα), τάφος Α, αρ. κατ. 28	ΥΓ	7,3 εκ.	10,8 εκ.	10,8 εκ.	0.369 λ.
88	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 1, αρ. κατ. 8	Υ ΥΓ	7,6 εκ.	10,5 εκ.	10 εκ.	0.334 λ.
89	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 112	Π ΥΓ	6,5 εκ.	10,9 εκ.	9,2 εκ.	0.283 λ.
90	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 104, αρ. κατ. 96	Π ΥΓ	5,7 εκ.	9 εκ.	7,6 εκ.	0.201 λ.
91	Περιοχή ΝΔ σπιτιών, σύνολο ευρημάτων Χ, αρ. κατ. 8	ΥΓ	6,3 εκ.	7,5 εκ.	11 εκ.	0.187 λ.
92	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Ο, αρ. κατ. 26	ΥΓ	6 εκ.	8,4 εκ.	7,8 εκ.	0.183 λ.
93	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Η, αρ. κατ. 11	ΥΓ	5,7 εκ.	8,1 εκ.	7,2 εκ.	0.163 λ.
94	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 78, αρ. κατ. 3	Υ ΥΓ	5,7 εκ.	8,1 εκ.	7 εκ.	0.161 λ.
95	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 106, αρ. κατ. 10	Υ ΥΓ	5,9 εκ.	7,5 εκ.	7,3 εκ.	0.150 λ.
96	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 132, αρ. κατ. 32	Υ ΥΓ	4,9 εκ.	6,9 εκ.	7 εκ.	0.093 λ.
97	Βόρειο	ΥΓ- ΠΑν	10,4 εκ.	16,5 εκ.	13,5 εκ.	1.429 λ.

	Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 130					
98	Road Trials, στρώμα F, αρ. κατ. 17	Υ ΥΓ- ΠΑν	11,9 εκ.	14,7 εκ.	12,5 εκ.	1.165 λ.
99	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 132, αρ. κατ. 24	ΥΓ/ΠΑν	10,1 εκ.	14,8 εκ.	13,6 εκ.	0.995 λ.
100	Royal Road, σύνολο ευρημάτων G, αρ. κατ. 106	ΥΓ ή ΠΑν	11,5 εκ.	13,6 εκ.	12 εκ.	0.866 λ.
101	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 134, αρ. κατ. 47	ΥΓ - ΠΑν	10,2 εκ.	15 εκ.	12 εκ.	0.844 λ.
102	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 134, αρ. κατ. 9	ΥΓ - ΠΑν	9,6 εκ.	13,8 εκ.	12,3 εκ.	0.767 λ.
103	«Ανεξερευνήτο Μέγαρο», σύνολο ευρημάτων GH, αρ. κατ. 37	ΥΓ - ΠΑν	9,8 εκ.	12,9 εκ.	10,7-12,3 εκ.	0.754 λ.
104	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο N), αρ. κατ. 1	ΥΓ/ΠΑν	7,1 εκ.	10,5 εκ.	9 εκ.	0.376 λ.
105	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 98, αρ. κατ. 4	ΥΓ/ΠΑν	6,6 εκ.	9,6 εκ.	9 εκ.	0.318 λ.
106	Road Trials, στρώμα F, αρ. κατ. 19	ΥΓ-ΠΑν	7,3 εκ.	7,5 εκ.	6 εκ.	0.179 λ.
107	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 64	Αν	10,6 εκ.	15,9 εκ.	14,9 εκ.	1.104 λ.
108	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 16, αρ. κατ. 2	Ίσως Αν	6,8 εκ.	7,5 εκ.	8 εκ.	0.333 λ.
109	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 19, αρ. κατ. 3	ΠΑν	11,6 εκ.	14,7 εκ.	13 εκ.	1.179 λ.
110	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 19, αρ. κατ. 8	ΠΑν	11,4 εκ.	15,3 εκ.	14,2 εκ.	1.149 λ.
111	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 112	ΠΑν	11,7 εκ.	15 εκ.	13,2 εκ.	1.122 λ.
112	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 14, αρ. κατ. 9	ΠΑν	11 εκ.	15 εκ.	13 εκ.	1.115 λ.
113	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 14, αρ. κατ. 17	ΠΑν	10,8 εκ.	13,8 εκ.	13 εκ.	0.947 λ.
114	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 218, αρ. κατ. 126	ΠΑν	13,5 εκ.	15 εκ.	14 εκ.	0.799 λ. και 0.947 λ.
115	Περιοχή ΝΔ σπιτιών, στρώμα F, αρ. κατ. 1	ΠΑν	10,4 εκ.	11,5 εκ.	9,6 εκ.	0.653 λ.
116	Κάτω Γυνάδες, θαλαμωτός τάφος, αρ. κατ. 49	ΠΑν	8,2 εκ.	10,8 εκ.	9,6 εκ.	0.397 λ.
117	Στρώμα TP/68, αρ. κατ. 14	ΠΑν, πιθανόν α' τέταρτο	8,7 εκ.	10,5 εκ.	8,1 εκ.	0.395 λ.

		7 ^{ου} π.Χ. αι.				
118	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 78, αρ. κατ. 4	ΠΑν	5,6 εκ.	8,1 εκ.	8,2 εκ.	0.143 λ.
119	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Η, αρ. κατ. 24	ΠΑν	6 εκ.	7,5 εκ.	6,8 εκ.	0.139 λ.
120	Κάτω Γυνάδες, θαλαμωτός τάφος, αρ. κατ. 50	ΠΑν	6,3 εκ.	6,4 εκ.	5,4 εκ.	0.096 λ.
121	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 218, αρ. κατ. 56	ΜΑν	11 εκ.	14,1 εκ.	13,5 εκ.	0.894 λ.
122	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 32	ΜΑν	10 εκ.	14,7 εκ.	12,1 εκ.	0.695 λ. και 0.852 λ.
123	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 35	ΜΑν	12,5 εκ.	12,6 εκ.	11,8 εκ.	0.841 λ.
124	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 75, αρ. κατ. 101	ΥΑν	9,8 εκ.	15,9 εκ.	13,7 εκ.	1.105 λ.
125	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 34, αρ. κατ. 6	ΥΑν	12,3 εκ.	13,5 εκ.	13 εκ.	1.020 λ.
126	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 34, αρ. κατ. 12	ΥΑν	11,8 εκ.	12,7 εκ.	12,3 εκ.	0.898 λ.
127	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 55	ΥΑν	9,8 εκ.	14,1 εκ.	13,3 εκ.	0.830 λ.
128	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 285, αρ. κατ. 21	ΥΑν	10,4 εκ.	13,5 εκ.	12 εκ.	0.767 λ.
129	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 34, αρ. κατ. 10	ΥΑν	11,4 εκ.	12 εκ.	11 εκ.	0.730 λ.
130	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 126, αρ. κατ. 6	ΥΑν	12 εκ.	11,7 εκ.	12 εκ.	0.422 λ. και 0.600 λ.
131	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 34, αρ. κατ. 30	ΥΑν	11,3 εκ.	12,1 εκ.	12,8 εκ.	0.416 λ. και 0.678 λ.
132	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 34, αρ. κατ. 31	ΥΑν	9,6 εκ.	10,2 εκ.	10,8 εκ.	0.319 λ. και 0.423 λ.
133	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 56, αρ. κατ. 19	ΥΑν	12 εκ.	10,9 εκ.	11 εκ.	0.319 λ. και 0.494 λ.
134	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 82, αρ. κατ. 11	ΥΑν	9,8 εκ.	8,1 εκ.	9,8 εκ.	0.295 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΛΑΚΩΝΙΑ						
135	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 34, αρ. κατ. 36	Αν	10,6 εκ.	8,4 εκ.	10,6 εκ.	0.317 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ						
136	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος	Υ ΠΡΓ	6,7 εκ.	10 εκ.	9,3 εκ.	0.294 λ.

	J, αρ. κατ. 47					
137	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος J, αρ. κατ. 48	Υ ΠΡΓ	6,5 εκ.	9,9 εκ.	9,5 εκ.	0.284 λ.
138	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος J, αρ. κατ. 28	Υ ΠΡΓ	6,2 εκ.	9,6 εκ.	8,8 εκ.	0.251 λ.
139	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος J, αρ. κατ. 29	Υ ΠΡΓ	6,2 εκ.	9,9 εκ.	8,2 –9 εκ.	0.246 λ.
140	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος J, αρ. κατ. 49	Υ ΠΡΓ	5,9 εκ.	9,6 εκ.	9 εκ.	0.233 λ.
141	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 207, αρ. κατ. 13	Υ ΠΡΓ	5,8 εκ.	9,3 εκ.	8,4 εκ.	0.218 λ.
142	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 34	ΜΓ Ι	6,2 εκ.	10,2 εκ.	8,5 εκ.	0.286 λ.
143	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 130	ΜΓ	5,2 εκ.	10,8 εκ.	10,5 εκ.	0.265 λ.
144	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος N, αρ. κατ. 18	ΜΓ Ι	4,8 εκ.	9,9 εκ.	9,6 εκ.	0.210 λ.
145	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 71	ΜΓ Ι	5,4 εκ.	9,3 εκ.	8,8 εκ.	0.203 λ.
146	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος G, αρ. κατ. 74	ΜΓ Ι	5 εκ.	9,9 εκ.	9,4 εκ.	0.195 λ.
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΥΚΛΑΔΕΣ						
147	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 96	ΜΓ	5,5 εκ.	9,3 εκ.	8 εκ.	0.203 λ.
148	<i>Royal Road</i> , σύνολο ευρημάτων G, αρ. κατ. 127	ΜΓ	6 εκ.	9 εκ.	9 εκ.	0.185 λ.
ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΨΗΛΟ ΠΟΔΙ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ						
149	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος J, αρ. κατ. 54	Υ ΠΡΓ	9,1 εκ.	9,9 εκ.	9,4 εκ.	0.255 λ.

Τα παραπάνω κύπελλα και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 197, 385, εικ. 125, πίν. 185 (207.20)
2	J. N. Coldstream, 1972, 69, εικ. 2, πίν. 15 (A 26)
3	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 28, 385, εικ. 65, πίν. 64 (J 14)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 27-28, 385-386, εικ. 65, πίν. 64 (J 12)
5	J. Boardman, 1960, 134, εικ. 5, πίν. 36 (V 17)
6	J. Boardman, 1960, 131, εικ. 5, πίν. 36 (I 45)
7	J. Boardman, 1960, 131, εικ. 5 (I 47)
8	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 47, 385, εικ. 70 (Q 8)
9	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 6, 385, εικ. 56, πίν. 45 (D 39)
10	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 214, 385, εικ. 131, πίν. 199 (219.10)
11	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 18, 385, εικ. 60, πίν. 56 (G 67)

12	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 18, 385, 18, 385, εικ. 60, πίν. 56 (G 66)
13	J. N. Coldstream, 1992, 68, πίν. 51 και 60 (GA 3)
14	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 186, 386-387, εικ. 119 (175.16)
15	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 78, 385, εικ. 78, πίν. 100 (28.10)
16	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 256, 385-386, εικ. 144 (287.29)
17	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 255, εικ. 143 (287.6)
18	J. Boardman, 1967, 71, εικ. 5 (αρ. κατ. 12)
19	J. Boardman, 1967, 71, εικ. 5 (αρ. κατ. 11)
20	H. Sackett, 1976, 120, εικ. 4, πίν. 15b (E 10)
21	J. N. Coldstream, 1992, 69, πίν. 51 και 61 (GB 25)
22	H. Sackett, 1976, 120, εικ. 4, πίν. 15b (E 6)
23	J. N. Coldstream, 1992, 69, πίν. 51 και 61 (GB 26)
24	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 255, 386, εικ. 143 (287.4)
25	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 5, 385-390, εικ. 56, πίν. 45 (D 3)
26	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 6, 385, εικ. 56, πίν. 45 (D 42)
27	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 236, 385, εικ. 138 (283.105)
28	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 6, 385-386, εικ. 56, πίν. 45 (D 35)
29	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 48, 385-386, εικ. 71 (Q 35)
30	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 47, 385-386, εικ. 71 (Q 26)
31	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 214, 385-386, εικ. 131, πίν. 199 (219.11)
32	J. N. Coldstream, 1992, 70, πίν. 52 (GC 9)
33	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 18, 386, εικ. 60, πίν. 56 (G 59)
34	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 37, 386-387, εικ. 68, πίν. 72 (N 17)
35	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 78, 386, εικ. 78, πίν. 100 (28.4)
36	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 21, 386, εικ. 63 (G 131)
37	J. N. Coldstream, 1992, 70, πίν. 52 (GC 8)
38	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 21, 386, εικ. 63 (G 132)
39	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 157, 386, εικ. 111 (107.163)
40	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 233, 386, εικ. 135 (283.3)
41	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 247, 386, εικ. 141, πίν. 228 (285.111)
42	J. N. Coldstream et al., 1981, 154, εικ. 7, πίν. 26 (αρ. κατ. 80)
43	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 186, 386-387, εικ. 119 (175.20)
44	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 186, 386-387, εικ. 119, πίν. 177 (175.18)
45	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 255, 386, εικ. 143 (287.2)
46	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 186, 386-387, εικ. 119 (175.19)
47	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 134, 387, εικ. 103, πίν. 135 (100.28)
48	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 254, 385, εικ. 143, πίν. 231 (286.6)
49	J. Boardman, 1967, 72, εικ. 5 (αρ. κατ. 16)
50	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 18, 388-389, εικ. 60, πίν. 56 (G 60)
51	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 229, 385, εικ. 135, πίν. 210 (280.5)
52	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 229, 387, εικ. 135, πίν. 210 (280.3)
53	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 229, 387, εικ. 135, πίν. 210 (280.4)
54	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 187, 388, εικ. 120, πίν. 179 (175.38)
55	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 234, 386, εικ. 136 (283.43)
56	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 146, 386, εικ. 106, πίν. 145 (106.6)
57	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 205, 387-388, εικ. 130 (218.46)
58	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 264, 388-389, εικ. 147, πίν. 238 (292.91)
59	J. N. Coldstream, 1992, 72, πίν. 54 και 63 (GD 22)
60	J. N. Coldstream et al., 1981, 148, εικ. 7, πίν. 19 (αρ. κατ. 28)
61	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 215, 388-389, εικ. 132, πίν. 201 (219.37)
62	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 105, 388-389, εικ. 93 (65.3)
63	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 264, 388-389, εικ. 146, πίν. 238 (292.82)
64	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 265, 388-389, εικ. 147, πίν. 238 (292.108)
65	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 177, 388, εικ. 119, πίν. 173 (134.67)
66	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 205, 387-388, εικ. 130 (218.45)
67	J. N. Coldstream, 1972, 95-96, εικ. 15, πίν. 28 (G 105)
68	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 114, 388-389, εικ. 95, πίν. 126 (75.93)
69	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 281, 386, εικ. 151, πίν. 257 (306.17)
70	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 154, 386, εικ. 110 (107.96)
71	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 117, 386, εικ. 98, πίν. 129 (75.199)
72	J. N. Coldstream et al., 1981, 150, εικ. 7, πίν. 20 (αρ. κατ. 47)

73	J. N. Coldstream, 1992, 72, πίν. 54 και 63 (GD 21)
74	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 215, 386-387, εικ. 132, πίν. 201 (219.27)
75	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 146, 388-389, εικ. 106, πίν. 145 (106.1)
76	J. N. Coldstream, 2000, 284, εικ. 7, πίν. 57 (H 40)
77	J. N. Coldstream, 1972, 84-85, εικ. 8, πίν. 21 (E 2)
78	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 153, 387-388, εικ. 107 (107.63)
79	J. N. Coldstream, 1992, 73, πίν. 56 και 65 (GE 18)
80	J. N. Coldstream, 1972, 82-84, εικ. 8, πίν. 21 (D 29)
81	J. N. Coldstream, 1992, 73, πίν. 56 και 65 (GE 17)
82	J. N. Coldstream, 1972, 84-85, εικ. 8, πίν. 21 (E 3)
83	J. N. Coldstream, 1972, 84-85, εικ. 8 (E 4)
84	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 89, 389-390, εικ. 84 (40.43)
85	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 141, 387, εικ. 104 (104.5)
86	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 236, 388-389, εικ. 138 (283.104)
87	M. S. F. Hood, J. Boardman, 1961, 74, εικ. 8 (A 28)
88	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 57, 388-389, εικ. 73, πίν. 87 (1.8)
89	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 114, 389, εικ. 95, πίν. 126 (75.112)
90	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 143, 389, εικ. 105, πίν. 144 (104.96)
91	J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, 1997, 230, εικ. 20, πίν. 47a (X 8)
92	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 42, 387-388, εικ. 70 (O 26)
93	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 24, εικ. 64, πίν. 62 (H 11)
94	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 123, 388-389, εικ. 99, πίν. 130 (78.3)
95	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 146, 388-389, εικ. 106, πίν. 145 (106.10)
96	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 173, 388-389, εικ. 118, πίν. 171 (132.32)
97	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 115, 387-388, εικ. 95 (75.130)
98	J. N. Coldstream, 1972, 86-87, εικ. 8, πίν. 22 (F 17)
99	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 173, 389-390, εικ. 118, πίν. 171 (132.24)
100	J. N. Coldstream, 1972, 95-96, εικ. 15 (G 106)
101	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 176, 389-390, εικ. 118, πίν. 174 (134.47)
102	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 175, 387-388, εικ. 118, πίν. 173 (134.9)
103	J. N. Coldstream, 1992, 77, πίν. 59 και 69 (GH 37)
104	J. N. Coldstream, 2000, 292, εικ. 9, πίν. 59 (N 1)
105	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 131, εικ. 101, πίν. 133 (98.4)
106	J. N. Coldstream, 1972, 86-87, εικ. 8, πίν. 23 (F 19)
107	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 246, εικ. 140 (285.64)
108	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 66, εικ. 75, πίν. 94 (16.2)
109	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 71, 457, εικ. 76 (19.3)
110	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 71, 458, εικ. 76, πίν. 95 (19.8)
111	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 247, 457, εικ. 141 (285.112)
112	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 64, 457, εικ. 75 (14.9)
113	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 64, 457, εικ. 75 (14.17)
114	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 208, 457, εικ. 131 (218.126)
115	J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, 1997, 213, εικ. 11, πίν. 39a (F 1)
116	J. N. Coldstream et al., 1981, 150, εικ. 7, πίν. 20 (αρ. κατ. 49)
117	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 46-47, εικ. 14 (αρ. κατ. 14)
118	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 123, 457, εικ. 99, πίν. 130 (78.4)
119	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 24, εικ. 64, πίν. 62 (H 24)
120	J. N. Coldstream et al., 1981, 150, εικ. 7, πίν. 20 (αρ. κατ. 50)
121	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 206, 457, εικ. 130 (218.56)
122	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 244, 457, εικ. 139 (285.32)
123	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 245, 457, εικ. 139 (285.35)
124	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 114, 457, εικ. 95 (75.101)
125	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 83, 457, εικ. 79 (34.6)
126	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 84, 457, εικ. 79 (34.12)
127	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 263, 457, εικ. 145 (292.55)
128	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 244, 457, εικ. 138 (285.21)
129	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 84, 457, εικ. 79 (34.10)
130	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 169, 458, εικ. 117 (126.6)
131	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 84, 458, εικ. 79 (34.30)
132	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 84, 458, εικ. 79 (34.31)
133	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 96, 458, εικ. 87, πίν. 111 (56.19)

134	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 127, 459, εικ. 99, πίν. 132 (82.11)
135	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 85, 459, εικ. 79 (34.36)
136	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 29, 401-402, εικ. 65 (J 47)
137	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 29, 401-402, εικ. 65 (J 48)
138	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 28, 393-394, 401-402, εικ. 65, πίν. 65 (J 28)
139	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 28, 401-402, εικ. 65, πίν. 65 (J 29)
140	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 29, 401-402, εικ. 65 (J 49)
141	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 197, εικ. 124 (207.13)
142	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 234, 401-402, εικ. 136 (283.34)
143	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 21, εικ. 63 (G 130)
144	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 37, 401-402, εικ. 68 (N 18)
145	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 18-19, 401-402, εικ. 60, πίν. 56 (G 71)
146	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 19, 401-402, εικ. 60, πίν. 56 (G 74)
147	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 236, 404-405, εικ. 138 (283.96)
148	J. N. Coldstream, 1972, 98, εικ. 15, πίν. 29 (G 127)
149	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 29, 401, εικ. 66 (J 54)

Β. Μικρογραφικά κύπελλα

Στις δημοσιεύσεις τους τα περισσότερα αναφέρονται ως μικρά κύπελλα ή απλά ως κύπελλα, ενώ ελάχιστα προσδιορίζονται ως μικρογραφικά. Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε εννέα παραδείγματα από τα οποία τα οκτώ προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού και το ένα προέρχεται από την Αττική (Α/Α 9) και μετρήθηκε για σύγκριση με τα κνωσιακά. Από τα κνωσιακά ένα (Α/Α 1) είναι χειροποίητο.

Η χωρητικότητα στα μικρογραφικά κύπελλα μετρήθηκε για να διερευνηθεί αν μπορεί να ήταν χρηστικά. Ένα από αυτά, το χειροποίητο (Α/Α 1), στο εσωτερικό του είναι μαυρισμένο από κάψιμο. Σε όλα μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος. Αναλόγου σχήματος είναι τα μικρογραφικά κύπελλα με Α/Α 1-3 και 5-7. Αυτό με Α/Α 4 διαφέρει ως προς το έχει γωνιώδη κατατομή στο ανώτερο τμήμα του σώματος, ενώ το αττικό κύπελλο με Α/Α 9 έχει ψηλό πόδι. Αν εξαιρέσουμε το πόδι, η κατατομή του είναι ανάλογη με των υπολοίπων. Διαφορετικό από όλα τα προηγούμενα είναι το μικρογραφικό κύπελλο με Α/Α 8, το οποίο είναι κωνικό.

ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟ ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Royal Road, σύνολο ευρημάτων C, αρ. κατ. 38	ΠΡΓ	4,2 εκ.	5,5 εκ.	5,8 εκ.	0.044 λ.
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ						
2	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 100, αρ. κατ. 30	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	3,8 εκ.	6,4 εκ.	6 εκ.	0.069 λ.
3	Κάτω Γυγάδες, θαλαμωτός τάφος, αρ. κατ. 81	ΠΡΓ Β'/ΠΓ	4,5 εκ.	6 εκ.	6 εκ.	0.051 λ.
4	Βόρειο	ΠΓ	4,1 εκ.	7,2 εκ.	6,4 εκ.	0.076 λ.

	Νεκροταφείο, τάφος 283, αρ. κατ. 48					
5	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 280, αρ. κατ. 8	ΠΓ	3,5 εκ.	5,4 εκ.	5,6 εκ.	0.038 λ.
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 125, αρ. κατ. 14	ΜΓ	4,3 εκ.	6 εκ.	5,7 εκ.	0.062 λ.
7	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 98, αρ. κατ. 8	ΥΓ-ΠΑν	5,1 εκ.	6,1 εκ.	5,8 εκ.	0.079 λ.
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΩΝΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ						
	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», στρώμα GB, αρ. κατ. 28	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β´	2,5 εκ.	6,3 εκ.	6,7 εκ.	0.020 λ.
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΨΗΛΟ ΠΟΔΙ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ						
9	Αθήνα, Αγορά, τάφος Q8:5, αρ. κατ. B1	Πρώιμη/πρωχωρημένη ΠΡΓ	5,4 εκ.	6 εκ.	6,2 εκ.	0.047 λ.

Τα παραπάνω μικρογραφικά κύπελλα και τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, 1972, 76, εικ. 2, πίν. 19 (C 38)
2	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 134, 387, εικ. 103, πίν. 135 (100.30)
3	J. N. Coldstream et al., 1981, 154, εικ. 7, πίν. 26 (αρ. κατ. 81)
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 234, 385-386, εικ. 136 (283.48)
5	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 229, 387, εικ. 135, πίν. 210 (280.8)
6	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 167, 387-388, εικ. 117 (125.14)
7	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 131, εικ. 101, πίν. 133 (98.8)
8	J. Papadopoulos, 1994, 447, εικ. 6 (B 1)

Γ. Κωνικά κύπελλα (Πίν. 7)

Από αυτό τον τύπο κυπέλλων η χωρητικότητα μετρήθηκε σε οκτώ παραδείγματα που όλα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Ίδιου σχήματος είναι τα κωνικά κύπελλα με A/A 1-7, στα οποία το χείλος είναι έντονα έξω νεύον και διαχωρίζεται σαφώς από το σώμα, ενώ από αυτά διαφέρει το κωνικό κύπελλο με A/A 8 που είναι πιο χαμηλό. Σε αυτό το χείλος είναι ενιαίο με το σώμα. Στα κύπελλα με A/A 1-7 η χωρητικότητα μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος, ενώ σε αυτό με A/A 8 έως λίγο κάτω από το χείλος.

ΚΩΝΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Road Trials, στρώμα F, αρ. κατ. 20	ΥΓ	8 εκ.	12 εκ.	12 εκ.	0.439 λ.
2	Road Trials, στρώμα F, αρ. κατ. 22	ΥΓ	7,2 εκ.	10,5 εκ.	11,5 εκ.	0.300 λ.
3	Μαύρο Σπήλαιο, τάφος 4 (σύνολο N), αρ. κατ. 6	ΠΑν	7,2 εκ.	12,9 εκ.	13,5 εκ.	0.514 λ.
4	Περιοχή ΝΔ σπιτιών, στρώμα J, αρ. κατ. 28	ΠΑν	8 εκ.	12 εκ.	12 εκ.	0.493 λ.
5	Στρώμα TP/68, αρ. κατ. 17	ΠΑν, πιθανότατα α' τέταρτο 7 ^{ου} π.Χ. αι.	8 εκ.	12,3 εκ.	12,6 εκ.	0.492 λ.
6	Στρώμα TP/68, αρ. κατ. 16	ΠΑν, πιθανότατα α' τέταρτο 7 ^{ου} π.Χ. αι.	7,8 εκ.	12 εκ.	13,5 εκ.	0.421 λ.
7	«Ανεξερεύνητο Μέγαρο», στρώμα GF, αρ. κατ. 23	Αν	8 εκ.	12,6 εκ.	14 εκ.	0.468 λ.
8	Άγιος Ιωάννης, τάφος V, αρ. κατ. 20	Μ ΠΡΓ (;)	4,5 εκ.	7,8 εκ.	8,4 εκ.	0.078 λ.

Τα παραπάνω κωνικά κύπελλα με τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, 1972, 87, εικ. 8, πίν. 23 (F 20)
2	J. N. Coldstream, 1972, 87, εικ. 8 (F 22)
3	J. N. Coldstream, 2000, 292, εικ. 9, πίν. 59 (N 6)
4	J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, 1997, 222, εικ. 15, πίν. 43a (J 28)
5	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 46-47, εικ. 1 (αρ. κατ. 17)
6	J. N. Coldstream, L. H. Sackett, 1978, 46-47, εικ. 1 (αρ. κατ. 16)
7	J. N. Coldstream, 1992, 75, πίν. 57 και 66 (GF 23)
8	J. Boardman, 1960, 134, εικ. 5 (V 20)

Δ. Κύπελλα με έσω νεύον χείλος (Πίν. 7)

Κρίνοντας από το εξεταζόμενο υλικό πρόκειται για σχετικά σπάνιο τύπο κυπέλλου από τον οποίο η χωρητικότητα ήταν δυνατόν να μετρηθεί μόνο σε δύο παραδείγματα, που και τα δύο προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Και στα δύο μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος.

ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ

1	Άγιος Ιωάννης, τάφος V, αρ. κατ. 16	Π ΠΡΓ (;)	5,9 εκ.	13,8 εκ.	13,5 εκ.	0.284 λ.
2	B τετράγωνο: το «Γεωμετρικό Πηγάδι», σύνολο Η, αρ. κατ. 41	ΥΓ	4,8 εκ.	10,2 εκ.	8,4 εκ.	0.241 λ.

Τα παραπάνω κύπελλα με τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. Boardman, 1960, 134, εικ. 5, πίν. 36 (V 16)
2	J. N. Coldstream, 2000, 284, εικ. 7, πίν. 57 (H 41)

Ε. Κύπελλο με έσω νεύον χείλος και οριζόντια λαβή (Πίν. 7)

Στο σύνολο του υλικού που εξετάζεται μόνο ένα κύπελλο με έσω νεύον χείλος και οριζόντια λαβή είναι γνωστό. Προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού και η χωρητικότητά του μετρήθηκε έως λίγο κάτω από το χείλος, σημείο έως το οποίο θεωρήθηκε ότι θα πρέπει να γεμίζονταν για να μην ξεχειλίζει κατά τη χρήση.

ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ ΚΑΙ ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΛΑΒΗ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος D, αρ. κατ. 9	ΠΡΓ Β'	5,9 εκ.	9 εκ.	9 εκ.	0.230 λ.

Το παραπάνω κύπελλο με το σχέδιο του έχουν δημοσιευθεί στο ακόλουθο:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 5, 378, 380, εικ. 56, πίν. 45 (D 9)

Στ. Κωδωνόσχημα κύπελλα (Πίν. 6, 7)

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε έξι κωδωνόσχημα κύπελλα, που όλα προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Τα κύπελλα αυτά έχουν έξω νεύον χείλος και η χωρητικότητά τους μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος. Ορισμένα φέρουν γραπτές ταινίες στο εσωτερικό τους, στο πάνω ή και στο κάτω τμήμα του σώματος, που ίσως να είναι διακοσμητικές.

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΑ ΚΥΠΕΛΛΑ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Στρωματογραφικό Μουσείο, τομές 1962 (πίν. 43.1)	ΥποΜ	14,4 εκ.	12,9 εκ.	12,9 εκ.	0.901 λ.
2	Δυτικά Στρωματογραφικού Μουσείου (εικ. 60b)	ΥποΜ	11,7 εκ.	11,7 εκ.	12,7 εκ.	0.632 λ.
3	Δυτικά	ΥποΜ	11,1 εκ.	11,1 εκ.	11,7 εκ.	0.600 λ.

	Στρωματογραφικού Μουσείου (εικ. 60a)					
4	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 40, αρ. κατ. 19	ΥποΜ	6,3 εκ.	6,3 εκ.	6,2 εκ.	0.074 λ.
5	<i>Royal Road</i> , στρώμα Α, αρ. κατ. 25	ΥποΜ ή Π Π ΠΡΓ	11,5 εκ.	11,4 εκ.	13 εκ.	0.623 λ.
6	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 25, αρ. κατ. 2	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	7,4 εκ.	7,5 εκ.	7 εκ.	0.162 λ.

Τα παραπάνω κωδωνόσχημα κύπελλα με τα σχέδια τους έχουν δημοσιευθεί στα ακόλουθα:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	M. Popham, 1992, 61, πίν. 43.1
2	P. M. Warren, 1983, 76, 85, εικ. 60b
3	P. M. Warren, 1983, 76, 85, εικ. 60a
4	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 88, 305, εικ. 83, πίν. 106 (40.19)
5	J. N. Coldstream, 1972, 69, εικ. 2, πίν. 15 (A 25)
6	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 74, 385, εικ. 77, πίν. 98 (25.2)

Z. Κύπελλο με πόδι (Πίν. 7)

Η χωρητικότητα ήταν δυνατόν να μετρηθεί μόνο σε ένα κύπελλο με πόδι που προέρχεται από την εγχώρια παραγωγή της Κνωσού. Το σχήμα του είναι βαθύ, κωδωνόσχημο και έχει πόδι, όπως και τα κωδωνόσχημα κύπελλα. Στο σώμα του όμως φέρει ανάγλυφες κάθετες ραβδώσεις, οι οποίες είναι ανάλογες με αυτές που συναντώνται σε ορισμένες οινοχόες και σε ορισμένα ληκύθια.

Η χωρητικότητά του μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος, που είναι έξω νεύον. Στο εσωτερικό του χείλους υπάρχει γραπτή ταινία. Το σημείο έως το οποίο μετρήθηκε η χωρητικότητα συμπίπτει με το σημείο έως το οποίο τελειώνει η ταινία αυτή, που θα μπορούσε να μην είναι διακοσμητική, αλλά να προσδιορίζει το σημείο έως το οποίο θα έπρεπε να γεμίζει το αγγείο.

ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΠΟΔΙ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 98, αρ. κατ. 13	Π ΠΡΓ	6,9 εκ.	5,4 εκ.	5 εκ.	0.058 λ.

Το παραπάνω αγγείο με το σχέδιο του έχουν δημοσιευθεί στο ακόλουθο:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 132, 385, εικ. 101, πίν. 133 (98.13)

H. Τριποδικό κύπελλο

Πρόκειται για μοναδικό αγγείο στο σύνολο του εξεταζόμενου υλικού. Εξωτερικά φέρει γραπτή διακόσμηση, ενώ εσωτερικά είναι ολόβαφο. Έχει τρία σχετικά χαμηλά πόδια και πολύ έντονα έξω νεύον χείλος.

Προέρχεται από την κεραμική παραγωγή της Κνωσού και η χωρητικότητά του μετρήθηκε έως το σημείο που τελειώνει το σώμα.

ΤΡΙΠΟΔΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ						
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ : ΚΝΩΣΟΣ						
A/A	ΘΕΣΗ	ΧΡΟΝΟΛ	ΥΨΟΣ	ΜΕΓ. ΔΙΑΜ.	ΔΙΑΜ. ΧΕΙΛ.	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ
1	Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 292, αρ. κατ. 223	ΠΑν	14,3 εκ.	12,9 εκ.	14,5 εκ.	1.006 λ.

Το παραπάνω κύπελλο με το σχέδιό του έχει δημοσιευθεί στο ακόλουθο:

A/A	ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ
1	J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996 ,269, 458, εικ. 149, πίν. 248 (292.223)

III. ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΡΗΣΕΩΝ ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΑ ΥποΜ-Αν ΑΓΓΕΙΑ ΤΗΣ Κνωσού

Η προσπάθεια ανάγνωσης και συσχέτισης των μετρήσεων χωρητικότητας που έγιναν στα αγγεία ΥποΜ έως Αν περιόδου από την Κνωσό με βάση τα σύγχρονα συστήματα μέτρησης έδειχνε να είναι χωρίς αποτέλεσμα και να οδηγεί στο συμπέρασμα ότι κατά το συγκεκριμένο διάστημα δεν υπήρχε σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας και ότι τα αγγεία δεν αντιμετωπίζονταν ως μέτρα. Όταν όμως ελήφθησαν υπ' όψιν τα μέτρα χωρητικότητας υγρών και στερεών που ίσχυαν κατά την αρχαιότητα και σε σχέση με αυτά αναλύθηκαν οι παραπάνω μετρήσεις, το συμπέρασμα αυτό άρχισε να αλλάζει. Όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω (βλ. σελ. 404 και 409 κ.ε.) στην αρχαιότητα τα μέτρα δεν ήταν ίδια σε όλες τις περιοχές ούτε ενδεχομένως και σε όλες τις περιόδους. Για παράδειγμα, από τον Van Effenterre³⁶⁸ για τη Δρήρο αναφέρεται ότι στα αρχαϊκά χρόνια ίσχυε το αιγινίτικο σύστημα, ενώ στα ελληνιστικά το αττικό. Οι σχετικές πληροφορίες από τον Όμηρο είναι ελάχιστες και καθόλου βοηθητικές προς αυτή την κατεύθυνση, αφού το μόνο που προκύπτει σίγουρα από αυτές είναι ότι τα αγγεία λειτουργούσαν ως μέτρα και άρα υπήρχε ένα σύστημα μέτρησης. Για ελάχιστα αγγεία –τριποδικό λέβητα, ασημένιο κρατήρα, λέβητα- αναφέρεται ότι χωρούσαν είκοσι δύο, έξι και τέσσερα μέτρα υγρών αντίστοιχα. Σύμφωνα με τον Hultsch ως μέτρο στον Όμηρο πρέπει να εννοείται το φοινικικό σάτον που αντιστοιχεί σε 12,12 λίτρα, όμως και με βάση αυτόν το συλλογισμό δεν ήταν εύκολο να αναλυθούν οι υπό εξέταση μετρήσεις. Έτσι για αυτές χρησιμοποιήθηκαν τα μέτρα που μας είναι γνωστά για λίγο μεταγενέστερες περιόδους και των οποίων ο Hultsch δίνει την αντιστοιχία με τα λίτρα στη θεμελιώδη μέχρι σήμερα μελέτη του για την ελληνική και ρωμαϊκή μετρολογία. Από μεταγενέστερους μελετητές με λίγο διαφορετικό τρόπο υπολογισμού η μετατροπή των αρχαίων μέτρων στα νεότερα λίτρα δίνει λίγο διαφορετικά αποτελέσματα στην αντιστοιχία τους. Για παράδειγμα, αναφερόμενοι πάντα σε μέτρα της Αττικής, η M. Lang δίνει για την κοτύλη 0.273 λίτρα, για την χου 3.276 λίτρα και για τον μετρητή 39.312 λίτρα, ο O.A.W. Dilke 0.27 για την κοτύλη, 3.24 για την χου και 38.88 για τον μετρητή, ενώ ο Hultsch για την κοτύλη 0,2736 λίτρα, για την χου 3.283 και για τον μετρητή 39.39 λίτρα³⁶⁹. Εδώ

³⁶⁸H. Van Effenterre, 1960, 233-241

³⁶⁹Martin Bentz, 1998, 34, υποσημείωση 150.

ακολουθούμε την αντιστοιχία που έχει προταθεί από τον Hultsch και η οποία για τα αττικά μέτρα είναι η εξής³⁷⁰:

ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Α. ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΤΩΝ ΥΓΡΩΝ

ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ	ΛΙΤΡΑ
1 κύαθος	0.0456
1 οξύβαφον	0.0684
1 ημικοτύλιον	0.1368
1 κοτύλη	0.2736
1 ξέστης	0.547
2 »	1.094
3 »	1.641
4 »	2.189
5 »	2.736
1 χους	3.283
2 »	6.57
3 »	9.85
4 »	13.13
5 »	16.41
6 »	19.70
7 »	22.98
8 »	26.26
9 »	29.55
10 »	32.83
11 »	36.11
1 μετρητής	39.39

Β. ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΤΩΝ ΣΤΕΡΕΩΝ

ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ	ΛΙΤΡΑ
1 κοτύλη	0.2736
1 ξέστης	0.547
1 χοίνιξ	1.094
2 »	2.189
3 »	3.283
4 » = 1 ημίεκτον	4.377
5 »	5.471
6 »	6.566
7 »	7.660
8 » = 1 εκτεύς	8.754
9 »	9.849
10 »	10.943
16 » = 2 εκτείς	17.51
20 »	21.89
24 » = 3 εκτείς	26.26
30 »	32.83
32 » = 4 εκτείς	35.02
40 » = 5 »	43.77
48 » = 1 μέδιμνος	52.53

³⁷⁰ Fr. Hultsch, 1971 (2^η έκδοση), 703.

Για τον κύαθο, το ημικοτύλιον και την κοτύλη, στους υπολογισμούς που θα ακολουθήσουν, οι παραπάνω αριθμοί που δίνουν την αντιστοιχία τους σε λίτρα στρογγυλοποιούνται ως εξής: 1 κύαθος = **0.046**, 1 ημικοτύλιον = **0.137** και 1 κοτύλη = **0.274**.

Όπως φαίνεται από τους παραπάνω πίνακες το κύριο μέτρο για τα υγρά ήταν ο μετρητής που, όπως αναφέρεται από τον Hultsch³⁷¹, ονομαζόταν επίσης αμφορεύς ή κάδος. Η διαίρεση γινόταν με βάση το δωδεκαδικό σύστημα και έτσι ο μετρητής διαιρούσαν σε δώδεκα χόες και η χους σε δώδεκα κοτύλες. Το τέταρτο της κοτύλης ήταν το οξύβαφον και το έκτο ο κύαθος. Για τα ξηρά το κύριο μέτρο ήταν ο μέδιμνος που ονομαζόταν επίσης μέδιμνος σιτηρός και αποτελείται από δώδεκα ημίεκτα, το ημίεκτο από τέσσερις χοίνικες, η χοίνιξ από τέσσερις κοτύλες, ενώ, τέλος, η κοτύλη ήταν το μισό του ξέστου³⁷².

Κατά περιοχές όμως τα μέτρα χωρητικότητας άλλαζαν. Οι αντιστοιχίες τους με τα αττικά συζητώνται από τον Hultsch. Ως προς την Κρήτη και τα μέτρα της θεωρεί ότι αυτά βρίσκονται πολύ κοντά στα αιγινίτικα, τόσο που κάνουν πολύ πιθανή την υπόθεση ότι η αρχή του ονομαζόμενου αιγινίτικου, δηλαδή του αρχαίου πελοποννησιακού συστήματος, βρίσκεται στην Κρήτη. Αν και η παραπάνω άποψη αποτελεί υπόθεση για τα μέτρα χωρητικότητας, για το νομισματικό κανόνα έχει αποδειχθεί ότι ισχύει βάσει πηγών και σειράς νομισμάτων³⁷³. Σύμφωνα με το βάρος των αιγινίτικων νομισμάτων ο αιγινίτικος μετρητής υπολογίζεται στα 55,89 λίτρα. Οι αντιστοιχίες μέτρων υγρών και στερεών ανάμεσα στο αιγινίτικο και στο αττικό σύστημα δίνονται από τον Hultsch³⁷⁴ και είναι:

ΜΕΤΡΑ	ΑΙΓΙΝΙΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	ΑΤΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
Μέδιμνος	72.74 λίτρα	52.53 λίτρα
Μετρητής	54.56 »	39.39 »
Εκτεύς	12.12 »	8.75 »
Ημίεκτον	6.06 »	4.38 »
Χους	4.55 »	3.28 »
Χοίνιξ	1.515 »	1.094 »
Δικότυλον	0.758 »	0.547 »
Κοτύλη	0.379 »	0.274 »

Όμοια με την αιγινίτικη κοτύλη, δηλαδή 0.379 λίτρα, είναι και η βοιωτική και η λακωνική και αντίστοιχα με την κοτύλη και τα υπόλοιπα μέτρα των περιοχών αυτών. Από δημοσιεύσεις αγγείων-μέτρων γνωρίζουμε ότι στην Ολυμπία η κοτύλη

³⁷¹ Fr. Hultsch, στο ίδιο, 101-102.

³⁷² Fr. Hultsch, στο ίδιο, 104.

³⁷³ Fr. Hultsch, στο ίδιο, 556-557.

³⁷⁴ Fr. Hultsch, στο ίδιο, 505.

αντιστοιχούσε σε 0.200 λίτρα, ενώ στο Καλαπόδι η κοτύλη αντιστοιχούσε γύρω στα 0.320 λίτρα και το ημικοτύλιο στα 0.160³⁷⁵.

Έχοντας υπ' όψιν τις παραπάνω αντιστοιχίες των αρχαίων μέτρων χωρητικότητας με τα λίτρα και κυρίως αυτές των αττικών και των αιγινίτικων μέτρων ερευνήσαμε αν τα αποτελέσματα των μετρήσεων χωρητικότητας των ΥποΜ-Αν αγγείων από την Κνωσό, εγχώριων και εισηγμένων, αντιστοιχούν σε αυτές. Στη συνέχεια τα αποτελέσματα που προέκυψαν παρουσιάζονται κατά σχήματα με τον τρόπο που αυτά έχουν οργανωθεί και στο κεφάλαιο στο οποίο δίνονται οι μετρήσεις της χωρητικότητας. Δεν επαναλαμβάνονται εδώ η θέση εύρεσης του αγγείου ούτε οι διαστάσεις του, αφού δίνονται στους αρχικούς πίνακες. Επίσης, δεν αναφέρεται ξανά η δημοσίευσή του, ενώ ο αύξων αριθμός των αγγείων αντιστοιχεί στα ίδια ακριβώς αγγεία που αναφέρονται στον αρχικό πίνακα των μετρήσεων χωρητικότητας. Στους πίνακες παρουσιάζονται οι αντιστοιχίες με τα αττικά μέτρα και όπου παρατηρήθηκε αντιστοιχία και με μέτρα άλλων περιοχών σχολιάζεται στη συνέχεια.

1. ΠΙΘΟΙ

Α. Ωοειδείς πίθοι χωρίς λαιμό = πίθοι με δύο λαβές

ΩΟΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ = ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ - ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡΑ
1	ΠΓ	46.937 λ.	5 εκτείς 43.77] ΜΕΤΡΑ + 3 χοίνικες 3.28] ΣΤΕΡΕΩΝ = 47.05
2	ΠΓ	21.618 λ.	20 χοίνικες 21.89] ΜΕΤΡΟ ΣΤΕΡΕΩΝ
3	ΥΓ	28.168 λ.	3 εκτείς 26.26] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ + 2 χοίνικες 2.189] = 28.449
4	ΠΑν	58.406 λ.	1 μέδιμνος 52.53] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ + 6 ημίεκτα 6.566] = 59.096
ΜΙΚΡΟΙ ΩΟΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ			
5	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	5.424 λ.	5 χοίνικες 5.471] ΜΕΤΡΟ ΣΤΕΡΕΩΝ
6	ΜΓ	5.855 λ.	5 χοίνικες 5.471] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ + 1 ξέστης 0.547] = 6.018
ΩΟΕΙΔΗΣ ΠΙΘΟΣ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ			
7	ΜΓ I	17.721 λ.	2 εκτείς 17.51] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ + 1 κοτύλη 0.274] = 17.784

³⁷⁵ Anne Palme-Koufa, 1996, 280

Β. Πίθοι με λαϊμό

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ – ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡΑ
1	Π Π ΠΡΓ	21.240 λ.	20 χοίνικες 21.89] ΜΕΤΡΟ ΣΤΕΡΕΩΝ ή 6 χόες 19.70] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 3 ξέστες 1.641] = 21.341
2	Π Π ΠΡΓ	19.155 λ.	6 χόες 19.70] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ή 2 εκτείς 17.51] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ + 2 χοίνικες 2.189] = 19.699
3	Π Π ΠΡΓ	17.356 λ.	2 εκτείς 17.51] ΜΕΤΡΟ ΣΤΕΡΕΩΝ ή 5 χόες 16.41] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 2 ξέστες 1.094] = 17.504
4	Υ ΠΡΓ	16.833 λ.	2 εκτείς 17.51] ΜΕΤΡΟ ΣΤΕΡΕΩΝ ή 5 χόες 16.41] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 ξέστης 0.547] = 16.957
5	ΠΡΓ Β'	33.210 λ.	30 χοίνικες ή 32.83] ΜΕΤΡΑ 10 χόες] ΥΓΡΩΝ ΚΑΙ + 1 ξέστης 0.547] ΣΤΕΡΕΩΝ = 33.377
6	ΠΓ	24.519 λ.	7 χόες 22.98] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 3 ξέστες 1.641] = 24.621
7	ΠΓ	18.869 λ.	6 χόες 19.70] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ή 2 εκτείς 17.51] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ + 1 χοίνιξ 1.094] + 1 κοτύλη 0.274] = 18.878
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ			
8	ΥποΜ	30.229 λ.	9 χόες 29.55] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 2 ξέστες 1.094] = 30.644 ή 3 εκτείς 26.26] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ + 1 ημίεκτον 4.377] = 30.637
9	ΠΓ	15.115 λ.	4 χόες 13.13] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 4 ξέστες 2.189] = 15.319
ΜΙΚΡΟΣ ΠΙΘΟΣ ΜΕ ΛΑΙΜΟ			
10	Γύρω στο 600 π.Χ.	3.815 λ.	1 χους ή] ΜΕΤΡΑ 3 χοίνικες 3.283] ΥΓΡΩΝ ΚΑΙ + 1 ξέστης 0.547] ΣΤΕΡΕΩΝ = 3.830

Γ. Πίθοι με ευθέα τοιχώματα

ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ – ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡΑ
1	Π ΠΡΓ	0.800 λ.	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 κοτύλη 0.274] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ = 0.821
2	ΠΡΓ Β'	12.924 λ.	9 χοίνικες 9.849] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ + 3 χοίνικες 3.283] = 13.132 ή 3 χόες 9.85] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 χους 3.283] = 13.133
3	ΠΓ	30.052 λ.	3 εκτείς 26.26] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ + 1 ημίεκτον 4.377] = 30.637 ή 9 χόες 29.55] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 2 ξέστες 1.094] = 30.644
4	ΠΓ	44.810 λ.	5 εκτείς 43.77] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ + 1 χοίνιξ 1.094] = 44.864

Δ. Πολύχρωμοι πίθοι

ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ ΠΙΘΟΙ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ – ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡΑ
1	ΠΑν	39.339 λ.	1 μετρητής 39.39] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ
2	ΠΑν	26.092 λ.	8 χόες ή 26.26] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ 3 εκτείς] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ
3	ΥΑν	25.307 λ.	7 χόες 22.98] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 5 ξέστες 2,736] = 25.716
4	ΥΑν	22.700 λ.	7 χόες 22.98] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ
5	ΥΑν	21.233 λ.	6 χόες 19.70] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 3 ξέστες 1.641] = 21.341 ή 20 χοίνικες 21.89] ΜΕΤΡΟ ΣΤΕΡΕΩΝ
6	ΥΑν	19.867 λ.	6 χόες 19.70] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ
7	ΥΑν	18.542 λ.	5 χόες 16.41] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 4 ξέστες 2.189] = 18.599
8	ΥΑν	17.656 λ.	5 χόες 16.41] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 2 ξέστες 1.094] = 17.504 ή 2 εκτείς 17.51] ΜΕΤΡΟ ΣΤΕΡΕΩΝ
9	ΥΑν	16.695 λ.	5 χόες 16.41] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 κοτύλη 0.274] = 16.684
10	ΥΑν	15.954 λ.	4 χόες 13.13] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 5 ξέστες 2.736] = 15.866
11	ΥΑν	13.273 λ.	4 χόες 13.13] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ

Όπως διαπιστώνουμε από τους παραπάνω πίνακες για τη χωρητικότητα όλων των τύπων πίθων υπάρχει αντιστοιχία με τα αττικά μέτρα. Στους **ωοειδείς πίθους χωρίς λαιμό = πίθοι με δύο λαβές** η χωρητικότητα όλων αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα στερεών, είτε σε δεδομένες είτε σε συνυπολογιζόμενες μονάδες τους. Είναι πιθανό σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως στους πίθους με A/A 6 και 7, η χωρητικότητα να αντιστοιχεί σε δεδομένες μονάδες χωρίς συνυπολογισμούς τους, αν τα αγγεία αυτά γεμίζονταν λίγο πιο κάτω από το σημείο έως το οποίο μετρήθηκε η χωρητικότητά τους. Παρατηρούμε ότι ο εισηγμένος αττικός ΜΓ I ωοειδής πίθος χωρίς λαιμό (A/A 7) έχει χωρητικότητα που δεν συναντάται στους κνωσιακούς αναλόγου σχήματος, ωστόσο το δείγμα των κνωσιακών είναι μικρό, αφού έχουν μετρηθεί μόλις έξι. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ανάλογη χωρητικότητα με τον συγκεκριμένο αττικό έχει Π Π ΠΡΓ κνωσιακός πίθος με λαιμό (A/A 3) και ΥΑν κνωσιακός πολύχρωμος πίθος (A/A 8), που σημαίνει χρήση των ίδιων μονάδων μέτρησης και στις δύο περιοχές. Στους κνωσιακούς ωοειδείς πίθους χωρίς λαιμό ανάλογης χωρητικότητας είναι οι δύο μικροί πίθοι, που ως σημειωθεί ότι χρονολογούνται σε διαφορετικές περιόδους και ο ένας έχει βρεθεί σε τάφο, ενώ ο άλλος σε οικιστικό σύνολο. Σε σύγκριση με το αιγινίτικο σύστημα διαπιστώνουμε ότι η χωρητικότητα κανενός από τους κνωσιακούς πίθους αυτού του τύπου δεν αντιστοιχεί στις μονάδες μέτρων αυτού του συστήματος. Ακόμα και σε προσπάθεια συνυπολογισμού τους και πάλι για όλους αντιστοιχίες υπάρχουν με το αττικό σύστημα και μόνο για ορισμένους με το αιγινίτικο.

Και στους κνωσιακούς **πίθους με λαιμό** η χωρητικότητα αντιστοιχεί στα μέτρα του αττικού συστήματος μέτρησης και όχι του αιγινίτικου συστήματος. Η αντιστοιχία είναι τόσο με δεδομένες, όσο και με συνυπολογιζόμενες μονάδες του συστήματος αυτού. Στους πίθους με A/A 1, 3, 4 η χωρητικότητα αντιστοιχεί σε μονάδες μέτρησης στερεών χωρίς συνυπολογισμούς, ενώ σε αυτούς με A/A 2 και 7 αντιστοιχεί σε μονάδες μέτρησης υγρών χωρίς συνυπολογισμούς. Και σε αυτούς ο βαθμός ακρίβειας της αντιστοιχίας της χωρητικότητας σε λίτρα με τα αττικά μέτρα προφανώς οφείλεται και στο σημείο έως το οποίο αυτή μετρήθηκε. Στους πίθους με λαιμό ενδιαφέρον είναι ότι η χωρητικότητα των οκτώ από τους δέκα στους οποίους μετρήθηκε αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα τόσο υγρών, όσο και στερεών. Των άλλων δύο η χωρητικότητα αντιστοιχεί μόνο σε μέτρα υγρών. Παρατηρούμε ακόμα ότι στους δύο εξεταζόμενους πίθους με λαιμό χονδροειδούς κεραμικής, αυτός με A/A 8, όσον αφορά στα υγρά προϊόντα, έχει διπλάσια χωρητικότητα εννέα χοών και δύο ξεστών από αυτόν με A/A 9, ο οποίος έχει χωρητικότητα τεσσάρων χοών και τεσσάρων ξεστών.

Στους κνωσιακούς **πίθους με ευθέα τοιχώματα** η χωρητικότητα έχει μετρηθεί σε πολύ μικρό δείγμα, μόλις σε τέσσερις. Στους τρεις από αυτούς αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα τόσο υγρών, όσο και στερεών, ενώ στον τέταρτο που έχει και τη μεγαλύτερη χωρητικότητα αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα μόνο στερεών. Είναι πιθανό οι μικρότερου μεγέθους να προορίζονταν τόσο για υγρά, όσο και για στερεά προϊόντα, ενώ οι μεγαλύτερου μεγέθους μόνο για στερεά.

Στους **πολύχρωμους πίθους**, που είναι και τα μόνα αγγεία αποκλειστικά ταφικής χρήσης, αναμενόμενο ίσως θα ήταν η χωρητικότητά τους να μην αντιστοιχεί σε αρχαία μέτρα. Ωστόσο, το συμπέρασμα που προέκυψε και από τους έντεκα που μετρήθηκαν είναι ότι η χωρητικότητα όλων αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα. Αυτό δεν πρέπει να μας εκπλήσσει αν σκεφθούμε ότι πρόκειται για σχήμα που συναντάται και με ανεξίτηλη διακόσμηση, όπως για παράδειγμα με διακόσμηση κύκλων σε τεχνική που ήταν συνηθισμένη σε άλλους ανατολίζοντες πίθους, ενώ έχουν βρεθεί και πίθοι επιζωγραφισμένοι με την πολύχρωμη διακόσμηση. Σε θαλαμωτούς τάφους στη Ζαφέρ Παπούρα έχουν βρεθεί θραύσματα πίθων που ήταν κοσμημένοι με την συνηθισμένη γεωμετρική τεχνική και στη συνέχεια καλύφθηκαν με λευκό επίχρισμα και κοσμήθηκαν με την πολύχρωμη τεχνική. Τα θραύσματα αυτά οδήγησαν τον Payne σε δύο υποθέσεις³⁷⁶: α) ότι τα αγγεία αυτά είχαν κοσμηθεί με τη συνηθισμένη γεωμετρική τεχνική πριν γίνει δημοφιλής η πολύχρωμη, οπότε στη συνέχεια έγιναν δυσκολοπούλητα, υποτιμήθηκε η αξία τους και για το λόγο αυτό τα ξανακόσμησαν με την καινούργια τεχνική, β) ότι, καθώς στην πολύχρωμη τεχνική τα χρώματα είναι εξίτηλα και συνεπώς κατάλληλα μόνο για ταφική χρήση, τα οικιακά αγγεία μερικές φορές ξανακοσμούνταν με αυτή την τεχνική για να τοποθετηθούν στους τάφους. Θεωρεί ενισχυτική για τη δεύτερη υπόθεση την παρατήρηση ότι αγγεία κοσμημένα με την πολύχρωμη τεχνική προέρχονταν μόνο από τάφους και δεν συναντώνταν στα στρώματα από την περιοχή του Ανακτόρου, παρατήρηση που ισχύει μέχρι και τώρα που γνωρίζουμε πολύ περισσότερη κεραμική από ταφικά και οικιστικά σύνολα της Κνωσού. Ένας ακόμα επιζωγραφισμένος πίθος μας είναι γνωστός από το νεκροταφείο της Φορτέτσας. Πρόκειται για πρώιμο ανατολίζοντα πολύχρωμο υψίποδα πίθο με τέσσερις λαβές που αρχικά είχε κοσμηθεί με την καθιερωμένη γεωμετρική τεχνική και στη συνέχεια ξανακοσμήθηκε με την πολύχρωμη³⁷⁷. Ο Brock αναφέροντας τις παραπάνω απόψεις του Payne θεωρεί ως πιο πιθανή την πρώτη και ο ίδιος πιστεύει ότι το αγγείο της Φορτέτσας θα μπορούσε να αντιπροσωπεύει ένα πειραματικό στάδιο

³⁷⁶ H. G. G. Payne, 1927-1928, 281.

³⁷⁷ J. K. Brock, 1957, 149-150.

στην εξέλιξη της πολύχρωμης τεχνικής ή θεωρεί ακόμα πιο πιθανό να αντιπροσωπεύει την τελευταία προσπάθεια ενός καλλιτέχνη της τεχνικής του λευκού σε μαύρο να συναγωνιστεί τους επιτυχημένους πολύχρωμους πίθους που κατασκευάζονταν την ίδια περίοδο. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι στην περίπτωση των πίθων χονδροειδούς κεραμικής ο Brock θεωρεί πιθανό να βρίσκονταν σε καθημερινή χρήση στα σπίτια πριν να χρησιμοποιηθούν ως τεφοδόχα αγγεία³⁷⁸. Άλλωστε στην περίπτωση που οικιακά αγγεία χρησιμοποιούνταν και ως ταφικά ήταν πιο οικονομικό να ξανακοσμηθεί ένα αγγείο που ήδη υπήρχε από το να αγορασθεί ένα καινούργιο. Ως προς το σχήμα, όπως επισημαίνει ο Coldstream³⁷⁹, στους μεγαλύτερους ΥΓ ωοειδείς πίθους χωρίς λαιμό από το Εργαστήριο του Ζωγράφου του Πτηνού συχνά προσθέτονταν τρία πόδια στη βάση, προλαμβάνοντας έτσι τους ανατολίζοντες πολύχρωμους στην προσθήκη των τριών ποδιών. Πράγματι, συγκρίνοντας το σχήμα ΥΓ ωοειδών πίθων χωρίς λαιμό με τρία πόδια στη βάση από το Εργαστήριο του Ζωγράφου του Πτηνού με αυτό Αν πολύχρωμων διαπιστώνουμε ότι είναι το ίδιο (πρβλ. αντίστοιχα Coldstream, 2001, πίν. 9a, b, c και πίν. 12b και c). Συνεπώς, πρόκειται για σχήμα που όταν δεν ήταν κοσμημένο με την πολύχρωμη τεχνική ήταν χρηστικό.

Η χωρητικότητα των πολύχρωμων πίθων αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα κυρίως υγρών, αφού μόνο στους τρεις από τους έντεκα αντιστοιχεί και σε μέτρα στερεών. Στον ένα από αυτούς τους τρεις (A/A 2) πρόκειται για μέτρα κοινά σε στερεά και σε υγρά, στο δεύτερο (A/A 5) τα συνυπολογιζόμενα μέτρα των υγρών είναι πιο κοντά στη χωρητικότητα σε λίτρα, ενώ στον τρίτο (A/A 8) είναι σχεδόν το ίδιο και μάλιστα για τα στερεά αντιστοιχεί σε μονάδα μέτρησης χωρίς συνυπολογισμό. Συνεπώς, πρόκειται για τύπο πίθου που όταν προοριζόταν για χρήση θα περιείχε κυρίως υγρά προϊόντα, χωρίς όμως να αποκλείονται και τα στερεά.

Και στους πολύχρωμους πίθους διαπιστώνουμε ότι δεν ισχύει το αιγινίτικο σύστημα, αφού, για παράδειγμα, η χωρητικότητα αυτού με A/A 1 αντιστοιχεί σε ένα μετρητή του αττικού συστήματος μέτρησης, όπως και η χωρητικότητα των πίθων με A/A 4, 6, 11 που αντιστοιχεί σε μονάδες μέτρησης του αττικού συστήματος χωρίς συνυπολογισμούς, κάτι που δεν ισχύει όταν συγκρίνεται με το αιγινίτικο σύστημα.

Βάσει των παραπάνω συμπεραίνουμε ότι οι εξεταζόμενοι τύποι των πίθων είχαν διαφορετικές χρήσεις. Οι ωοειδείς πίθοι χωρίς λαιμό = πίθοι χωρίς λαβές προοριζόνταν για στερεά προϊόντα, οι πολύχρωμοι πίθοι, όταν το συγκεκριμένο σχήμα ήταν κοσμημένο με ανεξίτηλη τεχνική και ήταν χρηστικοί, προοριζόνταν κυρίως για υγρά,

---

³⁷⁸ J. K. Brock, στο ίδιο, 152.

³⁷⁹ J. N. Coldstream, 1996(a), 321 και J. N. Coldstream, 2001, 27.

ενώ οι πίθοι με λαιμό τόσο οι κοσμημένοι, όσο και αυτοί χονδροειδούς κεραμικής, προορίζονταν και για υγρά και για στερεά. Τέλος, οι πίθοι με ευθέα τοιχώματα στα μικρότερα μεγέθη τους προορίζονταν τόσο για στερεά, όσο και για υγρά, ενώ στα μεγαλύτερα μόνο για στερεά.

Αν συγκρίνουμε τη χωρητικότητα των διαφορετικών τύπων πίθων που μπορεί να χρονολογούνται και σε διαφορετικές περιόδους, διαπιστώνουμε ότι σε ορισμένες περιπτώσεις είναι ίδια. Για παράδειγμα, όμοια χωρητικότητα είκοσι χοινίκων, μέτρου για στερεά προϊόντα, έχουν ο ΠΓ ωσειδής πίθος χωρίς λαιμό με Α/Α 2 (21.618 λίτρα), ο Π Π ΠΡΓ πίθος με λαιμό με Α/Α 1 (21.240 λ.) και ο ΥΑν πολύχρωμος πίθος με Α/Α 5 (21.233 λ.). Οι δύο από αυτούς, ο πίθος με λαιμό και ο πολύχρωμος, έχουν όμοια χωρητικότητα έξι χοών και τριών ξεστών, όσον αφορά στα υγρά προϊόντα. Το σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας επομένως ήταν σταθερό στις περιόδους από την Π ΠΡΓ έως την ΥΑν και εφαρμοζόταν σε διαφορετικά σχήματα που χρησιμοποιούνταν για διαφορετικά είδη προϊόντων.

2. ΠΥΞΙΔΕΣ

Α. Πυξίδες με ευθέα τοιχώματα

ΠΥΞΙΔΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
Α/Α	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ – ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡΑ
1	Π-Μ ΠΡΓ	0.168 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 κύαθος 0.046] = 0.183
2	Π-Μ ΠΡΓ	0.699 λ.	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 ημικοτύλιο 0.137] = 0.684
3	Π-Μ ΠΡΓ	1.444 λ.	2 ξέστες 1.094] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 κοτύλη 0.274] + 1 οξύβαφο 0.068] = 1.436
4	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	1.963 λ.	3 ξέστες 1.641] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 κοτύλη 0.274] = 1.915
5	ΠΑν	5.163 λ.	1 χους 3.283] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 4 ξέστες 2.189] = 5.472 ή 5 χοίνικες 5.471] ΜΕΤΡΟ ΣΤΕΡΕΩΝ
6	Γύρω στο 600 π.Χ.	3.166 λ.	1 χους 3.283] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ή] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ 3 χοίνικες]
ΠΥΞΙΔΑ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ			
7	Γύρω στο 600 π.Χ.	2.184 λ.	4 ξέστες 2.189] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ή] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ 2 χοίνικες]

B. Σφαιρικές πυξίδες

ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ – ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡΑ
1	M-Y ΠΡΓ	0.970 λ.	2 ξέστες 1.094] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ή] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ 1 χοϊνίξ]
2	M-Y ΠΡΓ	0.550 λ.	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ
3	M-Y ΠΡΓ	0.683 λ.	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 ημικοτύλιο 0.137] = 0.684
4	Y ΠΡΓ	1.549 λ.	3 ξέστες 1.641] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ
5	Y ΠΡΓ	1.531 λ. (ταινία) και 1.593 λ.	3 ξέστες 1.641] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ
6	Y ΠΡΓ	0.832 λ.	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 κοτύλη 0.274] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ = 0.821
7	Y ΠΡΓ	0.471 λ.	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ
8	Y ΠΡΓ	0.377 λ.	1 κοτύλη 0.274] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 ημικοτύλιο 0.137] = 0.411
9	Y ΠΡΓ	0.255 λ.	1 κοτύλη 0.274] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ
10	(;)M ΠΡΓ	0.398 λ.	1 κοτύλη 0.274] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 ημικοτύλιο 0.137] = 0.411
11	(;)Y ΠΡΓ	0.244 λ.	1 κοτύλη 0.274] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ
12	Y ΠΡΓ - ΠΓ	0.519 λ.	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ
13	Y ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	2.046 λ.	4 ξέστες 2.189] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ή] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ 2 χοϊνίκες]
14	Y ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	1.159 λ.	2 ξέστες 1.094] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 οξύβαφο 0.068] = 1.162
15	Y ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	0.967 λ.	2 ξέστες 1.094] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ή] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ 1 χοϊνίξ]
16	Y ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	0.675 λ.	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 ημικοτύλιο 0.137] = 0.684
17	ΠΡΓ Β΄	3.226 λ. (ταινία) και 3.320 λ.	1 χους 3.283] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ή] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ 3 χοϊνίκες]
18	ΠΡΓ Β΄	2.102 λ.	4 ξέστες 2.189] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ή] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ 2 χοϊνίκες]
19	ΠΡΓ Β΄	1.394 λ.	2 ξέστες] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ ή 1 χοϊνίξ 1.094] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ + 1 κοτύλη 0.274] = 1.368
20	ΠΡΓ Β΄	0.533 λ.	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ
21	ΠΡΓ Β΄	0.271 λ.	1 κοτύλη 0.274] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ
22	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	1.565 λ.	3 ξέστες 1.641] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ

23	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.716 λ.	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 ημικοτόλιο 0.137] + 1 κύαθος 0.046] = 0.730
24	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.757 λ.	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 κοτύλη 0.274] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ = 0.821
25	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.349 λ.	1 κοτύλη 0.274] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 οξύβαφο 0.068] = 0.342
26	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.171 λ.	1 ημικοτόλιο 0.137] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 κύαθος 0.046] = 0.183
27	ΠΡΓ Β'/ΠΓ	0.771 λ. και 0.806 λ. (ταινία)	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 κοτύλη 0.274] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ = 0.821
28	ΠΡΓ Β'/ΠΓ	0.159 λ.	1 ημικοτόλιο 0.137] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 κύαθος 0.046] = 0.183
29	ΠΓ	1.300 λ.	2 ξέστες 1.094] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ ή 1 χοίνιξ] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ + 1 κοτύλη 0.274] = 1.368
30	ΜΓ	1.218 λ.	2 ξέστες 1.094] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 ημικοτόλιο 0.137] = 1.231
31	ΠΓ	1.132 λ.	2 ξέστες 1.094] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 κύαθος 0.046] = 1.140
32	ΜΓ	1.045 λ.	2 ξέστες 1.094] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ή] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ 1 χοίνιξ]
33	ΜΓ	0.266 λ. και 0.279 λ. (ταινία)	1 κοτύλη 0.274
34	ΜΓ	0.230 λ.	1 κοτύλη 0.274
35	ΜΓ	0.219 λ.	1 κοτύλη 0.274
36	ΥΓ	0.948 λ.	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 κοτύλη 0.274] + 1 ημικοτόλιο 0.137] = 0.958
37	ΥΓ	0.336 λ.	1 κοτύλη 0.274] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 οξύβαφο 0.068] = 0.342
38	ΥΓ	0.393 λ.	1 κοτύλη 0.274] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 ημικοτόλιο 0.137] = 0.411
39	ΥΓ - ΠΑν	0.173 λ.	1 ημικοτόλιο 0.137] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 κύαθος 0.046] = 0.183
40	ΠΑν	0.519 λ.	1 ξέστης 0.547
41	ΥΑν	0.686 λ.	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 ημικοτόλιο 0.137] = 0.684
42	ΥΑν (γύρω στο 600 π.Χ.)	5.098 λ.	5 ξέστες 2.736] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 4 ξέστες 2.189] + 1 κοτύλη 0.274] = 5.199

ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
43	ΥΑν (γύρω στο 600 π.Χ.)	0.522 λ.	1 ξέστης	0.547
44	ΥΑν (γύρω στο 600 π.Χ.)	1.231 λ.	2 ξέστες + 1 ημικοτύλιο =	1.094] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ 0.137] 1.231
ΣΦΑΙΡΙΚΗ ΠΥΞΙΔΑ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΟΡΙΝΘΟΣ				
45	Κορινθιακή Υ ΠΡΓ	0.672 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο =	0.547] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ 0.137] 0.684
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
46	ΥΓ	0.113 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ
47	ΥΓ	0.046 λ.	1 κύαθος	0.046] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ

Όπως προκύπτει από τους παραπάνω πίνακες η χωρητικότητα όλων των εξεταζομένων τύπων πυξίδων αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα. Ως προς τις **πυξίδες με ευθέα τοιχώματα** από τις επτά, στις οποίες μετρήθηκε η χωρητικότητα και οι οποίες είναι όλες κνωσιακές, αναλόγου σχήματος είναι αυτές με A/A 1, 2 και 3. Η χωρητικότητα και των τριών αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, σε συνυπολογιζόμενες μονάδες τους. Πρόκειται για τρεις πυξίδες διαφορετικών μεγεθών, από τις οποίες εκτιμώντας τη χωρητικότητά τους σε λίτρα, αυτή με A/A 2 έχει τετραπλάσια χωρητικότητα από αυτή με A/A 1 και αυτή με A/A 3 έχει διπλάσια χωρητικότητα από αυτή με A/A 2. Η χωρητικότητα της πυξίδας με A/A 4 αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, σε συνυπολογιζόμενες μονάδες τους. Η πολύ μικρή διαφορά της χωρητικότητας σε λίτρα από αυτή σε αττικά μέτρα προφανώς οφείλεται στο σημείο έως το οποίο αυτή μετρήθηκε, αφού είναι πολύ πιθανό να γέμιζαν το αγγείο έως λίγο πιο κάτω. Αναλόγου σχήματος είναι οι πυξίδες με A/A 5, 6 και 7, οι οποίες, όπως και αυτή με A/A 4, θυμίζουν σε μικρό μέγεθος τους πίθους με ευθέα τοιχώματα. Και στις τρεις αυτές πυξίδες (A/A 5, 6, 7) η χωρητικότητα αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών και στερεών. Στην πυξίδα με A/A 5 αντιστοιχεί σε συνυπολογιζόμενες μονάδες μέτρησης για υγρά και σε μονάδα μέτρησης των στερεών, ενώ σ' αυτές με A/A 6 και 7 σε μονάδες που ήταν κοινές και για υγρά και για στερεά. Για την πυξίδα με A/A 5 η μικρή διαφορά της χωρητικότητας σε λίτρα από αυτή σε αττικά μέτρα οφείλεται στο σημείο έως το οποίο μετρήθηκε, αφού το συγκεκριμένο σχήμα θα μπορούσαν να το γέμιζαν έως λίγο πιο

πάνω. Βάσει των παραπάνω συμπεραίνουμε ότι οι πυξίδες με ευθέα τοιχώματα στα μικρότερα μεγέθη τους προορίζονταν για υγρά προϊόντα, ενώ στα μεγαλύτερα για υγρά και για στερεά. Παρόμοια είναι και τα συμπεράσματα που προέκυψαν για τους πίθους με ευθέα τοιχώματα, στους οποίους οι μικρότεροι πρέπει να προορίζονταν τόσο για στερεά όσο και για υγρά, ενώ οι μεγαλύτεροι μόνο για στερεά.

Συγκρίνοντας τη χωρητικότητα σε λίτρα των πυξίδων με ευθέα τοιχώματα με τα μέτρα του αιγινίτικου συστήματος, διαπιστώνουμε και από αυτό το σχήμα ότι το σύστημα μέτρησης που ακολουθούσαν ήταν το αττικό, αφού για παράδειγμα για τις πυξίδες με A/A 5, 6 και 7 υπάρχει αντιστοιχία σε μονάδες μέτρησης του αττικού συστήματος μη συνυπολογιζόμενες, αλλά όχι του αιγινίτικου. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι στις πυξίδες με A/A 2 (0.699 λίτρα) και 3 (1.444 λίτρα) η χωρητικότητα θα μπορούσε αντίστοιχα να ισοδυναμεί με ένα δικότυλο (= 0.758) και με ένα χοίνικα (= 1.515) του αιγινίτικου συστήματος, παρόλα αυτά όμως είναι πιο κοντινή σε συνυπολογιζόμενες μονάδες του αττικού συστήματος.

Στις **σφαιρικές πυξίδες** από τις σαράντα επτά στις οποίες μετρήθηκε η χωρητικότητα, οι σαράντα έξι είναι κνωσιακές. Η χωρητικότητά τους αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα, που σε ορισμένες περιπτώσεις είναι κοινά για υγρά και για στερεά. Ωστόσο, η χωρητικότητα αρκετών πυξίδων αντιστοιχεί σε μέτρα μόνο υγρών όπως, για παράδειγμα, στις πυξίδες με A/A 4, 5 και 22 στις οποίες ισοδυναμεί σε τρεις ξέστες (=1.641 λίτρα), στην πυξίδα με A/A 42 στην οποία ισοδυναμεί σε συνυπολογιζόμενες μονάδες, συγκεκριμένα σε 5 ξέστες συν 4 ξέστες συν 1 κοτύλη ή σε άλλες στις οποίες ισοδυναμεί με κύαθο ή με ημικοτύλιο συν κύαθο, μονάδες επίσης μόνο για υγρά. Αντίθετα σε καμία περίπτωση δεν διαπιστώσαμε αντιστοιχία με δεδομένη μονάδα μέτρησης, η οποία να ισχύει μόνο για στερεά. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι οι σφαιρικές πυξίδες ήταν αγγεία που προορίζονταν για υγρά προϊόντα, αφού απλά συμπίπτει ορισμένα από τα μέτρα στα οποία αντιστοιχεί η χωρητικότητα μερικών να είναι κοινά και για υγρά και για στερεά.

Στις κνωσιακές σφαιρικές πυξίδες που μετρήθηκαν συμπεριλαμβάνονται αγγεία με διαφορές στο σχήμα, στο μέγεθος και στη χρονολόγηση. Όμοιου σχήματος και διακόσμησης είναι οι πυξίδες με A/A 1 και 2, που αντιπροσωπεύουν δύο διαδοχικά μεγέθη του σχήματος με διπλάσια χωρητικότητα το ένα από το άλλο. Αναλόγου σχήματος και διακόσμησης είναι και οι πυξίδες με A/A 13 και 14, που επίσης η μία έχει σχεδόν διπλάσια χωρητικότητα από την άλλη. Ήδη κατά τη μέτρηση της χωρητικότητας είχαμε διαπιστώσει ότι οι σφαιρικές πυξίδες με A/A 13, 14, 17 και 18 είναι ανάλογες ως προς το σχήμα με τους μικρούς ή μη πίθους με λαιμό, ότι η πυξίδα

με A/A 30 είναι ανάλογη ως προς το σχήμα με τους ωοειδείς πίθους χωρίς λαιμό, ενώ η πυξίδα με A/A 32 είναι παρόμοια ως προς το σχήμα με τον ωοειδή πίθο χωρίς λαιμό με A/A 6 που στη δημοσίευσή του έχει χαρακτηριστεί ως μεγάλη πυξίδα (βλ. σελ. 441). Συγκρίνοντας τη χωρητικότητα των σφαιρικών πυξίδων με A/A 13, 14 και 18 με αυτή των πίθων με λαιμό διαπιστώνουμε ότι οι πίθοι έχουν πολύ μεγαλύτερη χωρητικότητα και μόνο η σφαιρική πυξίδα με A/A 17 έχει κοντινή χωρητικότητα (3.283 λίτρα) με αυτή του μικρού πίθου με λαιμό με A/A 9 (3.830 λίτρα). Ακόμη οι σφαιρικές πυξίδες με A/A 30 και 32, που ως προς το σχήμα θυμίζουν τους ωοειδείς πίθους χωρίς λαιμό, έχουν χωρητικότητα πολύ μικρότερη από αυτή των πίθων. Όπως έχει προκύψει από την αντιστοιχία με τα αττικά μέτρα, οι πίθοι αυτοί προορίζονταν για στερεά προϊόντα. Παρόλο λοιπόν που το σχήμα μοιάζει πρόκειται για αγγεία που, όπως προκύπτει από τις μετρήσεις χωρητικότητάς τους και όπως θα ήταν αναμενόμενο από τη διαφορά μεγέθους τους, προορίζονταν για διαφορετικό είδος προϊόντων, αφού οι σφαιρικές πυξίδες προορίζονταν για υγρά προϊόντα, οι πίθοι με λαιμό για υγρά και για στερεά και οι ωοειδείς πίθοι χωρίς λαιμό για στερεά.

Στις πυξίδες με A/A 5, 17, 27 και 33 η χωρητικότητα μετρήθηκε έως δύο διαφορετικά σημεία γιατί παρατηρήθηκε ότι στο εσωτερικό του χείλους τους φέρουν γραπτή ταινία, που ενδεχομένως να υποδήλωνε το σημείο έως το οποίο θα τα γέμιζαν και να μην ήταν απλώς διακοσμητική. Η ταινία αυτή δεν συνέπιπτε με το καθοριζόμενο σημείο μέτρησης στο συγκεκριμένο σχήμα, έχει μικρή πάντως διαφορά από αυτό. Έτσι η μία μέτρηση έγινε έως το σημείο που είχε καθορισθεί και για τα υπόλοιπα αγγεία και η άλλη σε σχέση με τη γραπτή αυτή ταινία. Συγκρίνοντας την αντιστοιχία των δύο αυτών μετρήσεων σε λίτρα με τα αττικά μέτρα διαπιστώνουμε ότι στην πυξίδα με A/A 5 πλησιέστερη είναι αυτή που έχει γίνει σε σχέση με το καθοριζόμενο σημείο και όχι σε σχέση με την ταινία, στην πυξίδα με A/A 17 φαίνεται να ισχύει ένα ενδιάμεσο σημείο, ενώ στις πυξίδες με A/A 27 και 33 πλησιέστερη είναι η μέτρηση που έχει γίνει σε σχέση με την ταινία. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, εκτός από τις παραπάνω, σε ορισμένες από τις εξεταζόμενες πυξίδες το καθοριζόμενο σημείο μέτρησης συμπίπτει με το σημείο όπου σταματά η γραπτή ταινία στο εσωτερικό του χείλους. Πρόκειται για τις κνωσιακές πυξίδες με A/A 4, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 18, 24, 26, 29, 37, 39, 46, αλλά και για την κορινθιακή με A/A 45 (στις υπόλοιπες που εξετάζονται δεν υπάρχει ανάλογη ταινία). Συμπερασματικά από τις σαράντα δύο κνωσιακές σφαιρικές πυξίδες που μετρήθηκαν οι δεκαεννέα φέρουν τη γραπτή αυτή ταινία εσωτερικά³⁸⁰. Για τις

---

³⁸⁰ Ακόμα και σήμερα, για παράδειγμα, σε κανάτες ή σε ποτήρια, μόνο σε ορισμένα δηλώνεται με μία γραμμική εξωτερικά το σημείο έως το οποίο πρέπει να γεμίζονται (βλ. παραπάνω σελ. 403).

δεκαεπτά από αυτές διαπιστώσαμε ότι λειτουργεί ως δείκτης του σημείου έως το οποίο γεμίζονταν και άρα δεν ήταν απλά διακοσμητική. Ωστόσο για τη σημασία της γραπτής αυτής ταινίας στο εσωτερικό των αγγείων θα πρέπει να λάβουμε υπ' όψιν και τα υπόλοιπα σχήματα στα οποία έχει γίνει ανάλογη παρατήρηση.

Στις πυξίδες με A/A 34 και 35 η μικρή διαφορά της χωρητικότητας σε λίτρα από τα αττικά μέτρα είναι πιθανό να οφείλεται στο σημείο έως το οποίο αυτή μετρήθηκε, αφού υπάρχει περιθώριο να γεμίζονταν έως λίγο παραπάνω. Βέβαια δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι αγγεία παρόμοιας χωρητικότητας θα εμφάνιζαν μικρές διακυμάνσεις, αφού δεν πρόκειται για βιομηχανοποιημένα σκεύη.

Ενδιαφέρουσα είναι η διαπίστωση ότι η χωρητικότητα των δύο μικρογραφικών πυξίδων (A/A 46, 47) αντιστοιχεί σε μονάδες του αττικού συστήματος για τη μέτρηση υγρών και άρα τα αγγεία αυτά θα πρέπει να ήταν χρηστικά.

Διαπιστώσαμε ακόμα ότι η χωρητικότητα της εισηγμένης Υ ΠΡΓ κορινθιακής σφαιρικής πυξίδας (A/A 45) αντιστοιχεί σε συνυπολογιζόμενα αττικά μέτρα υγρών (χωρητικότητα = 0.672 λίτρα), ενώ παρατηρείται ότι υπάρχουν και κνωσιακές σφαιρικές πυξίδες με ανάλογη χωρητικότητα, οι οποίες χρονολογούνται είτε σε κοντινές περιόδους και οι οποίες είναι η Μ-Υ ΠΡΓ με A/A 3 (0.683 λίτρα), η Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β' με A/A 16 (0.675 λίτρα) είτε σε μεταγενέστερες περιόδους, όπως η ΥΑν με A/A 41 (0.686 λίτρα). Σχεδόν ίδιας χωρητικότητας είναι και η κνωσιακή ΠΡΓ Β' -ΠΓ πυξίδα με A/A 23 (0.716 λίτρα). Το ότι κνωσιακές και κορινθιακές πυξίδες έχουν ίδια χωρητικότητα είναι σημαντικό γιατί δείχνει ότι οι δύο περιοχές εφαρμόζαν το ίδιο σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας και ότι κατασκεύαζαν αγγεία με ίδια χωρητικότητα. Συνεπώς η εισαγωγή δεν γινόταν μόνο το σκεύος, αλλά και για το περιεχόμενό του, η ποσότητα του οποίου ήταν γνωστή και δεδομένη και για τις δύο περιοχές. Επίσης φαίνεται από τις προαναφερόμενες κνωσιακές Μ-Υ ΠΡΓ, Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β' πυξίδες και από την ΥΑν ότι πυξίδες με ίδια χωρητικότητα κατασκευάζονταν από τα πρωτογεωμετρικά έως τα ύστερα ανατολίζοντα χρόνια και άρα το σύστημα μέτρησης δεν είχε αλλάξει. Το ίδιο παρατηρείται και για άλλες πυξίδες όπως, για παράδειγμα, για την ΠΡΓ Β' με A/A 20 (0.533 λίτρα), για την ΠΑν με A/A 40 (0.519 λίτρα) και για την ΥΑν με A/A 43 (0.522 λίτρα), η χωρητικότητα των οποίων αντιστοιχεί σε ένα αττικό ξέστη και οι οποίες μάλιστα έχουν διαφορές ως προς το σχήμα.

Συγκρίνοντας τέλος τη χωρητικότητα των κνωσιακών σφαιρικών πυξίδων και με τα μέτρα του αιγινίτικου συστήματος διαπιστώνουμε ότι σε ορισμένες αντιστοιχεί και σε μέτρα αυτού του συστήματος όπως, για παράδειγμα, σε αυτές με A/A 8 (0.377

λίτρα) και 25 (0.349 λίτρα), όπου αντιστοιχεί σε μία κοτύλη (= 0.379) και σε αυτή με Α/Α 24 (0.757 λίτρα), όπου αντιστοιχεί σε δικότυλο (= 0.758).

3. ΑΜΦΟΡΕΙΣ

Α. Αμφορείς με λαβές στην κοιλιά

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ - ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥποΜ	16.463 λ. και 16.726 λ. (ταινία, μέσο λαιμού)	5 χόες 16.41] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ή 10 χοίνικες 10.943] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ + 5 χοίνικες 5.471] = 16.414
2	ΥποΜ	15.856 λ. και 16.107 λ. (ταινία, μέσο λαιμού)	5 χόες 16.41] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ή 4 χόες 13.13] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 5 ξέστες 2.736] = 15.866 ή 10 χοίνικες 10.943] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ + 5 χοίνικες 5.471] = 16.414
3	Π ΠΡΓ	8.622 λ.	2 χόες 6.57] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 4 ξέστες 2.189] = 8.759 ή 1 εκτεύς 8.754] ΜΕΤΡΟ ΣΤΕΡΕΩΝ
4	ΠΓ	32.027 λ. (αρχή λαιμού) και 34.248 λ.	10 χόες 32.83] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ή 30 χοίνικες 32.83] ΜΕΤΡΟ ΣΤΕΡΕΩΝ
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ			
5	Υ ΠΡΓ	7.812 λ. (αρχή λαιμού) και 8.425 λ.	2 χόες 6.57] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 3 ξέστες 1.641] = 8.211 ή 1 εκτεύς 8.754] ΜΕΤΡΟ ΣΤΕΡΕΩΝ ή 7 χοίνικες 7.660] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ +1 ξέστης 0.547] = 8.207
7	ΜΓ Ι	47.249 λ. (αρχή λαιμού) και 50.761 λ.	1 μετρητής 39.39] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 3 χόες 9.85] = 49.24 ή 5 εκτείς 43.77] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ +5 χοίνικες 5.471] = 49.241 ή 5 εκτείς 43.77] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ +6 χοίνικες 6.566] = 50.336

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΜΑΛΛΟΝ ΚΥΚΛΑΔΕΣ			
6	ΠΓ ΙΙ	28.581 λ. (αρχή λαιμού) και 30.238 λ.	9 χόες 29.55] ΜΕΤΡΟ ΥΓΡΩΝ ή 3 εκτείς 26.26] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ +3 χοϊνικές 3.283] = 29.543

Β. Αμφορείς με λαβές στον ώμο

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ - ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥποΜ	6.032 λ.	1 χους 3.283] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 5 ξέστες 2.736] = 6.019 ή 5 χοϊνικές 5.471] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ + 1 ξέστης 0.547] = 6.018
2	ΥποΜ	4.766 λ.	1 χους 3.283] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 3 ξέστες 1.641] = 4.924 ή 1 ημίεκτον 4.377] ΜΕΤΡΑ ΣΤΕΡΕΩΝ + 1 ξέστης 0.547] = 4.924

Γ. Αμφορείς με λαβές στο λαιμό

ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥποΜ	23.695 λ.	7 χόες 22.98 + 2 ξέστες 1.094 = 24.074
2	ΥποΜ	12.447 λ.	3 χόες 9.85 + 5 ξέστες 2.736 = 12.586
3	ΥποΜ	6.962 λ.	2 χόες 6.57 + 1 ξέστης 0.547 = 7.117
4	ΥποΜ – Π ΠΡΓ	22.117 λ.	7 χόες 22.98
5	ΥποΜ – Π ΠΡΓ	20.064 λ.	6 χόες 19.70 + 1 ξέστης 0.547 = 20.247
6	ΥποΜ – Π ΠΡΓ	6.402 λ.	2 χόες 6.57
7	ΥποΜ – Π ΠΡΓ	2.942 λ.	5 ξέστες 2.736 + 1 κοτύλη 0.274 = 3.010
8	ΥποΜ – Π ΠΡΓ	2.142 λ.	4 ξέστες 2.189
9	Π ΠΡΓ	23.980 λ.	7 χόες 22.98 + 2 ξέστες 1.094 = 24.074
10	Π ΠΡΓ	3.749 λ.	1 χους 3.283 + 1 ξέστης 0.547

			=	3.830
11	Μ ΠΡΓ	13.877 λ.	4 χόες + 1 ξέστης =	13.13 0.547 13.677
12	Τέλος ΠΡΓ = γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αιώνα	17.731 λ.	5 χόες + 3 ξέστες =	16.41 1.641 18.051
13	ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	2.475 λ.	5 ξέστες	2.736
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ				
14	ΠΡΓ	13.683 λ.	4 χόες + 1 ξέστης =	13.13 0.547 13.677
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ, ΠΙΘΑΝΟΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑ Ή ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ				
15	ΠΡΓ, 10 ^{ος} π.Χ. αιώνας, ίσως γύρω στο 950 π.Χ.	23.728 λ.	7 χόες + 2 ξέστες =	22.98 1.094 24.074

Δ. Αμφορίσκοι με λαβές στο λαιμό

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	Π ΠΡΓ	2.461 λ. και 2.613 λ.	5 χόες	2.736
2	Π ΠΡΓ	0.500 λ.	1 ξέστης	0.547
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΥΠΡΟΣ				
3	Κυπριακή ΒοR Π	0.501 λ.	1 ξέστης	0.547

Ε. Αμφορίσκοι με λαβές στην κοιλιά και αμφορίσκοι με λαβές στον ώμο

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΩΜΟ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	ΥποΜ	1.075 λ.	2 ξέστες	1.094
2	ΥποΜ	0.111 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
3	ΥποΜ	0.095 λ.	1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.068 0.046 0.114
4	Πιθανόν ΥποΜ	0.126 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
5	Π ΠΡΓ	0.202 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205
6	Π ΠΡΓ	1.056 λ.	2 ξέστες	1.094
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΕΥΒΟΙΑ				
7	Υ ΠΡΓ Εύβοιας	1.056 λ.	2 ξέστες	1.094

ΣΤ. Αμφορίσκοι

ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥποΜ	0.603 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.615
2	ΥποΜ	0.567 λ .	1 ξέστης 0.547
3	ΥποΜ	0.551 λ.	1 ξέστης 0.547
4	ΥποΜ	0.332 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.342
5	ΥποΜ	0.307 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 κύαθος 0.046 = 0.320
6	ΥποΜ	0.191 λ.	1 ημκοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205

Z. Ψευδόστομοι αμφορείς

ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥποΜ	1.265 λ.	2 ξέστες 1.094 + 1 ημκοτύλιο 0.137 = 1.231
2	ΥποΜ	0.587 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 κύαθος 0.046 = 0.593
3	ΥποΜ	2.859 λ.	5 ξέστες 2.736 + 1 ημκοτύλιο 0.137 = 2.873
4	ΥποΜ	2.277 λ.	4 ξέστες 2.189 + 1 οξύβαφο 0.068 = 2.257
5	ΥποΜ	1.467 λ.	2 ξέστες 1.094 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 ημκοτύλιο 0.137 = 1.505
6	ΥποΜ	1.325 λ.	2 ξέστες 1.094 + 1 κοτύλη 0.274 = 1.368
7	ΥποΜ	0.893 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.889
8	ΥποΜ	0.496	1 ξέστης 0.547
9	ΥποΜ	0.471 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 ημκοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.479
10	ΥποΜ	0.460 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 ημκοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.479
11	ΥποΜ	0.414 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 ημκοτύλιο 0.137

			=	0.411
12	ΥποΜ	0.359 λ.	1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο =	0.274 0.137 0.411
13	ΥποΜ	0.335 λ.	1 κοτύλη + 1 οξύβαφο =	0.274 0.068 0.342
14	ΥποΜ	0.333 λ.	1 κοτύλη + 1 οξύβαφο =	0.274 0.068 0.342
15	ΥποΜ	0.166 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	0.137 0.046 0.183
16	ΥποΜ	0.599 λ.	1 ξέστης + 1 κύαθος =	0.547 0.046 0.593
17	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	0.740 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.547 0.137 0.068 0.752
18	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	2.623 λ.	5 ξέστες	2.736
19	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	1.510 λ.	2 ξέστες + 1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο =	1.094 0.274 0.137 1.505
20	ΥποΜ-Π ΠΡΓ	0.950 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο =	0.547 0.274 0.137 0.958
21	ΥποΜ-Π ΠΡΓ	0.414 λ.	1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο =	0.274 0.137 0.411
22	Π ΠΡΓ	0.212 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205
23	Π ΠΡΓ	0.392 λ.	1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο =	0.274 0.137 0.411
24	Μ ΠΡΓ	1.093 λ.	2 ξέστες	1.094

Όπως διαπιστώνουμε από τους παραπάνω πίνακες η χωρητικότητα όλων των εξεταζομένων παραλλαγών αμοφορέων και αμοφορίσκων αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, σε δεδομένες ή σε συνυπολογιζόμενες μονάδες τους. Διερευνήσαμε το ενδεχόμενο η χωρητικότητά τους να αντιστοιχεί και σε αττικά μέτρα στερεών και διαπιστώσαμε ότι αυτό ισχύει για δύο τύπους αμοφορέων, για τους αμοφορείς με λαβές στην κοιλιά και για τους αμοφορείς με λαβές στον ώμο. Η χωρητικότητά τους αντιστοιχεί σε δεδομένες ή σε συνυπολογιζόμενες μονάδες του αττικού συστήματος μέτρησης χωρητικότητας των στερεών. Ως προς τους αμοφορείς με λαβές στο λαιμό διαπιστώσαμε ότι μόνο σε λίγους από αυτούς και ανεξαρτήτως μεγέθους θα μπορούσε να αντιστοιχεί σε συνυπολογιζόμενες μονάδες των αττικών μέτρων για στερεά και πάλι όμως η αντιστοιχία της χωρητικότητάς τους με τα αττικά μέτρα των υγρών είναι ακριβέστερη.

Στους **αμφορείς με λαβές στην κοιλιά** η χωρητικότητα ήταν δυνατόν να μετρηθεί σε επτά, από τους οποίους οι τέσσερις είναι κνωσιακοί, οι δύο αττικοί και ο ένας μάλλον από τις Κυκλάδες. Αναλόγου σχήματος είναι οι δύο ΥποΜ κνωσιακοί αμφορείς (A/A 1 και 2), οι οποίοι έχουν και ανάλογη χωρητικότητα. Μοιάζουν ως προς το σχήμα με τον αττικό Υ ΠΡΓ (A/A 5) που έχει τη μισή χωρητικότητα από αυτούς. Ο ΠΓ κνωσιακός αμφορέας με A/A 4 είναι αναλόγου σχήματος με τον αττικό ΜΓ Ι (A/A 7) και με τον ΠΓ ΙΙ που προέρχεται μάλλον από τις Κυκλάδες (A/A 6), ενώ ο Π ΠΡΓ κνωσιακός με A/A 3 είναι πιο κοντινός στο σχήμα με αυτούς από ότι με τους δύο ΥποΜ κνωσιακούς.

Η χωρητικότητα όλων των παραπάνω αμφορέων με λαβές στην κοιλιά αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, αλλά και στερεών είτε σε δεδομένες μονάδες τους είτε σε συνυπολογιζόμενες.

Συγκρίνοντας τη χωρητικότητα των εισηγμένων με αυτή των ντόπιων διαπιστώνουμε ότι ο αττικός Υ ΠΡΓ με A/A 5 έχει σχεδόν ίδια χωρητικότητα με τον Π ΠΡΓ κνωσιακό με A/A 3, παρόλο που ο κνωσιακός διαφέρει λίγο στο σχήμα ως προς το σώμα του που είναι ωοειδές. Επίσης, όπως αναφέρθηκε ήδη, ο αττικός έχει τη μισή χωρητικότητα από τους δύο ΥποΜ κνωσιακούς.

Αν και το δείγμα στο οποίο μετρήθηκε η χωρητικότητα από αυτόν τον τύπο αμφορέα είναι μικρό, η ομοιότητα της χωρητικότητας αττικού με κνωσιακό ίδιας χρονολόγησης και η σχέση της χωρητικότητάς του με άλλους δύο κνωσιακούς λίγο πρωιμότερους δείχνει τη χρήση του ίδιου συστήματος μέτρησης και στις δύο περιοχές, όπως και το ότι η ποσότητα του περιεχομένου του εισηγμένου σκεύους ήταν δεδομένη και αναγνωρίσιμη από τους εισαγωγείς του. Παρατηρούμε επίσης ότι ο κνωσιακός αμφορέας έχει ελάχιστα μεγαλύτερη χωρητικότητα από τον αττικό, είναι όμως αναμενόμενο ο εισηγμένος να περιέχει κάπως λιγότερο προϊόν.

Η χωρητικότητα του πιθανότατα κυκλαδικού ΠΓ ΙΙ αμφορέα αντιστοιχεί επίσης σε αττικά μέτρα, άρα και σε αυτόν έχει εφαρμοσθεί το ίδιο σύστημα μέτρησης.

Στους έξι από τους επτά αμφορείς με λαβές στην κοιλιά η χωρητικότητα μετρήθηκε έως δύο διαφορετικά σημεία, έως τα οποία θεωρήσαμε ότι θα μπορούσαν να γεμίζονταν. Στους κνωσιακούς αμφορείς με A/A 1, 2 και 3 παρατηρήσαμε ότι στο εσωτερικό του χείλους και του λαιμού υπάρχει γραπτή ταινία που θεωρήσαμε ότι ίσως να υποδήλωνε το σημείο έως το οποίο θα τους γέμιζαν. Στον αμφορέα με A/A 3 το σημείο όπου τελειώνει αυτή η ταινία συμπίπτει με το καθοριζόμενο σημείο μέτρησης. Στους άλλους δύο που αυτό δεν συμβαίνει έγιναν δύο μετρήσεις, μία έως την αρχή του λαιμού και μία έως περίπου το μέσο του όπου τελειώνει αυτή η ταινία και

διαπιστώσαμε ότι στον μεν ένα (A/A1) φαίνεται πιθανότερο να ισχύει το σημείο έως την αρχή του λαιμού, ενώ στον άλλο (A/A 2) και τα δύο σημεία φαίνονται εξίσου πιθανά. Άρα στους δύο από τους τρεις κνωσιακούς αμφορείς στους οποίους παρατηρήθηκε, διαπιστώνουμε ότι μπορεί να λειτουργεί ως δείκτης. Στον κνωσιακό αμφορέα με A/A 4 και στους τρεις εισηγμένους (A/A 5-7) επειδή ο λαιμός είναι μεγάλος –ψηλός και σχετικά ευρύς- η χωρητικότητα μετρήθηκε έως το καθοριζόμενο για όλους σημείο που βρίσκεται περίπου στην αρχή του και έως λίγο πάνω από το μέσο του. Στον κνωσιακό συγκρίνοντας την αντιστοιχία των λίτρων με τα αττικά μέτρα συμπεραίνουμε ότι τον γέμιζαν έως περίπου την αρχή του λαιμού, ενώ στους εισηγμένους φαίνεται να ισχύει ένα ενδιάμεσο σημείο. Ούτως ή άλλως για τις ακριβείς αντιστοιχίες των μετρήσεων σε λίτρα με τα αττικά μέτρα θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν το σημείο έως το οποίο μετρήθηκε η χωρητικότητα του αγγείου.

Στους δύο κνωσιακούς ΥποΜ **αμφορείς με λαβές στον ώμο** η χωρητικότητα αντιστοιχεί σε συνυπολογιζόμενα αττικά μέτρα υγρών, αλλά και στερεών. Και στους δύο αυτούς αμφορείς στο εσωτερικό του χείλους και του λαιμού υπάρχει γραπτή ταινία. Το σημείο στο οποίο σταματά συμπίπτει με το καθοριζόμενο σημείο μέτρησης και είναι έτσι πιθανό να υποδηλώνει το σημείο έως το οποίο γέμιζαν το αγγείο.

Στους **αμφορείς με λαβές στο λαιμό** το δείγμα που έχουμε είναι μεγαλύτερο. Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε δεκατρείς κνωσιακούς διαφόρων περιόδων και για σύγκριση σε ένα αττικό ΠΡΓ και σε ένα επίσης ΠΡΓ, που προέρχεται όμως από το Βόρειο Αιγαίο, πιθανόν από τη Θεσσαλία ή τη Μακεδονία και έχει βρεθεί στο Λευκαντί. Στους κνωσιακούς τα μεγέθη και η χωρητικότητα ποικίλουν. Ο Catling στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου της Κνωσού στους ΥποΜ αμφορείς με λαβές στο λαιμό διέκρινε τρεις ομάδες βάσει του μεγέθους³⁸¹. Στην ομάδα 1 έχει εντάξει αυτούς που το ύψος τους κυμαίνεται από 44 έως 51 εκατοστά, στην ομάδα 2 αυτούς με ύψος από 32 έως 38 εκατοστά και στην ομάδα 3 εκείνους που έχουν ύψος από 23 έως 27 εκατοστά.

Ανεξάρτητα από την παραπάνω διάκριση του Catling παρατηρήσαμε ότι στους κνωσιακούς αμφορείς με λαβές στο λαιμό αναλόγου σχήματος και με όμοια «σιγμοειδή» διακόσμηση στον ώμο είναι οι ΥποΜ και οι ΥποΜ-Π ΠΡΓ με A/A 1, 3, 4, 5, 6, 7 και 8, των οποίων οι διαστάσεις και η χωρητικότητα ποικίλουν. Σε αυτούς ανάλογα με το μέγεθος και τη χωρητικότητα χονδρικά διακρίνονται τρεις ομάδες. Κοντινών διαστάσεων είναι οι αμφορείς με A/A 1 (ύψος 49 εκ., διάμ. 38 εκ.), 4 (ύψος 52 εκ., διάμ. χείλ. 16 εκ.) και 5 (ύψος 50.5 εκ., διάμ. χείλ. 18 εκ.), οι οποίοι έχουν και

---

³⁸¹ H. W. Catling, 1996(α), 302.

παραπλήσια χωρητικότητα (23.695 λίτρα -7 χόες+2 ξέστες-, 22.117 λίτρα -7 χόες- και 20.064 λίτρα -6 χόες+1 ξέστης- αντίστοιχα). Μία δεύτερη ομάδα κοντινών διαστάσεων αποτελούν αυτοί με A/A 3 (ύψος 32 εκ., διάμ. χείλους 10.5 εκ.) και 6 (ύψος 31.5 εκ.), που έχουν και κοντινή χωρητικότητα (6.962 λίτρα -2 χόες + 1 ξέστης- και 6.402 λίτρα -2 χόες- αντίστοιχα). Τέλος, κοντινών διαστάσεων είναι οι αμφορείς με A/A 7 (ύψος 26.7 εκ., διάμ. χείλους 7.6 εκ.) και 8 (ύψος 23 εκ.) των οποίων παραπλήσια είναι και η χωρητικότητα (2.942 λίτρα -5 ξέστες + 1 κοτύλη- και 2.142 λίτρα -4 ξέστες- αντίστοιχα). Παρατηρούμε ότι αν και η διαφορά στο μέγεθος μπορεί να είναι μικρή, αντιστοιχεί σε μία σχετικά μεγαλύτερη διαφορά στη χωρητικότητα.

Συγκρίνοντας και τους υπόλοιπους κνωσιακούς αμφορείς με λαβές στο λαιμό διαπιστώνουμε ότι ο Π ΠΡΓ με A/A 9 έχει όμοια χωρητικότητα με τον ΥποΜ με A/A 1, ο ΥποΜ με A/A 2 έχει σχεδόν τη μισή χωρητικότητα από τον ΥποΜ με A/A 1 και από τον Π ΠΡΓ με A/A 9. Διαπιστώνουμε ακόμα ότι ο ΥΑν αμφορέας με A/A 13 έχει κοντινή χωρητικότητα με τον ΥποΜ - Π ΠΡΓ με A/A 8 (2.475 λίτρα -5 ξέστες- και 2.142 λίτρα -4 ξέστες- αντίστοιχα), αφού ο ΥΑν χωρά ένα ακόμα διαδοχικό μέτρο υγρών. Όπως φαίνεται το σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας στη διάρκεια των περιόδων αυτών από την ΥποΜ έως την ΥΑν δεν έχει αλλάξει.

Ενδιαφέρουσα είναι η διαπίστωση ότι ο ΠΡΓ αττικός αμφορέας (A/A 14) έχει την ίδια χωρητικότητα με κνωσιακό Μ ΠΡΓ (A/A 11). Και οι δύο χωρούν 4 χόες και 1 ξέστη. Επίσης ο ΠΡΓ που έχει εισαχθεί στο Λευκαντί από το Βόρειο Αιγαίο, πιθανόν από τη Θεσσαλία ή τη Μακεδονία (A/A 15), έχει την ίδια χωρητικότητα με δύο κνωσιακούς, ένα ΥποΜ (A/A 1) και ένα Π ΠΡΓ (A/A 9). Και οι τρεις αυτοί αμφορείς χωρούν 7 χόες και 2 ξέστες. Διαπιστώνουμε λοιπόν από τους αμφορείς, αγγεία μεταφοράς των προϊόντων, ότι όχι μόνο υπήρχε ένα σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας, αλλά το σύστημα αυτό ήταν κοινό στην Κνωσό, την Εύβοια και τη Βόρεια Ελλάδα, ενώ και από αυτό το σχήμα επιβεβαιώνεται το κοινό σύστημα μέτρησης στην Κνωσό και στην Αττική. Η ποσότητα λοιπόν του περιεχομένου τους ήταν δεδομένη και αναγνωρίσιμη στις περιοχές όπου διακινούνταν. Ο ΠΡΓ αμφορέας (A/A 15) από τη Βόρεια Ελλάδα που έχει βρεθεί στο Λευκαντί φέρει εγχάρακτα σημεία στις λαβές του που έχουν ερμηνευθεί ως εμπορικά και έχει θεωρηθεί ότι χρησιμοποιούνταν για τη μεταφορά προϊόντων σε κάποια ποσότητα χωρίς να μπορεί να προσδιοριστεί το είδος τους, φανερώνει συνεπώς ένα βαθμό οργάνωσης σε μία τουλάχιστον φάση της ανταλλαγής των προϊόντων³⁸². Όπως όμως προέκυψε εδώ και από τις μετρήσεις της χωρητικότητας η διακίνηση των προϊόντων μεταξύ των

³⁸² R. W. Catling, 1996(β), 126-132.

διαφόρων περιοχών ήταν απόλυτα οργανωμένη. Οι αμφορείς με λαβές στο λαιμό, με σχήμα παρόμοιο σε όλες τις προαναφερόμενες περιοχές, λειτουργούσαν ως συσκευασία του προϊόντος και πιθανότατα η διακόσμησή τους να ήταν δηλωτική και της περιοχής προέλευσής τους. Οι περισσότεροι κνωσιακοί φέρουν στον ώμο «σιγμοειδή» διακόσμηση, ο αττικός ημικύκλια, ενώ αυτός από τη Βόρεια Ελλάδα ομόκεντρους κύκλους.

Στους **αμφορίσκους με λαβές στο λαιμό** η χωρητικότητα μετρήθηκε σε δύο κνωσιακούς ΥποΜ περιόδου, στους οποίους διαπιστώθηκε ότι ο ένας έχει πενταπλάσια χωρητικότητα (A/A 1) από τον άλλο (A/A 2), καθώς και σε ένα κυπριακό. Στον κνωσιακό με A/A 1 έγιναν δύο μετρήσεις γιατί παρατηρήθηκε ότι εσωτερικά κάτω από το χείλος και έως το μέσο περίπου του λαιμού φέρει γραπτή ταινία που πιθανόν να δηλώνει το σημείο έως το οποίο θα τον γέμιζαν. Έτσι η μία μέτρηση έγινε έως αυτό το σημείο και η άλλη έως το καθοριζόμενο και για τους άλλους σημείο στην αρχή του λαιμού. Όπως διαπιστώσαμε από τη σύγκριση με τα αττικά μέτρα ισχύει το σημείο που δηλώνεται από την ταινία. Και τον άλλο κνωσιακό αμφορέα, όπως και τον κυπριακό, πιθανόν να τους γέμιζαν έως λίγο παραπάνω, όπως φαίνεται από την αντιστοιχία της χωρητικότητας σε λίτρα με τα αττικά μέτρα.

Όπως είχαμε ήδη παρατηρήσει κατά τη μέτρηση της χωρητικότητας, αγγεία αναλόγων διαστάσεων και παρόμοιας χωρητικότητας με τον κνωσιακό αμφορίσκο με λαβές στο λαιμό με A/A 1 έχουν θεωρηθεί στις δημοσιεύσεις ως αμφορείς και όχι ως αμφορίσκοι και ως τέτοιοι έχουν ταξινομηθεί. Πρόκειται για τους παραπάνω αμφορείς με λαβές στο λαιμό με A/A 7, 8 και 13 από τους οποίους αυτός με A/A 13 διαπιστώθηκε ότι έχει όμοια χωρητικότητα πέντε ξεστών με τον προαναφερόμενο αμφορίσκο, ενώ και των άλλων δύο η χωρητικότητα είναι κοντινή.

Ο εισηγμένος στην Κνωσό κυπριακός αμφορίσκος έχει ακριβώς την ίδια χωρητικότητα με τον ένα από τους δύο κνωσιακούς (με αυτόν με A/A 2), άρα έχουμε μία πρώτη ένδειξη ότι το ίδιο σύστημα μέτρησης ίσχυε και στην Κύπρο. Μένει να διαπιστωθεί και από άλλα σχήματα. Δείχνει επίσης ότι εισάγονταν για το περιεχόμενό του, του οποίου η ποσότητα μπορούσε να αναγνωρισθεί εύκολα από τους εισαγωγείς.

Στους **αμφορίσκους με λαβές στην κοιλιά και στους αμφορίσκους με λαβές στον ώμο** η χωρητικότητα μετρήθηκε σε έξι κνωσιακούς και σε ένα ευβοϊκό εισηγμένο στην Κνωσό. Σε όλους αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, στους περισσότερους σε δεδομένες μονάδες τους και σε ορισμένους σε συνυπολογιζόμενες. Στους κνωσιακούς διαπιστώσαμε ότι ίδιας χωρητικότητας είναι δύο ΥποΜ (A/A 2 και 4), καθώς και ΥποΜ και Π ΠΡΓ (A/A 1 και 6). Και στους δύο άλλους όμως (A/A 3 και 5) οι οποίοι

έχουν όμοιο σχήμα και διακόσμηση, υπολογίζοντας τη χωρητικότητά τους σε λίτρα ο ένας έχει διπλάσια χωρητικότητα από τον άλλο. Παρατηρούμε ότι υπάρχουν κρατηρίσκοι με χωρητικότητα όμοια με αυτή των αμφορίσκων με λαβές στην κοιλιά και στον ώμο που μετρήθηκαν –δύο ξεστών, ημικοτύλιου, ημικοτύλιου και οξύβαφου, οξύβαφου και κυάθου- όμως θα πρέπει να εξεταστεί αν τα δύο σχήματα εξυπηρετούσαν την ίδια χρήση.

Διαπιστώσαμε ακόμα ότι ο Υ ΠΡΓ ευβοϊκός έχει ακριβώς την ίδια χωρητικότητα με Π ΠΡΓ κνωσιακό (A/A 6) παρόλο που το σχήμα τους λίγο διαφέρει, αλλά και με ΥποΜ κνωσιακό (A/A 1) με τον οποίο έχει επίσης ορισμένες διαφορές στο σχήμα.

Από τα αγγεία του σχήματος που έχει χαρακτηριστεί γενικά ως **αμφορίσκος** η χωρητικότητα μετρήθηκε σε έξι, οι οποίοι είναι όλοι κνωσιακοί υπομινωικής περιόδου. Η χωρητικότητα όλων αντιστοιχεί σε δεδομένες ή σε συνυπολογιζόμενες μονάδες του αττικού συστήματος μέτρησης υγρών. Από αυτούς οι πέντε (A/A 1-5) είναι όμοιοι σχήματος και διακόσμησης. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη έχουν οι δύο από αυτούς (A/A 2 και 3).

Στους **ψευδόστομους**, τέλος, **αμφορείς** η χωρητικότητα μετρήθηκε σε είκοσι τέσσερις, που όλοι είναι κνωσιακοί και χρονολογούνται στις περιόδους από την υπομινωική έως τη μέση πρωτογεωμετρική. Σε όλους αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, σε λίγους από αυτούς σε δεδομένες μονάδες και στους περισσότερους σε συνυπολογιζόμενες. Από τις αντιστοιχίες της χωρητικότητάς τους σε λίτρα με τα αττικά μέτρα διαπιστώνουμε ότι το καθοριζόμενο σημείο μέτρησης πρέπει να είναι το σωστό, εκτός από ορισμένους, όπως είναι αυτοί με A/A 2 και 16, που αν γέμιζαν έως ελάχιστα χαμηλότερα η χωρητικότητά τους θα αντιστοιχούσε σε ένα ξέστη χωρίς συνυπολογιζόμενη μονάδα.

Στους ψευδόστομους αμφορείς που μετρήθηκαν ορισμένοι έχουν ίδια χωρητικότητα. Ίδια χωρητικότητα μίας κοτύλης συν ενός ημικοτύλιου έχει ο Π ΠΡΓ με A/A 23 με τον ΥποΜ-Π ΠΡΓ με A/A 21 και με δύο ΥποΜ με A/A 11 και 12. Ίδια χωρητικότητα μίας κοτύλης, ενός ημικοτύλιου και ενός οξύβαφου έχουν οι δύο ΥποΜ με A/A 9 και 10, ενώ μίας κοτύλης και ενός οξύβαφου δύο άλλοι ΥποΜ, αυτοί με A/A 13 και 14.

Στους ΥποΜ ψευδόστομους αμφορείς από το Βόρειο Νεκροταφείο ο Catling έχει διακρίνει ομάδες βάσει των διαστάσεων τους, παρόλο που παρατηρεί ότι είναι σχετικά ετερογενείς³⁸³. Ως προς το ύψος διακρίνει τρεις ομάδες. Η μία περιλαμβάνει αυτούς με ύψος από 10 έως 15 εκατοστά, η δεύτερη αυτούς με ύψος από 15 έως 20 εκατοστά και

---

³⁸³ H. W. Catling, 1996(a), 297.

η τρίτη εκείνους που έχουν ύψος από 20 έως 25.2 εκατοστά. Και ως προς τη διάμετρο όμως διακρίνει τρεις ομάδες, από τις οποίες η μία περιλαμβάνει αυτούς με διάμετρο από 8 έως 12 εκατοστά, η δεύτερη αυτούς με διάμετρο από 12 έως 16 εκατοστά και η τρίτη εκείνους που έχουν διάμετρο από 16 έως 19.3 εκατοστά. Συγκρίνοντας ωστόσο τη χωρητικότητα ΥποΜ ψευδόστομων αμφορέων από τις ομάδες αυτές, διαπιστώνουμε ότι ψευδόστομοι αμφορείς που θα εντάσσονταν στην ίδια ομάδα λόγω του ύψους τους εμφανίζουν μεγάλη διακύμανση στη χωρητικότητά τους. Για παράδειγμα, στην πρώτη ομάδα με ύψος από 10 έως 15 εκατοστά θα εντάσσονταν οι ΥποΜ ψευδόστομοι αμφορείς με A/A 2, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, οι οποίοι έχουν αντίστοιχα ύψος 14 εκ., 12.2 εκ., 13.8 εκ., 14 εκ., 14.2 εκ., 13.7 εκ., 12.4 εκ., 12.2 εκ., 12.5 εκ., 10 εκ. και 15 εκ. και χωρητικότητα αντίστοιχα 0.587 λίτρα, 0.893 λ., 0.496 λ., 0.471 λ., 0.460 λ., 0.414 λ., 0.359 λ., 0.335 λ., 0.333 λ., 0.166 λ. και 0.599 λ.

Διερευνήσαμε ακόμα αν η χωρητικότητα σε λίτρα όλων των εξεταζόμενων αμφορέων αντιστοιχεί σε μέτρα του αιγινίτικου συστήματος. Διαπιστώσαμε ότι μπορεί να ισχύει για ορισμένους μόνο αμφορείς με λαβές στην κοιλιά, για τους δύο αμφορείς με λαβές στον ώμο, για μερικούς από τους αμφορείς με λαβές στο λαιμό και για λίγους αμφορίσκους. Συγκεκριμένα, για τον ΥποΜ αμφορέα με λαβές στην κοιλιά με A/A 1 που η χωρητικότητά του αντιστοιχεί σε 1 εκτέα και σε 1 χου (1 εκτεύς: 12.12 + 1 χους: 4.55 = 16.67 λίτρα), για τον ΥποΜ αμφορέα με λαβές στον ώμο με A/A 1 του οποίου η χωρητικότητα αντιστοιχεί σε 1 ημίεκτον (= 6.060 λίτρα), για τον ΥποΜ αμφορέα με λαβές στον ώμο με A/A 2 που η χωρητικότητά του αντιστοιχεί σε 1 χου και σε 1 ημικοτύλιο (1 χους: 4.550 + 1 ημικοτύλιον: 0.189 = 4.739 λίτρα), για τον ΥποΜ αμφορέα με λαβές στο λαιμό με A/A 1 του οποίου η χωρητικότητα αντιστοιχεί σε 2 εκτείς (=24.24 λίτρα), για τον ΥποΜ αμφορέα με λαβές στο λαιμό με A/A 2 που η χωρητικότητά του ισοδυναμεί με 1 εκτεύ (=12.12 λίτρα), για τον ΥποΜ- Π ΠΡΓ αμφορέα με λαβές στο λαιμό με A/A 4 που η χωρητικότητά του αντιστοιχεί σε 5 χόες (= 22.740 λίτρα), για τον ΥποΜ-Π ΠΡΓ αμφορέα με λαβές στο λαιμό με A/A 6 που η χωρητικότητά του αντιστοιχεί σε 1 ημίεκτον (= 6.06 λίτρα) και για τους ΥποΜ αμφορίσκους με A/A 4 και 5 των οποίων η χωρητικότητα αντιστοιχεί σε 1 κοτύλη (= 0.379 λίτρα).

Η αντιστοιχία της χωρητικότητας λίγων μόνων από τους παραπάνω εξεταζόμενους αμφορείς με μέτρα του αιγινίτικου συστήματος δεν μπορεί να στηρίξει την άποψη ότι το σύστημα μέτρησης που ίσχυε ήταν το αιγινίτικο, όταν για όλους υπάρχει αντιστοιχία στο αττικό σύστημα. Η αντιστοιχία και αυτών των λίγων θα πρέπει

να οφείλεται στη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο αττικό και στο αιγινίτικο σύστημα, όπως προκύπτει και από τη σχέση των νομισμάτων των δύο περιοχών.

Ενδιαφέρουσα είναι ακόμα η διαπίστωση ότι η χωρητικότητα του κνωσιακού ΥποΜ αμφορέα με λαβές στην κοιλιά με A/A 3 (8.622 λίτρα) και του αττικού Υ ΠΡΓ αμφορέα με λαβές στην κοιλιά με A/A 5 (7.812 και 8.425 λίτρα), που προορίζονταν τόσο για υγρά όσο και για στερεά προϊόντα, είναι ίδια με αυτή του ελληνιστικού σηκώματος της Δρήρου, που έχει ερμηνευθεί ως μέτρο χωρητικότητας υγρών. Η χωρητικότητά του έχει υπολογισθεί στα 8.644 λίτρα και, όπως αναφέρεται από τον Van Effenterre, αντιστοιχεί σε 1 εκτέα του συστήματος του Σόλωνα³⁸⁴. Ο εκτεύς ωστόσο είναι μέτρο στερεών, οπότε ή αποτελούσε μέτρο στερεών ή θα πρέπει να συνυπολογισθούν μονάδες που ίσχυαν για τα υγρά (2 χόες 6.57 + 4 ξέστες 2.189 = 8.759), οπότε θα μπορούσε να αποτελεί μέτρο υγρών και στερεών παράλληλα. Ωστόσο, το βέβαιο είναι η εφαρμογή του αττικού συστήματος μέτρησης της χωρητικότητας στην Κνωσό κατά την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου και στη Δρήρο κατά τα ελληνιστικά χρόνια.

4. ΥΔΡΙΕΣ

ΥΔΡΙΕΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥποΜ πιθανότατα	5.946 λ.	1 χους 3.283 + 5 ξέστες 2.736 = 6.019
2	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	0.643 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 ημκοτύλιο 0.137 = 0.684
3	ΠΡΓ Β΄	1.409 λ. και 1.462 λ. (ταινία)	2 ξέστες 1.094 +1 κοτύλη 0.274 +1 οξύβαφο 0.068 = 1.436
4	ΥΓ/ΠΑν	1.393 λ. και 1.414 λ. (ταινία)	2 ξέστες 1.094 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 = 1.436
5	ΥΑν	0.314 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.342
6	ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	8.183 λ. και 8.576 λ. (ταινία)	2 χόες 6.57 + 3 ξέστες 1.641 = 8.211 ή 2 χόες 6.57 + 4 ξέστες 2.189 = 8.759

³⁸⁴ H. Van Effenterre, 1960, 233-241.

ΥΔΡΙΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
7	ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	3.407 λ.	1 χους + 1 ημικοτύλιο =	3.283 0.137 3.420
8	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.555 λ.	1 ξέστης	0.547
ΥΔΡΙΑ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ				
9	ΜΓ ΙΙ – ΥΓ Ι	6.147 λ. και 6.484 λ. (μέσο του λαιμού)	2 χόες	6.57

Όπως φαίνεται από τον παραπάνω πίνακα η χωρητικότητα όλων των εξεταζομένων υδριών αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, των περισσότερων σε συνυπολογιζόμενες μονάδες τους και λίγων σε δεδομένες. Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε οκτώ κνωσιακές υδρίες από τις οποίες οι δύο είναι χονδροειδούς κεραμικής, αλλά και για σύγκριση σε μία αττική υδρία, η οποία έχει βρεθεί στην Αττική. Ως προς το σχήμα, άλλες έχουν περισσότερο ωοειδές και άλλες περισσότερο σφαιρικό σώμα, άλλες στενό και άλλες ευρύ λαιμό.

Στις τρεις από τις κνωσιακές (Α/Α 3, 4 και 6) η χωρητικότητα μετρήθηκε έως δύο διαφορετικά σημεία, έως το καθοριζόμενο σημείο μέτρησης και έως το σημείο όπου τελειώνει γραπτή ταινία που φέρουν στο εσωτερικό του λαιμού και η οποία μπορεί να μην είναι απλά διακοσμητική, αλλά, όπως έχει παρατηρηθεί και σε άλλα σχήματα, να υποδηλώνει το σημείο έως το οποίο θα γέμιζαν το αγγείο. Στις δύο από αυτές τις υδρίες (Α/Α 3 και 4) η διαφορά των δύο μετρήσεων είναι πολύ μικρή και η αντιστοιχία τους με τα αττικά μέτρα δεν βοηθά πολύ ως προς τη διευκρίνιση του σωστού σημείου. Στην περίπτωση της τρίτης υδρίας που έχει πιο ευρύ λαιμό (Α/Α 6) η διαφορά της μέτρησης μεταξύ των δύο σημείων είναι σημαντική και πάλι όμως δεν είναι βοηθητική ως προς τον προσδιορισμό του σημείου, αφού η διαφορά τους αντιστοιχεί σε ένα διαδοχικό μέτρο της κλίμακας των υγρών. Άρα μπορεί να ισχύουν και τα δύο. Δύο μετρήσεις έχουν γίνει και στην αττική υδρία, η μία έως το κοινό για όλες καθοριζόμενο σημείο και η άλλη έως το μέσο περίπου του λαιμού, γιατί καθώς αυτός είναι ευρύς και σχετικά ψηλός είναι πιθανό να τον γέμιζαν έως κάποιο σημείο του. Και στην υδρία αυτή η διαφορά μεταξύ των δύο μετρήσεων είναι σημαντική και η σύγκριση με τα αττικά μέτρα στην περίπτωση αυτή περισσότερο βοηθητική, αφού στις δύο αττικές χόες αντιστοιχεί η χωρητικότητα έως το μέσο περίπου του λαιμού. Από τις αντιστοιχίες των υπολοίπων υδριών φαίνεται ότι το σημείο μέτρησης πρέπει να είναι το σωστό και πρέπει συνεπώς να γεμίζονταν έως την αρχή του λαιμού ή ορισμένες, ανάλογα με το σχήμα, λίγο παραπάνω προς το μέσο του.

Συγκρίνοντας τη χωρητικότητα των κνωσιακών υδριών, δύο που χρονολογούνται σε διαφορετικές περιόδους, η μία στην ΠΡΓ Β' (Α/Α 3) και η άλλη στην ΥΓ/ΠΑν (Α/Α 4), έχουν ίδια χωρητικότητα δύο ξεστών μίας κοτύλης και ενός οξύβαφου. Και στην περίπτωση αυτή επιβεβαιώνεται ότι στις υπό εξέταση περιόδους το σύστημα μέτρησης δεν έχει αλλάξει. Ακόμα εκτιμώντας τη χωρητικότητά τους σε λίτρα, Υ ΠΡΓ-ΠΡΓ Β' υδρία (Α/Α 2) έχει διπλάσια χωρητικότητα από ΥΑν (Α/Α 5). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι δύο αυτές υδρίες έχουν τελείως διαφορετικό σχήμα. Τέλος, η αττική υδρία δεν έχει ανάλογη χωρητικότητα με καμία από τις κνωσιακές που μετρήθηκαν, αυτό όμως είναι πολύ πιθανό να οφείλεται στο μικρό δείγμα τους.

Και στην περίπτωση των υδριών τα μέτρα του αιγινίτικου συστήματος αντιστοιχούν στη χωρητικότητα λίγων από αυτές, όπως στην υδρία με Α/Α 1 (5.946 λίτρα = 1 ημίεκτον: 6.06), σε αυτή με Α/Α 3 (1.409 και 1.462 λίτρα = 1 χοϊνίξ: 1.515) και στην υδρία με Α/Α 5 (0.314 λίτρα = 1 κοτύλη: 0.379).

5. ΠΡΟΧΟΙ – ΠΡΟΧΟΪΣΚΕΣ

Α. Πρόχοι

ΠΡΟΧΟΙ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΠΡΓ	0.216 λ.	1 κοτύλη 0.274
2	Π – Μ ΠΡΓ	0.335 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.342
3	Τέλος ΠΡΓ, γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αιώνα	1.917 λ. και 2.057 λ. (ταινία)	4 ξέστες 2.189 ή 3 ξέστες 1.641 + 1 κοτύλη 0.274 = 1.915 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 2.052
4	Υ ΜΓ	1.075 λ.	2 ξέστες 1.094
5	ΥΓ	0.718 λ. και 0.823 λ. (μέσο του λαιμού)	1 ξέστης 0.547 + 1 κοτύλη 0.274 = 0.821
6	Αν	1.000 λ.	2 ξέστες 1.094
7	Αν	1.085 λ.	2 ξέστες 1.094
8	ΥΑν	0.404 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.411
9	ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	3.447 λ. και 3.553 λ. (ταινία)	1 χους 3.283 + 1 κοτύλη 0.274 = 3.557
10	ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	0.905 λ. και 0.923 λ. (ταινία)	1 ξέστης 0.547 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.958

ΠΡΟΧΟΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ				
11	ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	1.473 λ.	2 ξέστες + 1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο =	1.094 0.274 0.137 1.505
12	ΠΡΓ	0.381 λ.	1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο =	0.274 0.137 0.411

Β. Προχοΐσκες

ΠΡΟΧΟΪΣΚΕΣ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	Μ - ΥΓ	0.114 λ.	1 κύαθος + 1 οξύβαφο =	0.046 0.068 0.114
2	ΥΓ	0.246 λ.	1 κοτύλη	0.274
3	Υ ΥΓ	0.193 λ. και 0.255 λ.	1 κοτύλη ή 1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.274 0.137 0.068 0.205
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ				
4	Υ ΠΡΓ - ΠΓ	0.117 λ. και 0.123 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
5	ΜΓ ΙΙ	0.158 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	0.137 0.046 0.183
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΥΚΛΑΔΕΣ (ΠΙΘΑΝΟΝ ΜΗΛΟΣ)				
6	ΜΓ	0.067 λ.	1 οξύβαφο	0.068

Γ. Τριποδική προχοΐσκη/ληκύθιο

ΤΡΙΠΟΔΙΚΗ ΠΡΟΧΟΪΣΚΗ/ΛΗΚΥΘΙΟ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	Υ ΠΡΓ	0.269 λ.	1 κοτύλη	0.274

Δ. Πρόχοι ή Οινοχόες

ΠΡΟΧΟΙ Ή ΟΙΝΟΧΟΕΣ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	Γύρω στο 600 π.Χ.	2.336 λ.	4 ξέστες + 1 ημικοτύλιο =	2.189 0.137 2.326
2	Γύρω στο 600 π.Χ.	1.552 λ.	3 ξέστες	1.641
3	Γύρω στο 600 π.Χ.	1.088 λ.	2 ξέστες	1.094

Όπως φαίνεται στους παραπάνω πίνακες η χωρητικότητα όλων των τύπων πρόχειων που εξετάστηκαν αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών είτε σε δεδομένες είτε σε συνυπολογιζόμενες μονάδες τους.

Στις **πρόχους** η χωρητικότητα μετρήθηκε σε δώδεκα, όλες κνωσιακές, χρονολογημένες σε αρκετές διαφορετικές περιόδους. Από αυτές οι δύο είναι χονδροειδούς κεραμικής. Το σχήμα τους ποικίλει. Αναλόγου σχήματος είναι η Υ ΜΓ με Α/Α 4 και η ΥΓ με Α/Α 5, οι οποίες έχουν και ανάλογες διαστάσεις (ύψος 15.4 εκ., διάμ. χείλους 9.5 εκ. και ύψος 15 εκ., διάμ. χείλους 10 εκ. αντίστοιχα), όχι όμως και ανάλογη χωρητικότητα. Αναλόγου σχήματος είναι οι δύο ανατολίζουσες πρόχειοι με Α/Α 6 και 7, από τις οποίες η μία είναι λίγο ψηλότερη από την άλλη, έχουν όμως ίδια χωρητικότητα δύο ξεστών. Όμοια χωρητικότητα με αυτές, δύο ξεστών, έχει και η Υ ΜΓ πρόχους με Α/Α 4. Όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης και ενός ημικοτύλιου έχουν η ΥΑν πρόχους με Α/Α 8 και η ΠΡΓ πρόχους χονδροειδούς κεραμικής με Α/Α 12. Και από το σχήμα αυτό φαίνεται η εφαρμογή του ίδιου συστήματος μέτρησης της χωρητικότητας στις διαφορετικές περιόδους που εξετάζονται.

Τέσσερις από τις εξεταζόμενες πρόχους στο εσωτερικό του χείλους φέρουν γραπτή ταινία που, όπως και σε άλλα σχήματα, θεωρήσαμε ότι το σημείο στο οποίο τελειώνει μπορεί να υποδηλώνει το σημείο έως το οποίο τις γέμιζαν (Α/Α 3, 4, 9 και 10). Μόνο σε μία, σε αυτή με Α/Α 4, η ταινία συμπίπτει με το καθοριζόμενο σημείο μέτρησης. Στις υπόλοιπες τρεις, από την αντιστοιχία της χωρητικότητάς τους με τα αττικά μέτρα, συμπεραίνουμε ότι ισχύει το σημείο που δηλώνεται με την ταινία και άρα γέμιζαν και το λαιμό έως κάποιο σημείο του. Συνεπώς και στις τέσσερις φαίνεται να λειτουργεί ως δείκτης του σημείου.

Δύο μετρήσεις έχουν γίνει και στην πρόχου με Α/Α 5, η οποία αν και δεν φέρει γραπτή ταινία εσωτερικά στο χείλος, επειδή ο λαιμός της είναι πολύ ευρύς και σχετικά ψηλός θεωρήσαμε ότι μπορεί να τη γέμιζαν έως το μέσο του. Και σε αυτή την περίπτωση ισχύει η δεύτερη μέτρηση και άρα και σε αυτή γέμιζαν το λαιμό έως κάποιο σημείο του.

Στις **προχοΐσκες** η χωρητικότητα μετρήθηκε σε τρεις κνωσιακές και για σύγκριση σε δύο αττικές, εισηγμένες στην Κνωσό και σε μία κυκλαδική, πιθανόν από τη Μήλο, επίσης εισηγμένη στην Κνωσό. Το σχήμα όλων διαφέρει.

Σε δύο από αυτές τις προχοΐσκες, σε μία κνωσιακή (Α/Α 3) και σε μία αττική (Α/Α 4), έγιναν δύο μετρήσεις γιατί λόγω του σχήματός τους δεν ήταν εύκολο να προσδιοριστεί το σημείο έως το οποίο τις γέμιζαν. Στην περίπτωση της κνωσιακής προχοΐσκης και οι δύο μετρήσεις αντιστοιχούν σε αττικά μέτρα, ωστόσο λόγω του

σχήματός της φαίνεται πιθανότερο να ισχύει αυτή έως το μέσο περίπου του λαιμού που ισοδυναμεί με μία κοτύλη. Στην περίπτωση της αττικής προχοϊσκης ισχύει επίσης η μέτρηση έως περίπου το μέσο του λαιμού, όπως φαίνεται από την αντιστοιχία της χωρητικότητάς της με ένα ημικοτύλιο· σε αυτήν στο εσωτερικό του χείλους υπάρχει γραπτή ταινία, η οποία τελειώνει στο σημείο έως το οποίο μετρήθηκε η χωρητικότητα.

Όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης έχουν μόνο οι δύο ΥΓ κνωσιακές προχοϊσκες (Α/Α 2 και 3), ενώ η χωρητικότητα των εισηγμένων, τόσο των αττικών, όσο και της κυκλαδικής, διαφέρει από αυτή των κνωσιακών, γεγονός που πρέπει να οφείλεται στο μικρό δείγμα. Όλων πάντως η χωρητικότητα αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα.

Για τη χωρητικότητα των κνωσιακών προχοϊσκών δεν ισχύουν τα μέτρα του αιγινίτικου συστήματος και αυτό είναι ιδιαίτερα προφανές από τις δύο, των οποίων η χωρητικότητά αντιστοιχεί στην αττική κοτύλη.

Και της Υ ΠΡΓ τριποδικής προχοϊσκης/ληκυθίου, αγγείου μοναδικού στο σύνολο της εξεταζόμενης κεραμικής, η χωρητικότητα αντιστοιχεί σε μία αττική κοτύλη. Παρά τις διαφορές στο σχήμα, το αγγείο αυτό έχει όμοια χωρητικότητα με ΥΓ προχοϊσκες (Α/Α 2 και 3).

Τρία κνωσιακά αγγεία ίδιας χρονολόγησης, στα οποία δεν σώζεται το μεγαλύτερο τμήμα του λαιμού με το χείλος, δεν ήταν δυνατόν να προσδιοριστεί αν είναι πρόχοι ή οινοχόες. Η χωρητικότητά τους αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών και παρατηρείται ότι η μία (Α/Α 2) έχει μεγαλύτερη χωρητικότητα από την άλλη (Α/Α 3) κατά ένα ξέστη, ενώ η τρίτη κατά ένα ξέστη και ένα ημικοτύλιο. Διαπιστώσαμε ότι ανάλογη χωρητικότητα με αυτές μπορεί να έχουν τόσο πρόχοι, όσο και οινοχόες.

6. ΟΙΝΟΧΟΕΣ

Α. Οινοχόες

ΟΙΝΟΧΟΕΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥποΜ	0.062 λ.	1 οξύβαφο 0.068
2	ΥποΜ	0.073 λ.	1 οξύβαφο 0.068
3	Π ΠΡΓ	0.982 λ.	2 ξέστες 1.094
4	Μ ΠΡΓ	1.175 λ.	2 ξέστες 1.094 + 1 οξύβαφο 0.068 = 1.162
5	(;)Μ ΠΡΓ	1.316 λ.	2 ξέστες 1.094 + 1 κοτύλη 0.274 = 1.368
6	Μ ΠΡΓ	0.168 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183

7	(;)Μ ΠΡΓ	0.139 λ.	1 ημκοτύλιο	0.137
8	Μ ΠΡΓ	2.844 λ.	5 ξέστες + 1 ημκοτύλιο =	2.736 0.137 2.873
9	Μ ΠΡΓ	1.480 λ.	2 ξέστες + 1 κοτύλη + 1 ημκοτύλιο =	1.094 0.274 0.137 1.505
10	Υ ΠΡΓ	1.299 λ.	2 ξέστες + 1 κοτύλη =	1.094 0.274 1.368
11	Υ ΠΡΓ	6.817 λ.	2 χόες + 1 κοτύλη =	6.57 0.274 6.844
12	ΠΡΓ Β΄	1.581 λ.	3 ξέστες	1.641
13	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	1.308 λ.	2 ξέστες + 1 κοτύλη =	1.094 0.274 1.368
14	ΜΓ	2.201 λ.	4 ξέστες + 1 κύαθος =	2.189 0.046 2.235
15	ΠΑν	2.397 λ.	4 ξέστες + 1 κοτύλη =	2.189 0.274 2.463
16	ΠΑν	3.334 λ.	1 χους + 1 οξύβαφο =	3.283 0.068 3.351
17	ΠΑν	4.348 λ.	1 χους + 2 ξέστες =	3.283 1.094 4.377
18	ΥΑν	1.274 λ.	2 ξέστες + 1 κοτύλη =	1.094 0.274 1.368
19	ΥΑν	2.309 λ.	4 ξέστες + 1 ημκοτύλιο =	2.189 0.137 2.326
20	ΥΑν	3.666 λ.	1 χους + 1 κοτύλη + 1 ημκοτύλιο =	3.283 0.274 0.137 3.694
21	Γύρω στο 630 π.Χ.	1.979 λ.	3 ξέστες + 1 κοτύλη + 1 οξύβαφο =	1.641 0.274 0.068 1.983
22	Γύρω στο 600 π.Χ.	1.547 λ.	3 ξέστες	1.641
23	Γύρω στο 600 π.Χ.	0.897 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 ημκοτύλιο =	0.547 0.274 0.137 0.958
24	Γύρω στο 600 π.Χ.	0.865 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 οξύβαφο =	0.547 0.274 0.068 0.889
25	Γύρω στο 600 π.Χ.	0.917 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 ημκοτύλιο =	0.547 0.274 0.137 0.958
ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΜΙΚΡΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ				
26	Μ – Υ ΠΡΓ (;)	0.141 λ.	1 ημκοτύλιο	0.137
27	ΠΡΓ Β΄	0.074 λ.	1 οξύβαφο	0.068

ΟΙΝΟΧΟΕΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ				
28	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.250 λ.	1 κοτύλη	0.274
29	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.287 λ.	1 κοτύλη	0.274
30	Γύρω στο 600 π.Χ.	3.983 λ.	1 χους + 1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο =	3.283 0.547 0.137 3.967
31	Γύρω στο 600 π.Χ.	1.099 λ.	2 ξέστες	1.094
32	Γύρω στο 600 π.Χ.	1.117 λ.	2 ξέστες + 1 κύαθος =	1.094 0.046 1.140
ΟΙΝΟΧΟΕΣ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ				
33	ΜΓ Ι	0.605 λ.	1 ξέστης + 1 οξύβαφο =	0.547 0.068 0.615
34	ΜΓ Ι	2.500 λ.	4 ξέστες + 1 κοτύλη + 1 κύαθος =	2.189 0.274 0.046 2.509
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΦΟΙΝΙΚΗ				
35	Red Slip (9 ^{ος} π.Χ. α.)	0.438 λ.	1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	0.274 0.137 0.046 0.457

Β. Οινοχόη με προχόη

ΟΙΝΟΧΟΗ ΜΕ ΑΠΛΗ ΠΡΟΧΟΗ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	ΥAv	1.367 λ.	2 ξέστες + 1 κοτύλη =	1.094 0.274 1.368

Γ. Οινοχόες (;)

ΟΙΝΟΧΟΕΣ (;)				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	ΠΡΓ Β'	0.089 λ.	1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.068 0.046 0.114
2	ΠΡΓ Β'	0.268 λ.	1 κοτύλη	0.274
3	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.134 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
4	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.200 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205

Όπως φαίνεται από τους παραπάνω πίνακες η χωρητικότητα όλων των εξεταζομένων οينوχών αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, σε δεδομένες ή σε συνυπολογιζόμενες μονάδες τους.

Ως **οينوχές** στην κατηγορία Α έχουν συμπεριληφθεί τριάντα πέντε αγγεία από τα οποία τα τριάντα δύο είναι κνωσιακά, τα δύο αττικά και το ένα φοινικικό. Στα κνωσιακά έχουν συμπεριληφθεί αγγεία με διαφορές στο σχήμα, στο μέγεθος, στην υφή του πηλού, αλλά και στη χρονολόγηση.

Από τις κνωσιακές οι ΥποΜ οينوχές με Α/Α 1 και 2 έχουν ανάλογο σχήμα, διαστάσεις και χωρητικότητα. Ίδια χωρητικότητα με αυτές –ενός οξύβαφου- έχει η ΠΡΓ Β' οينوχή με Α/Α 27, η οποία όμως είναι διαφορετικού σχήματος. Η πολύ μικρή διαφορά της χωρητικότητάς της σε λίτρα από το οξύβαφο προφανώς οφείλεται στο σημείο έως το οποίο αυτή μετρήθηκε, αφού μπορεί να τη γέμιζαν ελάχιστα χαμηλότερα. Χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου έχουν η (;)Μ ΠΡΓ οينوχή με Α/Α 7 και η Μ-Υ ΠΡΓ (;) με Α/Α 26, οι οποίες διαφέρουν στο σχήμα. Χωρητικότητα μιας κοτύλης έχουν οι δύο ΠΡΓ Β' - ΠΓ οينوχές χονδροειδούς κεραμικής, οι οποίες έχουν παρόμοιο σχήμα. Χωρητικότητα δύο ξεστών έχει η Π ΠΡΓ οينوχή με Α/Α 3 καθώς και η οينوχή χονδροειδούς κεραμικής που χρονολογείται γύρω στο 600 π.Χ. (Α/Α 31), το σχήμα των οποίων διαφέρει πολύ και φανερώνουν ότι στον 10^ο π.Χ. αιώνα και γύρω στο 600 π.Χ. ακολουθείται το ίδιο σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας. Χωρητικότητα δύο ξεστών και μίας κοτύλης έχουν η (;)Μ ΠΡΓ οينوχή με Α/Α 5, η Υ ΠΡΓ με Α/Α 10, η ΠΡΓ Β' - ΠΓ με Α/Α 13 και η ΥΑν με Α/Α 18. Από αυτές οι τρεις πρώτες έχουν ανάλογο σχήμα, που διαφέρει όμως από αυτό της ΥΑν. Και τα παραδείγματα αυτά επιβεβαιώνουν την εφαρμογή του ίδιου συστήματος μέτρησης της χωρητικότητας στην Κνωσό κατά τα πρωτογεωμετρικά – πρώιμα γεωμετρικά και ύστερα ανατολίζοντα χρόνια. Ανάλογο σχήμα, παρόμοια διακόσμηση και ίδια χωρητικότητα έχουν οι δύο οينوχές με Α/Α 23 και 25 που χρονολογούνται γύρω στο 600 π.Χ. Παρατηρούμε ακόμα μία σχέση πολλαπλάσιου μεγέθους στη χωρητικότητα των κνωσιακών οينوχών.

Η αττικήζουσα ΜΓ οينوχή με Α/Α 14 έχει ανάλογο σχήμα με την ΜΓ Ι αττική, εισηγμένη στην Κνωσό, οينوχή με Α/Α 34. Η χωρητικότητά τους είναι παραπλήσια. Της αττικής είναι μεγαλύτερη κατά μία κοτύλη. Με την άλλη εισηγμένη αττική οينوχή (Α/Α 33) και με την εισηγμένη φοινικική δεν έχουν μετρηθεί κνωσιακές αντίστοιχης χωρητικότητας. Από τη σύγκριση με τις τρεις εισηγμένες οينوχές προκύπτει ότι η χωρητικότητα τόσο αυτών, όσο και των κνωσιακών, αντιστοιχεί σε μέτρα του αττικού συστήματος.

Η ΥΑν οينوχόη με απλή προχοή (Α/Α 36), αν και ανήκει σε διαφορετικό τύπο, έχει ίδια χωρητικότητα δύο ξεστών και μίας κοτύλης με την ΥΑν οينوχόη με Α/Α 18, αλλά και με την ΠΡΓ Β' - ΠΓ με Α/Α 13, την Υ ΠΡΓ με Α/Α 10 και την (;)Μ ΠΡΓ με Α/Α 5, οι οποίες έχουν διαφορετικό σχήμα. Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι την ίδια χωρητικότητα έχουν διαφορετικοί τύποι ενός σχήματος και μάλιστα σε διαφορετικές περιόδους.

Τα τέσσερα αγγεία που έχουν χαρακτηριστεί ως οينوχόες με ερωτηματικό, αφού εκτός από το τριφυλλόσχημο στόμιο βάσει των υπολοίπων χαρακτηριστικών τους θα είχαν χαρακτηριστεί ως ληκυθία, έχουν χωρητικότητα που συμφωνεί με αυτή των ληκυθίων και όχι με αυτή των οينوχόων (βλ. παρακάτω σελ. 566 για σύγκριση τη χωρητικότητα των ληκυθίων).

7. ΟΛΠΕΣ

ΟΛΠΕΣ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	ΜΓ	0.140 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
2	ΠΑν	0.084 λ.	1 κύαθος	0.046
			+1 κύαθος	0.046
			=	0.092

Οι δύο όλπες των οποίων μετρήθηκε η χωρητικότητα έχουν ανάλογο σχήμα. Η χωρητικότητα και των δύο αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα.

Το σχήμα τους είναι παραπλήσιο με αυτό των προχοϊσκών και είχαμε εκφράσει την υπόθεση ότι συγκρίσιμη θα ήταν και η χωρητικότητά τους (βλ. σελ. 474). Στις προχοϊσκες, στις οποίες μετρήθηκε η χωρητικότητα, δεν υπάρχει κάποια που να έχει την ίδια με αυτή των εξεταζομένων όλπεων, ωστόσο είναι αγγεία με επίσης μικρή, κοντινή χωρητικότητα.

8. ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ

Α. Λήκυθοι/Ληκυθία

ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	Υ ΠΡΓ	1.437 λ.	2 ξέστες	1.094
			+ 1 κοτύλη	0.274
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	1.436
2	Υ ΠΡΓ	0.108 λ. και	1 κύαθος	0.046

		0.111 λ. (ταινία)	+ 1 οξύβαφο = 0.114	0.068
3	Υ ΠΡΓ	0.115 λ.	1 κύαθος + 1 οξύβαφο = 0.114	0.046 0.068
4	ΠΡΓ Β'	0.193 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο = 0.205	0.137 0.068
5	ΠΓ	0.057 λ.	1 οξύβαφο = 0.068	0.068
6	ΠΓ (;)	0.154 λ. και 0.159 λ. (ταινία)	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 0.183	0.137 0.046
7	ΥΓ	0.178 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 0.183	0.137 0.046
8	ΥΓ	0.066 λ.	1 οξύβαφο = 0.068	0.068

Β. Λήκυθοι τύπου Πραισού

ΛΗΚΥΘΟΙ ΤΥΠΟΥ ΠΡΑΙΣΟΥ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	ΥΓ	1.143 λ.	2 ξέστες + 1 κύαθος = 1.140	1.094 0.046
2	ΥΓ	1.115 λ.	2 ξέστες + 1 κύαθος = 1.140	1.094 0.046
3	ΥΓ/ΠΑν	0.782 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη = 0.821	0.547 0.274
4	ΠΑν	1.036 λ.	2 ξέστες = 1.094	1.094

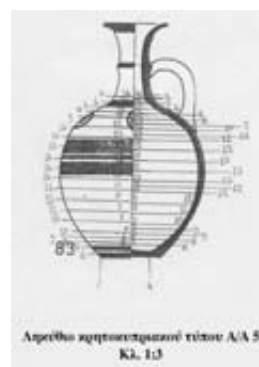
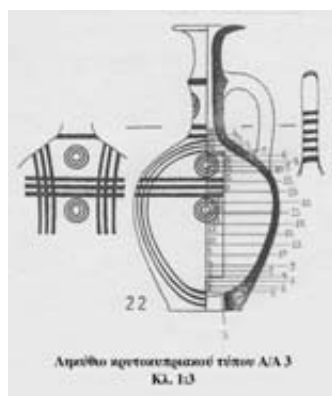
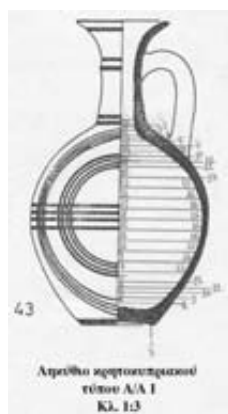
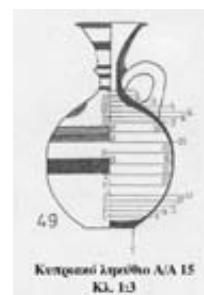
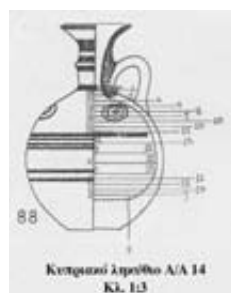
Γ. Ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου

ΛΗΚΥΘΙΑ ΚΡΗΤΟΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	ΜΓ	0.510 λ.	1 ξέστης = 0.547	0.547
2	ΜΓ	0.131 λ.	1 ημικοτύλιο = 0.137	0.137
3	Μ-ΥΓ	0.270 λ.	1 κοτύλη = 0.274	0.274
4	ΥΓ	0.192 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο = 0.205	0.137 0.068
5	ΥΓ	0.273 λ.	1 κοτύλη = 0.274	0.274
6	ΥΓ	0.202 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο = 0.205	0.137 0.068
7	ΠΑν	0.126 λ.	1 ημικοτύλιο = 0.137	0.137
ΛΗΚΥΘΙΑ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΥΠΡΟΣ				
8	Black on Red I	0.162 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 0.183	0.137 0.046

9	Black on Red I	0.217 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο = 0.205	0.137 0.068 0.205
10	Black on Red II	0.196 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο = 0.205	0.137 0.068 0.205
11	Black on Red II	0.175 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 0.183	0.137 0.046 0.183
12	Black on Red II	0.159 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 0.183	0.137 0.046 0.183
13	Black on Red II	0.177 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 0.183	0.137 0.046 0.183

385

³⁸⁵ Σε όλα τα σχέδια των αγγείων που παρατίθενται έχει γίνει σμίκρυνση. Η κλίμακα που αναφέρεται είναι αυτή στην οποία έχουν γίνει οι μετρήσεις.

14	Black on Red I	0.187 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	0.137 0.046 0.183
15	Black on Red II	0.209 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205
16	Red Slip II (ΥΓ)	0.111 λ.	1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.068 0.046 0.114

Όπως διαπιστώνεται από τους παραπάνω πίνακες η χωρητικότητα όλων των εξεταζομένων τύπων ληκύθων/ληκυθίων αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, τόσο σε δεδομένες, όσο και σε συνυπολογιζόμενες μονάδες τους.

Στην **κατηγορία Α** έχουν συμπεριληφθεί οκτώ κνωσιακές **λήκυθοι/ληκύθια** διαφορετικών περιόδων, αλλά και διαφορετικών μεγεθών και σχημάτων. Από αυτές μόνο μία είναι μεγάλου μεγέθους (Α/Α 1). Στα υπόλοιπα επτά αγγεία, που είναι παρόμοιου μικρού μεγέθους, αλλά με διαφορές στο σχήμα, τα δύο στο εσωτερικό του χείλους φέρουν γραπτή ταινία που όπως έχει παρατηρηθεί και σε άλλα σχήματα είναι πιθανό να υποδηλώνει το σημείο έως το οποίο τα γέμιζαν. Έτσι στα ληκύθια αυτά (Α/Α 2 και 6) έγιναν δύο μετρήσεις, μία έως το καθοριζόμενο σημείο στην αρχή του λαιμού και μία έως το τέλος αυτής της ταινίας. Συγκρίνοντας την αντιστοιχία της χωρητικότητάς τους σε λίτρα με τα αττικά μέτρα, παρόλο που η διαφορά μεταξύ των δύο μετρήσεων είναι πολύ μικρή, όπως άλλωστε θα ήταν αναμενόμενο λόγω του στενού λαιμού, πιο κοντινή στα αττικά μέτρα είναι η χωρητικότητα που υπολογίστηκε έως το τέλος της ταινίας. Ωστόσο, στο συγκεκριμένο σχήμα λόγω της πολύ μικρής διαφοράς μεταξύ των δύο μετρήσεων το συμπέρασμα ως προς τη γραπτή ταινία είναι επισφαλές.

Αναλόγου σχήματος, διακόσμησης, αλλά και χωρητικότητας ενός κυάθου και ενός οξύβαφου είναι τα δύο Υ ΠΡΓ ληκύθια με Α/Α 2 και 3. Διαφορετικού σχήματος, αλλά όμοιας χωρητικότητας ενός οξύβαφου είναι το ΠΓ ληκύθιο με Α/Α 5 και το ΥΓ ληκύθιο με Α/Α 8. Ανάλογης χωρητικότητας ενός ημικοτύλιου και ενός κυάθου είναι δύο άλλα ληκύθια με όχι πολύ διαφορετικό σχήμα, το ΠΓ (;) με Α/Α 6 και το ΥΓ με Α/Α 7. Διαπιστώνουμε ότι ληκύθια διαφορετικών σχημάτων και διαφορετικών περιόδων (ΠΓ και ΥΓ) έχουν ίδια χωρητικότητα και συνεπώς συμπεραίνομε, αφενός ότι όπως έχει διαπιστωθεί και σε άλλα σχήματα και για τις άλλες υπό εξέταση περιόδους, το σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας παρέμενε το ίδιο, αφετέρου ότι αγγεία με διαφορές στο σχήμα είχαν την ίδια χωρητικότητα.

Από τις τέσσερις **ληκύθους τύπου Πραισού** των οποίων μετρήθηκε η χωρητικότητα, οι δύο ΥΓ (Α/Α 1 και 2) που προέρχονται από το ίδιο εργαστήριο έχουν όμοιο σχήμα, ανάλογη διακόσμηση και όμοια χωρητικότητα δύο ξεστών και ενός

κυάθου, ενώ πολύ κοντινή χωρητικότητα με αυτές -δύο ξεστών- έχει και η ΠΑν λήκυθος με Α/Α 4.

Στα ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου η χωρητικότητα μετρήθηκε σε επτά κνωσιακά που μιμούνται κυπριακά και για σύγκριση σε εννέα εισηγμένα κυπριακά.

Από τα κνωσιακά παρόμοιου σχήματος είναι το ΜΓ με Α/Α 1 με το ΜΓ – ΥΓ με Α/Α 3, στα οποία παρατηρείται ότι το πρώτο έχει τη διπλάσια χωρητικότητα –ενός ξέστη- από το δεύτερο –μίας κοτύλης-. Αναλόγου σχήματος και διακόσμησης είναι τα ακόλουθα ληκύθια: το ΜΓ με Α/Α 2, το ΥΓ με Α/Α 5, το ΥΓ με Α/Α 6 και το ΠΑν με Α/Α 7. Από αυτά όμοια χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου έχουν το ΜΓ με Α/Α 2 και το ΠΑν με Α/Α 7, τα οποία έχουν και ανάλογο ύψος 11,3 και 11 εκ. αντίστοιχα, ενώ διπλάσια χωρητικότητα από αυτά –μίας κοτύλης- έχει το ΥΓ με Α/Α 5 το οποίο είναι λίγο ψηλότερο με ύψος 13,6 εκ. Αν και λίγο διαφορετικού σχήματος κυρίως στη διαμόρφωση της κοιλιάς, όμοια χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου και ενός οξύβαφου έχουν το ΥΓ ληκύθιο με Α/Α 4 και το ΥΓ με Α/Α 6, τα οποία έχουν και ανάλογο ύψος –11,5 και 11,3 εκ. αντίστοιχα. Παρόλο που το δείγμα είναι μικρό διαπιστώνουμε μία σχέση στη χωρητικότητα και στο μέγεθος των κνωσιακών ληκυθίων κρητοκυπριακού τύπου, τα οποία στις εξεταζόμενες εκδοχές τους χωρούν διαδοχικά μέτρα υγρών. Προφανώς κυκλοφορούσαν σε συγκεκριμένα μεγέθη, με συγκεκριμένη χωρητικότητα το καθένα από αυτά και άρα με συγκεκριμένη ποσότητα του προϊόντος που περιείχαν, υποδηλώνοντας έτσι μία τυποποίηση στο εμπόριο των αρωματικών ελαίων. Παρατηρούμε ακόμα ότι, ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου και ληκύθια διαφορετικού τύπου που έχουν ενταχθεί στην κατηγορία Α κατασκευάζονταν με όμοια χωρητικότητα, όπως ημικοτύλιου και οξύβαφου (Κατηγορία Α, Α/Α 4, Κρητοκυπριακού τύπου, Α/Α 4 και 6).

Ως προς τα κυπριακά ληκύθια όλα είναι παρόμοιου σχήματος με τη διαφορά ότι τρία από αυτά (Α/Α 8-10) φέρουν δύο λαβές και όχι μία. Και σε αυτά παρατηρούμε ότι από τα εννέα, τα πέντε έχουν ανάλογη χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου και ενός κυάθου (Α/Α 8, 11, 12, 13, 14), αλλά και ανάλογο ύψος –11 εκ., 11,5 εκ., 11,4 εκ., 11,3 εκ., 11,9 εκ. αντίστοιχα-, τρία άλλα έχουν ανάλογη χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου και ενός οξύβαφου (Α/Α 9, 10, 15) και παρόμοιο ύψος –13 εκ., 11,9 εκ. και 11,9 εκ. αντίστοιχα- και μόνο ένα (Α/Α 16) έχει μικρότερη χωρητικότητα ενός οξύβαφου και ενός κυάθου (ύψος 9,6 εκ.). Και σε αυτά παρατηρούμε μία σχέση πολλαπλάσιου μεγέθους στη χωρητικότητά τους.

Διαπιστώνουμε έτσι ότι και τα κυπριακά ληκύθια κατασκευάζονταν σε συγκεκριμένα μεγέθη, με συγκεκριμένη χωρητικότητα και άρα η ποσότητα των αρωματικών ελαίων που ήταν συσκευασμένη σε αυτά ήταν εύκολα αναγνωρίσιμη από

τους εισαγωγείς τους, αλλά και από τους αγοραστές τους. Συγκρίνοντας τη χωρητικότητά τους με αυτή των κνωσιακών μιμήσεων τους διαπιστώνουμε ότι μόνο σε μία περίπτωση η χωρητικότητα είναι ίδια σε κυπριακά και σε κνωσιακά κρητοκυπριακού τύπου. Πρόκειται για αυτά που έχουν χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου και ενός οξύβαφου (κυπριακά με A/A 9, 10, 15 και κνωσιακά με A/A 4 και 6). Το σχήμα τους είναι ανάλογο όπως και η διακόσμησή τους, εκτός από αυτή του κνωσιακού με A/A 4 η οποία διαφέρει από αυτή των υπολοίπων. Κι αυτό όμως ανήκει σε κατηγορία πιστών αντιγράφων κυπριακού τύπου. Το ότι δεν υπάρχει αντιστοιχία στη χωρητικότητα των υπολοίπων ίσως να οφείλεται στο μικρό δείγμα των κνωσιακών αυτού του τύπου που μετρήθηκαν. Η υπόθεση αυτή φαίνεται πολύ πιθανή, αφού στα εισηγμένα κυπριακά εντοπίζουμε ληκύθια με χωρητικότητα ημικοτύλιου και κυάθου (A/A 8, 11, 12, 13, 14) ή οξύβαφου και κυάθου (A/A 16), που συναντάται και σε κνωσιακά άλλου τύπου, τα οποία έχουν ενταχθεί εδώ στην κατηγορία A (αντίστοιχα A/A 6 και 7 και A/A 2 και 3). Και από το σχήμα αυτό προκύπτει η εφαρμογή του ίδιου συστήματος μέτρησης της χωρητικότητας στην Κνωσό και στην Κύπρο.

Στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου ο Coldstream³⁸⁶ διατυπώνει την άποψη ότι τα ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου και ιδιαίτερα αυτά που έχει εντάξει στην κατηγορία (ii), η οποία περιλαμβάνει τα πιστά αντίγραφα των κυπριακών τύπων με ύψος που κυμαίνεται από 9 έως 12 εκατοστά, είναι τόσο πιστές μιμήσεις των κυπριακών, ικανές να υποδηλώσουν αγγεία φτιαγμένα κατά παραγγελία για το εμπόριο του ίδιου αρωματικού ελαίου το οποίο εμφιαλωνόταν στα εισηγμένα κυπριακά ληκύθια. Στην ίδια δημοσίευση σχολιάζοντας τα εισηγμένα από την Κύπρο BoR ληκύθια διαπιστώνει³⁸⁷ ότι πρόκειται για τον πιο συνηθισμένο τύπο κυπριακού αγγείου που εξαγόταν στην Κρήτη. Κρίνοντας από τα παραδείγματα που βρέθηκαν στο Βόρειο Νεκροταφείο, παρατηρεί ότι φαίνεται μία προτίμηση για αρωματικά αγγεία ασυνήθιστα μεγάλης χωρητικότητας. Ενώ στην Κύπρο τα περισσότερα έχουν ύψος μεταξύ 6 και 10 εκατοστών, αυτά που βρέθηκαν στο Βόρειο Νεκροταφείο έχουν ύψος πάνω από 11 εκατοστά.

Την άποψη για την ίδρυση «βιοτεχνίας» αρωματικών ελαίων στην Κνωσό, ανάλογης με αυτήν στην Ιαλυσό της Ρόδου, επανδρωμένης από Ανατολίτες εμπόρους που θα απασχολούσαν τους ντόπιους κεραμείς για τη συσκευασία των προϊόντων τους, υποδηλωμένης από τις πολλές και πιστές κνωσιακές μιμήσεις των κυπριακών ληκυθίων, την έχει εκφράσει ο Coldstream σε διάφορα άρθρα του³⁸⁸. Η «βιοτεχνία» αυτή πιστεύει ότι εγκαθιδρύθηκε στην Κνωσό μέσω κυπροφοινικικής πρωτοβουλίας σύντομα μετά την

³⁸⁶ J. N. Coldstream, 1996(a), 353-354.

³⁸⁷ J. N. Coldstream, στο ίδιο, 407.

³⁸⁸ J. N. Coldstream, 1991, 296. J. N. Coldstream, 1994, 118. J. N. Coldstream, 1984(a), 137.

άφιξη των πρώτων κυπριακών εισαγωγών. Αναφέρει ότι οι κνωσιακές αυτές μιμήσεις συνέχισαν να κατασκευάζονται και στον 7^ο π.Χ. αιώνα. Στο άρθρο του, στο οποίο εξετάζει τα κυπριακά και κρητοκυπριακά αγγεία από το Βόρειο Νεκροταφείο επισημαίνει για δύο από τις κνωσιακές μιμήσεις των αγγείων αυτών –μία λήκυθο *bichrome* και μία οινοχόη *black on red*- που αντιγράφουν με ακρίβεια τα πρωτότυπά τους στο σχήμα και στη διακόσμηση και διαφέρουν μόνο στον πηλό και συνεπώς και στην επεξεργασία της επιφάνειας ότι πρέπει να κατασκευάστηκαν από μετανάστες κεραμείς, οι οποίοι ήταν εκπαιδευμένοι στην κυπροανατολική παράδοση³⁸⁹. Την άποψη ότι τα κνωσιακά ληκύθια που μιμούνται τα εισηγμένα είναι πιο πιθανό να κατασκευάζονταν από Κρήτες κεραμείς παρά από μετανάστες, την στηρίζει στο ότι η υφή του πηλού των πιο πιστών μιμήσεων με τη γυαλιστερή επιφάνεια έχει προηγούμενο στην Κρήτη στους μονόχρωμους αρυβάλλους που κατασκευάζονταν ήδη από τον ύστερο 9^ο π.Χ. αιώνα.

Πέρα από τα κριτήρια του σχήματος, της τεχνικής κατασκευής, της διακόσμησης, του μεγέθους, αλλά και του μεγάλου αριθμού στον οποίο έχουν βρεθεί, βάσει των οποίων ο Coldstream θεωρεί ότι τα κνωσιακά ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου ήταν αγγεία φτιαγμένα κατά παραγγελία για το εμπόριο αρωματικών ελαίων τα οποία πουλώνταν και στα εισηγμένα κυπριακά, η σύγκριση της χωρητικότητας των κνωσιακών με τα εισηγμένα κυπριακά ληκύθια επιβεβαιώνει την άποψη αυτή αφού, όπως φάνηκε παραπάνω, υπάρχουν κνωσιακά και κυπριακά με ίδια χωρητικότητα. Είναι προφανές ότι το περιεχόμενο των κνωσιακών ληκυθίων θα έπρεπε να είναι το ίδιο με αυτό των εισηγμένων, αφού στόχος ήταν η πιστή μίμηση της συσκευασίας να διαφημίσει το ίδιο περιεχόμενο, το οποίο θα έπρεπε να είναι και στην ίδια ποσότητα. Είναι βέβαια πιθανό να εισήγαγαν τα αρωματικά έλαια και η συσκευασία να γινόταν στην Κνωσό ή μόνο τα συστατικά από τα οποία παρήγαγαν τα αρωματικά έλαια και η υπόλοιπη διαδικασία να γινόταν στην Κνωσό.

9. ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ

Α. Αρύβαλλοι

ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥΓ - ΠΑν	0.089 λ.	1 κύαθος 0.046 +1 κύαθος 0.046 = 0.092
2	ΠΑν	0.275 λ.	1 κοτύλη 0.274
3	ΜΑν	0.054 λ.	1 οξύβαφο 0.068

³⁸⁹ J. N. Coldstream., 1984(α), 137.

4	ΜΑν	0.198 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205
5	ΜΑν	0.180 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	0.137 0.046 0.183
6	ΥΑν	0.130 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
7	ΥΑν	0.127 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
8	ΥΑν	0.073 λ.	1 οξύβαφο	0.068
9	ΥΑν	0.051 λ.	1 κύαθος	0.046
10	ΥΑν	0.187 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	0.137 0.046 0.183

Β. Αρύβαλλος με ευθέα τοιχώματα

ΑΡΥΒΑΛΛΟΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	ΠΑν	0.090 λ.	1 κύαθος +1 κύαθος =	0.046 0.046 0.092

Γ. Αρυβαλλοειδή ληκύθια

ΑΡΥΒΑΛΛΟΕΙΔΗ ΛΗΚΥΘΙΑ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	ΠΡΓ Β'	0.080 λ. και 0.081 λ. (ταινία)	1 κύαθος +1 κύαθος =	0.046 0.046 0.092
2	ΠΡΓ Β'	0.144 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
3	ΠΓ	0.129 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΥΒΑΛΛΟΕΙΔΕΣ ΛΗΚΥΘΙΟ				
4	ΜΓ	0.010 λ.	—	

Όπως διαπιστώνουμε από τους παραπάνω πίνακες και των αρυβάλλων η χωρητικότητα αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, σε δεδομένες ή σε συνυπολογιζόμενες μονάδες τους.

Οι δέκα κνωσιακοί **αρύβαλλοι** που έχουν ενταχθεί στην κατηγορία **A** είναι αναλόγου σχήματος με τη διαφορά ότι σε ορισμένους το σώμα είναι ωοειδές, ενώ σε άλλους είναι σφαιρικό. Παρόμοιοι ως προς το σχήμα, με σώμα ωοειδές, είναι οι αρύβαλλοι με A/A 1, 2, 8 και 9, ενώ με σώμα σφαιρικό είναι οι αρύβαλλοι με A/A 3-7 και 10. Ομοιας χωρητικότητας ενός ημικοτύλιου είναι οι ΥΑν αρύβαλλοι με A/A 6 και 7, οι οποίοι είναι και ίδιου σχήματος. Χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου και ενός κύαθου έχουν ο ΜΑν αρύβαλλος με A/A 5 και ο ΥΑν με A/A 10, οι οποίοι έχουν και παρόμοιο

σχήμα. Δύο ακόμα αρύβαλλοι, ο ΜΑν με Α/Α 3 και ο ΥΑν με Α/Α 8, έχουν ίδια χωρητικότητα ενός οξύβαφου, παρόλο που ο πρώτος έχει σώμα σφαιρικό και ο δεύτερος ωοειδές· πρόκειται για αγγεία με σχεδόν ίδιο ύψος, 7 εκ. και 7,6 εκ. αντίστοιχα.

Ο ΠΑν κνωσιακός **αρύβαλλος με ευθέα τοιχώματα** έχει χωρητικότητα δύο κιάθων, όπως και ο ΥΓ-ΠΑν αρύβαλλος στην κατηγορία Α με Α/Α 1. Όπως διαπιστώνουμε από αυτούς, αρύβαλλοι διαφορετικού τύπου έχουν ίδια χωρητικότητα.

Η χωρητικότητα μετρήθηκε και σε τέσσερα κνωσιακά **αρυβαλλοειδή ληκύθια**, από τα οποία το ένα είναι μικρογραφικό (Α/Α 4) με διαστάσεις: ύψος 3,9 εκ., μέγιστη διάμετρο 3,3 εκ. και διάμετρο χείλους 1,2 εκ. Για το ΜΓ αυτό μικρογραφικό αρυβαλλοειδές ληκύθιο διαπιστώσαμε ότι έχει ελάχιστη χωρητικότητα, η οποία δεν αντιστοιχεί ούτε στο μικρότερο αττικό μέτρο υγρών (κιάθος).

Από τα υπόλοιπα τρία, στο ΠΡΓ Β' με Α/Α 1 έγιναν δύο μετρήσεις γιατί στο εσωτερικό του χείλους του παρατηρήσαμε γραπτή ταινία που τελειώνει στο μέσο του λαιμού και θεωρήσαμε, όπως και σε άλλα σχήματα, ότι μπορεί να δηλώνει το σημείο έως το οποίο θα το γέμιζαν. Η άλλη μέτρηση έγινε έως το καθοριζόμενο σημείο στην αρχή του λαιμού. Ωστόσο, καθώς ο λαιμός είναι στενός, η διαφορά ανάμεσα στις δύο μετρήσεις είναι ελάχιστη και συνεπώς η σύγκριση χωρίς αποτέλεσμα. Το ΠΡΓ Β' αυτό ληκύθιο έχει χωρητικότητα δύο κιάθων, όμοια με αυτή του ΠΑν αρυβάλλου με ευθέα τοιχώματα (Α/Α 1) και του ΥΓ-ΠΑν αρυβάλλου με Α/Α 1 στην κατηγορία Α. Το άλλο ΠΡΓ Β' αρυβαλλοειδές ληκύθιο με Α/Α 2 έχει χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου, όπως και το ΠΓ με Α/Α 3, παρόλο που το σχήμα τους είναι λίγο διαφορετικό. Με αυτά όμοια χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου έχουν και οι ΥΑν αρύβαλλοι με Α/Α 6 και 7.

Και από τους αρυβάλλους όλων των εξεταζομένων τύπων διαπιστώνουμε ότι το σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας ήταν ίδιο στις περιόδους από την ΠΡΓ Β' έως την ΥΑν.

Και στη χωρητικότητα των αρυβάλλων διαπιστώνουμε μια τυποποίηση. Για το εμπόριο των αρωματικών ελαίων κατασκευάζονταν αρύβαλλοι χωρητικότητας οξύβαφου, ημικοτύλιου, κοτύλης, ημικοτύλιου και οξύβαφου, ημικοτύλιου και κιάθου, καθώς και δύο κιάθων. Όπως τα ληκύθια, στα οποία συσκευάζονταν επίσης αρωματικά έλαια, έτσι και οι αρύβαλλοι κυκλοφορούσαν σε συγκεκριμένα μεγέθη με δεδομένη χωρητικότητα, εύκολα αναγνωρίσιμη από τους αγοραστές τους. Συγκρίνοντας τη χωρητικότητα αναλόγου μεγέθους κνωσιακών ληκυθίων που έχουν ενταχθεί στην κατηγορία Α και κνωσιακών ληκυθίων κρητοκυπριακού τύπου με αυτή των κνωσιακών αρυβάλλων διαπιστώνουμε ότι είναι ανάλογη (βλ. σελ. 566, ληκύθια με Α/Α 2-8, σελ. 566, ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου με Α/Α 2-7). Προφανώς στα διαφορετικά σχήματα

εμφιαλώνονταν διαφορετικό είδος αρωματικών ελαίων με διαφορετική προέλευση και κάθε σχήμα θα ήταν δηλωτικό του περιεχομένου του, για παράδειγμα, των αρωματικών ελαίων από την Κύπρο, από την Κόρινθο ή από αλλού. Και σήμερα πάντως τα μπουκαλάκια των αρωμάτων κυκλοφορούν σε διαφορετικά σχήματα και μεγέθη, με σταθερές ωστόσο ποσότητες περιεχομένου (π.χ. 25 ml, 30 ml, 40 ml, 100 ml).

10. ΘΗΛΑΣΤΡΟ

ΘΗΛΑΣΤΡΟ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΠΡΓ Β'	0.248 λ.	1 κοτύλη 0.274

Η χωρητικότητα του μοναδικού θήλαστρου που μετρήθηκε αντιστοιχεί σε μία αττική κοτύλη.

11. ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ

A. Μαγειρικά σκεύη που μοιάζουν με πρόχους χονδροειδούς κεραμικής, τριποδικά και μη

ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ «ΠΡΟΧΟΙ»			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	Π-Μ ΠΡΓ	0.652 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.684
2	ΠΡΓ - ΠΓ	0.184 λ. και 0.211 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183 ή 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205
3	ΠΡΓ - ΠΓ	0.146 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137
4	Μ-ΥΓ	0.270 λ.	1 κοτύλη 0.274
5	Γύρω στο 600 π.Χ.	1.295 λ.	2 ξέστες 1.094 + 1 κοτύλη 0.274 = 1.368
ΤΡΙΠΟΔΙΚΑ ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ «ΠΡΟΧΟΙ»			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
6	ΠΡΓ	0.283 λ.	1 κοτύλη 0.274
7	ΠΡΓ	0.286 λ.	1 κοτύλη 0.274
8	ΠΡΓ - ΠΓ	0.302 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 κύαθος 0.046 = 0.320
9	ΜΓ	1.646 λ.	3 ξέστες 1.641
10	ΜΓ - ΥΓ	0.316 λ.	1 κοτύλη 0.274

		+ 1 κύαθος	0.046
		=	0.320

B. Μαγειρικά αγγεία που μοιάζουν με «πίθους» τριποδικά και μη – Χύτρες

ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ «ΠΙΘΟΙ»/ΧΥΤΡΕΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ -ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥΓ (;)	7.682 λ.	7 χοίνικες 7.660] ΜΕΤΡΟ ΣΤΕΡΕΩΝ ή 2 χόες 6.57] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 2 ξέστες 1.094] = 7.664
ΤΡΙΠΟΔΙΚΑ ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ «ΠΙΘΟΙ»/ΧΥΤΡΕΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ:ΚΝΩΣΟΣ			
2	Π ΠΡΓ	8.422 λ.	1 εκτεύς 8.754] ΜΕΤΡΟ ΣΤΕΡΕΩΝ ή 2 χόες 6.57] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 4 ξέστες 2.189] = 8.759
3	ΜΓ – ΥΓ	0.764 λ.	1 ξέστης 0.547] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 κοτύλη 0.274] ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΝ = 0.821
4	ΜΓ – ΥΓ	0.215 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 οξύβαφο 0.068] = 0.205
5	ΥΓ - ΠΑν	1.784 λ.	3 ξέστες 1.641] ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ + 1 ημικοτύλιο 0.137] = 1.778

Όπως διαπιστώνουμε από τους παραπάνω πίνακες η χωρητικότητα όλων των τύπων μαγειρικών αγγείων αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα, τόσο σε δεδομένες, όσο και σε συνυπολογιζόμενες μονάδες τους.

Στα μαγειρικά αγγεία που μοιάζουν με πρόχους χονδροειδούς κεραμικής και μπορεί να είναι τριποδικά ή μη, η χωρητικότητα μετρήθηκε σε δέκα κνωσιακά από τα οποία τα πέντε έχουν επίπεδη βάση (A/A 1-5), ενώ τα άλλα πέντε είναι τριποδικά (A/A 6-10). Η χωρητικότητα όλων αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών. Μόνο σε ένα, στο ΠΡΓ – ΠΓ με A/A 2, λόγω του σχήματός του έγιναν δύο μετρήσεις, η μία έως το καθοριζόμενο για όλα σημείο μέτρησης και η άλλη έως το πιο κλειστό σημείο του λαιμού, πριν αρχίσει να κλίνει προς τα έξω. Η σύγκριση της αντιστοιχίας των δύο αυτών μετρήσεων σε λίτρα με τα αττικά μέτρα δείχνει ότι και τα δύο σημεία είναι πιθανό να ισχύουν.

Παρατηρούμε ότι τα δύο ΠΡΓ τριποδικά με A/A 6 και 7 έχουν ίδια χωρητικότητα – μίας κοτύλης- με το Μ-ΥΓ μαγειρικό με επίπεδη βάση με A/A 4. Όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης και ενός κύαθου έχουν το ΠΡΓ-ΠΓ τριποδικό μαγειρικό με A/A 8 και το

ΜΓ-ΥΓ επίσης τριποδικό μαγειρικό με A/A 10, ενώ διπλάσια χωρητικότητα από αυτά έχει το Π-Μ ΠΡΓ μαγειρικό με επίπεδη βάση με A/A 1. Έτσι διαπιστώνουμε ότι στις διαφορετικές αυτές περιόδους κατασκεύαζαν μαγειρικά αγγεία ίδιας χωρητικότητας και παρόμοιου σχήματος, μόνο που στη μία περίπτωση είναι τριποδικά, ενώ στην άλλη όχι. Προφανώς η ύπαρξη η μη ποδιών σχετίζεται με τον τρόπο ψησίματος.

Από τα **μαγειρικά αγγεία που μοιάζουν με πίθους** και μπορεί επίσης να είναι τριποδικά ή μη, η χωρητικότητα μετρήθηκε σε πέντε κνωσιακά, στα τρία από τα οποία αντιστοιχεί τόσο σε μέτρα υγρών, όσο και σε μέτρα στερεών (A/A 1-3), ενώ στα δύο άλλα μόνο σε μέτρα υγρών (A/A 4-5). Το ΥΓ (;) με A/A 1 και το Π ΠΡΓ με A/A 2, από τα οποία το πρώτο έχει επίπεδη βάση, ενώ το δεύτερο είναι τριποδικό, είναι μεγάλα μαγειρικά αγγεία αναλόγου σχήματος με μεγάλη χωρητικότητα, η οποία αντιστοιχεί τόσο σε μέτρα στερεών, όσο και σε μέτρα υγρών. Το ΜΓ-ΥΓ με A/A 3 έχει πολύ μικρότερη χωρητικότητα, η οποία αντιστοιχεί σε μέτρα που ήταν κοινά για τα υγρά και για τα στερεά και είναι πιθανό λόγω της μικρής του χωρητικότητας να προορίζονταν μόνο για υγρά, όπως και τα δύο επόμενα, τα οποία έχουν επίσης μικρή χωρητικότητα. Τη μικρότερη χωρητικότητα από όλα, η οποία αντιστοιχεί μόνο σε μέτρα υγρών, έχει το ΜΓ-ΥΓ με A/A 4. Ωστόσο μόνο σε μέτρα υγρών αντιστοιχεί και η χωρητικότητα του ΥΓ-ΠΑν με A/A 5, το οποίο έχει σχεδόν οκταπλάσια χωρητικότητα από το αγγείο με A/A 4.

Σε σύγκριση με το αιγινίτικο σύστημα παρατηρούμε ότι η χωρητικότητα του τριποδικού μαγειρικού «πίθου» με A/A 3 αντιστοιχεί σε ένα ξέστη αυτού του συστήματος (=0.758 λίτρα).

Διαπιστώνουμε ότι και τα μαγειρικά αγγεία κατασκευάζονταν με συγκεκριμένη χωρητικότητα, κάτι αναμενόμενο αφού θα έπρεπε να υπάρχουν διαφορετικά μεγέθη ανάλογα με την ποσότητα που ήθελαν να παρασκευάσουν. Άλλωστε το ίδιο συμβαίνει και σήμερα με όλα τα μαγειρικά σκεύη.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω οι διαφορετικοί τύποι μαγειρικών σκευών προορίζονταν για διαφορετική χρήση. Τα μαγειρικά που μοιάζουν με πρόχους και έχουν χωρητικότητα που αντιστοιχεί μόνο σε μέτρα υγρών, όπως φαίνεται, εξυπηρετούσαν το βράσιμο υγρών, ενώ τα μαγειρικά σκεύη που μοιάζουν με πίθους και τα οποία σε σχέση με τα προηγούμενα κατασκευάζονταν σε μεγαλύτερα μεγέθη, προορίζονταν για την παρασκευή τόσο στερεών, όσο και υγρών τροφών στα μεγάλα τους μεγέθη, ενώ στα μικρότερα για την παρασκευή υγρών. Στα μικρότερα μεγέθη τους, που προορίζονταν για την παρασκευή υγρών τροφών, εντάσσεται και το ΜΓ-ΥΓ με A/A 3, του οποίου η χωρητικότητα αντιστοιχεί σε κοινά μέτρα για υγρά και για στερεά. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από το σύγκρισή του με τα δύο άλλα μικρού μεγέθους (A/A 4 και 5), από τα

οποία το ένα έχει μεγαλύτερη και το μικρότερη χωρητικότητα από αυτό με Α/Α 3. Η χωρητικότητα και των δύο αντιστοιχεί μόνο σε μέτρα υγρών.

12. ΚΡΑΤΗΡΕΣ

Α. Κρατήρες

ΚΡΑΤΗΡΕΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
Α/Α	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	Υ ΠΡΓ	21.039 λ. και 21.717 λ.	6 χόες 19.70 + 4 ξέστες 2.189 = 21.889
2	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	2.522 λ.	4 ξέστες 2.189 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 = 2.531
3	ΠΡΓ Β΄	6.125 λ.	1 χους 3.283 + 5 ξέστες 2.736 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 6.156
4	ΠΡΓ Β΄	5.053 λ.	1 χους 3.283 + 3 ξέστες 1.641 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 5.061
5	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	2.564 λ.	4 ξέστες 2.189 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 2.600
6	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	6.391 λ.	2 χόες 6.57
7	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	5.771 λ.	1 χους 3.283 + 4 ξέστες 2.189 + 1 κοτύλη 0.274 = 5.746
8	ΥΓ/ΠΑν	7.751 λ.	2 χόες 6.57 + 2 ξέστες 1.094 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 7.801
9	ΠΑν	18.936 λ. και 19.162 λ.	5 χόες 16.41 + 5 ξέστες 2.736 = 19.146
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ			
10	ΥποΠΡΓ	3.276 λ.	1 χους 3.283

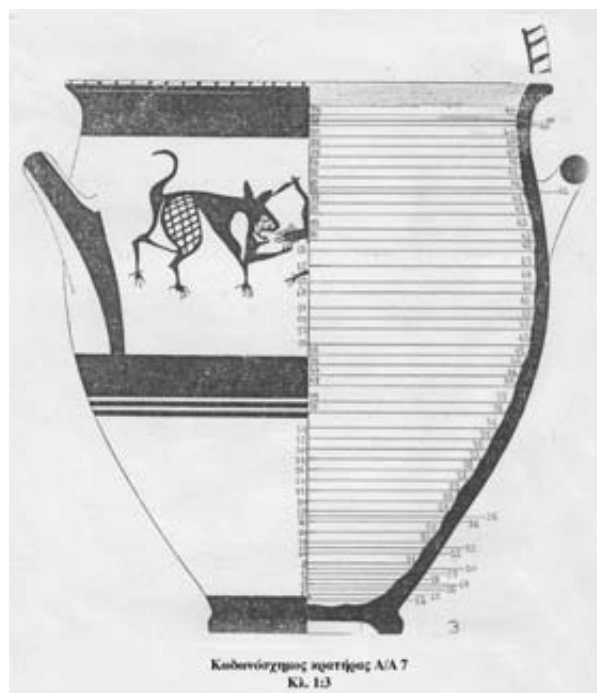
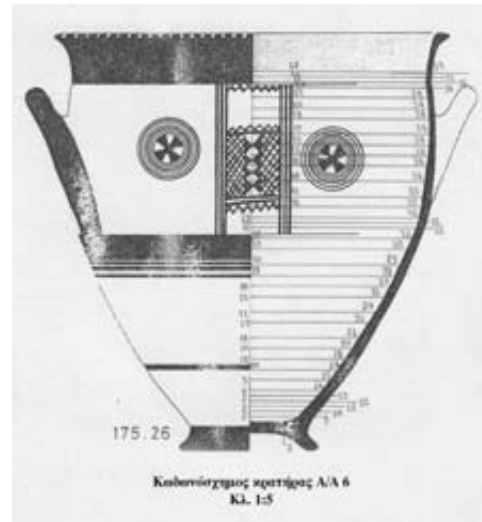
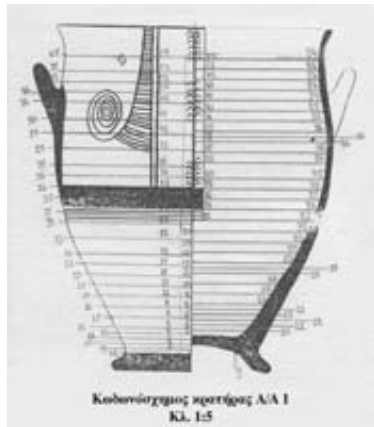
Β. Μικρός κρατήρας χονδροειδούς κεραμικής

ΜΙΚΡΟΣ ΚΡΑΤΗΡΑΣ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
Α/Α	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥΑν, γύρω στο 600 π.Χ.	1.375 λ. και 1.535 λ.	2 ξέστες 1.094 + 1 κοτύλη 0.274 = 1.368 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 1.505

Γ. Κωδωνόσχημοι κρατήρες

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	10.476 λ.	3 χόες 9.85 + 1 ξέστης 0.547 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 10.534
2	Π ΠΡΓ	17.285 λ.	5 χόες 16.41 + 1 ξέστης 0.547 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 = 17.299
3	Π ΠΡΓ	13.422 λ.	4 χόες 13.13 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 κύαθος 0.046 = 13.45

4	Π – Μ ΠΡΓ	20.733 λ.	6 χόες + 2 ξέστες =	19.70 1.094 20.794

5	Μ ΠΡΓ	24.409 λ.	7 χόες + 3 ξέστες =	22.98 1.641 24.621
6	Μ ΠΡΓ	21.641 λ.	6 χόες + 3 ξέστες + 1 κοτύλη = + 1 κύαθος =	19.70 1.641 0.274 21.615 0.046 21.661
7	Υ ΠΡΓ, γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αιώνα	11.251 λ.	3 χόες + 2 ξέστες + 1 κοτύλη =	9.85 1.094 0.274 11.218
8	Υ ΠΡΓ	14.591 λ.	4 χόες + 2 ξέστες + 1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο =	13.13 1.094 0.274 0.137 14.635
9	Υ ΠΡΓ	7.909 λ.	2 χόες + 2 ξέστες + 1 κοτύλη =	6.57 1.094 0.274 7.938
10	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	3.925 λ.	1 χους + 1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο =	3.283 0.547 0.137 3.967
11	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	4.140 λ.	1 χους + 1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 οξύβαφο =	3.283 0.547 0.274 0.068 4.172
12	ΠΓ	2.682 λ.	5 ξέστες	2.736

Δ. Υψίποδες κρατήρες

ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΠΡΓ Β΄	18.677 λ. και 19.616 λ.	6 χόες 19.70
2	ΜΓ	16.452 λ.	5 χόες ή 5 χόες 16.41 + 1 κύαθος 0.046 = 16.456
3	Υ ΜΓ	3.251 λ.	1 χους 3.283
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ			
4	Υ ΠΡΓ	4.286 λ.	1 χους 3.283 + 2 ξέστες 1.094 = 4.377
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΚΡΑΤΗΡΕΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
5	ΜΓ	0.576 λ.	1 ξέστης 0.547 ή 1 ξέστης 0.547

			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.593
6	ΥΓ	0.108 λ.	1 κύαθος	0.046
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	0.114

Ε. Κωδωνόσχημοι κρατήρες/σκούφοι

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ/ΣΚΥΦΟΙ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	3.715 λ.	1 χους	3.283
			+ 1 ξέστης	0.547
			=	3.830
2	ΠΡΓ Β'	2.100 λ.	4 ξέστες	2.189

Στ. Κρατηρίσκοι

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	ΥποΜ	5.204 λ.	1 χους	3.283
			+ 3 ξέστες	1.641
			+ 1 κοτύλη	0.274
			=	5.198
2	ΥποΜ	1.345 λ. και 1.393 λ.	2 ξέστες	1.094
			+ 1 κοτύλη	0.274
			=	1.368
3	ΥποΜ	0.590 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.593
4	ΥποΜ	0.232 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.251
5	ΥποΜ	0.175 λ. και 0.183 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.183
6	ΥποΜ	0.169 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.183
7	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	0.493 λ.	1 ξέστης	0.547
8	ΥποΜ – Π ΠΡΓ ή Π ΠΡΓ	0.222 λ. και 0.230 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.251
9	ΥποΜ – Μ ΠΡΓ	0.534 λ.	1 ξέστης	0.547
10	ΥποΜ – Μ ΠΡΓ	0.161 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.183
11	Π ΠΡΓ	1.791 λ.	3 ξέστες	1.641
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			=	1.778
12	Π ΠΡΓ	0.497 λ.	1 ξέστης	0.547
13	Π ΠΡΓ	0.171 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.183

14	Π ΠΡΓ	0.151 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183
15	Π ΠΡΓ	0.144 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137
16	Π ΠΡΓ	0.133 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137
17	Π ΠΡΓ	0.132 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137
18	Π ΠΡΓ	0.104 λ. και 0.126 λ.	1 κύαθος 0.046 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.114
19	Π ΠΡΓ	0.118 λ.	1 κύαθος 0.046 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.114
20	Π ΠΡΓ	0.115 λ.	1 κύαθος 0.046 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.114
21	Π – Μ ΠΡΓ	0.119 λ.	1 κύαθος 0.046 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.114
22	Μ ΠΡΓ	0.556 λ.	1 ξέστης 0.547
23	Μ ΠΡΓ	0.524 λ.	1 ξέστης 0.547
24	Μ ΠΡΓ	0.185 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183
25	Μ ΠΡΓ	0.146 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137
26	Μ ΠΡΓ	0.132 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137
27	Υ ΠΡΓ	2.211 λ.	4 ξέστες 2.189 + 1 κύαθος 0.046 = 2.235
28	Υ ΠΡΓ	1.904 λ.	3 ξέστες 1.641 + 1 κοτύλη 0.274 = 1.915
29	Υ ΠΡΓ	1.518 λ.	3 ξέστες 1.641 ή 2 ξέστες 1.094 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 1.505
30	Υ ΠΡΓ	1.075 λ.	2 ξέστες 1.094
31	Υ ΠΡΓ	0.456 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.457
32	Υ ΠΡΓ (γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αιώνα)	0.217 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205
33	Υ ΠΡΓ	0.211 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205
34	Υ ΠΡΓ	0.202 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205
35	Υ ΠΡΓ (γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αιώνα)	0.191 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205

36	Υ ΠΡΓ	0.167 λ. και 0.191 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183 ή 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205
37	Υ ΠΡΓ	0.174 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183
38	Υ ΠΡΓ	0.171 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183
39	Υ ΠΡΓ	0.165 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183
40	Υ ΠΡΓ	0.156 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183
41	Υ ΠΡΓ (γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αιώνα)	0.149 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137
42	Υ ΠΡΓ	0.139 λ. και 0.148 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137
43	Υ ΠΡΓ	0.150 λ. και 0.165 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183
44	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	0.197 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205
45	ΠΡΓ Β΄	0.412 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.411
46	ΠΡΓ Β΄	0.271 λ.	1 κοτύλη 0.274
47	ΠΡΓ Β΄	0.167 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183

Z. Κρατηρίσκος χωρίς πόδι

ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΣ ΧΩΡΙΣ ΠΟΔΙ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥποΜ ή Π ΠΡΓ	0.511 λ.	1 ξέστης 0.547

Όπως διαπιστώνουμε από τους παραπάνω πίνακες η χωρητικότητα όλων των εξεταζομένων παραλλαγών των κρατήρων αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, σε συνυπολογιζόμενες, αλλά και σε δεδομένες μονάδες τους.

Στη γενική κατηγορία Α έχουν συμπεριληφθεί **κρατήρες** με διαφορές στο σχήμα. Από τους δέκα στους οποίους μετρήθηκε η χωρητικότητα, οι εννέα είναι κνωσιακοί (A/A 1-9) και μόνο ο ένας είναι εισηγμένος στην Κνωσό από την Ανατολική Ελλάδα (A/A 10). Σε δύο κνωσιακούς κρατήρες λόγω του σχήματός τους έγιναν δύο μετρήσεις. Στον Υ ΠΡΓ κρατήρα με A/A 1 η μία έγινε έως το κοινό για όλους καθοριζόμενο σημείο στο

τέλος του σώματος και η άλλη έως ελάχιστα ψηλότερα από την αρχή του χείλους. Από την αντιστοιχία των δύο αυτών μετρήσεων σε λίτρα με τα αττικά μέτρα διαπιστώνουμε ότι σωστή είναι η δεύτερη μέτρηση και ότι το αγγείο γεμίζονταν έως ελάχιστα ψηλότερα από την αρχή του χείλους. Ο συγκεκριμένος κρατήρας ως προς το σχήμα διαφέρει από τους υπόλοιπους κνωσιακούς που έχουν ενταχθεί στην ίδια κατηγορία, αλλά και από τον εισηγμένο. Θυμίζει το σχήμα πίθων χονδροειδούς κεραμικής όπως, για παράδειγμα, ΥποΜ από το Βόρειο Νεκροταφείο³⁹⁰ (βλ. παραπάνω Β. Πίθοι με λαιμό Α/Α 8, σελ. 534). Ενδιαφέρον είναι ότι είναι και ο μόνος από αυτούς που η χωρητικότητά του, μετρώντας την και πάλι έως το δεύτερο σημείο ελάχιστα πάνω από το χείλος, αντιστοιχεί και σε αττικά μέτρα στερεών, συγκεκριμένα σε είκοσι χοίνικες (= 21.89 λίτρα). Προφανώς το συγκεκριμένο σχήμα προορίζονταν τόσο για υγρά, όσο και για στερεά προϊόντα, όπως και οι πίθοι χονδροειδούς κεραμικής, τους οποίους θυμίζει.

Στον ΠΑν κρατήρα με Α/Α 9 λόγω της διαμόρφωσης του χείλους του, η μία μέτρηση έγινε έως το κοινό για όλους καθοριζόμενο σημείο στην αρχή του και η άλλη έως ελάχιστα ψηλότερα, έως το σημείο που το χείλος αρχίζει να νεύει έντονα προς τα έξω. Και σε αυτόν από τη σύγκριση των δύο μετρήσεων σε λίτρα με τα αττικά μέτρα υγρών στα οποία αντιστοιχούν, διαπιστώνουμε ότι πλησιέστερη είναι η δεύτερη μέτρηση, αυτή έως το ψηλότερο σημείο, ενδεχομένως ελάχιστα χαμηλότερα. Το σχήμα και αυτού του κρατήρα διαφέρει από αυτό των υπολοίπων κνωσιακών και του εισηγμένου.

Ανάλογοι ως προς το σχήμα είναι ο Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄ κρατήρας με Α/Α 2 με τον ΠΡΓ Β΄ με Α/Α 3, ενώ παρόμοιος με αυτούς είναι και ο ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ με Α/Α 5. Από αυτούς οι δύο, αυτοί με Α/Α 2 και 5, έχουν σχεδόν ίδια χωρητικότητα τεσσάρων ξεστών συν μιας κοτύλης και ενός οξύβαφου ή ημικοτύλιου αντίστοιχα. Η διαφορά είναι ελάχιστη και ενδεχομένως ανύπαρκτη, αν το σημείο έως το οποίο μετρήθηκε η χωρητικότητα στον δεύτερο ήταν κατά ένα χιλιοστό χαμηλότερο. Συγγενικός ως προς το σχήμα με αυτούς, αλλά χωρίς τις οριζόντιες λαβές, είναι ο ΠΡΓ Β΄ κρατήρας με Α/Α 4, ο οποίος έχει τη διπλάσιά τους χωρητικότητα (συγκρινόμενος με τους κρατήρες με Α/Α 2 και 5).

Η χωρητικότητα του εισηγμένου από την Ανατολική Ελλάδα ΥποΠΡΓ κρατήρα αντιστοιχεί σε μία αττική χου, άρα εφαρμοζόταν το αττικό σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας των αγγείων και σε αυτή την περιοχή. Ωστόσο από τους κνωσιακούς κρατήρες που μετρήθηκαν κανένας δεν έχει ίδια χωρητικότητα με αυτόν, ούτε ο ΠΡΓ Β΄ με Α/Α 3 ούτε ο ΥΓ/ΠΑν με Α/Α 8 που είναι κοντινοί ως προς το σχήμα. Παρατηρούμε

---

³⁹⁰ J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), 1996, 58, 304, εικ. 80 (2.1).

όμως ότι ο κνωσιακός ΠΡΓ Β' - ΠΓ με A/A 6 έχει τη διπλάσια χωρητικότητα, δύο αττικών χοών, παρόλο που το σχήμα του διαφέρει.

Στο μικρό κνωσιακό ΥΑν **κρατήρα χονδροειδούς κεραμικής** η χωρητικότητα μετρήθηκε έως δύο διαφορετικά σημεία, έως εκεί όπου τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος και έως το μέσο περίπου του χείλους. Η σύγκριση των δύο αυτών μετρήσεων με τα αττικά μέτρα δείχνει ότι θα μπορούσαν να ισχύουν και οι δύο, ωστόσο πλησιέστερη στην αντιστοιχία είναι η μέτρηση έως το τέλος του σώματος και την αρχή του χείλους, σημείο που και λόγω της διαμόρφωσης του σχήματος τελικά φαίνεται το πιθανότερο.

Στους **κωδωνόσχημους κρατήρες** η χωρητικότητα μετρήθηκε σε δώδεκα, όλους κνωσιακούς. Στους πέντε από αυτούς, που είναι οι κωδωνόσχημοι κρατήρες με A/A 2, 5, 6, 7 και 10, παρατηρήσαμε ότι στο εσωτερικό του χείλους υπάρχει γραπτή ταινία που το τέλος της σχεδόν συμπίπτει με το σημείο έως το οποίο μετρήθηκε η χωρητικότητα και άρα είναι πολύ πιθανό να υποδηλώνει το σημείο έως το οποίο θα γέμιζαν το αγγείο και να μην ήταν απλά διακοσμητική, υπόθεση που έχει διατυπωθεί και διερευνηθεί και σε άλλα σχήματα. Οι κωδωνόσχημοι κρατήρες που μετρήθηκαν έχουν ο καθένας και άλλη χωρητικότητα. Ενδιαφέρουσα είναι η διαπίστωση ότι η χωρητικότητα τριών από τους εξεταζόμενους κωδωνόσχημους κρατήρες, του Μ ΠΡΓ με A/A 6, του Υ ΠΡΓ με A/A 7 και του Υ ΠΡΓ με A/A 9, αντιστοιχεί και σε αττικά μέτρα στερεών. Συγκεκριμένα αυτού με A/A 6 αντιστοιχεί σε είκοσι χοίνικες (=21.89 λίτρα), αυτού με A/A 7 σε δέκα χοίνικες συν μια κοτύλη (=10.943+0.274=11.217 λίτρα) και αυτού με A/A 9 σε επτά χοίνικες συν μια κοτύλη (=7.660+0.274=7.934 λίτρα). Πρόκειται για μεγάλα αγγεία και το ερώτημα που προκύπτει είναι αν οι κωδωνόσχημοι κρατήρες πέρα από τη γνωστή χρήση των κρατήρων για την ανάμιξη του κρασιού με νερό ή άλλων υγρών προϊόντων, θα μπορούσαν να έχουν και κάποια άλλη χρήση που να σχετίζεται με στερεά προϊόντα. Μία τέτοια περίπτωση αποτελεί κρατήρας με graffito από την Αθηναϊκή Αγορά, ο οποίος έχει χωρητικότητα οκτώ χοινίκων, μέτρου για στερεά. Η M. Lang θεωρεί ότι ο κρατήρας αυτός θα χρησιμοποιούνταν για την ανάμιξη ξηρών τροφών, που θα μετριόταν με αυτό το μέτρο χωρητικότητας, ίσως μάλιστα να είχε σημειωθεί από το μάγειρα για να μπορεί με μια γρήγορη ματιά να δει, αν ήταν αρκετά μεγάλο για μια συγκεκριμένη συνταγή³⁹¹. Σε ταφικά σύνολα της Κνωσού κωδωνόσχημοι κρατήρες έχουν βρεθεί με αγγεία πρόχυσης και πόσεως στο εσωτερικό τους, χρησιμοποιούνταν ωστόσο και ως τεφροδόχα αγγεία.

Στους **υψίποδες κρατήρες** η χωρητικότητα μετρήθηκε σε έξι κνωσιακούς, από τους οποίους οι δύο έχουν χαρακτηριστεί ως μικρογραφικοί και για σύγκριση σε ένα εισηγμένο αττικό. Η χωρητικότητα όλων, και των κνωσιακών και του αττικού,

---

³⁹¹ M. Lang, 1956, 3-4.

αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, οπότε συμπεραίνουμε ότι και στις δύο περιοχές ακολουθούσαν το ίδιο σύστημα μέτρησης. Μόνο σε ένα κνωσιακό, στον ΠΡΓ Β' με Α/Α 1, έγιναν λόγω της διαμόρφωσης του χείλους του δύο μετρήσεις, η μία έως το τέλος του σώματος – αρχή του χείλους και η άλλη έως το μέσο περίπου του χείλους. Από τη σύγκριση της αντιστοιχίας τους με τα αττικά μέτρα διαπιστώνουμε ότι ισχύει το ψηλότερο σημείο και ότι τον κρατήρα αυτό, που χωρούσε έξι αττικές χόες, τον γέμιζαν έως το μέσο περίπου του χείλους.

Ως προς το ΜΓ υψίποδα κρατήρα με Α/Α 2 η χωρητικότητά του πρέπει να αντιστοιχεί σε πέντε αττικές χόες, αφού αν είχε μετρηθεί κατά ένα χιλιοστό χαμηλότερα δεν θα συνυπολογιζόταν ο κύαθος. Άρα η ακριβέστερη αντιστοιχία εξαρτάται και από το σημείο μέτρησης. Το ίδιο ισχύει και για το ΜΓ μικρογραφικό υψίποδα κρατήρα με Α/Α 5, η χωρητικότητα του οποίου πρέπει να αντιστοιχεί σε ένα ξέστη.

Διαπιστώνουμε ακόμα ότι ο ΥΓ μικρογραφικός υψίποδας κρατήρας με Α/Α 6 έχει χωρητικότητα ενός οξύβαφου και ενός κύαθου. Ο κρατήρας αυτός που έχει ύψος 9,3 εκατοστά συμπεραίνουμε ότι πρέπει να ήταν αγγείο χρηστικό και όχι διακοσμητικό, το πιθανότερο μάλιστα είναι να πρόκειται για αγγείο πόσεως, αφού όμοια χωρητικότητα έχουν κρατηρίσκοι, κοτύλες και κύπελλα. Εκτός όμως από τη χωρητικότητα και το σχήμα του είναι τέτοιο που εξυπηρετεί την πόση.

Από τους κνωσιακούς υψίποδες κρατήρες κανένας δεν έχει ίδια χωρητικότητα με τον αττικό. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί ότι από τους πέντε κνωσιακούς, οι δύο είναι μικρογραφικοί, ενώ οι άλλοι δύο είναι πολύ μεγαλύτερου μεγέθους.

Σε δύο κνωσιακούς **κωδωνόσχημους κρατήρες/σκύφους** μετρήθηκε η χωρητικότητα, η οποία αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών. Στον ένα από αυτούς, στον ΠΡΓ Β' με Α/Α 2, παρατηρήσαμε ότι στο εσωτερικό του χείλους υπάρχει γραπτή ταινία, το τέλος της οποίας συμπίπτει με το σημείο έως το οποίο μετρήθηκε η χωρητικότητα και θεωρούμε έτσι ότι υποδηλώνει το σημείο έως το οποίο γέμιζαν το αγγείο.

Οι **κρατηρίσκοι** αποτελούν ένα από τα σχήματα στα οποία η χωρητικότητα μετρήθηκε σε μεγάλο δείγμα. Από τους σαράντα επτά που μετρήθηκαν σε επτά, λόγω της διαμόρφωσης του χείλους, έγιναν δύο μετρήσεις. Πρόκειται για τους κρατηρίσκους με Α/Α 2, 5, 8, 18, 36, 42 και 43. Στον ΥποΜ με Α/Α 2 η διαφορά μεταξύ των δύο μετρήσεων οφείλεται μόνο σε ένα χιλιοστό κατά το οποίο ψηλότερα έχει γίνει η δεύτερη μέτρηση και πάντως από την αντιστοιχία των δύο μετρήσεων σε λίτρα με τα αττικά μέτρα φαίνεται πιθανότερο να ισχύει η μέτρηση που έγινε έως το χαμηλότερο σημείο. Στους ΥποΜ με Α/Α 5 και 8 η διαφορά μεταξύ των δύο μετρήσεων είναι επίσης ελάχιστη και μάλλον ασήμαντη, παρόλα αυτά η μέτρηση έως το ψηλότερο σημείο είναι η πλησιέστερη

στα αττικά μέτρα. Στον Π ΠΡΓ κρατηρίσκο με A/A 18 φαίνεται να ισχύει ένα ενδιάμεσο σημείο από αυτά έως τα οποία έγιναν οι μετρήσεις· πρέπει να τον γέμιζαν έως ελάχιστα πάνω από την αρχή του χείλους. Στον Υ ΠΡΓ κρατηρίσκο με A/A 36 και τα δύο σημεία έως τα οποία μετρήθηκε η χωρητικότητά του μπορεί να ισχύουν, όπως φαίνεται από την αντιστοιχία με τα αττικά μέτρα. Μπορεί λοιπόν να τον γέμιζαν έως την αρχή του χείλους ή έως περίπου το μέσο του. Στον Υ ΠΡΓ κρατηρίσκο με A/A 42, παρόλο που τα δύο σημεία έως τα οποία μετρήθηκε η χωρητικότητα διαφέρουν μόνο κατά ένα χιλιοστό ως προς το ύψος, σε σύγκριση με το αττικό ημικοτύλιο συμπεραίνουμε ότι ισχύει το χαμηλότερο σημείο. Τέλος, ο Υ ΠΡΓ κρατηρίσκος με A/A 43 στο εσωτερικό του χείλους του φέρει γραπτή ταινία για την οποία θεωρήσαμε ότι το σημείο στο οποίο τελειώνει θα μπορούσε να υποδηλώνει το σημείο έως το οποίο θα γέμιζαν το αγγείο. Η μία μέτρηση έγινε έως το τέλος του σώματος και την αρχή του χείλους, όπου και τελειώνει αυτή η ταινία και η άλλη έως λίγο ψηλότερα, περίπου έως το μέσο του χείλους. Βάσει της αντιστοιχίας με τα αττικά μέτρα φαίνεται να ισχύει η μέτρηση που έγινε έως το ψηλότερο σημείο και όχι αυτή έως το τέλος της γραπτής ταινίας. Βέβαια θα πρέπει να σημειωθεί ότι η διαφορά μεταξύ των δύο σημείων δεν είναι μεγάλη, διαφέρουν ως προς το ύψος μόνο κατά δύο χιλιοστά. Ακόμα στον Υ ΠΡΓ κρατηρίσκο με A/A 41 η αντιστοιχία της χωρητικότητάς του με το αττικό ημικοτύλιο θα ήταν ακριβέστερη, αν είχε μετρηθεί κατά ένα χιλιοστό χαμηλότερα.

Στους κρατηρίσκους διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν αρκετοί με ίδια χωρητικότητα. Χωρητικότητα τριών συνυπολογιζόμενων διαδοχικών μέτρων, ενός ημικοτύλιου, ενός οξύβαφου και ενός κυάθου, έχουν ο ΥποΜ με A/A 4 και ο ΥποΜ-Π ΠΡΓ ή Π ΠΡΓ με A/A 8 ΠΡΓ. Χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου και ενός κυάθου έχουν οι ΥποΜ με A/A 5 και 6, ο ΥποΜ – Μ ΠΡΓ με A/A 10, οι Π ΠΡΓ με A/A 13 και 14, ο Μ ΠΡΓ με A/A 24, οι Υ ΠΡΓ με 36, 37, 38, 39, 40, 43 και ο ΠΡΓ Β' με A/A 47. Χωρητικότητα ενός ξέστη έχουν ο ΥποΜ/Π ΠΡΓ με A/A 7, ο ΥποΜ – Μ ΠΡΓ με A/A 9, ο Π ΠΡΓ με A/A 12 και οι Μ ΠΡΓ με A/A 22 και 23. Χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου έχουν οι Π ΠΡΓ με A/A 15, 16, 17, οι Μ ΠΡΓ με A/A 25, 26 και οι Υ ΠΡΓ με A/A 41 και 42. Χωρητικότητα ενός οξύβαφου και ενός κυάθου έχουν οι Π ΠΡΓ με A/A 18, 19, 20 και ο Π ΠΡΓ – Μ ΠΡΓ με A/A 21. Χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου και ενός οξύβαφου έχουν οι Υ ΠΡΓ με A/A 32, 33, 34, 35, 36 και ο Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β' με A/A 44. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι από την ΥποΜ έως την ΠΡΓ – ΠΡΓ Β' περίοδο το σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας παρέμενε το ίδιο, αφού κατασκευάζονταν κρατηρίσκοι με χωρητικότητα σύμφωνα με τα μέτρα του ίδιου συστήματος μέτρησης. Επίσης οι κρατηρίσκοι με όμοια χωρητικότητα έχουν βρεθεί σε διαφορετικούς χώρους, αλλά και σε διαφορετικά είδη ανασκαφικών

σύνολα (οικιστικά – ταφικά) και χρονολογούνται σε διαφορετικές περιόδους, που σημαίνει ότι δεν πρόκειται για μια συγκεκριμένη ομάδα κρατηρίσκων που κατασκευάστηκαν με ίδια χωρητικότητα, αλλά ότι στην κεραμική παραγωγή ίσχυαν συγκεκριμένα μεγέθη και μέτρα βάσει των οποίων τα κεραμικά εργαστήρια κατασκεύαζαν τα αγγεία.

Η ποικιλία μεγεθών στους κρατηρίσκους επισημαίνεται σε διάφορες δημοσιεύσεις. Για παράδειγμα, στους υπομινωικούς κρατηρίσκους από το «Ανεξερεύνητο Μέγαρο» ο Popham αναφέρει³⁹² ότι αντιπροσωπεύεται ποικιλία μεγεθών, από μεγάλους έως μικρογραφικούς, με πιο συνηθισμένη εκδοχή αυτή που η διάμετρος του χείλους κυμαίνεται από 10 έως 16 εκατοστά. Τρεις κρατηρίσκοι από οικιστικά στρώματα δυτικά του Στρωματογραφικού Μουσείου απεικονίζονται σε φωτογραφία³⁹³, όπου εύκολα διαπιστώνεται σχέση μεγέθους μεταξύ τους· αντιπροσωπεύονται τρία μεγέθη, μικρό, μεσαίο και μεγάλο. Στο εγχειρίδιο για την ελληνική και ρωμαϊκή κεραμική της Κνωσού ο Coldstream³⁹⁴ αναφέρει για τους κρατηρίσκους ότι διακρίνονται δύο μεγέθη, το μεγαλύτερο με ύψος από 11 – 19 εκατοστά και το μικρότερο με ύψος από 7,5 – 10 εκατοστά. Και για τα δύο μεγέθη παρατηρεί ότι έχουν βρεθεί στο εσωτερικό κωδωνόσχημου κρατήρα. Μπορεί ως προς το ύψος να διακρίνονται οι δύο αυτές ομάδες, ωστόσο η χωρητικότητα των κρατηρίσκων που συμπεριλαμβάνονται σε αυτές ποικίλει αρκετά όπως φαίνεται από τον πίνακα στον οποίο δίνονται και οι διαστάσεις και η χωρητικότητά τους (βλ. σελ. 493 κ.ε. στις μετρήσεις χωρητικότητας), αφού αυτή εξαρτάται και από άλλα χαρακτηριστικά του σχήματος. Ως προς την ποικιλία της χωρητικότητας των κρατηρίσκων, ας σκεφθούμε το ανάλογο των σημερινών ποτηριών που κυκλοφορούν σε διάφορα μεγέθη με διαφορετική χωρητικότητα ανάλογα με το περιεχόμενό τους π.χ. ποτήρια νερού, κρασιού, λικέρ, κ.λ.π.

Ο μοναδικός ΥποΜ ή Π ΠΡΓ **κρατηρίσκος χωρίς πόδι** έχει χωρητικότητα ενός ξέστη.

Η σύγκριση τέλος της χωρητικότητας όλων των εξεταζομένων παραλλαγών των κρατήρων με τα μέτρα του αιγινίτικου συστήματος φανερώνει ότι δεν εφαρμοζόταν αυτό το σύστημα, αφού δεν υπάρχει αντιστοιχία με τα μέτρα του. Η εφαρμογή του αττικού συστήματος μέτρησης είναι ιδιαίτερα προφανής από τους κρατηρίσκους και κυρίως από αυτούς που η χωρητικότητά τους αντιστοιχεί στην αττική κοτύλη, αντιστοιχία που δεν διαπιστώνεται με το ανάλογο αιγινίτικο μέτρο. Επίσης η εφαρμογή του αττικού συστήματος διαπιστώνεται και από την αντιστοιχία της χωρητικότητας των εξεταζομένων

---

³⁹² M. Popham, 1992, 61.

³⁹³ P. M Warren, 1983, 86, εικ. 65.

³⁹⁴ J. N. Coldstream, 2001, 51.

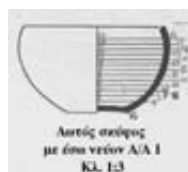
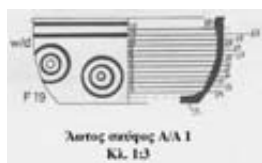

κρατήρων με όλα τα αττικά μέτρα, τις υποδιαιρέσεις και τα πολλαπλάσια τους, κάτι που δεν ισχύει για το αιγινίτικο σύστημα.

13. ΣΚΥΦΟΙ

Α. Σκύφοι

ΣΚΥΦΟΙ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
Α/Α	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	0.851 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 κύαθος 0.046 = 0.867
2	Π – Μ ΠΡΓ	0.675 λ.	1 ξέστης 0.547 + ημικοτύλιο 0.137 = 0.684

3	Μ ΠΡΓ	0.727 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 0.547 0.137 0.046 0.730
4	Μ – Υ ΠΡΓ	2.042 λ.	3 ξέστες + 1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο = 1.641 0.274 0.137 2.052
5	Μ – Υ ΠΡΓ	1.865 λ.	3 ξέστες + 1 κοτύλη = 1.641 0.274 1.915
6	Μ – Υ ΠΡΓ	1.263 λ.	2 ξέστες + 1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 1.094 0.137 0.046 1.277
7	Μ – Υ ΠΡΓ	1.281 λ.	2 ξέστες + 1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 1.094 0.137 0.046 1.277
8	Μ – Υ ΠΡΓ	0.937 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο = 0.547 0.274 0.137 0.958
9	Μ – Υ ΠΡΓ	0.746 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο = 0.547 0.137 0.068 0.752
10	Μ – Υ ΠΡΓ	0.290 λ.	1 κοτύλη + 1 κύαθος = 0.274 0.046 0.320
11	ΠΡΓ Β΄	0.541 λ. και 0.570 λ.	1 ξέστης 0.547
12	ΠΡΓ Β΄	0.305 λ.	1 κοτύλη + 1 κύαθος = 0.274 0.046 0.320
13	ΠΡΓ Β΄	0.291 λ.	1 κοτύλη + 1 κύαθος = 0.274 0.046 0.320
14	ΠΡΓ Β΄	0.204 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο = 0.137 0.068 0.205
15	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	1.283 λ.	2 ξέστες + 1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 1.094 0.137 0.046 1.277
16	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	1.001 λ.	2 ξέστες 1.094
17	ΠΓ	1.601 λ.	3 ξέστες 1.641
18	ΠΓ	1.261 λ.	2 ξέστες + 1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 1.094 0.137 0.046 1.277
19	ΠΓ (;)	1.158 λ.	2 ξέστες + 1 οξύβαφο = 1.094 0.068 1.162
20	ΠΓ	1.048 λ.	2 ξέστες 1.094

21	ΠΓ	0.943 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο = 0.958	0.547 0.274 0.137 0.958
22	ΠΓ	0.906 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο = 0.958	0.547 0.274 0.137 0.958
23	ΠΓ	0.824 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη = 0.821	0.547 0.274 0.821
24	ΠΓ	0.810 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη = 0.821	0.547 0.274 0.821
25	ΠΓ	0.689 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο = 0.684	0.547 0.137 0.684
26	ΠΓ	0.610 λ.	1 ξέστης + 1 οξύβαφο = 0.615	0.547 0.068 0.615
27	ΠΓ	0.566 λ. και 0.604 λ.	1 ξέστης + 1 οξύβαφο = 0.615	0.547 0.068 0.615
28	ΠΓ	0.452 λ.	1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 0.457	0.274 0.137 0.046 0.457
29	ΠΓ	0.225 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος = 0.251	0.137 0.068 0.046 0.251
30	ΠΓ	0.211 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο = 0.205	0.137 0.068 0.205
31	ΠΓ	0.195 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο = 0.205	0.137 0.068 0.205
32	ΠΓ	0.121 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137	0.137
33	ΠΓ - ΜΓ	0.667 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο = 0.684	0.547 0.137 0.684
34	ΠΓ ή Π ΜΓ	0.570 λ.	1 ξέστης + 1 κύαθος = 0.593	0.547 0.046 0.593
35	Υ ΜΓ	1.743 λ.	3 ξέστες + 1 ημικοτύλιο = 1.778	1.641 0.137 1.778
36	Υ ΜΓ	0.675 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο = 0.684	0.547 0.137 0.684
37	ΜΓ	0.571 λ. και 0.603 λ.	1 ξέστης + 1 οξύβαφο = 0.615	0.547 0.068 0.615
38	ΜΓ	0.537 λ.	1 ξέστης 0.547	0.547
39	Υ ΜΓ	0.479 λ.	1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο = 0.479	0.274 0.137 0.068 0.479

40	ΜΓ	0.401 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.411
41	Υ ΜΓ	0.290 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 κύαθος 0.046 = 0.320
42	ΜΓ	0.264 λ.	1 κοτύλη 0.274
43	ΜΓ	0.260 λ.	1 κοτύλη 0.274
44	ΜΓ	0.254 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 + 1 κύαθος 0.046 = 0.251 ή 1 κοτύλη 0.274
45	Υ ΜΓ	0.253 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 + 1 κύαθος 0.046 = 0.251 ή 1 κοτύλη 0.274
46	Υ ΜΓ	0.245 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 + 1 κύαθος 0.046 = 0.251
47	ΜΓ	0.199 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205
48	ΥΓ	2.454 λ.	4 ξέστες 2.189 + 1 κοτύλη 0.274 = 2.463
49	Π ΥΓ	1.015 λ.	2 ξέστες 1.094
50	ΥΓ	0.823 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 κοτύλη 0.274 = 0.821
51	ΥΓ	0.753 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.752
52	ΥΓ	0.703 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.0460 = 0.730
53	ΥΓ	0.676 λ. και 0.706 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.684 ή 1 ξέστης 0.547 + 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.730
54	ΥΓ	0.649 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.684
55	ΥΓ	0.527 λ.	1 ξέστης 0.547
56	ΜΓ ή Π ΥΓ	0.367 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 + 1 κύαθος 0.046 = 0.388

57	ΥΓ	0.203 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205
58	ΥΓ	0.096 λ.	1 κύαθος + 1 κύαθος =	0.046 0.046 0.092
59	ΥΓ - ΠΑν	0.702 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	0.547 0.137 0.0460 0.730
60	ΥΓ - ΠΑν	0.416 λ.	1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο =	0.274 0.137 0.411
61	ΥΓ/ΠΑν	0.253 λ.	1 κοτύλη	0.274
62	ΥΓ - ΠΑν	0.242 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.137 0.068 0.046 0.251
63	ΥΓ - ΠΑν	0.079 λ.	1 οξύβαφο	0.068
64	ΠΑν, πιθανόν α' τέταρτο 7 ^{ου} π.Χ. αιώνα	1.600 λ.	3 ξέστες	1.641
65	ΠΑν	1.239 λ.	2 ξέστες + 1 ημικοτύλιο =	1.094 0.137 1.231
66	ΠΑν	1.156 λ.	2 ξέστες + 1 οξύβαφο =	1.094 0.068 1.162
67	ΠΑν	1.068 λ.	2 ξέστες	1.094
68	ΠΑν	0.968 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο =	0.547 0.274 0.137 0.958
69	ΠΑν	0.624 λ.	1 ξέστης + 1 οξύβαφο =	0.547 0.068 0.615
70	ΠΑν	0.572 λ.	1 ξέστης + 1 κύαθος =	0.547 0.046 0.593
71	ΠΑν	0.238 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.137 0.068 0.046 0.251
72	ΠΑν	0.123 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
73	ΜΑν	0.793 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη =	0.547 0.274 0.821
74	ΜΑν	0.539 λ.	1 ξέστης	0.547
75	ΜΑν	0.317 λ.	1 κοτύλη + 1 κύαθος =	0.274 0.046 0.320
76	ΜΑν	0.225 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.137 0.068 0.046 0.251
77	ΥΑν	1.272 λ. και 1.348 λ.	2 ξέστες + 1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	1.094 0.137 0.046 1.277
			ή 2 ξέστες + 1 κοτύλη	1.094 0.274

			=	1.368
78	YAv	0.869 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 κύαθος =	0.547 0.274 0.046 0.867
79	YAv	0.501 λ.	1 ξέστης	0.547
80	YAv	0.254 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος = ή 1 κοτύλη	0.137 0.068 0.046 0.251 0.274
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ				
81	ΜΓ II	2.620 λ.	5 ξέστες ή 4 ξέστες + 1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	2.736 2.189 0.274 0.137 0.046 2.646
82	ΜΓ	1.050 λ.	2 ξέστες	1.094
83	ΜΓ	1.040 λ.	2 ξέστες	1.094
84	ΜΓ II	0.853 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 κύαθος =	0.547 0.274 0.046 0.867
85	ΜΓ II	0.775 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη =	0.547 0.274 0.821
86	ΜΓ II	0.647 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο =	0.547 0.137 0.684
87	ΜΓ II	0.621 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο =	0.547 0.137 0.684
88	ΜΓ II	0.412 λ.	1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο =	0.274 0.137 0.411
89	ΥΓ I	0.507 λ.	1 ξέστης	0.547
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΥΚΛΑΔΕΣ				
90	ΜΓ Αττικής	0.475 λ.	1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.274 0.137 0.068 0.479
91	ΜΓ I Κυκλάδων	2.520 λ.	4 ξέστες + 1 κοτύλη + 1 οξύβαφο =	2.189 0.274 0.068 2.531
92	ΜΓ I Κυκλάδων	0.830 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη =	0.547 0.274 0.821
93	ΜΓ II Νάξου	0.556 λ.	1 ξέστης	0.547
94	ΜΓ I Νάξου	0.405 λ. και 0.432 λ.	1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο =	0.274 0.137 0.411
95	ΜΓ I Κυκλάδων	0.407 λ.	1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο =	0.274 0.137 0.411
96	ΜΓ I Κυκλάδων	0.438 λ.	1 κοτύλη	0.274

			+ 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.457
97	ΥΓ Ι Πάρου	0.860 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 κύαθος 0.046 = 0.867
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΕΥΒΟΙΑ			
98	ΥποΠΡΓ ΙΙΙ Εύβοιας	0.878 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.889
99	ΥποΠΡΓ ΙΙΙ Εύβοιας	0.756 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.752
100	ΥΓ ΙΙΙ Εύβοιας	0.477 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.479
101	ΥποΠΡΓ ΙΙΙ Εύβοιας	0.411 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.411

Β. Μικρογραφικοί σκύφοι

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΣΚΥΦΟΙ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΠΑν	0.043 λ.	1 κύαθος 0.046
2	Αν	0.042 λ.	1 κύαθος 0.046
3	ΜΑν	0.056 λ.	1 οξύβαφο 0.068
4	ΜΑν	0.029 λ.	—

Γ. Σκύφος με προχρή και στόμιο διαμορφωμένο σε σουρωτήρι

ΣΚΥΦΟΣ ΜΕ ΠΡΟΧΗ ΚΑΙ ΣΤΟΜΙΟ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟ ΣΕ ΣΟΥΡΩΤΗΡΙ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΜΓ	0.659 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.684

Δ. Υψίποδες σκύφοι

ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΣΚΥΦΟΙ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	Μ ΠΡΓ	2.596 λ.	4 ξέστες 2.189 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 2.600
2	Μ ΠΡΓ	0.125 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137

3	Υ ΠΡΓ	1.019 λ.	2 ξέστες	1.094
4	Υ ΠΡΓ	0.142 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
5	Υ ΠΡΓ	0.079 λ.	1 οξύβαφο	0.068
6	Υ ΠΡΓ	1.721 λ.	3 ξέστες	1.641
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			=	1.778
7	Υ ΠΡΓ	0.217 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	0.205
8	Υ ΠΡΓ	0.081 λ.	1 κύαθος	0.046
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.092
9	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β´	0.260 λ.	1 κοτύλη	0.274
10	ΠΡΓ Β´	0.133 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
11	ΠΓ	0.224 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.251
12	Υ ΜΓ	0.133 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
13	ΜΑν	0.865 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 κοτύλη	0.274
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.867
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ				
14	Υ ΠΡΓ	1.147 λ.	2 ξέστες	1.094
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	1.162
15	Προχωρημένη ΠΡΓ	0.543 λ.	1 ξέστης	0.547
16	Υ ΠΡΓ	0.682 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			=	0.684
17	ΠΓ ΙΙ – ΜΓ Ι	1.490 λ.	2 ξέστες	1.094
			+ 1 κοτύλη	0.274
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			=	1.505
18	Υ ΠΡΓ	1.507 λ.	2 ξέστες	1.094
			+ 1 κοτύλη	0.274
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			=	1.505

Ε. Άωτος σκύφος

ΑΩΤΟΣ ΣΚΥΦΟΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΠΑν	0.293 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 κύαθος 0.046 = 0.320

Στ. Άωτος σκύφος με έσω νεύον χείλος

ΑΩΤΟΣ ΣΚΥΦΟΣ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥΓ - ΠΑν	0.147 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137

Ζ. Κωνικός σκύφος

ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΣ ΚΩΝΙΚΟΣ ΣΚΥΦΟΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	Π ΠΡΓ	0.150 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183

Όπως διαπιστώνουμε από τους παραπάνω πίνακες η χωρητικότητα όλων των εξεταζομένων παραλλαγών των σκύφων αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, σε δεδομένες ή σε συνυπολογιζόμενες μονάδες τους.

Οι σκύφοι αποτελούν ένα από τα λίγα σχήματα στα οποία η χωρητικότητα μετρήθηκε σε μεγάλο δείγμα. Στους **σκύφους** που έχουν συμπεριληφθεί στην κατηγορία **A** παρατηρούνται μικρές διαφορές στο σχήμα, οι οποίες αφορούν στην κατατομή του σώματος που μπορεί να είναι γωνιώδης ή καμπύλη και στη διαμόρφωση του χείλους που μπορεί να είναι έξω νεύον, ελαφρά έσω νεύον ή κάθετο. Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε ογδόντα κνωσιακούς σκύφους όλων των περιόδων από την ΥποΜ/Π ΠΡΓ έως την ΥΑν. Για σύγκριση με αυτούς, αλλά και για σύγκριση μεταξύ τους μετρήθηκε ακόμα σε εννέα αττικούς ΜΓ και ΥΓ περιόδου, σε οκτώ κυκλαδικούς, επίσης ΜΓ και ΥΓ περιόδου και σε τέσσερις ευβοϊκούς ΥποΠΡΓ ΙΙΙ και ΥΓ ΙΙΙ περιόδου. Σε πέντε κνωσιακούς σκύφους και σε ένα κυκλαδικό, λόγω της διαμόρφωσης του σημείου μετάβασης από το σώμα στο χείλος, έγιναν δύο μετρήσεις. Συγκρίνοντας την αντιστοιχία των μετρήσεων σε λίτρα με τα αττικά μέτρα διαπιστώνουμε ότι για τον κνωσιακό ΠΡΓ Β' σκύφο με A/A 11 η σωστή μέτρηση είναι αυτή που έγινε έως το χαμηλότερο σημείο, αμέσως πριν την αρχή του χείλους, αφού αυτή είναι η πλησιέστερη στον αττικό ξέστη. Στον κνωσιακό ΠΓ σκύφο με A/A 27 και στον κνωσιακό ΜΓ με A/A 37 η σωστή μέτρηση είναι αυτή που έγινε έως το ψηλότερο σημείο, στην αρχή του χείλους, όπως φαίνεται από την αντιστοιχία της με ένα ξέστη συν ένα οξύβαφο. Στον κνωσιακό ΥΓ σκύφο με A/A 53 παρόλο που και για τις δύο μετρήσεις υπάρχουν αντιστοιχίες με αττικά μέτρα, σωστότερη φαίνεται να είναι αυτή που έγινε έως το χαμηλότερο σημείο, εκεί όπου τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος. Η διαφορά της μέτρησης αυτής από τον ξέστη συν ένα ημικοτύλιο με τα οποία ισοδυναμεί είναι μικρότερη από ότι της επόμενης με τον ξέστη συν ένα ημικοτύλιο συν ένα κύαθο. Στον κνωσιακό ΥΑν σκύφο με A/A 77 οι δύο μετρήσεις έγιναν επειδή το χείλος του είναι ψηλό και θα μπορούσαν να τον γέμιζαν έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος ή έως το μέσο περίπου του χείλους. Από τη σύγκριση με τα αττικά μέτρα

διαπιστώσαμε ότι μπορεί να ισχύουν και τα δύο σημεία. Τέλος, στο ΜΓ Ι κυκλαδικό σκύφο με Α/Α 94 από τις δύο μετρήσεις πλησιέστερη στην αττική κοτύλη συν ένα ημικοτύλιο είναι αυτή που έγινε έως το χαμηλότερο σημείο, ακριβώς εκεί όπου τελειώνει το σώμα και αρχίζει χείλος. Για τους σκύφους με Α/Α 11, 27, 37, 53 και 94 ας σημειωθεί ότι η διαφορά μεταξύ των δύο σημείων έως τα οποία έγιναν οι μετρήσεις, ως προς το ύψος είναι μόνο ένα χιλιοστό και ως προς τη χωρητικότητα είναι μικρή.

Συγκρίνοντας τη χωρητικότητα των κνωσιακών σκύφων διαπιστώνουμε ότι αυτή ποικίλει, αφού υπάρχουν σκύφοι που η χωρητικότητά τους φθάνει τα δύο λίτρα ή είναι μικρότερη των 100 ml. Αρκετοί από τους εξεταζόμενους σκύφους έχουν όμοια χωρητικότητα, χρονολογούμενοι ωστόσο σε διαφορετικές περιόδους και προερχόμενοι από διαφορετικά σύνολα, φανερώνουν την εφαρμογή του ίδιου συστήματος μέτρησης στην Κνωσό από την ΥποΜ έως την ΥΑν περίοδο. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη, μίας κοτύλης και ενός κυάθου έχουν ο ΥποΜ/Π ΠΡΓ σκύφος με Α/Α 1 και ο ΥΑν με Α/Α 78, οι οποίοι διαφέρουν όχι μόνο ως προς τη χρονολόγηση, αλλά και ως προς το σχήμα. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη και ενός ημικοτύλιου έχει ο Π – Μ ΠΡΓ σκύφος με Α/Α 2 με τον ΠΓ με Α/Α 25, τον ΠΓ – ΜΓ με Α/Α 33, τον Υ ΜΓ με Α/Α 36, τον ΥΓ με Α/Α 53 και τον ΥΓ με Α/Α 54. Και αυτοί έχουν διαφορές στο σχήμα και κυρίως αυτός με Α/Α 2 από τους υπόλοιπους. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη, ενός ημικοτύλιου και ενός κυάθου έχει ο Μ ΠΡΓ σκύφος με Α/Α 3 με τον ΥΓ με Α/Α 52 και με τον ΥΓ – ΠΑν με Α/Α 59. Όμοια χωρητικότητα δύο ξεστών, ενός ημικοτύλιου και ενός κυάθου έχουν οι δύο Μ – Υ ΠΡΓ σκύφοι με Α/Α 6 και 7 με τον ΠΡΓ Β΄-ΠΓ σκύφο με Α/Α 15, τον ΠΓ με Α/Α 18 και τον ΥΑν με Α/Α 77. Όλοι αυτοί οι σκύφοι, ακόμα και οι δύο ίδιας χρονολόγησης, εμφανίζουν διαφορές ως προς το σχήμα. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη, μίας κοτύλης και ενός ημικοτύλιου έχουν ο Μ – Υ ΠΡΓ σκύφος με Α/Α 8, οι ΠΓ με Α/Α 21 και 22 και ο ΠΑν με Α/Α 68. Αναλόγου σχήματος είναι αυτοί με Α/Α 21, 22 και 68, διαφέρουν όμως από αυτόν με Α/Α 8. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη, ενός ημικοτύλιου και ενός οξύβαφου έχουν ο Μ – Υ ΠΡΓ σκύφος με Α/Α 9 και ο ΥΓ με Α/Α 51, από τους οποίους ο πρώτος είναι χαμηλός και ευρύς, ενώ ο δεύτερος ψηλός και μικρότερης διαμέτρου. Όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης και ενός κυάθου έχει ο Μ – Υ ΠΡΓ σκύφος με Α/Α 10 με τους ΠΡΓ Β΄ με Α/Α 12 και 13, με τον Υ ΜΓ με Α/Α 41 και με τον ΜΑν με Α/Α 75. Χωρητικότητα ενός ξέστη έχουν ο ΠΡΓ Β΄ σκύφος με Α/Α 11, ο ΜΓ με Α/Α 38, ο ΥΓ με 55, ο ΜΑν με Α/Α 74 και ο ΥΑν με Α/Α 79. Όμοια χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου και ενός οξύβαφου έχει ο ΠΡΓ Β΄ σκύφος με Α/Α 14 με δύο ΠΓ με Α/Α 30 και 31, με ΜΓ με Α/Α 47 και με ΥΓ με Α/Α 57. Οι συγκεκριμένοι σκύφοι διαφέρουν στην κατατομή του σώματος και στη διαμόρφωση του χείλους. Χωρητικότητα δύο

ζεστών έχουν ο ΠΡΓ Β' - ΠΓ σκύφος με Α/Α 16, ο ΠΓ με Α/Α 20, ο Π ΥΓ με Α/Α 49 και ο ΠΑν με Α/Α 67. Από αυτούς πιο κοντινοί στο σχήμα είναι οι σκύφοι με Α/Α 16 και 49, ενώ αρκετά διαφέρει ο σκύφος με Α/Α 20. Όμοια χωρητικότητα τριών ζεστών έχει ο ΠΓ σκύφος με Α/Α 17 με τον ΠΑν με Α/Α 64, από τους οποίους ο πρώτος έχει γωνιώδη κατατομή σώματος και έντονα έξω νεύον χείλος, ενώ ο δεύτερος έχει καμπύλη διατομή στο σώμα και ελαφρά έξω νεύον χείλος. Όμοια χωρητικότητα δύο ζεστών και ενός οξύβαφου έχει ο ΠΓ (;) σκύφος με Α/Α 19 με τον ΠΑν με Α/Α 66, από τους οποίους ο πρώτος είναι πιο χαμηλός και πιο ευρύς, ενώ ο δεύτερος λίγο ψηλότερος και μικρότερης διαμέτρου. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη και μίας κοτύλης έχουν οι δύο ΠΓ σκύφοι με Α/Α 23 και 24, ο ΥΓ με Α/Α 50 και ο ΜΑν με Α/Α 73. Λίγο διαφορετικός ως προς το σχήμα είναι ο σκύφος με Α/Α 23. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη και ενός οξύβαφου έχουν οι δύο ΠΓ σκύφοι με Α/Α 26 και 27, ο ΜΓ με Α/Α 37 και ο ΠΑν με Α/Α 69. Χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου, ενός οξύβαφου και ενός κυάθου έχουν ο ΠΓ σκύφος με Α/Α 29, ο ΜΓ με Α/Α 44, δύο Υ ΜΓ με Α/Α 45 και 46, ο ΥΓ-ΠΑν 62, ο ΠΑν με Α/Α 71, ο ΜΑν με Α/Α 76 και ο ΥΑν με Α/Α 80. Ο σκύφος με Α/Α 80 έχει χωρητικότητα που θα μπορούσε να ισοδυναμεί και σε μία κοτύλη. Ανάλογοι ως προς το σχήμα και το μέγεθος και με όμοια διακόσμηση είναι οι ΜΓ σκύφοι με Α/Α 44, 45 και 46. Οι περισσότερες διαφορές ως προς το σχήμα παρατηρούνται στον ΠΓ σκύφο με Α/Α 29. Όμοια χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου έχει ο ΠΓ σκύφος με Α/Α 32 με τον ΠΑν με Α/Α 72. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη και ενός κυάθου έχουν ο ΠΓ ή Π ΜΓ σκύφος με Α/Α 34 και ο ΥΓ-ΠΑν με Α/Α 70. Όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης και ενός ημικοτύλιου έχουν ο ΜΓ σκύφος με Α/Α 40 και ο ΥΓ-ΠΑν με Α/Α 60. Χωρητικότητα μίας κοτύλης έχουν οι ΜΓ σκύφοι με Α/Α 42 και 43 και ο ΥΓ/ΠΑν με Α/Α 61. Οι δύο ΜΓ είναι παρόμοιοι ως προς το σχήμα, ο ΥΓ/ΠΑν όμως διαφέρει στην κατατομή του σώματος που είναι γωνιώδης στο κατώτερο τμήμα του και στη διαμόρφωση του χείλους που είναι ελαφρά έξω νεύον, σχεδόν κάθετο. Από την παραπάνω σύγκριση της χωρητικότητας των κνωσιακών σκύφων προκύπτει επίσης ότι ίδια χωρητικότητα μπορεί να έχουν σκύφοι με διαφορές στο σχήμα. Διαπιστώνουμε ακόμα ότι υπάρχει μία σχέση πολλαπλάσιου μεγέθους στη χωρητικότητά τους, αφού υπάρχουν σκύφοι χωρητικότητας οξύβαφου, ημικοτύλιου, κοτύλης, ξέστη, δύο ζεστών, τριών ζεστών κ.λ.π.

Ως προς τους εννέα εισηγμένους στην Κνωσό αττικούς σκύφους, στους οποίους μετρήθηκε η χωρητικότητα, διαπιστώνουμε ότι δύο ΜΓ έχουν όμοια χωρητικότητα δύο ζεστών, ένας ΥΓ I έχει τη μισή χωρητικότητα από αυτούς, δηλαδή ενός ξέστη, ενώ όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη και ενός ημικοτύλιου έχουν δύο ΜΓ II σκύφοι, αυτοί με Α/Α 86 και 87. Ακόμα ο ΜΓ II σκύφος με Α/Α 88 έχει τη μισή χωρητικότητα, μίας κοτύλης

και ενός ημικοτύλιου, από το ΜΓ ΙΙ σκύφο με Α/Α 85, που είναι χωρητικότητας ενός ξέστη και μίας κοτύλης. Η σχέση μεγέθους ως προς τη χωρητικότητα με την κατασκευή σκύφων που χωρούσαν διαδοχικά μέτρα υγρών είναι εμφανής και στους αττικούς σκύφους. Με εξαίρεση τον αττικό ΜΓ ΙΙ σκύφο με Α/Α 81 που έχει μεγάλη χωρητικότητα, μεγαλύτερη των κνωσιακών, τουλάχιστον αυτών που μετρήθηκαν, όλοι οι υπόλοιποι αττικοί σκύφοι έχουν χωρητικότητα που συναντάται και στους κνωσιακούς. Συγκεκριμένα, οι δύο ΜΓ αττικοί σκύφοι με Α/Α 82 και 83, που έχουν χωρητικότητα δύο ξεστών, είναι ίδιας χωρητικότητας με τέσσερις κνωσιακούς, τον ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ με Α/Α 16, τον ΠΓ με Α/Α 20, τον Π ΥΓ με Α/Α 49 και τον ΠΑν με Α/Α 67. Ο ΜΓ ΙΙ αττικός σκύφος με Α/Α 84 με χωρητικότητα ενός ξέστη συν μίας κοτύλης και ενός κυάθου, χωράει την ίδια ποσότητα υγρού με τον ΥποΜ/Π ΠΡΓ κνωσιακό με Α/Α 1 και τον ΥΑν κνωσιακό με Α/Α 78. Ο αττικός ΜΓ ΙΙ σκύφος με Α/Α 85, χωρητικότητας ενός ξέστη και μίας κοτύλης, έχει την ίδια χωρητικότητα με τέσσερις κνωσιακούς, δύο ΠΓ με Α/Α 23 και 24, ένα ΥΓ με Α/Α 50 και ένα ΜΑν με Α/Α 73. Οι δύο αττικοί ΜΓ ΙΙ με Α/Α 86 και 87 έχουν χωρητικότητα ενός ξέστη και ενός ημικοτύλιου, που είναι όμοια με αυτή έξι κνωσιακών, του Π - Μ ΠΡΓ με Α/Α 2, του ΠΓ με Α/Α 25, του ΠΓ - ΜΓ με Α/Α 33, του Υ ΜΓ με Α/Α 36 και των ΥΓ με Α/Α 53 και 54. Ο ΜΓ ΙΙ αττικός σκύφος με Α/Α 88 έχει την ίδια χωρητικότητα μίας κοτύλης και ενός ημικοτύλιου με δύο κνωσιακούς, τον ΜΓ με Α/Α 40 και τον ΥΓ - ΠΑν με Α/Α 60. Τέλος, ο αττικός ΥΓ Ι σκύφος με Α/Α 89 έχει την ίδια χωρητικότητα ενός ξέστη με πέντε κνωσιακούς, τον ΠΡΓ Β΄ με Α/Α 11, τον ΜΓ με Α/Α 38, τον ΥΓ με Α/Α 55, το ΜΑν με Α/Α 74 και τον ΥΑν με Α/Α 79. Για τον κνωσιακό με Α/Α 11 ας σημειωθεί ότι στη δημοσίευσή του αναφέρεται³⁹⁵ ότι αποτελεί τοπική μίμηση αττικού ΜΓ Ι, όπως όμως διαπιστώνουμε εδώ δεν αποτελεί απλά μίμηση του σχήματος, αλλά έχει και την ίδια χωρητικότητα με αττικούς σκύφους.

Από τους οκτώ εισηγμένους στην Κνωσό κυκλαδικούς σκύφους όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης και ενός ημικοτύλιου έχουν δύο από αυτούς, οι σκύφοι με Α/Α 94 και 95. Με εξαίρεση το ΜΓ Ι κυκλαδικό σκύφο με Α/Α 91, που έχει μεγάλη χωρητικότητα, όλοι οι υπόλοιποι κυκλαδικοί σκύφοι που μετρήθηκαν έχουν χωρητικότητα που συναντάται και στους κνωσιακούς, ενώ η χωρητικότητα μόνο ορισμένων από αυτούς συναντάται και σε αττικούς. Οι κυκλαδικοί σκύφοι με Α/Α 90, 92, 93, 94, 95, 96 και 97 έχουν όμοια χωρητικότητα με κνωσιακούς σκύφους, ενώ μόνο οι σκύφοι με Α/Α 92, 93, 94 και 97 έχουν όμοια χωρητικότητα με αττικούς. Βέβαια, το δείγμα των αττικών σκύφων είναι πολύ μικρότερο από ότι των κνωσιακών. Συγκεκριμένα, όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης συν ενός ημικοτύλιου και ενός

---

³⁹⁵ J. N. Coldstream, 1992, 76.

οξύβαφου έχει ο ΜΓ κυκλαδικός σκύφος με A/A 90 με τον Υ ΜΓ κνωσιακό με A/A 39. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη και μίας κοτύλης έχει ο ΜΓ Ι κυκλαδικός σκύφος με A/A 92 με τον αττικό ΜΓ ΙΙ με A/A 85 και με τέσσερις κνωσιακούς, δύο ΠΓ με A/A 23 και 24, ένα ΥΓ με A/A 50 και ένα ΜΑν με A/A 73. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη έχει ο ΜΓ ΙΙ κυκλαδικός με A/A 93 με τον ΥΓ Ι αττικό με A/A 89 και με πέντε κνωσιακούς, ένα ΠΡΓ Β' με A/A 11, ένα ΜΓ με A/A 38, ένα ΥΓ με A/A 55, ένα ΜΑν με A/A 74 και ένα ΥΑν με A/A 79. Όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης και ενός ημικοτύλιου έχουν οι ΜΓ Ι κυκλαδικοί σκύφοι με A/A 94 και 95 με τον ΜΓ ΙΙ αττικό με A/A 88 και με δύο κνωσιακούς, το ΜΓ με A/A 40 και τον ΥΓ – ΠΑν με A/A 60. Όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης, ενός ημικοτύλιου και ενός κυάθου έχει ο ΜΓ Ι κυκλαδικός σκύφος με A/A 96 με τον κνωσιακό ΠΓ με A/A 28. Τέλος, όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη, μίας κοτύλης και ενός κυάθου έχει ο κυκλαδικός ΥΓ Ι σκύφος με A/A 97 με τον αττικό ΜΓ ΙΙ με A/A 84 και με δύο κνωσιακούς, τον ΥποΜ/Π ΠΡΓ με A/A 1 και τον ΥΑν με A/A 78.

Από τους τέσσερις ευβοϊκούς εισηγμένους στην Κνωσό σκύφους, των οποίων μετρήθηκε η χωρητικότητα, σε καθένα είναι διαφορετική. Αν και το δείγμα είναι πολύ μικρό, εν τούτοις είναι βοηθητικό στις συγκρίσεις. Με εξαίρεση τον ΥποΠΡΓ ΙΙΙ ευβοϊκό σκύφο με A/A 98 οι τρεις υπόλοιποι έχουν χωρητικότητα όμοια με αυτή κνωσιακών σκύφων. Οι δύο ευβοϊκοί με A/A 100 και 101 έχουν χωρητικότητα που συναντάται και σε κυκλαδικούς σκύφους, ενώ μόνο αυτού με A/A 101 συναντάται και σε αττικούς. Συγκεκριμένα, όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη συν ενός ημικοτύλιου και ενός οξύβαφου έχει ο ΥποΠΡΓ ΙΙΙ ευβοϊκός σκύφος με A/A 99 με δύο κνωσιακούς, τον Μ – Υ ΠΡΓ με A/A 9 και τον ΥΓ με A/A 51. Όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης, ενός ημικοτύλιου και ενός οξύβαφου έχει ο ΥΓ ΙΙΙ ευβοϊκός σκύφος με A/A 100 με τον ΜΓ κυκλαδικό με A/A 90 και με τον Υ ΜΓ κνωσιακό με A/A 39. Τέλος όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης και ενός ημικοτύλιου έχει ο ΥποΠΡΓ ΙΙΙ ευβοϊκός σκύφος με A/A 101 με τους ΜΓ Ι κυκλαδικούς σκύφους με A/A 94 και 95, με το ΜΓ ΙΙ αττικό με A/A 88 και με δύο κνωσιακούς, ένα ΜΓ με A/A 40 και ένα ΥΓ – ΠΑν με A/A 60.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, στις υπό εξέταση περιόδους οι τέσσερις περιοχές, η Κνωσός, οι Κυκλάδες, η Αττική και η Εύβοια, όχι μόνο ακολουθούσαν το ίδιο σύστημα μέτρησης υγρών, αλλά και κατασκεύαζαν σκύφους όμοιας χωρητικότητας.

Η χωρητικότητα μετρήθηκε και σε τέσσερις **μικρογραφικούς** κνωσιακούς **σκύφους**, από τους οποίους ο ένας, ο ΠΑν με A/A 1, προέρχεται από οικιστικό σύνολο, ενώ οι υπόλοιποι τρεις από τάφους. Μόνο ενός η χωρητικότητα, του ΜΑν με A/A 4, είναι πολύ μικρή και δεν αντιστοιχεί σε καμία μονάδα μέτρησης υγρών. Ωστόσο, ο μικρογραφικός αυτό σκύφος είναι όμοιος ως προς το σχήμα και τη διακόσμηση με τον

επίσης ΜΑν με Α/Α 3, ο οποίος έχει χωρητικότητα ενός οξύβαφου. Όμοια χωρητικότητα ενός κύαθου έχουν ο ΠΑν με Α/Α 1 και ο Αν με Α/Α 2, παρόλο που το σχήμα τους είναι τελείως διαφορετικό.

Μοναδικός στο σύνολο της κεραμικής που εξετάζεται είναι ΜΓ κνωσιακός **σκύφος με προχρή και στόμιο διαμορφωμένο σε σουρωτήρι**. Έχει χωρητικότητα ενός ξέστη και ενός ημικοτύλιου, όμοια με αυτή δύο αττικών ΜΓ ΙΙ σκύφων με Α/Α 86 και 87 και με αυτή έξι κνωσιακών –Π–Μ ΠΡΓ με Α/Α 2, ΠΓ με Α/Α 25, ΠΓ – ΜΓ με Α/Α 33, Υ ΜΓ με Α/Α 36 και δύο ΥΓ με Α/Α 53 και 54- του συνήθους τύπου που έχουν συμπεριληφθεί εδώ στην κατηγορία Α.

Από τους **υψίποδες σκύφους** η χωρητικότητα μετρήθηκε σε δεκατρείς κνωσιακούς και για σύγκριση σε πέντε αττικούς. Όπως και στους σκύφους που έχουν συμπεριληφθεί στην κατηγορία Α, έτσι και στους υψίποδες η χωρητικότητα ποικίλει, μπορεί, για παράδειγμα, στους κνωσιακούς να αρχίζει από τα 0.068, 0.092 και τα 0.137 ml και να φθάνει τα 2.6 λίτρα.

Στους κνωσιακούς υψίποδες σκύφους όμοια χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου έχει ο Μ ΠΡΓ με Α/Α 2 με τον Υ ΠΡΓ με Α/Α 4, με τον ΠΡΓ Β' με Α/Α 10 και με τον Υ ΜΓ με Α/Α 12. Διπλάσια χωρητικότητα μιας κοτύλης έχει ο Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β' υψίπους σκύφος με Α/Α 9. Με εξαίρεση το Μ ΠΡΓ με Α/Α 1 που έχει μεγάλη χωρητικότητα, όλοι οι υπόλοιποι έχουν χωρητικότητα που συναντάται και στους σκύφους του συνήθους τύπου, οι οποίοι έχουν ενταχθεί στην κατηγορία Α. Συγκρίνοντας τη χωρητικότητά τους με αυτή των υψίποδων κρατήρων διαπιστώνουμε ότι δεν είναι ίδια, αφού μάλιστα αν εξαιρέσουμε τους μικρογραφικούς υψίποδες κρατήρες, στους υπόλοιπους είναι αρκετά μεγαλύτερη. Συγκρίνοντας ωστόσο τη χωρητικότητά τους με αυτή των κρατηρίσκων ενδιαφέρουσα είναι η διαπίστωση ότι χωρητικότητα του ενός ημικοτύλιου (0.137 ml), των δύο ξεστών (1.094 ml), των τριών ξεστών συν του ενός ημικοτύλιου (1.778 ml), του ενός ημικοτύλιου συν ενός οξύβαφου (0.205 ml), της μίας κοτύλης (0.274 ml) και τέλος του ενός ημικοτύλιου συν ενός οξύβαφου συν ενός κύαθου (0.251 ml) συναντάται τόσο σε κρατηρίσκους, όσο και σε υψίποδες σκύφους, που άλλωστε είναι δύο παραπλήσια σχήματα. Αν σκεφθούμε ότι ανάλογη χωρητικότητα συναντάται και σε σκύφους που έχουν συμπεριληφθεί στην κατηγορία Α, έχουμε μία πρώτη ένδειξη ότι τα αγγεία πόσεως, ανεξάρτητα από το σχήμα τους, κατασκευάζονταν με συγκεκριμένη χωρητικότητα, η οποία ήταν όμοια σε όλα. Στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου ο Coldstream³⁹⁶ σχολιάζοντας τους υψίποδες σκύφους, τους οποίους έχει εντάξει στον τύπο C(i), παρατηρεί ότι διακρίνονται σαφώς σε δύο μεγέθη, σε αυτούς που έχουν διάμετρο χείλους

³⁹⁶ J. N. Coldstream, 1996(a), 380.

μεγαλύτερη των 16 εκ. ή μικρότερη των 10 εκ. Σε σχέση με την παρατήρηση αυτή στα παραδείγματα των οποίων μετρήθηκε η χωρητικότητα διαπιστώνουμε ότι όσοι έχουν διάμετρο χείλους 16 εκ. και μεγαλύτερη έχουν χωρητικότητα πάνω από ένα λίτρο, ενώ όσοι έχουν διάμετρο χείλους μικρότερη των 10 εκ. έχουν χωρητικότητα κοτύλης, ημικοτύλιου ή οξύβαφου (βλ. σελ. 507-508).

Από τους πέντε αττικούς υψίποδες σκύφους, οι δύο, ο ΠΓ ΙΙ-ΜΓ Ι με Α/Α 17 και ο Υ ΠΡΓ με Α/Α 18, έχουν όμοια χωρητικότητα δύο ξεστών συν μίας κοτύλης και ενός ημικοτύλιου, ενώ δεν έχουν όμοια χωρητικότητα με κανένα από τους κνωσιακούς υψίποδες σκύφους που μετρήθηκαν. Αυτό είναι πολύ πιθανό να οφείλεται στο μικρό δείγμα. Διαπιστώνουμε πάντως και από αυτό τον τύπο σκύφων ότι και στις δύο περιοχές, στην Αττική και στην Κνωσό, ακολουθείται το ίδιο σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας. Ακόμα οι αττικοί υψίποδες σκύφοι με Α/Α 14, 15 και 16 έχουν χωρητικότητα (1.162, 0.547 και 0.684 ml αντίστοιχα) που συναντάται σε κνωσιακούς του συνήθους τύπου, οι οποίοι έχουν ενταχθεί στην κατηγορία Α.

Σε ένα κνωσιακό ΠΑν **άωτο σκύφο** μετρήθηκε η χωρητικότητα, η οποία αντιστοιχεί σε μία κοτύλη συν ένα κύαθο. Την ίδια χωρητικότητα έχουν και κνωσιακοί σκύφοι διαφορετικού τύπου που έχουν συμπεριληφθεί στην κατηγορία Α.

Μόνο σε ένα ΥΓ – ΠΑν κνωσιακό **άωτο σκύφο με έσω νεύον χείλος** ήταν δυνατόν να μετρηθεί η χωρητικότητα, η οποία αντιστοιχεί σε ένα ημικοτύλιο. Ως προς την ακρίβεια της αντιστοιχίας της χωρητικότητας σε λίτρα με τα αττικά μέτρα, αυτή θα ήταν μεγαλύτερη, αν η χωρητικότητά είχε μετρηθεί έως ελάχιστα χαμηλότερα. Και για αυτόν τον τύπο σκύφου επισημαίνουμε ότι έχει ίδια χωρητικότητα με κνωσιακούς σκύφων άλλων τύπων, όπως με τους υψίποδες και με αυτούς του συνήθους τύπου που έχουν συμπεριληφθεί στην κατηγορία Α.

Μοναδικός στο σύνολο της εξεταζόμενης κεραμικής είναι ο Π ΠΡΓ κνωσιακός **χειροποίητος κωνικός σκύφος**, ο οποίος προέρχεται από οικιστικό σύνολο και έχει χωρητικότητα που αντιστοιχεί σε ένα ημικοτύλιο συν ένα κύαθο. Και γι' αυτόν σημειώνουμε ότι η ακρίβεια της αντιστοιχίας λίτρων και αττικών μέτρων θα ήταν μεγαλύτερη, αν η χωρητικότητά του είχε μετρηθεί έως ελάχιστα ψηλότερα. Πάντως ο χειροποίητος αυτός σκύφος έχει χωρητικότητα όμοια με αυτή κνωσιακών κρατηρίσκων (0.183 ml).

Αν επιχειρούσαμε μία σύγκριση της χωρητικότητας όλων των εξεταζομένων παραλλαγών των σκύφων με τα μέτρα του αιγινίτικου συστήματος, θα διαπιστώναμε κυρίως από τους σκύφους μικρότερης χωρητικότητας, που θα ήταν τα αγγεία που θα

αντιστοιχούσαν στην κοτύλη ή στο ημικοτύλιο, ότι τα μέτρα που εφάρμοζαν ήταν αυτά του αττικού συστήματος και όχι του αιγινίτικου, αφού με αυτά προκύπτει αντιστοιχία.

14. ΚΟΤΥΛΕΣ

ΚΟΤΥΛΕΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥΓ	0.909 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 κοτύλη 0.274 +1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.958
2	ΥΓ	0.319 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 κύαθος 0.046 = 0.320
3	ΥΓ	0.269 λ.	1 κοτύλη 0.274
4	ΥΓ	0.235 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 + 1 κύαθος 0.046 = 0.251
5	ΥΓ	0.241 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 + 1 κύαθος 0.046 = 0.251
6	ΥΓ	0.218 λ. και 0.236 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 + 1 κύαθος 0.046 = 0.251
7	ΥΓ - ΠΑν	0.515 λ.	1 ξέστης 0.547
8	Αν	0.531 λ.	1 ξέστης 0.547
9	ΠΑν, πιθανόν α΄ τέταρτο 7 ^{ου} π.Χ. αιώνα	1.111 λ.	2 ξέστες 1.094
10	ΠΑν	0.555 λ.	1 ξέστης 0.547
11	ΠΑν	0.364 λ. και 0.396 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.411
12	ΠΑν	0.284 λ.	1 κοτύλη 0.274
13	ΠΑν	0.275 λ.	1 κοτύλη 0.274
14	ΠΑν	0.203 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205
15	ΠΑν	0.145 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137
16	ΠΑν	0.119 λ.	1 οξύβαφο 0.068 + 1 κύαθος 0.046 = 0.114
17	ΜΑν	0.616 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.615
18	ΥΑν	0.690 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.684
19	ΥΑν	0.107 λ.	1 οξύβαφο 0.068 + 1 κύαθος 0.046 = 0.114
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΟΡΙΝΘΟΣ			
20	ΜΓ II	2.074 λ.	4 ξέστες 2.189

			ή 3 ξέστες 1.641 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 2.052
21	Π ΠρΚ	0.495 λ.	1 ξέστης 0.547
22	Π ΠρΚ	0.190 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΟΤΥΛΗ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
23	ΥΓ - ΠΑν	0.039 λ.	1 κύαθος 0.046

Όπως διαπιστώνουμε από τον παραπάνω πίνακα η χωρητικότητα όλων των εξεταζομένων κοτυλών αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, τόσο σε δεδομένες, όσο και σε συνυπολογιζόμενες μονάδες τους.

Η χωρητικότητα μετρήθηκε σε είκοσι κνωσιακές κοτύλες, από τις οποίες η μία είναι μικρογραφική και για σύγκριση σε τρεις κορινθιακές. Από τις κνωσιακές σε δύο που έχουν χαμηλό έξω νεύον χείλος και γενικότερα ανάλογο σχήμα, σε αυτές με A/A 6 και 11, έγιναν λόγω του σχήματος δύο μετρήσεις, η μία ελάχιστα πριν το τέλος του σώματος και η άλλη στην αρχή του χείλους. Η διαφορά μεταξύ των δύο μετρήσεων ως προς το ύψος είναι μόνο ένα χιλιοστό. Όπως διαπιστώνουμε από την αντιστοιχία της χωρητικότητάς τους σε λίτρα με τα αττικά μέτρα και στις δύο η σωστή μέτρηση είναι αυτή που έγινε έως το ψηλότερο σημείο, δηλαδή έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος. Για την ακρίβεια της αντιστοιχίας της χωρητικότητας σε λίτρα με τα αττικά μέτρα, όπως έχει επισημανθεί και σε άλλα σχήματα, σημασία έχει το σημείο μέτρησης, το οποίο αν διέφερε ελάχιστα, και μόνο κατά ένα χιλιοστό, αυτή θα ήταν μεγαλύτερη όπως, για παράδειγμα, στην κοτύλη με A/A 2.

Συγκρίνοντας τη χωρητικότητα των κνωσιακών κοτυλών διαπιστώνουμε ότι σε ορισμένες είναι ίδια. Όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης έχουν η ΥΓ με A/A 3 και οι δύο ΠΑν με A/A 12 και 13. Σε αυτές παρατηρούνται διαφορές ως προς το σχήμα, για παράδειγμα αυτή με A/A 3 έχει έξω νεύον χείλος, ενώ οι δύο άλλες έσω νεύον. Όμοια χωρητικότητα ενός ημικοτυλίου συν ενός οξύβαφου και ενός κυάθου έχουν οι τρεις ΥΓ κοτύλες με A/A 4, 5 και 6, από τις οποίες αυτή με A/A 4 έχει έσω νεύον χείλος, ενώ οι δύο άλλες έξω νεύον, καθώς και διαφορετική κατατομή σώματος από αυτές. Ακόμα η κοτύλη με A/A 6 προέρχεται από οικιστικό σύνολο, ενώ οι δύο άλλες από τάφους. Άρα δεν πρόκειται για ένα σύνολο ομοιόμορφων κοτυλών που προοριζόταν για τον ίδιο χώρο χρήσης, αλλά για κοτύλες με μικρές διαφορές στο σχήμα που αγοράστηκαν για να

εξυπηρετήσουν διαφορετικούς σκοπούς και που σε όλες όμως εφαρμόστηκαν τα ίδια μέτρα χωρητικότητας. Το ίδιο ισχύει και για τις υπόλοιπες με όμοια χωρητικότητα. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη έχουν η ΥΓ – ΠΑν κοτύλη με A/A 7, η Αν με A/A 8 και η ΠΑν με A/A 10. Από τις κοτύλες αυτές ανάλογες στο σχήμα είναι εκείνες με A/A 7 και 10, στις οποίες το σώμα είναι ημισφαιρικό και το χείλος έξω νεύον, ενώ διαφέρει αυτή με A/A 8, η οποία έχει γωνιώδη κατατομή στο σώμα και έξω νεύον χείλος. Τέλος, όμοια χωρητικότητα ενός οξύβαφου συν ενός κύαθου έχουν η ΠΑν κοτύλη με A/A 16 και η ΥΑν με A/A 19, από τις οποίες η πρώτη είναι χαμηλή και με ευρεία διάμετρο, ενώ η δεύτερη ψηλή και με μικρότερη διάμετρο. Συμπερασματικά και από τις κοτύλες διαπιστώνουμε ότι αγγεία με διαφορές στο σχήμα έχουν την ίδια χωρητικότητα, ενώ και από αυτές προκύπτει ότι από την ΥΓ έως την ΥΑν ακολουθούσαν το ίδιο σύστημα μέτρησης. Αντίθετα, αγγεία που φαίνονται όμοια όπως, για παράδειγμα, οι ΥΓ κοτύλες με A/A 3 και 5, οι οποίες έχουν ανάλογο σχήμα, ανάλογες διαστάσεις και ανάλογη διακόσμηση παρουσιάζουν μικρή διαφορά ως προς τη χωρητικότητα.

Και για τις τρεις εισηγμένες κορινθιακές κοτύλες διαπιστώνουμε αντιστοιχία της χωρητικότητάς τους με τα αττικά μέτρα υγρών. Εκτός από τη ΜΓ ΙΙ κορινθιακή κοτύλη με A/A 20, η οποία έχει μεγάλη χωρητικότητα, που συναντάται όμως σε πρωιμότερο κνωσιακό σκύφο (βλ. σελ. 589, Α. Σκύφοι, A/A 4), οι δύο άλλες Π ΠρΚ με A/A 21 και 22 έχουν χωρητικότητα, η πρώτη ενός ξέστη και η δεύτερη ενός ημικοτύλιου και ενός οξύβαφου, που συναντάται και σε κνωσιακές κοτύλες αναλόγου σχήματος. Αυτό σημαίνει ότι οι Κνώσιοι μπορούσαν να αναγνωρίσουν εύκολα τη χωρητικότητα των κοτυλών που εισήγαγαν, αλλά και ότι η Κόρινθος και η Κνωσός ακολουθούσαν το ίδιο σύστημα μέτρησης και κατασκεύαζαν κοτύλες ανάλογης χωρητικότητας.

Η χωρητικότητα της ΥΓ – ΠΑν κνωσιακής **μικρογραφικής κοτύλης** αντιστοιχεί σε ένα κύαθο και υποδηλώνει ότι πρόκειται για χρηστικό αγγείο. Όμοια χωρητικότητα ενός κύαθου διαπιστώσαμε και σε δύο μικρογραφικούς κνωσιακούς σκύφους, ένα ΠΑν και Αν (βλ. σελ. 207, Β. Μικρογραφικοί σκύφοι, A/A 1 και 2).

Αν συγκρίνουμε τη χωρητικότητα των κνωσιακών κοτυλών με αυτή των κνωσιακών σκύφων διαπιστώνουμε ότι με εξαίρεση τις κοτύλες που έχουν χωρητικότητα ενός οξύβαφου συν ενός κύαθου για όλες τις υπόλοιπες υπάρχουν σκύφοι αντίστοιχης χωρητικότητας, οι οποίοι χρονολογούνται σε ανάλογες περιόδους με τις εξεταζόμενες κοτύλες, δηλαδή στην ΥΓ και στις υποπεριόδους της Αν. Όπως φαίνεται τα δύο σχήματα συνυπάρχουν και προφανώς δεν ισχύει η άποψη του Coldstream σύμφωνα με την οποία η

κοτύλη αρχίζει να αντικαθιστά το σκύφο κατά την ΥΓ περίοδο³⁹⁷. Η διαπίστωση αυτή προκύπτει και από τους πίνακες των σχημάτων κατά το είδος του συνόλου προέλευσης, όπου δίνεται και η χρονολόγηση. Ακόμα όμως και για τις κοτύλες χωρητικότητας οξύβαφου και κυάθου διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν κρατηρίσκοι αντίστοιχης χωρητικότητας. Ενισχύεται έτσι η άποψη που εκφράσθηκε παραπάνω ότι τα αγγεία πόσεως ανεξάρτητα από το σχήμα τους κατασκευάζονταν με συγκεκριμένη χωρητικότητα.

Και στις κοτύλες, όπως και στους σκύφους, διαπιστώνουμε στη χωρητικότητά τους μία σχέση μεγέθους με πολλαπλάσια χωρητικότητα, για παράδειγμα, υπάρχουν κοτύλες με χωρητικότητα ημικοτύλιου, κοτύλης, ξέστη, δύο ξεστών, κοτύλης και κυάθου, ξέστη και οξύβαφου κ.λ.π.

Ακόμα η κοτύλη αποτελεί το κατεξοχήν σχήμα στο οποίο μπορεί να διαπιστωθεί το σύστημα μέτρησης που ακολουθούνταν. Αν συγκριθούν τόσο τα μέτρα του αττικού, όσο και του αιγινίτικου συστήματος, από τις αντιστοιχίες που προκύπτουν είναι σαφές ότι το σύστημα μέτρησης που εφαρμοζόταν ήταν το αττικό και αυτό είναι ιδιαίτερα προφανές από τις αντιστοιχίες με το ημικοτύλιο, την κοτύλη και τον ξέστη.

15. ΚΑΝΘΑΡΟΣ

ΚΑΝΘΑΡΟΣ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥΓ	0.326λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.342

Από το σπάνιο αυτό σχήμα η χωρητικότητα μετρήθηκε μόνο σε ένα ΥΓ κνωσιακό κάρθαρο. Όπως διαπιστώνουμε αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, σε μία κοτύλη συν ένα οξύβαφο. Συγκρίνοντας τη χωρητικότητά του με αυτή κνωσιακών κρατηρίσκων, σκύφων, κοτυλών διαπιστώνουμε ότι στα σχήματα αυτά δεν έχουν μετρηθεί αγγεία με ίδια χωρητικότητα, υπάρχουν όμως κύπελλα ίδιας χωρητικότητας όπως ΠΡΓ Β' - ΠΓ με A/A 41 (βλ. σελ. 609 κ.ε.), ΠΓ με A/A 49, ΜΓ με A/A 71, Υ ΥΓ με A/A 88, ίσως Αν με A/A 108. Όπως ήδη έχει επισημανθεί στη μέτρηση της χωρητικότητάς του (σελ. 512) το σχήμα του κανθάρου θα μπορούσε να έχει χαρακτηριστεί και ως σφαιρική πυξίδα. Αν συγκρίνουμε τη χωρητικότητά του με αυτή σφαιρικών πυξίδων πράγματι θα δούμε ότι υπάρχουν ΠΡΓ Β' - ΠΓ και ΥΓ σφαιρικές πυξίδες όμοιας χωρητικότητας (βλ. σελ. 540-541, Β. σφαιρικές πυξίδες, A/A 25 και 37), οι οποίες, και ιδιαίτερα η ΥΓ, έχουν ανάλογο

³⁹⁷ J. N. Coldstream, 1996(α), 384.

σχήμα με τον συγκεκριμένο κάρθαρο. Προφανώς πρόκειται για αγγεία ίδιου σχήματος και χρήσης και το μόνο που τα έχει διαφοροποιήσει είναι ο διαφορετικός χαρακτηρισμός του σχήματος στις δημοσιεύσεις³⁹⁸.

16. ΚΥΠΕΛΛΑ

Α. Κύπελλα

ΚΥΠΕΛΛΑ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ
1	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	0.148 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137
2	Π ΠΡΓ	0.178 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183
3	Μ ΠΡΓ	0.195 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205
4	Μ ΠΡΓ	0.174 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183
5	Μ – Υ ΠΡΓ	0.231 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 + 1 κύαθος 0.046 = 0.251
6	Μ – Υ ΠΡΓ	0.196 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205
7	Μ – Υ ΠΡΓ	0.196 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205
8	Υ ΠΡΓ	0.657 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.684
9	Υ ΠΡΓ	0.484 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.479
10	Υ ΠΡΓ	0.484 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.479
11	Υ ΠΡΓ	0.393 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.411
12	Υ ΠΡΓ	0.383 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 + 1 κύαθος 0.046 = 0.388
13	Υ ΠΡΓ	0.357 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 + 1 κύαθος 0.046 = 0.388
14	Υ ΠΡΓ	0.287 λ.	1 κοτύλη 0.274
15	Υ ΠΡΓ	0.284 λ.	1 κοτύλη 0.274

³⁹⁸ J. N. Coldstream, 1972, 85, εκ. 7, πίν. 22 (F13): ο κάρθαρος και J. N. Coldstream, 1996(α), 186, 361, εκ. 120 (175.35): η σφαιρική πυξίδα, στην παρούσα μελέτη είναι αυτή με A/A 37.

16	Υ ΠΡΓ	0.259 λ.	1 κοτύλη	0.274
17	Υ ΠΡΓ	0.188 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	0.137 0.046 0.183
18	Υ ΠΡΓ	0.142 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
19	Υ ΠΡΓ	0.140 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
20	Τέλος ΠΡΓ = γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αιώνα	0.364 λ.	1 κοτύλη + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.274 0.068 0.046 0.388

21	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	0.224 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.137 0.068 0.046 0.251
22	Τέλος ΠΡΓ = γύρω στα μέσα του 9 ^{ου} π.Χ. αιώνα	0.203 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205
23	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	0.215 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205
24	Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄	0.205 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205
25	ΠΡΓ Β΄	0.675 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο =	0.547 0.137 0.684
26	ΠΡΓ Β΄	0.586 λ.	1 ξέστης + 1 κύαθος =	0.547 0.046 0.593
27	ΠΡΓ Β΄	0.280 λ.	1 κοτύλη	0.274
28	ΠΡΓ Β΄	0.247 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.137 0.068 0.046 0.251
29	ΠΡΓ Β΄	0.223 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.137 0.068 0.046 0.251
30	ΠΡΓ Β΄	0.189 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205
31	ΠΡΓ Β΄	0.168 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	0.137 0.046 0.183
32	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	0.795 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη =	0.547 0.274 0.821
33	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	0.791 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη =	0.547 0.274 0.821
34	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	0.750 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.547 0.137 0.068 0.752
35	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	0.676 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο =	0.547 0.137 0.684
36	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	0.564 λ. και 0.591 λ.	1 ξέστης + 1 οξύβαφο =	0.547 0.068 0.615
37	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	0.538 λ.	1 ξέστης	0.547
38	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	0.521 λ. και 0.548 λ.	1 ξέστης	0.547
39	ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ	0.487 λ.	1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.274 0.137 0.068 0.479

40	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.443 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.457
41	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.343 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.342
42	ΠΡΓ Β'/ΠΓ	0.292 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 κύαθος 0.046 = 0.320
43	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.286 λ.	1 κοτύλη 0.274
44	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.273 λ.	1 κοτύλη 0.274
45	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.195 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205
46	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.183 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 κύαθος 0.046 = 0.183
47	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.141 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137
48	ΠΓ	0.508 λ.	1 ξέστης 0.547
49	ΠΓ	0.348 λ.	1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.342
50	ΠΓ	0.234 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 + 1 κύαθος 0.046 = 0.251
51	ΠΓ	0.199 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.205
52	ΠΓ	0.149 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137
53	ΠΓ	0.144 λ.	1 ημικοτύλιο 0.137
54	ΠΓ	4.632 λ.	1 χους 3.283 + 2 ξέστες 1.094 + 1 κοτύλη 0.274 = 4.651
55	ΠΓ - ΜΓ	0.280 λ.	1 κοτύλη 0.274
56	ΠΓ - ΜΓ	0.104 λ.	1 οξύβαφο 0.068 + 1 κύαθος 0.046 = 0.114
57	Υ ΜΓ	1.294 λ.	2 ξέστες 1.094 + 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 1.299
58	ΜΓ	0.924 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 ημικοτύλιο 0.137 = 0.958
59	ΜΓ	0.876 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 κοτύλη 0.274 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.889
60	ΜΓ	0.775 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 κοτύλη 0.274 = 0.821
61	ΜΓ	0.755 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068 = 0.752
62	ΜΓ	0.750 λ.	1 ξέστης 0.547 + 1 ημικοτύλιο 0.137 + 1 οξύβαφο 0.068

			=	0.752
63	ΜΓ	0.710 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	0.547 0.137 0.046 0.730
64	ΜΓ	0.700 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	0.547 0.137 0.046 0.730
65	ΜΓ	0.645 λ.	1 ξέστης + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.547 0.068 0.046 0.661
66	Υ ΜΓ	0.564 λ.	1 ξέστης	0.547
67	ΜΓ	0.532 λ.	1 ξέστης	0.547
68	ΜΓ	0.531 λ.	1 ξέστης	0.547
69	ΜΓ	0.456 λ.	1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	0.274 0.137 0.046 0.457
70	ΜΓ	0.361 λ.	1 κοτύλη + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.274 0.068 0.046 0.388
71	ΜΓ	0.349 λ.	1 κοτύλη + 1 οξύβαφο =	0.274 0.068 0.342
72	ΜΓ	0.306 λ.	1 κοτύλη + 1 κύαθος =	0.274 0.046 0.320
73	ΜΓ	0.300 λ.	1 κοτύλη + 1 κύαθος =	0.274 0.046 0.320
74	ΜΓ	0.279 λ.	1 κοτύλη	0.274
75	ΥΓ	2.376 λ.	4 ξέστες + 1 κοτύλη =	2.189 0.274 2.463
76	ΥΓ	1.292 λ.	2 ξέστες + 1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	1.094 0.137 0.068 1.299
77	ΥΓ	1.135 λ.	2 ξέστες + 1 κύαθος =	1.094 0.046 1.140
78	ΥΓ	1.118 λ.	2 ξέστες + 1 κύαθος =	1.094 0.046 1.140
79	ΥΓ	1.086 λ.	2 ξέστες	1.094
80	ΥΓ	0.999 λ.	2 ξέστες	1.094
81	ΥΓ	0.966 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο =	0.547 0.274 0.137 0.958

82	ΥΓ	0.958 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο = 0.958	0.547 0.274 0.137 0.958
83	ΥΓ	0.925 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο = 0.958	0.547 0.274 0.137 0.958
84	Π ΥΓ	0.928 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 ημικοτύλιο = 0.958	0.547 0.274 0.137 0.958
85	ΥΓ	0.883 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 οξύβαφο = 0.889	0.547 0.274 0.068 0.889
86	Υ ΥΓ	0.633 λ.	1 ξέστης + 1 ημικοτύλιο = 0.684	0.547 0.137 0.684
87	ΥΓ	0.369 λ.	1 κοτύλη + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος = 0.388	0.274 0.068 0.046 0.388
88	Υ ΥΓ	0.334 λ.	1 κοτύλη + 1 οξύβαφο = 0.342	0.274 0.068 0.342
89	Π ΥΓ	0.283 λ.	1 κοτύλη 0.274	0.274
90	Π ΥΓ	0.201 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο = 0.205	0.137 0.068 0.205
191	ΥΓ	0.187 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 0.183	0.137 0.046 0.183
92	ΥΓ	0.183 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 0.183	0.137 0.046 0.183
93	ΥΓ	0.163 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 0.183	0.137 0.046 0.183
94	Υ ΥΓ	0.161 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 0.183	0.137 0.046 0.183
95	Υ ΥΓ	0.150 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος = 0.183	0.137 0.046 0.183
96	Υ ΥΓ	0.092 λ.	1 κύαθος + 1 κύαθος = 0.092	0.046 0.046 0.092
97	ΥΓ - ΠΑν	1.429 λ.	2 ξέστες + 1 κοτύλη + 1 οξύβαφο = 1.436	1.094 0.274 0.068 1.436
98	Υ ΥΓ - ΠΑν	1.165 λ.	2 ξέστες + 1 οξύβαφο = 1.162	1.094 0.068 1.162
99	ΥΓ/ΠΑν	0.995 λ.	2 ξέστες 1.094	1.094
100	ΥΓ ή ΠΑν	0.866 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη + 1 κύαθος = 0.867	0.547 0.274 0.046 0.867
101	ΥΓ - ΠΑν	0.844 λ.	1 ξέστης + 1 κοτύλη	0.547 0.274

			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.867
102	ΥΓ - ΠΑν	0.767 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	0.752
103	ΥΓ - ΠΑν	0.754 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	0.752
104	ΥΓ/ΠΑν	0.376 λ.	1 κοτύλη	0.274
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			=	0.411
105	ΥΓ/ΠΑν	0.318 λ.	1 κοτύλη	0.274
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.320
106	ΥΓ - ΠΑν	0.179 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.183
107	Αν	1.104 λ.	2 ξέστες	1.094
108	Ίσως Αν	0.333 λ.	1 κοτύλη	0.274
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	0.342
109	ΠΑν	1.179 λ.	2 ξέστες	1.094
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	1.162
110	ΠΑν	1.149 λ.	2 ξέστες	1.094
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	1.162
111	ΠΑν	1.122 λ.	2 ξέστες	1.094
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	1.140
112	ΠΑν	1.115 λ.	2 ξέστες	1.094
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	1.140
113	ΠΑν	0.947 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 κοτύλη	0.274
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			=	0.958
114	ΠΑν	0.799 λ. και 0.947 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 κοτύλη	0.274
			=	0.821
			και	
			1 ξέστης	0.547
			+ 1 κοτύλη	0.274
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			=	0.958
115	ΠΑν	0.653 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			=	0.684
116	ΠΑν	0.397 λ.	1 κοτύλη	0.274
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			=	0.411
117	ΠΑν, πιθανόν α΄ τέταρτο 7 ^{ου} π.Χ. αιώνα	0.395 λ.	1 κοτύλη	0.274
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			=	0.411
118	ΠΑν	0.143 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
119	ΠΑν	0.139 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
120	ΠΑν	0.096 λ.	1 κύαθος	0.046
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.092
121	ΜΑν	0.894 λ.	1 ξέστης	0.547

			+ 1 κοτύλη	0.274
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	0.889
122	MAv	0.695 λ. και 0.852 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 ημκοτύλιο	0.137
			=	0.684
			και	
			1 ξέστης	0.547
			+ 1 κοτύλη	0.274
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.867
123	MAv	0.841 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 κοτύλη	0.274
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.867
124	YAv	1.105 λ.	2 ξέστες	1.094
125	YAv	1.020 λ.	2 ξέστες	1.094
126	YAv	0.898 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 κοτύλη	0.274
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	0.889
127	YAv	0.830 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 κοτύλη	0.274
			=	0.821
128	YAv	0.767 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 ημκοτύλιο	0.137
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	0.752
129	YAv	0.730 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 ημκοτύλιο	0.137
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.730
130	YAv	0.422 λ. και 0.600 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	0.615
131	YAv	0.416 λ. και 0.678 λ.	1 κοτύλη	0.274
			+ 1 ημκοτύλιο	0.137
			=	0.411
			και	
			1 ξέστης	0.547
			+ 1 ημκοτύλιο	0.137
			=	0.684
132	YAv	0.319 λ. και 0.423 λ.	1 κοτύλη	0.274
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.320
			και	
			1 κοτύλη	0.274
			+ 1 ημκοτύλιο	0.137
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.457
133	YAv	0.319 λ. και 0.494 λ.	1 κοτύλη	0.274
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.320
			και	
			1 ξέστης	0.547
134	YAv	0.295 λ.	1 κοτύλη	0.274
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.320
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΛΑΚΩΝΙΑ				
135	Av	0.317 λ.	1 κοτύλη	0.274
			+ 1 κύαθος	0.046

			=	0.320
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ				
136	Υ ΠΡΓ	0.294 λ.	1 κοτύλη + 1 κύαθος =	0.274 0.046 0.320
137	Υ ΠΡΓ	0.284 λ.	1 κοτύλη	0.274
138	Υ ΠΡΓ	0.251 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.137 0.068 0.046 0.251
139	Υ ΠΡΓ	0.246 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.137 0.068 0.046 0.251
140	Υ ΠΡΓ	0.233 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.137 0.068 0.046 0.251
141	Υ ΠΡΓ	0.218 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205
142	ΜΓ Ι	0.286 λ.	1 κοτύλη	0.274
143	ΜΓ	0.265 λ.	1 κοτύλη	0.274
144	ΜΓ Ι	0.210 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205
145	ΜΓ Ι	0.203 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205
146	ΜΓ Ι	0.195 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΥΚΛΑΔΕΣ				
147	ΜΓ	0.203 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο =	0.137 0.068 0.205
148	ΜΓ	0.185 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 κύαθος =	0.137 0.046 0.183
ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΨΗΛΟ ΠΟΔΙ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ				
149	Υ ΠΡΓ	0.255 λ.	1 ημικοτύλιο + 1 οξύβαφο + 1 κύαθος =	0.137 0.068 0.046 0.251
			ή 1 κοτύλη	0.274

Β. Μικρογραφικά κύπελλα

ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟ ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ			
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ			
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ

1	ΠΡΓ	0.044 λ.	1 κύαθος	0.046
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
2	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.069 λ.	1 οξύβαφο	0.068
3	ΠΡΓ Β' - ΠΓ	0.051 λ.	1 κύαθος	0.046
4	ΠΓ	0.076 λ.	1 οξύβαφο	0.068
5	ΠΓ	0.038 λ.	1 οξύβαφο	0.068
6	ΜΓ	0.062 λ.	1 οξύβαφο	0.068
7	ΥΓ - ΠΑν	0.079 λ.	1 οξύβαφο	0.068
8	Υ ΠΡΓ - ΠΡΓ Β'	0.020 λ.	—	
ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΨΗΛΟ ΠΟΔΙ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΑΤΤΙΚΗ				
9	Πρώιμη/ προχωρημένη ΠΡΓ	0.047 λ.	1 κύαθος	0.046

Γ. Κωνικά κύπελλα

ΚΩΝΙΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	ΥΓ	0.439 λ.	1 κοτύλη	0.274
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.457
2	ΥΓ	0.300 λ.	1 κοτύλη	0.274
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.320
3	ΠΑν	0.514 λ.	1 ξέστης	0.547
4	ΠΑν	0.493 λ.	1 ξέστης	0.547
5	ΠΑν, πιθανότατα α' τέταρτο 7 ^{ου} π.Χ. αιώνα	0.492 λ.	1 ξέστης	0.547
6	ΠΑν, πιθανότατα α' τέταρτο 7 ^{ου} π.Χ. αιώνα	0.421 λ.	1 κοτύλη	0.274
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.457
7	Αν	0.468 λ.	1 κοτύλη	0.274
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	0.479
8	Μ ΠΡΓ (:)	0.078 λ.	1 οξύβαφο	0.068

Δ. Κύπελλα με έσω νεύον χείλος

ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	Π ΠΡΓ (:)	0.284 λ.	1 κοτύλη	0.274
2	ΥΓ	0.241 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 οξύβαφο	0.068

			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.251

Ε. Κύπελλο με έσω νεύον χείλος και οριζόντια λαβή

ΚΥΠΕΛΛΑ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ ΚΑΙ ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΛΑΒΗ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	ΠΡΓ Β'	0.230 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.251

Στ. Κωδωνόσχημα κύπελλα

ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΑ ΚΥΠΕΛΛΑ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	ΥποΜ	0.901 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 κοτύλη	0.274
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			=	0.958
2	ΥποΜ	0.632 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 ημικοτύλιο	0.137
			=	0.684
3	ΥποΜ	0.600 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	0.615
4	ΥποΜ	0.074 λ.	1 οξύβαφο	0.068
5	ΥποΜ ή Π Π ΠΡΓ	0.623 λ.	1 ξέστης	0.547
			+ 1 οξύβαφο	0.068
			=	0.615
6	ΥποΜ/Π ΠΡΓ	0.162 λ.	1 ημικοτύλιο	0.137
			+ 1 κύαθος	0.046
			=	0.183

Ζ. Κύπελλο με πόδι

ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΠΟΔΙ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	Π ΠΡΓ	0.058 λ.	1 οξύβαφο	0.068

Η. Τριποδικό κύπελλο

ΤΡΙΠΟΔΙΚΟ ΚΥΠΕΛΛΟ				
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: ΚΝΩΣΟΣ				
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΛΙΤΡΑ	ΑΤΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΓΡΩΝ-ΑΝΤ. ΣΕ ΛΙΤΡ	
1	ΠΑν	1.006 λ.	2 ξέστες	1.094

Όπως διαπιστώνουμε από τους παραπάνω πίνακες η χωρητικότητα όλων των εξεταζομένων κυπέλλων αντιστοιχεί σε αττικά μέτρα υγρών, σε δεδομένες ή σε συνυπολογιζόμενες μονάδες τους.

Πρόκειται για το σχήμα με το μεγαλύτερο δείγμα, στο οποίο έχει μετρηθεί η χωρητικότητα. Στην κατηγορία Α έχουν συμπεριληφθεί τα κύπελλα του συνήθους τύπου, όπου η χωρητικότητα μετρήθηκε σε εκατόν τριάντα τέσσερα κνωσιακά, που καλύπτουν όλες τις περιόδους από την ΥποΜ έως την ΥΑν και για σύγκριση με αυτά, αλλά και μεταξύ τους, σε ένα Αν λακωνικό, σε δώδεκα Υ ΠΡΓ και ΜΓ αττικά και σε δύο ΜΓ κυκλαδικά. Σε πολύ λίγα κνωσιακά κύπελλα έγιναν δύο μετρήσεις. Στο ΠΡΓ Β' - ΠΓ κύπελλο με Α/Α 36 αυτές έγιναν λόγω της διαμόρφωσης του σημείου μετάβασης από το σώμα στο χείλος, το οποίο στο συγκεκριμένο κύπελλο είναι πλατύτερο από ότι στα άλλα. Η διαφορά βέβαια μεταξύ των δύο σημείων μέτρησης είναι μόνο ένα χιλιοστό ως προς το ύψος. Όπως φαίνεται από την αντιστοιχία των λίτρων με τα αττικά μέτρα σωστή είναι η μέτρηση που έγινε έως το ψηλότερο σημείο, έως εκεί δηλαδή όπου αρχίζει το χείλος. Στο ΠΡΓ Β' - ΠΓ κύπελλο με Α/Α 38 έγιναν δύο μετρήσεις λόγω του τρόπου μέτρησης και το χωρισμό της τομής του σε ακτίνες, αφού καμία δεν συνέπιπτε ακριβώς με το καθοριζόμενο σημείο μέτρησης. Το ένα σημείο έως το οποίο μετρήθηκε η χωρητικότητά του βρίσκεται ελάχιστα κάτω από το τέλος του σώματος και το άλλο ελάχιστα πάνω από την αρχή του χείλους. Από την αντιστοιχία με τα αττικά μέτρα διαπιστώνουμε ότι η σωστή μέτρηση είναι αυτή που έγινε έως το ψηλότερο σημείο, παρόλο που η διαφορά μεταξύ τους είναι πολύ μικρή. Δύο μετρήσεις έγιναν και στα ΠΑν, ΜΑν και ΥΑν κύπελλα με Α/Α 114, 122, 130, 131, 132 και 133, τα οποία λόγω του ψηλού χείλους θεωρήσαμε ότι μπορεί να μην γεμίζονταν έως το σημείο που τελειώνει το σώμα και αρχίζει το χείλος, αλλά έως ψηλότερα, ελάχιστα πριν το μέσο του χείλους. Από την αντιστοιχία των μετρήσεων αυτών σε λίτρα με τα αττικά μέτρα, αλλά και από τη σύγκριση με τη χωρητικότητα των υπολοίπων κυπέλλων της ίδιας περιόδου (Αν), συμπεραίνουμε ότι: για το ΠΑν κύπελλο με Α/Α 114, παρόλο που και για τις δύο μετρήσεις η αντιστοιχία με τα αττικά μέτρα δείχνει ότι θα μπορούσαν να ισχύουν, πρέπει να ισχύει αυτή που έγινε έως το ψηλότερο σημείο, αφού είναι αυτή που έχει τη μικρότερη διαφορά από τα αττικά μέτρα. Η σύγκριση της χωρητικότητάς του με αυτή των άλλων ανατολιζόντων κυπέλλων δεν βοηθά ιδιαίτερα, αφού υπάρχουν και ΠΑν κύπελλο (Α/Α 113) και ΥΑν (Α/Α 127) με χωρητικότητα όμοια τόσο με αυτή έως το ψηλότερο σημείο στο κύπελλο με Α/Α 114, όσο και με αυτή έως το χαμηλότερο σημείο αντίστοιχα. Στο ΜΑν κύπελλο με Α/Α 122, στο οποίο το χείλος είναι το λιγότερο ψηλό σε σχέση με τα υπόλοιπα, από την αντιστοιχία των μετρήσεων σε λίτρα με τα αττικά μέτρα, αλλά και από

τη σύγκριση με τη χωρητικότητα των άλλων ανατολιζόντων κύπελλων, φαίνεται ότι και οι δύο μετρήσεις μπορεί να ισχύουν και άρα μπορεί να το γέμιζαν είτε έως το τέλος του σώματος και την αρχή του χείλους, είτε έως το μέσο περίπου του χείλους. Για το ΥΑν κύπελλο με Α/Α 130 τα πράγματα είναι πιο ξεκάθαρα, αφού από την αντιστοιχία με τα αττικά μέτρα προκύπτει ότι ισχύει η μέτρηση έως το ψηλότερο σημείο. Στο συμπέρασμα αυτό οδηγεί και το ίδιο το σχήμα του συγκεκριμένου κύπελλου γιατί καθώς το χείλος του είναι πολύ ψηλό, αν το γέμιζαν μόνο έως την αρχή του, μεγάλο τμήμα του αγγείου θα έμενε άδειο. Στο ΥΑν κύπελλο με Α/Α 131 τόσο από την αντιστοιχία των δύο μετρήσεων με τα αττικά μέτρα, όσο και από τη σύγκριση τους με τη χωρητικότητα των άλλων ανατολιζόντων κύπελλων, φαίνεται ότι μπορεί να ισχύουν και τα δύο σημεία που έχουν προταθεί. Μόνο λόγω του ίδιου του σχήματος, επειδή και σε αυτό, όπως και στο κύπελλο με Α/Α 130, το χείλος είναι πολύ ψηλό, μπορεί να θεωρηθεί ότι θα το γέμιζαν έως το μέσο περίπου του χείλους. Στα δύο ΥΑν κύπελλα με Α/Α 132 και 133 και πάλι θα μπορούσαν να ισχύουν οι μετρήσεις έως και τα δύο σημεία, ωστόσο όμοια και στα δύο, αλλά και πλησιέστερη στα αττικά μέτρα είναι η μέτρηση που έγινε έως το χαμηλότερο σημείο, δηλαδή έως το τέλος του σώματος και την αρχή του χείλους.

Η χωρητικότητα των κνωσιακών κύπελλων, όπως και των κνωσιακών σκύφων, ποικίλει. Με εξαίρεση γιγαντιαίο κύπελλο που έχει χωρητικότητα λίγο μεγαλύτερη από 4.5 λίτρα, στα συνήθη τους μεγέθη τα κνωσιακά κύπελλα έχουν χωρητικότητα που αρχίζει περίπου από 0.100 λίτρα και φθάνει τα 2.5. Συγκρίνοντας τη χωρητικότητά τους διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν αρκετά με όμοια χωρητικότητα. Όμοια χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου έχουν το ΥποΜ/Π ΠΡΓ κύπελλο με Α/Α 1, δύο Υ ΠΡΓ με Α/Α 18 και 19, ένα ΠΡΓ Β' - ΠΓ με Α/Α 47, δύο ΠΓ με Α/Α 52 και 53 και δύο ΠΑν με Α/Α 118 και 119. Από τα κύπελλα αυτά παρόμοια ως προς το σχήμα και τις διαστάσεις είναι εκείνα με Α/Α 18, 19, 47, 52, 53, 118. Πιο ψηλό και με μικρότερη διάμετρο από αυτά είναι το κύπελλο με Α/Α 1, ενώ διαφορετικό από όλα τα υπόλοιπα ως προς την κατατομή του σώματος, η οποία είναι γωνιώδης περίπου στο μέσο του, είναι το κύπελλο με Α/Α 119. Έτσι συμπεραίνουμε ότι όμοια χωρητικότητα μπορεί να έχουν κύπελλα όμοιου, αλλά και διαφορετικού σχήματος. Όμοια χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου συν ενός κιάθου έχει το Π ΠΡΓ κύπελλο με Α/Α 2 με το Μ ΠΡΓ με Α/Α 4, το Υ ΠΡΓ με Α/Α 17, το ΠΡΓ Β' με Α/Α 31, το ΠΡΓ Β' - ΠΓ με Α/Α 46, με τρία ΥΓ με Α/Α 91, 92 και 93, με δύο Υ ΥΓ με Α/Α 94 και 95 και με το ΥΓ-ΠΑν με Α/Α 106. Τα κύπελλα αυτά προέρχονται από πολλές διαφορετικές περιόδους, από διαφορετικά σύνολα, οικιστικά και ταφικά, και εμφανίζουν μικρές διαφορές στο σχήμα, αφού άλλα είναι βαθιά και άλλα αβαθή και με ευρεία διάμετρο. Επίσης σε ορισμένα η κατατομή του σώματος είναι περισσότερο ημισφαιρική.

Ακόμα άλλα είναι ολόβαφα, άλλα εμβαπτισμένα και άλλα φέρουν γραπτή διακόσμηση. Όμοια χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου συν ενός οξύβαφου έχουν το Μ ΠΡΓ κύπελλο με Α/Α 3, τα Μ – Υ ΠΡΓ με Α/Α 6 και 7, το Υ ΠΡΓ με Α/Α 22, τα Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄ με Α/Α 23 και 24, το ΠΡΓ Β΄ με Α/Α 30, το ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ με Α/Α 45, το ΠΓ με Α/Α 51 και το Π ΥΓ με Α/Α 90. Στα κύπελλα αυτά παρατηρούνται πολύ μικρές διαφορές στο σχήμα, συγκεκριμένα στην κατατομή του σώματός τους που μπορεί να είναι ημισφαιρική ή ελαφρά γωνιώδης. Όμοια χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου συν ενός οξύβαφου και ενός κύαθου έχει το Μ – Υ ΠΡΓ κύπελλο με Α/Α 5 με το Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β΄ με Α/Α 21, με τα δύο ΠΡΓ Β΄ με Α/Α 28 και 29 και με το ΠΓ με Α/Α 50. Από τα κύπελλα αυτά πιο κοντινά στο σχήμα και στη διακόσμηση είναι εκείνα με Α/Α 28 και 29, ενώ παραπλήσιο στο σχήμα με αυτά είναι το κύπελλο με Α/Α 21. Το κύπελλο με Α/Α 5 διαφέρει από αυτά αφού είναι βαθύ και στενό, όπως και το κύπελλο με Α/Α 50, που έχει γωνιώδη κατατομή σώματος. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη συν ενός ημικοτύλιου έχουν το Υ ΠΡΓ κύπελλο με Α/Α 8, το ΠΡΓ Β΄ με Α/Α 25, το ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ με Α/Α 35, το Υ ΥΓ με Α/Α 86, το ΠΑν με Α/Α 115, το ΜΑν με Α/Α 122 και το ΥΑν με Α/Α 131. Από αυτά το ΜΑν κύπελλο με Α/Α 122, αν γεμίζονταν έως ψηλότερα, έως το μέσο περίπου του χείλους του, θα είχε μεγαλύτερη χωρητικότητα που θα ισοδυναμούσε με ένα ξέστη συν μία κοτύλη συν ένα κύαθο. Και για το ΥΑν κύπελλο με Α/Α 131 μπορεί να θεωρηθεί ότι θα είχε μικρότερη χωρητικότητα αν γεμίζονταν έως χαμηλότερα, όμως λόγω του ίδιου του σχήματός του συμπεριλαμβάνεται στα κύπελλα χωρητικότητας ξέστη συν ημικοτύλιου. Τα παραπάνω κύπελλα εμφανίζουν μικρές διαφορές ως προς το σχήμα. Αναλόγου σχήματος είναι αυτά με Α/Α 25, 35 και 86, ενώ παραπλήσιου σχήματος είναι αυτό με Α/Α 8. Διαφορετικό είναι το κύπελλο με Α/Α 115 ως προς το ότι είναι ψηλότερο και με μικρότερη διάμετρο. Τα δύο Αν κύπελλα με Α/Α 122 και 131 διαφέρουν ως προς το σχήμα –στην κατατομή του σώματος- τόσο μεταξύ τους, όσο και από τα υπόλοιπα. Το τελευταίο έχει και πολύ ψηλό χείλος. Χωρητικότητα μιας κοτύλης συν ενός ημικοτύλιου και ενός οξύβαφου έχουν τα δύο Υ ΠΡΓ κύπελλα με Α/Α 9 και 10 και το ΠΡΓ Β΄ - ΠΓ με Α/Α 39. Τα κύπελλα αυτά διαφέρουν ελάχιστα στην κατατομή του σώματος. Όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης και ενός ημικοτύλιου έχει το Υ ΠΡΓ κύπελλο με Α/Α 11 με το ΥΓ/ΠΑν με Α/Α 104 και με τα δύο ΠΑν με Α/Α 116 και 117. Από αυτά τα κύπελλα με Α/Α 104, 116 και 117 έχουν ανάλογο σχήμα και διαστάσεις, ενώ λίγο διαφέρει το κύπελλο με Α/Α 11. Όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης, ενός οξύβαφου και ενός κύαθου έχουν τα τρία Υ ΠΡΓ κύπελλα με Α/Α 12, 13 και 20 με το ΜΓ με Α/Α 70 και με το ΥΓ με Α/Α 87. Πρόκειται για κύπελλα παρόμοιου σχήματος, από τα οποία μοιάζουν ιδιαίτερα μεταξύ τους τα τρία Υ ΠΡΓ καθώς και το ΜΓ με το ΥΓ. Χωρητικότητα μίας κοτύλης

έχουν τα τρία Υ ΠΡΓ κύπελλα με Α/Α 14, 15 και 16, το ΠΡΓ Β' με Α/Α 27, τα δύο ΠΡΓ Β' - ΠΓ με Α/Α 43 και 44, το ΠΓ - ΜΓ με Α/Α 55, το ΜΓ με Α/Α 74 και το Π ΥΓ με Α/Α 89. Όλα αυτά τα κύπελλα έχουν παρόμοιο σχήμα. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη συν μίας κοτύλης έχουν τα δύο ΠΡΓ Β' - ΠΓ κύπελλα με Α/Α 32 και 33 με το ΜΓ με Α/Α 60 και με το ΥΑν με Α/Α 127. Και αυτά τα κύπελλα έχουν παρόμοιο σχήμα. Χωρητικότητα ενός ξέστη συν ενός ημικοτύλιου και ενός οξύβαφου έχουν το ΠΡΓ Β' - ΠΓ κύπελλο με Α/Α 34, δύο ΜΓ με Α/Α 61 και 62, δύο ΥΓ - ΠΑν με Α/Α 102 και 103 και το ΥΑν με Α/Α 128. Και αυτά τα κύπελλα έχουν παρόμοιο σχήμα, ενώ τα δύο ΜΓ έχουν και ανάλογη διακόσμηση. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη συν ενός οξύβαφου έχουν το ΠΡΓ Β' - ΠΓ κύπελλο με Α/Α 36 και το ΥΑν με Α/Α 130. Τα δύο αυτά κύπελλα διαφέρουν ως προς το σχήμα, τόσο στο σώμα, το οποίο στο ΠΡΓ Β' - ΠΓ είναι ημισφαιρικό, ενώ στο ΥΑν έχει γωνιώδη κατατομή, όσο και στο χείλος που στο ΥΑν είναι αρκετά ψηλό. Χωρητικότητα ενός ξέστη έχουν τα δύο ΠΡΓ Β' - ΠΓ κύπελλα με Α/Α 37 και 38, το ΠΓ με Α/Α 48, το Υ ΜΓ με Α/Α 66, τα δύο ΜΓ με Α/Α 67 και 68 και το ΥΑν με Α/Α 133. Το τελευταίο που ανήκει στην κατηγορία των κυπέλλων με ψηλό χείλος, αν το γέμιζαν έως χαμηλότερα, έως το τέλος του σώματος και την αρχή του χείλους, θα είχε χωρητικότητα που θα αντιστοιχούσε σε μία κοτύλη συν ένα κύαθο. Τα κύπελλα αυτά με εξαίρεση το ΥΑν με Α/Α 133, το οποίο έχει ψηλό χείλος και πόδι, έχουν παρόμοιο σχήμα. Όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης συν ενός ημικοτύλιου και ενός κύαθου έχει το ΠΡΓ Β' - ΠΓ κύπελλο με Α/Α 40, με το ΜΓ με Α/Α 69 και με το ΥΑν με Α/Α 132. Από αυτά στο ΥΑν που έχει ψηλό χείλος, αν το γέμιζαν έως χαμηλότερα, έως το τέλος του σώματος και την αρχή του χείλους, η χωρητικότητά του θα αντιστοιχούσε σε μία κοτύλη συν ένα κύαθο. Το ΠΡΓ Β' - ΠΓ και το ΜΓ κύπελλο έχουν ανάλογο σχήμα, διαφορετικό όμως από αυτό του ΥΑν. Όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης συν ενός οξύβαφου έχει το ΠΡΓ Β' - ΠΓ κύπελλο με Α/Α 41 με το ΠΓ με Α/Α 49, με το ΜΓ με Α/Α 71, το Υ ΥΓ με Α/Α 88 και με το πιθανόν Αν με Α/Α 108. Τα κύπελλα αυτά έχουν ανάλογο σχήμα εκτός από το πιθανόν Αν με Α/Α 108, το οποίο έχει γωνιώδη κατατομή στο κατώτερο τμήμα του σώματος και μικρότερη διάμετρο. Χωρητικότητα μίας κοτύλης συν ενός κύαθου έχουν το ΠΡΓ Β'/ΠΓ κύπελλο με Α/Α 42, τα δύο ΜΓ με Α/Α 72 και 73, το ΥΓ/ΠΑν με Α/Α 105 και το ΥΑν με Α/Α 134. Από τα κύπελλα αυτά παρόμοια ως προς το σχήμα είναι εκείνα με Α/Α 42, 72, 73 και 105, ενώ τελείως διαφορετικό είναι το ΥΑν με Α/Α 134, το οποίο είναι ψηλό και κωνικό. Όμοια χωρητικότητα δύο ξεστών συν ενός ημικοτύλιου και ενός οξύβαφου έχει το Υ ΜΓ κύπελλο με Α/Α 57 με το ΥΓ με Α/Α 76, τα οποία έχουν και ανάλογο σχήμα. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη συν μίας κοτύλης και ενός ημικοτύλιου έχει το ΜΓ κύπελλο με

A/A 58 με τρία ΥΓ με A/A 81, 82 και 83, με το Π ΥΓ με A/A 84, με δύο ΠΑν με A/A 113, 114 και με το ΥΑν με A/A 127. Τα κύπελλα αυτά έχουν παρόμοιο σχήμα. Περισσότερο από όλα διαφέρει το ΠΑν με A/A 114, το οποίο έχει ψηλότερο χείλος. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη, μίας κοτύλης και ενός οξύβαφου έχουν το ΜΓ κύπελλο με A/A 59, το ΥΓ με A/A 85, το ΜΑν με A/A 121 και το ΥΑν με A/A 126. Και αυτά τα κύπελλα έχουν παρόμοιο σχήμα, μόνο που το ΥΑν είναι πιο ψηλό και μικρότερης διαμέτρου. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη, ενός ημικοτύλιου και ενός κυάθου έχουν τα δύο ΜΓ κύπελλα με A/A 63 και 64, τα οποία είναι και αναλόγου σχήματος και το ΥΑν με A/A 129 που είναι πιο βαθύ και λιγότερο ευρύ. Χωρητικότητα δύο ξεστών και ενός κυάθου έχουν δύο ΥΓ κύπελλα με A/A 77 και 78 και δύο ΠΑν με A/A 111 και 112. Πρόκειται για κύπελλα αναλόγου σχήματος. Όμοια χωρητικότητα δύο ξεστών έχουν τα δύο ΥΓ κύπελλα με A/A 79 και 80 με το ΥΓ/ΠΑν κύπελλο με A/A 99, το Αν με A/A 107 και τα δύο ΥΑν με A/A 124 και 125. Και τα κύπελλα αυτά έχουν παρόμοιο σχήμα, με μόνη διαφορά ότι ορισμένα είναι λίγο πιο χαμηλά και με πιο ευρεία διάμετρο και ορισμένα πιο ψηλά και με πιο μικρή διάμετρο. Όμοια χωρητικότητα δύο κυάθων έχει το Υ ΥΓ κύπελλο με A/A 96 με το ΠΑν με A/A 120, τα οποία διαφέρουν στο σχήμα, αφού το πρώτο είναι χαμηλό και ευρύ, ενώ το δεύτερο ψηλό και στενό. Χωρητικότητα δύο ξεστών και ενός οξύβαφου έχουν το Υ ΥΓ – ΠΑν κύπελλο με A/A 98 και τα δύο ΠΑν με A/A 109 και 110, από τα οποία τα δύο, αυτά με A/A 98 και 109, έχουν ανάλογο σχήμα, ενώ διαφορετικό είναι το σχήμα του κυπέλλου με A/A 110, το οποίο ανήκει στην κατηγορία των κυπέλλων με ψηλό χείλος. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη συν μίας κοτύλης και ενός κυάθου έχουν το ΥΓ ή ΠΑν κύπελλο με A/A 100, το ΥΓ – ΠΑν με A/A 101 και το ΜΑν με A/A 123. Από τα κύπελλα αυτά πιο κοντινά στο σχήμα είναι αυτά με A/A 100 και 101, ενώ αυτό με A/A 123 είναι πιο βαθύ και μικρότερης διαμέτρου. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, οι Κνωσίοι σε διαφορετικές περιόδους από την ΥποΜ/Π ΠΡΓ έως την ΥΑν κατασκεύαζαν κύπελλα ίδιας χωρητικότητας, ακολουθώντας το ίδιο σύστημα μέτρησης. Και στα κύπελλα, όπως και στις κοτύλες και στους σκύφους, διαπιστώνουμε μία σχέση πολλαπλάσιου μεγέθους στη χωρητικότητα. Στα κύπελλα, καθώς το δείγμα είναι μεγαλύτερο, είναι εμφανής η ποικιλία στη χωρητικότητα των αγγείων πόσεως. Διαπιστώνουμε ακόμα ότι ίδια χωρητικότητα μπορεί να έχουν κύπελλα ίδιου, αλλά και διαφορετικού σχήματος.

Συγκρίνοντας τη χωρητικότητα των εισηγμένων στην Κνωσό κυπέλλων με αυτή των ντόπιων, καταρχήν για το Αν λακωνικό κύπελλο με A/A 135 διαπιστώνουμε ότι έχει το ίδιο σχήμα και την ίδια χωρητικότητα με το ΥΑν κνωσιακό με A/A 134. Αν και διαφορετικού σχήματος, ίδια χωρητικότητα με αυτά –μίας κοτύλης και ενός κυάθου- έχει

και το αττικό Υ ΠΡΓ κύπελλο με A/A 136. Ωστόσο το αττικό αυτό κύπελλο έχει την ίδια χωρητικότητα και με άλλα κνωσιακά με τα οποία μοιάζει ως προς το σχήμα όπως, για παράδειγμα, με το κνωσιακό με A/A 105.

Στα έντεκα εισηγμένα στην Κνωσό αττικά κύπελλα, των οποίων μετρήθηκε η χωρητικότητα, ίδια χωρητικότητα έχουν αρκετά από αυτά. Χωρητικότητα μίας κοτύλης έχουν το Υ ΠΡΓ με A/A 137, το ΜΓ Ι με A/A 142 και το ΜΓ με A/A 143, τα οποία έχουν παρόμοιο σχήμα. Όμοια με αυτά χωρητικότητα μίας κοτύλης έχουν και αρκετά από τα κνωσιακά κύπελλα που μετρήθηκαν. Όμοια χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου συν ενός οξύβαφου και ενός κυάθου, που συναντάται και σε κνωσιακά κύπελλα, έχουν τα αττικά Υ ΠΡΓ με A/A 138, 139 και 140, τα οποία έχουν και όμοιο σχήμα. Την ίδια χωρητικότητα με αυτά έχει το Υ ΠΡΓ αττικό κύπελλο με ψηλό πόδι με A/A 149, η χωρητικότητα όμως του οποίου θα μπορούσε να αντιστοιχεί και σε μία κοτύλη. Τέλος, όμοια χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου και ενός οξύβαφου, που επίσης συναντάται και σε κνωσιακά κύπελλα, έχουν το αττικό Υ ΠΡΓ με A/A 141 και τα τρία αττικά ΜΓ Ι με A/A 144, 145 και 146, τα οποία έχουν και ανάλογο σχήμα.

Από τα δύο εισηγμένα στην Κνωσό κυκλαδικά κύπελλα, το ΜΓ με A/A 147 έχει χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου συν ενός οξύβαφου, όμοια με αυτή των αττικών με A/A 141, 144, 145 και 146 και των κνωσιακών με A/A 3, 6, 7, 22, 23, 24, 30, 45, 51 και 90. Το ΜΓ κυκλαδικό με A/A 148 έχει χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου συν ενός κυάθου, όμοια με αυτή των κνωσιακών με A/A 2, 4, 17, 31, 46, 91, 92, 93, 94, 95 και 106. Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι κατά τις εξεταζόμενες περιόδους στην Κνωσό, στη Λακωνία, στην Αττική και στις Κυκλάδες όχι μόνο ακολουθούσαν το ίδιο σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας, αλλά και κατασκεύαζαν κύπελλα όμοιας χωρητικότητας, η οποία έτσι ήταν δεδομένη και αναγνωρίσιμη στις περιοχές όπου αυτά διακινούνταν.

Αν συγκρίνουμε τη χωρητικότητα των κυπέλλων με αυτή των κοτυλών, των σκύφων και των κρατηρίσκων, θα διαπιστώσουμε ότι στα διαφορετικά αυτά σχήματα υπάρχουν αγγεία με ίδια χωρητικότητα. Για παράδειγμα, υπάρχουν κύπελλα, κοτύλες, σκύφοι και κρατηρίσκοι με χωρητικότητα ημικοτύλιου, κοτύλης, ημικοτύλιου συν οξύβαφου, ξέστη κ.λ.π. Άρα και από τα κύπελλα επιβεβαιώνεται η άποψη που διατυπώσαμε ότι κατασκεύαζαν αγγεία πόσεως διαφορετικών σχημάτων, αλλά με ίδια χωρητικότητα. Ορισμένα από τα σχήματα αυτά, όπως φαίνεται από τη χρονολόγησή τους, χρησιμοποιούνταν και σε ίδιες χρονικές περιόδους.

Στη δημοσίευση του Βόρειου Νεκροταφείου ο Coldstream³⁹⁹ στο σχολιασμό της πρωτογεωμετρικής και γεωμετρικής κεραμικής για τον τύπο D(iii) των κυπέλλων, που περιλαμβάνει τα ολόβαφα πολύ βαθιά κύπελλα, παρατηρεί ότι αυτά από τη μέση γεωμετρική περίοδο και εξής γίνονται όλο και πιο βαθιά και αποκτούν πολύ μεγαλύτερο μέγεθος από τους περισσότερους σκύφους. Την παρατήρηση ότι κατά την ΥΓ περίοδο το μέγεθος των κυπέλλων μεγαλώνει και γίνονται πιο βαθιά (με ύψος από 8 – 11 εκ.) από τους σύγχρονους τους σκύφους, την διατυπώνει και στο εγχειρίδιο της ελληνικής και ρωμαϊκής κνωσιακής κεραμικής⁴⁰⁰. Βάσει αυτής της παρατήρησης αναμενόμενο θα ήταν τα κύπελλα να έχουν μεγαλύτερη χωρητικότητα από τους σκύφους των αντίστοιχων περιόδων. Αν συγκρίνουμε ωστόσο τη χωρητικότητα ΜΓ, ΥΓ, ΥΓ-ΠΑν, ΠΑν, ΜΑν και ΥΑν σκύφων και κυπέλλων διαπιστώνουμε ότι σε όλες αυτές τις περιόδους υπάρχουν και σκύφοι και κύπελλα τόσο με μεγάλη, όσο και με μικρή χωρητικότητα (βλ. πίνακες με μετρήσεις χωρητικότητας, Α. Σκύφοι, σελ. 588-594, και Α. Κύπελλα, σελ. 606-614).

Στα **μικρογραφικά κύπελλα** η χωρητικότητα μετρήθηκε σε οκτώ κνωσιακά και για σύγκριση σε ένα αττικό, που προέρχεται όμως από την Αττική και όχι από την Κνωσό. Από τα κνωσιακά το μόνο διαφορετικού σχήματος είναι το Υ ΠΡΓ – ΠΡΓ Β' με Α/Α 8, το οποίο είναι κωνικό με πολύ μικρή χωρητικότητα που δεν αντιστοιχεί σε κανένα μέτρο υγρών. Από τα υπόλοιπα το ΠΡΓ με Α/Α 1 είναι χειροποίητο, έχει όμως την ίδια χωρητικότητα ενός κύαθου με το ΠΡΓ Β' - ΠΓ με Α/Α 3, καθώς και με το ΠΡΓ αττικό με Α/Α 9, το οποίο αν και έχει πόδι δεν διαφέρει κατά τα λοιπά στο σχήμα από τα κνωσιακά. Και από αυτά τα μικρογραφικά κύπελλα προκύπτει ότι στην Κνωσό και στην Αττική ακολουθούσαν το ίδιο σύστημα μέτρησης και κατασκεύαζαν κύπελλα ίδιας χωρητικότητας. Τα υπόλοιπα κνωσιακά μικρογραφικά κύπελλα έχουν την ίδια χωρητικότητα ενός οξύβαφου. Είναι το ΠΡΓ Β' - ΠΓ με Α/Α 2, τα ΠΓ με Α/Α 4, 5, το ΜΓ με Α/Α 6 και το ΥΓ – ΠΑν με Α/Α 7. Από αυτά το κύπελλο με Α/Α 4 διαφέρει λίγο στο σχήμα ως προς το ότι έχει γωνιώδη κατατομή στο ανώτερο τμήμα του σώματος. Ας σημειωθεί κι εδώ ότι η ακρίβεια της αντιστοιχίας των λίτρων με τα αττικά μέτρα εξαρτάται από το σημείο μέτρησης, για παράδειγμα, στο κύπελλο με Α/Α 7 θα ήταν ακριβέστερη αν είχε μετρηθεί κατά ένα χιλιοστό χαμηλότερα. Συγκρίνοντας τη χωρητικότητα των κνωσιακών μικρογραφικών κυπέλλων με αυτή των άλλων κνωσιακών μικρογραφικών αγγείων πόσεως διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν και μικρογραφικές κοτύλες και μικρογραφικοί σκύφοι χωρητικότητας κύαθου. Χωρητικότητα οξύβαφου συναντάται και σε μικρογραφικό σκύφο και το πιθανότερο είναι πως θα υπήρχαν και μικρογραφικές

³⁹⁹ J. N. Coldstream, 1996(a), 387.

⁴⁰⁰ J. N. Coldstream, 2001, 57.

κοτύλες ίδιας χωρητικότητας, απλά εδώ δεν ήταν δυνατόν να διαπιστωθεί λόγω του πολύ μικρού δείγματος, καθώς η χωρητικότητα μετρήθηκε μόνο σε μία μικρογραφική κοτύλη. Συνεπώς και από τα μικρογραφικά αγγεία πόσεως διαπιστώνουμε ότι στα διάφορα σχήματά τους κατασκευάζονταν με ίδια χωρητικότητα.

Στα **κωνικά κύπελλα** η χωρητικότητα μετρήθηκε σε οκτώ παραδείγματα, όλα κνωσιακά. Από αυτά το Μ ΠΡΓ (;) κύπελλο με Α/Α 8 διαφέρει από τα υπόλοιπα ως προς το σχήμα, αλλά και ως προς τη χωρητικότητα, η οποία είναι αρκετά μικρότερη και ισοδυναμεί με ένα οξύβαφο. Από τα υπόλοιπα που είναι αναλόγου σχήματος όμοια χωρητικότητα μίας κοτύλης, ενός ημικοτύλιου και ενός κυάθου έχουν το ΥΓ με Α/Α 1 και το ΠΑν με Α/Α 6. Όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη έχουν τα τρία ΠΑν με Α/Α 3, 4 και 5. Η χωρητικότητα των κωνικών κυπέλλων συναντάται και σε κύπελλα που έχουν ενταχθεί στην κατηγορία Α, άρα κύπελλα διαφορετικών τύπων κατασκευάζονταν με ίδια χωρητικότητα.

Τα δύο κνωσιακά **κύπελλα με έσω νεύον χείλος** έχουν χωρητικότητα που στο ένα (Α/Α 1, Π ΠΡΓ;) αντιστοιχεί σε μία κοτύλη και στο άλλο (Α/Α 2, ΥΓ) αντιστοιχεί σε ένα ημικοτύλιο συν ένα οξύβαφο συν ένα κύαθο. Όμοια χωρητικότητα με το καθένα από αυτά έχουν κύπελλα του συνήθους τύπου που έχουν συμπεριληφθεί στην κατηγορία Α. Το ΠΡΓ Β' κνωσιακό **κύπελλο με έσω νεύον χείλος και οριζόντια λαβή** έχει χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου συν ενός οξύβαφου συν ενός κυάθου, όμοια με αυτή του παραπάνω ΥΓ κυπέλλου με έσω νεύον χείλος με Α/Α 2.

Στα **κωδωνόσχημα κύπελλα** η χωρητικότητα μετρήθηκε σε έξι, όλα κνωσιακά. Από αυτά δύο έχουν όμοια χωρητικότητα ενός ξέστη συν ενός οξύβαφου, το ΥποΜ με Α/Α 3 και το ΥποΜ ή Π Π ΠΡΓ με Α/Α 5. Ωστόσο η χωρητικότητα όλων συναντάται και σε κύπελλα συνήθους τύπου που έχουν ενταχθεί στην κατηγορία Α, καθώς όμως και σε μικρογραφικά κύπελλα, ορισμένα από τα οποία έχουν χωρητικότητα οξύβαφου, όπως και το ΥποΜ κωδωνόσχημο με Α/Α 4. Πράγματι, πρόκειται για κύπελλο μικρών διαστάσεων που θα μπορούσε να έχει χαρακτηριστεί ως μικρογραφικό.

Το Π ΠΡΓ κνωσιακό **κύπελλο με πόδι**, που ναι μεν έχει χαρακτηριστεί έτσι, δεν είναι όμως το πόδι που το διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους τύπους κυπέλλων, αλλά το σώμα που φέρει κάθετες ανάγλυφες ραβδώσεις, έχει χωρητικότητα ενός οξύβαφου. Όμοια χωρητικότητα με αυτό έχουν κωδωνόσχημο κύπελλο (ΥποΜ με Α/Α 4), κωνικό κύπελλο (Μ ΠΡΓ; με Α/Α 8) και μικρογραφικά κύπελλα (ΠΡΓ Β' - ΠΓ με Α/Α 2, ΠΓ με Α/Α 4 και 5, ΜΓ με Α/Α 6 και ΥΓ-ΠΑν με Α/Α 7).

Τέλος, το ΠΑν κνωσιακό κοσμημένο **τριποδικό κύπελλο**, μοναδικό στο σύνολο της κεραμικής που εξετάζεται, έχει χωρητικότητα δύο ξεστών, όμοια με αυτή μερικών από τα κύπελλα του συνήθους τύπου που έχουν ενταχθεί στην κατηγορία Α.

Και από τα κύπελλα, αν επιχειρούσαμε σύγκριση με τα μέτρα του αιγινίτικου συστήματος, θα διαπιστώναμε και μάλιστα ευκολότερα από τα κύπελλα μικρότερης χωρητικότητας που θα ισοδυναμούσαν, για παράδειγμα, με την κοτύλη ή το ημικοτύλιο, ότι τα μέτρα που εφάρμοζαν ήταν αυτά του αττικού συστήματος και όχι του αιγινίτικου, αφού με αυτά διαπιστώσαμε αντιστοιχία.

IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όταν ο J. Boardman το 1967 επαναδημοσίευε τους τάφους που ανέσκαψε το 1940 ο R. W. Hutchinson στον Χανιαλή Τεκέ, αναφερόμενος σε ράβδους χρυσού και σβώλους χρυσού, ήλεκτρου και αργύρου που βρέθηκαν στο θολωτό τάφο θεωρούσε τη χρήση ασφράγιστου πολύτιμου μετάλλου ως μέσου συναλλαγής (*currency*) στην Κρήτη γύρω στο 800 π.Χ. ή και αρκετά αργότερα ως κάτι το αδιανόητο⁴⁰¹. Παρόλο ότι συνέκρινε με χρυσό σβώλο από τάφο της ύστερης Εποχής του Χαλκού στη Σαλαμίνα της Κύπρου και με ασημένιο από ύστερο μινωικό στρώμα της Κνωσού, τα οποία είχαν συσχετισθεί από τον Evans με αρχαία βαβυλωνιακά νομίσματα (*shekel*) και με τα οποία ο Boardman διεπίστωσε σχέση ως προς το βάρος, κατέληξε ότι αποτελούν το απόθεμα ενός κοσμηματοπώλη σε πρώτη ύλη. Αν και παρατήρησε επίσης σχετική ομοιομορφία στις χρυσές ράβδους, υπέθεσε ότι αυτή εξηγείται από τη χρήση τους για την κατασκευή άλλων αντικειμένων σταθερού μεγέθους, όπως ίσως κοσμημάτων, περονών ή χρυσών ταινιών.

Ωστόσο, η συναλλαγή βάσει ενός συστήματος μέτρησης μαρτυρείται στον Όμηρο, όπως σε απόσπασμα της Ιλιάδας στο οποίο αναφέρονται τα βραβεία που όρισε ο Αχιλλέας για τους αγώνες που έγιναν μετά το θάνατο του Πατρόκλου (Ιλιάδα, Ψ, 262-271):

Ἰππεσσιν μιν πρῶτα ποδώκεσιν γλά' εθλα
θῦκε γυναῖκα γεσθαι μύμονα ργα "δυθαν
καὶ τρίποδ' ἑτάωντα δυωκαιεικοσίμετρον,
τῷ πρώτῳ τῷ δευτέρῳ ἕππον θηκεν
ξέτε' δμήτην, βρέφος μίονον κεύουσαν·
αὐτῷ τῷ τρίτῳ πυρον κατέθηκε λέβητα
καλόν, τέσσαρα μέτρα κεχανδότα, λευκόν τ' αἶτωσ·
τῷ δ' τετάρτῳ θῦκε δύο χρυσοδοτάλαντα,
πέμπτῳ δ' ἀμφίθετον φιάλην πύρωτον θηκε.
στῷ δ' ἄρθρις καὶ μῆθον νῆ Ἀργείοισιν εἶπεν·

Στα βραβεία αυτά το τέταρτο, που είναι δύο τάλαντα χρυσού, υποδηλώνει την ύπαρξη ενός συστήματος μέτρησης που εξυπηρετούσε τις συναλλαγές, αφού ανάμεσα

⁴⁰¹ J. Boardman, 1967, 62: *A currency of gold, silver, and electrum dumps and bars in Crete about 800 B.C. –or for long afterwards- is unthinkable.*

στα άλλα ανταλλάξιμα είδη που αναφέρονται, αυτό αντιστοιχεί σε μετρήσιμη αξία. Υποθέτουμε ότι σε σχέση με τα δύο τάλαντα χρυσού μπορεί να υπολογισθεί η αξία των υπολοίπων βραβείων, όπου για τα μεγαλύτερα θα πρέπει κάθε φορά η αξία να πολλαπλασιάζεται επί δύο, ενώ για το μικρότερο να υποδιαιρείται. Έτσι το τρίτο βραβείο, ο αχρησιμοποίητος λέβητας που χωρούσε τέσσερα μέτρα υγρών, θα είχε αξία ίση με τέσσερα τάλαντα χρυσού, το δεύτερο βραβείο, η φοράδα που εγκυμονούσε μουλάρι, θα είχε αξία ίση με οκτώ τάλαντα χρυσού, το πρώτο βραβείο, μία γυναίκα που ήξερε τέχνες και ένας τριποδικός λέβητας που χωρούσε είκοσι δύο μέτρα υγρών, θα είχε αξία ίση με δεκαέξι τάλαντα χρυσού, από οκτώ το καθένα και τέλος το πέμπτο βραβείο, μία φιάλη αχρησιμοποίητη θα είχε αξία ίση με ένα τάλαντο χρυσού. Στο ίδιο απόσπασμα η αναφορά σε λέβητα, πιθανόν μετάλλινο, που χωρούσε τέσσερα μέτρα υγρών, φανερώνει ότι υπήρχε και σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας των αγγείων, ενώ η εφαρμογή συστήματος μέτρησης για υγρά και για στερεά προϊόντα διαπιστώνεται και από άλλα αποσπάσματα της Ιλιάδας και της Οδύσσειας (βλ. παραπάνω σελ. 404-405).

Οι μαρτυρίες του Ομήρου για μέτρα που αφορούν στην εποχή που αυτός έζησε, αλλά και οι αρχαιολογικές μαρτυρίες, όπως και αυτές των πηγών, για την ύπαρξη συστημάτων μέτρησης σε περιόδους προγενέστερες και μεταγενέστερες της δικής του, δηλαδή για τα μινωικά, για τα αρχαϊκά και για τα υστερότερα χρόνια, θα έκαναν αναμενόμενη και όχι *αδιανόητη*, όπως είχε θεωρήσει ο Boardman, και στα πρωτογεωμετρικά – γεωμετρικά χρόνια την ύπαρξη συστημάτων μέτρησης των προϊόντων και τη συναλλαγή βάσει ενός σταθερού συστήματος και λογικά αναμενόμενη την εφαρμογή τους και στην Κρήτη.

Το θέμα ωστόσο δεν έχει απασχολήσει μέχρι τώρα την έρευνα. Μετρολογική προσέγγιση υπομινωικής – ανατολίζουσας κεραμικής επιχειρείται για πρώτη φορά στη μελέτη αυτή. Η περίπτωση που εξετάσαμε είναι αυτή των υπομινωικών – ανατολίζοντων αγγείων από την Κνωσό. Το βασικό ερώτημα που θέσαμε είναι αν τα αγγεία που κατασκευάζονταν στα εργαστήρια της Κνωσού από το τέλος του 11^{ου} έως το τέλος του 7^{ου} π.Χ. αιώνα είχαν προκαθορισμένη χωρητικότητα βάσει ενός συστήματος μέτρησης και αν στην περίπτωση που υπήρχε το σύστημα αυτό ήταν ίδιο ή άλλαξε κατά τις εξεταζόμενες περιόδους. Διαπιστώσαμε ότι όλα τα σχήματα και όλοι οι τύποι τους που εξετάσαμε, δηλαδή κνωσιακά αγγεία δεκαέξι διαφορετικών σχημάτων με αρκετούς τύπους τα περισσότερα από αυτά, από πολλούς διαφορετικούς χώρους εύρεσης, έχουν χωρητικότητα που ερμηνεύεται βάσει του ίδιου συστήματος μέτρησης σε όλες τις εξεταζόμενες περιόδους από την υπομινωική έως την ύστερη ανατολίζουσα. Το συμπέρασμα αυτό προέκυψε από την

αντιστοιχία της χωρητικότητάς τους σε λίτρα με τα μέτρα υγρών και στερεών του αττικού συστήματος μέτρησης, το οποίο γνωρίζουμε ότι εφαρμοζόταν στην Αττική σε λίγο μεταγενέστερες περιόδους. Η χωρητικότητα των αγγείων που μετρήθηκαν αντιστοιχεί σε δεδομένες, αλλά και σε συνυπολογιζόμενες μονάδες του συστήματος αυτού. Ο συνυπολογισμός μονάδων μέτρησης αποτελεί κανόνα για τις συναλλαγές και όχι μόνο για αυτές που αφορούν στα μέτρα χωρητικότητας, αλλά και για αυτές που αφορούν στα μέτρα βάρους και στα μέτρα μήκους.

Ιδιαίτερα προφανής είναι η αντιστοιχία με τα αττικά μέτρα από τα κνωσιακά αγγεία πόσεως τα οποία αντιπροσωπεύονται με τέσσερα σχήματα, τους κρατηρίσκους, τους σκύφους, τις κοτύλες και τα κύπελλα. Σε όλα αυτά τα σχήματα θεωρούμε ότι πρέπει να αναζητηθεί η αντιστοιχία με το ημικοτύλιο και την κοτύλη. Για παράδειγμα, από το ιερό στο Καλαπόδι το σχήμα του αρχαϊκού αγγείου-μετρητή που ορίζεται ως ημικοτύλιο είναι σκύφος και έχει θεωρηθεί ως μέτρο κρασιού⁴⁰².

Εκτός, βέβαια, από τα αγγεία που οριζόταν ως μέτρα θα πρέπει και τα υπόλοιπα αναλόγου σχήματος και μεγέθους να είχαν ανάλογη χωρητικότητα. Με χωρητικότητα αττικού ημικοτύλιου (0.137 λ.) και αττικής κοτύλης (0.274 λ.) εντοπίσαμε κνωσιακούς κρατηρίσκους, σκύφους, κοτύλες και κύπελλα του τέλους του 11^{ου} έως του τέλους του 7^{ου} π.Χ. αιώνα, ενώ δεν διαπιστώσαμε αντιστοιχία με την αιγινίτικη κοτύλη και το αιγινίτικο ημικοτύλιο, τα μέτρα δηλαδή το αιγινίτικου συστήματος μέτρησης με το οποίο επίσης συγκρίναμε τις μετρήσεις χωρητικότητας σε λίτρα.

Συγκεκριμένα χωρητικότητα ημικοτύλιου διαπιστώσαμε στα ακόλουθα (οι αριθμοί που αναφέρονται είναι αυτοί που έχουν δοθεί στα αγγεία στην κατάταξη που έχει γίνει κατά τη μέτρηση της χωρητικότητάς τους):

ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΤΤΙΚΟΥ ΗΜΙΚΟΤΥΛΙΟΥ (0.137 λ.)							
ΚΝΩΣΙΑΚΟΙ ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ		ΚΝΩΣΙΑΚΟΙ ΣΚΥΦΟΙ		ΚΝΩΣΙΑΚΕΣ ΚΟΤΥΛΕΣ		ΚΝΩΣΙΑΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ	
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ
15	Π ΠΡΓ	32	ΠΓ	15	ΠΑν	1	ΥποΜ/Π ΠΡΓ
16	Π ΠΡΓ	72	ΠΑν			18	Υ ΠΡΓ
17	Π ΠΡΓ	ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΣΚΥΦΟΙ				19	Υ ΠΡΓ
25	Μ ΠΡΓ	2	Μ ΠΡΓ			47	ΠΡΓ Β'-ΠΓ
26	Μ ΠΡΓ	4	Υ ΠΡΓ			52	ΠΓ
41	Υ ΠΡΓ	10	ΠΡΓ Β'			53	ΠΓ
42	Υ ΠΡΓ	12	Υ ΜΓ			118	ΠΑν
						119	ΠΑν

⁴⁰² Anne Palme-Koufa, 1996, 279-280.

Χωρητικότητα κοτύλης διαπιστώσαμε στα ακόλουθα:

ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΟΤΥΛΗΣ (0,274 λ.)							
ΚΝΩΣΙΑΚΟΙ ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ		ΚΝΩΣΙΑΚΟΙ ΣΚΥΦΟΙ		ΚΝΩΣΙΑΚΕΣ ΚΟΤΥΛΕΣ		ΚΝΩΣΙΑΚΑ ΚΥΠΕΛΛΑ	
A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ	A/A	ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ
46	ΠΡΓ Β΄	42	ΜΓ	3	ΥΓ	14	Υ ΠΡΓ
		43	ΜΓ	12	ΠΑν	15	Υ ΠΡΓ
		61	ΥΓ/ΠΑν	13	ΠΑν	16	Υ ΠΡΓ
			ΥΨΙΠΟΔΕΣ ΣΚΥΦΟΙ			27	ΠΡΓ Β΄
		9	Υ ΠΡΓ-ΠΡΓ Β΄			43	ΠΡΓ Β΄-ΠΓ
						44	ΠΡΓ Β΄-ΠΓ
						55	ΠΓ-ΜΓ
						74	ΜΓ
						89	Π ΥΓ
							ΚΥΠΕΛΛΟ ΜΕ ΕΣΩ ΝΕΥΟΝ ΧΕΙΛΟΣ
						1	Π ΠΡΓ (ς)

Το σύστημα που εφαρμοζόταν στην Κνωσό στις περιόδους από την υπομινωική έως την ύστερη ανατολίζουσα για τη μέτρηση της χωρητικότητας των αγγείων διαπιστώσαμε ότι δεν άλλαξε, αφού η ερμηνεία της χωρητικότητας όλων των εξεταζομένων κνωσιακών αγγείων έγινε βάσει του ίδιου συστήματος μέτρησης σε όλες αυτές τις περιόδους, αλλά και δεδομένου ότι στη διάρκεια αυτών των περιόδων κατασκευάζονταν κνωσιακά αγγεία ίδιας χωρητικότητας. Την κατασκευή αγγείων ίδιας χωρητικότητας σε διαφορετικές περιόδους διαπιστώσαμε στα δεκατρία από τα δεκαέξι σχήματα, στα οποία αυτή μετρήθηκε. Τα σχήματα αυτά είναι οι πίθοι, οι σφαιρικές πυξίδες, οι αμφορείς σε τρεις τύπους τους⁴⁰³, οι υδρίες, οι πρόχοι, οι οινοχόες, τα ληκύθια, οι αρύβαλλοι, τα μαγειρικά σκεύη, οι κρατηρίσκοι, οι σκύφοι⁴⁰⁴, οι κοτύλες και τα κύπελλα⁴⁰⁵. Ας σημειώσουμε ότι στα υπόλοιπα τρία σχήματα συγκαταλέγονται τα θήλαστρα και οι κάνθαροι που αντιπροσωπεύονται στη μέτρηση της χωρητικότητας με ένα μόνο δείγμα και οι όλπες που αντιπροσωπεύονται με δύο μόνο δείγματα. Υποθέτουμε ότι αν το δείγμα και σε αυτά ήταν μεγαλύτερο, θα είχαμε οδηγηθεί στο ίδιο συμπέρασμα.

Τα σημεία έως τα οποία θεωρήσαμε ότι θα γεμίζονταν τα εξεταζόμενα αγγεία φάνηκε ότι είναι τα σωστά από την αντιστοιχία των μετρήσεων της χωρητικότητάς τους σε λίτρα με τα αττικά μέτρα. Στα περισσότερα σχήματα παρατηρήσαμε ότι αρκετά αγγεία φέρουν στο εσωτερικό του χείλους γραπτή ταινία και υποθέσαμε ότι

⁴⁰³ Πρόκειται για τους αμφορείς με λαβές στο λαιμό, για τους αμφορίσκους με λαβές στην κοιλιά ή στον ώμο και για τους ψευδόστομους αμφορείς.

⁴⁰⁴ Διαπιστώθηκε στους σκύφους του συνήθους τύπου και στους υψίποδες σκύφους.

⁴⁰⁵ Από τους διάφορους τύπους κυπέλλων παρατηρήθηκε σε αυτά του συνήθους τύπου και σε μικρογραφικά κύπελλα.

αυτή μπορεί να υποδηλώνει το σημείο έως το οποίο θα τα γέμιζαν και να μην ήταν απλά διακοσμητική. Σε ορισμένες περιπτώσεις το τέλος της συνέπιπτε με το καθοριζόμενο σημείο μέτρησης της χωρητικότητας, ενώ σε άλλες όχι. Σε αυτές κάναμε δύο μετρήσεις, προκειμένου να διαπιστώσουμε ποιο σημείο ισχύει. Τα σχήματα στα οποία παρατηρήθηκε η γραπτή αυτή ταινία στο εσωτερικό του χείλους είναι σφαιρικές πυξίδες, αμφορείς σε τρεις τύπους τους⁴⁰⁶, υδρίες, πρόχου/προχοΐσκη, ληκύθια και αρυβαλλοειδή ληκύθια, κωδωνόσχημοι κρατήρες και κωδωνόσχημοι κρατήρες/σκύφοι⁴⁰⁷. Από τη διερεύνηση της παραπάνω υπόθεσης αποδείχθηκε ότι η γραπτή αυτή ταινία στα οκτώ από τα έντεκα σχήματα – τύπους σχημάτων στα οποία παρατηρήθηκε λειτουργεί ως δείκτης για το σημείο έως το οποίο το αγγείο έπρεπε να είναι γεμάτο με το προϊόν που περιείχε και μόνο για τρία από αυτά το συμπέρασμα είναι αμφίβολο. Το ερώτημα δεν ήταν εύκολο να απαντηθεί στις υδρίες. Από τις τρεις κνωσιακές που φέρουν τέτοια ταινία στις δύο διαφορά μεταξύ των δύο μετρήσεων ήταν πολύ μικρή και η αντιστοιχία τους με τα αττικά μέτρα δεν βοήθησε πολύ ως προς τη διευκρίνιση του σημείου, ενώ στην τρίτη φάνηκε ότι θα μπορούσαν να ισχύουν και τα δύο σημεία έως τα οποία μετρήθηκε η χωρητικότητα, το κοινό καθοριζόμενο για όλες, αλλά και αυτό που δηλώνεται από την ταινία. Στα δύο ληκύθια, στα οποία παρατηρήθηκε η ταινία αυτή, λόγω της πολύ μικρής διαφορά μεταξύ των δύο μετρήσεων, θεωρήσαμε ότι το συμπέρασμα για τη λειτουργία της ως δείκτη είναι επισφαλές. Παρόλα αυτά και στα δύο πιο κοντινές στα αττικά μέτρα ήταν οι μετρήσεις έως το τέλος της ταινίας. Τέλος, σε αρυβαλλοειδές ληκύθιο, ο λαιμός του οποίου είναι πολύ στενός, η διαφορά ανάμεσα στις δύο μετρήσεις ήταν ελάχιστη και η σύγκριση στην πραγματικότητα χωρίς αποτέλεσμα. Εκτός από τα κνωσιακά αγγεία η γραπτή αυτή ταινία παρατηρήθηκε και σε αττική προχοΐσκη εισηγμένη στην Κνωσό. Το τέλος της συμπίπτει με το καθοριζόμενο σημείο μέτρησης και φαίνεται και σε αυτό να λειτουργεί ως δείκτης.

Παρατηρήσαμε ακόμα ότι επιμέρους διαφορές στο σχήμα ανάμεσα σε αγγεία που κατατάσσονται στον ίδιο τύπο δεν σχετίζονται με τη χωρητικότητά τους, αφού αυτά μπορεί να έχουν κατασκευαστεί με ίδια χωρητικότητα, όπως ακριβώς συμβαίνει και με διαφορετικούς τύπους σε ένα σχήμα, που μπορεί ακόμα να έχουν χωρητικότητα πολλαπλάσιου μεγέθους μεταξύ τους. Το συμπέρασμα αυτό βασίζεται

---

⁴⁰⁶ Πρόκειται για αμφορείς με λαβές στην κοιλιά, αμφορείς με λαβές στον ώμο και αμφορίσκος με λαβές στο λαιμό.

⁴⁰⁷ Τα στοιχεία αναφέρονται αναλυτικά στην ανάγνωση και ερμηνεία των μετρήσεων χωρητικότητας σε καθένα από αυτά τα σχήματα.

στα περισσότερα από τα σχήματα που μετρήθηκαν, συγκεκριμένα σε πίθους, σε προχοϊσκες, σε σκύφους και σε κύπελλα διαφορετικών τύπων, καθώς και σε οινοχόες, σε ληκύθια, σε αρυβάλλους διαφορετικού τύπου ή και του ίδιου άλλα με διαφορές στο σχήμα, και τέλος σε κοτύλες με διαφορές στο σχήμα⁴⁰⁸. Παρά τις διαφορές στο σχήμα, η ομοιότητα στη χωρητικότητα εξηγείται εύκολα, αφού πρόκειται για αγγεία που προορίζονταν για την ίδια χρήση.

Ένα άλλο ερώτημα που θέσαμε είναι, αν στην περίπτωση που ίσχυε ένα σύστημα μέτρησης της χωρητικότητας στις περιόδους που μας ενδιαφέρουν, αυτό ήταν ίδιο στην Κνωσό και σε άλλες περιοχές εκτός Κρήτης. Για να απαντήσουμε σε αυτό μετρήσαμε τη χωρητικότητα σε εισηγμένα στην Κνωσό αγγεία και σε ελάχιστες περιπτώσεις και σε αγγεία άλλων περιοχών που δεν έχουν βρεθεί στην Κνωσό για να τα συγκρίνουμε με τα κνωσιακά. Οι περιοχές από τις οποίες είχαν εισαχθεί αγγεία στην Κνωσό και με τις οποίες έγινε η σύγκριση είναι η Αττική, η Κόρινθος, η Λακωνία, οι Κυκλάδες, η Εύβοια, η Ανατολική Ελλάδα, η Κύπρος και η Φοινίκη. Εκτός από τα εισηγμένα στην Κνωσό αγγεία η χωρητικότητα μετρήθηκε σε ΠΡΓ αμφορέα εισηγμένο στο Λευκαντί από τη Βόρεια Ελλάδα, πιθανόν από τη Θεσσαλία ή από τη Μακεδονία, αλλά και σε λίγα αττικά αγγεία που όμως έχουν βρεθεί στην Αττική και τα οποία είναι ΜΓ I ωοειδής πίθος χωρίς λαιμό, δύο ΠΡΓ αμφορείς και ΜΓ II – ΥΓ I υδρία⁴⁰⁹. Διαπιστώσαμε ότι η χωρητικότητα όλων των αγγείων που μετρήθηκαν από όλες τις παραπάνω περιοχές ερμηνεύεται, όπως και στα κνωσιακά αγγεία, βάσει του αττικού συστήματος μέτρησης για υγρά και για στερεά σε όλες τις εξεταζόμενες περιόδους. Διαπιστώσαμε επίσης ότι διαφορετικές περιοχές κατασκεύαζαν αγγεία με ίδια χωρητικότητα. Συμπερασματικά, από τη σύγκριση αυτή διαπιστώσαμε ομοιότητα στη χωρητικότητα κνωσιακών αγγείων και αγγείων από άλλες περιοχές στα περισσότερα από τα σχήματα, τα οποία είναι οι αμφορείς σε διάφορους τύπους τους⁴¹⁰, οι σφαιρικές πυξίδες, τα ληκύθια, οι σκύφοι, οι κοτύλες και τα κύπελλα. Όπως παρατηρούμε πρόκειται για αποθηκευτικά αγγεία, για αγγεία μεταφοράς των προϊόντων και για αγγεία πόσεως.

Συγκεκριμένα, από τα αττικά αγγεία που συγκρίναμε και στα οποία περιλαμβάνονται αρκετά σχήματα που προορίζονταν για διάφορες χρήσεις, όπως για

⁴⁰⁸ Τα στοιχεία για τα αγγεία αυτά δίνονται αναλυτικά στο κεφάλαιο για την ανάγνωση και την ερμηνεία της χωρητικότητας στα αντίστοιχα σχήματα.

⁴⁰⁹ Ο ΜΓ I ωοειδής πίθος χωρίς λαιμό προέρχεται από πηγάδι στην Αγορά, ο Υ ΠΡΓ αμφορέας με λαβές στην κοιλιά από τάφο στην Αγορά, ο ΠΡΓ αμφορέας από τάφο στον Κεραμεικό και η υδρία επίσης από τάφο στον Κεραμεικό. Τα στοιχεία για τα αγγεία αυτά δίνονται στα αντίστοιχα σχήματα στο κεφάλαιο για τη μέτρηση της χωρητικότητας.

⁴¹⁰ Πρόκειται για αμφορείς με λαβές στην κοιλιά, αμφορείς και αμφορίσκο με λαβές στο λαιμό και αμφορίσκο με λαβές στον ώμο.

την αποθήκευση, για τη μεταφορά των προϊόντων, ή ακόμα είναι αγγεία «επιτραπέζια»⁴¹¹ και αγγεία πόσεως, όμοια χωρητικότητα με κνωσιακά διαπιστώσαμε μόνο σε ορισμένα από αυτά τα σχήματα. Συγκρίθηκαν ωσειδής πίθος, αμφορείς, υδρία, προχοϊσκες, οινόχοες, υψίπους κρατήρας, σκύφοι και κύπελλα⁴¹².

Ομοιότητα διαπιστώθηκε σε αμφορείς⁴¹³, σε σκύφους και σε κύπελλα. Ίδια χωρητικότητα με κνωσιακούς αμφορείς έχει και ο αμφορέας που έχει βρεθεί στο Λευκαντί και προέρχεται από τη Βόρεια Ελλάδα. Στα κυκλαδικά αγγεία που συγκρίθηκαν αντιπροσωπεύονται λιγότερα σχήματα, τα οποία είναι αμφορέας με λαβές στην κοιλιά, προχοϊσκη, σκύφοι και κύπελλα. Από αυτά όμοια χωρητικότητα με κνωσιακά διαπιστώσαμε σε σκύφους και σε κύπελλα. Λιγότερα σχήματα συγκρίθηκαν από κορινθιακά, από ευβοϊκά και από κυπριακά αγγεία. Για όλα αυτά όμως υπάρχουν κνωσιακά ίδιων σχημάτων με όμοια χωρητικότητα. Έτσι κορινθιακή σφαιρική πυξίδα και κορινθιακές κοτύλες έχουν όμοια χωρητικότητα με αντίστοιχα κνωσιακά σχήματα. Ευβοϊκός αμφορίσκος με λαβές στον ώμο και ευβοϊκοί σκύφοι, κυπριακός αμφορίσκος με λαβές στο λαιμό και κυπριακά ληκύθια, καθώς και λακωνικό κύπελλο έχουν όμοια χωρητικότητα με κνωσιακά. Για οινόχρη από τη Φοινίκη και για κρατήρα από την Ανατολική Ελλάδα δεν εντοπίσαμε κνωσιακά ανάλογης χωρητικότητας.

Μέσω των μετρήσεων της χωρητικότητας διερευνήσαμε ένα ακόμα θέμα, το αν υπήρχε τυποποίηση στη χωρητικότητα των αγγείων και στη διακίνηση των προϊόντων που συσκευάζονταν σε αυτά. Η κατασκευή αγγείων ίδιας χωρητικότητας ή χωρητικότητας πολλαπλάσιου μεγέθους στο ίδιο ή σε διαφορετικά σχήματα ανάλογης χρήσης, θα έδειχνε την τυποποίηση στη χωρητικότητά τους.

Διαπιστώσαμε ότι στα κνωσιακά εργαστήρια διαφορετικά σχήματα, που προορίζονταν όμως για ανάλογη χρήση, κατασκευάζονταν με ίδια χωρητικότητα, διαπίστωση που έγινε και για μη κνωσιακά αγγεία.

Την τυποποίηση στη χωρητικότητα των αγγείων που σχετίζονταν με τη διακίνηση προϊόντων συμπεράναμε καταρχήν από τους αμφορείς. Μέσα από μικρό δείγμα αγγείων, στα οποία ήταν δυνατόν να γίνουν μετρήσεις, διαπιστώσαμε ότι με ίδια χωρητικότητα έχουν κατασκευαστεί αττικοί και κνωσιακοί αμφορείς με λαβές στο λαιμό και αμφορείς με λαβές στην κοιλιά, αμφορέας με λαβές στο λαιμό από τη Βόρεια Ελλάδα και κνωσιακοί ίδιου τύπου και τέλος, ευβοϊκοί και κνωσιακοί,

⁴¹¹ Με τον όρο επιτραπέζια δηλώνονται τα αγγεία του σερβιρίσματος. Ο όρος χρησιμοποιείται με τη σημερινή του έννοια.

⁴¹² Στους αμφορείς περιλαμβάνονται αμφορείς με λαβές στο λαιμό και με λαβές στην κοιλιά, στους σκύφους όπως και στα κύπελλα αγγεία του συνήθους τύπου αλλά και με πόδι.

⁴¹³ Η διαπίστωση αυτή ισχύει για αμφορέα με λαβές στην κοιλιά και για αμφορέα με λαβές στο λαιμό.

καθώς και κυπριακοί και κνωσιακοί αμφορίσκοι⁴¹⁴. Οι αμφορείς, αγγεία αποθήκευσης, αλλά και μεταφοράς των προϊόντων, όπως αποδείχθηκε, κατασκευάζονταν με δεδομένη χωρητικότητα βάσει του αττικού συστήματος μέτρησης, αλλά και με όμοια χωρητικότητα σε διαφορετικές περιοχές, έτσι ώστε η ποσότητα του προϊόντος που περιείχαν να είναι αναγνωρίσιμη από τους εισαγωγείς τους στις περιοχές όπου διακινούνταν. Προφανώς λοιπόν δεν εισάγονταν μόνο για το ίδιο το σκεύος, αλλά και για το περιεχόμενό τους. Συνεπώς η διακίνηση των προϊόντων μεταξύ των διαφόρων περιοχών ήταν οργανωμένη. Ακόμα όμως και αν αγόραζαν μόνο το σκεύος άδειο, ήξεραν τη χωρητικότητά του. Ήδη για τον ΠΡΓ αμφορέα από τη Βόρεια Ελλάδα που βρέθηκε στο Λευκαντί έχει θεωρηθεί από τον Catling ότι χρησιμοποιούνταν για τη μεταφορά προϊόντων σε κάποια ποσότητα χωρίς να μπορεί να προσδιοριστεί το είδος τους, φανερώνοντας κάποιο βαθμό οργάνωσης σε μία τουλάχιστον φάση της ανταλλαγής των προϊόντων⁴¹⁵. Ο αμφορέας αυτός φέρει εγχάρακτα σημεία στις λαβές του, τα οποία έχουν ερμηνευθεί ως εμπορικά. Γενικότερα για τους αμφορείς με λαβές στο λαιμό, στους οποίους το δείγμα που μετρήσαμε ήταν μεγαλύτερο απ' ότι στους άλλους τύπους, διαπιστώσαμε ότι κατασκευάζονταν με σχήμα παρόμοιο στην Κνωσό, στην Αττική και στη Βόρεια Ελλάδα και ότι λειτουργούσαν ως η συσκευασία του προϊόντος που περιείχαν, η ποσότητα του οποίου ήταν αναγνωρίσιμη από τους εισαγωγείς. Θεωρούμε πιθανό η διακόσμησή τους, η οποία διέφερε, να ήταν δηλωτική της περιοχής προέλευσής τους. Ενδιαφέρον θα ήταν να συνεχισθεί η έρευνα προς αυτή την κατεύθυνση με τη μέτρηση της χωρητικότητας των αμφορέων πρωτογεωμετρικών – ανατολίζοντων χρόνων και από άλλες θέσεις της Κρήτης, αλλά και από άλλες περιοχές του ελλαδικού χώρου, για να εμπλουτιστεί η γνώση μας για την οργάνωση του εμπορίου και τη διακίνηση των προϊόντων. Το ίδιο ισχύει και για τα άλλα εξεταζόμενα εδώ σχήματα. Είναι προφανές ότι στις δημοσιεύσεις των αγγείων μαζί με τις διαστάσεις τους θα έπρεπε να δίνεται και η χωρητικότητά τους.

Με τη διακίνηση προϊόντων, των οποίων λειτουργούσε ως η συσκευασία, σχετίζεται ένα ακόμα σχήμα, τα ληκόθια, αγγεία για αρωματικά έλαια. Αν και το

⁴¹⁴ Ο ΠΡΓ αμφορέας από τη Βόρεια Ελλάδα που βρέθηκε στο Λευκαντί έχει ίδια χωρητικότητα επτά χοών και δύο ξεστών με δύο κνωσιακούς, ένα ΥποΜ και ένα Π ΠΡΓ. Από τους εισηγμένους στην Κνωσό αμφορείς αττικός Υ ΠΡΓ αμφορέας με λαβές στην κοιλιά έχει την ίδια χωρητικότητα ενός εκτέα ή δύο χοών και τριών-τεσσάρων ξεστών με Π ΠΡΓ κνωσιακό και τη μισή χωρητικότητα από δύο ΥποΜ κνωσιακούς, οι οποίοι έχουν χωρητικότητα πέντε χοών, ενώ και για αττικό ΠΡΓ αμφορέα με λαβές στο λαιμό διαπιστώσαμε ότι έχει την ίδια χωρητικότητα τεσσάρων χοών και ενός ξέστη με κνωσιακό Μ ΠΡΓ. Κυπριακός αμφορίσκος με λαβές στο λαιμό έχει την ίδια χωρητικότητα ενός ξέστη με Π ΠΡΓ κνωσιακό. Ακόμα Υ ΠΡΓ ευβοϊκός αμφορίσκος με λαβές στον ώμο έχει ίδια χωρητικότητα δύο ξεστών με δύο κνωσιακούς αμφορίσκους με λαβές στην ώμο, ένα ΥποΜ και ένα Υ ΠΡΓ.

⁴¹⁵ R. W. Catling, 1996(β), 126-132.

δείγμα που μετρήσαμε και συγκρίναμε από κυπριακά ληκύθια και κνωσιακά κρητοκυπριακού τύπου είναι μικρό, διαπιστώσαμε ότι σε αυτά υπάρχουν ληκύθια με ανάλογο σχήμα και διακόσμηση, αλλά και με ίδια χωρητικότητα, συγκεκριμένα ενός ημικοτύλιου συν ενός οξύβαφου (0.205 λ.). Υποθέτουμε ότι αν το δείγμα ήταν μεγαλύτερο, θα βρισκόταν αντιστοιχία στη χωρητικότητα και των υπολοίπων. Τα κυπριακά ληκύθια φάνηκε ότι κατασκευάζονταν σε συγκεκριμένα μεγέθη, με χαρακτηριστική διακόσμηση και με χωρητικότητα πολλαπλάσιου μεγέθους, αφού χωρούσαν διαδοχικά μέτρα υγρών. Η ποσότητα των αρωματικών ελαίων που περιείχαν ήταν συγκεκριμένη και εύκολα αναγνωρίσιμη από τους εισαγωγείς και από τους αγοραστές τους. Και οι κνωσιακές μιμήσεις τους όμως, που ήταν πιστά αντίγραφα, κατασκευάζονταν με όμοια χωρητικότητα, αφού σε αυτές κυκλοφορούσε το ίδιο προϊόν, το οποίο θα έπρεπε να είναι και στις ίδιες ποσότητες.

Όμοια χωρητικότητα ωστόσο παρατηρήσαμε σε όλα τα κνωσιακά σχήματα αγγείων στα οποία συσκευάζονταν τα αρωματικά έλαια, δηλαδή στους αρυβάλλους, στα ληκύθια και στους μικρού μεγέθους ψευδόστομους αμφορείς, αν και το δείγμα που μετρήσαμε από αυτά δεν είναι μεγάλο. Στη σύγκριση ελήφθησαν υπ' όψιν όλοι οι τύποι, καθώς και τα κυπριακά ληκύθια, αφού, όπως αποδείχθηκε, έχουν ίδια χωρητικότητα με τα κνωσιακά κρητοκυπριακού τύπου που τα μιμούνται. Και για αυτά υποθέτουμε ότι αν υπήρχε δυνατότητα να μετρηθούν περισσότερα αγγεία από τα συγκεκριμένα σχήματα, θα είχε διαπιστωθεί ομοιότητα στη χωρητικότητα περισσότερων. Τα αγγεία αυτά κατασκευάζονταν σε συγκεκριμένα μεγέθη με σχέση πολλαπλάσιου μεγέθους ως προς τη χωρητικότητά τους, αφού χωρούσαν διαδοχικά μέτρα υγρών, δηλώνοντας μία τυποποίηση στο εμπόριο των αρωματικών ελαίων⁴¹⁶ (βλ. και σελ. 569-571, 573-574). Στα διαφορετικά αυτά σχήματα υποθέτουμε ότι θα εμφιαλώνονταν διαφορετικά είδη αρωματικών ελαίων, με διαφορετική προέλευση.

Ένα ακόμα σχήμα που δείχνει την τυποποίηση στη χωρητικότητα είναι οι σφαιρικές πυξίδες. Εισηγμένη στην Κνωσό κορινθιακή σφαιρική πυξίδα έχει ίδια χωρητικότητα ενός ξέστη συν ενός ημικοτύλιου με ορισμένες κνωσιακές. Η κορινθιακή σφαιρική πυξίδα (Υ ΠΡΓ), όπως φαίνεται από το σχήμα της με το οριζόντιο χείλος και το κωνικό πόμα πάνω σε αυτό, είναι αγγείο αποθηκευτικό. Στο

---

⁴¹⁶ Κνωσιακοί αρύβαλλοι, ψευδόστομοι αμφορείς, κνωσιακά ληκύθια συνήθους τύπου και κρητοκυπριακού τύπου, καθώς και κυπριακά ληκύθια κατασκευάζονταν με χωρητικότητα ενός ημικοτύλιου συν ενός οξύβαφου (0.205 λ.). Κνωσιακά ληκύθια συνήθους τύπου και αρύβαλλοι κατασκευάζονταν με χωρητικότητα οξύβαφου (0.068 λ.). Με χωρητικότητα ημικοτύλιου και κούθου (0.183 λ.) κατασκευάζονταν κνωσιακοί αρύβαλλοι, ψευδόστομοι αμφορείς, κνωσιακά ληκύθια συνήθους τύπου και κυπριακά ληκύθια. Με χωρητικότητα ημικοτύλιου (0.137 λ.) κυκλοφορούσαν ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου, αρύβαλλοι και αρυβαλλοειδή ληκύθια. Με χωρητικότητα κοτύλης (0.274 λ.) κνωσιακά ληκύθια κρητοκυπριακού τύπου και αρύβαλλοι.

χείλος της πυξίδας και αντίστοιχα και στο πόμα υπάρχουν αντικρυστά δύο οπές που προφανώς χρησίμευαν για τη στερέωση του πόματος στο αγγείο, αλλά και για την ανάρτησή στη συνέχεια προφανώς για να προστατεύεται το προϊόν που περιείχε. Η μία κνωσιακή σφαιρική πυξίδα (M – Y ΠΡΓ) με την οποία έχει ίδια χωρητικότητα, αν και διαφέρει στο σχήμα, το οποίο θυμίζει μικρογραφικό πίθο, είναι επίσης αποθηκευτικό αγγείο. Οι δύο άλλες κνωσιακές πυξίδες (η μία Y ΠΡΓ – ΠΡΓ Β' και η άλλη YAν) έχουν επίσης διαφορετικό σχήμα με χείλος οριζόντιο επίπεδο, που δεν εξυπηρετούσε την πόση και πρέπει να είναι αγγεία επίσης αποθηκευτικά. Φαίνεται λοιπόν ότι τα μικρά αποθηκευτικά αγγεία κατασκευάζονταν με συγκεκριμένη χωρητικότητα, που μπορούσε να είναι ίδια σε διαφορετικές περιοχές. Το σχήμα μπορούσε κατά περιοχές να διαφέρει, η χωρητικότητά του όμως έπρεπε να είναι αναγνωρίσιμη.

Όπως αποδείχθηκε κατά την ερμηνεία των μετρήσεων χωρητικότητας των αγγείων, στην Κνωσό από την υπομινωική έως την ύστερη ανατολίζουσα περίοδο κατασκευάζονταν αγγεία πόσεως διαφορετικών σχημάτων, αλλά με ίδια χωρητικότητα⁴¹⁷. Τα αγγεία αυτά κυκλοφορούσαν σε συγκεκριμένα μεγέθη με ίδια ή με πολλαπλάσια χωρητικότητα. Θεωρούμε ότι τα διάφορα σχήματα ή τα διαφορετικά μεγέθη θα εξυπηρετούσαν την πόση διαφορετικών υγρών. Αρκετά από τα σχήματα αυτά, για παράδειγμα, οι σκύφοι, οι κοτύλες και τα κύπελλα ή οι κρατηρίσκοι, οι σκύφοι και τα κύπελλα⁴¹⁸, συνυπήρχαν και άρα χρησιμοποιούνταν παράλληλα, όπως προκύπτει από τη χρονολόγησή τους. Στα αγγεία πόσεως διαπιστώσαμε ακόμα από τις συγκρίσεις χωρητικότητας που έγιναν ότι η Κνωσός, οι Κυκλάδες, η Αττική και η Εύβοια κατασκεύαζαν σκύφους όμοιας χωρητικότητας⁴¹⁹, η Κνωσός, η Αττική και οι Κυκλάδες κύπελλα όμοιας χωρητικότητας⁴²⁰, ενώ η Κόρινθος και η Κνωσός κοτύλες όμοιας χωρητικότητας⁴²¹. Οι σκύφοι, τα κύπελλα και οι κοτύλες, αγγεία «σερβιρίσματος», προφανώς

⁴¹⁷ Ενδεικτικά αναφέρουμε εδώ ορισμένα από αυτά. Με χωρητικότητα ημικοτύλιου (0.137 λ.) και κοτύλης (0.274 λ.) κατασκευάζονταν σκύφοι συνήθους τύπου, υψίποδες σκύφους, κρατηρίσκοι, κοτύλες και κύπελλα. Με χωρητικότητα ξέστη (0.547 λ.), ή ημικοτύλιου συν οξύβαφου (0.205 λ.) κατασκευάζονταν σκύφοι, κρατηρίσκοι, κοτύλες και κύπελλα.

⁴¹⁸ Στην Κνωσό οι κρατηρίσκοι συναντώνται από την υπομινωική έως την πρωτογεωμετρική Β' περίοδο, ενώ οι κοτύλες από την ύστερη γεωμετρική έως την ύστερη ανατολίζουσα.

⁴¹⁹ Αναλυτικά οι μετρήσεις και τα συμπεράσματα στις σελ. 588-594, 598-600. Για παράδειγμα, κατασκεύαζαν σκύφους χωρητικότητας κοτύλης και ημικοτύλιου, ή ξέστη ημικοτύλιου και οξύβαφου, ξέστη και κοτύλης κ.λ.π..

⁴²⁰ Αναφέρουμε ενδεικτικά κνωσιακά και αττικά κύπελλα με χωρητικότητα κοτύλης ή ημικοτύλιου, οξύβαφου και κιάθου, ακόμα με χωρητικότητα ημικοτύλιου και οξύβαφου. Κυκλαδικό, κνωσιακά και αττικά με χωρητικότητα ημικοτύλιου και οξύβαφου. Και για τα κύπελλα αναλυτικά οι μετρήσεις και τα συμπεράσματα στις σελ. 606-614, 62-622.

⁴²¹ Για παράδειγμα, κοτύλες χωρητικότητας ημικοτύλιου και οξύβαφου ή χωρητικότητας ξέστη.

αποτελούσαν και αγγεία πώλησης υγρών όπως, για παράδειγμα, κρασιού, οπότε η δεδομένη και αναγνωρίσιμη χωρητικότητά τους ήταν επιβεβλημένη.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι σε αγγεία στα οποία συσκευάζονταν, διακινούνταν ή αποθηκεύονταν προϊόντα, όπως είναι τα ληκύθια, οι αρύβαλλοι, οι αμφορείς, οι σφαιρικές πυξίδες, οι ποσότητες των προϊόντων που περιείχαν ήταν συγκεκριμένες και σταθερές. Σε πολλές περιπτώσεις διαπιστώσαμε ότι αυτό συνέβαινε ανεξάρτητα από το σχήμα τους, το οποίο μπορεί να διέφερε, αφού ίδια χωρητικότητα και άρα ποσότητα προϊόντος παρατηρήθηκε σε αγγεία διαφορετικών σχημάτων, που προορίζονταν όμως για την ίδια χρήση. Δεδομένη χωρητικότητα διαπιστώσαμε ακόμα σε όλα τα αποθηκευτικά αγγεία που εξετάστηκαν, δηλαδή σε όλους τους τύπους πίθων και στα αποθηκευτικά αγγεία μικρότερου μεγέθους, τις πυξίδες με ευθέα τοιχώματα και τις σφαιρικές πυξίδες. Το ίδιο ισχύει και για τα αγγεία στα οποία «σερβίρονταν» προϊόντα όπως, για παράδειγμα, στους σκύφους, στους κρατηρίσκους, στις κοτύλες και στα κύπελλα, τα οποία όμως θα ήταν και αγγεία πώλησης των προϊόντων αυτών. Την πώληση των ίδιων προϊόντων, όπως του κρασιού, θα εξυπηρετούσαν και οι οινοχόες, στις οποίες επίσης υπάρχουν αγγεία με χωρητικότητα πολλαπλάσιου μεγέθους όπως, για παράδειγμα, οινοχόες χωρητικότητας οξύβαφου, ημικοτύλιου, κοτύλης, δύο ξεστών, ή τριών ξεστών. Ίδια χωρητικότητα παρατηρήσαμε ανάμεσα σε οινοχόες και σε αγγεία πόσεως όπως, για παράδειγμα, ανάμεσα σε οινοχόες, σε σκύφους, σε κοτύλες και σε κύπελλα που κατασκευάζονταν με χωρητικότητα ημικοτύλιου, κοτύλης ή δύο ξεστών. Με χωρητικότητα ημικοτύλιου, κοτύλης, ή δύο ξεστών κατασκευάζονταν και πρόχοι/προχοϊσκές, για τις οποίες επίσης διαπιστώσαμε όμοια χωρητικότητα με αγγεία πόσεως. Για παράδειγμα, με χωρητικότητα κοτύλης συν ημικοτύλιου (0.411 λ.) κατασκευάζονταν πρόχοι, κρατηρίσκοι, σκύφοι, κοτύλες και κύπελλα.

Τα παραδείγματα από την παραδοσιακή κεραμική, όταν ακόμα κατασκευάζονταν αγγεία που ήταν χρηστικά και όχι διακοσμητικά, επιβεβαιώνουν τη συγκεκριμένη χωρητικότητα στα αγγεία για το κρασί και το νερό, αλλά και στα αποθηκευτικά αγγεία. Η κατασκευή αγγείων για κρασί με ορισμένη χωρητικότητα μας είναι γνωστή από παραδοσιακά εργαστήρια κεραμικής, όπως από εργαστήριο στα Νοχιά Χανίων, στο οποίο κατασκευάζονταν σύμφωνα με τον Σκλαβενίτη και μαστραπάδες για κρασί που ονομάζονταν *μίστακα* και ήταν ορισμένης χωρητικότητας. Όπως αναφέρεται χωρούσαν εννέα, δώδεκα ή δεκαπέντε οκάδες και

χρησίμευαν ως μετράδια⁴²². Είναι προφανές ότι για την αγορά κρασιού η χωρητικότητα του αγγείου θα έπρεπε να είναι δεδομένη. Γνωστή όμως μας είναι και η κατασκευή αγγείων για νερό με ορισμένη χωρητικότητα, αφού για «παραδοσιακό» αγγειοπλάστη, το Γεώργιο Γαρεδάκη από το Τζιτζιφέ Χανίων, αναφέρεται ότι *ήταν ο πιο καλός και ο πιο γρήγορος σταμνάς της περιοχής, αφού μπορούσε να φτιάξει είκοσι στάμνες των 25-30 οκάδων την ημέρα*⁴²³.

Ως προς τους πίθους πρόκειται για σχήμα που στην παραδοσιακή κεραμική η αναφορά της χωρητικότητάς του είναι συνήθης. Ενδεικτικά παραθέτουμε εδώ ορισμένα παραδείγματα. Για «παραδοσιακούς» αγγειοπλάστες από το Νομό Χανίων αναφέρεται από τον Σκλαβενίτη ότι αγγειοπλάστης από τα Πεμόνια έφτιαχνε πιθάρια χωρητικότητας μέχρι 500 οκάδων, αγγειοπλάστης από το Τζιτζιφέ έφτιαχνε πιθάρια χωρητικότητας μέχρι 80 οκάδων, οικογένεια αγγειοπλαστών από τον Καμπανό κατασκεύαζε πιθαράκια μέχρι 80 οκάδων, αγγειοπλάστης από το Ροδοβάνι κατασκεύαζε πιθάρια για λάδι χωρητικότητας μέχρι 150 οκάδων⁴²⁴.

Τέλος, σε σχέση με την ερμηνεία της χωρητικότητας των εξεταζομένων αγγείων εξεγάγαμε και ορισμένα συμπεράσματα για τη χρήση τους. Καταρχήν διερευνήσαμε αν τα μικρογραφικά αγγεία βάσει της χωρητικότητάς τους ήταν «χρηστικά», αφού θεωρήσαμε ότι αν αυτή αντιστοιχεί σε κάποιο μέτρο, τότε τα αγγεία θα προορίζονταν για χρήση. Όπως αποδείχθηκε στο πρώτο μέρος της παρούσας μελέτης τα μικρογραφικά αγγεία δεν κατασκευάζονταν για να τοποθετηθούν μόνο ως κτερίσματα στους τάφους, αφού διαπιστώσαμε ότι υπάρχουν ορισμένα που είναι γνωστά μόνο από τον οικισμό ή και από τα δύο είδη εγκατάστασης (βλ. σελ. 191, 192, 195). Ο χαρακτηρισμός των αγγείων ως μικρογραφικών είναι πολύ σχετικός όπως φάνηκε από τις δημοσιεύσεις τους, αφού, για παράδειγμα, υπάρχουν κύπελλα μικρών διαστάσεων, που αν και δεν έχουν χαρακτηριστεί μικρογραφικά, η χωρητικότητά τους είναι ίδια με τα αλλού χαρακτηριζόμενα ως μικρογραφικά. Βάσει της μεθόδου που έχουμε ακολουθήσει η χωρητικότητα ήταν δυνατόν να μετρηθεί μόνο σε όσα υπήρχαν δημοσιευμένα σχέδια. Παρόλα αυτά μετρήθηκε σε μικρογραφικά αγγεία αρκετών, διαφορετικών σχημάτων. Συγκεκριμένα μετρήθηκε σε δεκαενέα μικρογραφικά αγγεία διάφορων σχημάτων, τα οποία είναι σφαιρικές πυξίδες, αρυβαλλοειδές ληκύθιο, υψίποδες κρατήρες, σκύφοι, κοτύλη και κύπελλα και σε δύο οινοχόες, οι οποίες, αν και έχουν

⁴²² Χρ. Σκλαβενίτης, 1996, 95.

⁴²³ Χρ. Σκλαβενίτης, στο ίδιο, 84.

⁴²⁴ Χρ. Σκλαβενίτης, στο ίδιο, 84, 96.

χαρακτηρισθεί μικρού μεγέθους, είναι στην πραγματικότητα μικρογραφικές⁴²⁵. Από αυτά μόνο σε τρία, στο αρυβαλλοειδές ληκύθιο, σε σκύφο και σε κύπελλο η χωρητικότητα είναι πολύ μικρή και δεν αντιστοιχεί ούτε στο μικρότερο αττικό μέτρο υγρών. Σε όλα τα υπόλοιπα αντιστοιχεί είτε στον κύαθο (0.046 λ.) είτε στο οξύβαφο (0.068 λ.), με μόνη εξαίρεση τους υψίποδες κρατήρες που έχουν μεγαλύτερη χωρητικότητα, ο ένας ξέστη συν κύαθου (0.592 λ.) και ο άλλος οξύβαφου συν κύαθου (0.113 λ.). Συμπεραίνουμε λοιπόν βάσει της χωρητικότητάς τους ότι τα μικρογραφικά αγγεία ήταν «χρηστικά». Πρόκειται κυρίως για αγγεία πόσεως και το πιθανότερο είναι να αποτελούσαν μέτρα. Και από τα μικρογραφικά αγγεία πόσεως, όπως και από αυτά των υπολοίπων μεγεθών, διαπιστώνουμε ότι στα διάφορα σχήματά τους κατασκευάζονταν με ίδια χωρητικότητα, αφού με χωρητικότητα οξύβαφου υπάρχουν μικρογραφικά κύπελλα και μικρογραφικός σκύφος και με χωρητικότητα κύαθου μικρογραφικά κύπελλα, μικρογραφικοί σκύφοι και μικρογραφικές κοτύλες. Υποθέτουμε ότι αν είχαν μετρηθεί περισσότερες μικρογραφικές κοτύλες και σε αυτές θα είχαν εντοπιστεί κάποιες χωρητικότητας οξύβαφου. Για τις σφαιρικές πυξίδες, αγγεία αποθηκευτικά, υποθέτουμε ότι είναι πιθανό να χρησιμοποιούνταν για την αποθήκευση προϊόντων σε μικρές ποσότητες όπως, για παράδειγμα, ξηρών αρωματικών χόρτων ή κάποιων άλλων υγρών προϊόντων.

Στα σχήματα, των οποίων μετρήθηκε η χωρητικότητα, συμπεράσματα προέκυψαν για τη χρήση τους από την αντιστοιχία της χωρητικότητάς τους σε λίτρα με τα αττικά μέτρα. Καθώς τα αττικά μέτρα υγρών και στερεών διέφεραν, ήταν δυνατόν βάσει αυτών να διακριθεί ποια σχήματα και σε ποιους τύπους τους προορίζονταν για υγρά και ποια για στερεά προϊόντα⁴²⁶. Για τα δεκαέξι σχήματα των οποίων μετρήθηκε η χωρητικότητα συμπεραίνουμε τα εξής:

ΑΓΓΕΙΑ ΓΙΑ ΣΤΕΡΕΑ
ΩΘΕΙΔΕΙΣ ΠΙΘΟΙ ΧΩΡΙΣ ΛΑΙΜΟ = ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΔΥΟ ΛΑΒΕΣ

⁴²⁵ Τα αγγεία αυτά είναι: δύο μικρογραφικές σφαιρικές πυξίδες με χωρητικότητα η μία ημικοτύλιου (0.137 λ.) και η άλλη κύαθου (0.046 λ.), δύο οينوχόες «μικρού μεγέθους» με χωρητικότητα η μία ημικοτύλιου και η άλλη οξύβαφου (0.068 λ.), μικρογραφικό αρυβαλλοειδές ληκύθιο με χωρητικότητα 0.010 λ. που δεν αντιστοιχεί ούτε στο μικρότερο αττικό μέτρο υγρών, δύο μικρογραφικοί υψίποδες κρατήρες με χωρητικότητα ο ένας ξέστη και κύαθου (0.592 λ.) και ο άλλος οξύβαφου και κύαθου (0.113 λ.), τέσσερις μικρογραφικοί σκύφοι από τους οποίους οι δύο έχουν χωρητικότητα κύαθου, ο ένας οξύβαφου και μόνο του ενός είναι πολύ μικρή (0.029 λ.) και δεν αντιστοιχεί ούτε στο μικρότερο αττικό μέτρο υγρών, παρόλο ότι το σχήμα και η διακόσμησή του είναι όμοια με ενός από τους άλλους τρεις, αυτού με χωρητικότητα οξύβαφου, μικρογραφική κοτύλη με χωρητικότητα κύαθου, μικρογραφικό χειροποίητο κύπελλο με χωρητικότητα κύαθου, μικρογραφικό αττικό κύπελλο με ψηλό πόδι με χωρητικότητα κύαθου, επτά μικρογραφικά κνωσιακά κύπελλα από τα οποία τα πέντε έχουν χωρητικότητα οξύβαφου, το ένα κύαθου και μόνο ενός είναι πολύ μικρή (0.020 λ.) και δεν αντιστοιχεί σε κανένα μέτρο υγρών. Αναλυτικά τα στοιχεία των αγγείων αυτών δίνονται στις μετρήσεις της χωρητικότητας και στην ερμηνεία τους.

⁴²⁶ Οι αντιστοιχίες για κάθε σχήμα αναλυτικά δίνονται στο κεφάλαιο για την Ανάγνωση και την Ερμηνεία των μετρήσεων χωρητικότητας.

ΑΓΓΕΙΑ ΓΙΑ ΣΤΕΡΕΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΥΓΡΑ	
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΛΑΙΜΟ ΚΟΣΜΗΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΧΟΝΔΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ	ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟΝ ΩΜΟ
ΠΙΘΟΙ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ «ΠΟΛΥΧΡΩΜΟΙ» ΠΙΘΟΙ	ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ «ΠΙΘΟΙ»/ΧΥΤΡΕΣ
ΠΥΞΙΔΕΣ ΜΕ ΕΥΘΕΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΑ	ΚΩΔΩΝΟΣΧΗΜΟΙ ΚΡΑΤΗΡΕΣ
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΙΑ	ΚΡΑΤΗΡΑΣ (ΜΟΙΑΖΕΙ ΜΕ ΠΙΘΟ)

ΑΓΓΕΙΑ ΓΙΑ ΥΓΡΑ	
ΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΠΥΞΙΔΕΣ	ΑΡΥΒΑΛΛΟΙ
ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΜΕ ΛΑΒΕΣ ΣΤΟ ΛΑΙΜΟ	ΘΗΛΑΣΤΡΟ
ΑΜΦΟΡΙΣΚΟΙ (ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΤΥΠΩΝ)	ΜΑΓΕΙΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ «ΠΡΟΧΟΙ»
ΨΕΥΔΟΣΤΟΜΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ	ΚΡΑΤΗΡΕΣ (ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΥΠΟΙ)
ΥΔΡΙΕΣ	ΚΡΑΤΗΡΙΣΚΟΙ
ΠΡΟΧΟΙ - ΠΡΟΧΟΪΣΚΕΣ	ΣΚΥΦΟΙ
ΟΙΝΟΧΟΕΣ	ΚΟΤΥΛΕΣ
ΟΛΠΕΣ	ΚΥΠΕΛΛΑ
ΛΗΚΥΘΟΙ/ΛΗΚΥΘΙΑ	

Στους πίθους και στους αμφορείς οι διάφοροι τύποι τους φαίνεται ότι είχαν διαφορετικές χρήσεις. Στους πίθους, οι ωσειδείς πίθοι χωρίς λαιμό θα προορίζονταν για στερεά προϊόντα, οι πίθοι με λαιμό τόσο οι κοσμημένοι, όσο και αυτοί της χονδροειδούς κεραμικής, θα προορίζονταν και για υγρά και για στερεά, οι πίθοι με ευθέα τοιχώματα στα μικρότερα μεγέθη τους πρέπει να προορίζονταν τόσο για στερεά όσο και για υγρά, ενώ στα μεγαλύτερα μεγέθη τους μόνο για στερεά και τέλος, το σχήμα των πολύχρωμων πίθων όταν έφερε ανεξίτηλη διακόσμηση και ήταν «χρηστικό» θα προορίζονταν κυρίως για υγρά προϊόντα, χωρίς να αποκλείονται και τα στερεά (αναλυτικά για τα στοιχεία αυτά βλ. σελ. 533-539). Στους αμφορείς, αυτοί με λαβές στην κοιλιά και αυτοί με λαβές στον ώμο θα ήταν αγγεία και για υγρά και για στερεά προϊόντα, ενώ οι αμφορείς με λαβές στο λαιμό μόνο για υγρά (βλ. σελ. 545-547, 550-553). Στις πυξίδες, οι σφαιρικές θα ήταν αγγεία για υγρά, ενώ αυτές με ευθέα τοιχώματα στα μικρότερα μεγέθη τους θα χρησιμοποιούνταν για υγρά προϊόντα και στα μεγαλύτερα και για υγρά και για στερεά (βλ. σελ. 539-545).

Διάκριση διαπιστώσαμε και στα μαγειρικά σκεύη. Αυτά που μοιάζουν με πρόχους φαίνεται ότι προορίζονταν για την παρασκευή υγρών τροφών, ενώ αυτά που μοιάζουν με πίθους στα μικρότερα μεγέθη τους θα προορίζονταν επίσης για την παρασκευή υγρών τροφών και στα μεγαλύτερα για την παρασκευή τόσο υγρών, όσο και στερεών (βλ. σελ. 574-576). Σε μία ακόμα περίπτωση, αυτή των κωδωνόσχημων κρατήρων, διαπιστώσαμε ότι η χωρητικότητα τριών από αυτούς που μετρήθηκαν αντιστοιχεί τόσο σε μέτρα υγρών όσο και σε μέτρα στερεών (βλ. σελ. 584). Είναι πολύ πιθανό να ήταν αγγεία γνωστά κυρίως για υγρά, χωρίς όμως να αποκλείονται και άλλες χρήσεις. Καθώς το στόμιό τους είναι ευρύ, πράγματι μπορεί να έβαζαν σε

αυτά ξηρά προϊόντα ή στερεά αντικείμενα, όπως, για παράδειγμα, ακόμα και υφάσματα. Ας σημειωθεί επίσης ότι κρατήρας, το σχήμα του οποίου διαφέρει από αυτό των υπολοίπων, μοιάζει με το σχήμα των πύθων χονδροειδούς κεραμικής. Αυτός φαίνεται ότι θα προορίζονταν τόσο για στερεά, όσο και για υγρά προϊόντα (βλ. σελ. 576, 583, κρατήρας με A/A 1).

Ενδιαφέρον θα ήταν τα στοιχεία αυτά για τη χρήση των παραπάνω σχημάτων να συνεξετασθούν στο μέλλον σε μία χρηστική προσέγγισή τους μαζί με άλλες παραμέτρους.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΔΩΝ

ΥποΜ	Υπομινωική
Π ΠΡΓ	Πρώιμη Πρωτογεωμετρική
Μ ΠΡΓ	Μέση Πρωτογεωμετρική
Υ ΠΡΓ	Ύστερη Πρωτογεωμετρική
ΠΡΓ Β΄	Πρωτογεωμετρική Β΄
ΠΓ	Πρώιμη Γεωμετρική
ΜΓ	Μέση Γεωμετρική
ΥΓ	Ύστερη Γεωμετρική
Αν	Ανατολίζουσα
ΠΑν	Πρώιμη Ανατολίζουσα
ΜΑν	Μέση Ανατολίζουσα
ΥΑν	Ύστερη Ανατολίζουσα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- Amyx 1958 D. A. Amyx, The Attic Stelai, Part III. Vases and other Containers, *Hesperia* XXVII, 1958, 163-310
- Anderson-Stojanović 1987 V. Anderson-Stojanović, The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria, *AJA* 91, 1987, 105-122
- Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη 1999 M. Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη, Παραγωγή αιθέριων ελαίων στη μινωική Κρήτη. Η περίπτωση του Χαμαλευρίου, στο: Γ. Τζεδάκις, H. Martlew (eds.), *Μινωιτών και Μυκηναίων Γεύσεις*, Αθήνα, 1999, 48-54
- Bennett 1950 Emmet L. Bennett, Fractional Quantities in Minoan Bookkeeping, *AJA* 54, 1950, 204-222
- Bentz 1998 Martin Bentz, *Panathenäische Preisamphoren*, Basel, 1998
- Boardman 1960 J. Boardman, Protogeometric Graves at Agios Ioannis near Knossos (Knossos Survey 3), *BSA* 55, 1960, 128-148
- Boardman 1967 J. Boardman, The Khaniale Tekke Tombs, II, *BSA* 62, 1967, 57-75
- Boskamp 1982 Anton Boskamp, Die minoischen Masseinheiten: Ein Zwischenbericht, *Kadmos*, 1982, 15-25
- Boskamp 1996 A. Boskamp, Minoan Storage Capacities (I): Graffiti on Pithoi in the Palace Magazines at Knossos, *BSA* 91, 1996, 101-112
- Brashinsky 1978 J. B. Brashinsky, A Thasian Amphora from Nymphaeum and Questions of Ancient Metrology, *Vestnik Drevni Istorii* CXLIV, 1978, 135-143
- Brock 1957 J. K. Brock, *Fortetsa. Early Greek Tombs near Knossos*,

- Cambridge, 1957
- Camp, Buitron-Oliver 1993 J. Mck. Camp II, D. Buitron-Oliver, *Η Γέννηση της Δημοκρατίας*, Κατάλογος Έκθεσης, Αθήνα, 1993
- Catling 1973-74 H. W. Catling, Central Crete, Knossos: Royal Road, *AR* 1973-74, 34-35
- Catling 1977 H. W. Catling, The Knossos Area, 1974-1976, *AR* 1977, 3-23
- Catling 1978-79 H. W. Catling, Knossos, 1978, *AR* 1978-79, 43-58
- Catling 1979-80 H. W. Catling, Central Crete, Knossos, *AR* 1979-80, 48-50
- Catling 1981-82 H. W. Catling, Central Crete, Knossos, *AR* 1981-82, 51-53
- Catling 1983 (α) H. W. Catling, Central Crete, Knossos, *AR* 1983, 51-53
- Catling 1983 (β) H. W. Catling, New Light on Knossos in the 8th and 7th Centuries B.C., *ASA* 61, 1983, 31-43
- Catling 1996 (α) H. W. Catling, The Subminoan Pottery, in: J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), *Knossos North Cemetery. Early Greek Tombs*, II, 1996, 295-310
- Catling 1996 (β) R. W. Catling, A Tenth-Century Trade Mark from Lefkandi, in: D. Evely, I. S. Lemos, S. Sherratt (eds.), *Minotaur and Centaur. Studies in the Archaeology of Crete and Euboea presented to Mervyn Popham*, BAR 638, 1996, 126-132
- Catling 1998 R. W. V. Catling, Exports of Attic Protogeometric Pottery and their Identification by non-analytical Means, *BSA* 93, 1998, 365-378
- Coldstream 1960 J. N. Coldstream, A Geometric Well at Knossos, *BSA* 55, 1960, 159-171
- Coldstream 1963 J. N. Coldstream, Five Tombs at Knossos, *BSA* 58, 1963, 30-43
- Coldstream 1968 J. N. Coldstream, *Greek Geometric Pottery. A Survey of Ten Local Styles and their Chronology*, London, 1968
- Coldstream 1972 J. N. Coldstream, Knossos 1951-61: Protogeometric and Geometric Pottery from the Town, *BSA* 67, 1972, 63-98
- Coldstream 1973 (α) J. N. Coldstream, *The Sanctuary of Demeter*, BSA Suppl. Vol. 8, 1973
- Coldstream 1973 (β) J. N. Coldstream, Knossos 1951-61: Orientalizing and Archaic Pottery from the Town, *BSA* 68, 1973, 33-63
- Coldstream 1974 J. N. Coldstream, Sphinxes and Griffins from Geometric Knossos, *Antichita Cretesi* II, 1974, Catania, 161-164

- Coldstream 1980 (α) J. N. Coldstream, Some new Tomb Vases from Early Hellenic Knossos, στο: *Στήλη, Τόμος εις Μνήμην Ν. Κοντολέοντος*, 1980, 408-412
- Coldstream 1980 (β) J. N. Coldstream, Knossian Figured Scenes of the Ninth Century B.C., *Πεπραγμένα Δ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, (Ηράκλειο 1976), Αθήνα 1980, Α1, 67-73
- Coldstream 1982 J. N. Coldstream, A Menagerie on a Late Geometric Cup from Knossos, *RA* 1982:1, *Mélanges H. Metzger*, 25-32
- Coldstream 1983 (α) J. N. Coldstream, Gift Exchange in the Eighth Century B.C., in: R. Hägg (ed.), *The Greek Renaissance of the Eighth Century B.C.: Tradition and Innovation*, Stockholm, 1983, 201-206
- Coldstream 1983 (β) J. N. Coldstream, The Meaning of the Regional Styles in the Eighth Century B.C., in: R. Hägg (ed.), *The Greek Renaissance of the Eighth Century B.C.: Tradition and Innovation*, Stockholm, 1983, 17-25
- Coldstream 1984 (α) J. N. Coldstream, Cypriaca and Cretocypriaca from the North Cemetery of Knossos, *RDAC*, 1984, 122-137
- Coldstream 1984 (β) J. N. Coldstream, A Protogeometric Nature Goddess from Knossos, *BICS* 31, 1984, 93-104
- Coldstream 1984 (γ) J. N. Coldstream, Dorian Knossos and Aristotle's Villages, in : *Aux Origines de l' Hellénisme: la Crète et la Grèce, Hommages à Henri van Effentere*, Paris, 1984, 311-322
- Coldstream 1987 J. N. Coldstream, "Bilingual" Geometric Amphorae from the North Cemetery of Knossos, *ΕΙΛΑΙΙΙΝΗ*, Τόμος τιμητικός για τον καθ. Ν. Πλάτωνα, Ηράκλειο, 1987, 335-339
- Coldstream 1988 J. N. Coldstream, Some Minoan Reflexions in Cretan Geometric Art, in: J. H. Betts, J. T. Hooker, J. R. Green (eds.), *Studies in honour of T. B. L. Webster*, II, Bristol, 1988, 23-32
- Coldstream 1989 (α) J. N. Coldstream, The Knossian Protohippalektryon, *Festschrift für N. Himmelmann*, Mainz, 1989, 23-26
- Coldstream 1989 (β) J. N. Coldstream, A Milesian Protogeometric Krater from Knossos, *Anadolu* 22 (1981/1983), 1989, 75-78
- Coldstream 1990 J. N. Coldstream, Cycladic and Euboean Imports in the North Cemetery of Knossos, *Eumonia: Studies in Honor of A. Cambitoglou*, Med. Arch., Suppl. 1, Sydney 1990, 25-30

- Coldstream 1991 J. N. Coldstream, Knossos: An Urban Nucleus in the Dark Age?, in: D. Musti, A. Sacconi et als. (eds.), *La Transizione dal Miceneo all' alto Arcaismo. Dal Palazzo alla Città*, Roma, 1991, 287-299
- Coldstream 1992 J. N. Coldstream, Early Hellenic Pottery, in: L. H. Sackett (ed.), *Knossos. From Greek City to Roman Colony. Excavations at the Unexplored Mansion II*, BSA Suppl. Vol. 21, I-II, 1992, 67-87
- Coldstream 1994 J. N. Coldstream, Urns with Lids: The Visible Face of the Knossian 'Dark Age', in: D. Evely, H. Hughes-Brock, N. Momigliano, Knossos, *A Labyrinth of History. Papers in honour of S. Hood*, Oxford, 1994, 105-121
- Coldstream 1995 J. N. Coldstream, The Rich Lady of the Areiopagos and her Contemporaries. A Tribute in Memory of Evelyn Lord Smithson, *Hesperia* 64.4, 1995, 391-403
- Coldstream 1996 (α) J. N. Coldstream, The Protogeometric and Geometric Pottery, in: J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), *Knossos North Cemetery. Early Greek Tombs*, II, 1996, 311-420
- Coldstream 1996 (β) J. N. Coldstream, Knossos and Lefkandi: The Attic Connections, in: D. Evely, I. S. Lemos, S. Sherratt (eds.), *Minotaur and Centaur. Studies in the Archaeology of Crete and Euboea presented to Mervyn Popham*, BAR 638, 1996, 133-145
- Coldstream 2000 J. N. Coldstream, Evans's Greek Finds: The Early Greek Town of Knossos, and its Encroachment on the Borders of the Minoan Palace, *BSA* 95, 2000, 259-299
- Coldstream 2001 J. N. Coldstream, The Early Greek Period: Subminoan to Late Orientalizing, in: J. N. Coldstream, L. J. Eiring, G. Forster, *Knossos Pottery Handbook. Greek and Roman*, British School at Athens Studies 7, 2001, 21-76
- Coldstream et al. 1981 J. N. Coldstream et al., Knossos: An Early Greek Tomb on Lower Gypsadhes Hill, *BSA* 76, 1981, 141-165
- Coldstream, Catling (eds.) 1996 J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), *Knossos North Cemetery. Early Greek Tombs*, I – IV, 1996
- Coldstream, Catling 1996 J. N. Coldstream, H. W. Catling, Epilogue, in: J. N.

- Coldstream, H. W. Catling (eds.), *Knossos North Cemetery. Early Greek Tombs*, II, 1996, 711-723
- Coldstream, Huxley 1999 J. N. Coldstream, G. L. Huxley, Knossos: The Archaic Gap, *BSA* 94, 1999, 289-307
- Coldstream, Macdonald 1997 J. N. Coldstream, C. F. Macdonald, Knossos: Area of South-West Houses, Early Hellenic Occupation, *BSA* 92, 1997, 191-245
- Coldstream, Sackett 1978 J. N. Coldstream, L. H. Sackett, Knossos: Two Deposits of Orientalizing Pottery, *BSA* 73, 1978, 45-60
- Davaras 1968 C. Davaras, Two Geometric Tombs at Atsalenio near Knossos, *BSA* 63, 1968, 133-146
- Egloff 1977 M. Egloff, *Kellia, La Poterie Copte. Quatre siècles d'artisanat et d'échanges en basse-Égypte*, III, 1, Genève, 1977
- Evans 1901-1902 A. J. Evans, The Palace of Knossos. Provisional Report of the Excavations for the Year 1902, *BSA* VIII, 1901-1902, 1-124
- Evans 1964 A. Evans, *The Palace of Minos at Knossos*, II:Part I, New York, 1964
- Forrest 1956 W. G. Forrest, A Chian Wine-Measure, *BSA* 51, 1956, 63-67
- Forsdyke 1926-1927 F. J. Forsdyke, The Mavro Spelio Cemetery at Knossos, *BSA* 28, 1926-1927, 243-296
- French 1999 E. French, Αρχαιολογικές ενδείξεις τροφίμων στις Μυκήνες, στο: Γ. Τζεδάκις, H. Martlew (eds.), *Μινωιτών και Μυκηναίων Γεύσεις*, Αθήνα, 1999, 129-130
- Goold 1975 G. P. Goold (ed.), Homer. The Odyssey II, The Loeb Classical Library, 1975
- Goold 1976 G. P. Goold (ed.), Homer. The Iliad II, The Loeb Classical Library, 1976
- Goold 1995 G. P. Goold (ed.), Hesiod. Works and Days, The Loeb Classical Library, LCL 57, 1995
- Grace 1949 V. Grace, Standard Pottery Containers of the Ancient Greek World, *Hesperia Suppl. VIII, Commemorative Studies in Honor of Theodore Leslie Shear*, 1949, 175-189
- Hägg, Fossey 1980 I. Hägg, J. M. Fossey, The Hellenistic Necropolis and later Structures on the Middle Slopes 1973-1977, in: I. Hägg, R. Hägg (eds.), *Excavations in the Barbouna Area at Asine 4*, Acta

- Universitatis Upsaliensis, *BOREAS* 4:4, Uppsala, 1980
- Hartley 1930-1931 M. Hartley, Early Greek Vases from Crete, *BSA* XXXI, 1930-31, 56-114
- Hogarth 1899-1900 D. G. Hogarth, Knossos, II. Early Town and Cemeteries, *BSA* VI, 1899-1900, 70-85
- Hood, Boardman 1961 M. S. F. Hood, J. Boardman, Early Iron Age Tombs at Knossos (Knossos Survey 25), *BSA* 56, 1961, 68-80
- Hood, Coldstream 1968 M. S. Hood, J. N. Coldstream, A Late Minoan Tomb at Ayios Ioannis near Knossos, *BSA* 63, 1968, 205-218
- Hood, Huxley, Sandars 1958-1959 S. Hood, G. Huxley, N. Sandars, A Minoan Cemetery on Upper Gypsadhes, *BSA* 53-54, 1958-1959, 194-262
- Hood, Smyth 1981 M. S. F. Hood, D. Smyth, *Archaeological Survey of the Knossos Area*, BSA Suppl. Vol. 14, 1981
- Hübner 2000 G. Hübner, Zur Lagynos: Aspekte und Retrospektiven, *Ε΄ Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική*, (Χανιά 1997), 2000, 161-178
- Hultsch 1971 Fr. Hultsch, *Griechische und römische Metrologie*, (1882), 1971²
- Hutchinson 1954 R. W. Hutchinson, The Khaniale Tekke Tombs, *BSA* 1954, 215-228
- Καζαντζάκης, Κακριδής 1979 Ομήρου Ιλιάδα, μετάφραση Ν. Καζαντζάκη, Ι. Θ. Κακριδή, Αθήνα, 1979
- Kalpaxis, Tsatsaki 2000 Th. Kalpaxis, N. Tsatsaki, Eleutherna. Zufallsfunde aus einer den hellenistischen Nekropolen der Stadt, *AA* 2000, 117-128
- Καραμανώλη-Σιγανίδου 1973-1974 Μ. Καραμανώλη-Σιγανίδου, Δυτική Μακεδονία. Τυχαία ευρήματα, περιοχή Πέλλης, *AA* 29, 1973-1974, Β΄3 Χρονικά, 713
- Kock 1976 Σωτάδης, *Εγκληϊόμεναι*, απόσπασμα 1 (Th. Kock, *Comicorum Atticorum Fragmenta*, II, 1976)
- Koehler 1999 C. G. Koehler, A Brief Typology and Chronology of Corinthian Transport Amphoras, Amphoras Project home page, <http://www.chass.utoronto.ca:8080/amphoras/project.html>, 1999
- Kourou, Stampolidis 1996 N. Kourou, N. Stampolidis, À propos d' une amphore géométrique pansue du type à trois métopes de cercles

- concentriques. Reconsidération d' un cadre théorique, *BCH* 120/II, 1996, 705-719
- Λαζαρίδης 1968 Δ. Λαζαρίδης, Μακεδονία, *ΑΔ* 20 (1965), 1968, Β'3 Χρονικά, 461
- Lang 1952 M. Lang, A New Inscription from Thasos: Specifications for a Measure, *BCH* LXXVI, 1952, 18-31
- Lang 1956 M. Lang, Numerical Notation on Greek Vases, *Hesperia* XXV, 1956, 1-24
- Lang 1964 M. Lang, The Palace of Nestor Excavations of 1963, Part II. Pylos Pots and the Mycenaean Units of Capacity, *AJA* LXVIII, 1964, 99-105
- Lawall 2000 L. Lawall, Graffiti, Wine Selling, and the Reuse of Amphoras in the Athenian Agora, ca. 430 to 400 B.C., *Hesperia* 69, 2000, 3-90
- Luke 1994 J. Luke, The Krater, *Kratos*, and the Polis, *Greece and Rome* XLI.1, 1994, 23-32
- Mackenzie 1906-1907 D. Mackenzie, Cretan Palaces, III, *BSA* XIII, 1906-1907, 441-445
- Mattingly 1981 H. B. Mattingly, Coins and Amphoras - Chios, Samos and Thasos in the fifth century B.C., *JHS* 101, 1981, 78-86
- Moignard 1996 E. Moignard, The Orientalizing Pottery, in: J. N. Coldstream, H. W. Catling (eds.), *Knossos North Cemetery. Early Greek Tombs*, II, 421-462
- Orsi 1897 P. Orsi, Cretan Expedition V. Note on a Mycenaean Vase and on some Geometric Vases of the Syllogos of Candia, *AJA* 1897, 251-265
- Palme-Koufa 1996 Anne Palme-Koufa, Die Graffiti auf der Keramik, in: R. Felsch, *Kalapodi. Ergebnisse der Ausgrabungen im Heiligtum der Artemis und des Apollon von Hyampolis in der antiken Phokis*, Mainz, 1996, 271-330
- Papadopoulos 1994 J. K. Papadopoulos, Early Iron Age Potters' Marks in the Aegean, *Hesperia* 63.4, 1994, 437-507
- Papadopoulos 1998 J. K. Papadopoulos, A Bucket, by any other name, and an Athenian Stranger in Early Iron Age Crete, *Hesperia* 67.1, 1998, 109-123

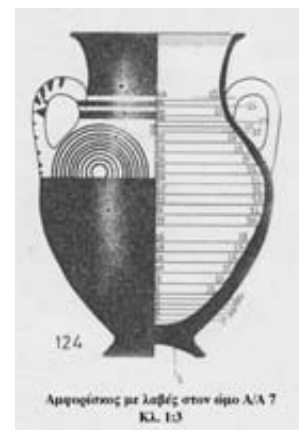
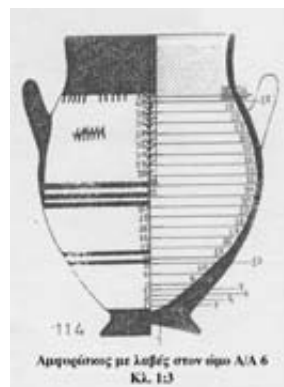
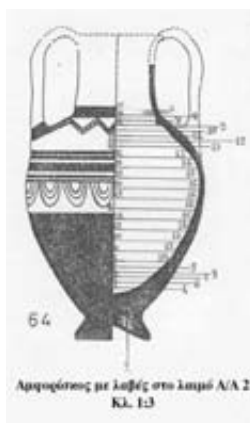
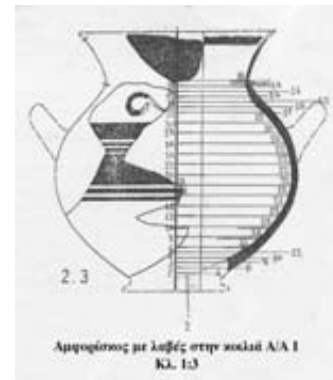
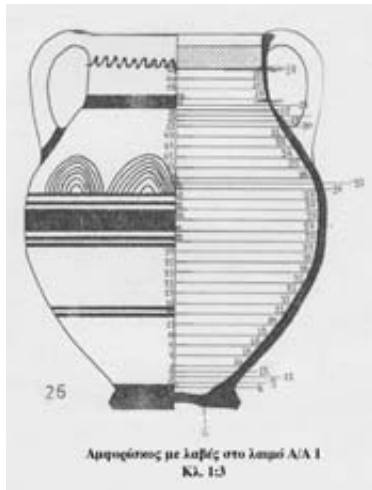
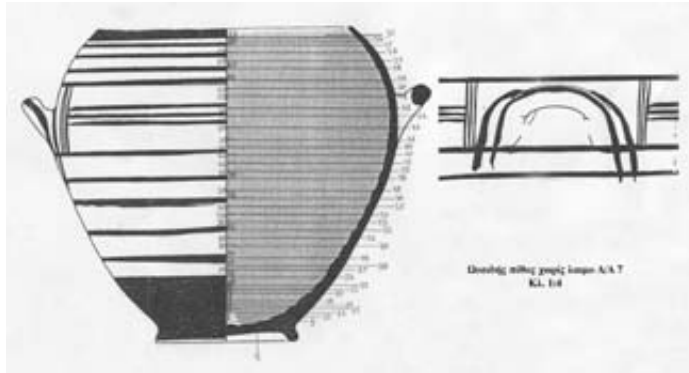
- Payne 1927-1928 H. G. G. Payne, Early Greek Vases from Knossos, *BSA* 29, 1927-1928, 224-298
- Peacock, Williams 1991 D. P. S. Peacock, D. F. Williams, *Amphorae and the Roman Economy, An Introduction Guide*, 1991²
- Πολιτιστική Κίνηση
Μαργαριτών 2001 Πολιτιστική Κίνηση Μαργαριτών – Κέντρο Μελέτης Νεότερης Κεραμικής, *Η Κεραμική των Μαργαριτών*, Μαργαρίτες, 2001
- Popham 1972-73 M. R. Popham, The Unexplored Mansion at Knossos: A Preliminary Report on the Excavations from 1967 to 1972, *AR* 1972-73, 50-61
- Popham 1978 M. R. Popham, Notes from Knossos, Part II, *BSA* 73, 1978, 179-187
- Popham 1992 M. Popham, The Sub-Minoan Pottery, in: L. H. Sackett (ed.), *Knossos. From Greek City to Roman Colony. Excavations at the Unexplored Mansion II*, *BSA Suppl. Vol. 21, I-II*, 1992, 59-66
- Popham et al. 1983 M. R. Popham et al., Euboean Exports to Al Mina, Cyprus, and Crete: A Reassessment, *BSA* 78, 1983, 281-290
- Sacconi 1971 Anna Sacconi, Gli Ideogrammi Micenei per le Cifre ed i Segni di Misura, *Kadmos* 10, 1971, 135-149
- Sackett 1972-73 L. H. Sackett, Post-Minoan Occupation above the Unexplored Mansion, *AR* 1972-73, 62-71
- Sackett 1976 H. Sackett, A new Figured Krater from Knossos, *BSA* 71, 1976, 117-129
- Sackett, Jones et al. 1992 L. H. Sackett, J. E. Jones et al., Excavation and Architecture, in : L. H. Sackett (ed.), *Knossos. From Greek City to Roman Colony. Excavations at the Unexplored Mansion II*, *BSA Suppl. Von. 21, I – II*, 1992
- Shear 1935 T. L. Shear, The Campaign of 1934, *Hesperia* IV, 1935, 340-370
- Sherrat 1993 Susan and Andrew Sherrat, The Growth of the Mediterranean Economy in the Early First Millenium B.C., *World Archaeology* 24.3, 1993, 361-378
- Σκλαβενίτης 1996 Χρ. Σκλαβενίτης, Κεραμική κέντρα και λαϊκοί αγγειοπλάστες της δυτικής Κρήτης, στο: *Κεραμικά εργαστήρια στην Κρήτη από την αρχαιότητα ως σήμερα*, Μαργαρίτες 30.9.1995 (1996), 81-

- Σταμπολίδης 1994 N. Σταμπολίδης, Ελεύθερνα. Από τη γεωμετρική και αρχαϊκή νεκρόπολη. Ταφικές πυρές και ομηρικά έπη, *Ελεύθερνα* III.2, 1994
- Σταμπολίδης 1998 N. Σταμπολίδης, Πρόλογος, στο: N. Σταμπολίδης, Α. Καρέτσου (επ.), *Ανατολική Μεσόγειος. Κύπρος – Δωδεκάνησα – Κρήτη, 16^{ος} – 6^{ος} αι. π.Χ.*, 1998, 26-28
- Steckner 1989 C. Steckner, Les Amphores LR1 et LR2 en Relation avec le Pressoir du Complexe Ecclésiastique des Thermes de Samos, in: V. Déroche, J. M. Spiecer (eds.), *Recherches sur la céramique Byzantine*, BCH Suppl. XVIII, 1989, 57-71
- Tomlinson, Kilikoglou 1998 J. E. Tomlinson, V. Kilikoglou, Neutron Activation Analysis of Pottery from the Early Orientalizing Kiln at Knossos, *BSA* 93, 1998, 385-388
- Τριαντάφυλλος 1971 Δ. Τριαντάφυλλος, Θράκη, *ΑΔ* 26, 1971, Β'2 Χρονικά, 427
- Τσατσάκη 1998 N. Τσατσάκη, Η πρωτογεωμετρική και γεωμετρική κεραμική στην Κρήτη. Κατανομή-εισαγωγές-εξαγωγές-διακίνηση-επιδράσεις, *Ρίθυμνα* 3, 1998
- Τσατσάκη 2000 N. Τσατσάκη, Ομάδα κεραμικής από ένα ελληνιστικό σπίτι («Σπίτι Β») στην Ελεύθερνα, *Ε' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική*, Χανιά 7-12.4.1997 (2000), 45-51
- Τσούρης 1996-1998 K. Τσούρης, Σωστική Ανασκαφή στην «Αγία Ειρήνη» Λιμένος Θάσου, *AAA*, 1996-1998, 57-65
- Vagnetti 1989 L. Vagnetti, A Sardinian Askos from Crete, *BSA* 84, 1989, 355-360
- Van Doorninck 1989 F. H. van Doorninck Jr. The Cargo Amphoras on the 7th Century Yassi Ada and 11th Century Serçe Limani Shipwrecks: Two Examples of a Reuse of Byzantine Amphoras as Transport Jars, in: V. Déroche, J. M. Spiecer (eds.), *Recherches sur la céramique Byzantine*, BCH Suppl. XVIII, 1989, 247-257
- Van Effenterre 1960 H. Van Effenterre, Un Sékôma Crétois, *BCH* 84, 1960, 233-241
- Wallace 1984 M. B. Wallace, Texts, Amphoras, Coins, Standards and Trade, *Ancient World* 10, 1984, 11-13
- Wallace 1986 M. B. Wallace, Progress in Measuring Amphora Capacities, in: J. Y. Empereur, Y. Garlan (eds.), *Recherches sur les Amphores*

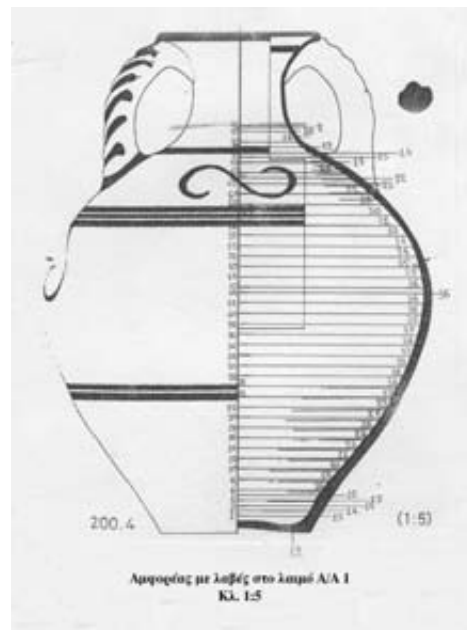
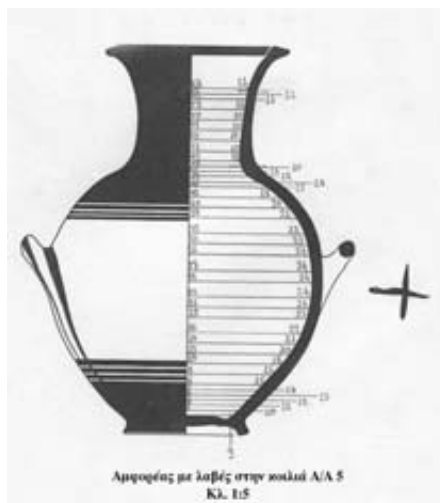
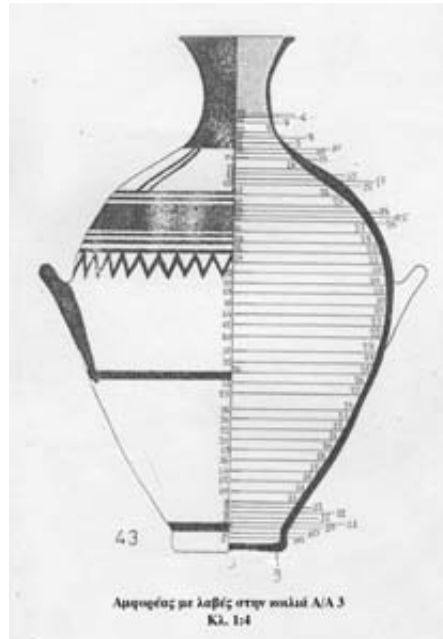
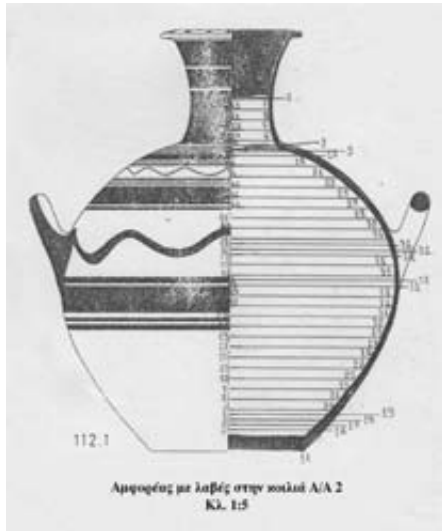
- Grecques, *BCH* Suppl. XIII, 1986, 88-94
- Wallace Matheson,
Wallace 1982 P. M. Wallace Matheson, M. B. Wallace, Some Rhodian Amphora Capacities, *Hesperia* 51, 1982, 293-320
- Warmington 1971 E. H. Warmington (ed.), Homer. The Iliad I, The Loeb Classical Library, 1971
- Warmington 1974 E. H. Warmington (ed.), Homer. The Odyssey I, The Loeb Classical Library, 1974
- Warren 1980-81 P. M. Warren, Knossos: Stratigraphical Museum Excavations, 1978-1980. Part I, *AR* 1980-1981, 73-92
- Warren 1983 P. M. Warren, Knossos: Stratigraphical Museum Excavations, 1978-82. Part II, *AR* 1983, 63-87
- Warren 1985 P. M. Warren, Knossos: Stratigraphical Museum Excavations, 1978-82. Part III, *AR* 1985, 124-129
- Warren 1999 P. Warren, Περιεχόμενο των πίθων της Μύρτου, στο: Γ. Τζεδάκις, Η. Martlew (eds.), *Μινωιτών και Μυκηναίων Γεύσεις*, Αθήνα, 1999, 159-160
- Was 1977 D. A. Was, The Mycenaean Units of Measure, *Kadmos* 16, 1977, 26-35
- Welch 1899-1900 F. B. Welch, Knossos, III. Notes on the Pottery, *BSA* VI, 1899-1900, 85-92
- Χατζηδάκης 1997 Π. Χατζηδάκης, Κτίριο νότια του «Ιερού του Προμαχώνος». Μία taberna vinaria στη Δήλο, *Δ' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική*, (Μυτιλήνη 1994), Αθήνα 1997, 291-307
- Young 1939 S. Young, An Athenian Clepsydra, *Hesperia* VIII, 1939, 274-284

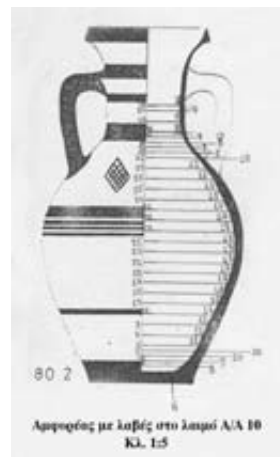
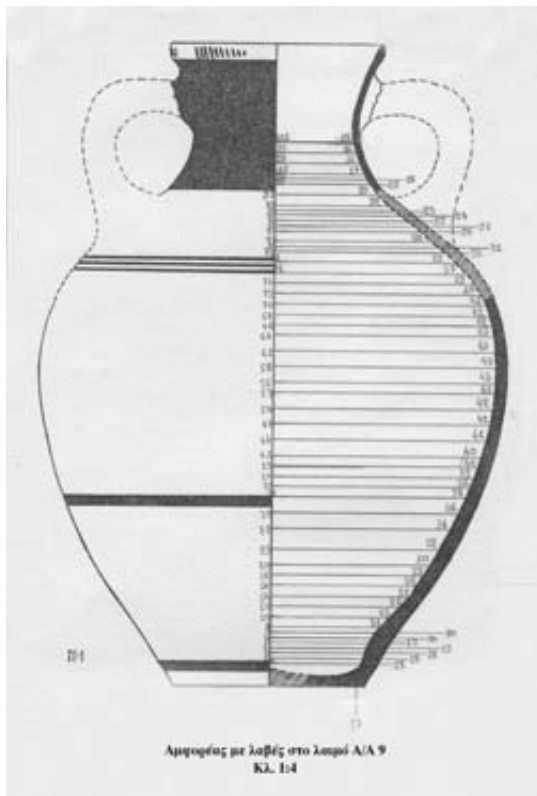
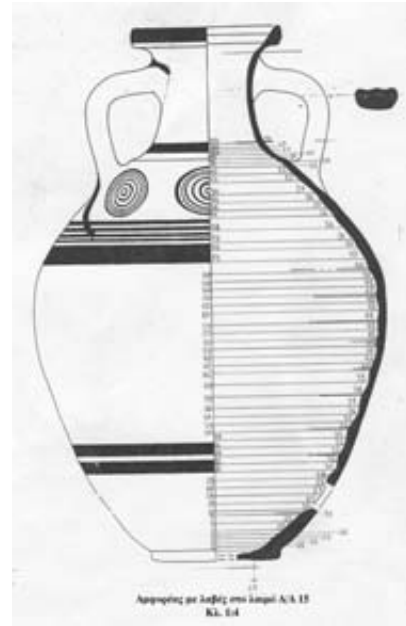
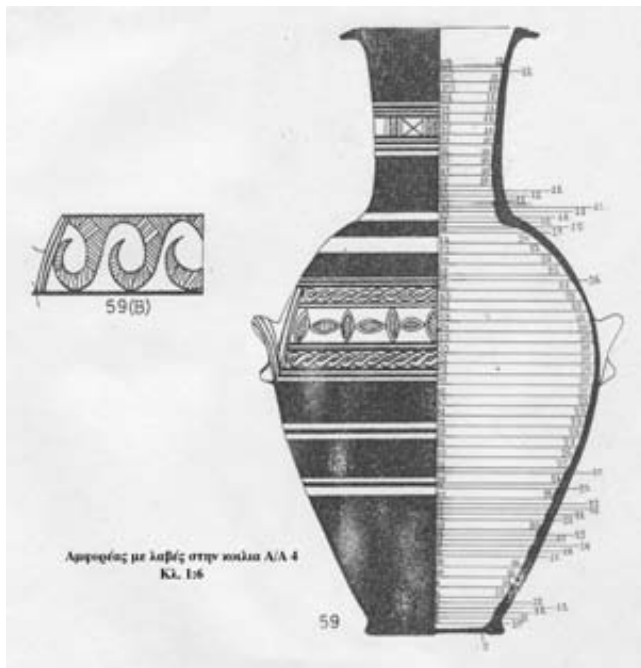
ΠΙΝΑΚΑΣ 1

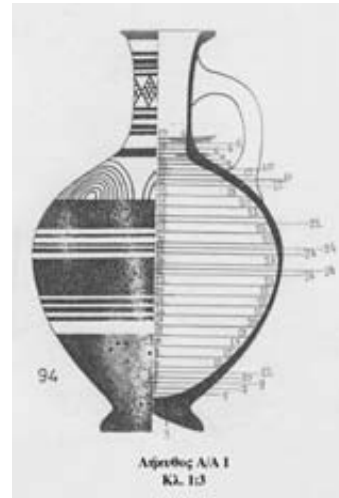
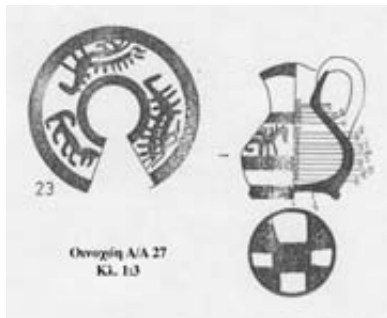
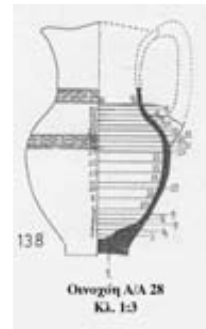
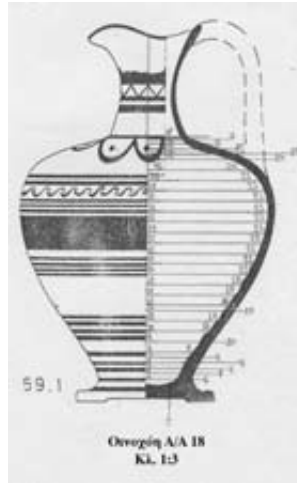
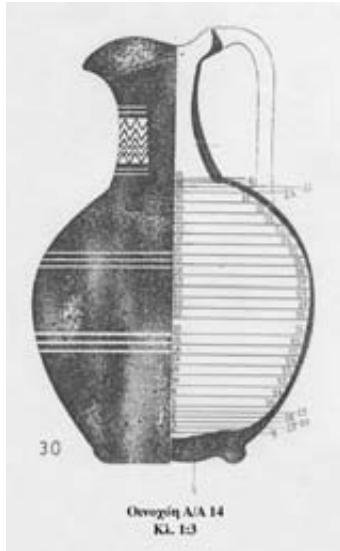
ΠΙΝΑΚΑΣ 2

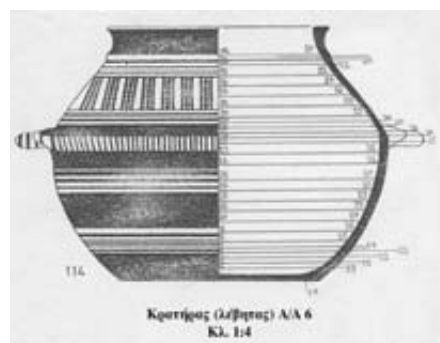
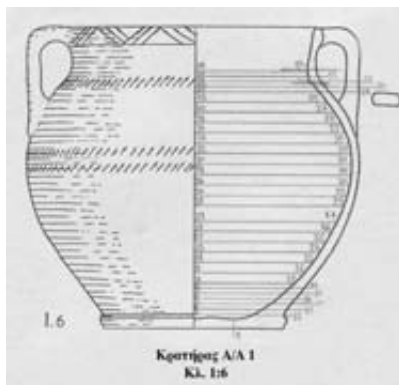
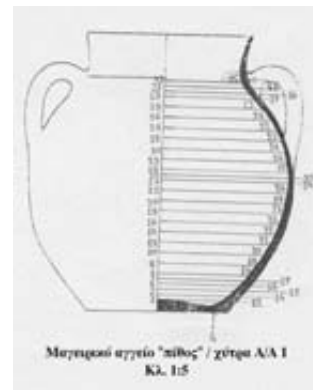
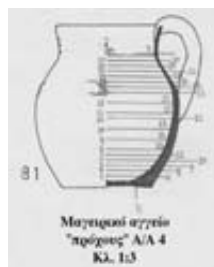
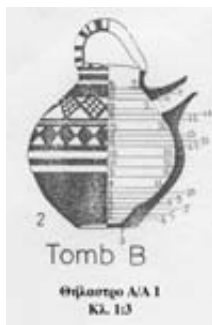
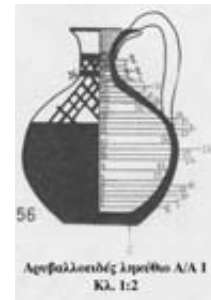
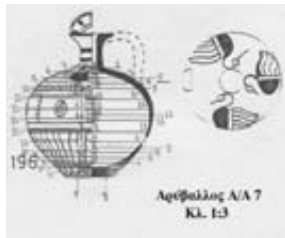
ΠΙΝΑΚΑΣ 3

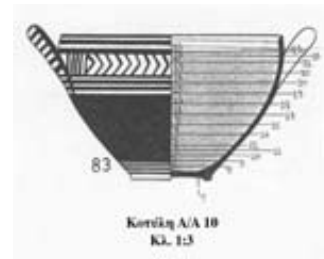
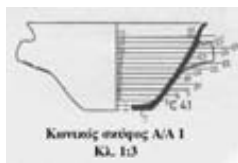
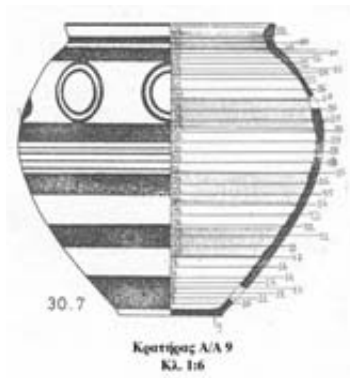
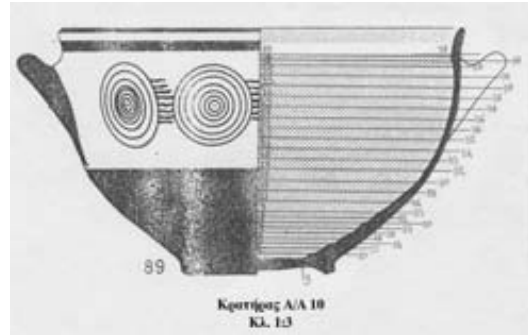
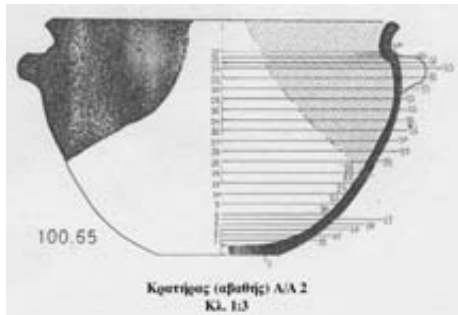
ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

